

JEAN-PAUL SARTRE

ÖZGÜRLÜK YOLLARI 2

YAŞANMAYAN
ZAMAN

♥
CAN

ROMAN

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
GÜLSEREN DEVRİM

Jean-Paul Sartre
ÖZGÜRLÜK YOLLARI 2
YAŞANMAYAN ZAMAN

Can Yayınları: 802

Les Chemins de la Liberté 2: Le Sursis, Jean-Paul Sartre

© Editions Gallimard, 1938

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 1997

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kapak resmi: © iStockphoto.com / Alf Ertslund

1. basım: 1997

4. basım: Nisan 2010

Bu kitabın 4. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Erkal Yavi

Kapak düzeni: Semih Özcan

Dizgi: Gülay Yıldız

Düzeltili: Fulya Tükel

Kapak baskı: Çetin Ofset

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-510-697-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Jean-Paul Sartre
ÖZGÜRLÜK YOLLARI 2
YAŞANMAYAN ZAMAN

ROMAN

Fransızca aslından çeviren
GÜLSEREN DEVRİM

CAN YAYINLARI

**JEAN-PAUL SARTRE'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI**

BULANTI / *roman*

DUVAR / *öykü*

AKIL ÇAĞI (Özgürlük Yolları 1) / *roman*

SÖZCÜKLER / *otobiyografi*

AYDINLAR ÜZERİNE / *deneme*

YIKILIŞ (Özgürlük Yolları 3) / *roman*

EDEBİYAT NEDİR / *deneme*

Jean-Paul Sartre, 1905'te Paris'te doğdu. École Normale Supérieure'de (Yüksek Öğretmen Okulu) Raymond Aron, Maurice Merleau-Ponty, Simone Weil, Claude Levi-Strauss gibi geleceğin ünlü yazar ve düşünürleriyle tanıştı. Öğrencilik yıllarında Simone de Beauvoir ile başlayan birlikteliği yaşamı boyunca sürdü. Le Havre'da öğretmenlik yaptığı 1938 yılında, sonradan geliştireceği birçok felsefi konuya yer veren *Bulantı* adlı romanını yayımladı. Felsefe alanındaki asıl yeteneğini, 1943'te *Varlık ve Hiçlik* adlı kitabında ortaya koydu. Bireyin özgürlüğünün felsefi savunusundan sonra toplumsal sorumluluk konusuna yöneldi ve 1945-49 arasında, dört cilt olarak tasarladığı *Özgürlük Yolları* adlı romanının üç cildini kaleme aldı. İnsanı eylem içinde en iyi gösterecek türün tiyatro olduğuna karar vererek, *Sinekler*, *Gizli Oturum*, *Kirli Eller*, *Şeytan ve Yüce Tanrı*, *Nekrasov* ve *Altona Mahpusları* gibi oyunlar yazdı. Bu arada Simone de Beauvoir ile birlikte kurup yönettikleri *Les Temps Modernes* dergisinde birçok yazısı yayımlandı. Kendine özgü Marksizm anlayışını, 1960'ta *Diyalektik Aklın Eleştirisi* adlı yapıtında ortaya koydu. 1964'te değer görüldüğü Nobel Edebiyat Ödülü'nü reddetti. 20. yüzyılın en etkili düşünürlerinden biri olan Sartre, bireyin kökten özgürlüğünü vurgulayan varoluşçuluğun sözcülüğünü üstlendi, romanları ve oyunları ile dünya görüşünü çok geniş bir kitleye aktardı. 1960'lardan sonra olgunlaştırdığı özgün Marksist anlayışıyla, Fransa'nın güncel siyasal olayları içinde etkin rol aldı. 1980'de Paris'te ölen Sartre'in cenazesine 25 binden fazla kişi katıldı.

Gülseren Devrim, 1928'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Kız Lisesi'ni, ardından İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1960'lı yıllardan başlayarak pek çok çeviri yaptı. Jean-Paul Sartre'ın *Özgürlük Yolları* üçlemesi, Jean Cormier'nin *Che Guevera* biyografisi, Mihail Şolohov'un *Vatan İçin Dövüştüler*, Alexander Soljenitsin'in *Matriona'nın Evi*, Nathalie Sarraute'un *Çocukluk*, Emmanuel Berl'in *Atilla'dan Timur'a Avrupa ve Asya*, Gao Xingjian'ın *Ruh Dağı ve Yalnız Bir Adamın Kitabı* başlıklı kitapları başta olmak üzere birçok önemli yapıtı dilimize kazandırdı. Gülseren Devrim, 2008'de İstanbul'da öldü.

23 Eylöl, Cuma

Berlin'de saat dört buçuk, Londra'da üç buçuk. Otel, tepenin üzerinde, içindeki ihtiyar adam gibi, ciddi, görkemli ve yalnızdı, sıkılıyordu. Angoulême'de, Marsilya'da, Gand'da, Dover'da insanlar, "Ne bekliyor?" diye düşünüyorlardı. "Saat üçü geçti, neden hâlâ aşağı inmiyor?" İhtiyar adam panjurları yarı kapalı salonda oturuyordu; kalın kaşlarının altında gözleri, uzak bir anıyı hayalinde canlandırıyormuş gibi kıpırtısız, dudakları aralıktı. Artık okumuyordu. Üzeri çillerle kaplı yıpranmış, ihtiyar elini dizlerine bırakmıştı; parmakları kâğıtları hâlâ sımsıkı tutuyordu. Horace Wilson'a dönerek, "Saat kaç?" diye sordu. Horace Wilson, "Dört buçuğa geliyor," dedi. İhtiyar, iri gözlerini kaldırarak baktı, hafifçe, tatlı tatlı güldü ve, "Hava sıcak," dedi. Kızıl renkli, gevrek, çıtır çıtır, yaldızlı bir sıcak Avrupa'ya çökmüştü; insanların ellerinde, göz diplerinde, ciğerlerinin içinde sıcak vardı; toz, sıcak ve kaygıyla azap çekerek, bekliyorlardı. Otelin holünde gazeteciler bekliyordu. Avluda, üç şoför, otomobillerinin direksiyonu başında, kımıldamadan bekliyordu; Ren'in karşı kıyısında, Dreesen Otelinin holünde siyahlar giyinmiş Prusyalılar upuzun dimdik, hareketsiz, bekliyordu. Milan Hlinka artık beklemiyordu. Önceki günden beri beklemiyordu. Yaşamında, bir gerçeğin şimşek gibi delip geçtiği o feci, simsiyah gün vardı. Şimşek gibi bir gerçek: "Terk ettiler bizi! Sattılar!" Ve zaman, küçük mutluluklarıyla yeniden akmaya başlamıştı; ama artık günler, kendileri için yaşanmıyordu. Bugünler, hep gelecek günlerdi artık, bundan böyle hep ve yalnızca yarınlar olacaktı, hep gelecek günler.

Üçü kırk beş gece Mathieu, hâlâ, korkunç bir geleceğin eşliğinde bekliyordu; aynı anda, dört buçukta, Milan'ın artık geleceği yoktu. İhtiyar ayağa kalktı, dizleri kaskaıı, soylu bir gülümsemeyle topallayarak yürüdü. "Baylar," dedi ve tekrar gülümsedi; belgeleri masanın üzerine koydu, kâğıtları yumruğuyla sıvazlayarak düzelt-

ti; Milan, masanın önünde çivilenmiş gibi duruyordu; sayfaları açılmış gazete boydan boya muşambayı kaplamıştı. Milan yedinci kez aynı sözleri okudu:

“Cumhurbaşkanı ve hükümet, gelecek siyasi tutumun ana prensipleri konusunda iki büyük devlet tarafından ileri sürülen koşulları kabul etmek zorundadır. Yalnız kaldığımızı göre, başka suretle hareket etmemize imkân yoktur.” Neville Henderson ve Horace Wilson masaya yaklaşmışlardı; ihtiyar onlara döndü, çocuk kadar suçsuz, ama yıpranmış, tükenmiş, bütün değerlerini yitirmiş görünüyordu. “Baylar,” dedi, “işte, artık yapabileceğimiz başka bir şey kalmadı!” Milan düşünüyordu: “Başka suretle hareket etmemize imkân yoktur.” Karmakarışık bir uğultu açık pencereden içeri doluyordu ve Milan, “Yalnız kaldık,” diye düşündü.

Sokaktan fare cıyıklamasına benzer bir ses yükseldi: “Yaşasın Hitler!”

Milan pencereye koştu.

“Dur,” diye haykırdı, “bekle, şimdi geliyorum yanına!”

Sokaktan doğru biri koşarak kaçtı, taşların üzerinde kalın kunduraların sesi duyuldu, köşe başında oğlan bir an durup baktı, elini önlüğünün cebine sokup bir şey çıkardı, sonra kolunu havada çevirerek savurdu. Karşı duvarda peş peşe iki sağır gürültü oldu.

Milan, “Liebknechtlerin piçi!” dedi.

Eğildi baktı: Sokak, pazar günlerindeki gibi bomboştu. Schoenhoflar balkonlarına, ortası siyah gamalı haçlı beyaz-kırmızı bayraklar asmışlardı. Yeşil evin bütün panjurları kapalıydı. Milan, “Bizde panjur yok,” diye düşündü.

“Bütün pencereleri açmalı,” dedi.

Anna, “Neden?” diye sordu.

“Pencereler kapalı oldu mu camlardan içeriye gözlüyorlar.”

Anna omuz silkti.

“Ne yapsanız...”

Haykırışlar, şarkılar uzak gök gürültüleri gibi belirsiz, uğulduyordu.

Milan, “Hâlâ meydandalar,” dedi.

Ellerini korkuluğun demirine yaslamıştı, “Her şey bitti,” diye düşünüyordu. Sokağın köşesinden bir adam çıktı, sırtında arka çantası vardı, bastonuna dayana dayana yürüyordu. Yorgun görünüyordu, ardında, koca denklerin altında iki büküm, iki kadın vardı.

Milan arkasına bakmadan, “Jagerschmittler dönmüş,” dedi.

Pazartesi akşamı kaçmışlardı, salıyı çarşambaya bağlayan ge-

ce sınırı geçmiş olmalıydılar. Şimdi, dönüyorlardı, göğüslerini gere gere. Jagerschmitt yeşil eve doğru yürüdü, merdiveni çıktı. Toz toprak içindeki yüzünde acayip bir gülüş vardı. Ceketinin ceplerini karıştırmaya başladı, anahtarı bulup çıkardı. Kadınlar sırtlarındaki denklere yere bırakmış, ona bakıyorlardı.

Milan, "Tehlike kalmadı, şimdi dönüyorsun," diye bağırdı.

Anna telaşla, "Milan!" dedi.

Jagerschmitt başını kaldırmıştı. Milan'ı gördü ve açık renk gözleri parladı.

"Şimdi tehlike kalmadı, dönüyorsun!"

Jagerschmitt, "Evet," diye haykırdı, "dönüyorum. Bu sefer sen gideceksin!"

Anahtarı kilitte döndürdü ve kapıyı itti; iki kadın da ardı sıra içeri girdiler. Milan döndü.

"Korkak domuzlar!" dedi.

"Sen de kışkırtıyorsun," dedi Anna.

Milan, "Korkak herifler," dedi, "aşâğılık Alman ulusunun aşâğılık örnekleri. Daha dün pabuçlarımızı yalıyorlardı."

"N'olursa olsun. Herifleri kışkırtmanın gereği yok."

İhtiyar artık konuşmuyordu; durum hakkındaki fikirlerini sessizce sayıp dönmekte devam ediyormuş gibi dudakları aralıktı. Kocaman, yuvarlak gözleri buğulanmış, bir şey sorar gibi Horace'la Neville'e bakıyordu. Susuyorlardı, Horace ani bir hareketle başını çevirdi; Neville masaya doğru yürümüşü, kâğıtları aldı, birkaç saniye baktı, sonra rahatsız bir tavırla yerine bıraktı. İhtiyar adam şaşırılmış gibiydi; iyi niyetini ve çaresizliğini gösteren bir hareketle kollarını iki yana açtı. Beşinci kezdir aynı şeyleri söylüyordu: "Kendimi birden beklenmedik bir durumla karşı karşıya buldum; ben önerilen, edilen koşulları rahatça tartışacağımızı sanmıştım..." Horace, "Koca tilki! Bu ihtiyar dede sesini de nereden çıkarmış?" diye düşündü, sonra, "Pekâlâ! Ekselans, on dakikaya kadar Dreesen Oteli'nde oluruz," dedi.

Anna, "Lerchen geldi," dedi. "Kocası Prag'da olduğu için korkuyor."

"Bize gelsin."

Anna kısaca güldü:

"Bizde daha mı rahat olur sanki? Senin gibi pencerelerden sarkıp sokaktaki adamlara sataşan bir deliyle..."

Milan, kadının çizgileri gerilmiş, ince, kıpırtısız yüzüne, dar omuzlarına, kocaman karnına baktı.

“Otursana,” dedi. “Seni ayakta görmek hoşuma gitmiyor.”

Kadın oturdu, ellerini karnının üzerinde kavuşturdu; adamın biri mırıldanarak elindeki gazeteyi sallıyordu: “*Paris-Soir!* Son baskı. İki tane kaldı!” O kadar çok bağırıyordu ki, sesi çıkmıyordu artık. Maurice gazeteyi aldı. Okudu: “Başbakan Chamberlain, Şansölye Hitler’e bir mesaj göndermiştir. Güvenilir kaynaklardan öğrenildiğine göre, İngiltere, Hitler’in bu mesaja karşılık vereceğinden emin bulunmaktadır. Hitler’le bu sabahın erken saatlerinde yapılacak görüşme, daha geç bir saate ertelenmiştir.”

Zézette, Maurice’in omzu üzerinden gazeteye bakıyordu.

“Yeni bir şey var mı?” diye sordu.

“Hayır! Hep aynı.”

Sayfayı çevirdi ve karanlık yüzlü bir fotoğraf gördüler. Bir tepenin üzerinde, kuleleri, mazgalları ve yüzlerce penceresiyle bir şatoyu, ortaçağlardan kalmışa benzeyen bir kocaman taş yığını gösteren bir resimdi bu.

“Godesberg,” dedi Maurice.

Zézette, “Orada mı?” diye sordu, “Chamberlain orada mı?”

“Galiba polis takviye göndermiş.”

“Evet,” dedi Milan. “İki jandarma. Hepsi altı jandarma ediyor. Karakolda barikat kurmuşlar.”

Birden peş peşe haykırışlar odayı doldurdu. Anna ürperdi, ama yüzünün çizgileri kılmıdamadı.

“Telefon etsek?” dedi.

“Telefon mu?”

“Evet. Prisecnice’e...”

Milan karşılık vermeden gazeteyi gösterdi: “D.N.B.’nin perşembe günü bildirdiğine göre, Südet bölgesindeki Almanlar, Fransız bölgesine kadar olan sahada idareyi ele almışlardır.”

Anna, “Belki doğru değil,” dedi. “İşittiğime göre yalnızca Eger’de öyleymiş.”

Milan masaya bir yumruk indirdi.

“Allah kahretsin! Gene yardım mı isteyeceğiz?..”

Ellerini uzattı; bu eller kocaman, parmaklar boğum boğumdu; üzerlerinde lekeler, yara izleri vardı: Kazaya uğramadan önce oduncuydu. Parmaklarını birbirinden ayırmış, ellerini seyrediyordu.

“Gelebilirler,” dedi. “İkisi, üçü... dedim ya, biraz eğleniriz.”

“Beş-altı yüz kişi gelirler,” dedi Anna.

Milan başını eğdi, kendini yalnız hissediyordu.

“Dinle!” dedi Anna.

Dinledi: Sesler daha rahat duyuluyordu, yürüyüşe geçmişlerdi herhalde. Çılgın bir öfke Milan'ı titretti; artık dünyayı apaçık görmiyordu, alınına bir ağrı yapışmıştı. Konsola doğru yürüdü, ıslık çalmaya başlamıştı.

Anna, "N'apıyorsun?" diye sordu.

Konsolun çekmesini açmış üzerine doğru eğilmişti, ıslık çalıyordu. Biraz daha eğildi ve yanıt vermeden homurdandı.

Kadın, "Hayır, olmaz," dedi.

"Ne?"

"Olmaz. Ver şunu bana!"

Milan döndü. Anna ayağa kalkmış, sandalyeye dayanmıştı, yüzünde haklı bir isyan vardı. Milan, kadının karnını düşündü ve tabancayı uzattı.

"Pekâlâ," dedi. "Prişecnice'e telefon edeceğim."

Alt kata, okulun salonuna indi, pencereleri açtı, sonra telefonu aldı.

"Prişecnice'i, emniyet müdürlüğünü istiyorum. Alo!"

Sağ kulağı, zik zaklı, keskin bir cızırtı duydu. Sol kulağı onları duyuyordu. Odette utanarak güldü: "Çekoslovakya'nın nerede olduğunu hiçbir zaman doğru dürüst öğrenemedim." Ve parmaklarını kumun içine soktu. Birkaç saniye sonra kulaklıkta bir tıkırtı oldu. Bir ses, "Ya?" dedi.

Milan, "İmdat istiyorum," diye düşündü. Parmaklarının arasındaki kulaklığı olanca gücüyle sıkıyordu.

"Burası Pravnitz," dedi. "Ben öğretmenim. Burada yirmi Çek'iz. Bodruma saklanmış üç Alman demokrat var, üst tarafı hepsi Heinlein'dalar; dün gece sınırı geçen elli kadar Alman onları meydana topladı. Belediye başkanı da beraber.."

Bir sessizlik oldu. Sonra telefondaki ses kabaca, "Bitte!" diye konuştu. "Deutsch Sprechen."

Milan, "Hayvan! Hayvanoğlu hayvan!" diye bağırdı.

Telefonu kapadı ve topallayarak merdiveni çıktı. Bacağı ağrıyordu. Odaya girdi, oturdu.

"Oradalar," dedi.

Anna ona doğru yürüdü, ellerini omuzlarına koydu.

"Canım, sevgilim!"

"Hayvan herifler!" dedi Milan. "Bal gibi her dediğimi anlıyorlardı telefonda, alay ettiler benimle."

Kadını dizlerinin üzerine çekti. Kocaman karın, Milan'ın karnına değiyordu.

“Şimdilik yalnızız,” dedi.

“İnanamıyorum.”

Milan başını kaldırdı ve ona, aşağıdan yukarı doğru baktı: Anna iş başında ciddi ve sapasağlamdı, ama kadınlara özgü bir şey vardı onda da. Her zaman birine güvenmesi gerekti.

“İşte geliyorlar,” dedi Anna.

Sesler daha yakın gibiydi; herhalde anacaddede yürüyorlardı. Uzaktan, kalabalığın keyifli çığlıkları azap dolu feryatlara benziyordu.

“Kapının arkasını sağladın mı?”

“Evet,” dedi Milan. “Ama her an pencerelerden girebilirler ya da arka bahçeye dolanırlar.”

“Ya yukarı çıkarlarsa...” dedi Anna.

“Korkmana gerek yok. Her şeyi kırıp dökebilirler, parmağımı bile kıpırdatmayacağım.”

Birden Anna'nın sıcak dudaklarını yanağında hissetti.

“Sevgilim, canım! Bunu benim için yapacağını biliyorum.”

“Senin için değil. Seninle benim, farkımız yok. Bu... çocuk için.”

Birden irkildiler: Kapı çalınmıştı.

Anna, “Pencereden bakma!” diye bağırdı.

Milan kalktı, pencereye yaklaştı, baktı. Jagerschmittler bütün panjurları açmışlardı, kapının üzerinde koca bir Hitler bayrağı asılıydı. Milan dışarı eğildi, küçük bir karaltı gördü.

“Geliyorum,” diye bağırdı.

Kapıya yürürken, “Marikka'yımış gelen,” dedi.

Merdiveni indi, sokak kapısını açtı. Çatıların üstünde kestane fişekleri, çığlıklar, şarkı sesleri uğulduyordu: Bu bir bayram günüydü. Bomboş sokağa baktı ve kalbi daraldı.

“Ne işin var burada?” dedi. “Bugün okul kapalı.”

“Annem yolladı beni,” dedi Marikka. Elinde bir sepet içinde elma ve çörek vardı.

“Annen deli olmuş. Hadi, çabuk, hemen eve dön.”

“Annem beni burada alıkoymanızı rica etti.”

Küçük kız dörde katlanmış bir kâğıt uzattı. Milan açtı, okudu: “Babayla Georg çıldırdılar. Yalvarırım, Marikka'yı akşama kadar alıkoyun.”

Milan, “Baban nerede?” diye sordu.

“Georg'la beraber kapının arkasına saklandılar. Elllerinde tü-

feklerle baltalar var.” Çocuk, ciddi bir sesle devam etti: “Annem beni avludan dışarı çıkardı, sizde daha iyi olacağımı söyledi, siz aklı başında bir adammışsınız, öyle dedi.”

“Evet,” dedi Milan, “ben aklı başında bir adamım. Hadi, çık yukarı!”

Paris’te saat üç buçuk, Berlin’de dört buçuk. İskoçya’nın kuzeyinde bir alçak basınç merkezi var. M. von Dörnberg Grand-Hotel’in merdivenlerinde görüldü, gazeteciler hemen çevresini sardılar, Pierryl sordu: “İniyor mu?” M. von Dörnberg sağ elinde bir kâğıt tutuyordu, sol elini kaldırdı ve, “M. Chamberlain’in bu gece Führer’le görüşüp görüşmeyeceği henüz kararlaşmadı,” dedi.

“İşte burası,” dedi Zézette. “Burada, küçük, yeşil bir arabada çiçek satardım.”

“İşler iyi miydi?” dedi Maurice.

Uslu bir çocuk gibi sokağa, kaldırımlara bakıyordu; madem buraya, Zézette’in kaç zamandır sözünü ettiği yeri görmeye gelmişlerdi... Ama burası şimdi Maurice’e hiçbir şey demiyordu. Zézette kolundan çıkmıştı, gelip geçen arabalara bakarak, sessizce, tek başına gülüyordu. Maurice sordu:

“Sandalyen de var mıydı?”

“Ara sıra olurdu; açılır kapanır bir sandalye.”

“Pek de zevkli bir iş olmasa gerek.”

“İlkbaharda çok güzel olurdu,” dedi Zézette.

Maurice’le, alçak sesle, ona bakmadan, sanki bir hastanın odasındaymiş gibi konuşuyordu, deminden beri omuzlarının ve sırtının zarif hareketleriyle kımıldayıp duruyordu, halinde doğal olmayan bir şey vardı. Maurice sıkılıyordu; vitrinin önünde en azından yirmi kişi birikmişti, sokuldu ve başlarının üzerinden bakmaya koyuldu. Zézette kaldırımın kenarında, kendinden geçmiş, duruyordu; sonra Maurice’in yanına geldi ve kolunu yakaladı. Orada, itinayla kesilmiş kalın camdan bir levhanın üzerinde, kırmızı deriden sipsivri iki uç ve çevresinde kırmızı bir köpük vardı, tıpkı kadınların pudra sürerken kullandığı ponponlara benzer bir şey. Maurice gülmeye başladı.

Zézette, “Neye gülüyorsun?” dedi.

Maurice alayla, “Pabuçlara,” dedi.

Birkaç baş onlara doğru dönmüştü. Zézette, “Şşşş!” diye fısıldadı, onu kolundan tutup sürükledi.

Maurice, “N’olmuş yani?” dedi. “Kilisede miyiz?”

Ama gene de sesini alçaltmıştı. İnsanlar, birbiri ardı sıra, sessiz adımlarla ilerliyorlardı, birbirlerini tanır gibiydiler, yalnız kimse konuşmuyordu.

Maurice, "Buralara gelmeyeli en azından beş yıl var," diye fısıldadı.

Zézette, "Maxim's"i gururla gösteriyordu kulağının dibinde.

"Bak bu Maxim's," diye fısıldadı.

Maurice, "Maxim's"e baktı ve hemen başını çevirdi: Bu yerden ona söz etmişlerdi. Pahalı bir batakhaneydi, 1914'te, işçiler gerberip giderken burjuvaların şampanya patlattıkları yer burasıydı işte. Dişlerinin arasından,

"Bok çukuru!" dedi.

Ama neden olduğunu bilmeden kendini rahatsız hissediyordu. Küçük adımlar atarak, zıplayarak yürüyordu, insanlar ona çok zayıf, kırılıverecekmiş gibi görünüyordu şu anda, onlara çarpılmaktan korkuyordu.

Zézette, "Olabilir," dedi. "Ama ne olsa güzel bir cadde, sen de güzel bulmuyor musun?"

"Çok da bayılmadım," dedi Maurice, "havasız burası."

Zézette omuz silkti ve Maurice Saint Ouen Caddesi'ni düşünmeye başladı: Sabah, otelden çıktığı zaman insanlar, bisikletlerinin gidonuna doğru iki büklüm eğilmiş, sırtlarında çantaları, ıslık çalarak yanından gelip geçerdiler. Maurice kendini mutlu hissedirdi; kimi Saint-Denis'de durur, kimi yoluna devam ederdi, herkes, hepsi aynı yöne giderlerdi, işçi sınıfı hareket halindeydi. Zézette'e, "Burada burjuvalar oturuyor," dedi.

Berbat bir sessizlikte birkaç adım yürüdüler, sonra Maurice durdu ve özür diledi.

"Ne diyorsun?" dedi Zézette.

Maurice, rahatsız, "Bir şey değil," dedi. "Bir şey demedim."

Gene birine çarpmıştı; bu adamlar keyiflerince, gözleri yerde, bakmadan yürüyebilirlerdi, ama son dakikada şöylece kenara çekilip sıyrılıveriyorlardı; bu da bir alışkanlık meselesiydi anlaşılan.

"Daha yürüyor muyuz?"

Maurice'in canı yürüyüşe devam etmek istemiyordu, bir şey kırmaktan korkuyordu, hem sonra bu yol bir yere götürmüyordu insanı, yönü yoktu; insanlar vardı, bulvarlara doğru yürüyorlardı; insanlar vardı, Seine kıyısına doğru iniyorlardı ve burunların vitrin camlarına yapışık, kımıldamadan duranlar vardı. Bu insanlar yer yer kalabalıklar yapıyordu, ama bütünün, beraberliğin sıcaklığı yok-

tu burada, insan kendini yalnız hissediyordu. Elini uzattı, Zézette'in omzuna koydu, yumuşak eti kuvvetle sıkıyordu. Zézette gülümsedi, eğleniyordu, her şeyi açgözlü bir iştahla, ama uyanıklığından bir şey kaybetmeden seyrediyor, küçük kabaetlerini zarif hareketlerle çalkalıyordu. Maurice hafifçe boynunu gıdıkladı, Zézette güldü.

"Maurice," dedi, "bırak!"

Kadının yüzüne sürdüğü bağırtkan renkleri seviyordu, o çay şekerine benzer beyazı, yanaklarındaki kırmızıyı. Yakından çörek gibi kokuyordu. Alçak sesle sordu:

"Eğleniyor musun?"

Zézette, gözleri parlayarak, "Hepsini, her şeyi tanıyorum," dedi.

Elini omzundan çekti, sessizce yürümeye devam ettiler: Zézette bir sürü burjuva tanımıştı, ondan çiçek almaya gelmişlerdi, o da o adamlara gülümsemişti, bazıları ona asılmıştı da muhakkak. Kadının beyaz ensesine bakıyor, kendini bir acayip hissediyordu, canı gülmek ya da öfkelenmek istiyordu.

Bir ses, "*Paris-Soir*," diye bağırdı.

Zézette, "Alalım mı?" diye sordu.

"İki saat öncekinin aynıdır."

İnsanlar gazetecinin çevresini sarmışlar, sessiz sedasız, elindeki gazeteleri kapışıyorlardı. Bir kadın kalabalıktan çıktı, ayağında yüksek topuklu ayakkabılar, başında, alnının tepesine oturmuş, gülünç bir şapka vardı. Gazeteyi katladı ve yürüyerek okumaya başladı. Sonra birden yüz çizgileri gevşedi, derin soluk aldı.

Maurice, "Kadına bak," dedi.

Zézette baktı.

"Erkeği gidecek belki," dedi.

Maurice omuz silkti; insanın bu şapka ve bu gülünç ayakkabılarla gerçekten ıstırap çekebileceğini düşünmek tuhaftı.

"Ne yani?" dedi. "Onun erkeği subay olur."

"Subay olsun," dedi Zézette. "Onlar da ötekiler gibi geberip gidebilir."

Maurice ters ters baktı.

"Şimdi hepsine küfrettireceksin," dedi. "14 savaşına bir bak bakalım, gebermişler mi?"

"Öyle mi? Ben onlardan da birçoğunun öldüğünü sanıyordum."

"Ölenler cebi delik rençperlerdi," dedi Maurice, "bir de bizimkiler."

Zézette birden Maurice'e yaslandı.

"Ayyy," dedi. Maurice, "gerçekten savaş çıkacak mı dersin?"

"Ne bilirim ben!"

Ona bu sabah savaş olacağına inanıyordu, ötekiler, çocuklar da bundan emindi. Seine kıyısında dılar, peş peşe akan vinçlere, tarak dubalarına bakıyorlardı, gömleklerinin kollarını sıvamış adamlar vardı, bir elektrik kablosu için hendek açan Gennevilliersli işçiler ve savaşın patlayacağı besbelliydi. Bu Gennevilliersli adamlar için değişen bir şey de olmayacaktı, şimdi göçüklerin, düşmelerin, bütün o iş kazalarının korkusu içinde oldukları gibi, o zaman da niha yet Kuzey'de bir yerde, güneş altında, kurşunların, obüslerin, şarapnellerin tehdidi altında siper kazacaklardı; şimdi, yoksullarının sona ermesini bekledikleri gibi oralarda da savaşın sonunu bekleyeceklerdi. Ve Sandre, "Gideceğiz arkadaşlar," demişti. "Gideceğiz, ama döndüğümüz zaman, silahımızı bırakmayacağız."

Şimdi, hiçbir şeyden o kadar emin değildi: Saint Ouen'de bitmek bilmeyen bir savaş olurdu hep, ama burası öyle değildi. Burada barış vardı. Vitrinler vardı, vitrinlere konulmuş lüks eşya vardı, renk renk kumaşlar, insanların kendilerini seyretmesi için yapılmış aynalar vardı, bütün konfor vardı. İnsanlar keyifsizdi, ama doğuştan öyleydiler. Niçin dövüşeceklerdi? İstedikleri bir şey yoktu ki, her şeyleri vardı! İnsanın, yaşamının başladığı gibi sürüp gitmesinden gayri bir şey arzulamaması, umut etmemesi çok tatsızdı muhakkak.

Maurice birden, "Burjuvalar savaşı istemezler," diye izah etti. "İstemezler, kazanılacak zaferden korkarlar, bu zafer proletaryanın zaferi olacaktır çünkü."

İhtiyar adam kalktı, Neville Henderson'la Horace Wilson'ı kapıya kadar uğurladı. Onlara heyecanlı gözlerle baktı, şu anda Royale Caddesi'ndeki gazetecinin, Pall Mall Street'te camlarına gazeteler asılmış tütüncünün çevresinde kümelenen ve yaşamlarının başladığı gibi sona ermesinden başka bir şey istemeyen buruşuk, yıpranmış yüzlü ihtiyarlara benziyordu. O ihtiyarları, onların çocuklarını düşündü.

"Mösyö Ribbentrop'tan Şansölye Hitler'in yola çıkmamdan önce bir kez daha görüşmemize gerek görüp görmediğini öğrenin," dedi. "Ve şu noktaya dikkatini çekin, prensiplerde anlaşmaya vardığımız takdirde Sayın Şansölye bize yeni koşullar önermek zorunda kalacaktır. Onlara özellikle hatırlatmanızı istiyorum ki ben, anlaşmazlığın karşılıklı müzakere yoluyla çözülmesi için, insan gü-

cüyle yapılabilecek her şeyi yapmaya kararlıyım. Çünkü savaşı asla istemeyen Avrupa uluslarının büyük kısmıyla halledilmiş sayılacak bir sorun uğruna kanlı bir çatışmayı göze alacağına inanmıyorum. Bol şans!”

Horace’la Neville eğilerek selam verdiler, merdiveni indiler, o ciddi, titrek ve madenî ses hâlâ kulaklarındaydı; Maurice ihtiyarların, ihtiyar kadınların yumuşak, pörsümüş ve uygarlaşmış etlerine bakıyor, bir çeşit tikslenmeyle, bu etleri yaralamak, doğramak, kanlarını akıtmak gerekeceğini düşünüyordu.

Bunları doğramak, kanlarını akıtmak gerekecekti, bu, insanın ayağının altında bir salyangozu ezmesinden çok daha mide bulandırıcı bir şeydi, ama bunu bile göze almak zorundaydılar. Makineli tüfekler Royale Caddesi’ni tarayacak, sonra her şey, birkaç gün, öylece olduğu gibi bırakılacaktı; parçalanmış çerçeveler, ortalarında yıldız yıldız kurşun delikleriyle camlar, kahvelerin teraslarında devrilmiş masalarla; uçaklar gökte, cesetlerin tepesinde dolaşıp duracaktı. Sonra cesetler kaldırılacak, masalar kaldırılıp yerine konacak, kırık çerçevelere yepyeni camlar takılacak ve yaşam, yeniden doğacaktı; kıpkırmızı, tıkız enseli gürbüz adamlar, meşin ceketler ve kasketler caddeyi yeniden dolduracaktı. Rusya’da da böyleydi, Newski’yi gösteren bir fotoğraf görmüştü; proleterler bu lüks caddeyi ele geçirmişti, oralarda dolaşıyorlardı, saraylar ve kocaman, taştan köprüler artık onları şaşırtmıyor, büyülemiyordu.

Maurice, utanarak, “Pardon!” dedi.

Yaşlı bir kadının sırtına dirseğiyle çarpmıştı, kadın dönüp rahatsız bir ifadeyle baktı. Maurice kendini bıkkın ve cesaretsiz hissediyordu. Burada, bu kocaman reklam panolarının, balkonlara asılı levhalardaki kararmış, altın yıldızlı harflerin altında, bu pastanelerle ayakkabı mağazalarının arasında, Madeleine sütunlarının önünde şu anda buraları dolduran kalabalıktan başka bir kalabalığı göz önüne getirmek çok zordu, bakına bakına dolaşan yaşlı kadınlardan, denizci elbisesi giydirilmiş çocuklardan başka bir kalabalık. Hüzün verici ve yaldızlı aydınlık, benzin kokusu, insanı ezer gibi abanan binalar, bal gibi yumuşak sesler, kaygılı ve uyuklayan yüzler, köselelerin asfaltta umutsuz sürtünüşü, bunlar, hep birlikte sürüp gidiyordu, bunların hepsi gerçektir; devrim ise bir rüyadan başka bir şey değildi. Maurice, Zézette’e kin dolu gözlerle bakarak, “Buraya gelmemeliydim,” diye düşündü. “Bir proleterin yeri burası değildir.”

Bir el omzuna dokundu, Brunet’yi tanıyınca Maurice sevincinden kızardı.

Brunet gülümseyerek, "Merhaba, küçük dostum," dedi.

"Merhaba, yoldaş," dedi Maurice.

Brunet'nin eli, tıpkı kendininki gibi sert ve nasırlıydı, elini kuvvetle sıkıyordu. Maurice Brunet'ye baktı ve kendini rahat hissettiği için güldü. Uyanıyordu: Çevresinde yeniden arkadaşlarını hissediyordu, Saint Ouen'de, Ivry'de, Montreuil'de, hatta Paris'te, Belleville'de, Montrouge'de, Villette'de, yan yana, dirsek dirseğe birbirlerine dayanmış, çok önemli, kıyasıya bir eyleme hazırlanan arkadaşlarını.

Brunet, "Ne arıyorsun buralarda?" dedi. "İşi astın mı?"

Maurice rahatsız olmuştu.

"Yıllık iznim," dedi. "Zézette gelmek istedi, eskiden burada çalışıyormuş."

"Zézette de burada, ha?" dedi Brunet. "Selam, Zézette yoldaş."

Maurice, "Brunet," diye tanıttı. "Bu sabah, *L'Huma*'da yazısını okuduk."

Zézette Brunet'ye pervasızca baktı ve elini uzattı. O erkeklerden korkmazdı, ister burjuva olsun, ister partinin kabadayıları.

Brunet, Maurice'i göstererek, "Maurice'i tanıdığım zaman da böyle, koskocamandı," dedi. "Kızıl Şahin'de, koroda şarkı söylüyordu. Ömrümde bunun kadar bet sesli adam görmedim. Sonunda, onun resmi geçitlerde, yalandan şarkı söyler gibi yapmasına karar verildi."

Güldüler.

Zézette, "Eee?" dedi. "Savaş olacak mı, ha? Sizin bilmeniz gerek, sizin durumunuzdakilerin bunu bilmesi gerek."

Aptalca bir soruydu bu, kadınların sorabileceği cinsten bir soru, ama Maurice için için sevindi, Brunet ciddileşmişti.

"Savaş olup olmayacağını bilmiyorum," dedi. "Ama ne olursa olsun, korkmamak gerek. İşçi sınıfı, boyuna ödünler vererek bir savaşın önlenemeyeceğini bilmelidir."

Güzel konuşuyordu. Zézette güven dolu bakışlarıyla onu seyrediyor ve dinlerken gülümsüyordu. Maurice tedirgin olmuştu. Brunet tıpkı gazete gibi konuşuyor, gazetenin dediğinden öte bir şey de söylemiyordu.

Zézette, "Hitler'i korkutacak olurlarsa, siner mi dersiniz?" diye sordu.

Brunet düşünüyor, kendi kişisel fikrinin sorulduğunu anlamamış görünüyordu.

“Mümkündür,” dedi. “Hem sonra, ne olursa olsun, Rusya bizimle beraber olacaktır.”

Maurice, “Tabii,” diye düşündü, “partinin kodamanları, bizim gibi Saint Ouen’in basit bir işçisine, ayaküstü, ısmarlama, kendi fikirlerini açıklayacak değiller ya.” Ama hayal kırıklığına uğramıştı. Brunet’ye baktı ve büsbütün keyfi kaçtı. Brunet’nin iri, köylü elleri, keskin bir çenesi, ne istediğini bilen gözleri vardı; ama beyaz gömlek giymiş, kravat takmıştı, üzerinde gri flanelden güzel bir ceket vardı, bu burjuvalar kalabalığının içinde çok rahat görünüyordu.

Karanlık bir vitrin, hayallerini aksettiriyordu. Maurice, kaba- rık saçlı bir kadın ve yanında, bir “mösyö”yle konuşan, kasketini geriye itmiş, deri ceketi içinde göze batan iri bir adam gördü. Ama, her şeye karşın, elleri cebinde, hâlâ orada duruyor, ayrılıp gitmeye karar veremiyordu bir türlü.

Brunet, “Gene Saint-Mandè’de misin?” diye sordu.

“Hayır,” dedi Maurice, “Saint Ouen’deyim. Flavie’de çalışıyorum.”

“Ha! Ben Saint-Mandè’desin sanıyordum. Tesviyeci, değil mi?”

“Hayır. Makine ustasıyım.”

“İyi,” dedi Brunet, “iyi, çok iyi. Hadi bakalım... Hoşçakal, yoldaş!”

Maurice, “Güle güle,” dedi. “Güle güle, yoldaş!” Kendini tedirgin ve huzursuz hissediyordu. İçinde belirsiz bir hayal kırıklığı vardı.

Zézette bütün yüzünü kaplayan bir gülümsemeyle, “Güle güle, yoldaş!” dedi.

Brunet, arkalarından baktı. Kalabalık üzerlerine kapanmıştı bile, ama Maurice’in dev omuzları şapkaların tepesinden görünüyordu. Zézette’i belinden kavramış olmalıydı: Kasketi kadının tepeye topladığı saçlarına değiyordu, başları birbirine dayanmış, kalabalığın içinde süzülüyorlardı. Brunet, “İyi oğlan,” diye düşündü. “Ama yanındaki o şıfıntı...” İçinde, tüylerini ürperten bir pişmanlık, yüzünde ağır, ciddi anlamlarla yürümeye başlamıştı. “Ona ne yanıt verebilirdim?” diye düşündü. Saint-Denis’de, Saint Ouen’da, Soc-hau’da, Creusot’da, hepsi, yüz binlercesi, aynı kaygılı güven dolu gözlerle, bekliyordu. Böyle, bunun gibi, yüz binlerce kafa; Doğu’ya, Godesberg’e, Prag’a, Moskova’ya çevrilmiş, yüz binlerce yuvarlak, haşın, acemice tıraş edilmiş, iri, kocaman çizgilerle yontulmuş kafa, gerçek adam kafaları. Onlara ne karşılık verilebilirdi? Korumak: Şimdilik onlar için yapılabilecek tek şey buydu. Onları, onların ya-

vaş ve inatçı beyinlerini, akıllarını çelmeye kalkışacak serserilerden korumak! Bugün Boningue Ana, yarın Dottin, öğretmenler sendikası sekreteri, öbür gün Pivertistler: Onun payına düşen buydu; birinden öbürüne gidip gelecek, susturmaya, yatıştırmaya çalışacaktı. Boningue Ana, kadife kadar yumuşak sesiyle, idealist ellerini ovuşturarak bakacak, ona “kan akıtmanın dehşetinden” söz edecekti. Boningue Ana elli yaşlarındaydı, kırmızı yüzlü, yanaklarında incecik, beyaz tüyleri, kısa kesilmiş saçlarıyla şişman bir kadın; gözlüğünün ardından bir rahibeninki gibi bakan yumuşak, kadife gibi yumuşak gözleri vardı; yakasına Légion d’honneur nişanının kordonunu iliştirdiği kalın bir erkek ceketi giyerdi. “Ona anlatırım, derim ki, kadınların gene o sersemliklere başlamasına engel olmak gerek. 14 savaşında erkeklerini cepheye giden trenlere vagon pencerelerinden, omuzlarından iteleye kakalaya sokmuşlardı. Oysa gitmelerine engel olmak için demiryollarının üzerine yatmaları gerekirdi. Şimdi, şimdi savaşıyorlarsa, bu savaşın bir anlamı var, bu kez de barış için komplo kuracaksınız, erkeklerinizin moralini bozmak için ne mümkünse yapacaksınız!” Maurice’in yüzü gene göründü ve Brunet, omuzlarını kaldırarak can sıkıntısıyla, “Bir sözcük, bir tek sözcük çoğu zaman onları aydınlatmaya yeter, ben o sözcüğü bulup söyleyemedim,” diye düşündü. “O karının yüzünden oldu.” Zézette’in una bulanmış yanakları, utanmaz gözleri, o aşağılık, ucuz lavanta kokusu; o kadınlar imza, imza ve imza toplamaya gideceklerdi, inatçı ve yumuşak, şişman radikal kızlar, Troçki yanlısı Yahudi kızları, SFIO’lu¹ muhalif kadınlar hepsi her tarafa girip çıkacaklardı, utanmadan, sıkılmadan; ineğini sağan ihtiyar köylü kadının kocaman, terli avucuna bir dolmakalem sıkıştırıp ona da aynı şeyi yumurtlayacaklardı. “Eğer savaşı istemiyorsanız, şuraya imzanızı atın!” diyeceklerdi. *Artık savaş yok, asla! Müzakereler, anlaşmalar var! Önce barış! Ya Zézette*, birden eline bir dolmakalem tutuşturulsa ne yapardı? O, sınıfının içgüdülerini, şişman ve hayırsever kadınların suratlarına doğru şöyle bir gülüp geçebilecek kadar sağlamca içine sindirmiş miydi? Maurice’i süslü mahallelere doğru sürüklemişti. Mağazaları heyecanla seyrediyordu, yanaklarına bir faslam boya yapıştırmıştı... Zavallı çocuk, eğer gitmesin diye boynuna asılacaksa, işi hiç de kolay olmayacaktı, oysa onların buna ihtiyacı yoktu... *Entelektüel! Burjuva!* Ama onu, suratına badana sürmüş diye, elleri çatlamış, bozulmuş diye bir kalemde silip atamam. Herhal-

¹ Section française de l'internationale ouvrière. 1969'da Partie Socialiste adını alan, işçi hareketi partisi. (Y.N.)

de bütün yoldaşların bekâr olmasına imkân yok. Brunet kendini yorgun ve ağır hissediyordu, birden. “Onu boyandığı için suçlandırıyorum,” diye düşündü, “çünkü ucuz, adi boyalardan nefret ederim.” *Entelektüel! Burjuva!* “Onları sevmek! Hepsini, her birini, kadını erkeğini sevmek, fark gözetmeden, ayırmadan. Düşündü. Onları sevmeyi istemek bile suç. Bu kendiliğinden var olmalı, kendi kendine, soluk alır gibi, zorunluluk halinde.” *Entelektüel! Burjuva! Sonsuzluğa dek birbirinden ayrı!* Ne yapsam boş, aynı anıları paylaşmamıza olanak yok. Joseph Mercier, 33 yaşında, dededen babadan miras mikropla frengili, Buffon Lisesi’nde biyoloji öğretmeni, Royale Caddesi’ni burnundan soluyarak, belli aralıklarla ağzını ıslak, yapışkan bir hareketle çarpıtarak yürüyordu, sol yanında o her zamanki ağrı vardı, kendini sefil, miskin hissediyordu ve bir fikirden öbürüne atlayarak düşünüyordu: Askere alınan memurların aylığını verirler mi acaba? Bütün o insafsız, acımak nedir bilmeyen yüzleri görmemek için hep yere, ayaklarına bakarak yürüyordu, kendisini bir vitrine doğru savuran, gri flanel giysili, kızıl saçlı, iri bir adamla çarpıştı. Joseph Mercier gözlerini kaldırdı ve, “Kalas gibi herif!” diye düşündü. Bu bir kalastı, bir duvardı, o duygusuz ve acımasız heriflerden biriydi, kendisini hor gören ve sınıfın ortasında küçük düşüren matematikteki o irikiyim Chamberlier gibi; o asla hasta olmamış, asla herhangi bir şeyden ya da kendinden kuşkuya kapılmamış, şurasında burasında tikleri olmayan, yaşamı ve kadınları keyiflerince, iri elleriyle yakalayiveren, gidecekleri yere düpedüz, dosdoğru giden ve giderken de sizi itip mağaza vitrinlerinin üstüne doğru savuran heriflerden biri. Royale Caddesi ağır ağır Seine’e doğru akıp gidiyordu, Brunet de ona kapılmış, birlikte akıyordu, biri çarpmıştı ona, yanından sıvışan melon şapkalı, kaskatı kollalı yakalı, çentik burunlu, sıska bir bir solucan görmüştü; Zé-zette’le, Maurice’i düşünüyordu ve içinde o eski, tanıdık sıkıntıyı bulmuştu, yerine yenilerinin, başkalarının konması olanaksız anılar karşısında duyduğu utancı; kendisini onlardan sonsuza dek ayıran anılar, Marne kıyısındaki beyaz ev, babanın kütüphanesi, annenin güzel kokulu, bakımlı, zarif elleri...

Güzel, yaldızlı bir akşamdı, bir güz meyvesi gibi. Stephen Hartley, balkondan eğilmiş, mırıldanıyordu: “Akşam saatlerine özgü bir kalabalığın yaygın ve ağır kaynaşması.” Bütün bu şapkalar, bu fötr şapka denizi, dalgalar arasında tek tük çıplak başlar dalıp çıkıyordu, düşündü: “Martılar gibi.” İki sarışın baş ve bir gümüş renkli baş, ötekilerin hepsinin üstünde, şimdiden saçları dökülme-

ye başlamış güzel, kızıl bir kafa, Stephen, "Fransızların kalabalığı," diye düşündü, heyecanlanmıştı. Kahraman ve yaşlı adamcıkların meydana getirdiği küçük bir toplum, bir cemaat. "Fransızlar olayları gurur ve sükûnet içinde bekliyor," diye yazacaktı *New York Herald*'in birinci sayfasına, iri puntolarla. "Fransa'nın nabzını yokladım." Küçük adamlar, hiçbir zaman adamakıllı, tertemiz yıkanmış görünmezlerdi; kadınların kocaman şapkaları, sessiz, ağırbaşlı ve kirli paslı bir kalabalık; Madeleine'le Concorde arasında, güneş baktarken, Paris'te bir akşam saatinin renkleriyle yaldızlanmış bir kalabalık. "Fransa'nın çehresi," diye yazacaktı; "Fransa'nın ölümsüz çehresi," diye yazacaktı. Oradan oraya kayar gibi hareketler, saygılı ve hayran denebilecek fısıltılar; "hayran" diye yazmak belki biraz abartılı olacaktı; saçları hafifçe dökülmüş, iri, kızıl saçlı ve güneşin batışı kadar sakin, kıpırtısız bir Fransız, otomobillerin camlarında güneşin parlayıp sönen akisleri, yükselip kayboluveren tek tek sesler, düşünüyordu: "Yazım hazır."

Sylvia, sırtından doğru, "Stephen!" diye seslendi.

Stephen, kuru bir sesle ve dönüp bakmadan, "Çalışıyorum," dedi.

"Ama karşılık ver, sevgilim," dedi Sylvia, "*Lafayette*'te yalnız birinci sınıflar kalmış. Ne yapalım?"

"Birinci al, hatta olmazsa lüks kamara al, *Lafayette* belki de çok uzun bir süre için Fransa'dan Amerika'ya giden son vapur olacak."

Brunet yavaş yavaş yürüyor, sanki barut kokan ağır bir hava ciğerlerine doluyordu, başını kaldırdı, bir balkona asılı kararmış yaldızlı harflere baktı; savaş patlıyordu: Savaş, orada, bu aydınlık ve ağdalı şeyin içinde, derinliklerindeydi, kırılmaya, parçalanmaya hazır kentin duvarlarında apaçık bir gerçek gibi yazılıydı; savaş, Royale Caddesi'ni ikiye ayıran sürekli ve kıpırtısız bir patlama halinde, oradaydı; insanlar onu görmeden içinden gelip geçiyorlardı; Brunet görüyordu. Savaş her zaman oradaydı, ama insanlar bunu bilmiyordu. Brunet, "Gök başımıza düşecek," diye düşünmüştü. Ve her şey düşmeye başlamıştı, evleri, gerçekte nasıllarsa öylece görmüştü: durmuş, yarıda kalmış düşüşler. Bu şık mağaza tonlarca taş taşıyordu ve her taş, başka taşlarla birlikte, elli yıldan beri inat ve ısrarla aynı noktaya düşmekte devam ediyordu; üç-beş kilo daha ve düşme, yeniden başlayacaktı; sütunlar, ağır ağır sallanarak yuvarlanacak ve feci biçimde kırılarak bin parçaya ayrılacaktı; kocaman vitrin paramparça olacak; taş yığınları, mal, eşya, ne varsa

ezerek bodrumlara dolacaktı. Dört bin kiloluk bombaları vardı onların. Brunet kalbinin sıkıştığını, daraldığını hissetti: Az öncesine kadar bu düzgün sıralar halinde dizilmiş binaların yüzünde akşamın yaldızlı serpintisine karışan hemen de insanca bir gülümseme vardı. Gülümseme sönmüştü, bunlar yüz bin kiloluk taş yığınlarıydı şimdi; insanlar, durdurulmuş, bir noktada zaptedilmiş çığların arasında dolaşıp duruyorlardı. Yıkıntılar arasında askerler, ölüp giderlerdi belki de. Zézette'in beyaz kireçle sıvalı yanaklarında siyah siyah izler görüyordu. Tozlu topraklı duvarlar, kocaman kocaman açılmış, sırtan, sarkan duvarlar, şurada burada mavi ya da sarı duvar kâğıtları, cüzam yaraları gibi, iri iri parçalar; yıkıntılar arasında kırmızı kırmızı çiniler ve aralarında arsız otlar bitmiş kaldırım taşları. Sonra, uyduruk barakalar, çadırlar. Ve sonra kentin dışındakilere benzer, ruhsuz tekdüze kışlalar yapılacaktı. Brunet'nin kalbi sıkıştı: Azap ve korkuyla, "Paris'i seviyorum," diye düşündü. Apaçık gerçek bir anda söndü ve kent çevresinde yeniden oluverdi. Brunet durdu; içinin alçakça bir yumuşaklıkla ballandığını hissetti: "Savaş olmasa! Savaş olmayabilse!" diye düşündü. Ve hırslı bir iştahla kocaman kapılara, Driscoll'un pırl pırl vitrinine, Weber Biraşanesi'nin koyu mavi boyasına baktı. Sonra hemen ardından utandı, yeniden yürümeye başladı; "Paris'i çok fazla seviyorum," diye düşündü. Moskova'da, eski kiliseleri çok fazla seven Pilniak gibi. Partinin, aydın kişilerden çekindiği kadar da vardı. Ölüm, insanların alınına yazılmıştı, yıkıntı ve yokluk, eşyanın... Ardından Paris'i yeniden kuracak, dünyayı yeniden kuracak adamlar nasıl olsa gelecekti. Ona, "O halde siz, barışı, neye mal olursa olsun, istiyorsunuz?" diyeceğim. Onunla, yüzüne yumuşak yumuşak bakarak, gözümü gözlerinden ayırmadan konuşacağım ve, "Kadınların bizi rahat bırakması gerek!" diyeceğim. "Budalalıklarıyla erkekleri şaşkına çevirmenin zamanı değil şimdi."

Odette, "Erkek olmak isterdim," dedi.

Mathieu dirseğine dayanarak doğruldu. İyice yanmış, esmerleşmişti. Gülümseyerek, "Askercilik oynamak için mi?" diye sordu.

Odette kıpkırmızı oldu, heyecanla, "Yok hayır," dedi. "Ama şu sırada kadın olmayı budalaca bir şey buluyorum."

Mathieu, "Pek kolay olmasa gerek," diye doğruladı.

Odette tıpkı bir dişi papağana benziyordu, her zamanki gibi: Kullandığı sözcükler hep böyle dolaşıp kendisine zarar verecek hale gelirdi. Oysa ona öyle geliyordu ki, eğer duyguları, düşünceleriyle kendini, gerçekliğiyle anlatabilseydi Mathieu onu suçlayamazdı.

Mathieu'ya, erkeklerin yanında savaştan söz ettikleri zaman tedirgin olduğunu anlatması gerekti. Hiç de doğal olmayan bir tavırla konuşuyorlar, gereğinden fazla kendilerine güvenir görünüyorlardı, sanki ona, bunun bir erkek işi olduğunu anlatmak ister gibi, ama buna karşın gene de ondan bir şeyler beklermiş gibi bir halleri vardı: O, bir kadın olduğu ve gitmeyeceği, bütün o karmaşa ve gürültünün dışında, üstünde kalacağı için, davanın hakemi olmasını istiyorlardı sanki. Onlara ne diyebilir, ne söyleyebilirdi? Kalın mı? Gidin mi? O, karar verebilecek durumda değil, çünkü kendisi gitmiyordu. Onlara, "Nasıl isterseniz, öyle yapın. Canınız ne isterse!" diyebilirdi. Ama ya istedikleri bir şey yoksa? O da susuyor, siliyor, onları duymaz, anlamaz görünüyordu, kararlı sesleri çevresinde yükselip alçalırken o kahve ya da likör ikram ediyordu. İçini çekti, avucuna biraz kum aldı ve kumu, yanık esmer bacağına, sıcak ve beyaz, akıttı. Plaj bomboştı, deniz parıldıyor ve uğuldayarak sahili dövüyordu. *Provençal*'in tahta dubasının üzerinde, bacaklarında plaj pantolonlarıyla üç kadın, çay içiyordu. Odette gözlerini kapadı. Kumun üzerinde, tarihi, yaşı belirsiz bir sığağa gömülmüş, yatıyordu: Çocukluk günlerinin sığağıydı bu, gene aynı kumun üzerinde gözlerini kapayarak yattığı ve kendini, mavili kırmızılı kocaman bir alevin içinde küçük bir semender farz ederek oyun oynadığı günlerin sığağı. Aynı sıcak, mayonun aynı ıslak okşayışı; ıslaklığın güneşte usul usul tüttüğü sanılır, ensesinde kumun aynı yakıcı teması; o zamanlar, geçmiş yıllarda o da gökle, denizle, kumla birlikte erir, bugünle geçmişini birbirinden ayırt edemezdi. Doğrudu, gözlerini iri iri açmıştı: Bugün, gerçek bir bugün vardı; midesinin derinliklerinde duyduğu korkulu sıkıntı vardı, Mathieu vardı, beyaz bornozunun üzerinde oturmuş, esmer ve çıplak. Mathieu susuyordu. Odette de susmaktan başka bir şey istemiyordu. Ne var ki kendisiyle konuşmaya zorlamadığı zaman, onu yitiriyordu. Mathieu, net ve biraz kısık sesiyle küçük bir nutuk söyleyecek kadar kısa bir süre için kendini büyük bir nezaketle ikram ediyor ve sonra hemen gidiyordu, ardında, kendi yerine bedenini bırakarak; ustaca yontulmuş, işlenmiş, cilalanmış bedenini. İnsan hiç olmazsa onun kendini mutlu düşüncelere kaptırdığına inanabilseydi; ama Mathieu, iri elleri kumu uslu uslu kümelerken, yüzünde, insanın içini parçalayan anlamlarla, dimdik, önüne bakıyordu. Kum yığıncığı çöküyor, ama eller usanmadan bir yenisini, bir başkasını topluyor, üst üste yığıyordu; Mathieu ellerine bakmıyordu. Bu sinir bozucu bir şeydi.

“Böyle kupkuru bir kumla hiçbir şey yapılmaz,” dedi Odette. “Çocuklar bile bilir bunu.”

Mathieu gülmeye başladı.

Odette, “Ne düşünüyorsunuz?” diye sordu.

“Ivich’e mektup yazmam gerek. Zor geliyor şimdi.”

Odette usulca gülerek, “Ona yazmanın size zor geleceğini dünyada aklıma getirmezdin,” dedi. “Her gün destan gibi mektuplar yolluyorsunuz.”

“Evet, öyle. Ama oradaki sersemeler korkutmuş onu. Gazeteleri okumaya başlamış, tabii hiçbir şey anladığı yok, benim anlatmamı istiyor. Bu da kolay bir iş doğrusu: Ivich Çeklerle Arnavutları birbirinden ayıramaz, Prag’ı deniz kenarında sanır.”

Odette kuru bir sesle, “Tam Ruslara yakışacak bir şey,” dedi.

Mathieu yanıt vermeden dudaklarını büktü ve Odette kendini birden çok sevimsiz hissetti. Ama Mathieu gülümseyerek anlatıyordu:

“Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de üstelik bana müthiş kızıyor.”

“Neden?”

“Fransız olduğum için! Kızcağız Fransızların ülkesinde rahat rahat yaşayıp gidiyordu, adamlar birden dövüşmeye kalkıştılar. Bunu çok ayıp ve yakışsız buluyor.”

Odette hakarete uğramış gibi, “Çok güzel!” dedi.

Mathieu bön bir ifade takınarak, “Ama kendimizi bir an onun yerine koyalım,” dedi. “Bakın, bize kızıyor, çünkü biz kendi arzumuzla kendimizi ölüme, hiç değilse yaralanıp berelenmeye mahkûm etmiş oluyoruz! Yaralıların çok saygısız yaratıklar olduğunu söylüyor, çünkü yaralarıyla bizi sürekli olarak kendi bedenlerini düşünmeye zorlarmış. Yani, fizyolojilerini; öyle diyor. Fizyolojiden de nefret ediyor, ister kendinde, ister başkalarında olsun...”

Odette, “Ah canım,” diye mırıldandı.

“Ama burada samimi,” dedi Mathieu. “Yemekten nefret ettiği için günlerce aç oturur, gece, uykusu geldiği zaman uyumamak için fincan fincan kahve içer.”

Odette yanıt vermedi; “Bir temiz dayak, işte onun istediği bu,” diye düşünüyordu. Mathieu şairane ve budalaca bir ifadeyle ellerini kuma sokup çıkarıyordu. “Hiç yemek yemez, ama odasında kutular dolusu şeker sakladığına yemin edebilirim. Şu erkekler ne aptaldır!” Mathieu gene kum tepeleri yapmaya başlamıştı; gitmişti gene, kim bilir nerelere, ne kadar zaman için. Odette acı acı “Ben,

kanlı kanlı etler yiyorum ve uyukum geldiği zaman yatıp uyuyorum,” diye düşündü. *Provençal*'in dubasında bir orkestra *Portekiz Serenadı*'nı çalıyordu. Üç kişiydiler. Üç İtalyan. Kemancı hiç de fena değildi, çalarken gözlerini kapıyordu. Odette duygulanmıştı: açık havada, müzik, ne kadar tuhaf gelirdi insana, ne kadar küçük, ne kadar değersiz. Hele şimdi, şu anda: Denizin, kumun üzerine tonlarla sıcak ve tonlarca ağırlığıyla savaş yüklenmişti ve dosdoğru göğe yükselen bu fare cıyıklamaları vardı. Mathieu'ya döndü, ona, “Bu parçayı severim,” diyecekti, ama sustu. Belki Ivich *Portekiz Serenadı*'ndan nefret ediyordu.

Mathieu'nun elleri durdu ve kum tepeciği çöktü. Başını kaldırarak, “Bu parçayı seviyorum,” dedi. “Nedir bu?”

“*Portekiz Serenadı*,” dedi Odette.

Godesberg'de saat altı. İhtiyar adam bakıyordu. Angoulême'de, Marsilya'da, Gand'da, Dover'da insanlar, “Ne yapıyor?” diye düşünüyorlardı. “İndi mi? Hitler'le konuşuyor mu? Belki de şu anda ikisi birlikte sorunu çözüyorlar.” Ve bekliyorlardı. İhtiyar da, panjurları yarı kapalı salonda, bekliyordu. Yalnızdı, geçirdi ve pencereye doğru yürüdü. Tepe, nehre doğru, yemyeşil ve bembeyaz, iniyordu. Ren simsiyahtı, yağmurla ıslanmış asfalt bir yola benziyordu. İhtiyar bir daha geçirdi, ağzında kekremsi bir tat vardı.

Parmaklarıyla cama vurmaya başladı, sinekler dehşete kapılarak uçtu. Beyaz ve tozlu bir sıcaktı bu, görkemli, kararsız, modası geçmiş ve eskimiş, erkeklerin dantelli, işlemeli, kocaman beyaz yakalar taktıkları geçmiş dönemlerin, Büyük Frederic döneminin sığağı; bu sığağın ortasında ihtiyar bir İngiliz, sıkılıyordu; Yedinci Edouard dönemini yaşamış ihtiyar bir İngiliz ve geri kalan tüm dünya 1938'deydi. Juan-les-Pins'de 23 Eylül 1938'de, beşi on geçte, beyaz keten elbiseli şişman bir kadın açılır kapanır sandalyeye oturdu, mavi camlı gözlüğünü taktı ve gazeteyi okumaya daldı: *Petit Niçois*'yı. Odette Delarue iri puntolu manşeti görüyordu: “Soğukkanlılıkla...” ve sonra, gözlerini alıştırdı, tamamını çıkarabildi: “M. Chamberlain Hitler'e mesaj gönderdi.” Kendi kendine “Gerçekten, savaştan böylesine nefret ediyor muyum?” diye sordu. Ve sonra, “Hayır hayır,” diye düşündü. “Gerçekten, sonuna kadar nefret etmiyorum.” Gerçekten, sonuna kadar nefret etseydi, şu anda yerinden fırlar, gara kadar koşa koşa gider, kollarını uzatarak, “Gitmeyin! Evlerinizde oturun!” diye haykırırdı. Bir an kendini, dimdik, kollarını iki yana açmış, bağırırken görür gibi oldu ve başı döndü. Ve sonra, böylesine kaba hatlı bir utanmazlık yapabilecek nitelikte olmadığını, iç rahat-

lığıyla hissetti. Sonuna kadar değil! İyİ yetişmiş bir kadın, bir Fransız kadını, akıllı uslu ve saygılı, toplumdandan aldığı ve hiçbir şeyi sonuna kadar, aşırılığa kadar gtrmemeyi emreden bunca öğretiden sonra... Laon'da, karanlık bir odada, nefret ve şaşkınlık içinde bir küçük kız, savaşı bütün gücüyle, hiçbir şeyi görmek, anlamak istemeden, ısrarla, inatla itiyor, reddediyordu. Odette, "Savaş feci bir şey," diyordu. "Hep o giden zavallıları düşünüyorum," diyordu. Ama daha henüz bir şey düşünmüyordu, aslında biraz sabırsız, bekliyordu: Yakında ona neler düşünmesi, neler söylemesi ve ne yapması gerektiğini ğreteceklerini biliyordu. 1918'de, babası öldürüldüğü zaman, ona söylemişlerdi: Bu güzel bir şey, cesur olmak gerek, siyah matem tllerini gururla taşımayı, insanların gözlerinin içine, babası savaşta, cephede ölmüş bir yetimin berrak gözleriyle, dimdik bakmayı çabucak öğrenmişti. 1924'te erkek kardeşi Cezayir'de yaralanmış, topal olarak eve dönmüştü ve Odette'e: Bu güzel bir şey, ona asla acımalısın, demişlerdi; birkaç yıl sonra, Jacques, "Tuhaf şey," demişti. "Ben Etienne'i daha güçlü sanırdım, sakatlığını bir türlü kabulleneemedi, acı, sert bir adam oldu." Jacques gidecekti, Mathieu gidecekti ve bu, çok güzel bir şey olacaktı, emindi bundan. şimdilik gazeteler kararsızdı, tereddüt ediyordu; Jacques, "Aptalca bir savaş olacak bu," diyordu, *Candide*, "Sdet Almanlarının canı beyaz çorap giymek istiyor, diye dövüşecek değiliz!" diye yazıyordu. Ama çok geçmeden ülke baştan aşağı, bütün bir "onay"dan ibaret kalacaktı; Meclisler topluma hkmetin politikasını vecek, *Jour*, kahraman Fransız askerini, geçen savaşın kahraman "Poilu"sn göklere ıkarcaktı. Jacques, "İşilerimiz övgüye değer doğrusu!" diyecekti; yolda, gelip geçenler, birbirine iki suçortağı gibi gülümseyerek sevgiyle bakacaktı: Savaş olacaktı bu, Odette de, askere yn başlıklar recek ve savaşı haklı bulacaktı. Mathieu oradaydı, müzik dinler gibi görünüyordu, gerçekten ne düşünülmesi gerektiğini biliyordu, ama söylemiyordu. Ivich'e durumu anlatmak için yirmi sayfalık mektuplar yazıyordu. Odette'e, bir şey anlatmıyordu.

"Ne düşünüyorsunuz?"

Odette sıçradı.

"Hiç... Hiçbir şey düşünmüyorum."

Mathieu, "Kaamaklı konuşuyorsunuz," dedi. "Ben, siz sorunca ne düşündüğümü söyledim size."

Odette gülümseyerek başını eğdi; ama canı konuşmak istemiyordu. Mathieu şimdi uyanmış gibiydi, Odette'e bakıyordu.

Odette, rahatsız olmuştu.

“Ne var?” diye sordu.

Mathieu yanıt vermedi. Şaşkın bir ifadeyle gülüyordu.

Odette, “Burada, yanınızda var olduğumu fark ettiniz,” dedi. “Ve bu sizi şaşırttı. Öyle değil mi?”

Mathieu güldüğü zaman, gözleri kısıyor, bir Çinli çocuğa benziyordu.

“Varlığı fark olunmayacak bir insan olduğunuzu mu sanıyorsunuz?” diye sordu.

“Herhalde dikkati kolayca üzerine çeken bir insan değilim.”

“Hayır. Hatta çok konuşkan da değilsiniz. Üstelik kendinizi unutturmak için de ne gerekirse yapıyorsunuz. Ama boşuna: En uslu, en terbiyeli çocuk halinizle oturduğunuz ve çıt çıkartmadan sessiz sedasız denize baktığınız zaman bile sizin orada var olduğunuz biliyor insan. Böyle bu! Buna ‘kişilik’ derler, tiyatrodaki ‘sahneyi doldurmak’ derler; bazı aktörlerde vardır bu, kiminde yoktur. Sizin, sizin böyle bir özelliğiniz var.”

Odette yanaklarına ateş bastığını duydu, telaşla, “Ruslarla beraber olmak sizin hüküm verme yeteneğinizi körletmiş,” dedi. “Bu özellik Slavlara has bir nitelik olsa gerek. Ama bana göre değil.”

Mathieu ciddi gözlerle baktı.

“Size göre olan ne?” diye sordu.

Odette göz çukurlarının içinde korkmuş gibi titreyen gözlerini oldukları gibi duydu. Ama bakışlarını tuttu ve onları tırnakları pembe cilalı, çıplak ayaklarına çevirmeyi başardı. Kendisine, kendisinden söz açılmasını hiç sevmezdi.

Neşeli bir sesle, “Ben orta halli bir ailenin kızıyım,” dedi. “Orta halli bir Fransız ailesinin kızı. Ve gerçekten ilgi çekici hiçbir özelliğim yok.”

Gerektiği kadar kesin konuşamamıştı, tartışmaya son vermek için, tekrar, kuvvetle, “Sıradan bir kadını ben,” diye ekledi.

Mathieu yanıt vermedi: Odette gözücuyla ona baktı: Elleri yeniden kumu kazmaya başlamıştı. Odette içinden söylenmemesi gereken bir şeyi söyleyip söylemediğini tarttı. Nihayet, biraz olsun itiraz edebilirdi, nezaket olsun diye hiç olmazsa.

Birden Mathieu’nun biraz kısık, yumuşak sesi duyuldu:

“İnsanın kendini sıradan biri gibi hissetmesi zor oluyor, ha?”

“Alışılıyor,” dedi Odette.

“Herhalde. Ama ben hâlâ alışmadım.”

Odette şiddetle, “Ama siz sıradan bir insan değilsiniz ki,” dedi.

Mathieu yaptığı kum tepeciğini seyrediyordu. Bu kez tek başına ayakta durabilecek kadar sağlam bir tepeydi. Mathieu eliyle savurarak kumları dağıttı.

“İnsan her zaman sıradan bir insandır,” dedi.

Gülüyordu.

“Aptalca bir şey bu!”

Odette, “Ne kadar keyifsizsiniz,” dedi.

“Herkesten fazla değil. Hepimiz savaş tehdidiyle az çok sinirliyiz.”

Odette gözlerini kaldırdı, konuşmak istiyordu, ama gözleri Mathieu'nun bakışlarına takıldı, yumuşak, duru, güzel bakışlarına. Sustu. Sıradan bir insan: bir plajın kumları üzerinde birbirine bakan bir adamla bir kadın ve savaş oradaydı, çepeçevre etraflarında; savaş onlara doğru inmişti ve onları da ötekilere benzetmişti, ötekilere, herkese. Mathieu kendini sıradan biri hissediyor, bana bakıyor gülümsüyor, ama gülümsediği ben değilim, herhangi biri. Odette'ten istediği hiçbir şey yoktu, yalnızca susmasını ve her zamanki gibi, isimsiz, belirsiz bir varlık olmasını istiyordu. Susmak gerekti. Ona, “Siz sıradan bir insan değilsiniz, siz, güzelsiniz, kuvvetlisiniz, siz roman kahramanlarına benziyorsunuz ve hiç kimseye benzemiyorsunuz,” dese ve o bütün bunlara inansa, o zaman gene ellerinin arasından kayıp gidecekti Mathieu, rüyalarına dalıp yok olacak, hatta, belki başka birini sevmeye bile cesaret edecekti, şu uykusu geldiği zaman kahve içen Rus kızını örneğin. Birden gururu şiddetle sarsıldı ve konuşmaya başladı. Çabuk çabuk, “Bu kez çok korkunç olacak,” dedi.

“Boktan bir iş olacak, daha doğrusu,” dedi. Mathieu. “Elleri nereye erişirse yakıp yıkacaklar. Paris, Londra, Roma... Seyri güzel bir manzara olacak herhalde.”

Paris, Roma, Londra. Ve Jacques'ın villası, deniz kıyısında beyaz, orta halli. Odette ürperdi, denize baktı. Deniz pırlıtlı bir buhardan ibaretti; motorun arkasına takılmış bir adam, çıplak ve esmer, öne eğilmiş, deniz kayağı yapıyor, pırlıtlı buharın üzerinde süzülüp gidiyordu. Hiçbir insan eli bu yaldızlı aydınlığı yok etmeyi başaramazdı.

“Hiç olmazsa bu kalacak,” dedi.

“Hangisi?”

“Bu deniz.”

Mathieu başını salladı.

“Deniz bile,” dedi, “hatta o bile...”

Odette şaşkın gözlerle baktı: Ne demek istediğini kolay anlamıyordu. Sormayı düşündü, ama sonra birden, canı kalkıp gitmek istedi. Ayağa kalktı, sandallarını giydi, havluya sarındı.

Mathieu, “Ne yapıyorsunuz?” diye sordu.

“Artık gideyim.”

“Birdenbire mi aklınıza esti?”

“Akşam yemeğinde Jacques’a sarmısak ezmesi yapacağıma söz vermiştim. Madeleine kendi kendine işin içinden çıkamaz.”

“Hem de siz aynı yerde uzun zaman oturamazsınız, değil mi? Pekâlâ, ben de denize girerim.”

Odette kumlanmış basamakları tırmandı, terasa vardığı zaman dönüp baktı. Denize doğru koşan Mathieu’yu gördü. “Hakkı var,” diye düşündü. “İçimde bir kurt var benim.” Her an bir gidiş, bir yeniden başlayış, her an bir kaçış... Bir yerde kendini rahat hissetmeye, mutluluk duymaya başlar başlamaz içinde bir huzursuzluk kıvıldıyor, kendini tuhaf bir biçimde suçlu buluyordu. Denize baktı, düşünüyordu: “İçimde bitmeyen bir korku var.” Ardında, yüz metre ötede Jacques’ın evi vardı, şişman hizmetçi kadın Madeleine vardı, yapılacak sarmısak ezmesi vardı, onun suçsuzluğunu kanıtlayacak binbir küçük bahane ve hazırlanacak yemekler vardı. Yürüdü. Madeleine’e, “Anneniz nasıl?” diye soracaktı. Madeleine gizlice burnunu çekerek “Her zamanki gibi,” diyecekti, Odette. “Annenize biraz et suyu kaynatın,” diyecekti, “sonra tavuğun beyaz etinden de götürün biraz. Belki yer.” Madeleine, “Ah madamcığım,” diyecekti, “ağızına lokma koymuyor.” Madeleine’e, “Verin şunu bana,” diyecekti, tavuğu alacak, kendi eliyle göğsün bir tarafını kesip çıkaracak ve kendini suçsuz hissedecekti. Bir kere daha dönüp denize baktı. “Deniz bile, hatta o bile.” Halbuki deniz öyle hafifti ki, yere inmiş gök sanırdınız, denize ne yapabilirlerdi? Kıvamlı, yemyeşil, sütlü kahve gibi, öylesine yaygın, öylesine tekdüze her günün deniziydi bu. İyot ve ilaç kokuyordu. Onların *kendi* denizleri, denizden doğru esen *kendi* rüzgârlarıydı, insana günde yüz frank ödetiyorlardı. Dirsekler üzerinde doğrulur gibi yapararak baktı, gri renkli kumun üzerinde çocuklar oynuyordu, küçük Simone Chassieux, ardı sıra demirli ortopedik potinin içindeki sakat ayağını sürüyerek koşmaya çabalıyordu. Merdivenin yanında tanımadığı bir küçük oğlan duruyordu, yeni gelmişlerdendi herhalde, koca kulaklı, insanı korkutacak kadar zayıf bir oğlan, parmağını burnuna sokmuş, ciddi bir dikkatle, kumdan şatolar yapan üç küçük kıza bakıyordu. Küçücük, sipsivri kemikleri fırlamış omuzlarını öne

doğru eğmişti, dizleri büküktü, ama gereğinden fazla iri ve kalın olan gövde dimdik duruyordu. Korse. Kemik veremi. “Geri zekâlıdır bir de üstelik.”

Jeannine, “Yatın,” dedi, “iyice, adamakıllı, yere yapışarak yatın. Ne kadar sinirlisiniz bugün.”

Söz dinledi ve göğü gördü. Dört küçük, beyaz bulut. Şosede bir arabanın tekerlek gıcırtıları duyuldu. “Erkenden götürüyorlar,” diye düşündü. ‘Kim acaba?’

İri bir ses, “Merhaba ahbab,” dedi.

Kollarını acele kaldırdı ve başındaki aynayı sağa sola çevirerek düzeltti. Onlar gelip geçmişlerdi bile, ama hastabakıcının kocaman bedenini tanıdı: Darrieux’ydü.

“Sakalı ne vakit kazıtıyorsun?” diye bağırdı.

Darrieux’nün uzaklaşan sesi, “Sen bilmem nelerini budattığın zaman,” diye yanıt verdi.

Mutlu, gülmeye başladı. Jeannine böyle açık saçık şakalardan nefret ederdi.

“Ne vakit döneceğiz?”

Jeannine’in beyaz bluzun cebini karıştıran ve saati çıkarıp alan parmaklarını gördü.

“Bir çeyreğiniz daha var. Sıkıldınız mı?”

“Hayır.”

Hiçbir zaman sıkılmazdı. Çiçek saksıları sıkılır mı? Güneşli havada saksılar açık havaya çıkarılır, sonra akşam, soğuk çıkmadan içeri alınır. Hiçbir zaman saksıların fikri sorulmaz, zaten onların verilecek fikirleri yoktur ki, bekledikleri bir şey yoktur. Gövdesindeki bütün gözenekleriyle havayı ve ışığı pompalamak ne önemli bir iş-tir, kimse düşünmez. Gök, dev bir gong gibi uğuldadı, iki bulutun arasında parlayan üçgen biçimli beş küçük nokta gördü. Gerindi ve ayak parmakları hışırdadı: Ses, büyük deri örtülerden geliyordu. Tatlı ve okşayıcı bir şeydi bu, kocaman masada sizi uyuttukları zamanki kloroform kokusuna benziyordu. Jeannine içini çekti ve genç adam gözucuyla ona baktı. Kız başını kaldırmıştı ve kaygılı görünüyordu, mutlaka, onu rahatsız eden bir şey vardı. “Ha, sahi: Savaş olacak.” Gülümsedi.

Boynunu yana döndürerek, “Anladım,” dedi. “Ayakta gezenler sonu.da savaşı yapmaya karar verdiler, ha?”

Kız, sert bir sesle, “Ben size ne söylemiştim?” dedi. “Böyle konuşmakta devam edecek olursanız karşılık vermeyeceğim size.”

Sustu, önünde bol bol vakti vardı, uçak kulaklarında uğuldu-

yor, kendini iyi hissediyordu, ben, sessizlikten korkmam. Ama o kendini tutamaz, ayakta gezenler her zaman, kaygılıdır. Mutlak konuşmaları ya da bir şeyler yapmaları gerekir. Sonunda kız konuştu:

“Evet, korkarım ki öyle: Savaş çıkacak herhalde.”

Ameliyat günlerine özgü o tavrı, yüzündeki o ürkek çocuk ve ciddi başhemşire ifadesini takınmıştı gene. İlk gün, içeri girdiği ve ona, “Biraz davranmanız gerek, küveti alacağım,” dediği zaman da işte bu tavırla konuşmuştu. Adam terlemişti, terliyor, kendi kokusunu duyuyordu, o iğrenç dabağlanmış pösteği kokusunu; kız ayaktaydı, işinin uzmanı bir hastabakıcı ve bir yabancı olarak, bakımlı ellerini ona uzatıyordu ve bu tavrı takınmıştı.

Usluca dilini dudaklarında gezdirdi: O günden bu yana kızı yumuşatabilmişti. Ona, “Çok heyecanlı görünüyorsunuz,” dedi.

“Evet, öyleyim.”

“Savaş sizi ne diye ilgilendiriyor? Bize ne savaştan...”

Kız başını çevirdi ve genç adam parmaklarını, alayla, piyano çalar gibi çelik yatağına vurmaya başladı. Kızın savaşa ilgilenmemesi gerekti. Onun işi, hastalara bakmaktı.

“Ben... Savaş vızgeliyor bana,” dedi.

Jeannine, usulca, “Neden böyle kötü adam rolü oynuyorsunuz?” dedi. “Fransa’nın savaşı kaybetmesini istemezsiniz siz de.”

“Umurumda bile olmaz.”

“Charles! Böyle konuştuğunuz zaman beni korkutuyorsunuz!”

Genç adam, sinsî bir alayla, “Ne yapalım,” dedi, “Nazi olmuşsam suç bende mi?”

Kız, cesareti kırılmışçasına, “Nazi mi?” dedi. “Daha neler uyduracaksınız bakalım? Nazi! Yahudileri ve kendileriyle aynı fikirde olmayan herkesi öldürüyorlar, zindana atıyorlar, papazları bile, Reichstag’ı ateşe verdiler, gangster sürüsü o. Bunlar söylenmemesi gereken şeyler, sizin gibi bir genç adamın Nazi olduğunu söylemeye hakkı yoktur, şaka bile olsa.”

Genç adam, kızı kışkırtmak için, dudaklarındaki alaycı gülümsemeyi bozmadan, ona bakıyordu. Nazilerden nefret etmiyordu: Onlar suratsız, sert ve acımasızdılar. Dünyadaki her şeyi silip süpürmek ister gibi görünüyorlardı. Bakalım, nereye kadar gidebilecekler, görürüz. Sonra birden aklına iblisçe bir şey geldi.

“Savaş olursa,” dedi, “herkes bir olur. Fena mı?”

“Ya! Demek mösyö savaş çıkacak diye memnun, öyle mi? Memnun olacak ne buluyorsunuz bakalım?”

Adam güldü:

“Ayakta gezenler ayakta gezmekten yorulacak, deliklere girip karınüstü yatacaklar. Ben, sırtüstü, onlar karınüstü. Böylece herkes bir olacak.”

Çoktandır insanlar üzerine eğiliyor, onu temizliyor, bulaşık yıkar gibi pisliğini akıtıyor, insancıl ellerle onu tımar ediyorlardı ve o hareketsizdi, bedeninde dolaşan bütün o ellerle, onlara, çenelerinin altından yukarı doğru, yüzlerine, dudakların tümseği üzerindeki keskin kenarlı burun deliklerine, ufku hizasında kirpiklerin siyah çizgisine bakıyordu: Şimdi uzanıp yatmak sırası onlarındı. Jeannine karşılık vermedi: Her gün olduğu gibi canlı, hayat verici değildi bugün. Elini usulca adamın omzuna koydu.

“Kötü çocuk,” dedi. “Kötü çocuk, kötü çocuk!”

Barışma anıydı bu. Adam, “Akşam ne tıkınacağız bakalım?” diye sordu.

“Pirinç çorbası, patates püresi, bir de, sevineceksiniz: alabalık.”

“E, sonra, tatlı gibi bir şey? Erik kompostosu?”

“Bilmiyorum.”

“Eriktir herhalde, dün kayısı kompostosu vardı.”

Beş dakikacık: Genç adam bu ânın keyfini çıkartmak için girdi ve geniş bir soluk aldı, üçüncü gözünün içindeki küçük dünya parçacığına baktı. Tozlu ve hareketsiz, üzeri yer yer lekeli bir göz: Hareketleri biraz bozuyor, değiştiriyor, savaştan önce çevrilmiş filmlerdekilere benzetiyordu. Kaskatı ve makine gibi. Böyle olduğu için de insanı oyalıyordu. Tam o sırada aynanın içinden, bir alçı yatağında yatan siyahlı kadın kaydı geçti, geçti ve kayboldu. Sedyeyi bir çocuk itiyordu.

“Kim bu?” diye sordu.

“Tanımıyorum,” dedi Jeannine, “zannedersen şuradaki villada, ‘Mon repos’da kalıyor. Biliyorsunuz, hani deniz kenarındaki kırmızı villa.”

“André’nin ameliyat olduğu yer mi?”

“Evet.”

Derin derin soluk aldı. Parlak ve yumuşak bir güneş ağzından, burun deliklerinden, gözlerinden içine akıyordu. Peki bu asker, bu askerin ne işi vardı burada? Hastaların havasını solumaya ne hakkı vardı? Asker, eski zaman filmlerinin katı hareketleriyle aynanın içinden geçti, kaygılı bir yüzü vardı. Charles bir dirseğine dayanarak doğruldu, ardından baktı: Asker yürüyordu, bacaklarını, kalçalarını hissediyor, bedenini olanca ağırlığıyla iki ayağının üzerine

yüklüyordu. Durdu ve hastabakıcılardan biriyle konuşmaya başladı. Charles, rahatlayarak, "Buradan biri herhalde," diye düşündü. Asker ciddi bir yüzle, başını sallayarak, gene o kaygılı ifadeyle konuşuyordu; kendi başına yıkıyor, kendi başına giyiniyordu, canı nereye isterse gidiyor ve her an kendi kendisiyle uğraşıyordu; kendini güçlü hissediyordu, çünkü ayaktaydı: İyi bilirim bunu. Ama ona bir şeyler olacaktı. Yarın savaş başlayacak ve herkese bir şeyler olacak. Bana değil. Ben, ben eşyayım.

Jeannine, "Vakit tamam," dedi, ona kederli gözlerle bakıyordu, gözlerinde yaşlar vardı. Yüzü altüsttü. Charles, "Küçük kız beğeni seviyor mu?" dedi.

"Ah! Evet."

"Sakın sarsmayın beni."

"Sarsmam."

Gözyaşları göz pınarlarından fışkırıyor, ağır ağır solgun yanaklarından süzülüyordu. Charles ona kuşkuyla baktı.

"Neniz var sizin?"

Yanıt vermedi, genç adamın üzerine eğilmiş, burnunu çekerek örtüleri düzeltiyor, genç adam onun burun deliklerini görüyordu.

"Benden bir şey saklıyorsunuz."

Gene yanıt vermedi.

"Benden sakladığınız nedir? Madam Guverné'yle kavga mı ettiniz? Hadi hadi! Çocuk yerine konulmak istemiyorum."

Kız doğrulmuştu, ona umutsuz bir sevgiyle bakıyordu.

Ağlayarak, "Sizi başka yere nakledecekler," dedi.

İyice anlayamamıştı.

"Beni mi?"

"Berck'teki bütün hastaları. Sınıra çok yakın diye."

Genç adam titremeye başlamıştı. Jeannine'nin elini yakalayıp sıkı sıkı tuttu.

"Ama ben kalmak istiyorum!"

Jeannine renksiz bir sesle, "Burada hiç kimse kalmayacakmış," dedi.

Charles avucundaki eli bütün gücüyle sıkarak, "İstemiyorum," dedi, "istemiyorum."

Jeannine yanıt vermedi, elini adamın elinden kurtararak tekerlekli sedyenin arkasına geçti ve iterek yürümeye başladı. Charles bedeninin bir kısmıyla doğrulmuştu, parmaklarının arasında örtünün köşesini evirip çeviriyordu.

"Bizi nereye götürecekler? Ne zaman gidecekmiz? Hemşire-

ler de bizimle gelecek mi? Ha? Söylesenize! Bir şey söyleyin!”

Kız susuyordu ve onun, başının üstünde, derin derin göğüs geçirdiğini duydu. Kendini yastıklara bıraktı ve müthiş bir öfkeyle, “Büsbütün yok etmeden yakamı bırakmayacaklar!” dedi.

Sokağa bakmak istemiyorum. Milan pencereye yaklaşmış, bakıyordu; yüzü asık. Daha burada değiller, ama ayaklarını sürüyerek ev kümelerinin arasında dolaşıyorlar. Seslerini duyuyorum. Marikka’ya doğru eğiliyor, ona, “Şuraya otur,” diyorum.

“Nereye?”

“Şuraya, duvarın dibine, iki pencerenin arasına.”

Çocuk soruyor:

“Beni niye size yolladılar?”

Yanıt vermiyorum. Bu kez tekrar soruyor:

“Kim bağıriyor böyle?”

Yanıt veremiyorum. Sürüklenen ayaklar. Hışıl hışıl hışıl hışıl yapıyor. Çocuğun yanına, yere oturuyorum. Bedenim ağır. Onu kollarımın arasına alıyorum. Milan pencerenin yanında, bomboş gözlerle bakarak tırnaklarını yiyor. Ona, “Milan! Sen de gel yanımıza, pencerede durma,” diyorum.

Homurdanıyor, pencerenin demir parmaklığından eğilerek bakıyor, mahsus eğiliyor. Sürüklenen ayaklar. Beş dakikaya kadar burada olurlar. Marikka ince kaşlarını çatıyor.

“Böyle yürüyen kim?”

“Almanlar.”

Bir “Ha?” diyor ve yüzü gene deminki anlamına dönüyor. Uslu uslu, tıpkı sınıfta benim sesimi ya da yağmuru ya da ağaçlarda uğuldayan rüzgârı dinlediği gibi, sürüklenen ayak seslerini dinliyor: Ayak sesleri orada çünkü. Ona bakıyorum, bana saf, berrak gözleriyle bakıyor. Bu bakışlardan, bu anlamayan, olacakları göremeyen bakışlardan ibaret olabilmek! Sağır olmak ve bu bakışlarla büyülenmek, sesleri, gürültüleri yalnızca bu bakışlarda okuyabilmek isterdim. Duygulardan doğan, yumuşak, tatlı bir ses, bir gürültü, yaprakların hışırtısı gibi. Ben, bunun sürüklenen ayak sesleri olduğunu biliyorum. Yumuşak bir şey Milan, onlar yumuşak, gevşek bir yürüyüşle, ayaklarını sürüyerek gelecek ve onu, ellerinin altında hamur gibi yumuşayana kadar dövecekler, o burada, iri, gürbüz ve haşin, pencereden bakıyor: Onu kolundan tutacaklar; parçalanmış, ezilmiş yüzündeki aptalca ifadeyle o, yumuşak ve gevşek, sallanacak; dövcekler, yere çarpacaklar ve yarın benden utanacak. Marikka kollarımın arasında ürperiyor. Ona, “Korkuyor musun?” diyorum.

Başını kaldırarak, “Hayır,” diye işaret ediyor. Korkmuyor. Sınıfta, karatahtaya bir şeyler yazdığım ve elimin hareketini, ağzı açık seyrettiği zamanki gibi ciddi, hatta önemli bir anlam var yüzünde. Dünyaya uymaya çalışıyor: Şimdiden ağaçları ve suyu ve sonra kendi başlarına yürüyen hayvanları anladı, sonra insanları ve alfabedeki harfleri. “Şimdi bu var: büyüklerin susuşu ve sokakta sürüklenen ayaklar; şimdi bunu anlamak gerek. Çünkü küçük bir ülkeyiz biz. Gelecekler, tanklarını tarlalarımızdan geçirecekler, insanlarımızı öldürecekler. Çünkü küçük bir ülkeyiz biz. Tanrım! Fransızlar yardıma gelsin bize, yalvarırım Tanrım, bırakmasınlar bizi!”

“İşte geldiler,” dedi Milan.

Yüzüne bakmak istemiyorum. Yalnızca Marikka’ya bakıyorum, çünkü o anlamıyor. Bizim sokakta: Yürüyorlar, ayaklarını bizim sokakta sürüyorlar, adımızı haykırıyorlar, duyuyorum onları. Buradayım, yere çökmüşüm, bedenim ağır, hareketsizim, kımıldamıyorum; Milan’ın tabancası önlüğümün cebinde. Milan, Marikka’nın yüzüne bakıyor; çocuk, ağzını açmış, gözleri berrak ve saf, anlamıyor.

Raylar boyunca yürüyor, dükkânlara bakıyor ve keyifle gülüyordu. Raylara bakıyordu, dükkânlara bakıyordu, gözlerini kırptırarak ayaklarının altındaki beyaz yola bakıyor ve düşünüyordu: “Marsilya’dayım.” Dükkânlar kapalıydı, demir kepenkler indirilmişti, sokaklar bomboştu, ama Marsilya’daydı. Durdu, torbasını yere bıraktı, meşin ceketini çıkardı ve koluna aldı, sonra alnının terini sildi ve torbayı sırtına vurdu. Biriyle iki çift laf etmek istiyordu canı. “On iki izmaritim var, cebimde bir de puro izmariti,” diye kendi kendine konuştu. Raylar parlıyor, upuzun, beyaz yol gözlerini kamaştırıyordu. “Torbada bir şişe de kırmızı şarap!” Sıcak susatıyordu insanı, içebilirdi şarabı, ama bistrunun birinde iki kadeh içmeyi tercih ediyordu, hepsi de kapalı olmasaydı... “Gözümle görmesem inanmazdım,” dedi. Rayların arasından yürümeye başladı, yol, kara suratlı küçük evlerin arasında ayna gibi parlıyordu. Solda sıra sıra dükkânlar vardı, ama ne sattıkları anlaşılıyordu, kepenkleri indirmişlerdi; sağda rüzgâra karşı apaçık ve bomboş evler vardı, istasyon binalarına benzeyen evler. Ama Marsilya’ydı burası. Koca Louis kendi kendine, “Ne cehenneme gitmiş bunlar?” diye konuştu.

Bir ses, “Çabuk, çabuk koşun!” diye bağırdı.

Bir sokak köşesinde açık bir bistro vardı, dimdik, hareketsiz bekleyen iki herifin arasında kocaman, cüsseli bir adam kapıda

durmuş, bağıırıyordu. “Çabuk, çabuk koşun!” Sonra Koca Louis'nin o kadar arandığı halde göremediği adamlar, tarladan bitmişçesine meydana çıktılar ve bistroya doğru koşmaya başladılar. Koca Louis koştu, adamlar itişe kalkışa kapıdan giriyorlardı, o da arkalarından girmek istedi, ama iki yanında dimdik, hareketsiz iki herif bekleyen iri cüsseli adam, göğsüne doğru bir yumruk uzatarak onu durdurdu:

“Bas git bakalım şuradan!”

Tulum giymiş, gencecik bir oğlan kendinden büyük, yuvarlak bir masayı dükkâna sokmaya çabalıyordu.

Koca Louis, “Eyvallah ahbap,” dedi. “Çok kalacak değiliz, şuradan iki kadeh bir şey ver bana.”

“Sana bas git, dedik!”

“Gidiyoruz gidiyoruz,” dedi Koca Louis, “korkma, istenmediği yerde demir atacak adamlardan değilim ben.”

İri cüsseli adam sırtını döndü, hızla kapının dışındaki tokmağı çekip aldı, sonra içeri girdi ve kapıyı çarparak kapadı. Koca Louis bakakalmıştı, adamın kapının kolunu söktüğü yerde, ufak, yuvarlak, kenarı çentik çentik bir delik vardı, ensesini kaşdı ve kendi kendine, “Gidiyorum,” dedi, “burada kalacak değilim ya.” Ama gene de kapıya sokuldu ve camdan içeri baktı. Biri perdeyi çekmişti, bir şey göremedi, “Gözümle görmesem inanmazdım,” dedi. Yolu, sağlı sollu, göz alabildiğine görüyordu, raylar parlıyordu, rayların üzerinde kendi haline bırakılmış simsiyah bir vagonet vardı. Koca Louis, “Ben de bir yere kapağı atabilseydim,” diye söylendi. Canı, bistrunun birinde, patronla laf atarak iki kadeh içmek istiyordu. Kafasını kaşıyarak, kendi kendine açıkladı: “Ben dışarılarda dolaşmaya alışkınım, ama burası başka türlü.” Alışkındı, ama o dışarılarda dolaşırken başkaları da dışarıda olurdu, koyunlar olurdu, başka çobanlar olurdu, ne de olsa birileriydi bunlar, sonra, kimse olmadığı zaman da, basbayağı kimse olmazdı. Oysa şimdi o dışarıdaydı, ötekiler içeride, hepsi, duvarların tokmakları sökülmüş kapıların ardında. Dışarıda yapayalnızdı, o simsiyah vagonetle yapayalnız. Kahvenin camını vurdu ve bekledi. Kimseden ses çıkmadı. Kendi gözüyle adamların içeri doluştuğunu görmese kahvenin boş olduğunu sanırdı. “Gidiyorum,” dedi ve yürüdü; tuhaf bir biçimde susamıştı, Marsilya'nın böyle olduğunu aklına getirmezdi. Yürüyor, yolun rutubet rutubet koktuğunu düşünüyordu. “Nereye çöksem?” diye konuştu kendi kendine. Ve ardından, yaylaya göçen koyunların çıkardığı heyecanlı, karışık ve uğultulu seslere benzer

kalabalık sesler duydu. Döndü baktı ve uzakta ellerinde bayraklarla birtakım adamlar gördü. "Vay vay vay! Vallaha, durup bakarım bunlara," dedi. Kendini mutlu hissetmişti. Tam rayların öbür yanında meydan gibi bir yer, bir duvarın önüne sıralanmış yeşil boyalı, sıra sıra kulübelerle pazaryeri gibi bir açıklık vardı. "Şurada oturup onlara bakarım." Kulübelerden biri küçük bir dükkândı, çevresinde bir sosis ve bir kızarmış patates kokusu dalgalanıyordu. Koca Louis dükkânın dip tarafında bir tavayı karıştıran önlüklü, ihtiyar bir adam gördü.

"Beybaba, kızarmış patates ver bakalım," dedi.

İhtiyar dönüp baktı.

"Git şuradan, başımı belaya sokma," dedi.

"Ama param var benim..."

"Git şuradan, paran gerek değil bana, dükkânı kapıyorum ben."

Çıktı ve bir manivela kolunu çevirmeye başladı. Demir kepenk gıcırtilarla ağır ağır indi.

Koca Louis gürültü arasında sesini duyurmak için bağırdı:

"Saat daha yedi olmadı!"

İhtiyar yanıt vermedi.

Koca Louis:

"Ben dükkânlar yedide kapanıyor sanıyordum," diye bağırdı.

Kepenk kapanmıştı. İhtiyar manivela kolunu çekip aldı, doğruldu ve yere tükürdü.

"Bana baksana, hödük," dedi, "yolda görmedin mi onları, ha?" Sonra dönüp kepenkleri kapanmış dükkâna girerken ekledi: "Bedavadan dükkânı silip süpürsünler diye beklemeyeceğim herhalde."

Koca Louis bir an yeşil kapıya baktı, sonra meydanlığın orta yerine, yere çöktü, sırtını torbaya dayadı, güneş içini ısıtmıştı. Torbasında bir somun ekmek olduğunu düşündü, bir şişe kırmızı şarap, on iki izmarit ve bir de puro izmariti, kendi kendine, "Pekâlâ," dedi, "yiyelim bakalım." Rayların öbür tarafından adamlar yürüyorlardı, bayrakları sallıyor, şarkı söylüyorlardı; Koca Louis cebinden çakıyı çıkardı ve ekmeği keserken onlara baktı. Kimi ona yumruk sallıyor, kimi "Gel bizle!" diye bağıırıyordu, Louis gülüyor, eliyle selam gönderiyordu, gürültüyü ve hareketi seviyordu, bir değişiklik, bir eğlenceydi bu.

Ayak sesleri duydu ve döndü baktı. İri bir Zenci ondan yana geliyordu, kolları çıplaktı, üzerinde pembesi solmuş bir gömlek vardı; mavi keten pantolonu her adım atışta bileklerinin üzerinde

bir kabarıp bir yassılıyordu. Acelesi yoktu anlaşılın. Durdu ve ıslak bir mayoyu kara ve pembe elleriyle bükerek sıktı. Su tozun üzerine damlıyor ve küçük lekeler yapıyordu. Zenci mayoyu bir havluya sardı, sonra ıslık çalarak geçene bakmaya koyuldu.

Koca Louis, "Merhaba!" diye seslendi.

Zenci ona baktı ve güldü.

"Ne yapıyor bunlar?"

Zenci omuzlarını sallayarak ona doğru yürüdü. Acelesi yoktu anlaşılın.

"Doktaki işçiler," dedi.

"Grev mi yaptılar?"

Zenci, "Grev bitti," dedi. "Ama bunlar greve devam edilmesini istiyorlar."

"Ha! Demek bunun içindi ha?"

Zenci bir şey söylemeden bir an baktı, zihnini toparlamaya çalışıyor gibiydi. Sonunda yere çöktü, mayosunu kucağına koydu ve sigara sarmaya başladı. Islık çalıyordu.

"Sen, nereden geliyorsun böyle?" diye sordu.

"Prades'dan," dedi Koca Louis.

"Neresi o, hiç duymadım," dedi Zenci.

Koca Louis gülerek, "Hiç duymadın ha," dedi. İkisi birlikte gülmeye başladılar, sonra Louis anlattı:

"İçim sıkıldı orada."

"İş bulmaya mı geldin?" dedi Zenci.

"Çobandım ben; Canigou'da sürülere bakıyordum. Ama içim sıkılıyordu."

Zenci başını salladı, sertçe, "İş yok," dedi.

Koca Louis, "Yok! İş bulurum ben," dedi. Ellerini gösterdi: "Her işi yapabilirim."

Zenci, "İş yok," diye tekrarladı.

Sustular. Koca Louis bağıran adamlara bakıyordu. "Kazığa! Kazığa!" diye bağııyorlardı. Yanlarında kadınlar vardı. İyice kızarmışlar, saçları darmadağın olmuştu, ağızlarını kocaman, dünyaya sövüp sayacakmış gibi açıyorlardı, ama söyledikleri duyulmuyordu, erkekleri onlardan çok daha yüksek sesle böğürüyordu, erkekleri onlardan çok daha yüksek sesle böğürüyordu. Koca Louis memnundu. Yanında bir arkadaşı vardı. "Amma komik ha!" diye düşündü. Şişman bir kadın, ötekilerin peşi sıra geçti, memeleri kocaman kocaman yuvarlanıyordu. Koca Louis, öğle yemeğiyle akşam yemeği arasında şu kadına şöyle bir küçük şakacık yapmanın

hiç de fena olmayacağını düşündü, insanın avuçlarını doldururdu vallaha. Zenci gülmeye başladı. O kadar çok güldü ki sigaranın dumanı boğazına kaçtı, öksürdü, az kalsın boğuluyordu. Hem gülüyor, hem öksürüyordu. Koca Louis sırtına vurarak, “Ne gülüyorsun be?” diye soruyor, o da gülüyordu.

Zenci susmuştu.

“İşte, öyle,” dedi.

“Al, bir yudum içiver.”

Zenci şişeyi aldı ve kocaman bir yudum içti. Koca Louis de içti. Yol yeniden boşalmış, sessizleşmişti.

Zenci, “Nerede yattın, gece?” diye sordu.

“Bilmem,” dedi Koca Louis. “Meydan gibi bir yerdi, bir hangarın içinde vagonlar vardı. Kömür kokuyordu.”

“Paran var mı?”

“Eh,” dedi Koca Louis, “var gibi.”

Kahvenin kapısı açıldı ve birtakım adamlar çıktı. Bir an sokakta durdular; ellerini gözlerine siper ederek grevcilerin kaybolduğu yöne baktılar. Sonra kimi bir sigara yakıp ağır adımlarla yürüyüp gitti, bazıları sokakta, üçü beşi bir araya gelerek toplandılar. Elini kolunu sallayarak konuşan göbekli, kırmızı yüzlü bir adam vardı. Ufak bir genç çocuğa bağıyordu:

“Savaş ensemize binmiş; sen tutmuş bana sendikadan söz ediyorsun.”

Terliyordu, üzerinde ceket yoktu, gömleğinin düğmeleri açıktı, sırtında kürek kemiklerinin üstünde kumaş terden sırlıklam olmuştu. Koca Louis Zenci'ye dönerek, “Savaş mı,” dedi, “ne savaşı?”

Daniel, “Hah, bir bank,” dedi. “Tam bize göre!”

Çiftlikte, açık pencerenin önünde duvara dayanmış yeşil boyalı bir banktı bu. Daniel kapıyı itti ve avluya girdi. Bir köpek havlamaya başladı, zincirini çekiştirerek atılıyordu; ihtiyar bir kadın kapıda görüldü, elinde bir bakraç vardı.

Bakracı sallayarak, “Oldu, oldu, sus bakalım,” dedi. “Sus, anladık!”

Köpek homurdandı sonra karınüstü, yere yattı.

Daniel şapkasını çıkararak, “Karım yoruldu da,” dedi. “İzin verirseniz şurada biraz oturabilir miyiz?”

İhtiyar gözlerini şüpheli bir ifadeyle kıstı; belki de Fransızca bilmiyordu. Daniel yüksek sesle, “Karım yoruldu biraz,” diye tekrarladı.

İhtiyar kadın, parmaklığa dayanmış bekleyen Marcelle'e dön-

dü ve yüzündeki kuşkucu anlam silindi.

“Karınız otursun tabii,” dedi. “Banklar üstüne insanlar otursun diye yapılmıştır. Hem oturup da eskitmeyecek ya, ta ne zamandır duran şeyi. Peyrehorade’dan mı geliyorsunuz?”

Marcelle de içeri girmişti, gülümseyerek oturdu.

“Evet,” dedi. “Sahile kadar gitmek istiyorduk; ama şimdi bana uzun geliyor bu yollar.”

İhtiyar, muzip bir gülüşle göz kırparak, “Tabii,” dedi. “İnsan sizin durumunuzda çok dikkat etmeli, ya!”

Marcelle, gözleri aralık, dudaklarında mutlu bir gülümsemeyle sırtını duvara vererek kendini bıraktı. İhtiyar, karnına anlayışlı gözlerle bakıyordu, sonra Daniel’e döndü, başını salladı ve beğendiğini belli edercesine gülümsedi. Daniel’in parmakları bastonun sapını sımsıkı kavradı, o da gülümsedi. Hepsi gülümsüyordu ve karın, orada emniyetteydi. Çiftlikten, sallana sallana bir küçük çocuk çıktı, birden duraladı ve Marcelle’e şaşkın gözlerini dikti. Donu yoktu ayağında, küçük kabaetleri kırmızı ve pürtük pürtüktü.

Marcelle, inatçı bir sesle, “Kayalıkları görmek istiyordum,” dedi.

İhtiyar, “Peyrehorade’da taksi var,” dedi. “Lambil’in oğlunun taksisi. Bidasse yolunun üzerinde son evde.”

“Biliyorum,” dedi Marcelle.

İhtiyar kadın Daniel’e dönerek, korkutur gibi parmağını salladı.

“Bakın mösyö,” dedi, “şimdi madama çok iyi bakmak lazım. Şimdi onun her istediği yapılır.”

Marcelle gülümsedi.

“O da benim her istediğimi yapıyor zaten,” dedi. “Bugün yürüme ben istedim.”

Elini uzattı ve çocuğun saçlarını okşadı. Birkaç haftadır çocuklarla ilgilenmeye başlamıştı; birden olmuştu bu. Elinin altında oldular mı onları okşuyor, yumuşaklıklarını, sıcaklıklarını anlamak ister gibi yokluyordu, elliyordu onları.

“Torununuz mu?”

“Yeğenimin çocuğu.”

“Ne güzel çocuk,” dedi Marcelle.

“Usluyken güzeldir. Ama uslu olmadı mı...” İhtiyar, birden sesini alçaltarak Marcelle’e, “Oğlan mı olacak dersiniz, ha?” diye fıldadı.

“Ah!” dedi Marcelle. “Bilmem ki? Keşke.”

İhtiyar gülmeye başladı.

“Her sabah Sainte Marguerite duasını okuyun,” dedi.

Çevrede melekler uçuşuyormuş gibi sakin, pürüzsüz bir sessizlik oldu. Bütün gözler Daniel’e dönmüştü. Daniel bastonuna doğru eğildi, alçakgönüllü ve sağlıklı bir insan tavrıyla gözlerini yere indirdi.

Usulca, “Sizi rahatsız ediyoruz, ama,” dedi. “Acaba, acaba kırım için bir bardak sütünüz bulunur muydu?”

İhtiyar, “Şimdi getiririm,” dedi ve mutfak kapısında gözden kayboldu.

Marcelle, “Gel,” dedi, “yanıma otur.”

Daniel oturdu.

Marcelle, Daniel’in elini eline aldı.

“Ne kadar iyisin,” dedi.

Daniel gülümsedi. Marcelle ona hayran gözlerle bakıyordu ve Daniel, dudaklarını kulaklarına doğru çeken bir esneme ihtiyacını tutmaya çalışarak gülümsüyordu.

“İnsanın bu kadar da gebe tavrı takınmaya hakkı yoktur herhalde!” diye düşündü. Hava nemli, sanki ıslaktı, tuhaf bir yoğunluk vardı havada, kokular, deniz yüzünde salınan yosunlar gibi salkım salkım, boşlukta asılı duruyordu. Daniel parmaklığın arkasındaki bir ağaççığın yeşilli kırmızılı sallantısına bakıyordu; ağzına dek, burnuna dek yeşillikle, yaprakla, ağaçla doluydu. On beş gün daha! Yeşil ve salıntılı on beş gün; kırlarda, açık havada on beş gün! Kırlardan, açık havadan nefret ederdi. Ürkek, utangaç bir parmak, rüzgârda kımıldayan bir dal kararsızlığıyla elinin üzerinde dolaşıyordu. Daniel gözlerini indirdi ve parmağa baktı. Beyazdı parmak, biraz tombuldu, bir altın halka vardı üzerinde. “Bana hayran, bayılıyor bana,” diye düşündü. Hayrandı. Bu hayranlık, alçakgönüllü ve sokulgan hayranlık ondan, kırların, tarlaların o canlı, hayat dolu kokusu gibi fışkırıyordu. Gözlerini kapadı ve Marcelle’in hayranlığı, hışırdayan yapraklarla, gübre ve taze kesilmiş saman kokularıyla birlikte, yok oldu, eridi.

“Ne düşünüyorsun?” dedi Marcelle.

“Savaşı,” dedi Daniel.

İhtiyar kadın bir bakraç dolusu köpüklü süt getirmişti. Marcelle sütü aldı ve iri yudumlarla içti. Üst dudağı, kenardan çok aşağıda olan sütü arar gibi uzanıyor ve sonra hafif bir gürültüyle eme-

rek içine çekiyordu. Süt, boğazından geçerken şarkı söyler gibi mırıldanıyordu.

Marcelle derin bir soluk alarak, "Oh, ne kadar iyi geliyor," dedi.

Dudağının üstünde ince, beyaz bir bıyık kalmıştı.

İhtiyar iyi gözlerle baktı.

"Taze, çiğ çiğ süt," dedi, "küçüğe en faydalı olan budur işte." Sonra güldüler, kadın kadına. Marcelle duvara dayanarak kalktı.

Daniel'e, "Dinlendim," dedi, "ne zaman istersen gideriz."

Daniel ihtiyar kadının avucuna bir kâğıt para sıkıştırdı.

"Hoşçakalın," dedi, "gösterdiğiniz bu güzel kabul için çok teşekkür ederiz."

Marcelle utangaç bir gülümsemeyle, "Mersi, madam," dedi.

İhtiyar, "Güle güle," dedi. "Dönüşte daha yavaş yürüyün."

Daniel tahta kapıyı açtı ve Marcelle'e yol vermek için geri çekildi. Marcelle birden sendeledi, ayağı bir taşla takılmıştı.

İhtiyar kadın, uzaktan, "Aman!" diye bağırdı.

"Koluma gir," dedi Daniel.

Marcelle utançla, "Ne kadar dikkatsizim," diye mırıldandı.

Koluna girdi, Daniel, kadının sıcak ve biçimsiz bedenini kendi etinin üzerinde duydu; "Mathieu bundan hoşlanırdı belki," diye düşündü.

"Küçük adımlar atsana," dedi.

Karanlık yüzlü çitler. Sessizlik. Çayırılar. Tarlalar. Ufuk çizgisi boyunca çamların nefti gölgesi. Yorgun ve ağır adımlarla erkekler çiftliklerine dönüyor, birazdan uzun masaların çevresine çöküp tek kelime konuşmadan çorbalarını içecekler. Bir inek sürüsü yolda karşıdan karşıya geçiyor. Birden, içlerinden biri ürktü ve zıplayarak koşmaya başladı.

Marcelle, Daniel'in göğsüne doğru yaslanarak, alçak sesle, "Ne tuhaf, değil mi?" dedi. "Ben inekten korkarım."

Daniel kadının, kolunun altında hissettiği kolunu sevecenlikle bedenine bastırdı ve "Allah belanı versin," diye düşündü. Marcelle derin bir soluk aldı, sustu. Daniel yan gözle, kaçamak bir bakışla ona baktı ve dalgın gözlerini, dudaklarında uyuklayan gülümsemeyi, yüzünün aptallaşan anlamını gördü. Memnunlukla, "Tamam, gene bir yerlere gitti," diye düşündü. Ara sıra oluyordu bu, yumurcak karnında kıvıldığı ya da bilinmedik bir duygu içini doldurduğu zaman, o sırada kendini tuhaf bir biçimde kalabalık

bir karınca yuvası gibi kıvıl kıvıl hissediyordu herhalde, içinden ağır ağır süt akan bir oluk gibi. Ne olursa olsun, bu, kazanılmış beş uzun dakika oluyordu: “Kırlarda dolaşıyorum, yanımdan inekler geçiyor, bu şişman, hantal kadın benim karım,” diye düşündü. Canı gülmek istedi. Yaşamında pek çok inek görmüştü. Sen istedin bunu! Sen istedin bunu! Küçük çapta bir felaket istiyordun, eh işte! İstedğin oldu. Yavaş yavaş yürüyorlardı, iki âşık gibi, kol kola, sinekler çevrelerinde vızıldıyordu. Tarlasının kenarında durmuş, küreğine dayanmış bir ihtiyar onlara baktı ve güldü. Daniel kıpkırmızı kesildiğini duydu. O an Marcelle dalgınlığından uyanmıştı.

Birden sordu:

“Sen, sen savaş olacağına inanıyor musun?”

Hareketleri o umursamaz sertliğini kaybetmiş, yumuşamış, hatta gevşemişti, ama sesi hâlâ erkeksi ve haşındı. Daniel tarlalara bakıyordu. Ne tarlasıydı bunlar? O bir mısır tarlasını bir şalgam tarlasından ayırt edemezdi. Marcelle’in tekrar sorduğunu duydu:

“Ne dersin, savaş olacak mı?”

Ve Daniel birden düşündü: “Savaş bir patlayıverse!” Marcelle dul kalırdı. Çocukla ve altı yüz bin frank nakit parayla dul. Kimselelere benzemeyen bir kocadan üç-beş anı da caba. Daha ne isterdi? Sonra, ani bir heyecanla durdu, parmaklarının olanca gücüyle bastonun sapını kavramıştı, düşündü. “Tanrım! Savaş bir patlayıverse!” Bu tatlı ve yumuşak sessizliği paramparça edecek korkunç bir patlama, tarlaları vahşi bir güçle yoğurup savuracak, dev uçurumlarla delik deşik edecek, bu dümdüz ve tekdüze toprağı fırtınalı bir günün denizi gibi inişli yokuşlu, dalga dalga oyacak bir patlama; savaş iyi niyetli insanların sürü sürü kurban edildiği bir eski çağ töreni, bir suçsuzlar katliamı. Bu saf, berrak gökyüzünü kendi elleriyle yırtacak, parçalayacaklar! Birbirlerinden nasıl da nefret edecekler! Nasıl da korkacaklar! Ve ben, bu kin denizinde dalgalanacağım... Marcelle ona şaşkın gözlerle bakıyordu. Daniel’in içinden kahkahayla gülmek geldi.

“Hayır. Sanmam.”

Yol üstünde çocuklar var, küçücük suçsuz sesleri, gülüşleri. Barış. Güneş, çitlerin ötesinde yaldız yaldız, dün olduğu gibi, yarın olacağı gibi; dönemeçte Peyrehorade Kilisesi’nin çan kulesi görünüyor. Dünyadaki her şeyin kendi öz kokusu, akşam, alacakaranlıkta ince, uzun ve soluk, kendi gölgesi ve kendine özgü geleceği vardır. Ve bütün bu geleceklerin toplamı, barıştır: Ona, şu parmaklığın kurtların delik deşik ettiği tahtasında, şu oğlanın taze çocuk

ensesinde dokunabilir, onun çocukça açgözlü bakışlarında okuyabilirsiniz; o, gün ışığının ısıttığı topraklardan fıskırır, çan seslerinin uğultusunda işitilir. Her yerde insanlar dumanı tüten çorba kâselerinin çevresinde toplanmıştır, ekmeğ keser, şaraplarını kadehlerine doldurur, bıçaklarını bilerler ve bu alışılmış, günlük hareketler hep barışı dokur. Barış oradadır, bütün o geleceklerle örülmüş, onda, Doğa'nın yenilmez inadı vardır, o güneşin ölümsüz gidiş dönüşüdür, toprağın ürperen hareketsizliğidir, insanın bütün çabasının gerçek anlamıdır. Onu arzulamayan, onu çağırmayan, onu gerçekleştirmeyen tek hareket yoktur, hatta Marcelle'in yanındaki ağır yürüyüşü, hatta parmaklarının Marcelle'in kolundaki yumuşak dokunuşu. Cama peş peşe, yağmur gibi taşlar yağdı. "Hainler dışarı!" Milan kendini geriye zor attı. Keskin, acı bir ses adını haykırıyordu: "Hlinka! Milan Hlinka! Dışarı! Dışarı!" Biri şarkı söyler gibi, "Çekler, Alman kürkünde ısınan bitler!" diye bağırdı. Taşlar taban tahtaları üzerinde yuvarlandı. İri bir kaldırım taşı şöminenin aynasını kırdı, bir başkası masanın üzerine düştü ve içi kahve dolu bir fincanı paramparça etti. Kahve muşambaya döküldü ve usul usul yere damlamaya başladı. Milan sırtını duvara dayadı, onlar pencerenin altında Almanca haykırıp bağırdıkları o aynaya, masaya, yere bakıyordu. "Kahvemi devirdiler," diye düşündü, bir sandalyeyi arkalığından yakaladı. Terliyordu. Sandalyeyi başının üstünde havaya kaldırdı.

Anna, "Ne yapıyorsun?" diye bağırdı.

"Beyinlerini dağıtacağım."

"Milan! Buna hakkın yok. Yalnız değilsin."

Milan sandalyeyi yere bıraktı ve şaşkın gözlerle duvarlara baktı. Bu artık onun odası değildi. Odasını bir canlı beden gibi boydan boya yarmışlar, açmışlardı sanki; kızıl renkli bir sis gözlerine doğru yükseldi; ellerini ceplerine soktu ve kendi kendine tekrar etti: "Yalnız değilim. Yalnız değilim." Daniel, "Yalnızım," diye düşünüyordu. Bu göz alabildiğine uzanan barış içinde, beyindeki kanlı düşüncelerle yalnız! Tanklar ve toplar, uçaklar, tarlaları kemiren balçık dolu çukurlar, hepsi onun beyninin içinde, küçücük bir gü-rültüden ibaretti. Bu güneş asla solmayacaktı; gelecek oradaydı, bu tarlaların üzerinde; Daniel oradaydı, geleceğin içinde; tıpkı bir elmanın içindeki kurt gibi. Bir tek gelecek vardı. Bütün insanların geleceği: Bu geleceği onlar kendi elleriyle, yıllar boyunca, usul usul öreerek hazırlamış ve Daniel'e küçücük bir yer bırakmamışlardı, korkak, tokgözlü bir şans bile vermemişlerdi. Çılgın bir öfkenin

gözyaşları Milan'ın gözlerine hücum etti ve Daniel, Marcelle'e baktı: karım, benim geleceğim, bana ayrılan, bırakılan tek ve son gelecek; madem dünya Barış'ında kararlıdır..

Fare gibi! Kollarının üzerinde doğrulmuş, mağazaların gelip geçişine bakıyordu.

Jeannine'in ağlamaklı sesi, "Yatın yerinizde!" dedi. "Hem sonra boyuna sağa sola dönüp durmayın. Başımı döndürüyorsunuz."

"Bizi nereye gönderecekler?"

"Size bilmiyorum, dedim."

"Bizi bir yere yollayacaklarını biliyorsunuz, ama nereye yollayacaklarından haberiniz yok, öyle mi? Ben de bu lafa inandım şimdi."

"Yemin ederim ki bir şey söylemediler. Eziyet ediyorsunuz bana."

"Size bunu kim söyledi? Palavra olmasın? İnsan size ne olsa yutturabilir."

Jeannine, kederli ve pişman, "Klinik şefi," dedi.

"Nereye gideceğimizi söylemedi mi?"

Tekerlekli sedye Cusier'nin balıkçı dükkânı önünden geçiyordu: Ayaklar önde, yavan ve keskin bir ölü deniz kokusuna daldılar.

"Çabuk! Çabuk! Kendine bakmayı beceremeyen yeni âdet görmüş kız gibi kokuyor burası."

"Ben... daha çabuk gidemem. Çocuğum, güzelim, yalvarırım, kendinizi oradan oraya atıp durmayın, gene 39'a çıkacak ateşiniz. Sonra, kendi kendine söyler gibi ekledi: Size söylemem gerekti."

"Tabii. Sonra yola çıkacağımız gün de burnuma kloroformlu bir pamuk dayarlar ya da pikniğe gittiğimizi söylerlerdi, ha?"

Nattier Kitabevi'nin önünden geçtikleri için kendini sedyeye bırakarak uzandı. Nattier Kitabevi'nden nefret ediyordu, o duvarındaki kirli sarı boyadan başka üstelik ihtiyar da her zaman kapıda oluyor ve onun geçtiğini görünce dua eder gibi ellerini göğsünün üstünde kavuşturuyordu.

"Sarsıyorsunuz beni. Azıcık dikkat etsenize."

Bir fare gibi! Ama fareler koşabilir, bodruma ya da ambara gizlenebilir. Ben, ben bir paketim; ellerini uzatıp alıverirler beni.

"Etiketleri siz mi yapıştırıyorsunuz?"

"Hangi etiketleri?"

"Posta paketlerine yapışacak etiketler. Üst alt! Dikkat: kırılacak eşya! Yere dikkatle konulması rica olunur! Etiketini birini sırtına yapıştırırsınız, birini göbeğimin üstüne."

“Kötü çocuk,” dedi Jeannine. “Kötü çocuk, kötü çocuk!..”

“Peki peki! Bizi trenle mi yollayacaklar?”

“Herhalde! Başka neyle gönderebilirler?”

“Özel tren mi? Hastane treni gibi bir şey mi bari?”

Jeannine, “Bilmiyorum,” diye bağırdı. “Size hiçbir şey bilmiyorum dedim, uyduracak değilim ya!”

“Bağırmayın! Sağır değilim.”

Tekerlekli sedye birden durdu. Charles kızın burnunu sildiğini duydu.

“Ne oluyoruz? Beni sokak ortasında durduruyorsunuz?”

Tekerlekler inişli çıkışlı kaldırım taşlarında sekerek dönmeye başlamıştı.

“Oysa bize tren yolculuklarından sakınmamızı söylemişlerdi...”

Başının üstünde kızın kötü kötü burnunu çektiğini duyarak sustu: Sokak ortasında cıyak cıyak ağlamaya başlamasından korkmuştu. Bu saatte sokaklar hastalarla dolu olurdu. Upuzun yatmış koca bir adam ve başucunda iki gözü iki çeşme ağlayan bir hemşire: Pek güzel bir manzara olurdu doğrusu. Ama birden aklına bir şey geldi. Dişlerinin arasından mırıldanmaktan kendini alamadı:

“Yeni bir yerlere gitmekten nefret ederim.”

İnsanlar her şeyi kararlaştırmışlar, her şeyi üstlerine almışlardı. Onlar sağlandı, onlar güçlüydü, karar hakkı onlarını, karar vermişler ve kendi şeflerini seçmişlerdi, ayaktaydılar; o kendilerine özgü önemli ve kaygılı tavırlarıyla dünyanın dört bucağına gidip geliyorlardı; dünyanın kaderini kendi elleriyle düzene koyuyor, kocaman birer çocuk olan zavallı hastaların geleceğini ellerinde tutuyorlardı. Ve sonuç buydu işte: savaş, hem de en âlâ tarafından! Neden, neden onların ahmaklıklarının bedelini ben ödeyeyim? Ben hastaydım, sakattım, kimse bana fikrimi sormadı. Şimdi var olduğumu hatırladılar, beni de kendileriyle birlikte çirkefe sürüklemek istiyorlar. Beni kollarımın, baldırlarımın altından tutacaklar, “Pardon, kusura bakma, biz dövüşüyoruz!” diyecekler ve kanlı oyunlarına engel olmayayım diye, bir gübre yığınıymışım gibi bir köşeye atıverecekler. Yarım saattir içinde tuttuğu bir soru birden dudaklarına kadar geldi. Umduğu, gerçek olmayacak kadar mutlu bir şeydi, ama gene de sormadan edemedi:

“Siz... Yani, hemşireler de bizimle gelecek misiniz?”

“Evet,” dedi Jeannine, “bazıları...”

“Peki... siz?”

“Hayır,” dedi Jeannine, “ben gelmiyorum.”

Adam titremeye başlamıştı, kısık kısık bir sesle, “Ya,” dedi, “demek bizi yarı yolda bırakıyorsunuz.”

“Dunkerque Hastanesi’ne tayin edildim.”

“Çok güzel,” dedi Charles, “çok güzel. Zaten hemşirelerin hepsi aynı, değil mi; ha biri olmuş ha öteki...”

Jeannine yanıt vermedi. Genç adam doğrulmuş, çevreye bakıyordu. Başı, kendiliğinden yuvarlanıyormuş gibi bir sağa, bir sola dönüyordu, çok yorucu bir şeydi bu, gözlerinin dipleri kaşınıyordu. Karşılıklarından, yaşlı ve iyi giyinmiş bir adamın ittiği bir sedye göründü; altın sarısı saçlı, yanakları oyulmuşçasına çukur bir genç kadın vardı içinde, bacaklarının üstüne pahalı bir kürk manto atılmıştı. Genç kadın Charles’e şöyle bir baktı, sonra başını geriye doğru bıraktı ve ona doğru eğilen yaşlı adama bir şey söyledi.

Charles, “Kim bu?” diye sordu. “Epeydir rastlıyoruz ona.”

“Bilmem,” dedi Jeannine. “Bir müzikhol artistiymiş galiba. Önce bacağı, sonra kolunu alçılamlışlar.”

“O biliyor mu?”

“Neyi?”

“Yani, hastalar, demek istiyorum; onlar biliyorlar mı?”

“Kimse bilmiyor, doktor kimseye söylemememizi emretti.”

Charles, alayla, “Çok yazık,” dedi, “eğer bilseydi bu kadar ki-birle bakamazdı herhalde.”

Pierre arabaya binmeden, “Şuna filit sıkın biraz,” dedi. “İçeri-si böcek dolu.”

Arap söz dinleyen bir çocuk tavırla yastıkların, beyaz örtülerin üzerlerine biraz filit sıktı.

“Tamam,” dedi.

Pierre kaşlarını çattı, dişlerinin arasından, “Hımmm!” diye homurdandı.

Maud telaşla elini adamın ağzına kapadı, ağlamaklı bir sesle, “Şşşşt!” dedi. “Şşşşt! Oldu, tamam işte.”

“Pekâlâ! Ama akşama üstünde koca koca bitler bulursan bana gelip sızıldanma.”

Elini uzatarak kadının arabaya binmesine yardım etti, sonra kendi de çıkıp yanına oturdu. Maud’un ince, kemikli parmakları avucunun içinde kuru ve canlı bir sıcaklık bırakmıştı. Her zaman hafif ateşi olurdu kadının.

Pierre, arabacıya kuru bir sesle, “Kalelerde dolaşacağız,” dedi.

Söyledikleri kadar da vardı, yoksulluk adileştiriyor, bayağılaş-tırıyordu insanı. Maud da bayağıydı işte. Adam onu arabacılara, ha-

mallara, rehber Araplara, kahvelerdeki garsonlara bağlayan o masonluk, o kardeşlik havasından nefret ediyordu; Maud onlara her zaman hak veriyor, hatta suçüstü yakaladıkları zaman bile onları suçsuz gösterecek bahaneler buluyordu.

Arabacı hayvanı kamçıladi ve araba gıcırdayarak sağa sola salladı.

Pierre gülerek, "Saman arabası mübarek," dedi, "her seferinde dingilin biri kırılıverecek diye korkuyorum."

Maud dışarı eğilmiş, iri gözlerinde ciddi ve kaygılı bakışlarla çevreyi seyrediyordu.

"Bu son gezintimiz," dedi.

"Öyle ya, öyle!"

İçinde şiirli bir şeyler hissediyor, çünkü bu son günümüz, yarın vapura bineceğiz. Bu tavır iç sıkıcı bir şey, ama gene de onun bu kederine, neşesinden çok daha kolay katlanabiliyordu. Maud güzel değildi, çekici ya da hareketli görünmeye kalkıştı mı manzara çabucak felakete dönüşürdü. "Bu haliyle yeter de artar bile," diye düşündü. Bir yarın vardı, bir de vapurda geçecek üç gün; sonra, Marsilya'ya vardılar mı, hoşçakal, herkes kendi yoluna giderdi. Birinci sınıfta bir tek yatak ayarlayabildiği için kendini tebrik ediyordu, dört kadın üçüncü sınıfta bir kamarada kalacaklardı; canı çektiği zaman onu kamarasına çağırırdı, ama Maud, utangaç ve çekingen, hiçbir zaman çağırılmadan, kendiliğinden yukarı çıkmaya cesaret edemeyecekti.

"Otobüste yer ayırttınız mı?"

Maud hafifçe irkildi.

"Sonunda otobüsten vazgeçtik," dedi, "bizi Kaza'ya kadar arabayla götürecekler."

"Kim götürecek?"

"Ruby'nin tanıdıklarından biri, yaşlı ve çok nazik bir adam. Bizi Fez'den geçirecek."

Pierre, nezaketle, "Çok yazık," dedi.

Araba şimdi Marakeş'ten çıkmış, Avrupalıların oturdukları mahallelerden geçiyordu. Önlerinde göz alabildiğine uzanan bomboş arsalar, karınları deşilircesine parçalanmış bidonlar ve boş konserve kutularıyla, sıcakta, kuruyor, çürüyordu sanki. Araba, camları ateş gibi parlayan dört köşe, geometrik biçimli yığınların arasından geçiyordu; Maud siyah gözlüğünü takmıştı, Pierre, güneşte kamaşan gözlerini kısıyordu. Dört köşe geometrik biçimli yığınlar, yan yana dizilmişti, sanki çölde hiç ağırlıkları yoktu bunların, bir

rüzgâr esse hepsini uçurur, alıp götürürdü. Birinin üzerine, bir sokak levhası iliştiymişlerdi. “Maréchal-Lyautey Caddesi.” Ama sokak falan yoktu: Olan yalnızca, iki yanlı evlerin arasında uzanan, üzeri katranlanmış incecik bir çöl parçasıydı. Üç yerli durmuş, arabanın geçişini seyrediyordu, en gencinin bir gözü kördü, bembeyazdı. Pierre hafifçe doğruldu ve yerlilere ciddi gözlerle baktı. Güç kullanmak zorunda kalmak istemezseniz, gücünüzü gösterin! Bu, yalnızca askerler için verilmiş bir talimat değildi, Afrika’da yerleşmiş basit yabancılar, hatta turistler için bile bu sözler geçerliydi. Büyük güç gösterileri yapmaya gerek yoktu: kendini koyuvermek ve dimdik durmak, işte bu kadar! Sabahtan beri ruhunu sıkıştıran kaygı bir anda yok olmuştu. Arapların aptal ve boş bakışları karşısında kendini Fransa’nın temsilcisi hissediyordu.

Maud birden, “Dönüşümüzde neyle karşılaşacağız kim bilir,” dedi.

Pierre yumruklarını sıktı: budala! Bir anda bütün kaygılarını canlandırıyor vermişti. Kadın ısrar ediyordu, “Belki de savaş başlamıştır,” dedi. “O zaman sen yola, ben de işsiz, sokaklarda...”

Kadının çok ciddi bir tavırla, sanki herhangi bir işçiymiş gibi işsizlikten bahsetmesinden nefret ediyordu. Maud, Baby’s kadın orkestrasında ikinci kemandı ve orkestra, Akdeniz memleketleriyle Yakındoğu’da turnede idi: bu, artistik bir iş sayılırdı. Canı sıkkın bir tavırla, “Rica ederim Maud, savaştan söz etmeyelim,” dedi. “Bir kere de başka şeyler konuşalım. Bu Marakeş’te son gecemiz.”

Kadın ona sokularak, “Evet,” dedi, “doğru, son gecemiz...”

Saçlarını okşadı; ama ağzında o acı tat duruyordu. Korku değildi bu, hayır! Gerektiği zaman dik durmasını bilirdi, bilirdi ki asla, ne olursa olsun, korkmamak gerektir. Ama, bu... Bu daha çok bir can sıkıntısı, bir mutsuzluk duygusuydu.

Araba şimdi kalelerin çevresini dolaşıyordu. Maud, üstünden yemyeşil hurma ağaçlarının tepeleri görünen uzun, kırmızı boyalı bir kapı gösterdi.

“Bak, Pierre! Hatırladın mı?”

“Neyi?”

“Tam bir ay oldu, günü gününe! Seninle orada tanışmıştık.”

“Ha! Evet...”

“Beni seviyor musun?”

Kemikli, küçük bir yüzü vardı kadının, gözleri kocaman, ağzı dolgun, iri dudaklarıyla güzeldi.

“Evet, seviyorum.”

“İyice anlat bana!”

Üzerine doğru eğildi ve dudaklarını öptü.

İhtiyar öfkelenmiş görünüyordu, kalın kaşlarını çatarak dik dik gözlerinin içine baktı. Keskin bir sesle, “Bir memorandum!” dedi. “Bir memorandum! Lütfettikleri bundan ibaret, öyle mi?” Horace Wilson başını salladı. “Niye komedi oynuyor?” diye düşünüyordu. Chamberlain bir memorandum verileceğini bilmiyor muydu? Her şey çok önceden karara bağlanmamış mıydı? İkiisi, yanlarında o, Dr. Schmitt denilen sahte herif bulunduğu halde baş başa konuştukları zaman, bütün bu mizansenî hazırlamamışlar mıydı?

“Maud’cuğuna sıkı sıkı sarıl, bu akşam hali çok kötü.”

Adam onu kollarına aldı ve kadın, yavaş, çocuksu bir sesle konuşmaya başladı:

“Sen, savaştan korkmuyor musun, ha?”

Pierre ensesinden doğru soğuk, tatsız bir ürperme hissetti:

“Zavallı, küçücük kızım! Hayır, korkmuyorum. Bir erkek savaştan korkmaz.”

Maud, “Ama sana yemin ederim ki Lucien korkuyordu!” dedi. “Beni ondan nefret ettiren de bu oldu. Öyle tabansızdı ki.”

Eğildi ve dudaklarını kadının saçlarına dokundurdu. Nedense birden içinden kadını tokatlamak gelmişti.

Maud, “Bir kere,” dedi, “her şeyden korkan, ürken bir adam bir kadını nasıl koruyabilir?”

Adam, alçak sesle, “O erkek değildi,” dedi. “Ben, erkeğim.”

Maud erkeğin yüzünü ellerinin arasına aldı ve yüzünü ona sürterek konuştu.

“Evet, efendim, siz bir erkeksiniz,” dedi, “evet, erkeksiniz. Siyah saçlarınız, siyah sakalınızla yirmi sekiz yaşında bir erkek...”

Pierre kadının ellerinden sıyrıldı; kendini yumuşak ve yavan hissediyordu, bulantı, midesinden boğazına doğru yükseliyordu; en çok hangisinden, bu kızgın çölün kör edici aydınlığından mı, bu toprak sıvalı duvarlardan mı, yoksa kollarının arasında saklanmak ister gibi sokulan kadından mı, hangisinden daha çok nefret ettiğini kestiremiyordu. Fas’tan nasıl bıktım, nasıl tiksindim! Şimdi, hemen şimdi Tours’da, baba evinde olabilmek isterdi, sonra, sabah olsun isterdi, sabah olsun, annesi, tepsi içinde, kahvaltısını yatağına getirsin! Neville Henderson’a, “Şimdi aşağı inersiniz,” dedi, “gazetecilere, Şansölye Hitler’in çağrısına uyararak, akşam yirmi iki otuzda, kendisiyle görüşmek üzere Dreesen Oteli’ne gideceğimi söylersiniz.”

“Arabacı,” diye seslendi, “arabacı, şu kapıdan kente girin!”

Maud şaşkın, “Ne oluyorsun?” diye sordu.

Pierre müthiş bir öfkeyle, “Bıktım,” diye bağırdı, “kalelerden de, çölden de, Fas’tan da bıktım artık!”

Ama çabucak kendini toparladı ve kadının çenesini okşayarak, “Bak,” dedi, “uslu bir çocuk olursan sana pabuç alırım.”

Atlıkarıncaların müziğinde savaş yoktu, Rochechouard’da kaynaşan bistolarda savaş yoktu. Hiç esinti yoktu, yaprak kımıldamıyordu. Maurice terliyor, kalçasında Zézette’in kalçasının sıcaklığını duyuyordu. Savaş tarlalarda değildi, çitlerin üstünde havanın kıpırtısız ürperişinde değildi, kuşların beyaz ve yuvarlak kıvıltısında, Marcelle’in gülüşünde de değildi; savaş, Marakeş kalelerinin çevresinde, çölde esmişti önce. Kızıl renkli, sıcak bir rüzgâr çıkmıştı, esiyor, arabanın etrafında çepeçevre anafolar yapıyordu, Akdeniz’in dalgaları boyunca koşuyor, Mathieu’ya, tam yüzünden çarpıyordu. Mathieu bomboş plajda kurunuyor, düşünüyordu: “Deniz bile kalmaz! O bile,” ve savaş rüzgârı üstüne üstüne esiyordu.

“O bile kalmaz.” Hava biraz serinlemişti, ama canı hemen dönmek istemiyordu. Herkes, birer ikişer gitmişti; akşam olmuştu, yemek vaktiydi artık. Deniz de ıssızlaşmıştı, dünya yüzüne çökmüş dev bir aydınlık halinde, bomboş ve yapayalnız, uzanıyordu; trampenin siyahı, aydınlığı bir denizaltı kayasının sivri ucu gibi delip çıkmıştı.

Mathieu, “Hatta bu deniz bile kalmaz!” diye düşünüyordu; Odette, pencerenin önünde oturmuş, Jacques’ın mektubunu bekleyerek yün örecekti. Ara sıra, belirsiz bir umutla başını kaldıracak, gözleriyle denizi, kendi denizini araştıracaktı. Kendi denizi: biraz buhar, bir trampen, sıcak kumlara çarpan bir avuç tuzlu su. Geniş caddeleri, sayısız küçük patikalarıyla insanlar için, onlara göre yapılmış küçük, sakın bir bahçe. Ve her seferinde aynı hayal kırıklığıyla örgüsünü eline alacaktı. Onlar denizi, onun denizini de değiştirmiş olacaktı. Ardındaki toprak; süngülerle donanmış, toprakla, güllerle yüklü toprak, sahili de kendine çekecekti; kum ve su, büzülmüş, kendi üzerine kapanmış, kavrulmuş olacak ve her biri kendi dünyasında aynı karanlık ve somurtkan yaşamı sürdürecekti. Üzerlerindeki yıldız yıldız düğümlerin gölgesiyle sahillerdeki beyaz, kumlu basamakları yiv yiv oyan dikenli teller; kıyı boyunca uzanan yollarda, çamların arasında güller; villaların önünde nöbetçi kulübeleri; subaylar, kör gibi, çevrelerine bakmadan, koca-

man adımlarla bu küçük, kederli sahil şehrinin sokaklarında dolaşacaklar. Deniz, gene yalnızlığına dönecek. Denize girmek? Olanaksız! Su, sahilde, ordunun koruması altında, bir devlet kuruluşu gibi ciddi ve resmî bir şey olacak, trampoline ve buhara, toprağın hiçbir noktasından erişemeyecek insan; Odette'in çocukluk günlerinden bu yana dalgalarda çizdiği çizgiler silinecek, kaybolacak. Ama açık deniz, aksine, dalgalı ve insanoğluna yabancı, uzak, Malta'nın elli mil açığındaki deniz savaşlarıyla, Palermo önlerinde batmış salkım salkım gemi enkazıyla, çelikten balıkların yer yer oyduğu, delik deşik ettiği derinlikleriyle açık deniz, karşısında olacak, her yanda dalgaların tepelerinde onun buz gibi varlığını duyacak ve med zamanı büyüyen deniz, ufuk çizgisi boyunca aşılması imkânsız ve umutsuz bir duvar gibi yükselecek. Mathieu doğruldu, kurumuştu, mayosunu avucuyla silkeleyerek temizledi. "Ne boktan şey şu savaş!" diye düşündü. Ya sonra, savaştan sonra? Savaştan sonrası da bir başka açık deniz olacaktı. Yenenlerin denizi mi? Yenilmişlerin denizi mi? Beş yıl sonra, on yıl sonra, gene burada olurdu belki, bir ekim akşamı, aynı saatte, bu dev jelatin yağınının karşısında, şu kumlarda oturmuş olur, aynı kızıl renkli ışıklar suyun yüzünde dolaşır. Ama, ne görecekti o zaman?

Kalktı ve havlusuna sarındı. Terasın üstündeki çam ağaçları daha şimdiden ufukta simsiyah görünüyordu. Denize son kez dönüp baktı: Savaş henüz patlamamıştı, insanlar huzurlu ve sessiz, evlerinde yemek yiyorlardı; ne bir top, ne bir asker, ne dikenli tel; donanma Toulon'da, Bizerte'de dinleniyordu; insanlar henüz, köpüklenen, ürperen denize bakmak hakkına sahiptiler, bu son barış gününün denizine. Ama o, deniz, hareketsiz ve tarafsızdı; kıpırdayan, tuzlu ve geniş bir su yüzeyi, insana hiçbir şey demiyordu. Omuz silkti ve merdiveni çıkı: Birkaç gündür çevresindeki şeyler onu birer birer terk ediyordu. Önce kokuları yitirmişti, Güney'in bütün kokularını, sonra tatları. Şimdi de deniz. "Farelerin, batacak gemiyi terk etmesi gibi!" Yola çıkma günü gelince içi tümüyle kurumuş olacaktı ve pişmanlık duyacağı, kederleneceği hiçbir şeyi bırakmayacaktı ardında. Villaya doğru ağır adımlarla yürüdü ve Pierre arabadan dışarı atladı.

"Gel," dedi, "pabuçlarını alacağım sana."

Çarşıya girdiler. Akşam oluyordu, Araplar güneş batmadan önce Cami-ül Fena Meydanı'na varmak için acele ediyorlardı. Pierre kendini daha güçlü hissediyordu, kalabalığın kaynaşması, gidiş gelişler onu rahatlatmıştı. Peçeli kadınlara bakıyor ve onlar, kaçamak

bir gözle kendisine baktıkları zaman, bu kadınların gözlerinde kendi güzelliğinin tadını çıkarıyordu.

“Bak,” dedi, “işte pabuçlar..”

Tezgâhlarda her şey vardı, kumaşlar, kolyeler, işlemeli pabuçlar satılan bir bitpazarıydı burası.

“Aman ne güzel,” dedi Maud, “burada duralım biraz.”

Maud ellerini bu acayip kargaşalığa daldırdı, Pierre geri çekilmişti. Araplara, kadın eşyalarının karşısında kendinden geçmiş bir Avrupalı haliyle görünmek istemiyordu.

Yan tezgâhta Fransızca kitaplar vardı. Kitapları karıştırarak oyalandı. Polis romanları, resimli film romanları gelişi güzel, üst üste yığılmıştı. Sağında, Maud’un parmaklarının arasında sallanan küpelerin, bileziklerin şingirtisini duyuyordu.

Omzu üzerinden ona bakarak, “Nasıl,” dedi, “bir şey buldun mu?”

“Arıyorum. İyiye bakmak, düşünmek gerek.

Pierre gene kitaplarına döndü. *Texas Jack* ve *Buffalo Bill* yığınlarının altında bir kitap bulmuştu. Albay Picot’nun yüz yaralarına ait bir bir eseri idi bu; ilk sayfalar yırtılmıştı, sonrakiler paramparçaydı. Kitabı hemen yerine koymak istedi. Ama iş işten geçmişti artık, kitap kendiliğinden açılmıştı. Pierre, korkunç bir kafa gördü: Yüz, burundan çeneye kadar karanlık bir delikten ibaretti, dudaksız ve dişsiz; sağ göz oyulmuş, koparılıp alınmıştı, sağ yanağı boydan boya dolaşan uzun bir yara izi vardı. Parçalanmış, oyulmuş yüz, tuhaf bir biçimde insanca anlamını korumuştur, alçak ve sefil bir alayla sırıtıyor gibiydi. Pierre başının derisine milyonlarca buzdan iğnenin batıp çıktığını duydu ve düşündü. Nereden düşmüştü bu kitap buraya?

Satıcı, “Güzel kitaplar var,” dedi, “eğlenirsin!”

Pierre sayfaları karıştırmaya başladı. Burunsuz ya da gözsüz yüzler, anatomi kitaplarındaki gibi yusuvarlak dışarı fırlamış, gözkapakları kopmuş gözler gördü. Büyülenmişti; resimlere birer birer bakıyor, kendi kendine tekrarlıyordu: Ama nasıl kurtulabilmiş bunlar! En korkuncu, alt çene kemiği olmayan bir kafaydı, üst çene dudaklarını kaybetmişti, diş eti ve dört diş görünüyordu. “Bu yaşıyor,” diye düşündü. Bu adam yaşıyordu. Başını kaldırdı. Yaldızlı bir çerçevedeki aynada kendi yüzünü gördü; hayaline dehşetle baktı.

Maud, “Pierre,” dedi, “bak, buldum.”

Pierre duraladı: Kitap parmaklarını yakıyordu, ama onu öbür

kitapların arasına fırlatıp atmaya, ondan uzaklaşmaya, sırtını dönüp gitmeye karar veremiyordu bir türlü.

“Geliyorum,” dedi.

Satıcıya kitabı göstererek sordu:

“Kaça bu?”

Çocuk vahşi bir hayvan gibi küçücük büroda dolaşıyordu. Irène makinede, militarizm’in tehlikeleri hakkında ilgi çekici bir yazı yazıyordu. Durdu ve başını kaldırdı.

“Başımı döndürüyorsunuz,” dedi.

Philippe, “Buradan bir yere gitmem,” dedi. “Onunla görüşmeden bir yere gitmem.”

Irène gülmeye başladı.

“Amma da mesele yaptınız,” dedi. “Madem görüşmek istiyorsunuz, buyurun! İşte şurada, şu kapının ardında. İçeri girer, konuşursunuz!”

Philippe, “İyi öyleyse!” dedi.

Kapıya doğru bir adım attı, sonra durdu.

“Ben... Bu saygısızlık olacak,” dedi, “belki rahatsız ederim. Irène, siz bir kere daha sormak istemiyorsunuz. Ama bu son olacak, yemin ederim, lütfen, bir konuşun bakalım.”

“Amma inatçısınız. Bırakın şu işin peşini! Pitteaux korkunç bir adamdır: Sizi görmek istememesinin sizin için bir şans olduğunu anlamıyor musunuz? O size yalnızca kötülük getirebilir.”

“Ha! Kötülük ha?” Philippe alayla güldü. “Beni mahvedebilir, öyle mi? Anamı babamı tanımadığınız nasıl da belli: Benim anamla babam bütün iyilikleri kendilerinde toplamışlar, bana da, benim payıma da yalnızca kötülük kalmış. Anladınız mı? Korkacak bir şeyim yok!”

Irène çocuğun gözlerinin içine bakarak sordu:

“Onun sizden ne isteyeceğini bilmediğimi mi sanıyorsunuz?”

Çocuk kızardı, yanıt vermedi.

Irène omuz silkti.

“Ama, sonunda,” dedi, “sizin bileceğiniz iş...”

Philippe, ağlamaklı bir sesle, “Gidin sorun Irène,” dedi. “Gidin sorun! Ona korkunç bir karar almak üzere olduğumu söyleyin!”

“Umursamaz bile.”

“Ne olursa olsun, siz söyleyin!”

Irène kapıyı vurmaktan itti ve içeri girdi. Pitteaux başını kaldırdı ve yüzünü buruşturdu, gürleyen bir sesle, “Ne var?” diye sordu.

Adam Irène'i ürkütmüyordu.

"Pekâlâ," dedi, "anladık, bağırmağa gerek yok. Oğlan dışarıda. Bütün gün onunla uğraşmaktan bıktım. Beş dakika sizinle görüşemez mi?"

Pitteaux, "Size olmaz dedim," diye söylendi.

"Korkunç bir karar almak üzere olduğunu söylüyor."

"Ne halt ederse etsin, bana ne?"

Kadın sabırsızlandı, "E, artık onu siz bilirsiniz, ben bilmem," dedi. "Ben sizin sekreterinizim, çocuk dadısı değilim."

Adam, gözleri ateş saçarak, "Pekâlâ," dedi. "Gelsin bakalım! Ya, demek korkunç bir karar alacakmış, öyle mi? Ben de ona korkunç bir oyun oynayayım da görsün!"

Irène alay eder gibi güldü ve Philippe'in yanına döndü.

"Hadi, girin bakalım."

Çocuk atıldı, ama büronun kapısında saygılı bir heyecan içinde durdu, Irène onu sırtından itmek zorunda kaldı. Kapıyı çocuğun arkasından kapadı ve geldi, yazı masasına oturdu. Hemen aynı anda kapının arkasında bir bağırış koptu. Kadın ilgisiz bir tavırla yazmaya başlamıştı. Philippe için her şeyin bittiğini biliyordu. Çocuk bir köleydi sanki, Pitteaux'nun karşısında ağzının salyası akıyordu; Pitteaux da, yalnızca kötülük olsun diye, sırf hayvanlığından, ondan faydalanmaya bakmıştı. Aslında homoseksüel bile değildi. Son dakikada çocuk korkmuştu, o da bütün o genç çocuklar gibiydi, hiçbir şey vermeden her şeyi almak istiyordu. Şimdi, Pitteaux'ya, eski dostluğu tazelemesi için yalvarıyordu; ama Pitteaux çocuğu başından defetmişti. İçeriden onun bağırdığını duyuyordu: "Defol git başımdan! Sen alçağın, korkağın birisin, pis bir burjuvasın sen, şımarık bir zengin aile piçinden başka bir şey değilsin, dilencilik yapan bir zengin aile piçi!" Irène güldü ve yazmaya devam etti: "Dreyfus'ü mahkûm etmiş olan yüksek komuta heyetindeki bir subaydan daha tehlikeli bir haydut düşünülebilir mi?" İçin için gülerek, "Bu oğlanlara ne yapıyor bu?" diye düşündü.

Kapı açıldı ve gürültüyle kapandı. Philippe önündeydi. Ağlamıştı. Parmağını Irène'in göğsüne doğru uzatarak eğildi, acayip, korkutucu bir sesle, "Beni zorladı," dedi. "İnsanları zorlamaya kimenin hakkı yoktur!" Başını arkaya attı ve gülmeye başladı. "Adımı duyacaksınız yakında."

Irène içini çekti:

"Boşuna çeneni yorma!"

Hemşire sandığın kapağını kapıyordu; yirmi iki çift ayakkabı;

kunduracılara pek iş çıkarmamıştı herhalde, pabucun biri biraz eskidi mi, sandığa atıvermiş, yenisini satın almıştı. Yüz çiftten fazla çorap vardı, topuğu ve başparmak yeri delinmiş, orada, atılı duruyordu. Dolapta asılı altı kat eski elbise vardı, pisti, hepsi çok pisti, tam bir bekâr odası pisliği. Onu beş dakika yalnız bırakabilirdi, koridora çıktı, usulca koşarak tuvalete girdi, kapıyı ardına kadar açık bırakarak, gelişigüzel eteklerini kaldırdı, çabucak, kulağı kirişte, en küçük bir patırdıyı dinleyerek işini gördü. Armand Viguiet odasında uslu uslu yatıyordu, yalnızdı, sararmış elleri çarşafın üzerinde hareketsizdi, kırçıl bir sakalın gölgelediği, göz yerleri çökük zayıf yüzü arkaya atılmış gibiydi, yüzünde uzak anlamlarla gülümsüyordu. İnce bacakları çarşafın altında uzanıyordu, ayakları, seksen derecelik bir açıyla birbirine dayanarak köşe yapıyor, tırnakları, o üç ayda bir çakıyla kestiği, bütün çoraplarını aynı noktadan parçalayan korkunç tırnakları çarşafı delecek gibi tümsekliyordu. Kabaketleri, altına kauçuk yastık konduğu halde sıyrılmış, yara olmuştu, ama artık kanamıyordu. Armand Viguiet ölmüştü. Başucunda ki masada gözlüğü ve bardaktaki suda takma dişleri duruyordu.

Ölmüştü. Ve yaşamı oradaydı, her yerde: el sürülmez, olmuş, tamamlanmış, katı ve dopdolu, tıpkı bir yumurta gibi. Öylesine dolu ki dünyadaki tüm güçler bir araya gelse içine tek atom sokamazlardı artık; ve delik deşik, ki Paris ve Dünya gelip geçiyordu içinden, Fransa'nın dört bucağına saçılmıştı ve boşluğun her noktasında, bütünüyle birikmiş, yığılmış, duruyordu; tıpkı kocaman, hareketsiz ve acı çığlıklarla dolu bir panayır gibi. Çığlıklar oradaydı, kahkahalar, lokomotif düdükları oradaydı; şarapnellerin korkunç ısıkları ve 6 Mayıs 1917 günü oradaydı, başının içinde, beyninde o kanlı uğultu, iki siperin arasına yuvarlandığı andaki o feci ses, o sesler, o gürültüler oradaydı ve hemşire yalnızca kendi eteklerinin altındaki incecik şırıltıyı duyuyordu. Kalktı, ölüye saygısından sifonu çekmedi, geldi, Grande Jatte'de, 20 Temmuz 1900'de, sandalın içindeki hareketsiz kadın yüzünü aydınlatan, sonsuzluğa kadar aydınlatacak olan o büyük aydınlığın içinden geçerek geldi ve Armand'ın başucuna oturdu. Armand Viguiet ölmüştü, yaşamı içinde geçmiş acıları hapsederek, boşlukta, dalgalanıyordu, kocaman dev bir girinti çıkıntı ki, yer yer, zaman zaman, 1922'nin Mart ayından, kaburga kemiklerini sıızlatan sancıdan, bir cumartesi akşamı Bercy Koyu'nda ışıldayan gökkuşağından gelip geçiyordu. Yağmur yağmıştı, kaldırımlar kayıyor, iki bisikletli gülerek geçiyor, sıkıntılı, boğucu bir mart ikindisinde balkonu döven yağmurun sesi, gözle-

rini yaşartan bir Çıgan müziği, çimenlerde parıldayan çiğ tanecikleri, San Marco Meydanı'nda bir güvercin bulutu. Kadın gözlüğünü taktı, gazeteyi katladı ve okumaya başladı: "Son dakika: Mösyö Chamberlain bugün Şansölye Hitler'le görüşemedi." Kesinlikle çağrılacak olan yeğenini düşündü, gazeteyi bıraktı ve içini çekti. Barış oradaydı, tıpkı gökkuşağı gibi, Grande Jatte'deki aydınlık gibi, ışığın okşadığı o sarışın tüylü kol gibi. 1939'un barışı, 1940'ın ve 1980'in barışı; insanoğlunun büyük barışı! Hemşire dudaklarını sımsıkı kapamıştı, düşünüyordu: "İşte gene savaş!" Uzaklara bakıyordu, kıpırtısız gözlerle ve bakışları barışın içinden gelip geçiyordu. Chamberlain başını salladı: "Elimden geleni yapacağım tabii, ama çok da umutlu değilim." Horace Wilson sırtından aşağı kötü bir ürpertinin indiğini duydu, kendi kendine, "Gerçekten samimi mi?" diye sordu. Hemşire, "Kocam 14'te, yeğenim 38'de," diye düşünüyordu, "iki savaş arasında yaşamış olacağım." Ama Armand Viguier barışın doğduğunu görmüştü, Chantal ona, "Bütün bu kafanın içindeki fikirlerle sen ne diye dövüştün?" diye soruyordu. O, "Bu son savaş olsun diye dövüştüm," diye yanıt veriyordu. 27 Mayıs 1919. Sonsuzluğa kadar. Açık, berrak bir göğün altında, kürsüde küçücük görünen Briand'ın konuşmasını dinliyordu; kalabalığın arasında kaybolmuştu, barış onlara kadar inmişti, onlara doğru, ona dokunuyor, onu görüyorlar, bağıyorlardı. "Yaşasın barış!" Sonsuzluğa dek Luxembourg Bahçesi'nde demir banklardan birine oturmuştu, çiçeklenmiş kestane ağaçlarına, sonsuzluğa dek sürececek bir bakışla bakıyordu, savaş, geçmişe gömülmüştü; ince bacaklarını uzatıyor, koşuşan çocuklara bakıyor ve onların, savaşın dehşetini asla bilmeyeceklerini düşünüyordu. Gelecek yıllar, görkemli ve mutlu bir yol olacaktı, zaman yelpaze gibi renk renk açılıyordu. Güneşin ısıttığı yıpranmış ellerine baktı, gülümsedi, düşündü: "Bizim sayemizde oldu bu. Artık asla savaş olmayacak. Ben yaşadığım sürece, hatta benden sonra..." 22 Mayıs 1938. Sonsuzluğa dek Armand Viguier ölmüştü ve artık kimse onu ne haklı, ne de haksız bulabilirdi. Kimse onun ölmüş yaşamının o kırılması, bozulması olanaksız geleceğini değiştiremezdi. Bir gün daha, yalnızca bir gün daha ve bütün o geçmişteki umutları yıkılacaktı belki de, birden, hayatının iki savaş arasında ezilip gittiğini görecekti, örsle çekiç arasında kalmışçasına. Ama o bir günü yaşamamıştı, 23 Eylül 1938'de, yedi günlük bir komadan sonra, sabaha karşı saat dörtte ölmüştü. Hiçbir şeyi öğrenmeden, barışı da beraberinde götürmüştü. Barışı, bütün barışları, dünyanın ve insanlığın barışını, o el

sürülmez, dokunulmaz, erişilmez şeyi. Kapı çalınmıştı, sıçradı, Angers'deki yeğen olacaktı bu, ölünün tek akrabası, dün telgrafla haber vermişlerdi. Kapıyı siyahlar giymiş, fare suratlı, saçları yüzüne düşmüş ufak tefek bir kadına açtı.

"Ben Madam Verchoux," dedi kadın.

"Ya! Çok iyi, madam."

"Onu görmek mümkün mü?"

"Tabii. Şurada, içeride."

Madam Verchoux yatağa yaklaştı, oyuk yanaklara, çukur göz-
lere baktı.

"Çok değişmiş," dedi.

Juan-les-Pins'de sekiz buçuk, Prag'da dokuz buçuk.

"Radyolarınızın başından ayrılmayın. Çok önemli bir bildiri yayınlanacaktır. Radyolarınızın başından ayrılmayın. Çok önemli bir bildiri..."

Milan, "Her şey bitti," dedi.

Pencerenin kenarında duruyordu. Anna yanıt vermedi. Eğildi, cam kırıklarını toplamaya başladı, kocaman taşları önlüğünün içine topladı ve pencereden dışarı fırlattı. Avize kırılmıştı, oda loş ve maviydi.

Anna, "Şimdi iyice bir süpürürüm," dedi.

Tekrarladı: "İyice bir süpürürüm," ve titremeye başladı.

Ağlayarak, "Hepimizi götürecekler," dedi. "Her şeyi kırıp dökecekler, bizi kovacaklar buradan."

"Sus," dedi Milan, "Allah aşkına ağlama!"

Radyoya doğru yürüdü, duvardaki düğmeyi çevirdi ve ampul-
ler yandı.

Memnun bir sesle, "Ampule bir şey olmamış," dedi.

Acı ve mekanik bir ses birden odayı doldurdu:

"Radyolarınızın başından ayrılmayın. Çok önemli bir bildiri yayınlanacaktır. Radyolarınızın başından ayrılmayın. Çok önemli bir bildiri..."

Milan, değişik bir sesle, "Dinle," dedi, "dinle!"

Pierre uzun adımlar atıyor Maud, koltuğunun altına pabuçla-
rını sıkıştırarak yanı sıra koşar adımlarla yürüyordu. Mutluydu.

"Ne güzel şeyler," dedi, "Ruby kıskançlığından çıldıracak Fez'den benimkilerin yarısı kadar bile güzel olmayan bir pabuç almış. Hem sonra öyle de rahat şeyler ki, sabah yataktan kalktın mı, ayağına geçiriverirsin, elini sürmene gerek yok, halbuki öbür terlikler insanın başına derttir. Ama insanın ayağından fırlamaması

için bir şey yapmak gerek herhalde, şöyle ayak parmaklarını sokup ayağı bükmek lazım belki. Oteldeki çocuğa sorarım ben.”

Pierre karşılık vermiyordu. Maud ona kaygılı bir gözle baktı ve, “Sen de bir çift alsaydın keşke,” dedi. “Bütün gün odada yalınayak gezip duruyorsun. Bunlar kadınlara olduğu kadar erkeklere de yakışır, biliyorsun, değil mi?”

Pierre sokak ortasında durdu, müthiş bir sesle, “Yeter!” dedi.

Kadın da birden, şaşkın, durmuştu.

“Nen var? Ne oldu?”

Pierre yüzünü gözünü oynatarak, hırsla, “Kadınlara olduğu gibi erkeklere de yakışmış,” dedi. “Hadi, hadi! Bütün o gevezelikler sırasında benim ne düşündüğümü biliyordun pekâlâ.” Sonra, yüksek sesle devam etti: “Oysa sen de benim gibi, aynı şeyleri düşünüyordun.” Diliyle dudaklarını ıslattı ve alayla güldü. Maud bir şeyler söylemek istedi, ama baktı ve sustu, buz gibi olmuştu.

Adam, “Ne var ki insanlar gerçeğe dosdoğru bakmak istemezler,” dedi. “Hele kadınlar: Bir şey düşündükleri zaman, hemen bütünü başka bir şeyden söz etmeye koyulurlar. Öyle değil mi?”

Maud, korkmuştu, “Ne var,” dedi, “deli mi oldun Pierre? Söylediklerinden hiçbir şey anlamıyorum! Ne düşündüğümü sanıyorsun? Ya sen, sen ne düşünüyorsun peki?”

Pierre cebinden bir kitap çıkardı, açtı ve Maud’un burnuna kadar sokarak, “İşte bunu,” dedi.

Bu parçalanmış bir kafa resmiydi. Resimdeki adamın burnu yoktu, gözlerinde boydan boya bir sargı vardı.

Kadın, şaşkın, “Bunu... Bunu satın aldın, ha?” dedi.

“Evet, aldım,” dedi Pierre. “Ne olacak yani? Ben erkeğim, ben korkmam: Gelecek yıl bu zaman suratımın nasıl olacağını şimdiden görmek istedim.”

Kitabı Maud’un gözlerinin önünde sallıyordu.

“Suratım bu hale geldiği zaman beni gene sevecek misin, ha?”

Maud, anlayıvermekten korkuyordu, adamın susması için her şeyini verebilirdi.

“Söyle! Yanıt ver! Gene sevecek misin beni? Ha?”

“Sus,” dedi kadın, “sus, yalvarırım sus!”

“Su adamlar,” dedi Pierre, “Val-de-Grace’da yaşıyorlar. Yalnızca geceleri çıkıyorlar dışarı, o da yüzlerinde kalın bir maskeyle.”

Kadın kitabı elinden almak istedi, ama Pierre kaptığı gibi cebine koydu. Maud ona bakıyordu, dudakları titremeye başlamıştı, hıçkıra hıçkıra ağlamaktan korktu.

“Pierre,” dedi, “demek... Korkuyorsun, değil mi?”

Adam birden sustu ve kadına bomboş gözlerini dikti. Bir an, karşı karşıya, kıvıldamadan durdular. Sonra adam yapışkan bir sesle, “Bütün erkekler korkuyor,” dedi. “Hepsi, herkes! Korkmayanlar, ancak budalalar ya da delilerdir. Bu, cesaretle ilgisi olan bir şey değil, anladın mı? Ve sen, sen beni yargılayamazsın, çünkü dövüşmeyeceksin!”

Sessiz adamlarla yürümeye başladılar. Kadın, “Korkak!” diye düşünüyordu. Adamın geniş, güneşten kararmış alınına, irice, Romalı burnunun çizgisine, güzel, erkek ağzına bakıyordu. “O da korkak,” diye düşündü. “Tıpkı Lucien gibi! Şansım yok benim.”

Odette’in omuzları aydınlıkta yükseliyor, bedeni yemek odasının loşluğunda görünmez oluyordu. Balkona dayanmış, denize bakıyordu. Koca Louis, “Ne biçim savaş be!” diye düşünüyordu. Yürüyor, batan güneşin kızılı ellerinde, sakalında oynuyordu, Odette ardında, arkasında loş ve iyi yüzlü odayı hissediyordu, o iyi yüzlü sığınağı, karanlıkta korkak bir pırlıtyla seçilen beyaz örtüyü, ama o, aydınlıkta dimdik duruyordu. Aydınlık, o bilinen gerçek ve savaş, gözlerinden içine sokuluyordu, zorla sokuluyordu; Jacques’ın gideceğini biliyordu Odette, elektriğin beyazı, sona eren günün akıcı, kaygan havasında pıhtılaşıyordu, demet demet, yumurta sarısından demetler halinde; Jeannine elektrik düğmesini çevirmişti, Marcelle’in elleri lambanın sarı aydınlığında gidip geliyordu, tuz istedi ve elleri örtünün üzerinde gölgeler çizdi, Daniel, “Blöf yapıyor,” diye düşündü, “sıkı durmak gerek, kartlarını ister istemez açacak yakında nasıl olsa, kozunu gösterecek!” İnsanın gözünü zımpara gibi tırmalayan haşın ışık, Güneyde böyledir ışık, son saniyeye kadar, gökyüzünden tümüyle çekilene kadar dalar insanın gözünü. Öğle olur, sonra gece birden iniverir. Pierre gelişigüzel konuşuyor, onu soğukkanlılığını topladığına inandırmak istiyordu, ama kadın yanında konuşmadan yürüyordu; erkeğe, güneş kadar haşın, keskin gözlerle bakıyordu. Otele vardıkları zaman Maud, erkeğin, geceyi beraber geçirmelerini isteyeceğini düşünerek korktu, ama o şapkasını çıkardı ve soğuk bir selam verdi. “Yarın sabah çok erken kalkmak zorundayız, sen de valizlerini yerleştireceksin, daha iyisi odana git, erken yat!” Kadın, “Ben de öyle düşünüyorum,” dedi. Pierre, “Yarın görüşürüz,” dedi.

“Yarın görüşürüz,” dedi kadın. “Yarın, vapurda.”

Radyolarınızın başından ayrılmayın! Çok önemli bir bildiri yayınlanacaktır! Elleri ensesinin altında, yatıyordu, sarhoş gibiydi;

“Küçük kız bebeğini seviyor mu?” diye sordu. Kız hafifçe titredi. “Evet,” dedi... Korkuyordu, her gece korktuğu gibi. “Evet, sizi seviyorum, çok seviyorum.” Bazı kabul ediyor, bazı olmaz diyordu, ama bu gece olmaz demeye cesaret edemeyecekti. “Öyleyse küçük kız azıcık bebeğiyle oynamaz mı? Hani o bazı geceler oynadığı gibi?” Kız içini çekti, utanıyordu, onu seyretmek hoşuna gidiyordu insanın. Sonra, “Olmaz, bu gece olmaz!” dedi. Adam azıcık durup soluk aldı. “Zavallı küçücük bebek, öyle kaygılı, öyle huzursuz ki,” dedi. “Bu ona çok iyi gelecek halbuki, onu uyutmak için, olmaz mı, istemez misiniz? Hayır, istemiyorsunuz, öyle mi? Ama ne kadar iyi geliyor bana, biliyorsun, öyle rahatlatıyor ki.” Kızın yüzü, altına küveti sürdüğü zamankine benzer ciddi, anlamsız bir ifade, o “başhemşire” ifadesini aldı birden, başı omuzlarının üzerinde kaskatı duruyordu, gözlerini kapamamıştı, ama hiçbir şey görmemeye çabalıyor gibiydi ve elleri, alttan, ilikleri çözmeye başladı, usta, işini bilir elleri, yüzü, öylesine kederliydi gene, onu seyretmek hoşuna gidiyordu, sonra el, yumuşacık, içeri sokuldu, bademyağı merhemi gibi. Odette birden yerinden sıçradı. “Beni korkuttunuz,” dedi, “Jacques sizinle beraber gelmedi mi?” Charles içini çekti. Mathieu, “Hayır,” dedi. “Hayır,” dedi Maurice, ne gerekiyorsa yapılmalı! Anahtarı duvardan almıştı, ortalık ekşi ekşi kokuyordu, kusacağı geliyordu. “Madam Salvador’un piçi!” dedi Zézette. “Kadın eve adam aldığı zaman çocuğu kapı dışarı ediyor, o da vakit geçirmek için gezdiği yerde işiyor.”

Merdiveni çıktılar. “Radyolarınızın başından ayrılmayın! Çok önemli bir...” Milan’la Anna radyonun üzerine doğru kapandılar, zaffer naraları pencerelerden içeri doluyordu, “Radyoyu azıcık kıs,” dedi Anna, herifleri kışkırtmamalı. Yumuşak, yumuşacık el, bademyağı merhemi gibi. Charles tomurcuklanıyor, çiçekleniyordu, o kocaman meyve açılıyor, olgunlaşıyor, üzerindeki incecik kabuk patlayacak, göğe dimdik yükselmiş bir meyve, özsuyla dolu bir meyve, bayıltıcı, boğucu bir lezzetin ilkbaharı; radyoda sessizlik, çatal bıçak şıkırtıları ve uzun uzun yırtılan bezlerin çıkaracağı sesler; kadife gibi, tüylü ve kocaman meyveyi okşayan ılık hava; Anna korkuyla yerinden sıçradı, Milan’ın kolunu sımsıkı tuttu.

“Vatandaşlar,

“Çekoslovak hükümeti genel seferberlik ilanına karar vermiştir. 40 yaşına kadar bütün erkekler ve her yaşta teknisyen ve uzmanlar en kısa zamanda orduya katılmak zorundadırlar. Bütün subaylar, astsubaylar, yedek subaylarla ikinci kura yedekler, izinli bulunan bütün ordu mensupları derhal bağlı oldukları birliklere katı-

lacaklardır. Herkesin sivil elbise giyerek yanına askerlik durumunu gösterir belgeleri ve iki günlük yiyeceğini alması ihtar olunur. Ordu birliklerine katılma için verilen mühlet sabahın dört buçukunda sona erecektir.

“Bütün taşıtlar, bütün otomobil ve uçaklar bundan böyle ordu emrindedir. Benzin ve her türlü akaryakıt satışı ordudan alınacak belge karşılığında yapılacaktır.

“Vatandaşlar! Tarihi karar hepimize kutlu olsun. Zafer teker teker hepimize bağlıdır. Herkes tüm gücünü olanaklarını vatanın ve milletin emrine verecektir. Cesur ve sadık olalım! Savaşımız hak ve hürriyet savaşıdır!

“Yaşasın Çekoslovakya!”

Milan kalktı, ateş kesilmişti, ellerini Anna'nın omuzlarına koydu, ona, “Sonunda,” dedi, “oldu; oldu!”

Bir kadın sesi bildiriye Slovakça tekrar ediyordu, artık hiçbir şey anlamaz olmuşlardı, tek tük birkaç kelimeden başka, ama dinledikleri sanki askeri bir müzik gibi geliyordu onlara. Anna, “Sonunda! Sonunda!” diye tekrarlıyor, gözyaşları ağır ağır yanaklarından süzülüyordu. Sonra, yeniden anlamaya başladılar: “*Die Raigerung hat entschlessen.*” Almanca'ydı, Milan düğmeyi sonuna kadar çevirdi, radyo avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı, ses dışarıdakilerin iğrenç şarkılarını, o bayram şenliği gümbürtüsünü duvarlara çarparak eziyor, öldürüyor, pencerelerden dışarı taşıyordu, dışarı taşacak, Jagerschmittlerin camlarını paramparça edecek, onları, Alman Alman kokan salonlarında, bir küçük aile toplantısı halinde burun buruna otururken bulacak ve ta kemiklerine kadar buz gibi donduracaktı onları. Çiğ kokusu, ekşimiş, bozulmuş süt kokusu onu beklemişti, derin derin soluklar aldı, koku içine doldu, onu Royale Caddesi'nin altın renkli ve tertemiz kokularından temizledi, sildi, süpürdü; bu, yoksulluk ve sefalet kokusuydu, onun kendi kokusu. Zézette anahtarı kilide sokar ve Odette, “Sofraya! Hadi, sofraya! Jacques, sana bir sürprizim var,” diye seslenirken Maurice odasının kapısı önünde bekliyordu. Kendini güçlü ve haşin hissediyordu, isyan ve öfke dünyasını yeniden bulmuştu; ikinci katta çocuklar uluya uluya ağlıyordu, çünkü babaları eve sarhoş dönmüştü; yan odada, Maria Pranzini'nin korkak ayak sesleri duyuluyordu, Maria Pranzini'nin kocası işçiydi ve geçen ay bir evin çatısından düşerek yaralanmıştı; sesler, renkler, kokular, her şey gerçek görünüyordu gözüne, uyanmıştı, uyanmış ve savaş dünyasını bulmuştu.

İhtiyar, Hitler'e baktı, bu çocuksu kötü yüze, bu karasinek yü-

züne baktı ve ruhunun derinliklerine kadar şiddetle sarsıldığını duydu. Ribbentrop içeri girmişti, Almanca bir şeyler söyledi ve Hitler, Dr. Schmitt'e dönerek bir işaret yaptı. Dr. Schmitt İngilizce olarak, "Beneş hükümetinin genel seferberlik ilan ettiğini öğrenmiş bulunuyoruz," dedi. Hitler, olayların kendisine hak verdiğini göstermek isteyen bir adam tavrıyla ellerini sessizce iki yana açtı. İhtiyar nezaketle gülümsedi, gözlerinde tuhaf, kızıl renkli bir ışık yanıp sönmüştü. Savaşın kızılığydı bu! Yalnızca Führeer'in yaptığı gibi suratını asması, somurtması yeterdi, ellerini sessizce iki yana açması, "Ne yapalım? Bu iş bu kadar!" der gibi başını sallaması yeterdi, o zaman, on yedi günden beri dengede tutmaya çabaladığı o üst üste yığılmış sırçalar, bir anda yuvarlanıverirdi. Dr. Schmitt ihtiyara sinsi bir merakla bakıyor ve üst üste yığılmış sırçaları on yedi gün boyunca dengede tuttuktan sonra, bir anda kollarını sessizce iki yana açivermenin ne kadar çekici, ne kadar baştan çıkarıcı bir şey olacağını düşünüyordu: "İşte tarihî an!" diye düşünüyordu. "Dünyanın sığınabileceği son barınak bu, Londralı ihtiyar bir tüccarın olanca özgürlüğüyle hükmettiği bir barınak," diye düşünüyordu. Şimdilik, Führeer'le Londralı ihtiyar sessizce birbirlerine bakıyorlardı ve birinin sözünü öbürüne nakletmeye lüzum yoktu. Dr. Schmitt bir adım geri çekildi.

Gélu Meydanı'nda bir bankta oturmuş, bançosunu yanına bırakmıştı. Çınarların altı loş ve maviydi, uzaklardan şarkılar duyuluyordu, akşamdı, balıkçı motorlarının direkleri dimdik, simsiyah yerden bitmişçesine yükseliyordu, koyun karşı kıyısında pencereler, yüzlercesi bir arada, ıslıl ıslıl yanıyordu. Bir çocuk çeşmenin suyunu açmıştı; yanındaki banklara başka Zenciler gelip oturdular, otururken ona selam verdiler. Aç değildi, susamamıştı, çavlanın arkasında bir yerde denize girmişti, sonra iriyarı, kaba saba ve aydan yeryüzüne düşüvermiş benzeyen bir adama rastlamıştı, adam şarap ikram etmişti ona, bunlar, bütün bunlar iyi şeylerdi. Bançosunu kılıfından çıkardı, canı şarkı söylemek istiyordu. Bir saniye, kısacık bir saniye, öksürüyor, boğazını temizliyor, bir saniye sonra şarkıya başlayacak, Chamberlain, Hitler ve Schmitt sessizce savaşı bekliyorlar, bir saniye sonra girecek içeri; ayağı şişmiş, ama işte, bir saniye sonra ayağını pabucundan çıkarmış olacak, Maurice, yatağın kenarına oturmuş, bütün gücüyle iterek pabucu çıkarmaya uğraşiyor, bir saniye sonra Jacques tabağındaki çorbayı bitirmiş olacak, Odette bu zor işitilir, iç sıkıcı höpürtüyü duymaz olacak artık; havai fişekler, ateşe hazır topların karıncalanması, bir saniye sonra kurşunlar döne döne kubbeye doğru süzülecek; bebeği, bir

saniye sonra absent kokacak ve sıcak, bol bir zambak kalçalarını doğru yayılacak ve ses, zengin ve yumuşak, çınar yapraklarının arasından yükselecek; bir saniye, Mathieu yiyor, Marcelle yiyor, Boris yiyor, Brunet yiyor; ruhları ağızlarına dek küçücük, yapışkan zevklerle dolu; bir saniye, bir kısacık saniye ve o girecek içeri, baştan aşağı çelik zırhlara bürünmüş olarak; Pierre'in korktuğu, Boris'in kabullendiği, Daniel'in arzuladığı savaş, o büyük savaş, ayakta dolaşanların savaşı, beyazların çılgın, budala savaşı! Bir saniye: Savaş Milan'ın odasında patlamıştı, bütün pencerelerden dışarı taşırıyordu, Jagerschmittlerin salonunda büyük gürültülerle yuvarlanıyordu, Marakeş kalelerini çepeçevre dolaşılıyor, denizin üstüne doğru esiyor, Royale Caddesi'ndeki binaları eziyor, o çiş ve bozulmuş, ekşimiş süt kokusuyla Maurice'in burun deliklerinden içeri doluyordu, tarlalarda, ahırlarda, çiftlik evlerinin taş avlularında yoktu daha o şimdi, Dreesen Oteli'nde, duvarları kıymetli tahtalarla kaplanmış bir salonda, iki cam arasındaki iki kocaman aynanın önünde "yazı mı, tura mı?" oynuyordu. İhtiyar elini alnında gezdirerek, renksiz bir sesle, "Pekâlâ," dedi, "arzu ediyorsanız, memorandumunuzun maddelerini teker teker tartışalım." Ve Dr. Schmitt, tartışmalar devrinin yeniden açılmış olduğunu anladı.

Hitler masaya yaklaştı ve güzel, kalın ses berrak göğe yükseldi, Masilia Oteli'nin beşinci katında, balkonunda hava alan bir kadın bu sesi duydu. "Gomez, gel," dedi, "gel, Zenci'nin sesini dinle! Ne güzel." Milan birden bacağını düşündü ve heyecanı ağır ağır söndü, Anna'nın omzunu kuvvetle sıkarak, "Beni istemeyecekler," dedi, "hiçbir işe yaramam ben." Zenci şarkı söylüyordu. Armand Viguier ölmüştü, rengi solmuş elleri çarşafın üzerinde hareketsiz uzanıyordu, iki kadın, başucunda olup bitenden söz ederek bekliyorlardı, hemen ahbap olmuşlardı. Jeannine bir küçük havlu aldı ve ellerini sildi, sonra erkeğin bacaklarını temizlemeye başladı, Chamberlain, "Birinci paragrafa gelince..." diyordu. "Bu konuda iki itirazım var." Ve Zenci şarkı söylüyordu: "*Bei mir, bist du schön.*" Anlamı şuydu: "Sen benim için dünyanın en güzelisin."

İki kadın durdular, adamı tanıyorlardı, Anina ve Dolores, Lacydon Sokağı'nın orospuları. Anina Zenci'ye, "Hey," diye bağırdı, "şarkı mı söylüyorsun?" Zenci karşılık vermedi, şarkı söylüyordu, kadınlar ona bakıp gülümsediler. Sarah sabırsız bir sesle, "Gomez," diye seslendi, "Gomez, Pablo, gelsenize! Ne yapıyorsunuz, bir Zenci şarkı söylüyor, öyle güzel ki."

24 Eylül, Cumartesi

Crevilly'de saat altıyı çalarken, Croulard Baba jandarma karakoluna girdi ve kapıyı vurdu. "Beni uyandırdılar," diye düşünüyordu. Onlara, "Beni ne diye uyandırdılar?" diyecekti. Hitler uyuyordu, Chamberlain uyuyor, burnu incecik bir kaval gibi ses çıkarıyordu, Daniel yatağında oturmuştu, ter içindeydi, düşünüyordu: "Korkulu rüyaymış!"

Jandarma teğmeni, "Girin!" dedi. "Ha, siz misiniz Croulard Baba? Eh, hadi bakalım, paçaları sıvama zamanı geldi."

Ivich uykusunun arasında inledi ve sağdan sola döndü.

Croulard Baba, "Beni çocuk uyandırdı," dedi. Sonra teğmene kinle bakarak, "herhalde çok önemli bir şey, ha?" diye ekledi.

"Ah ah, Croulard Baba," dedi teğmen, "çizmeleri çekmenin zamanı geldi."

Croulard Baba teğmeni sevmiyordu.

"Çizme mizme bilmem ben," dedi. "Benim çizmem yok, nah, şu ayağımdaki çarıkları bilirim ben."

Teğmen, "Çizmeleri çekmek gerek," diye tekrarladı. "Çizmele-ri çekmek gerek; şapa oturduk çünkü."

Bıyıkları olmasa, kıza benzeyecekti. Gözünde gözlük vardı, yanakları pembe pembeydi, öğretmeninki gibi. Kollarını iki yana açmış, öne eğilmişti, parmak uçlarıyla masaya dayanıyordu. Croulard Baba ona bakıyor ve, "Beni bu herif uyandırdı," diye düşünüyordu.

Teğmen, "Tutkal kutusunu getirdiniz, değil mi?" diye sordu.

Croulard Baba tutkal kutusunu arkasında tutuyordu, döndü, yanıt vermeden teğmene gösterdi.

Teğmen, "Fırçanız da var mı?" diye sordu. "Çabuk yapıştır-
mak lazım! Eve dönecek vaktiniz yok."

Croulard Baba kibirle, "Fırçalar önlüğümün cebinde," dedi. "Yaka paça uyandırdılar, ama ben gene de fırçaları unutmadım."

Teğmen kâğıtları uzattı.

“Birini belediyeye, iki tanesini büyük alana, birini de noterin evinin duvarına yapıştırıracaksın.”

“Noter Belhomme’un evine mi? Oraya afiş yapıştırmak yasa!”

Teğmen, “Bırak şimdi yasağı,” dedi. Sinirli ve heyecanlı bir hali vardı, devam etti: “Bir söyleyecekleri varsa bana söylesinler!”

“Sahi, sahi seferberlik mi bu?”

“Sanırım!” dedi teğmen. “Çorap söküğü gibi gidecek. Çorap söküğü gibi...”

“Ah, ah!” dedi Croulard Baba. “Sizle beni burada bırakırlar ama.”

Kapıyı vuruldu, teğmen acele gidip açtı. Gelen belediye başkanıydı. Ayağında çarıkları vardı, göğsüne, gömleğinin üstünden başkanlık kordonunu bağlamıştı.

“Çocuğun dedikleri,” dedi.

“Evet,” dedi teğmen, “işte afişler.”

Belediye başkanı gözlüğünü taktı ve kâğıt ruloyu açtı. Alçak sesle okudu: “Genel seferberlik” ve birden, sanki kâğıdın elini yakmasından korkmuş gibi, afişleri masaya bıraktı.

“Tarladaydım,” dedi. “Kordonumu almaya eve uğradım.”

Croulard Baba elini uzattı, kâğıtları aldı, yeniden rulo yaparak önlüğünün cebine soktu. Sonra belediye başkanına dönerek, “Ama ben anladım,” diye anlattı. “Bu kadar erken beni yatağımdan kaldırdılar, her zamankine benzemeyen bir şey var, dedim...”

“Kordonumu almaya eve uğradım,” diye tekrarladı belediye başkanı. Teğmene ürkek gözlerle bakıyordu: “Ama askere alınma lafı yok daha.”

Teğmen, “Başka bir afiş daha var,” dedi.

“Hay Allah,” dedi belediye başkanı. “Hay Allah, hay Allah! Gene başlıyor, ha?”

Croulard Baba, “Ben savaştım,” dedi, “savaştım, elli iki ay! Elli iki ay, tek yara yok! Tek yara... Birden bu anıyla keyiflenerek gözlerini kıstı.

Belediye başkanı, “İyi ya işte,” dedi, “geçen savaşa gitmişsiniz, bu sefer gitmezsiniz. Asker toplamışlar, toplamamışlar, vızgelir size...”

Teğmen önemli bir tavırla, “Bir şey yapalım,” diye bağırды, masaya öfkeli bir yumruk indirdi, “bir şey yapalım. Bunu duyurmak gerek, hemen!”

Belediye başkanı şaşkın şaşkın bakınıyordu, ellerini göğsündeki kordonun büklümleri arasında dolaştırarak şişindi.

“Davulcu hasta yatıyor,” dedi.

Croulard Baba, “Ben davul çalmasını bilirim,” dedi. “Onun yerine ben çalabilirim.” Sonra gülümseyerek düşündü: On yıldır bunun rüyasını görüyordu, davulcu olmak rüyasını...

Teğmen, “Davul mu?” dedi. “Yok canım! Alarm çanını çalacaksınız bana... İşte o kadar.”

Chamberlain uyuyordu, Mathieu uyuyordu, Kabil merdiveni otobüse dayadı, sandığı sırtladı ve kenarları tutmadan ağır ağır basamakları tırmandı, Ivich uyuyordu, Daniel bacaklarını yataktan dışarı sarkıttı, beyninde bir çan olanca gümbürtüsüyle ötüyordu, Pierre önündeki tabanlara bakıyordu, siyahlı pembeli tabanlara, Kabil’in tabanlarına ve, “Maud’un sandığı bu,” diye düşünüyordu. Ama Maud orada değildi, birazdan Ruby’ye tutkun ihtiyar ve zengin bir herifin arabasıyla gideceklerdi, üçü: Doucette, Maud ve Ruby; Paris’te, Nantes’da, Macon’da adamlar duvarlara beyaz afişler yapıştırıyorlardı, Crevilly’de alarm çanı çalıyordu, Hitler uyuyordu, Hitler küçücük bir oğlandı, dört yaşındaydı, ona en güzel elbisesini giydirmişlerdi, siyah bir köpek geçti yanından, çocuk köpeği kelebek tuttuğu ağla yakalamak istedi; alarm çanı çalıyordu, Madam Reboulrier sıçrayarak uyandı.

“Yangın var,” dedi.

Hitler uyuyordu, tırnak makasını aşırmış, babasının pantolonunu lime lime doğruyordu, Leni von Riefenstahl odaya girdi, ona, “Bu parçaları sana yutturacağım, bak görürsün,” dedi.

Çan çalıyor, çalıyor, çalıyordu, Maublanc karısına, “Mutlaka kereste fabrikasıdır yanan,” dedi.

Sokağa çıktı, Madam Reboulrier, panjurların aralığından, üzerinde pembe geceliğiyle bakıyordu, onu gördü, koşa koşa geçen postacıyı gördü. Maublanc bağıırıyordu:

“Hey! Anselme!”

Postacı bağıırarak, “Seferberlik, seferberlik!” diye yanıt verdi.

“Ne? Ne dedi?” diye sordu Madam Reboulrier, yanma gelen kocasına soruyordu: “Yangın değil miymiş?”

Maublanc duvardaki afişlere baktı ve yüksek sesle okudu; sonra döndü, evine girdi. Karısı kapının önünde bekliyordu, ona, “Paul’e söyle, arabayı hazırlasın,” dedi. Bir ses duydu ve döndü: Chapin’di, yük arabasına binmişti; ona, “Vay vay!” dedi. “Yola düzöldün bile, bu kadar acele mi be?” Chapin yanıt vermeden baktı:

Maublanc arabanın ardına baktı: Kayışla bağlı iki öküz, ağır adımlarla arabanın peşi sıra yürüyordu. Alçak sesle, "Gidi namussuzlar," dedi, "ne de besiliymişler..." Chapin birden, "Ya!" diye öfkeyle bağırdı, "Ne sandın ya? Besiliydiler ya!" Alarm çanı çalıyordu, Hitler uyuyordu, ihtiyar Fraugneau oğluna, "Hem atları hem seni alırlarsa, ben neyle çalışırım?" diyordu. Nanette kapıyı vurdu, Madam Reboulrier sordu: "Nanette, sen misin? Git bak bakalım, alarmı niye çalıyorlar?" Nanette yanıt verdi: "A! Madam duymadı mı? Seferberlik ilan edilmiş!"

Her sabahki gibi. Mathieu, "Her sabahki gibi," diye düşünüyordu. Pierre cama yapışmış, pencereden, yere çökmüş ya da karışık renklerle boyalı sandıklarının üzerine tünemiş, Ourzazat otobüsünü bekleyen Araplara bakıyordu. Mathieu gözlerini açtı, o yeni doğmuş çocuk gözlerini, o görmeyen, kör gözlerini açtı ve her sabahki gibi, "Ne olacak sanki? Neye yarayacak?" diye düşündü. Bir korku sabahı, Kazablanka'ya, Marsilya'ya fırlatılmış alevden bir ok, otobüs ayaklarının altında titriyordu, motor çalışıyor, dışarıda, şoför, bej renkli ketenden, siyah vizyerli kasket giymiş irikiyim bir çocuk fiyakalı bir tavırla sigarasını bitiriyordu. "Maud beni hor görüyor," diye düşünüyordu. Her sabah gibi bir sabah, durgun ve bomboş, bando müzikali, tantanalı, debdebeli bir günlük tören ve güneşin resmî, törensel doğuşu! Geçmişte, başka sabahlar olmuştu: her şeyin yeniden başladığı sabahlar; çalar saatin zili çalıyor, Mathieu bir anda fırlayıp kalkıyordu; canlı, haşin gözlerle, taptaze, borazan sesi duymuş genç bir asker gibi. Artık başlangıçlar yoktu, yeniden başlanacak, girişilecek bir şey yoktu. Ama, buna rağmen kalkması gerekti, törene katılması, bu sıcakta caddelerde, patikalarda dolaşması, bütün bu alışlagelmiş hareketleri, inancını kaybetmiş bir papazın zorakiliğiyle, yapması gerekti. Ayaklarını yataktan aşağı sarkıttı, kalktı, pijamasını çıkardı: "Neye yarayacak?" Ve birden kendini bıraktı, sırtüstü uzandı, çırılçıplak elleri ensesinin altında, beyaz bir sisin arasından tavanı görmeye başladı. Bitmişti. Bitmişti artık. Eskiden günleri sırtımda taşıyor, yolun bir yakasından öbür yakasına ben geçiriyordum, şimdi, şimdi günler beni sırtlanıyor. Beni günler taşıyor artık. Otobüs titriyordu, ayakların altında çırpınıyor, debeleniyor, taban gitgide ısınıyor, kızıyordu, Pierre köseleleri eriyor sandı, Pierre'in kocaman, korkak yüreği çarpıyor çarpıyor, debeleniyor, ılık, yumuşak yastıklara çarparak debeleniyordu. Cam ateş gibi olmuştu, ama o donuyordu, buz kesmişti. "Başlıyor," diye düşünüyordu, Sedan'da ya da Verdun'da bir

karanlık delikte bitecekti ve yeni başlıyordu. Kadın ona küçümseyen bir gözle bakmış, "Sen korkaksın öyleyse!" demişti. Ciddi ve ateşli, ince yüzü, koyu renk gözleri, ince dudakları görür gibi oldu, kalbine bir şey saplandı ve otobüs hareket etti. Hava çok serindi henüz, hasta kardeşine yardım etmek için Lisieux'den gelen Louison Corneille, makasçının ablası, demiryolu geçidini açmak için hat boyunca yürüdü; "Amma ısıyor hava," dedi. Keyifliydi, nişanlanmıştı çünkü. Nişanlanalı iki yıl oluyordu, ama hâlâ, ne vakit hatırlasa, yeniden keyifleniyordu. Manivela kolunu çevirmeye başladı ve birden durdu. Ardında, demiryolunun üzerinde birileri vardı. Evden çıktığı zaman arkasına dönüp bakmayı akıl etmemişti, ama kesinlikle birileri vardı, hissediyordu. Doğruldu, arkasına döndü, baktı ve soluğu kesildi: Yüzden fazla araba vardı yol üstünde, iki tekerlekli, dört tekerlekli, öküz arabaları, eski, harap saman arabaları, hareketsiz, sessiz, kapalı geçidin parmaklığı önünde, sıra sıra, bekliyordu. Delikanlılar, arabaların üzerinde, ellerinde kamçılar, yüzlerinde kötü anlamlarla dimdik oturuyorlardı. Ata binmiş olanları vardı, ötekiler yaya gelmişlerdi, arkalarında, bir ip ile çekiştirdikleri öküzleri bekliyordu. Bu o kadar tuhaftı ki kadın birden korktu. Hızlı hızlı kolu çevirdi ve yolun kenarına çekildi. Delikanlılar hayvanları kamçıladi, arabalar peş peşe önünden geçmeye başladı, otobüs sonsuz, kıpkızıl stepler arasında ilerliyor, Araplar sırtlarında kıvıl kıvıl. Pierre. "Allahın belaları," diye söylendi, "sırtımda bunları duydukça rahat edemem, her an ne halt karıştırıyorlar diye aklım oraya gidiyor!" Pierre arabanın içine bir göz attı; işte, üst üste yığılmışlardı bile, yüzleri şimdiden yemyeşil, kül rengi, berbat, gözleri kapalı, uyukluyorlardı. Çarşafı bir kadın, çantalarla paketler arasında kendini koyvermişti, peçesinin üstünden kapalı gözkapakları görünüyordu. "Berbat iş," diye düşünüyordu. "Beş dakikaya kalmaz, kasmaya başlarlar. Bu heriflerde mide yok ki." Louison adamları geçerken tanımıştı, bunlar Crevillyli-lerdi, Crevillyli gençler hepsinin, birer birer adını söyleyebilirdi, ama şimdi onların o her zamanki tanıdık yüzleri yoktu sanki, kırmızı yüzlü şişko Chapinlerin oğluydu, Saint-Martin'de onunla dans etmişti, seslendi: "Hey! Marcel, pek fiyakalısın!" Genç adam döndü, onu utandırmak ister gibi, tuhaf tuhaf baktı. Louison, "Düğüne mi gidiyorsunuz?" diye sordu. Adam, "Tanrı hakkı için! Doğru ya!" dedi. "Hakkın var: Düğüne gidiyoruz, düğüne." Araba demir putrelleri sarsıla sarsıla atladı, ardında peşi sıra yürüyen iki öküz vardı, besili, güzel iki öküz. Öbür arabalar da geçti, Louison elini göz-

lerinin üzerinde siper ederek onlara baktı. Maublanc'ı, Tournus'u, Cauchois'yı tanıdı, adamlar ona dikkat bile etmiyorlar, arabalarının üzerinde dimdik, kamçılarını hükümdar asaları gibi tutarak peş peşe geçiyorlardı, kılıksız birer hükümdardı her biri. Kalbi daraldı ve arkalarından bağırdı: "Savaş mı, yoksa savaş mı oluyor?" Ama ona kimse yanıt vermedi. Hepsi geçtiler, eski, gıcırdayan, sarsılan sallanan arabalarında arka arkaya geçtiler, öküzler komik bir soyluluk havası içinde peşlerinden gidiyordu, arabalar, dönemeçte, birbirinin peşi sıra gözden kayboldu, Louison, elini gözlerinin üzerinde siper yapmış, doğan güneşe doğru, arkalarından baktı. Otobüs rüzgâr gibi gidiyordu, dönüyor, hırıldayarak tırmanıyor, kadın nişanlısını düşünüyordu; Jean Matra'yı, Jean Matra, Angoulême'de askerliğini yapıyor. İstahkâm alayında, arabalar tekrar alana çıktı, beyaz yolda sinekler gibi, tepenin yamacına yapışmış, otobüs esmer renkli kayaların arasına daldı, döndü, düdü, her dönemeçte Araplar birbiri üzerine yığıldılar ve dinî bir heyecan içinde, "Hay! Hay!" dediler. Peçeli kadın birden doğruldu, ağzı, beyaz muslininin altında görünmeyen ağzı korkunç beddualar savurmak için açıldı; en az bir erkek baldırı kadar kalın kollarını başının üstüne doğru kaldırdı, kollarının ucunda hafif ve tombul, tırnakları boyalı elleri dans eder gibi hareket ediyordu; sonunda peçesini söküp çıkardı ve yan pencereden dışarı sarktı, inleyerek, hıçkırarak kusmaya başladı. "Tamam," diye düşündü Pierre, "tamam. Tepemizden aşağı kusacaklar şimdi." Arabalar yürümüyordu, yola yapışıp kalmıştı sanki. Louison uzun uzun baktı; kı mıldıyorlardı, gene de kı mıldıyorlardı, birer birer tepenin en uç noktasına geldiler ve sonra, sonra görünmez oldular. Louison elini indirdi, güneşten kamaşan gözleri kırıştı, sonra küçüklere bakmak için eve döndü. Pierre Maud'u düşünüyordu, Mathieu Odette'i düşünüyordu. Odette'i rüyasında görmüştü, birbirlerine bellerinden sarılmışlar, Provençal'in dubasında, *Hoffmann'ın Masalları*'ndan barkarolü söylüyorlardı. Şimdi çıplaktı, yatağa uzanmış, ter içinde, tavana bakıyordu, ama Odette gene yanındaydı. "Burada iç sıkıntısından ölmedimse Odette'in sayesinde oldu bu," diye düşündü. Beyazımsı bir salgı, bir sevgi tortusu halinde gözlerinin içinde titreşiyordu, azıcık bir sevgi, azıcık bir yumuşaklık kalbinin derinliklerinde titreşiyordu. Beyaz bir sevgi, uyanma anlarına has küçücük, ürkek bir sevgi, birkaç saniye daha yatakta, sırtüstü yatabilmek için kullanılan bir bahane. Beş dakika sonra soğuk su ensesine akmış olacak, sabun köpüğü kulaklarını dolduracak, diş macunu diş etlerine sıvanacak ve

artık hiç kimse için sevgi kalmayacaktı içinde. Renkler, ışıklar, kokular, sesler. Ve sonra sözcükler, nazik sözcükler, somurtkan sözcükler, inandırıcı sözcükler, gülünç, tuhaf sözcükler geceye kadar. Mathieu... Pöh! Mathieu bir gelecekti. Şimdi artık gelecek yok. Ve rüyadaki Mathieu'dan gayrı Mathieu yok, rüyadaki, gece yarısıyla sabahın beşi arasındaki Mathieu'dan başka. Chapin, "Güzelim hayvanlar!" diye düşünüyordu. Savaş, savaş umurunda değildi: Bir gidip görecekti bakalım. Ama şu hayvanlar, beş yıldır bakıyordu onlara, kendi elceğiziyle iğdiş etmişti, şimdi onlara baktıkça yüreği dağlanıyordu sanki. Atını kamçıladı ve araba sola döndü; ağır ağır Simenon'un arabasının yanından geçti. Simenon, "N'oluyorsun?" dedi. "Ne olacaksa olsun artık be!" dedi Chapin. "Bir an önce varalım, bitsin." "Hayvanları yoracaksın," dedi Simenon "Ne bok olursa olsun!" dedi Chapin. "Umurumda değil!" Hepsini ekip öne geçmek istedi canı, arabanın üstünde ayağa kalktı, dilini şaklatarak bağırdı: "Deh! Deh!" Popaul'un arabasının yanından geçti, Poulaille'ın arabasının yanından geçti, Poulaille, "Yarışa mı çıktık?" diye sordu. Chapin yanıt vermedi, Poulaille ardından bağırdı: "Hayvanlara dikkat et! Canlarına okuyacaksınız." Chapin, "Keşke geberseler!" diye düşündü. Vuruyorlardı, vuruyorlardı kırbacı, Chapin şimdi öndeydi, ötekiler ardı sıra geliyor, hayvanlara vuruyorlardı kırbacı, birbirlerine bakıp biraz daha hızlı vuruyorlardı. Mathieu kalkmıştı, gözlerini ovuşturuyordu; otobüs, arkasına peçeli, şişman bir kadını bindirmiş olan bisikletli Arabı çiğnememek için bir yana savruldu: VURUYORLARDI, kapıya vuruyorlardı, Chamberlain sıçrayarak uyandı, "Ne o? Kim o? Ne istiyorsunuz?" diye seslendi. Bir ses: "Saat yedi Ekselans!" Kışlanın önünde tahta bir parmaklık vardı. Parmaklığın önünde bir er nöbet tutuyordu. Chapin dizginleri çekti ve bağırdı: "Brrrşşş! Brrrşşş! Dur bakalım, dur!" Nöbetçi, "Hey, ahbap!" dedi. "Nereden geliyorsun sen?" Chapin parmaklıklı kapıyı göstererek, "Aç bakalım şunu!" dedi. "Emir almadım ben," dedi nöbetçi. "Nereden geliyorsunuz siz?" "Sana aç şunu dedim!" Arkadan bir çavuş görüldü. Bütün arabalar, peş peşe durmuştu; çavuş bir an bu kervana baktı, sonra dişlerinin arasından bir ıslık koyverdi. "Ne yapmaya geldiniz buraya?" diye sordu. Chapin, "Bak şuna!" dedi, "Seferberlik ilan edildi ya? Sabahın köründe ne diye gelecektik buralara?" Çavuş, "Sevk kâğıdın yanında mı?" diye sordu. Chapin ceplerini karıştırmaya başladı, çavuş bütün o sessiz ve keyifsiz adamlara bakıyordu, arabalarının üzerinde, dimdik oturuyorlardı, geçit törenindeymişçesine hareketsiz, bekliyorlardı ve çavuş, nede-

nini anlayamadığı bir duyguyla birden kendini güçlü hissetti. Bir adım öne çıktı ve bağırdı: “Hey, siz, ötekiler? Onların da sevk kâğıtları var mı? Askerlik belgelerinizi de çıkarın bakalım.” Chapin cebinden birtakım kâğıtlar çıkarmıştı. Çavuş aldı, baktı ve, “Eee?” dedi. “Senin kadın üç numarada. Sen gelecek sefer gidebilirsin ancak. Aceleniz ne ulan?” “Size seferberlik ilan edildi, diyorum.” Çavuş, “Ya! Benden iyi biliyorsun ha?” dedi. Chapin, öfkeyle, “Evet, biliyorum,” dedi. “Duvardaki afişte kendi gözümle okudum.” Arkalarında adamlar sabırsızlanmaya başlamışlardı, Poulaille haykırdı: “Eee, bitti mi? Bitti mi laf, giriyor muyuz?” “Afişte mi,” dedi çavuş, “afişte mi? İyi ya, bak bakalım. Okuma biliyorsun değil mi? Oku bakalım afiş ne diyor?” Chapin kırbaçı yanına bıraktı, yere atladı ve duvara yaklaştı. İki kişi yan yana duruyordu. “Kolonilerdeki orduya katılarak vatan borcunu öde!” diyordu biri. Öbüründe şu satırlar vardı: “Bazı yedek sınıflar silah altına çağırılıyor!” Chapin alçak sesle, tane tane okudu, sonra başını sallayarak, “Bizde duvara asılan bu değildi,” dedi. Maublanc, Poulaille, Fraigneau arabalarından inmişler, afişlere bakıyorlardı. Üçü birden, “Bizdeki bu değildi,” dediler. Çavuş, “Nerelisiniz siz?” diye sordu. “Crevillyli,” dedi Poulaille. “Ne menem yerdir orası, bilmiyorum,” dedi çavuş, “ama o sizin jandarmada puştun biri var anlaşılan, besbelli puştun önde gideni hem de! Hadi, verin kâğıtlarınızı da içeri girin. Gidip teğmeni görelim.” Crevilly’de büyük alanda, kilisenin önünde, kadınlar Madam Reboulrier’nin, o konuya komşuya o kadar iyilik eden Madam Reboulrier’nin başında toplanmışlardı, Marie ve Stéphanie vardı, tütüncünün karısı vardı, Jeanne Fraigneau vardı. Marie usul usul ağlıyordu, Madam Reboulrier kocaman, siyah şapkasını giymişti, şemsiyesini sallaya sallaya konuşuyordu: “Ağlamayacaksın, Marie, ağlamayacaksın. Şimdi ağlamak zamanı değil, dişleri sıkamak zamanı! Kocanızı gene verecekler size, göreceksiniz, hem de göğsünde madalyalarla. Hem belki de en bahtsız o değildir, içlerinde, çünkü bu sefer herkesi birden aldılar askere. Erkekler gibi kadınları da...”

Şemsiyenin ucuyla Doğu’yu gösterdi, kendini yirmi yaş gençleşmiş hissediyordu. “Göreceksiniz,” dedi, “göreceksiniz! Belki de savaşı sizin, bizim gibi geride kalanlar kazanacaktır!” Ama Marie o yapışkan budalalık havasına girmişti bir kere, hıçkırıklar omuzlarını oynatıyor ve insanın sinirine dokunan inatçı bir sessizlik içinde, gözyaşları arasında alandaki meçhul asker anıtına bakıp duruyordu. “Emredersiniz,” dedi teğmen. Kulaklığı kulağına yapıştır-

mış, “Emredersiniz!” diyordu. Ses, öfkeli, kulaklıktan fışkırmakta devam ediyordu: “Gittiler diyorsunuz ha? Ne diyorsunuz siz, ha? Ne yaptınız? Ne yaptınız... Bu iş sizin başınızı yiyecek!” Croulard Baba elinde zamk kutusu ve fırçalarla alandan geçiyordu, koltuğunun altında beyaz bir kâğıt rulo vardı. Marie bağırdı: “Ne oluyor? Ne oluyor?” Madam Reboulrier kadının gözlerinde sersemce bir umudun parladığını fark etti. Croulard Baba rahat bir gülüşle onlara baktı, koltuğunun altındaki ruloyu işaret ederek, “Hiç!” dedi. “Bir şey yok. Teğmen yanlış afiş astırmış.” Teğmen telefonu kapadı ve oturdu, bacakları hamur gibi yumuşamıştı. Ses hâlâ kulaklarında çınliyordu: “...Bu sizin başınızı yiyecek!” Kalktı, pencereye yaklaşıp baktı: Karşı duvarda, taptaze, hâlâ ıslak, kar gibi beyaz afiş, bahar çiçekleri gibi açmış, duruyordu: “Genel seferberlik!” Öfke birden boğazına sarılır gibi oldu: “Önce şu zıkkımı kaldırmasını söyledim ona, ama o mahsus en arkaya bırakır.” Birden bacağına pencere pervazından geçirdiği gibi aşağı atladı. Afişe doğru koştu ve yırtmaya başladı. Croulard Baba fırçasını zamka sokmuştu, Madam Reboulrier ona hayal kırıklığına uğramışçasına üzgün, bakıyordu, teğmen duvarı kazıyor kazıyordu, tırnaklarının arasında beyaz topaklar birikmişti; Blomart’la Cormier kışlada kalmışlardı, ötekiler atlarının yanına dönmüşler, birbirlerine kararsız gözlerle bakıyorlardı; içlerinden kahkahayla gülmek ve öfkeden delirmek geliyordu, kendilerini, bir panayır gününün ertesindeki gibi bomboş, yapayalnız hissediyorlardı. Chapin öküzlerinin yanına gitti ve sağrılarına usul usul vurarak okşadı. Hayvanların ağızları, çenelelerinin altı köpük ve salyayla yapış yapıştı, pişmanlıkla, “Bilseydim bu kadar koşturmazdım hayvancıkları,” diye düşündü. Poulaille, sırtından doğru, “Ne yapıyoruz şimdi?” diye seslendi. Chapin, “Hemen dönemeyiz,” dedi, “hayvanların dinlenmesi gerek,” Fraigneau kışlaya bakıyordu, birden anıları canlanmıştı, Chapin’i dirseğiyle dürterek sinsi sinsi güldü: “Bak bana! Gitsek mi, ha?” Chapin, “Gidelim mi, nereye?” diye sordu. “Anlamadın mı be? Kerhaneye!” Crevillyliler başına toplanmışlardı, omzuna yumruklar indiriyor, gülüyor, alay ediyorlardı. “Ah seni!” diyorlardı. “Aklına hep böyle güzel şeyler gelir.” Chapin de keyiflenmişti: “Nerede olduğunu biliyorum çocuklar, arabalarınıza atlayın, götüreyim sizi.”

Saat 8.30. Şimdiden, su kayağı yapan bir motor denizin yüzünde kayıyor, trampenin burnunu dönüyordu. Mathieu arada motorun gürültüsünü duyuyor, sonra tekne uzaklaşıyor, kayakçı siyah bir nokta haline geliyor ve motor sesi duyulmaz oluyordu. Deniz,

yayvan, cam gibi sert ve bembeyaz, uzaktan boş bir patinaj alanına benziyordu. Birazdan mavileşecek, kıpırdayacak ve yeniden su haline gelecek, yeniden derinleşecek ve böylece herkesin denizi olacaktı gene, çığlıklarla dolu, yer yer küçücük, simsiyah kafalarla noktalanmış olarak. Mathieu terası geçti, patika boyunca yürüdü. Kahveler daha açılmamıştı, iki otomobil yanından geçti. Belli bir amacı olmadan çıkmıştı evden; sigara alacak, körfezdeki o ağır okalıptüs ve çiçek kokularını ciğerlerine dolduracak, vakit öldürecek biraz. Odette daha kalkmamıştı, Jacques her sabah saat ona kadar çalışırdı. Gara giden ara sokaklardan birine saptı, iki genç İngiliz kıızı karşıdan gülüşerek geliyorlardı; dört kişi duvardaki bir afişin önünde toplanmıştı. Mathieu sokuldu: Vakit öldürürdü. Sakallı, ufak tefek bir adam başını sallıyordu. Mathieu okudu:

“Milli Savunma, Harp ve Hava bakanlıklarının emriyle:

“2 sayılı ve beyaz renkli seferberlik sevk kâğıtlarını taşıyan subay, astsubay, yedek birlikler mensuplarının derhal ve tek tek çağrı beklemeden bağlı oldukları birliklere katılmaları gerekmektedir.

“Hangi birliklere başvuracakları ellerindeki seferberlik sevk kâğıtlarında kayıtlı bulunmaktadır.

“Cumartesi, 24 Eylül, 1938. Saat: 9

“Milli Savunma, Harp ve Hava bakanlıkları.”

Ufak tefek adam ayıplamış gibi: “Ts, ts, ts...” diyerek başını sallamakta devam ediyordu. Mathieu adama bakarak gülümsedi ve afişi bir daha okudu. Bu, bir süreden beri gazetelerde, “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan...” ya da “Quai d’Orsay’dan ilan olunmuştur...” başlığı altında yayınlanan, iç sıkıcı, ama okunması faydalı bildirilerden biriydi. Her seferinde, ne dediğini doğru dürüst anlayabilmek için iki kere okumak gerekti bunları. Mathieu okudu: “Tek tek çağrı beklemeden bağlı oldukları birliklere katılmaları...” ve düşündü: “E, bende de 2 sayılı beyaz kâğıt var?” Bir anda, duvardaki afiş onu gözlemeye başlamıştı sanki, adını boyayla, koskocaman duvara yazıvermişlerdi, küfürler ve tehditlerle yan yana. Askere! Askere: Oradaydı, duvarda, hatta belki yüzünde bile yazılıydı, kıpkırmızı oldu ve acele adımlarla uzaklaştı. “2 sayılı kâğıt! Tamam! Oldu! Önemli bir adam olmaya başlıyorum.” Odette ona hep bitmeyen bir heyecanla bakacaktı. Jacques o pazar günlerine has yüzünü takınarak ona “Dostum,” diyecekti, “sana söyleyecek söz bulamıyorum.” Ama Mathieu kendini hâlâ alçakgönüllü, sıradan biri gibi hissediyor, önemli bir adam olmayı canı çekmiyordu.

Önüne çıkan ilk sokağa saptı ve hızlı hızlı yürümeye başladı: Sağda, kaldırımın üstünde, duvardaki bir afişin önünde küçük bir kalabalık toplanmıştı. Bütün Fransa'da. İkişer ikişer. Dörder dörder. Binlerce afişin önünde. Ve her kalabalığın arasında en azından bir adam, eliyle ceketin kumaşı altında kabarıklığını duyduğu cüzdanını yokluyor ve birden kendini çok önemli bir adam gibi hissetmeye başlıyordu. Posta Caddesi. İki afiş, iki kalabalık. Hâlâ ondan söz ediliyordu. İnce uzun, gölgeli bir yola saptı. Bu yolu afiş yapıştırmacılar atlayıp geçmişlerdi. Burada yalnızdı şimdi, onu düşünebilirdi. "Oldu," diye düşündü. Olmuştu: Ağır ağır ihtiyarlayıp olduğu yerde ölüvermesi gereken bu yusuvarlak, dopdolu gün, şimdi birden uzamıştı, bir ok gibi büyük gürültülerle geceye dalıyor, karanlıkta ilerliyor, dumanlardan, ıssız çöllerden, araba gıcirtıları ve tren düdükları arasında geçiyor, yokuş aşağı inen bir kızak gibi karanlığa dalıyordu, ancak gecenin sonunda duracaktı, gecenin sonunda, Paris'te, Lyon Garı'nın taşları üzerinde. Şimdiden o yapma ışıklar günün ışığını korkutuyordu: Karanlık gecelerde istasyonların yanacak ışıkları. Şimdiden, belirsiz bir sızı gözlerinin diplerini korkutuyordu: gelecek uykusuz gecelerin kupkuru, haşın sızısı. Bu onu ürkütmüyordu: bunlar ya da başka şeyler.. Hoşuna da gitmiyordu. Her neyse, bu bir öykü, bir tarihî öykü, bir kahramanlık öyküsüydü. "Marsilya treninin kaçta kalktığını öğrenmeliyim," diye düşündü. İnce uzun yol onu farkında bile olmadan sahil yoluna çıkarmıştı. Birden çiğ ışıktaki sendeledi ve kepengini henüz açmış bir kahvenin terasında oturdu. "Bir kahve lütfen, bir de tren tarifesini." Kırbıyıklı bir adam yanına oturmuştu, orta yaşlı bir kadınla birlikte. Adam elindeki Eclairer de Nice'i boydan boya açtı ve okumaya başladı. Orta yaşlı kadın denize doğru döndü. Mathieu bir an adamı seyretti, sonra birden içine bir keder çöktü. "İşlerimi yoluna koymalıyım," diye düşündü. "Ivich'i Paris'e, benim eve yerleştirmeli, aylığımla alabilmesi için ona vekâletname vermeliyim." Adamın başı gazetesinin üstünden görüldü. "Savaş!" dedi. Kadın yanıt vermeden içini çekti. Mathieu adamın pırıl pırıl, cilalı yanaklarına, tüvid ceketine, mor çizgili gömleğine baktı ve düşündü: "Savaş." Savaş! Onda, içinde sanki ona incecik bir iple bağlı olan bir şey çözülmüş, açılmış ve ardında bir yerlere düşüp yuvarlanmıştı. Yaşamıydı bu. Yaşamı ölmüştü. Ölmüş! Armand Viguiet ölmüştü, elleri, çarşafın üstünde hareketsiz, uzanıyordu, bir sinek alnında dolaşıyor ve yaşıyordu. Armand Viguiet'in geleceği göz alabildiğine uzanıp gidiyordu, sınırsız, sonsuz, oyun dışında bırakılmıştı ve

ölünün ölü gözkapakları altındaki gözleri kadar kıpırtısızdı. Kendi geleceği: barış, dünyanın geleceği, Mathieu'nun geleceği. Mathieu'nun geleceği oradaydı, bütün örtülerinden sıyrılıp apaçık alana çıkarılmış, belli ve cam gibi saydamdı ve oyun dışında bırakılmıştı. Mathieu bir masaya oturmuştu, içiyordu, orada, geleceğinin karşısındaydı, ona bakıyor ve düşünüyordu: "Barış!" Madam Verhous hastabakıcıya Viguier'i işaret etti, mafsalsız romatizması vardı, gözlerini kırpmadığı duruyordu. "Çok iyi adamdı," dedi. Ve bir kelime aradı zihninde, daha önemli, onu daha iyi anlatacak bir kelime; ölünün en yakın akrabası, kendisiydi ve onun hakkında hüküm vermek kendisine düşerdi. "Yumuşak başlı" sözü dudaklarına kadar geldi, ama bu da yeteri kadar kesin değildi. "Kavgadan nefret ederdi, barışçı bir adamdı," dedi ve sustu. Mathieu düşünüyordu: "Barışçı bir geleceğim vardı benim." Barışçı, barış dolu bir gelecek: Sevmişti, nefret etmişti, acı çekmişti ve gelecek oradaydı, çepeçevre etrafında, başının üstünde, her yanda, kocaman bir deniz, bir okyanus gibi, her öfkesi, her acısı, her kahkahası bu görünmeyen, ama var olan gelecekle beslenmişti. Bir gülümseme, basit bir gülümseme, yarın hesabına, gelecek yıl hesabına, gelecek yüzyıl hesabına, kaydedilen bir ipotektir; öyle olmasa gülümsemeye asla cesaret edemezdim. Yıllar ve yıllar dolusu barış, çevresindeki her şeyin üzerinde birikmiş ve onları olgunlaştırmış, yaldızlamış, değerlendirmişti; masanın üzerindeki saati, kapının tokmağını, bir kadının elini eline aldığı zaman, bununla barışı da avuçlamış oluyordu. Savaş sonrası bir başlangıçtı. Barışın başlangıcı. Barışı bir sabah vaktini yaşar gibi ağır ağır, acele etmeden yaşıyorlardı. Caz, bir başlangıçtı, sinema, o kadar sevdiğim sinema bir başlangıçtı. Sonra gerçeküstücülük. Sonra komünizm. Kararsızdım, düşünüyorum, uzun uzun düşünüp seçiyordum. Zamanım vardı. Zaman ve barış, ikisi aynı şeydi. Şimdi gelecek ayaklarımın dibinde yatıyor, öldü. Sahte bir gelecekti bu, yalandan ibaretti. Geçmiş yirmi yıla, o apaçık, yayılmış, güneşli, bir açık denize benzeyen yirmi yıla bakıyor ve o yılları öylece, o zaman nasıldılarsa öylece görüyordu: iki yüksek ve umutsuz duvar arasına sıkışmış, nitelikleri, nasıl kullanılacakları önceden kararlaştırılmış, belli ve bitmiş günler, ileride tarih kitaplarının "İki Savaş Arası" diye adlandıracakları, bir başlangıç ve bir sonla ayırt edilmiş, sınıflandırılmış, kayda geçirilmiş günler. Yirmi yıl: 1918-1938. Yalnızca yirmi yıl! Dün bu yıllar hem çok daha uzun, hem çok daha kısa görünüyordu: Zaten bu yirmi yılı saymak kimse- nin aklına gelmemişti, bitmemişti ki daha. Ama şimdi, bitmişti.

Sahte bir gelecekti bu. Geçmiş yirmi yıl boyunca yaşanmış ne varsa hepsi sahte, hepsi yalan yaşanmıştı. Dikkatli ve ağırbaşlıydık, anlamaya çalışıyorduk ve işte: Bütün o güzel günlerin gizli, karanlık ve korkulu bir geleceği vardı, bizi aldatıyorlardı ve bugünün savaşı, yeni “Büyük Savaş” o günlerin ardında saklanmış, o günleri sinsice bizden çalıyordu. Aldatılıyorduk, ruhumuz bile duymadan, boynuz takmıştık. Şimdi savaş burada, yanı başımızda ve benim yaşamım öldü; yaşamım bundan ibaretti işte, buydu: Her şeye yeniden başlamak gerekti. Belleğinde bir anı aradı, hangisi olursa olsun, aklına ilk geleni, Pérouse’da terasta oturmuş, kayısıli dondurma yediği ve uzaktan, sislerin ardından, huzur dolu Assise tepelerini seyrettiği o akşam örneğinin! Oysa batan günün kızılığında savaşı okumak gerekiyordu. Masayı ve tahta parmaklıkları yaldızlayan kızıl renkli aydınlıkta bir felaket ve kan vaadinin saklı olduğunu bir an düşünseydim, bir an kuşkulansaydım bundan, yaşadığım günler hemen o günlerde benim olurdu, hiç olmazsa bunu kurtarmış olurdum. Ama hiçbir şeyden kuşkulanmıyor, korkmuyordum. Dondurma dilimin üzerinde eriyordu, ben, “Eskimiş altınlar, aşklar, mistik zaferler...” düşünüyordum. Ve her şeyi kaybettim! Garson masaların arasında dolaşıyordu, Mathieu, ne yaptığını fark etmeden kalktı, parayı ödedi ve çıktı. Yaşamını ardında bıraktı. Deri değiştirdim, tıpkı bir hayvan gibi. Yolu boydan boya geçti ve karşıda, deniz kıyısındaki parmaklığa yaslanıp baktı.

Kendini korkunç ve çok hafif hissediyordu: Çıplaktı, onda ne varsa hepsini çalmışlardı. Bende kendimin olan bir şey yok artık, hatta geçmişim bile. Ama o sahte, yapma bir geçmişti zaten, ondan ayrıldığı için kederlenmiyorum. “Beni yaşamımdan kurtardılar,” diye düşündü. Sefil, yıkılmaya mahkûm, amaçsız, hiçbir yere ulaşamamış bir yaşamdı bu, Marcelle, Ivich, Daniel, pis bir hayattı, ama şimdi umurumda değil, madem ölmüştür.. Bu sabahtan beri, duvarlara o beyaz afişlerin yapıştırıldığı andan beri bütün yaşamlar ölmüştü. İstediyimi yapabilmiş olsaydım, bir kez, yalnızca bir kez özgür olabilseydim, işte o zaman bu gerçekten bir hile olurdu, çünkü ben barış için özgür olacak ve o aldatıcı, o yalan barış içinde yaşayacaktım; barış için özgür olacak, ama gene de burada, denizin karşısında bulunacaktım, şu parmaklığa yaslanmış olacaktım, bütün o beyaz afişlerle, o benden söz eden, o benim yaşamımın öldüğünü ve bugüne dek hiçbir zaman barışın gerçekten var olmadığını söyleyen, bütün Fransa’nın duvarlarına yapıştırılan o beyaz afişlerle: Oysa şimdi bu kadar azap çekmem için sebep yok, değmez,

böylesine hasret ve pişmanlık duymaya değmez. Deniz, kumsal, çadırlar, parmaklık: soğuk, buz gibi, bütün kanı çekilmişçesine cansız. Hepsi eski geleceklerini kaybetmişti, yenisi de verilmemişti onlara. Mathieu uçuyor gibiydi. Bütün bu ölü dünya içinde hayatta kalabilmiş biri, bir kumsalda, çıplak, deniz suyunun içine dolup şişirdiği paçavralar, devrilmiş, paramparça tahta sandıklar, bütün bu denizin getirdiği, neye yaradığı belirsiz eşya arasında. Esmer bir genç adam bir çadırdan çıktı, telaşsız ve dalgın bir hali vardı, kararsız bir tavırla denize bakıyordu: Bir ölü dünya içinde hayatta kalmış biri, hepimiz bu ölü dünya içinde hayatta kalabilmiş yaratıklarız. Alman subayları gülümsüyor, eğilerek selam veriyorlardı, motor dönüyor, uskur dönüyor. Chamberlain selam verdi, gülümsedi, döndü ve ayağını merdivenin basamağına koydu.

Babil'de sürgün, İsrail'e çöken kutsal lanet, ağlama duvarları... Yahudi ulusu için, oğullarının, sakalı bukleli fatihlerin acımasız bakışları altında, zincirlerini sürüye sürüye Asur'un kızıl renkli kuleleri arasından geçtikleri o eski, uzak günlerden bu yana değişmiş hiçbir şey yoktu. Schalom bu siyah saçlı, saçları buklesiz ve acımasız adamlar arasında dolaşıyordu. "Değişen hiçbir şey yok," diye düşünüyordu. Schalom, Georges Lévy'yi düşünüyordu. Düşünüyordu: Yahudiler artık birbirleri için yaşama duygusunu kaybettiler, işte kutsal lanet şimdi gerçekleşmiş oldu ve kendini çok duygulanmış hissediyordu, ama pek keyifsiz de değildi, çünkü duvarlardaki beyaz afişleri görmüştü. Georges Lévy'den bir iş için yardım istemişti, ama Georges Lévy kötü bir adamdı, Alsas Yahudisiydi; reddetmişti. Tam da reddetmemişti, ama inlemeye başlamış, kollarını kavuşturarak yaşlı anasından, piyasadaki krizden söz etmişti. Ama herkes onun anasından nefret ettiğini ve kürk piyasasında kriz falan olmadığını biliyordu. Schalom da inlemişti, titreyen kollarını göğe kaldırarak yeni bir "eksodus"dan, bütün Yahudiler hesabına, kendi etleriyle acı çekmiş olan zavallı Yahudi göçmenlerden dem vurmuydu. Lévy taş gibi bir adamdı, kötü bir zengindi, daha yüksek sesler çıkararak inlemiş, sızıldanmış, irikıyım bedeniyle iterek, soluklarını onun burnuna burnuna üfürerek Schalom'u kapıya doğru itmişti. Schalom inliyor ve adım adım geriliyordu, kolları havadaydı, canı gülmek istiyordu, çünkü kapının arkasındaki memurlar için ne komik bir manzara alana getirdiklerini biliyordu. Dört Eylül Caddesi'nin köşesinde pırıl pırıl ve vitrinleri tıklım tıklım bir mezeci vardı, Schalom kendinden geçerek durdu, dondurulmuş balıklara, ktır ktır kızarmış incecik patates-

lere, gergin, parlak cilalı derileriyle tombul sosislere, küçücük, pembe anüsleriyle ihtiyar yaratıklara benzeyen buruşuk, tıkız domuz sucuklarına baktı ve Viyana'daki mezeci dükkânlarını düşündü. Elinden geldiği kadar domuz yememeye çabalıyordu, ama zavallı göçmenler ne bulurlarsa onunla karın doyurmak zorundaydılar. Mezeciden çıktığı zaman elinde, işaretparmağının ucuna takılı küçük bir paket vardı, öylesine ince, öylesine beyazdı ki bir pasta paketi sanılırdı, Schalom şaşkındı. "Bütün Fransızlar kötü zenginlerdir," diye düşünüyordu. Bütün Avrupa'nın en zengin ulusu. Schalom, göğün lanetini bütün kötü zenginlerin üzerine yağdırarak Dört Eylül Caddesi'ne saptı, sanki gök onun duasını kabul etmiş gibi, gözucuyla, bir duvarda asılı beyaz bir afişin önüne birikmiş, hareketsiz ve sessiz Fransızları gördü. Yanlarından geçti, gözlerini yere indirmiş ve dudaklarını kısmıştı, çünkü şu sırada sefil bir Yahudi'nin Paris sokaklarında gülümserken suçüstü yakalanması hiç de iyi olmazdı. Birbenschatz, kuyumcu: Orasıydı. Bir an kararsız kaldı, sonra, büyük kapıdan girmeden parmağının ucundaki sucuk paketini cebine soktu. Motorlar dönüyor, dönüyor, homurdanıyordu, taban titriyor, ortalık eter ve benzin kokuyor, otobüs alevler arasına dahıyordu, Ya! O halde sen korkağın birisin Pierre! Uçak güneşin içinde yüzüyor, Daniel bastonunun ucuyla afişe vurarak, "İçim rahat," diyordu, "uçaklarımız olmadan savaşıcak kadar budala değiliz." Uçak ağaçların üstünden geçiyordu, uçlarına degecek kadar üstünden, Dr. Schmitt başını kaldırdı, motor homurdanıyordu, yaprakların arasında uçağı gördü, gökte bir mika parıltısı, "İyi yolculuklar!" diye düşündü. "İyi yolculuklar!" Ve gülümsedi; Araplar, yenilmiş, dünyayı unutmuş, bembeyaz, arabanın dibinde yerlere serilmiş, birbirleri üzerine yığılmış, yatıyorlardı. Bir Zenci kırması kulübesinden çıktı, elini salladı, gelip geçen otobüsün ardından uzun uzun baktı; sıksa Yahudi'yi görüyor musunuz, yarım kilo domuz sucuğı aldı, başka bir şey de almadı, ben de bunları domuz eti yemez sanıyordum! Zenci kırmasıyla Hitler'in çevirmeni ağır adımlarla, beyinlerinde hâlâ motor uğultularıyla döndüler. Bu yeşile boyalı, yuvarlak, ortasında, kocaman güneş semsiyesinin sopasının sokulduğu yuvarlak delikle basit bir demir masaydı, çürümüş bir elma gibi yer yer kahverengi paslarla lekelenmişti, gazete, boylu boyuna üzerindeydi. *Le petit niçois*. Mathieu öksürdü, masanın yanında oturuyordu, Odette bahçede kahvaltı ediyordu, ona nasıl söyleyeceğim şimdi? Gürültü istemiyorum, aman, gürültü istemiyorum, susabilseydi Odette, hayır, sus-

ması da yetmezdi, ayağa kalkıp ona, “Peki, ben gidip size yolluk birkaç sandviç hazırlayayım,” diyebilseydi. O kadar! Üzerinde sabahlığı vardı, mektup okuyordu. “Jacques daha inmedi,” dedi, “gece geç vakitlere kadar çalıştı.” Birbirlerini gördükleri zaman, her seferinde ilk sözleri Jacques olurdu, sonra, bir daha ondan söz açmazlardı. Mathieu gülümsedi, öksürdü. Odette, “Oturun bakalım,” dedi, “iki mektubunuz var.” Mathieu mektupları aldı, sordu:

“Gazeteye baktınız mı?”

“Hayır, daha bakamadım. Mariette mektuplarla birlikte getirdi, ama bir türlü açıp bakmaya cesaret edemedim. Gazetelerden hep ürkerim zaten, şimdi büsbütün, elime almaktan korkar oldum.”

Mathieu gülümsüyor, aynı fikirde olduğunu belli edercesine başını sallıyordu, ama dişleri hâlâ sımsıkı kenetliydi. Birden aralarında bir şey eski haline dönmüştü sanki. Duvara yapıştırılmış bir afiş yetmişti ve aralarında bir şey eskiye dönmüştü: Kadın birden Jacques’ın karısı olmuştu gene ve ona söylenecek hiçbir şey bulamıyordu. “Güzel bir jambon, yol için en iyisi bu,” diye düşündü.

Odette telaşla, “Siz mektuplarınızı okuyun,” dedi, “bana bakmayın! Zaten yukarı çıkıp üstümü değiştireceğim.”

Mathieu, üzerinde Biarritz damgası olan zarfı aldı, ne olsa kendi hesabına harcayacağı kısacık bir zaman vardı daha, Odette kalktığı zaman ona, “Ha, sahi, ben gidiyorum Odette,” diyecekti. Hayır, bu çok belli bir kaçamaktı. “Gidiyorum.” Daha çok böyle. “Gidiyorum...” Zarfın üzerinde Boris’in yazısını tanıdı ve pişmanlıkla düşündü: “Bir aydır çocuğa tek satır yazmadım.” Zarfıta bir kartpostal vardı. Boris, kartın bir tarafına kendi adresini yazmıştı, sol tarafa bir pul yapıştırmıştı. Sağ tarafta birkaç satır vardı:

Sevgili Boris, Ben çok iyiyim.

Hiç iyi değilim.

Sana yazmayışımın nedeni: günlük bir sıkıntı, saklanması gereken bir sıkıntı, niyet, tartışma, delilik, hastalık, tembellik, düpedüz rezalet.

...güne kadar sana uzun bir mektup yazacağım.

Sevgilerle tekrar tekrar özür dilerim. Dostun, arkadaşın...

İmza.

Odette, “Kendi kendinize gülüyorsunuz?” dedi.

“Boris,” dedi Mathieu. “Lola’yla beraber Biarritz’de.” Odette’e kartı uzattı, genç kadın gülmeye başladı.

“Çok hoş,” dedi. “Çok hoş... O... yani o da?..”

“On dokuz yaşında daha,” dedi Mathieu. “Savaşın uzamasına bakar.”

Odette sevgi dolu gözlerle baktı.

“Öğrencilerinizi tepenize çıkarıyorsunuz,” dedi.

Konuşmak, gitgide zorlaşıyordu. Mathieu öbür mektubu da açtı, Gomez'dendi, Sarah'nın kocasından. Mathieu Gomez'i, İspanya'ya gittiğinden beri görmemişti. Şimdi orduda albaydı Gomez.

“Sevgili Mathieu,

“Bir iş için Marsilya'ya geldim. Sarah'yla oğlan da buradalar. Salıya dönüyorum, ama seni görmeden gitmek istemedim. Juan-les-Pins'e kadar uzanmak istiyorum, pazar günü dört treninde beni beklemeni ve bana, nerede olursa olsun, bir oda ayırtmanı rica ederim. Anlatacağım çok şey var.

“Selam ve sevgilerle.

“Gomez.”

Mathieu mektubu cebine koydu, acı bir alayla, “Yarın cumartesi,” diye düşündü, “yarın yola çıkıyorum ben.” Gomez'i görmek isterdi, şu anda, görmek istediği tek arkadaşı Gomez'di: O savaş denen şeyin ne olduğunu biliyordu. “Belki Marsilya'da onu görebilirim, iki tren arasında.” Buruşmuş zarfı cebinden çıkarıp baktı: Gomez adres vermemişti. Mathieu can sıkıntısıyla omuz silkerek mektubu masanın üzerine fırlattı, Gomez hiç değişmemişti, nasılsa öyleydi gene; her istediğini yaptıran, kendi bildiğinden şaşmayan bir inatçı. Odette sonunda gazeteye bakmaya karar vermişti, güzel kollarını iki yana açmış, gazeteyi havada tutuyor ve dikkatle okuyordu.

“Aaa!” dedi birden.

Mathieu'ya döndü, hafif bir sesle, “Siz,” dedi, “siz de gidiyorsunuz?”

Mathieu kızardığını hissetti, gözlerini kırıştırdı, utangaç bir tavırla, “Evet,” dedi.

Odette ona haşin gözlerle bakıyordu, suçluymuş gibi. Mathieu acele anlattı, “Ama bugün gitmiyorum,” dedi, “kırk sekiz saat daha buradayım. Bir arkadaş beni görmeye gelecek.”

Bu ani kararlar kendini rahatlamış hissetti: Böylece o ayrılık sahnesi kırk sekiz saat öteye atılmış oluyordu. “Juan-les-Pins'den Nancy'ye iki adım yol, birkaç saat geciktim diye sorun çıkarmazlar herhalde!” diye düşündü. Ama Odette'in bakışları yumuşamamıştı, Mathieu bu bakışlar karşısında şaşalamış, debeleniyordu. “Kırk sekiz saat daha buradayım,” diye tekrarladı, “kırk sekiz saat daha buradayım.” O anda Ella Birbenschatz esmer ve zayıf kollarını ba-

basının boynuna dolamıştı, ona, “Ne tatlısın, benim tonton babacığım,” diye gülüyordu.

Odette birden kalktı.

“Eh,” dedi, “sizi biraz yalnız bırakacağım ben. Ne olsa, sırtıma bir elbise geçirmem gerek. Jacques da neredeyse aşağı iner.”

Sabahlığını ince ve yuvarlak kalçalarına sımsıkı dolayarak uzaklaştı. Mathieu, “Tam gerektiği gibi hareket etti,” diye düşündü, “doğrusu, tam gerektiği gibi hareket etti kız.” Ve içinde ona karşı bir minnet duygusu kıpırdadı. Ne akıllı, ne mertti, ne tatlı bir küçük kız, adam gözlerini kocaman kocaman açarak kızı itti, Weiss kapıda duruyordu, üzerinde bayram günlerine özgü o özentili hava vardı.

Birbenschatz yanağını elinin tersiyle silerek, “Yüzümü ıslatın bütün,” dedi. “Rujunla da boyamışındır!”

Ella gülmeye başladı.

“Daktilolar ne düşünür diye korkuyorsun, değil mi?” dedi. Sonra adamı yakalayarak burnunun tepesini öpmeye başladı: “Al öyleyse! Al! Al!” Kızın sıcak dudaklarını alnında hissetti. Omuzlarından yakaladı ve kollarının uzanabildiği kadar öteye iterek zaptetti. Ella gülüyor, kurtulmaya çabalıyordu. Adam, “Ne tatlı bir küçük kız, ne güzel kız,” diye düşünüyordu. Anası yağlı ve şişmandı, iri gözlerindeki o bitmeyen korku ve her şeyden vazgeçmiş anlama adamı rahatsız ederdi, ama Ella babasından almıştı her şeyini, daha doğrusu, hiç kimseden almamıştı, o kendi kendini yapmıştı, kendi kendine ve Paris’te oluşmuştu Ella; onlara her zaman söylerim, ırk, ırk dedikleri de nedir? Sokakta rastlasanız, Ella’nın Yahudi olduğu aklınıza gelir mi? Parisliler gibi incekti kız, Güneyli kızların tatlı yanık rengiyle, o ince, düşünceli, duygulu yüzüyle; kararlı, huzurlu, sağlam bir yüz, soyaçekimle gelmiş bir hastalık, bir sakatlığın en ufak bir işareti yok, sağlam, hem de ırksız, kadersiz, belli bir alinyazısı olmayan bir yüz, bir Fransız yüzü. Kızı bıraktı, yazı masasının üzerindeki mücevher kutusunu aldı, uzattı:

“Al,” dedi. Sonra, kız incilere bakarken, ekledi: “Gelecek yıl, bir misli büyüklerini alacağım. Ama onlar son olacak artık, kolyen tamamlanmış olacak. Değil mi?”

Ella yeniden sarılmak istedi, ama adam, “Hadi, hadi, güle güle kullan, çabuk git bakalım,” dedi, “geç kalıyorsun.”

Ella, Weiss’e gülererek baktı ve çıktı. Bir genç kız kapıyı kapadı, çıktı, sekreterlerin odasından geçti, gitti ve Schalom kabaetlerinin ucuyla parmaklığa ilişmiş, şapkası dizlerinin üzerinde, kızın ardın-

dan bakarak düşündü. Küçük, güzel Yahudi kızı seni... Kızın maymun kafasına benzeyen küçücük bir kafası vardı, yüzü, olduğu gibi ne var ne yoksa önde bir noktada toplanmış gibiydi, insan bir eliyle şöyle avuçlayabilirdi bu yüzü; kocaman, güzel, miyop gözler, gözler çok güzeldi, Birbenschatz'ın kızıydı muhakkak. Schalom ayağa kalktı ve kızın fark etmediği bir hareketle ona selam verdi. Sonra oturdu ve düşündü: Çok fazla zeki görünüyor; bizler, böyleyiz işte, bu anlam yüzüme kızgın demirle vurulmuş bir damgadır sanki, sanırsınız ki bunu geçmiş acıların devamı gibi kendi benliğimizde yaşatır, devam ettiririz. Mösyö Birbenschatz incileri düşünüyordu: "Hiç de fena bir yatırım değil bu." İncilere yüz kâğıt vermişti, Ella'nın onları çok da taşkın bir sevinç göstermeden, yalnızca ilgiyle karşıladığını düşündü: "Kız, güzel şeylerin fiyatını bilirdi, ama istediği kadar para ve güzel, pahalı hediyeler almayı, mutlu olmayı doğal bir hak olarak kabul leniyordu. Ulu Tanrım, bunu nasıl yapabildim ben, ben yaşamımda, karım olan o kadınla, ardımda bıraktığım Krakov'daki o ihtiyarla yalnızca bunu yaratmış olsam bile, yalnızca bu küçük kızı, bu küçük Leh Yahudisini, bu kendine hiçbir şeyi dert etmeyen, acı çekerek vakit öldürmeyi aklına bile getirmeyen ve mutlu olmayı çok doğal bir hak farz eden bu küçük insanı, küçük Yahudi kızını yaratabilmiş bile olsam, yaşamımı boşa harcamadığıma inanabilirim."

Weiss'e döndü:

"Nereye gidiyor, biliyor musun? Bilebilirsen, sana ne istersen vereceğim! Sorbonne'a, derse gidiyor! Aklın almayacağı bir şey bu."

Weiss o önemli halini bırakmadan belli belirsiz gülümsedi.

"Patron," dedi, "size veda etmeye geldim."

Mösyö Birbenschatz ona gözlüklerinin üstünden baktı:

"Gidiyor musun yoksa?"

Weiss başını salladı ve Birbenschatz gözlerini kocaman kocaman açtı:

"Biliyordum zaten! Sen tam şu sırada askere gidecek kadar sersemsindir."

Weiss gülümseyerek, "Gerçekten," dedi, "o kadar sersemim."

Mösyö Birbenschatz, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturarak, "Eee?" dedi. "Beni piç gibi ortada bırakıyorsun öyle mi? Sen olmayınca ne halt ederim ben?"

Usulca tekrarladı: Sen olmayınca ne halt ederim ben? Sen olmayınca ne halt ederim ben? Weiss'in kaç çocuğu olduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Weiss onu yan gözle, ürkek bir bakışla kollayarak, "Hiç," dedi, "ne olacak? Yerime birini bulursunuz nasıl olsa!"

“Aaa, yooook! Zaten sen budala gibi çıkıp gittikten sonra sana gene de para vermem gerekecek, bunun üstüne birini daha mı başıma dert edeceğim sanıyorsun? Yerin seni burada bekler, çocuğum.”

Weiss heyecanlanmıştı, eliyle burnunu ovuşturuyor, sümüğünü çekip duruyordu, iğrenç bir biçimde çirkindi şu anda.

“Patron!” diye kekeledi.

Mösyö Birbenschatz onu susturdu: Teşekkür, berbat bir şeydi bu, üstelik Weiss’ten de çok hoşlanmıyordu doğrusu, Weiss ürkek, kaçamak bakışları ve çekilmiş azaplarla titrer gibi büzülen, kocaman, taşkın alt dudağıyla alını yazıları yüzlerine kızgın demirle vurulmuş bir damga gibi aksetmiş o tipik Yahudilerden biriydi.

“Tamam,” dedi, “tamam. Sen müessesemizden ayrılmıyorsun, bundan böyle bizi o sayın kara ordusu saflarında temsil edeceksin. Teğmen misin?”

“Yüzbaşı,” dedi Weiss.

Mösyö Birbenschatz, “Pezevengin oğlu, yüzbaşı ha!” diye düşündü, yüzbaşı! Weiss mutlu görünüyordu, kocaman kulakları kıpkırmızı olmuştu. Yüzbaşı ha, vay pezevengin oğlu! Eh, savaş buydu işte, ordu hiyerarşisi de buydu...

“Ne boktan iş, değil mi?” dedi. “Ne enayilik...”

“Hımm!” diye homurdandı Weiss.

“Ne, enayilik değil mi yani?”

“Tabii,” dedi Weiss. “Ama, demek istiyorum ki: Bizim için çok da enayilik sayılmaz.”

Mösyö Birbenschatz, şaşkın, “Bizim için mi?” diye sordu. “Bizim için... Biz dediğin kim?”

Weiss önüne baktı.

“Bizim için, Yahudiler için,” dedi. “Almanya’da Yahudilere yapılanlardan sonra bizim de savaşılmaya hakkımız var.”

Mösyö Birbenschatz iki adım geri çekildi, birden tedirgin olmuştu.

“Biz Yahudiler lafı da nereden çıktı?” dedi. “Ben öyle şey bilmiyorum. Ben Fransızım. Sen, sen kendini Yahudi mi kabul ediyorsun?”

Weiss, “Gratz’daki yeğenim salı gününden beri bizde,” diye anlattı. “Bana kolunu gösterdi. Dirseğinden aşağısını sigaralarıyla yakmışlar, delik deşik etmişler bütün.”

Mösyö Birbenschatz birden durdu, sandalyenin arkalığını güçlü elleriyle sımsıkı yakaladı, gözlerinde karanlık bir öfke tutuşmuştu.

“Bunu yapanlar,” dedi, “bunu yapanlar...”

Weiss gülümsüyordu, Birbenschatz sakinleşti.

“Yeğenin Yahudi olması önemli değil, Weiss,” dedi. “O bir insandır her şeyden önce. Bir insana eziyet edilmesine, işkence edilmesine tahammül edemem. Ama, bir Yahudi; bir Yahudi nedir ki? Başkaları kendisini Yahudi olarak kabul ettiği için Yahudi olan herhangi bir insan... Bak, Ella’ya bak! Tanımasaydın, bilmeseydin, Ella’nın Yahudi olduğu aklına gelir miydi?”

Weiss inanmış, kabul etmiş görünmüyordu. Mösyö Birbenschatz ona doğru yürüdü, işaretparmağını göğsüne dayayarak, “Dinle bak, Weiss, oğlum,” dedi, “sana şunu söyleyebilirim ancak, 1910’da Polonya’dan çıktım, Fransa’ya geldim. Beni iyi karşıladılar, iyi davrandılar bana, ben de, eh, dedim, burada yerleşirim, bundan böyle benim vatanım Fransa’dır. Sonra 14 savaşı geldi çattı. Ben, eh dedim, biz de savaşıyoruz, madem Fransa vatanımızdır. Savaştım, ben, savaşın ne demek olduğunu bilirim. Chemin des dames’daydım, iyi bilirim! Ama, şimdi, sana söyleyeyim, Fransızım ben. Yahudi değilim, Fransız Yahudisi değilim; Fransızım! Berlin’deki, Viyana’daki Yahudiler, toplama kamplarındaki Yahudiler, onlara acıyorum, sonra, böyle göz göre göre insanlara işkence edildiğini bilmek beni öfkeliyor. Ama, bak, dikkat et dediklerime, o Yahudiler uğruna bir Fransız’ın, tek Fransız askerinin burnunun kanamaması için elinden gelen her şeyi yaparım. Ben Krakov’daki amcalarımdan ya da Lenz’deki yeğenlerimden çok daha fazla, şurada, hemen şu sokakta rastlayacağım herhangi bir Fransız’a çok daha yakın hissediyorum kendimi. Alman Yahudilerinin öyküleri! Yok, hayır, bu öyküler bizi ilgilendirmez.”

Weiss sinsi ve inatçı bir yüzle düşünüyordu. Acınacak bir halde gülümseyerek, “Bunlar gerçek de olsa patron,” dedi, “söylememiz daha iyi olur. Gidenlerin, gitmelerini haklı gösterecek bir neden bulmaları şart!”

Mösyö Birbenschatz bir utanç kızılığının yanaklarına doğru yükseldiğini hissetti. Pişmanlıkla, “Zavallı oğlan,” diye düşündü. Birden, “Haklısın,” dedi, “ihtiyar miskin biriyim ben, şu savaş hakkında da söylenecek sözüm yok, madem ben dövüşemiyorum! Ne zaman gidiyorsun?”

“16.30 treniyle,” dedi Weiss.

“Bugünkü trenle mi? Eee? Ne işin var burada? Hadi, çabuk git, çabuk, çabuk, karının, çoluğunun çocuğunun yanına git! Paraya ihtiyacın var mı?”

“Hayır, şimdilik yok, teşekkür ederim.”

“Hadi, git! Karını bana yollarsın, onunla hallederiz işi. Hadi hadi, güle güle!” Kapıyı açtı, adamı dışarı itti. Weiss selam verdi, anlaşılmaz teşekkür kelimeleri mırıldandı. Mösyö Birbenschatz, Weiss’in omuzları üstünden, içeride, bekleme odasında, şapkası dizlerinde oturmuş, bekleyen bir adam gördü. Schalom’u tanıdı ve kaşlarını çattı: Kapısına ricacılar birikmesinden hoşlanmazdı.

“Gelin,” dedi. “Çok mu beklediniz?”

Schalom, işini Tanrı’ya bırakmışların gülümseyişiyle, “Eh, bir yarım saatçik,” dedi. “Ama, yarım saat nedir ki? O kadar meşgulsünüz ki. Benim vaktim bol! Sabahtan akşama kadar ne yapıyorum ki? Yalnızca bekliyorum. Sürgün hayatı bir devamlı beklemeden başka bir şey değil, bilirsiniz...”

“Girin,” dedi Birbenschatz, “girin. Geldiğinizi bana haber vermeliydiler.”

Schalom girdi, selam veriyor ve gülümsüyordu. Schalom’u çok iyi tanırdı: “Bavyera’daki sendikalist harekette bir şeylerdi bu da.” Schalom ara sıra oltaya vuruyor, iki-üç bin frank koparıyor ve birkaç hafta için ortadan yok oluyordu.

“Bir sigar alın.”

Schalom, öne doğru bir hamle ederek, “Sigara içmiyorum,” dedi. Mösyö Birbenschatz kutudan bir sigar aldı, parmaklarının arasında evirip çevirdi, tekrar kutuya bıraktı.

“Eee, söyleyin bakalım? İşler yolunda mı?”

Schalom gözleriyle bir iskemle araştırıyordu.

“Oturun, oturun,” dedi Birbenschatz.

Hayır. Schalom oturmak istemiyordu. Sandalyeye doğru yürüdü, daha rahat konuşabilmek için çantasını sandalyeye bıraktı, sonra Birbenschatz’a döndü, uzun ahenkli bir iniltiyle başını salladı.

“Ah,” dedi, “hiç de yolunda gitmiyor. İnsanın başkalarının top-
rağında yaşaması hiç kolay değil, insana çok zor katlanıyorlar, ye-
diği ekmeği başına kakıyorlar. Hele o kuşkulu bakışlar, o Fransızla-
rın insana kuşkulu kuşkulu bakışları. Viyana’ya döndüğüm zaman
Fransa’dan bende kalan tek anı bu olacak. İçiniz ezile ezile çıkaca-
ğınız bir kapı ve bir ses: ‘Ne istiyorsunuz?’ Ve sonra tekrar, yüzünü-
ze kapanan kapı. Sokaktaki polis, belediye polisi, polis karakolun-
da ucuna takıldığınız o bitmek bilmeyen kuyruk.

“Aslında, bu çok doğal bir şey, madem onların ülkesinde yaşı-
yoruz. Ama, biraz da şöyle düşünün. Bizi çalıştırabilirler pekâlâ,
ben, yalnızca faydalı olmayı istiyorum. Ama bir iş bulabilmek için,

önce çalışma izni gerek, çalışma izni için de bir yerlerde çalışmak şart. Eeee? Dünyanın en inatçı iyi niyetiyle bile iş bulamam ben. Ekmeğimi kazanamam. Belki de bana en ağır gelen, en zor katlandığım bu oluyor: başkalarına yük olmak! Hele bunu bütün acılığıyla size hissettirdikleri zaman. Bir sürü de zaman kaybı üstelik. Anılarımı yazmaya başlamıştım, bu bana üç kuruş bir para getirecekti. Ama bir günde ipi çekilecek o kadar çok kapı oluyor ki, sonunda bırakmak zorunda kaldım.”

Schalom küçüçüktü, hayat dolu, canlı; çantasını sandalyeye bırakmıştı, elleri kızarmış kulaklarının çevresinde uçuşuyordu. “Ne kadar da Yahudi’ye benziyor,” diye düşündü Birbenschatz, ilgisiz görünmeye çalışarak aynaya yaklaştı ve kaçamak bir gözle aynadaki hayaline baktı. Bir metre seksen boy, iri, tümsekli bir burun, kalın camlı gözlüklerin altında tam bir Amerikalı boksör yüzü; hayır, ikimiz aynı ırktan değiliz. Ama, Schalom’a bakmaya cesaret edemiyordu, onunla aralarında gizli bir anlaşma varmış gibi tuhaf bir duyguyla huzursuzdu. “Defolup gitsin artık. Defolup gitsin!” Üstünde durmamak gerekti. Schalom’u onun gözünde herhangi bir dilenciden ayıran yalnızca misafirliklerinin fazla uzun süresi ve adamın konuşmasındaki gereksiz heyecan, gereksiz çırpınmaydı. “Konuşmalıyım,” diye düşündü Birbenschatz. Schalom’un bunu beklemeye hakkı vardı. Üç bin frank ve o on beş-yirmi dakikalık konuşma Schalom’un hakkıydı. Mösyö Birbenschatz yazı masasının kenarına ilişti. Sağ elini, ceketinin cebine sokmuştu, sigara tabakasıyla oynuyordu.

Schalom, “Fransızlar çok katı herifler,” dedi. Sesi bir peygamberin sesi gibi ağır, yükseliyor, dalgalanıyor, ama gözlerinde, çipil gözlerinde bir alay pırıltısı yanıp sönüyordu. “Kaskatı, taş gibi adamlar! Onlar için bir yabancı, suçlu değilse eğer, hiç olmazsa kuşkulu, ne idüğü belirsiz bir adamdır.”

Benimle, sanki ben Fransız değilmişim gibi konuşuyor. Kahrolası! Ben Yahudiyim. Leh Yahudisi.

19 Temmuz 1910’da Fransa’ya gelmiş bir Leh Yahudisi. Burada bunu kimse hatırlamıyor artık, ama o unutmamış. Şansı yardım etmiş bir Yahudi. Schalom’a döndü ve içinde belli bir tedirginlikle küçük adama baktı. Schalom başını hafifçe öne eğmiş, alnını ona doğru uzatmıştı, ama yuvarlak kaşlarının altından dimdik, ta gözlerinin içine bakıyordu. Bakıyor ve soluk renkli gözleriyle onu bir Yahudi olarak görüyordu. İki Yahudi, Dört Eylül Caddesi’nin köşesindeki bir odada, dış dünyadan kopmuş, dış dünyaya karşı bu kö-

şeye sinmiş iki Yahudi, iki suçortağı; çevrelerinde, dört yanlarında, sokaklarda, evlerde yalnızca Fransızlar var, Fransızlar... İki Yahudi; ihtiyar Yahudi, kurt, belini doğrultmuş, öteki küçük, iyi beslenmediği besbelli Yahudi, onun şansı yardım etmemiş. Laurel'le Hardy!

"Kaskatı, taş yürekli adamlar," dedi Schalom. "Acımak nedir bilmiyorlar."

Mösyö Birbenschatz birden omuz silkerek, "Ama insan kendini biraz da... Onların yerine koymalı," dedi. Bizim yerimize demeye dili varmamıştı. "Onların yerine koyup da düşünmeli. 1934'ten bu yana Fransa'ya ne kadar çok yabancı geldi, biliyor musunuz?"

"Biliyorum," dedi Schalom, "biliyorum. Ve bunun Fransa için bir onur olduğuna inanıyorum. Ama Fransa buna layık olmak için ne yapıyor? Ha? Bakın, görün işte: Genç genç oğlanlar Quartier Latin'de dolaşiyor, Yahudi'ye benzeyen birini gördüler mi hadi bakalım, yumrukla, tekmeyle üstüne."

"Blum hükümeti bize çok zarar verdi," dedi Birbenschatz.

Biz, demişti: Bu sıkıca Yahudiyle, bu sıçanla suçortaklığını kabul etmişti. Biz. Biz Yahudiler. Ama bunu sırf ona acıdığından söylemişti. Schalom'un bakışları saygılı bir ısrarla onu gözlüyordu. Zayıf ve küçücük Schalom, onu dövmüşler ve Bavyera'dan kovmuşlardı; şimdilik, buradaydı işte, pis bir otel odasında geceliyor, gündüzleri, kahvelerde vakit öldürüyordu. Sonra, Weiss'in yeğeni vardı, sigaralarıyla dağlamışlardı onu. Mösyö Birbenschatz Schalom'a bakıyor ve kendini tozlu, pasaklı, kirli hissediyordu. Ona karşı duyduğu sempati değildi, hayır hayır, bu, daha çok... daha çok...

Kadın ona bakıyor ve düşünüyordu: "O bir yırtıcı hayvan... Bir canavar! Onları kader damgalamıştır ve savaşlar onlar uğruna göze alınır." Ama geçmiş aşkının hâlâ ölmediğini hissediyordu!

Mösyö Birbenschatz cüzdanını yokladı, sonra iyi niyetli bir gülümsemeyle, "Neyse," dedi, "bütün bunların uzun sürmeyeceğini umalım."

Schalom dudaklarını kıstı ve ani bir hareketle başını kaldırdı. Birbenschatz, "Biraz erken harekete geçtim," diye düşündü.

O bir yırtıcı hayvan... Bir canavar. Kadınları alır o ve erkekleri öldürür! Ve kendini güçlü hisseder! Ama bu gerçek değildir. O damgalanmıştır bir kere. O kadar.

"Bu işin çok sürüp sürmemesi Fransızlara bakar," dedi Schalom. "Eğer Fransızlar tarihin kendilerine verdiği görevin önemini anlayabilirlerse..."

Mösyö Birbenschatz, soğuk bir sesle sordu:

“Hangi görev?”

Schalom’un gözleri kin ve nefretle parladı, kesin, acı bir sesle, “Almanya onları kıskırtmak için ne gerekse yapıyor, onları aşağılıyor,” dedi. “Daha ne bekliyorlar? Hitler’in öfkesini geçiştireceklerini mi sanıyorlar? Fransa’nın her geri adımı, Nazi rejiminin ömrünü on yıl daha uzatıyor. Bunu anlamıyorlar mı? Ve bu sırada bizler, biz zavallı kurbanlar, yumruklarımızı kemirerek bekliyoruz. Bugün duvarlardaki beyaz afişleri gördüm, bu bana küçücük bir umut verdi, daha dün sabah, bu Fransızların damarlarında kan yok, biz sürgünde aç, öleceğiz, diye düşünüyordum.”

Dört Eylül Caddesi’nin köşesindeki odada iki Yahudi. Yahudilerin dünya olayları konusundaki görüşü. *Je suis Partout* yarın, “Fransa’yı savaşa sürükleyen Yahudilerdir!” diye yazacak. Mösyö Birbenschatz gözlüğünü çıkardı, camlarını mendiliyle sildi. Öfkeden başı dönüyordu. Yavaşça sordu:

“Savaş olursa, dövüşecek misiniz?”

“Göçmenlerin çoğu dövüşecektir,” dedi Schalom, sonra çelimsiz bedenini göstererek devam etti: “Ama şu halime bakın; beni hangi ordu ister?”

Mösyö Birbenschatz, gök gürültüsü gibi gümbürdeyen bir sesle, “O halde,” dedi, “barışımızı rahat bırakır mısınız lütfen? Barışımızı rahat bırakır mısınız? Ha? Bizi kendi ülkemizde, burnumuza kadar boka batırmak için mi geldiniz buraya? Ben Fransızım, Yahudi değilim, sizin gibi Alman Yahudisi değilim ben. Anladınız mı? Alman Yahudileri de vızgelir bana, umurumda bile değil. Savaşınızı yaptırmaya başka yere gidin!”

Schalom bir an şaşkın, bakakaldı. Sonra yüzünde o karanlık gülümseme yeniden belirdi, elini uzattı, çantasını aldı ve geri geri giderek kapıya yaklaştı. Mösyö Birbenschatz elini cebine atmıştı.

“Durun!” dedi.

Schalom kapıya varmıştı bile, “Hiçbir şeye ihtiyacım yok,” dedi. “Bazı bazı Yahudilerden yardım istediğim olur. Ama haklısınız. Siz Yahudi değilsiniz ki, ben yanlış kapı çalmışım.”

Kapıyı açtı ve çıktı. Birbenschatz kapanan kapıya kıvıldamadan, uzun uzun baktı. Acımasız bir adam o! Bir canavar! Onların parlak bir yıldızları vardır ve her istediklerini elde edebilirler! Ama savaş onlardan gelir; ölüm ve acılar onlardan! Onlar alev ve yangındır, ıstırap verirler, bana ıstırap verdi o, onu tırnaklarımın altında bir tahta kıymığı gibi taşıyorum, yakıcı bir kül gibi gözkapaklarımın altında, dev bir diken gibi kalbimin derinliklerinde. İşte benim

için düşündükleri bunlar. Bunu düşünüyor. Kadına, “Ne düşünüyorsun?” diye sormaya ihtiyacı yoktu, iyi tanıyordu onu, biliyordu, bu simsiyah ve arapsaçı gibi kıvrır kıvrır kafanın içine girebilseydi, orada işte bu düşünceyi, bu değişmez ve yerinden oynatılması olanaksız düşünceyi hazır bulacağını biliyordu, o da, kendine göre, bir canavardı, unutamazdı, asla unutamazdı bir şeyi. Sırtında pijamayla, balkondan, Gélü Meydanı’na doğru sarktı. Hava serindi daha, gök, kenarlarda gümüş rengiyle koyu, uçuk maviydi; bu, suların kaldırımlardan, balıkçı dükkânlarının tahta tablalarından aktığı, süzüldüğü saatti, hava ayrılık ve sabah kokusuyla doluydu. Sabah, açık deniz ve orada, uzaklarda, Katalonya’nın boy boy çatlamış, susuz toprakları üstünde kurşunların küçücük, yuvarlak dumanları. Ama arkasında, sırtında, aralık kapının ötesinde, gece ve uykuyla yüklü odada, onu gözleyen, yargılayan o ölü düşünce vardı, pişmanlıkları vardı. Yarın gidiyordu, istasyonun taşları üzerinde onları öpecekti, sonra kadın yalnız, otele dönecekti, çocukla birlikte, kocaman, süslü merdivenleri sallana sallana inecek ve düşünecekti: İspanya için bıraktı gitti beni! İspanya için kendisini bırakıp gitmiş olmasını asla affetmeyecekti, bu onun kadın kalbi üzerinde ölü bir deriydi, ölü bir kabuk. Odaya girme anını geciktirmek için Gélü Meydanı’na bakan balkonda parmaklığa yaslanarak biraz daha eğiliyordu: Çıglıklara, acı, kederli şarkılara, korkunç ve ömürsüz acılara ihtiyacı vardı onun, bu feci yumuşaklığa değil. Su, meydanın taşlarından süzülüyor, akıyordu. Su, sabahın ıslak kokuları, sabahın, uyanan kentteki sabahın sesleri. Alan, çınarların altında, denizde bir balık gibi kaygan, sıvı, beyaz ve kıpır kıpır. Ve dün gece, dün gece bir Zenci şarkı söylemişti, gece ağır, yüklü ve kupkuru gelmişti ona, bir İspanya gecesi gibi. Gomez gibi. Gomez gözlerini kapadı, içini kavurucu bir İspanya ve bir savaş özleminin doldurduğunu hissetti. O, bunu anlayamıyordu. Ne geceyi, ne sabahı, ne savaşı!

Pablo, bar bar, “Pan! Pan! Pan!” diye haykırıyordu. “Pan! Pan! Pan!”

Gomez odaya döndü. Pablo kaskı başına geçirmiş, karabinasını eline almış ve silahı bir sürü tüfekte birden ateş ediyormuşçasına gürültüyle sağa sola sallıyor, otel odasında koşarak, boşluğa, dengesini bozup küçük bedenini yerlere yuvarlayacak kadar öfkeli yumruklar atıyordu. Sarah çocuğu ölü bakışlı gözleriyle seyrediyordu.

“Kimseyi canlı bırakmadın,” dedi Gomez.

Pablo, koşarak, “Hepsini öldürdüm,” diye bağırdı.

“Hepsi dediğin kim?”

Sarah karyolaya oturmuş, sırtında sabahlığı, çorabını onarıyordu.

“Bütün faşistleri,” dedi Pablo.

Gomez başını arkaya devirdi ve gülmeye başladı.

“Öldür,” dedi, “birini bile bırakma! Ya oradaki, bak, biri daha var, unutuyorsun.”

Pablo, Gomez’in gösterdiği köşeye doğru koştu ve havayı karabinasıyla taradı:

“Pan! Pan! Pan! Pan! Pan! Pan!”

Durdu, soluk soluğa, yüzünde çok ciddi ve ağgözlü anlamlarla dönüp Gomez’e baktı.

Sarah, “Gomez!” dedi, “Ah, Gomez! Görüyor musun? Nasıl yapabiliyorsun bunu...”

Gomez dün Pablo’ya bir savaş takımı almıştı: karabina, tabanca, fişeklik. Çocuğun saçlarını okşayarak, “Dövüşmeyi öğrenmesi gerek,” dedi. “Öğrenmezse, Fransızlar gibi korkak olur.”

Sarah gözlerini kaldırdı, baktı ve Gomez kadını ta içinden yaralamış olduğunu hissetti.

Sarah, “İnsanların,” dedi, “yalnızca dövüşmeyi istemedikleri için korkaklıkla suçlandırılmalarını anlamıyorum.”

Gomez, “Öyle anlar vardır ki, savaşmak gerekir,” dedi.

“Asla,” dedi Sarah. “Asla, hiçbir zaman. Günün birinde, evimi yıkılmış, yanmış, mahvolmuş ve çocuğumu, kollarımda, can vermiş bulmamı haklı gösterecek, böylesine bir canavarlığı gerektirecek bir nedenin bulunabileceğini asla kabul etmiyorum.”

Gomez yanıt vermedi. Verilecek yanıt yoktu. Sarah haklıydı. Kendi bakımından, haklıydı. Ama Sarah’nın görüşü, bir kenara itilmesi, ne olursa olsun, peşin bir hükümle yok sayılması gereken bir haklılıktı, aksi halde insanlar hiçbir zaman, hiçbir amaca ulaşamazlardı. Sarah belirsiz ve acı bir gülüşle, “Seni tanıdığım zaman, sen insanları seven bir insandın,” dedi, “barışçı bir insandın.”

“Çünkü o zaman insanları ve barışı sevmem gerekiyordu. Hedef değişmemiştir. Ama hedefe varmak için seçilen yol değişmiştir.”

Sarah sustu. Dudakları aralıktı ve hafifçe sarkan alt dudağı lekeli dişlerini alanda bırakıyordu. Pablo karabinasıyla havada bir çark çizerek bağırdı:

“Bekle, şimdi geliyorum, pis Fransız, korkak Fransız köpeği!”

“Gördün mü?” dedi Sarah.

Gomez telaşla, “Pablo,” dedi, “Fransızları vurmuyacaksın! Onlar faşist değil!”

“Fransızlar korkak!” diye bağırdı Pablo. “Korkak!” Ve pencereye saldıracak perdeleri dipçikle dövdü, kumaş ağır ağır sallandı. Sarah bir şey söylemedi, ama Gomez onun Pablo’ya bakan gözlerini görmemiş olmayı isterdi. Azarlayan bir bakış değildi bu; hayır. Şaşkın bir bakıştı daha çok, kararsız bir bakıştı, oğlunu ilk kez görüyor gibiydi. Onardığı çorabı yanına bırakmıştı, bu küçük yabancıya, beyinleri patlatan, çeneleri dağıtan bu sağlıklı, küçük haydu da bakıyordu ve bütün varlığını felce uğratan bir şaşkınlık içinde, “Ben yarattım bunu,” diye düşünüyordu mutlaka. Gomez utandı. “Sekiz gün,” diye düşündü. “Sekiz gün yetti çocuğa.”

Sarah birden, “Gomez,” dedi, “savaş olacağına gerçekten inanıyor musun?”

“Umarım,” dedi Gomez. “Umarım Hitler sonunda Fransızları dövüşmeye zorlayacaktır.”

“Gomez,” dedi Sarah, “son zamanlarda neyi anladım, biliyor musun: erkeklerin kötü ve acımasız olduklarını.”

Gomez omuz silkti.

“Ne iyi, ne kötüdürler. Ama herkes kendi çıkarının peşinde koşuyor, olan bu.”

“Hayır hayır,” dedi Sarah. “Onlar acımasız ve kötüdür.” Gözünü Pablo’dan ayırmıyordu, çocuğun geleceğini okur gibi usulca devam etti: “Kötü ve her an birbirini yok etmek için saldırmaya hazır dırlar.”

“Ben kötü değilim,” dedi Gomez.

Sarah ona bakmadan, “Kötüsün,” dedi. “Kötüsün, benim zavallı Gomez’ciğim, çok kötüsün. Ve suçunu affettirecek özrün de yok: Ötekiler mutsuz hiç olmazsa. Sen kötüsün ve mutlusun.”

Uzun bir sessizlik oldu. Gomez bu güdük ve şişman enseye, bu her gece kollarına aldığı biçimsiz bedene baktı, düşünüyordu. “Dostça duygular beslemiyor benim için. Sevecen değil bana karşı. Saygı da duymuyor. Yalnızca beni seviyor, o kadar. Hangimiz daha kötüyüz o halde?”

Ama birden o acı pişmanlığı yeniden duydu. Bir gece Barcelona’dan, mutlu olarak gelmişti, gerçekte bu, bütün varlığıyla mutlu ydu. Ve sekiz gün için kendini ona bırakmıştı. Yarın gidiyordu. “Kötü bir adamım ben,” diye düşündü.

“Sıcak su var mı?”

“Ilık,” dedi Sarah, “sol taraftaki muslukta.”

Gomez, “İyi,” dedi, “öyleyse tıraş olayım.” Banyoya girdi ve kapıyı ardına kadar açık bıraktı, musluğu açtı, kutudan bir tıraş bı-

çağı çıkardı. “Karabina benden sonra çok yaşamaz,” diye düşündü. Sarah, kendisi gittikten sonra tüfeği ecza dolabına kilitleyecekti kesinlikle; tabii, eğer daha kestirmeden giderek oyuncağı burada unutmuş olmayı yeğlemezse. “Ona hep kız oyunları öğretiyor,” diye düşündü. Pablo’yu bir daha ne zaman görecekti kim bilir ve o zamana kadar Sarah çocuğu ne kılığa sokmuş olacaktı? Ama çocuk inatçı ve dik kafalı görünüyordu! Musluğa yaklaştı ve aynada ikisinin hayalini gördü. Çocuk odanın ortasında, elleri ceplerinde, bacaklarını kocaman açmış, duruyordu, soluk soluğa kalmıştı, yanakları kıpkırmızıydı. Sarah önünde, yere diz çökmüştü, tek kelime söylemeden ona bakıyordu. Gomez, “Bana benzeyip benzemediğini keşfetmeye çalışıyor,” diye düşündü. Birden içinde tuhaf bir rahatsızlık duydu ve gürültüsüzce kapıyı kapadı.

“Sarah da oğlanla beraber geldi. Pazar günü dört treninde beni bekle ve nerede olursa olsun bana bir oda ayırt...” Sol omzunda bir elin ağırlığını duydu, sonra sağ omzunda. Sıcak ve dost bir elin ağırlığı. Tamam, olmuştu işte: Mektubu cebine koydu, başını kaldırdı.

“Merhaba!”

Jacques, Mathieu’nun gözlerinin içine baktı.

“Odette söyledi!” dedi. “Vah vah, canım kardeşim!”

Az önce Odette’in oturduğu koltuğa, gözlerini kardeşinden ayırmadan oturdu; kendisinin olduğu hemen de belli olmayan bir el, usta bir alışkanlıkla pantolonunu düzeltti, bacaklar kendi kendine üst üste atılarak yerleşti. Bu küçük ve bütünle ilgisi olmayan hareketlerden habersizdi Jacques; o şimdi bir bakıştan ibaretti.

“Biliyorsun, değil mi,” dedi Mathieu. “Bugün gitmiyorum.”

“Biliyorum. Başına bir iş açılmasın da.”

“Yok canım... Üç-beş saat için...”

Jacques derin soluk aldı.

“Sana ne söyleyeyim, bilmem ki?” dedi. “Eskiden biri savaşa giderken ona: Çocukların için dövüşeceksin, denirdi; bağımsızlığını ya da toprağını savunacaksın, denirdi; hatta, Fransa’yı kurtaracaksın, denirdi, ne bileyim, işte böyle, kendini göz göre göre ölüme atmasını haklı gösterecek birtakım bahaneler bulunurdu. Ama bugün...”

Omuz silkti. Mathieu başını önüne eğmişti, ayakkabısının topuğuyla toprağı kazıyordu.

Jacques içe işleyen bir sesle, “Yanıt vermiyorsun,” dedi, “gereğinden fazlasını söylemek korkusuyla, konuşmamayı tercih edi-

yorsun. Ama ne yapsan... Ben senin ne düşündüğünü biliyorum.”

Mathieu toprağı ayakkabısıyla kazımakta devam ediyordu. Başını kaldırmadan, “Hayır, bilmiyorsun,” dedi.

Kısa bir sessizlik oldu, sonra Jacques’ın kararsız sesi duyuldu: “Ne demek istiyorsun?”

“Demek istediğim: Hiçbir şey düşünmüyorum ben.”

Jacques gizli bir şaşkınlıkla, “Öyle olsun,” dedi, “bir şey düşünmüyorsun. Ama umutsuz ve karamsarsın, ne farkı var?”

Mathieu kendini, başını kaldırıp bakmaya zorladı, gülümsüyordu.

“Umutsuz ve karamsar da değilim,” dedi.

“Hadi oradan!” dedi, Jacques. “Kesilmeye giden kurbanlık koyunlar gibi boynunu büküp yola düzüleceğini iddia edecek değilsin herhalde!”

“Eh,” dedi Mathieu, “biraz benzemiyor da değilim hani, o kurbanlık koyunlara demek istiyorum, sen de benzetmiyor musun? Gidiyorum, çünkü başka türlü elimden gelmiyor! Üst tarafı, savaş haklıymış ya da haksızmış, bu ikinci derecede kalıyor benim için.”

Jacques başını arkaya yasladı ve aralık gözkapaklarının altından Mathieu’ya baktı.

“Mathieu,” dedi, “beni şaşırtıyorsun. Çok şaşırtıyorsun hem de, seni tanıyamıyorum. Nasıl olabilir? Benim, insanoğlunun kurduğu düzene kafa tutan, isyan eden, buruk ve inatçı bir kardeşim vardı. Tanımadığı, beğenmediği bu düzene boyun eğmemeye öylesine kararlıydı, bu düzen tarafından aldatılmaktan öylesine korkardı ki, parmağını kaldırması gerekse, neden serçeparmağını değil de işaretparmağını kaldırdığını ya da neden sol elinin işaret parmağını değil de sağ elinin işaretparmağını kaldırmak zorunda olduğunu uzun uzun düşünüp anlamadan parmağını bile kıvıltamazdı. Sonra, işte savaş geldi çattı. Onu en önde dövüşmeye gönderiyorlar ve benim isyan etmiş adamım, benim çevresinde ne varsa yıkıp geçmiş, serkeş, dik kafalı adamım, uslu uslu, durup nede-nini sormadan gidiyor ve ‘Gidiyorum, çünkü başka türlü elimden gelmez,’ diyor!”

Mathieu, “Suç bende değil,” dedi. “Bu çeşit meseleler hakkında hiçbir zaman kesin bir fikir sahibi olmadım.”

“Hadi canım,” dedi Jacques, “bu apaçık belli oysa. Karşımızda, Çekoslovakya’yı, İsviçre modeline uygun bir federasyon haline getirmeye söz vermiş ve bu sözüyle de sımsıkı bağlanmış birçok

sayın bay var, Beneş'ten söz ediyorum." Sesine kuvvet vererek tekrarladı: "Sımsıkı bağlanmış diyorum, çünkü Barış Konferansı'nın zabitlerinde okudum, görüyorsun ki kaynaklarımı da açıklıyorum sana. Ve bu söz, bu vaat Südet Almanlarına gerçek bir özerklik verilmesini gerektiriyordu. İyi mi? Şimdi, bundan sonra, bu çok sayın bay verdiği sözleri tamamen unutup ve Südet Almanlarının yönetimini, kontrolünü, hatta mahkemelerini Çeklerin emrine veriyor! Almanlar bundan hiç memnun kalmıyorlar tabii: Bu onların en doğal hakkı! Üstelik, ben Çek yöneticileri, memurları da iyi bilirim, Çekoslovakya'da kaldım: İsterlerse adamı çileden çıkarırlar. Eveet! İşte şimdi Çekoslovakyalı memurlar Alman halk üzerinde o küçük ve günlük eziyetleri uygulamaya devam edebilsinler diye Fransa'nın, bu özgürlük ülkesinin kanını dökmesini istiyorlar. Ve sen, Pasteur Lisesi'nin felsefe öğretmeni Mathieu! Gençliğinin son yıllarını, bu uğurda, Bitche ile Wissembourg arasında, yerin bilmem ne kadar altındaki bir delikte geçirmek için yola düzülüyorsan, nedeni yalnızca budur işte. Anladın mı? Sen karşıma geçip kuzu kuzu gittiğini ve bu savaş haklı olmuş, haksız olmuş, umursamadığını söylediğin zaman neden kanımın beynime çıktığını anladın mı?"

Mathieu kardeşini şaşkınlıkla seyrediyordu. "Gerçek bir özerklik ha?" diye düşünüyordu. "Bak bunu aklıma getirmemiştim." Ama vicdanını rahatlatmak için konuştu:

"Südetlerin istediği özerklik değil artık: Onlar Almanya'ya ilhak istiyorlar."

Jacques canı yanmış gibi yüzünü buruşturdu.

"Mathieu, bizim kapıcının ağzıyla konuşma rica ederim," dedi. "Südetler deme şunlara. Südetler, oradaki dağların adıdır. Südet Almanları de ya da istersen, daha kısası, yalnızca Almanlar de. Vay! Demek Almanya'ya ilhak edilmek istiyorlar, öyle mi? Eğer öyleyse bunun nedeni adamların canına tak demiş olmasıdır. Baştan istedikleri yapılmış olsaydı şimdi bu durumda bulunmazdık. Beneş güya kurnazca davranmak istedi, açıkça hile yaptı, çünkü bizim sivri akıllı devlet adamlarımız onu, ne yaparsa yapsın, arkasında Fransa'nın desteğini bulacağına inandırmak gibi affedilmez bir hata işlediler! İşte, sonucu görüyorsun."

Mathieu'ya kederle bakarak devam etti:

"Bütün bunları ister istemez kabul ediyorum, çünkü politikacıların ne mal olduklarını çoktan öğrendim. Ama sen, üniversite bitirmiş, uslu akıllı bir adam olan sen, karşıma, 'Gidiyorum, çünkü

başka türlü elimden gelmiyor!’ diyecek kadar her şeyden vazgeçmiş, en basit içgüdülerini tüketmiş olarak çıkarsan, bunu kabul edemem. Senin gibi düşünenlerin sayısı çoksa, Fransa hapı yutmuş demektir kardeşim.”

“Peki, ama ne yapalım istiyorsun?”

“Ne mi yapacaksınız? Aaa, bakın söyleyeyim: Sanırım hâlâ demokrasiyle yönetiliyoruz değil mi? Sanırım Fransa’da hâlâ kamuoyu denen bir şey vardır?”

“Eeee, peki sonra?”

“Sonrası... sonrası şu: Eğer milyonlarca Fransız, boş kavgalarla tükenecek yerde el ele verse, bir araya gelip karşı koysa, hükümete, ‘Südet Almanları, Almanya’nın koynuna mı girmek istiyorlar? Buyursun girsinler! Bundan bize ne?’ diye haykırırsa... O zaman, böyle boş, böyle saçma bir nedenle savaşmayı göze alacak tek politikacı bulunmazdı.”

Elini Mathieu’nun dizine koyarak barışmak ister gibi, “Hitler rejimini sevmediğini biliyorum,” dedi. “Ama herkesten, senin bu rejim hakkındaki peşin hükümlerini paylaşmalarını isteyemezsin, değil mi? Hitler rejimi genç ve atak bir rejimdir, şimdiden bazı olumlu sonuçlar almıştır ve özellikle Orta Avrupa ulusları için tartışılmayacak bir çekiciliğe sahiptir. Hem sonra, ne olursa olsun, bu yalnızca onları ilgilendiren bir şey, biz burnumuzu sokmamalıyız buna.”

Mathieu esnememek için kendini zorluyordu, ayaklarını sandalyenin altına çekerek topladı, kardeşinin şişmiş görünen yüzüne baktı ve “İhtiyarlıyor,” diye düşündü.

Uslu bir çocuk gibi, “Belki,” dedi, “belki de haklısın.”

Odette merdiveni inerek yanlarına gelmiş, sessizce oturmuştu. Genç kadında, bir ev kedisinin zarafeti ve rahatlığı vardı: Gelip oturuyor, gidiyor, sonra tekrar gelip oturuyor ve kimsenin kendi varlığını fark etmeyeceğini biliyordu sanki. Mathieu tedirgin olmuştu, dönüp bakmadı. İkisini bir arada görmekten hoşlanmıyordu. Jacques’ın yanındayken Odette’in yüzü değişmiyordu, bu güzel yüz, gözbebeeksiz bir heykel yüzü gibi pürüzsüz ve uçucuydu gene. Ama insan bu yüzü bir başka yolla okumak zorunda kalıyordu o zaman.

Gülümseyerek, “Jacques benim dövüşmeye giderken, gerektiği kadar kederli görünmediğimi söylüyor,” dedi Mathieu. “Bir hiç uğruna kendimi öldürteceğimi anlatarak beni gerçekten, ölesiye kederlenmeye zorluyor.”

Odette yüzünde bir gülümsemeyle ona baktı. Bu Mathieu'nun şu anda beklediği o zarif salon kadını gülümseyişi değildi, bu yalnızca Mathieu için, yalnızca ona ayrılmış, ona hasredilmiş bir başka gülümsemeydi. Bir anda deniz oracıkta yeniden var oldu, denizin yumuşak sallantısı, dalgaların tepelerinde koşuşan o renk ve ışık oyunları, güneşin denizde çırpınan çağlayanı, toprağı ve ulu camların bir puantist ressam elinden çıkmışa benzeyen gölgelerini dokuyan yeşil otlar ve yeşil iğnecikler, pürüzsüz ve beyaz sıcak, reçine kokusu, Juan-les-Pins'de bir eylül sabahının bütün o ağıdalı, kıvamlı ağırlığı. Odette'çik! Mutsuz bir evlilik, mutsuz bir sevgi: Ama o, bir küçücük gülümseyişiyle bir anda denizin kıyısında bahçeyi, dalgaların üstünde yazın sıcağını yaratabilirken, onun yaşama gücünü kaybettiğini iddia etmeye kimin hakkı olabilirdi? Jacques'a, genç ve gürbüz Jacques'a baktı; elleri titriyordu onun, gazeteye öfkeli darbeler indiriyordu, Mathieu, "Neden korkuyor?" diye düşündü. 24 Eylül Cumartesi günü, sabahın on birinde; 1899 yılının 6 Şubat'ında Nimes'de doğmuş olan ve 1907 yılının 6 Ağustos gününde arkadaşı küçük Julot Truffier'nin sallanmakta olduğu salıncağın ipini, bakalım nasıl düşecek, diye merak edip kestiği sırada elindeki bıçağın kendi gözüne batmasıyla bir gözü kör olan ve bu yüzden arkadaşları arasında Tekgöz diye anılan Pascal Montasturuc, her cumartesi günü yaptığı gibi, Passy Rıhtımı'nda, metro istasyonunun az ötesinde süsen ve adaçiçeği satıyordu; kendine göre bir tekniği vardı onun, çiçek sepetini açılır kapanır sandalyesine koyuyor, çiçeklerin en irilerinden, en güzellerinden yaptığı bir demeti eline alıp şosenin ortasında duruyordu, otomobiller klakson çalarak gelip geçiyor, o, "Hanımefendi için çiçekler, güzel, güzel çiçekler!" diye bağırarak sarı demeti uzatıyordu, araba, arenada saldıran bir boğa gibi üstüne geliyor, o kıvıldamıyor, sarı demeti uzatıyor, midesini içeri çekip başını geriye atarak, arabanın iri ve şaşkın bir hayvan gibi üstüne gelmesini bekliyor, açık camlardan içeri bağırıyordu: "Çiçekler, güzel çiçekler!" Çoğunlukla otomobiller duruyordu, o da basamağa tırmanıyor, araba kaldırımı yanaşıyordu. Duruyorlardı, çünkü cumartesiydi, hafta sonuydu, erkekler Vignes Caddesi'ndeki ya da Ranelagh Caddesi'ndeki güzel, zengin evlerine dönerken güzel karılarına çiçek götürmekten hoşlanıyorlardı. "Kokulu çiçekler!" Arabanın tekerleklerinden korunabilmek için yana sıçradı, durmadan gelip geçen yüzüncü otomobildi bu. "Allah kahretsin!" Bu heriflere n'olmuş bu sabah? Arabaları çok sert, çok kötü kullanıyorlardı, kulakları sağır olmuştu sanki, direk-

siyonların üstüne doğru yatmışlardı. Charles-Dickens Caddesi'ne ya da Lamballe Bulvarı'na sapmıyorlar, sanki Pontoise'a kadar hiç durmayacaklarmış gibi olanca hızlarıyla rıhtım boyunda uçup gidiyorlardı. Tekgöz Pascal bir türlü anlayamamıştı: "Bu herifler nereye gidiyorlar yahu? Nereye gidiyorlar?" İçi sarı ve pembe çiçeklerle tepeleme dolu sepetine bakışı acınacak bir hal almıştı.

"Bu düpedüz çılgınlık," dedi. "Tarihte görülmüş en tumturaklı intihar olacak bu! Yetmedi mi? Fransa yüz yıl içinde iki kez kanını döktü, hem de ne için, biri İmparatorluk devrindeki savaşta, öbürü 1914'te; üstelik doğumlar da gitgide azalıyor. Eh, şimdi bize en azından üç-dört milyon insana mal olacak yeni bir savaşa tutuşmanın tam zamanıdır doğrusu!" Sözcüklere basa basa tekrarladı: "Yerlerinin doldurulması olanaksız üç-dört milyon insan! Kazansın, kaybetsin, sonunda ulus ikinci sınıf uluslar sırasına inecektir: Bu kesin! Sonra bir şey daha var, sana söyleyeyim: Biz daha, hadi, diyene kadar Çekoslovakya'nın hesabı görülmüş olacaktır. Haritaya bir göz atmak yeter: Almanya'nın dişleri arasına sıkışmış bir dilim ete benziyor! Kurt biraz sıkıştırdı mı dişlerini..."

"Ama," dedi Odette, "bu gelip geçici bir şey olur, savaş bittikten sonra Çekoslovakya'yı yeniden canlandırırılar tabii..."

Jacques alayla gülerek, "Ha, öyle mi?" dedi. "Ya, tabii tabii, çok doğru düşünüyorsun. Savaş bittikten sonra İngilizlerin bu barut fıçısını yeniden canlandıracaklarına kuşku yok! On beş milyon nüfus, dokuz farklı ulus, bir avuç toprak, bu insanlığın sağduyusuyla alay etmek değil de nedir?" Sonra, sert bir sesle ekledi: "Çekler şu noktaya mim koymalıdır: Çıkarları, yaşamsal çıkarları bu savaşa ne olursa, neye mal olursa engel olmalarını gerektiriyor."

Neden korkuyor? Avucunda on para etmez çiçekleri sıkarak, gelip geçen otomobillere bakıyordu, bir yarış gününün akşamında Chantilly yoluna benziyordu, şimdi tepelerine denkle, sandıklar, çocuk arabaları, dikiş makineleri yüklenmiş otomobiller gelip geçiyordu ve hepsi valizlerle, paketlerle, sepetlerle tıklım tıklım doluydu. "Olur şey değil!" dedi Tekgöz Pascal. Arabalar gelip geçiyordu, hepsi öylesine yüklüydü ki her kavşakta çamurluklar lastiklere sürünerek boğuk boğuk sesler çıkarıyordu; "Kaçıyorlar herifler!" diye düşündü. "Kaçıyorlar!" Bir Salmson'dan korunabilmek için arkaya doğru sıçradı, ama kaldırıma çıkmayı akıl etmiyordu hâlâ: Kaçıyorlardı, cilalı, ter temiz yüzlü baylar, besili, şişman çocuklar, güzel, süslü kadınlar, bilmem nerelerine neftyağı sürülmüş gibi kaçıyorlardı, Almanlardan, bombardımanlardan, komünizmden

kaçıyorlardı. Bütün müşterilerini kaybediyordu bir anda. Ama bu öylesine zevkli ve eğlenceliydi ki, arabaların geçit törenini seyretmek, Normandiya'ya akan bu doludizgin, bu çılgın kaçıışı görmek; bu seyir onun içinde birikmiş öyle hırsları, öyle kinleri doyuruyordu ki kıvıldamadı bile, kaçan arabalar sürtünürcesine yanından geçip giderken o bütün kalbiyle gülmeye, alay etmeye başladı.

"Ve nereden, nasıl yardım edeceğiz, lütfen söyler misiniz? Çünkü sonunda bir yerden Almanya'ya saldırmamız gerekecek, değil mi? Nereden? Doğuda Siegfried hattı var, burnumuzu kırarız orada. Kuzeyde Belçika var. Belçika'nın tarafsızlığına tecavüz etmeyeceğiz herhalde. Öyleyse söyleyin, nereden bulacağız Almanya'yı? Yoksa Türkiye'nin çepeçevre etrafını dolanıp da mı gideceğiz Almanya'ya? Bu ancak çocuk romanlarında olur! Demek ki biz, silah elde, Almanların Çekoslovakya'nın hesabını görmesini bekleyeceğiz, yapabileceğimiz başka bir şey yok! Sonra, sonra herifler bizim hesabımızı görmeye gelecekler..."

"Eh," dedi Odette, "işte tam o anda..."

Jacques kocalara özgü bir bakışla ona döndü.

"Tam o anda ne olacak?" diye soğuk bir sesle sordu. Mathieu'ya doğru eğilerek. "Sana Laurent'dan söz etmiştim," dedi, "hani Air-France'ın temel direğidir demiştim, o Cot'un ve Guy La Chambre'in danışmanı; sana onun bana söylediklerini olduğu gibi naklediyorum: Fransız ordusunda olan biten, kırk bombardıman uçağıyla yetmiş avcı uçağı... Eğer işler çok, çok yolunda giderse, Almanları belki, üç-dört ay oyalayabiliriz, ama sonunda, tam yılbaşı günü Alman ordusu Paris'tedir kardeşim."

Odette öfkeyle, "Jacques!" dedi.

Neden korkuyor? Pascal gülüyor, gülüyordu, keyfince gülebilmek için elindeki çiçekleri fırlatıp atmıştı, bir adım geriye sıçradı, arabanın tekerleği çiçeklerin saplarını çiğneyip geçti. Neden korkuyordu? Odette öfkeliydi, çünkü Fransa'nın mahvolması olasılığını göz önüne alabiliyorlardı. Öfkeliydi, çok da sevimli değildi şu anda: Sözcükler onu korkutmuştu. Zeplinlerden, uçaklardan korkuyorlar herifler, ben 1916'da bu gibileri çok gördüm, o zaman da iftihar edilecek bir halleri yoktu, şimdi yeniden başlıyor işte; Otomobiller ezilmiş çiçek saplarının üzerinden olanca hızlarıyla gelip geçiyorlardı ve Pascal'ın gözlerinden yaşlar fışkırıyordu, öylesine eğleniyordu bu seyirle. Maurice bunda gülünecek bir şey görmüyordu. Çocuklara içki ısmarlamıştı, sırtı, kürekkemiklerinin üzeri yediği dost yumruklarla hâlâ ateş gibi yanıyordu. Şimdi yalnızdı, az sonra Zézette'e

söylemek zorunda kalacaktı. Penhoet Fabrikası'nın kirli beyaz duvarında asılı beyaz afişe gözü ilişti, yazıları bir daha, bu kez tek başına, tane tane, ağır ağır okumak gereğini duydu:

“Milli Savunma, Savaş ve Hava bakanlıklarının emri...”

Ölüm, o kadar da korkunç bir şey değildi, bir iş kazasıydı nihayet, *Zézette* sağlam kızdı, gençti, yaşamını yeniden düzene sokabilirdi, hele çocuk olmadı mı bu daha da kolay olurdu. Üst tarafı, giderdi işte, gidecekti, sonra, işin sonunda tüfeği elden bırakmayacaktı, bu çok önceden karara bağlanmış bir şeydi. Ama son, o beklenen son ne zaman gelecekti? İki yıl sonra? Beş yıl sonra? Bir önceki elli iki ay sürmüştü. Tam elli iki ay, subaya, çavuşa, o postal kokulu heriflere, o nefret ettiği katır kafalı heriflere eyvallah demek, boyun eğmek zorunda kalacaktı. Gözleriyle, parmak uçlarıyla boyun eğmek, yolda onlardan birine rastladığı zaman, suratının ortası budur diye bir yumruk indirmemek için elini cebine sokarken aynı eli cebinden çıkarıp selam vermek... Cephede oldular mı, bir kurşun yiyip devrilmek korkusundan burunları biraz sürtülür, ama geride kışlada örneğin, adamın anasını ağlatırlar, ağzına ederler. Ah! Savaş gelsin çatsın, ilk saldırıda önümde yürüyecek herifi alaşağı etmezsem... Yürümeye başladı, kendini, boks yaptığı günlerde, maçtan bir çeyrek önce vestiyerde soyunurken hissettiği gibi mutsuz ve yumuşak hissediyordu. Savaş uzun, çok uzun bir yoldu, çok da düşünmemek gerekti savaşı, yoksa insan, hiçbir şeyin, hatta sonun, hatta elde silah, dönüşün bile anlamı olmadığı görürverirdi. Uzun, çok uzun bir yol. Hem belki daha yarı yolda, sanki Schneider fabrikalarını ya da Mösyö Wendel'in dolu kasasını korumak uğruna geberip gitmekten başka bir amacı yokmuş gibi, daha yarı yolda ölür, kalırdı. Penhoet Fabrikası'nın duvarıyla Germain Şantiyeleri arasındaki yolun siyah tozlarında yürüyor, uzakta, sağında Kuzey Demiryolları'nın öne eğik çatılarını, ileride, daha uzakta, şarap imalathanesinin kocaman, kırmızı bacasını görüyordu. “Uzun bir yol,” diye düşünüyordu, “çok uzun bir yol!” Tekgöz, hızla gelip geçen otomobillerin arasında gülüyor, Maurice siyah tozları savurarak yürüyor, Mathieu deniz kıyısında oturmuş, Jacques'ı dinliyor: “Belki de hakkı var,” diye düşünüyordu. Giysilerini, işini gücünü, kimliğini çıkarıp bırakacağını ve savaşların en anlamsızına, daha başlamadan kaybedilmiş bir savaşa çırılçıplak gideceğini düşünüyor ve bilinmezliğin derinliklerine doğru akıp gittiğini hissediyordu; O artık hiçbir şey değil, ne Boris'in eski öğretmeni ne ihtiyar Marcelle'in ihtiyar sevgilisi, ne de Ivich'in ihti-

yar, çok ihtiyar aşkıydı; geleceği elinden alınmış ve önünde beklediği günlerden öte bir şey bulunmayan, yaşsız bir bilinmezden ibaretti yalnızca. On biri otuz geçe otobüs Safi'de durdu ve Pierre bacaklarını hareket ettirmek için arabadan indi. Asfaltlanmış yolun kenarında sarı boyalı, yayvan kulübeler: Ardında, Safi, gözle görünmeden denize kadar uzanıyordu. Araplar, geniş bir kırmızı toprak üzerinde iki büklüm, bekliyor, uçak, sarı ve kül rengi damalı bir toprak üstünde uçuyordu, Fransa'ydı orası. Pierre, hasetle, "Vızgeliyordur bunlara," diye düşündü; Arapların arasında dolaşıyordu, istese onlara dokunabilirdi, ama aslında orada, onların arasında değildi; Araplar, onlar, güneşte uzanmış, büyük bir rahatlıkla kiflerini tütürüyorlardı, oysa kendisi Alsas'ta bir kurşun gelip çenesini dağıtsın diye yola düzölmüş, gidiyordu; ayağı bir tümseğe takıldı, uçak bir hava boşluğuna düştü, ihtiyar, "Uçakları hiç sevmiyorum," diye düşündü. Hitler masaya doğru eğilmişti, general haritayı işaret ediyor ve, "Beş zırhlı tümen," diyordu. "Dresden'den, Tempelhof'tan, Münih'ten bin uçak kaldıracacağız." Chamberlain mendiliyle ağzını kapatıyor ve düşünüyordu: "Bu ikinci uçak yolculuğum. Uçak yolculuklarını hiç sevmem!" Bana yardım edemezler; güneş altında, içinde suları buharlaşıp tüten toprak kâseler gibi dizilmiş, iki büklüm, rahat, mutlu, oturuyorlar, onlar dünya yüzünde yapayalnız, umutsuzlukla düşündü: "Ah! Tanrım! Tanrım! Şu anda bir Arap olabilseydim!"

On biri kırk beş geçe, François Hannequin, Saint Flour'da birinci sınıf eczacı, 1.70 boy, düz bir burun, kişiliksiz bir alın, gözlerde hafif şaşılık, değirmi sakal, ağızda ve apış arasında kuvvetli koku, yedi yaşına kadar müzmin bağırsak iltihabı, on üç yaşlarında halledilmiş Oedipus kompleksi, on yedi yaşında bakalorya, askere ginceye kadar, haftada en azından üç gece rüyasına giren şeytani defetmek için girişilen el oyunları, *Temps* ve *Matin* gazetelerine abone, üç ayda iki-üç kere kilisede kutsal şarapla kutsal ekmeği tadan koyu Katolik Espérance'ın (genç kızlık soyadı: Dieulafoy) kocası, eczacı François Hannequin, üst kata çıktı, karısının bir şapkayı denediği yatak odasına girdi ve, "İşte," dedi, "dediğim çıktı, ikinci kurayı çağırıyorlar." Karısı şapkayı tuvalet masasına bıraktı, ağzından saç tokalarını çıkardı, "O halde bugün gidiyorsun ha?" dedi. Adam, "Evet, beş treniyle," dedi. "Tanrım!" dedi karısı, "Her şey altüst, imkânı yok seni hazırlayamam, vakit yok. Ne alacaksın yanına, gömlek alırsın tabii, sonra uzun donlarını; muslin donların var, ketenler var, bir de yünler var, yünleri vereyim daha iyi. Sonra, bir

de yün kuşaklarını veririm, birkaç tanesini alabilsen, sımsıkı sararsak belki sığar.” Hannequin, “Yün kuşakları istemem,” dedi, “üç günde bit yuvası olur çıkar.” “Ne rezalet, ama bit falan yoktur orada. Al yanına, beni memnun etmek için hiç olmazsa, oraya gidince ne kadar işine yarayacak, göreceksin. Allahtan, evde konserve var, 36’da, grev sırasında aldıklarım hani, sen alay ediyordun, hatırlıyorsun ya, bir kutu beyaz şaraplı lahana var, ama sen sevmezsin...” Hannequin, “Midemi ekşitiyor,” dedi, sonra ellerini ovuşturarak, “ama, kurufasulye olursa...” diye ekledi. “Kurufasulye mi,” dedi Espérance, “aaa, ama sevgilim, kurufasulyeyi nasıl ısıtırsın?” “Adam sen de!” dedi Hannequin. “Nasıl adam sen de? Sıcak suya oturtmak ister ısıtmak için.” “İyi ya, öyle olsun! Tavuk suyu peltesi de vardı bizde, değil mi?” “Hah, tamam. Tavuk suyu peltesi, bir de domuz sucuğu, Clermont’daki yeğeninın gönderdiği o nefis domuz sucuğundan.” Adam bir an hayal kurarak durdu, sonra, “İsviçre’den aldığım çakıyı da götürürüm,” dedi “İyi! Ay, senin o kahve koyduğumuz termosunu nereye saklamıştım ben?” “Kahve, değil mi ya, tabii, insanın içini tutacak sıcak bir şey lazım!” Sonra hüzünlü bir sesle ekledi: “Evlendiğimizden beri ilk kez çorbasız karın doyuracağım. Birkaç tane de erik koy, nasılsa evde var, sonra bir şişe de konyak.” “Sarı bavulu mu alırsın?” Hannequin şiddetle itiraz etti: “Bavul mu? Allah korusun, bir kez başıma dert olur, sonra oralarda bavulu kaybetmek istemem. Orada ne bulurlarsa çalarlar. O eski torbayı alacağım.” “Torbayı mı? Hangi torba?” “Canım, evlenmeden önce balığa giderken yanıma aldığım torba gibi çanta. Ne yaptın ona?” “Ne mi yaptım? Ne bileyim, sevgilim, nereye koyduğumu bilemiyorum, sen aklımı öyle bir karıştırdın ki, ama herhalde tavan arasına koymuşumdur.” “Tavan arasına mı? Hey Tanrım! Fareler yesin diye mi? Aman, ne kılığa girmiştir kim bilir.” “Halbuki bavulu alsan çok daha iyi edersin, bir kere çok büyük değil, nereye gitsen yanında taşıyabilirsin. Sonra... Aaa! Hatırladım, nerede olduğunu biliyorum: Mathildelerde. Pikniğe gidecekleri gün vermiştim.” “Torbamı Mathilde’e mi vermiştin?” “Yok canım, torbadan söz eden kim? Termosu söylüyorum.” Hannequin inatla, “Torbamı istiyorum,” dedi. “Ama sevgilim, nereden bulabilirim şimdi? O kadar çok iş var ki, nasıl yetiştirebileceğim? Hadi, biraz yardım et bana, kendin bakıver torbana, herhalde tavan arasındadır.” Adam merdiveni çıktı, çatı arasının kapısını itti, toz kokuyor, göz gözü görmüyordu, bacalarının arasından bir fare fırlayıp kaçtı. “Tüh Allah kahretsın! Fareler canına okumuştur torbanın,” diye düşündü.

Sandıklar vardı, içi saman dolu bir manken, bir dünya yuvarlağı vardı, eski bir fırın, bir dişçi koltuğu, eski bir org vardı, şimdi bütün bunları altüst edecekti. Hiç olmazsa sandıklardan birine kaldırmayı akıl etmiş olsaydı, fareler yemezdi bari. Sandıkları peş peşe açıp baktı, kapakları öfkeyle kapatıyordu. Öyle de kullanışlıydı ki, deridendi, fermuarlıydı; içine dünya kadar öteberi doldurabilirdi, iki gözlüydü hem de. Tam böyle zamanlarda işinize yarayacak cinsten bir şeydi; ne kadar değerli olduğunu kimse aklına getirmezdi o kılıksız torbanın. Öfkeyle, “Ne olursa olsun o sarı bavulu almayacağım,” diye düşündü, “yanıma hiçbir şey almam, daha iyi.”

Sandıklardan birine oturdu, elleri tozdan simsiyahtı, tozu, kuru ve yapışkan bir zamk halinde bütün bedeninde hissediyordu, siyah ceketini kirletmemek için ellerini havada tutuyordu, ona, sanki bu ambardan çıkma cesaretini asla gösteremeyecekmiş gibi geliyordu, canım hiçbir şey istemiyor, hiçbir şeyden zevk almıyorum artık ve içini tutacak sıcak bir çorba bile içmeden geçireceği bu gece; her şey o kadar boşunaydı ki, kendini yukarıda, ta tepede, sandığın üzerinde, iki yüz metre aşağısında kendisini bekleyen o gürültülü ve iyi aydınlatılmamış istasyonda, yapayalnız, perişan ve mahvolmuş hissediyordu, ama Espérance’ın keskin çılgılığı onu yerinden sıçrattı, bu bir zafer çılgılığıydı: “Buldum! Buldum!” Kapıyı açtı ve merdiven başına koştu: “Neredeymiş?” “Torbanı buldum. Aşağıda, yüklükteymiş.” Aşağı indi, torbayı karısının elinden aldı, açtı, baktı ve avucuyla silerek temizler gibi yaptı, sonra, yatağın üzerine bırakırken, “Bak,” dedi, “ne düşünüyordum biliyor musun? Acaba kendime şöyle sağlamca bir çift pabuç alsam mı?”

Sofraya! Sofraya! Hepsi öğle saatinin kör edici dört duvarına dalmışlardı; dışarıda, sıcaklığın bembeyaz göğü; dışarıda, ölü ve bembeyaz sokaklar, bir *no man’s land*;¹ Dışarıda, savaş; kapalı panjurların ardında sıcakla bunalıyorlardı, Daniel peçeteyi dizlerine yaydı, Hannequin peçeteyi boynuna bağladı, Brunet sofranın üzerindeki kâğıt peçeteyi aldı ve ağzını sildi, Jeannine, Charles’ı pencere-leri tebeşir beyazlığında bir ışıkla dalga dalga aydınlanan, kocaman, hemen de bomboş yemek salonuna getirdi ve peçeteyi adamın göğsünün üzerine örttü; geçici bir barıştı bu: Savaş, evet, tabii, savaş, ama bu sıcak! Suda yüzen tereyağı, ortada, yağlı ve belirsiz kenar çizgisiyle iri bir parça, üzerinde yağlı ve kirli sarı renkli su ve karımları havada yüzen küçücük yağ parçaları, Daniel, meze taba-

¹ “No man’s land” Harp içinde, iki cephe arasında, tek canlıya rastlanmayan, savaş dışı bırakılmış şerit bölgelere verilen milletlerarası addir. (Ç.N.)

ğında ağır ağır eriyen tereyağı parçalarına bakıyordu, Brunet alındaki teri sildi, peynir, tabağında, iş başındaki namuslu bir adam gibi terliyordu, Maurice'in birası ılıktı, bardağı itti: "Pöfff! Çocuk sidiğine dönmüş." Mathieu'nun kırmızı şarabında bir buz parçacığı yüzüyordu, içti, ağzına önce buzlu bir su geldi, sonra biraz daha az soğuk bir yudum şarap, şarap çabucak suya katılarak eridi; Charles başını hafifçe yana çevirerek, "Gene çorba!" dedi. "İnsanın yaz ortasında çorba içmek için aklından zoru olması gerek." Tabağını göğsünün üzerine koydular, tabak, peçetenin ve gömleğin altından göğsünü ısıtıyordu, porselenin tam kenarını görüyordu, kaşığı kararlardan tabağa soktu, dikey olarak kaldırdı, ama insan sırtüstü yatarken dikeyi hiçbir zaman yanlışsız hesaplayamaz, çorbanın bir kısmı şıyrıdayarak tabağa geri döküldü, Charles kaşığı ağır ağır dudaklarının hizasına getirdi, sonra yana eğdi ve Allah belasını versin! Her seferinde aynı şey, kaynar kaynar çorba yanağına döküldü, oradan akarak gömleğinin yakasından içine doldu. Savaş mı, evet! Savaş. "Yok, hayır," dedi Zézette, "radyoyu açma, istemiyorum, düşünmek bile istemiyorum." "Ama biraz müzik iyi gelir," dedi Maurice, Chersau, gudb, çıtrrr, gıtrrr yıldızınız, haberler, sombrero ve tangolar, seni bekleyeceğim isteyenler: Huguette Arnal, Pierre Ducroc, eşi ve iki kızı Roche-Canillac'dan, Matmazel Eliane, Jean-François Roquette küçük kızı Marie-Madeleine için ve Tulle'de çalışan genç daktilolar, sevgili askerleri için, gece ve gündüz bekleyeceğim seni, şu balık çorbasından bir kaşık daha almaz mıydın, hayır, merci, dedi Mathieu, çaresi yoktu bunun; radyo hışırdıyordu, beyaz ve ölü alanların üstünden geçiyor, camları parçalıyor, kentte üstünden geçiyor, camları parçalıyor, kentte karanlık ve bayıltıcı sığağa sokuluyordu, Odette, "Çaresi yok bunun," diye düşünüyordu, gerçekte, apaçık ortadaydı bu, hava o kadar sıcak, o kadar sıcaktı ki! Matmazel Eliane, Zézette, Jean-François Roquette ve Roche-Canillac'dan Ducroc Ailesi düşünüyordular: Çaresi yoktu bunun, hava o kadar sıcak, o kadar sıcaktı ki. Daniel, "Ne yapmalarını isterdin?" diye sordu, Charles: "Boşuna bir korkuydu," diye düşünüyordu, "bizi burada bırakacaklardır gene." Ella Birbenschatz çatalı tabağın kenarına bıraktı, başını arkaya atarak, "Ben mi?" dedi, "Ben savaşa inanmıyorum." Bana dönmeni bekleyeceğim, uçak dümdüz, yüzüstü uzanmış tozlu, sisli bir camın üstünde uçuyordu, camın ucunda, çok uzakta azıcık bir boya görünüyordu, Henry, Chamberlain'in kulağına doğru bağırdı: İşte İngiltere! İngiltere ve orada, uçak alanındaki parmaklıklara, birbirini ezme pa-

hasına yüklenmiş, yığılmış, onun dönüşünü bekleyen insanlar, aşkım, ölünceye kadar, kısa bir baygınlık hisseder gibi oldu, o kadar sıcak, o kadar sıcaktı ki o karasinek suratlı adamı Dreesen Oteli'ni, memorandum'u unutabilmeyi isterdi ve inanabilmeyi, ulu Tanrım, henüz işlerin düzelebileceğine inanmayı isterdi, gözlerini kapadı, Benim güzel bebeğimi isteyenler: Decazaville'den Madam Duranty ve küçük yeğeni, savaş, evet savaş, ulu Tanrım, savaş ve sıcak, sıcak ve o her şeyden vazgeçmiş, hazin ikindi uykusu; Kaza, işte Kaza, otobüs beyaz ve kimsesiz bir alanda durdu, Pierre herkesten önce atladı dışarı ve ateş gibi gözyaşları gözkapaklarının altına doldu; otobüsün içinde azıcık bir sabah kalmıştı, ama dışarıda, göz kamaştırıcı güneşte, sabahın ölümü vardı yalnızca. Sabah bitti artık, benim güzel bebeğim, sabah bitti, umut bitti, öğle saatinin korkunç felaketi bu. Jean Servin tabağını itmişti. *Paris Soir*'ın spor sayfasını okuyordu, kısmi seferberlik ilanından haberi yoktu, işindeydi, öğle tatilinde yemeğe gelmişti, saat ikide tekrar iş başına dönecekti; Lucien Renier avuçları arasında bastırarak ceviz kırıyordu, beyaz afişleri okumuştur. "Blöftür bu," diye düşünüyordu; François Destutt, Derrien Enstitüsü'nün laborantı, tabağındaki yemek suyunu ekmeğiyle sıyrıyordu ve hiçbir şey düşünmüyordu, karısı da düşünmüyordu, René Malleville, Pierre Charnier hiçbir şey düşünmüyordu. Sabah, savaş, beyinlerinin içinde keskin ve parçalayıcı bir buzdağıydı, sonra yavaş yavaş erimişti, şimdi, ılık bir su birikintisinden ibaretti. Benim güzel bebeğim, kızarmış sığır rostosunun kıvamlı ve acımsı tadı, balık kokusu, iki büyük azı dişi arasında ezilen etin fışkıran kanlı suyu, kırmızı şarap buharı ve sıcak, sıcak! Sayın dinleyiciler, barışsever, ama dokunulmaz bütünlüğüyle Fransa, kararlı adımlarla kaderine doğru yürümektedir.

Yorgundu, şaşkındı, elini üç kere gözlerinin üzerinde gezdirdi, ı ışık gözlerini acıtıyordu, kurşunkaleminin ucunu emip duran Dawburn, *Morning Post*'lu arkadaşına, "Zapartayı yemiş!" dedi. Adam elini kaldırdı ve zor işitilir bir sesle konuştu:

"Şu anda, yurda dönmüş bulunuyorum ve ilk görevim, İngiliz ve Fransız hükümetlerine, görüşmelerimin sonuçlarını bildirecek birer rapor sunmaktır. O ana kadar herhangi bir açıklamada bulunmam, ne yazık ki olanaksızdır."

Öğle aydınlığı adamı bembeyaz kefeniyle sarmalıyordu, Dawburn ona bakıyor ve göğün ateşi altında, kül rengi paslı kayalar arasından dolaşan uzun, kimsesiz yolları düşünüyordu. İhtiyar, daha da zayıf bir sesle ekledi:

“Şunu söylemekle yetineceğim: Bütün ilgililerin, Çekoslovakya sorununun barışçı yollardan çözümü için her çareye başvurmaya devam edeceklerine inanıyorum. Çünkü bugün Avrupa'nın barış ve huzuru bu sorununun çözüm şekline bağlı bulunmaktadır.”

Kararlı hareketlerle sofranın üzerindeki ekmeğin kırıntılarını topluyordu. Sıkıntılı görünüyordu, tıpkı saman nezlesi krizlerinden birine yakalandığı zamanlardaki gibi, bana, “Mideme bir ağrı yapıştı,” dedi bir-iki damla gözyaşı döktü, şaşkınlıktan: Bu onun bütün alışkanlıklarını altüst edecek. Ona, “Yalnızca başta,” diye anlattım, “başta, birkaç gün, öyle olur. Sonra geçer.” Mutsuz olduğuna, acı çektiğine inanıyor, o kafacığının içindeki somurtkan soğuk hissini acı sanıyor. Dimdik duruyor, bütün Fransız kadınlarının kendisi gibi acı çektiğini, onun için kendini koyvermeye hakkı olmadığını düşünüyor. Gururlu, ağırbaşlı, sakin, sofraya örtüsünün üzerindeki güzel kollarıyla, büyük bir mağazanın kasasında kibirle oturan bir kasiyere benziyor. Düşünmüyor, ben gittikten sonra hayatının çok daha rahat, daha sakin olacağını düşünmek istemiyor. Ne düşünüyor o halde? Çatalın sapında bir pas lekesi var. Kaşlarını çatıyor, lekeyi kırmızı tırnağının sivri ucuyla kazıyor. Çok daha rahat olacak. Anası, arkadaşları, o yardım derneğindeki toplantıları, yalnızca onun yatacağı kocaman yatak, azıcık yemek yer zaten, ocağın bir köşesinde kendisine sahanda iki yumurta pişirecektir, küçüğün yemeği çok kolay hallolur, haşlamalar, etsuları, her gün etsuları, ona, “Sen bana ne olursa ver, her gün aynı yemeği ver, yerim ben, değişik yemekler yapacağım diye uğraşma, ne yediğimi fark etmem bile çok zaman,” diyordum, ama o inat ediyordu, bunun görevi olduğuna inanmıştı bir kere.

“George?”

“Canım?”

“İhlamurunu istiyor musun?”

“Hayır, mersi.”

İçini çekerek ihlamuru içti, gözleri kızarmıştı. Ama bana bakmıyordu, büfeye bakıyordu, çünkü büfe oradaydı, tam karşısındaydı. Bana söylenecek bir şeyi yoktu ya da söylese, “Soğuk almamaya dikkat et,” diyecekti. Hatta belki bu gece beni gözünün önüne getirecekti, karanlık bir kompartımanda bir kenara sinmiş zayıf bir gölge, ama hayal orada duracaktı, sonrası çok zordu çünkü, sonra kendini, buradaki yaşamı düşünecekti. Küçük bir boşluk yapacaktı bu. Küçücük bir boşluk; André. Ben o kadar az gürültü ediyordum ki. Koltukta, elimde bir kitapla oturuyordum, o çorapları ona-

rıyordu, birbirimize söyleyecek hiçbir şeyimiz yoktu. Koltuk gene orada, yerinde duracak. Mektup yazacak bana, haftada üç kez. Düzenli. Bir anda ciddileşecek, uzun uzun mürekkebi, kalemi, sarı çerçevesi gözlüğünü arayacak, sonra korkutucu bir ağırbaşlılıkla büyük anası Vasseur'den kalma hantal, rahatsız yazı masasının başına geçip yazacak: "Küçük diş çıkarıyor, annem Noel için gelecek, Madam Ancelin öldü, Emilienne eylülde nikâhlanıyor, nişanlısı çok efendi bir adam, orta yaşlı, sigortacı." Küçük boğmacaysa eğer, bunu benden saklayacaktır, merak edip üzülmemem için. "Zavallı George, bunu ona yazmaya hiç gerek yok. Zaten olur olmaz her şeye kendini üzer, durur." Bana paketler gönderecektir, sucuklar, şekerlemeler, kahve paketleri, sigara paketleri, birkaç çift yün çorap, tuzlu balık, ispirto komprimeleri, tuzlu tereyağı. On bin paket arasında bir paket, on bin paketin eşi bir paket; yanımdakine gelen paketi verseler yanlışlıkla, farkında bile olmam, paketler, mektuplar, Jeannette'in etsuyuyla yapılmış maması, çatalın sapında pas lekesi, büfenin üzerindeki toz ona yetecektir; akşam, "Yorulduğum, işlere yetişemiyorum ki!" diyecektir. Gazeteleri okumayacaktır. Şimdi okuduğu kadarını bile okumayacaktır. Gazeteden nefret eder, çünkü gazete ortalıkta dolaşır ve kırk sekiz saat geçmeden mutfakta ya da banyoda kullanılmasına olanak yoktur; Madam Hebertot ona savaş haberlerini getirecektir. Büyük bir zafer kazandık ya da iyi gitmiyor işler, güzel kızım, iyi gitmiyor, bocalıyoruz. Henri'yle Pascal şimdiden karılarıyla aralarında, nerede bulduklarını anlatacak bir şifre icat etmişler. Bazı harflerin altını şöyle bir çizicekler. Ama André'yle bu, boşuna bir zahmet. Ama gene de, iyice inanmak için, bir kere deniyor:

"Nerede bulunduğumuzu sana haber verebilirim."

Şaşkın bir tavırla soruyor:

"Ama yasak değil mi bu?"

"Evet, yasak tabii, ama herkes bir kolayını bulmuş, kolayı bulunur, hani 14 savaşında yaptıkları gibi. Örneğin büyük harfler yan yana getirilip okunuyor."

İçini çekerek, "Ne karışık işler," diyor.

"Yok canım, bak, gör bir kere, ne kadar basit."

"Evet, sonra mektuplarını yakalayacaklar, çöp sepetine atacaklar, ben de burada meraktan öleceğim."

"Ne olursa olsun, bir denemeye değer."

"Eh, nasıl istersen canım, ama biliyorsun ya, coğrafya ve ben... Haritaya bakacağım, kırmızı bir yuvarlakla altında bir yazı görece-

ğim, benim için ne kadar faydalı, değil mi?”

İşte! Bir bakıma böylesi daha iyi, çok daha iyi; aylığımy düzenli alacak...

“Vekâletnameyi sana verdim, değil mi?”

“Evet canım, masanın çekmesine koydum.”

Böylesi çok daha iyi. İnsanın ardında üzüntüden kahrolan birini bırakması kötü bir şey olmalı, suçlu hisseder insan kendini. Sandalyemi itiyorum.

“Ah, canım! Bırak, peçeteni katlamana gerek yok...”

“Doğru.”

Nereye gittiğimi sormuyor. Nereye gittiğimi hiçbir zaman sormaz. Ona, “Küçüğü göreyim,” diyorum.

“Uyandırma sakın.”

Çocuğu uyandırmayacağım; istesem de uyandıramam, onu uyandırmaya yetecek kadar gürültü yapamam, çok hafifim çünkü. Kapıyı itti, panjurlardan biri açılmış, göz kamaştırıcı ve tebeşir bez yazlığında bir aydınlık içeri dolmuştu; odanın büyük bir kısmı henüz gölgeydi, ama öbür kısmı tozlu bir aydınlıkta ışıllıydı; küçük beşiğinde uyuyordu, George yanına oturdu. Sarı saçları, tertemiz, küçücük ağzı, yüzüne, ihtiyar bir İngiliz yargıcının ifadesini veren şişman, biraz sarkık yanakları. Beni sevmeye başlıyordu! Güneş ilerliyordu. Beşiği usulca geri çekti. Şurada! Şöyle! Haaah! Güzel olmayacak herhalde, bana benziyor. Küçücüğüm, annesine benzecek çok daha iyi olurdu. Henüz yumuşacıktı, kemiksiz sanılabiliirdi. Ama buna karşın, daha şimdiden, kendinde, benim kanımdan gelen haşın, değişmez yasayı taşıyordu; hücreler benim yasama göre çoğalacak, bingıldaklar benim yasama göre kapanacaklar ve kafatası benim yasama göre kemikleşecek. Silik görünüşlü, renksiz, donuk saçlı, ufak tefek, zayıf bir kız çocuğu, sağ kolda kemikte hafif kireçlenme, gözleri miyop, ses çıkarmadan, hatta toprağa değmeden, kayar gibi yürüyecek; eşyayı ve insanları yerinden kımlatamayacak kadar güçsüz ve hafif olduğu için de, eşyadan ve insanlardan uzak kalacak, sokulamayacak. Tanrım! Birbirinin peşi sıra, bıkmadan, usanmadan, acımadan bu küçücük varlığa yüklenecek yıllar, ne kadar boş, ne kadar anlamsız; her şey orada, o etin içinde yazılı değil mi? Çok, çok önceden yazılmış, kararlaştırılmış... Onun, alinyazısını, noktası noktasına, adım adım yaşaması, ama bunu kendi elleriyle yarattığına inanması gerek. Bu alinyazısı burada, elimin altında, henüz yaşanmadığı halde apaçık görünen, azap verici bir gerçek halinde, burada; bu alinyazısını bu küçük

varlığa ben verdim, ben bulaştırdım, o halde neden, benim yaşadığımı adım adım, noktası noktasına onun da yaşaması neden? Bunun her zaman, her zaman, sonsuzluğa dek tekrarlanması niçin? Küçücük, zayıf bir kız çocuğu, apaçık, uyanık ve kuşkuyla, vesveseyle kaynayan bir ruh: Ömür boyu acı çekmek için ne gerekse hepsi var onda. Ben, ben gidiyorum, başka görevlerin çağrısına uyarak gidiyorum; o, burada kalacak, inatla, tehlikeyi hiçe sayarak büyüyecek ve beni devam ettirecek. Ve boğmacalar, uzun süren nekahetler, pembe pembe etli, tombul, güzel arkadaşlara bakılarak duyulan hasret ve ayna karşısında düşünceler: Kimsenin beni sevmeyeceği kadar çirkin miyim Allahım? Bütün bunlar, günlerce ve günlerce, o çok önce yaşanmış tadılmış şeylerin bıkkın lezzetleriyle, değer mi, ulu Tanrım, değer mi bunca azaba? Bir saniye gözlerini açtı, baktı, o ciddi merakla baktı, onun için bu yepyeni, hiç yaşanmamış bir saniyeydi, yeni olduğuna, hiç yaşanmamış olduğuna inanıyordu. Çocuğu beşiğinden aldı ve kollarının bütün gücüyle göğsüne bastırdı: “Küçüğüm! Küçücük bebeğim benim! Çocuğum benim!” Ama o korkmuş, ağlamaya başlamıştı. Ardında somurtkan bir ses, “George!” dedi. Küçüğü usulca beşiğe bıraktı. Çocuk bir saniye daha ona sert ve kötümser gözleriyle baktı, sonra gözleri kapandı, kırışıarak açıldı ve sonra sımsıkı kapandı. Beni sevmeye başlıyordu! Burada bulunmam gerekti, burada bulunmam ve onu, beni göremez hale getirecek kadar varlığıma alıştırmam gerekti. Ne kadar sürer bu, beş yıl mı, altı yıl mı? Dönüşümde, bana şaşkın bir hayal kırıklığıyla bakan küçük bir kız çocuğu bulacağım, bana bakacak ve, “Bu muymuş, babam bu muymuş?” diye düşünecek; küçük arkadaşlarının yanında benden utanç duyacak. Bunu da yaşadım, biliyorum ben. Babam savaştan döndüğünde on iki yaşındaydım. Öğle sonunun aydınlığı artık odayı doldurmuştu. Öğle sonu, savaş! Savaş, bitmek bilmeyen bir öğle sonuna benziyordu herhalde. Sessizce kalktı, pencereyi sessizce açtı ve panjurları çekti.

19 numaralı kamara, işte buydu. İçeri girmeye cesaret edemiyordu, içinde, hâlâ bir küçük umut kırıntısı saklayabildiğine kendini inandırmak istiyor, valiz elinde, kapının önünde duruyordu. Ya kamara, olur ya, yatağının önünde küçücük, yumuşacık halısıyla, lavabonun cam rafında, dış fırçalarının konacağı bardakta renk renk çiçekleriyle gerçekten güzel bir kamara oluverirse? Olağan şeylerdi bunlar, insan sık sık, “Şu ya da bu vapurda ikinci sınıf kamara almak yazık. Üçüncü sınıflar bile en az birinciler kadar lüks çünkü,” diyenlere rastlıyordu. Belki France yumuşamış olurdu, bel-

ki kapıyı açıp, "Aman! Şuraya bakın!" derdi, "Başka vapurdakilere hiç benzemeyen bir kamara. Bütün üçüncü sınıflar böyleyse..." Maud kendini France olarak tasavvur ediyordu, "Eh, iyi ya; böylesi de pekâlâ mümkün!" diyen, barışçı, rahat ve güler yüzlü bir France. Ama içinde, ta içinde bir yer buz kesmişti, buz kesmiş ve çoktan boyun eğmişti. Ayak sesleri duydu, koridorlarda gelişiğüzel dolaşırken görülmek istemezdi, bir keresinde bir hırsızlık olmuş, çok tatsız bir biçimde sorguya çekmişlerdi onu, insan yoksulsa, küçücük basit ayrıntıya da dikkat etmek zorunda olurdu, çünkü insanlar acımasızdı, acımak nedir bilmezlerdi: Bir anda kendini kamaranın ortasında buldu ve hayal kırıklığı bile duymadı. Bunu bekliyordu nasılsa. Altı yatak: sağda üç yatak, üst üste, solda üç yatak. "Eh işte... İşte!" Ne lavabonun cam rafında çiçek, ne yatağın önünde yumuşacık, küçücük halı: Bu hayale hiçbir zaman tam olarak inanmamıştı zaten. Sandalye de yoktu, masa da. Dört kişi içeride kendini kapana kısılmış hissederci, ama lavabo temizdi. Canı ağlamak istiyordu, ağlamadı, ağlamaya değmezdi: Madem çok önceden bilinen bir şeydi bu. France üçüncü sınıf kamarada yolculuk edemezdi, işte aslında bu gerçekten hareket ederek görmek gerekti çevreyi, tartışmak bile yersizdi. O kadar yersizdi ki, Ruby'nin trende, ters, sırtı lokomotif dönük olarak gidememesi gerçeği kadar belli ve üzerinde durulup düşünülmesi gereksiz bir şeydi. O zaman insanın aklına, France'ın neden üçüncü sınıf bilet aldığı sorusu gelirdi. Ama bir önceki meselede olduğu gibi burada da France suçsuzdu: Üçüncü sınıf bilet alıyordu, çünkü parayı dikkatle harcaması gerektiğini biliyor ve Baby's orkestrasının bütçesini ağırbaşlı bir politikayla idare diyordu! Kim onda suç bulabilirdi? Maud bavulu yere bıraktı, bir an, kamarada kök salıp yerleşmiş olduğuna kendini inandırmak, iki gündür burada olduğunu farz etmek için, kımıldamadan durdu. O zaman ranzalar, lomboz penceresi, duvarları düzenli aralıklarla işleyen iri demir çivilerin sarı yağlıboyası, bütün bunlar, hepsi tanıdık ve mahrem varlıklar kimliğine bürünürdü. Kuvvetli bir sesle mırıldandı: "Pekâlâ bir yer burası. Pekâlâ bir yer." Sonra birden kendini yorgun hissetti, bavulu tekrar eline aldı, yatakların arasında ne yapacağını bilemeden, ayakta, bekledi, eğer burada yatacaksak eşyayı çıkarıp yerleştirmem gerek, ama herhalde burada yatmayacağız, üstelik, eğer France gelip de benim buraya yerleşmeye başladığımı görececek olursa, işi daima tersten alan bir insan olduğu için, büsbütün ayak direyecek, çıkıp gitmeye kalkışacak. Kendini bu kamarada, bu vapurda, bu yeryüzünde geçici hissediyordu. Kaptan beyaz

saçlı, şişman ve iriydi. Ürperdi. “Bari yalnız kalabilseydik, dördümüz pekâlâ rahat edebilirdik burada,” diye düşündü. Ama şöyle bir göz atması bu umudu da yitirmesine yetti: Sağdaki yatağın üzerinde yabancı eşya vardı, paslı bir kilitle kapanmış bir sepet ve uydu-ruk bir deriden bir valiz yoo, deri bile değil, karton, düpedüz karton. Sonra, bahtsızlığını biraz daha güçlü hissetsin diye, hafif bir gürültü duydu, başını kaldırdı ve sağdaki yatakların en üsttekine uzanmış otuz yaşlarında, korkulacak kadar solgun, burun delikleri kısık, gözleri kapalı bir kadın gördü. İşte, bu iş de bitmişti! Güverteden geçerken bacaklarına bakmıştı; ağzında bir sigar vardı, genç kadın bu cins adamları, sigar ve kolonya kokan bu adamları iyi tanırdı. Ve işte yarın, yüksek sesle konuşarak, çok boyalı yüzleriyle, ikinci sınıf güverteye çıkacaklardı; insanlar şimdiden yerleşmiş olacak, aralarında tanışacak, ahbaplık kuracaklardı ve herkes kendine bir şezlong seçecekti. Ruby, güler yüzlü, miyop, başını dik tutarak dimdik yürüyecekti, sağa sola çalkalanan poposuyla ve Doucette inandırmaya çabalayan bir sesle, “Ama canım, gel işte,” diyecekti, “ses çıkarma, madem kaptan söyledi.” Güvertede, dizlerinde battaniyelerle oturmuş ağırbaşlı yolcular onlara soğuk gözlerle bakacaklardı. Kadınlar geçerken ağızlarından edepsizce laflar kaçıracaklar, sonra, gece koridorda, her yalarında elleri varmış sanılan fazla nazik centilmenlere rastgeleceklerdi. Burada kalmak, Tanrım! Burada kalabilmek, şu sarıya boyalı dört duvar arasında kalabilmek, ne iyi olurdu, kendi aralarında, baş başa kalabilirdi insan.

France kapıyı itti, Ruby de arkasından içeri girmişti. France en kocaman sesiyle, “Bagajları getirmediler mi?” diye sordu.

Maud hastayı göstererek, “Sus!” diye işaret etti. France kocaman, açık renk ve kirpiksiz gözlerini kaldırarak sağda en üstteki yatağa baktı, yüzünün dediği dedik duygusuz ifadesi değişmemişti, her zamanki gibi, ama Maud partiyi kaybettiklerini hemen anladı.

Heyecanla, “Çok da rahatsız olmayacağız,” dedi, “kamara hemen de tam ortada, buradan uskur gürültüsü pek az duyulur.”

Ruby omzunu silkmekle yanıt verdi; France ilgisiz bir sesle, “Nasıl yatıyoruz?” diye sordu.

“Nasıl isterseniz,” dedi Maud. Sonra aceleyle ekledi: “İsterse-niz ben alt yatakta yatarım?”

France tepesinde iki kişinin varlığını hissederek uyuyamazdı dünyada.

“Bakalım,” dedi, “bakalım...”

Kaptanın, kıpkırmızı bir yüzde büsbütün açık görünen mavi

ve buz gibi soğuk gözleri vardı. Kapı açıldı ve siyahlar giymiş bir kadın girdi. Birkaç kelime mırıldandı, sonra yatağının üzerine, sepetle korton valizin arasına oturdu. Elli yaşlarında olmalıydı, üstü başı yoksuldu, cildi toprak rengini almış, derin derin çizgilerle buruşmuştu, gözleri, kafatasından dışarı fırlayacakmış sanılırdı. Maud kadına baktı ve, "Tamam, şimdi oldu!" diye düşündü. Çantasından bir dudak ruju çıkardı ve dikkatle makyajını tazelemeye girişti. Ama France yan gözle ona bakıyordu, öylesine kibirli, emreden bir memnunlukla bakıyordu ki Maud, birden dehşete düştü, dudak ruju parmaklarının arasından kayarak çantanın içine yuvarlandı. Maud'un çok iyi tanıdığı uzun bir sessizlik oldu: Aynı sessizlik, tıpkı buna benzer bir kamarada, Saint-George'la Tanca'ya gittikleri zaman da hüküm sürmüştü, sonra, bir yıl sonra Théophile-Gautier'yle Korent'e, Polythèion'da çalışmaya gittikleri zaman da hissetmişti bu tuhaf sessizliği. Birden, korkak bir sümkürmeyle titredi. Siyah elbiseli kadın mendilini çıkarmış ve öylece, katlı olarak mendili yüzüne yapıştırmıştı: Ağlıyordu, yumuşak yumuşak, ama çekinmeden, uzun sürmüş bir bunalımdan sonra birden rahatlayan ve bu rahatlığın tadını çıkararak bir insan gibi ağlıyordu.

Birkaç dakika sonra, sepetini açtı, üzerine yağ sürülmüş iri bir dilim ekmek, bir parça kuzu kızartması ve bir peçeteye sarılı bir termos çıkardı. Ağlayarak yemeye başladı, termosun kapağını açtı, tıpayı çıkardı ve ağzında lokmayı çiğneyerek, bardağa sıcak kahve doldurdu, iri iri gözyaşları yanakları boyunca yuvarlanıyordu. Maud kamaraya yeni gözlerle bakıyordu: Bir bekleme odasıydı burası, evet, bir bekleme odasından başka bir şey değildi, bir taşra istasyonunun hüznü, karanlık bekleme odası. Kirpiklerindeki rimel yüzünden, birden başını geriye atarak burnunu çekti. France yan gözle, soğuk bir gülümsemeyle hâlâ ona bakıyordu.

Yüksek sesle, "Kamara çok küçük," dedi, "çok rahatsız olacağız. Kazablanka'da bana, altı kişilik kamarada dört kişi yatacağımızı söylemişlerdi, söz vermişlerdi."

Tören başlıyordu; havada korkutucu ve biraz da resmî bir şey vardı; Maud zayıf bir sesle, "Biletleri değiştirebiliriz," dedi.

France yanıt vermedi. Sol taraftaki yatağa oturmuştu, düşünüyormuş gibiydi. Bir an sonra yüzü aydınlandı ve neşeli bir sesle, "Kaptana, birinci sınıfta bedava bir konser vermeyi teklif etsek, belki bizi daha rahat bir yere geçirir, ne dersiniz?" dedi.

Maud yanıt vermedi; burada yanıt verme hakkı Ruby'nindi.

Ruby heyecanla, "Güzel fikir," dedi.

Maud birden titredi, kendi kendinden iğreniyordu. France'a dönerek, yalvaran bir sesle, "Hadi, France," dedi. "Sen bizim ekibin şefisin, kaptanla görüşmek sana düşer."

France neşeyle, "Aaa, yok, güzelim," dedi, "ben ihtiyar bir kadını, kaptanla ne konuşabilirim ki? Senin gibi genç bir kadının gitmesi çok daha nazik bir hareket olur."

Beyaz saçlı, mavi gözlü, kırmızı suratlı bir şişko. Mutlaka çok da titizdir, o şişkolar titiz olurlar hep! France uzandı ve duvardaki zile bastı.

"Bu işi hemen halletmek en iyisi," dedi. Siyahlı kadın hâlâ ağlıyordu. Birden başını kaldırdı ve onların varlığını henüz fark etmiş gibi baktı.

Kaygıyla, "Kamarayı mı değiştireceksiniz?" diye sordu.

France buz gibi gözlerle kadına baktı. Maud hemen, "Bizim çok eşyamız var, madam," dedi. "Burada çok sıkışacağız, sizi de rahatsız edeceğiz."

"Ah yok!" dedi kadın, "Hiç de rahatsız olmam. Ben yanımda arkadaşlar olmasından hoşlanırım."

Kapı vuruldu ve kamarot girdi. Maud, "Zarlar atıldı!" diye düşündü. Çantasından dudak rujuyla pudrierini çıkardı, aynaya sokuldu, dikkatle boyanmaya başladı.

France, "Kaptandan rica eder misiniz," dedi, "acaba Baby's orkestrasından Matmazel Maud Dassignies'yle beş dakika, önemli bir iş için görüşmeyi kabul edebilir mi?"

"Hayır," dedi, "hayır, sizinle bahse gireşebilirim."

Hasır koltuklar, çınarların gölgesi. Daniel, çok uzak, tatsız anılarla haşır neşirdi: 1920'de, Vichy'de, bir hasır koltukta uyukluyordu, Park'ın ulu çınarlarının gölgesinde, dudaklarında aynı nazik gülümseme vardı, annesi yanında yün örüyordu. Marcelle yanında oturmuş çocuk için yün patik örüyordu, savaşı düşünüyor, çevresine bakmıyordu bile. İri karasineğin bitmeyen, sonsuzluğa dek sürececek vızılıtsı, Vichy'den bu yana ne kadar zaman geçti ve karasinek hâlâ homurdanıyor, hâlâ vızıldıyordu, hava nane nane kokuyordu orada, otelin salonunda biri piyano çalıyordu, yirmi yıldan beri, yüz yıldan beri. Parmaklarının üzerindeki tüyleri kıvıllı kıvıllı parlatan korkak bir güneş; korkak bir güneş boş fincanın dibinde kalmış küçücük bir kahve gölünü ve esmer, pütür pütür bir şeker parçasının binbir parlak tepeciğini ısıtıyor. Daniel, kaşığı altında o gevşek, kumlu ezilmeyi duymak, bu iç sıkıcı duygunun tadını çıkarmak için kaşığı aldı, şekeri bastırarak ezdi. Bahçe kendini koy-

vermiş, nehre doğru yavaşça uzanmıştı, ılık ve ağır su, güneşle ısınmış otların kokusu ve Mösyö de Lestrange'ın, emekli albayın masada unuttuğu *Revue de deux Mondes*. Ölüm, sonsuzluk, kurtulmanın olanağı yoktu, o yumuşak, tatlı, sokulgan sonsuzluktan kurtulunmazdı; başlarının üstünde yeşil ve tozlu yapraklar; ilk hazan yapraklarının sonsuz, ölümsüz yığını. Emile, kestane ağaçlarının altında toprağı kazıyordu, tek canlıydı orada. Emile patronun oğluydu, yere, yanına, hendeğin kenarına kül renkli torbayı bırakmıştı. Keten torbada Zizi vardı, ölmüş köpeği: Emile köpeğin mezarını kazıyordu, başında kocaman bir hasır şapka vardı; ter sırtından benek benek fişkırmıştı. Kaba saba, çıplak bir oğlan, kaba saba, göz yerlerinde enine ve boğum boğum iki yarık bulunan, kayadan yontulmuş gibi bir yüz, oğlan on yedi yaşındaydı, kızların peşinde dolaşmaya başlamıştı bile, kasabanın bilardo şampiyonuydu ve sigar içiyordu: ama hiç de hak etmediği, güzel, kusursuz bir bedeni vardı.

"Ah," dedi Marcelle, "sana inanabilsem..."

Tabii. Tabii inanamazdı. Peki, ama bu kadının nesine gerekti, savaş olmuş, olmamış, ona neydi? Kasabanın birinde, her gün biraz daha yağlanarak pineklemede devam edecekti nasıl olsa. Ayağını küreğe dayıyor ve bütün gücüyle bastırıyordu, sonra ellerini koltuklarına koyup hafifçe doğruluyor, küreğe bastırırken, hafif hafif, bir masajcı ustalığıyla, sırt kaslarının kabarıp inişini elleriyle okşuyor, parmaklarını koltuk altlarının ıslak karanlığına daldırıyordu; teri dereotu gibi kokuyordu. Bir yudum mark içti.

Marcelle, "İnanılmayacak kadar güzel bir şey olurdu," dedi. "Ama bakın, seferberlik ilan edildi bile."

"Marcelle'ciğim, bunlara, bu masallara nasıl inanabiliyorsun? Home Fleet Kuzey Denizi'nde küçük bir gezintiye çıkacak, Fransa'da iki bin kişiyi silah altına çağıracaklar, Hitler, Çek sınırına dört zırhlı tugay getirip yığacak. Bundan sonra sayın baylar, vicdan rahatlığıyla bir masanın çevresinde toplanıp konuşmaya başlayacaklar..."

Kadın bedenleri, avucunu doldurur insanın. Lastik! Kemikleri ayıklanmış et! Elinize, avucunuzun içine, her zaman arzuladığınızdan daha fazlası dolar. Oysa bu kusursuz, bu nefis beden, bir heykeltıraşın usta ellerini çağırır gibidir, bu bedene bakmak, onu örnek almak ister insanın canı. Daniel birden doğruldu, ateş saçan gözlerle Marcelle'e baktı. Hayır, hayır, sakın, bunu istemem, bu şaşkın, bu budala günahı istemem, daha o yaşa gelmedim. Bir kadeh mark içi-

yorum, ciddi bir sesle, yaklaşan savaştan söz ediyorum ve bu sırada, gözler, hazin bir özlemle genç ve çıplak bir sırtı, biraz gergin, biraz terli bir boynu kaçamak bakışlarla seyrediyor, yaz ikindilerinin insanlara sunduğu bütün bu umulmadık sunulardan çöpleniyor. Gelsin! Gelsin artık, şu savaş gelsin, gözlerimi korkutmaya, göz oyukları içinde sindirip dehşete düşürmeye gelsin, bu gözlere parçalanmış, kanlı, doğranmış gövdeler göstereyim, beni o aşağılık, küçük ve bitmeyen arzularından, gülümseyişlerden, yapraklardan, karasineklerin vızıldamasından, hepsinden, hepsinden koparıp alsın, bir ateş gayzeri göğe yükseliyor, gözleri ve yüzü yakan bir alev, insan yanaklarının sökülüp çıkarıldığını sanır, gelsin artık, hiç, hiçbir şey hatırlatmayan o isimsiz, o anlatılmaz an gelsin artık.

Marcelle yumuşak bir serkeşlikle, "Ama Almanya artık geri dönemez değil mi?" dedi. Politikacıların ustalığına güvenemezdi hiçbir zaman. "Biz ise, biz ise artık verebileceğimiz kadar ödün vermiş, sınıra gelmiş haldeyiz. O halde?"

Daniel acı bir sesle, "Korkma!" dedi. "Mümkün olduğu kadar ödün vereceğiz, bu işin sınırı yoktur. Hem sonra Almanya geri çekilmek gibi bir lüksü de deneyebilir pekâlâ. Kim buna geri çekilme adı verebilir zaten? Buna, cömertlik derler, iyi niyet derler, olur biter!"

Emile doğrulmuştu, alnını elinin tersiyle siliyordu, koltuk altı güneşte alevlenmiş gibiydi, gülümseyerek gökyüzüne bakıyordu, genç bir Tanrı! Genç bir Tanrı! Daniel'in parmakları hasır koltuğu sımsıkı kavradı, tırmaladı; kaç kez, kaç kez, güneşin kör edici aydınlığında genç bir çocuğu seyrederken kaç kez bunu söylemişti: genç bir Tanrı! Evde kalmış ihtiyar kız lafları; homoseksüelim ben, bunu da söylüyordu ve bu da bir laftı, sözcüklerden ibaretti, ona yalnızca dokunup geçiyordu ve birden, "Savaş gelsin isterse, neyi değiştirecek savaş?" diye düşündü. Orada, bir dinlenme sırasında, siperde, hendeğin kenarında oturmuş olacak, toprağı kazan ya da çamaşırında bit var mı diye bakan genç bir askerin çıplak sırtına bakacaktı ve dudakları, bu sözlere hazırlıklı dudakları, mırıldanacaktı: genç bir Tanrı! İnsan her yere kendisiyle birlikte gider.

Birden, "Eh, ne olacak yani?" dedi, "Burada oturmuş kafa patlatıyoruz: Savaş olacak mı, savaş olacak mı? Ben şuna inanıyorum ki bir kere başlasa şu iş, katlanması kolay olur, üst yanı... her şeye katlanıldığı gibi."

Marcelle gerçekten şaşırılmıştı.

"Ah, Daniel!" dedi. "Nasıl dilin varıyor? Bu... Bu çok müthiş

bir şey olur...”

Sözcükler. Her zaman, her zaman yalnızca sözcükler.

Daniel gülümsedi.

“Asıl korkunç olan şu ki,” dedi, “hiçbir şey, asla gerçekten korkunç değildir. Bir son sınır, bir uç yoktur insan için.”

Marcelle ona şaşkınlıkla, solgun, anlamsız ve kızarmış gözlerle bakıyordu; Daniel, uykusu bastırıyor diye düşündü ve keyiflendi.

“Bu sözlerinle manevi acıları kastediyorsan, sana hak veririm. Ama, Daniel, maddi acılar da var.”

Daniel parmağını sallayarak, “Ha!” dedi. “Anlaşıldı, şimdiden gelecek acıları, ağrı sızıları düşünüyorsun. Öyleyse, sırası gelince göreceksin! Göreceksin! Bu bile çok dışta kalacak, gerçeğe inmeyecek...”

Marcelle, esnemesini örtmeye çalışarak gülüyordu.

Daniel kalktı.

“Hadi hadi,” dedi, “şimdiden düşünüp keyfini kaçırma. Bak, uyku vaktin geldi, geçiyor bile. Yeteri kadar uyumuyorsun, senin şimdi çok çok uyuman lazım.”

Marcelle hem esneyerek, hem gülererek, “Ben mi,” dedi, “ben mi uyumuyorum? Aksine, o kadar çok uyuyorum ki utanç duyuyorum sanki, hiçbir şey okumaz oldum, bütün günü yatakta geçiriyorum.”

Daniel kadının parmak uçlarını öperken. “Allahtan!” diye düşündü. Sonra, “Nesine istersen bahse girerim ki bu hafta annene mektup yazmadın sen,” dedi.

“Sahi, ben kötü bir kızım.” Esnedi ve devam etti: “Uyumadan oturup yazarım şimdi.” Daniel heyecanla, “Hayır hayır,” dedi, “Hemen yat uyu. Ben yazarım.”

Marcelle, utangaç ve mutlu, “Ah Daniel,” dedi; “ne kadar övünecektir şimdi: damadından mektup!”

Sonra sallana sallana yokuşu tırmandı. Daniel döndü geldi, hasır koltuğa oturdu. Esnedi, zaman usul usul aktı ve birden piyanoyu dinlediğini fark etti. Saate baktı: Üçü yirmi beş geçiyordu. Marcelle saat altıda, günlük gezintisini yapmak üzere aşağı inecekti. Belirsiz bir kaygıyla, “Önümde iki buçuk saat var,” diye düşündü. İşte, eskiden yalnızlık ciğerlerine doldurduğu hava gibiydi. Kullandığını fark etmezdi bile. Şimdi soluk soluğa yaşadığı, küçücük zaman parçaları halinde veriyorlardı ve Daniel bu yalnızlığı ne yapacağını bilemiyordu. “İşin kötüsü, Marcelle’le beraberken daha

az sıkılıyorum şimdi. Sen istedin bunu,” dedi, “sen, kendin istedin!” Kadehin dibinde azıcık mark kalmıştı, dikip içti. O haziran gecesi, onunla evlenmeye karar verdiğinde, kaygıyla, azapla boğuluyordu; böylece, nefretlerle dolu karanlık bir cehenneme gömülüp kaybolacağına inanmıştı. Bütün bunlar buraya, bu hasır koltuğa, bu ağzındaki hafifçe bozulmuş mark tadına, bu terli, çıplak sırta varmak içinde demek. Savaş... Savaş da böyle olacaktı. O nefretlerle dolu karanlık cehennem hep bir gün sonrası içindi. Evli, ben; asker, ben; hep, yalnızca kendimi buluyorum. Hatta ben bile değil; ayrı ayrı merkezlerin çevresinde dönenip duran, hep içten dışa, merkezden çevreye savrulan küçük, önemsiz eylemlerin yarattığı bir acayip bütün; bütünün merkezi yok... Hayır, merkez var, gerçekte bir merkez var. Bu merkez: ben! Ben ve nefretlerle dolu karanlık cehennem, merkezde. Başını kaldırdı, karasinek gözlerinin hizasında vızıldıyordu, eliyle kovaladı. Gene bir kaçak. Küçük bir el hareketi, hemen de bir hiç ve şimdiden sıyrılmış, kaçıyordu; şu sinekten bana ne aslında? Bir taş olmak, kıpırtısız, duygusuz, ne bir hareket, ne bir ses, kör ve sağır, sinekler, kulağakaçanlar, hanımböcekleri bedenimde bir aşağı, bir yukarı dolaşacak, bembeyaz gözlü, tüyler ürpertici bir heykel, ne geleceğe ait bir düşünce, ne bir kaygı; belki de kendi kendime uymayı, kendi içime yerleşmeyi başarabilirim. Kendimi bütünümle kabullenmek için değil, hayır, asla! Yalnızca kinimin, nefretimin tek ve gerçek hedefi olabilmek için. Bir yırtılma oldu, bir polonezden dört nota, do'nun parlayıp sönüşü, şurada avucunda, başparmağın etli kökünde bir kaşınma ve sonra tekrar kendine geldi. Neysem o olmak, homoseksüel olmak, bir kötü, bir korkak, bir alçak olmak, var olmayı bile başaramamış bir süprüntü olmak. Bacaklarını bitiştiirdi, ellerini apaçık, dizlerine koydu, içinden gülmek geliyordu; ne kadar uslu akıllı görünüyorum kim bilir, omuz silkti: şersem budala! Nasıl görüldüğümü hiç düşünmemek, kendimi seyretmemek, hele sakın durup kendime bakmamak; kendime bakarsam iki oluveririm hemen. Olmak! Karanlıkta, körlemesine. Homoseksüel olmak, bir zincirin zincir olduğu gibi. Sönmek! İçimde dışa bakan gözleri söndürmek. “Söndürmek,” diye düşündü. Sözcük gökgürültüsü gibi yuvarlandı ve kocaman, insansız boşluklarda yankılar bıraktı. Sözcükleri kovmak; sözcükler kısacık, küçücük vadeler niteliğinde, kum gibi kaynaşıyor, her biri kendinin bitim noktasında ona randevu veriyor sanki... Yeni bir yırtılma oldu, Daniel kendini, içi sıkın, uyuklayan ve önünde yalnızca iki saatlik zamanı olan, bu iki saatlik yal-

nırlığını gücü neye yeterse öyle kullanacak olan Daniel'i, hasır koltukta oturur buldu. Onlar beni nasıl görüyorlarsa öyle olmak. Mathieu'nun beni gördüğü gibi, Ralph'in iğrenç küçük kafasında beni gördüğü gibi olmak; sözcükleri sinek kovar gibi kovmak; içinden saymaya başladı: Bir-iki ve sözcükler ağır ağır geldi: Karısını kaplıcaya getirmiş bir adamın eğlencesiydi bu. Gitgide daha hızlı saydı, zincirin halkaları gitgide yaklaştı birbirine ve sözcükler aradan geçemez oldu. Beş-altı derin denizlerin dibi, orada bir görüntü vardı; iki büklüm, çirkin, derin deniz diplerinin iyi tanıdığı bir görüntü bir deniz örümceği, açılıyor, geliyordu; yirmi iki-yirmi üç, Daniel soluğunu tuttuğunu fark etti, kendini koyverdi, soluğu bıraktı, yirmi yedi-yirmi sekiz, çocuk hâlâ toprağı kazıyordu, yukarıda, suyun yüzünde; görüntü apaçık, korkunç bir yaraydı, zehir gibi bir ağızdı, kanıyordu, bu ben'im, ben birbirinden koparılmış sanılan bir çift dudağım, dudaklar arasından dalga dalga sızan kanım, otuz üç, görüntü çok tanıdıktı onun için, ama bu görüntüyü ilk kez böylesine bir araya getirip kuruyordu, üst üste getirip tamamlıyordu. Görüntüleri de kovmak: Tuhaf ve ağırlıksız bir korku birden onu pençesine almıştı. Kaymak, uyumak istediğı zamanki gibi kendini kapıp koyvermek. Ama uyuyorum ben! Silkindi, suyun yüzüne çıktı. Dışarıda öylesine bir sessizlik ki bu; kendinde, kendi içinde boşuna aradığı o ezici, öldürücü sessizlik, o yarı ölüm orada, dışarıdaydı ve korkutuyordu insanı. Güneşin dağınık ışığı toprağı, kımlıdayan, sallanan uçuk renkli yuvarlaklarla benekliyor, ölmüş köpek, ağaçların tepesinde bir nehir hışiltısı, çıplak sırt, öylesine yakın, öylesine uzak; kendini birden öylesine korkunç bir uzaklıkla yabancı hissetti ki, ürktü, benliğini kapıp koyverdi, arkaya doğru kaykıldı, şimdi bahçeyi başının üstünde görüyordu, tıpkı suya daldıktan sonra başını kaldırıp suyun derinliğinden göğbe bakan bir dalgıç gibi. Gürültüsüz, sessiz, çevresinde, üstünde, altında tereddütsüz bir sessizlik, ortada yalnız o, küçük, boş, bomboş geveze. Bir-iki-üç, sözcükleri kovmak, yok etmek ve bahçedeki sessizliğin içimden gelip geçmesi, beni alması, alıp götürmesi, benliğimle birleşmesi için kendimi bu sessizliğe vermek yalnızca, sessizlikten başka her şeyden boşalmak, soluklarımla içime yalnızca sessizliği çekmek; ağır ağır, derin derin, öylesine çekmek ki her hava sütunu içimde bir yerlerde doğmaya çabalayan sözcükleri bir piston gibi ezsin, yok etsin. Bir ağaç gibi olmak, çıplak sırt gibi, pembe toprakta oynayan ışık halkaları gibi olmak. Gözlerimi kapayabilseydim: Gözler çok uzağı götürüyor, zamanın dışına, ötesine, benim dışı-

ma, şimdiden orada, yapraklarda, bu çıplak sırtta; kapana sıkışmış, korkak, her an kaçmaya hazır bakışlar, her an kendinin en ucunda, dışında, uzaktan yokluyor, elliyor, deniyor. Ama gözlerini kapamaya cesaret edemedi. Emile arada yukarı doğru, ona doğru bakıyordu mutlaka; böylece ona yemekten sonra koltuğunda uyuklamış bir ihtiyar gibi görünürdü. Bakışlarını herhangi bir şeyin büyüüne kapıp koyvermek daha iyi, bir şey'e bakmak, bakışlara yemini vermek, beslemek ve bir şey'e bağlamak sımsıkı; sonra kendi içine, derinliklerine, bakışlardan kurtulmuş olarak, kendi içindeki karmakarışık geceye doğru inmek, kaymak; gözlerini yol kenarındaki ağaççıklara dikti, solda, kocaman, yemyeşil ve donup kalmış bir hareket; gürleyip çatladığı, binbir parçaya ayrılıp dağıldığı an yakalanıp öylece dondurulmuş bir dalga; şaşkın, bitmeyen bir koşu halinde yapraktan yaprağa atlayan, gidip gelen, bu yeşil ve canlı kalabalıkta eriyen bakışlar. Bir (soluk alma) iki (soluk verme) üç (soluk alma) dört (soluk verme). Döne döne iniyordu, içine doğru, geçerken gıcıklayan, kıvıl kıvıl canlı bir gülme arzusuna rastladı; dervişlere benzedim, dilimi yutmasam bari! Şimdiden benliği onun üstündeydi, iniyor, inerken yukarı, yüzeye çıkmakta olan bölük pörçük sözcüklere, Korku'ya, İsyân'a rastlıyor ve gene iniyor, derinliklere gömülüyordu. Saydam göğşe yükselen bir isyan; bunu, biçimden, sözcüklerden kopmuş, çıplak düşünüyor, sözcük geliyor ve karanlık, iğrenç bir ağız gibi açılıyor. Göğün mavisi altında acı bir sesleniş, boş, umutsuz bir yalvarma, *Eli, Eli, lamma sabacthani*,¹ bunlar, bu hava kabarcıkları gibi hafif, yüzeye yükselen sözcükler onun rastladığı son sözcükler oldu; ağaççığın yeşil karışıklığı oradaydı, görülmemiş ve adlandırılmamış, gözlerinin karşısında bir varoluş bütünü halinde, geliyor, geliyor, üstüne üstüne. Bu onu bir dev orak gibi ikiye biçiyordu; görülmemiş, umutsuz, nefis, nefis bir şeydi bu. Açılmış, açılmış, kabuk çatlıyor, açılmış, açılmış, ağzına dek dolmuş, ben, kendim, sonsuzluğa dek, homoseksüel, kötü, korkak, alçak. Beni görüyorlar; hayır! Hatta, bu beni görüyor, bile değil. O bir bakışın hedefiydi. Ta içine, derinliklerine kadar sokulan, araştıran bir bakış, benliğine bıçak gibi saplanan ve kendinin olmayan bir bakış; orada, kendinde, kendi içinin derinliğinde bekleyen ve onu kendi kendisi olmaya, sonsuzluğa dek bir alçak, bir korkak, sinsi ve homoseksüel olmaya mahkûm eden donuk, bulanık bir bakış, gecenin ta kendisi. Kendi kendisi, bu bakış altında

¹ Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğinde Tanrı'ya seslenişi: Tanrım, Tanrım beni niçin terk ettin? (Ç.N.)

çırpınan ve bu bakışa isyan eden kendisi, bu bakış altında çırpınan ve bu bakışa isyan eden kendisi. Bakış. Gece. Sanki gece bakışmış gibi... Görülmüşüm ben. Bir yanından öbür yanı görünen, cam gibi, bakışlarla delik deşik edilmiş. Ama kimin tarafından? Daniel yüksek sesle, "Yalnız değilim," dedi. Emile doğrulmuştu:

"Ne var, Mösyö Sereno?"

"İşiniz çabuk bitecek mi diye sordum," dedi Daniel.

Emile, "Oluyor," dedi, "iki dakikada tamam."

Toprağı yeniden kazmaya koyulmakta acele etmiyordu, Daniel'e küstah bir merakla bakıyordu. Ama bu insanca bir bakıştı, içine bakılabilen bir bakış. Daniel kalktı, korkudan titriyordu.

"Bu güneşte toprakla uğraşmak sizi yormuyor mu?" dedi.

"Alışkınım," dedi Emile.

Çok güzel bir göğsü vardı, biraz toplu, iki küçük pembe tepciğiyle; küreğe, kışkırtıcı, baştan çıkarıcı bir eğilişle yaslanıyordu; iki adım atsa... Ama bu bütün tutkularından, bütün şehvetlerden daha ağgözlü, daha hırslı olan zevk vardı, bu bakış vardı.

"Hava bana göre değil," dedi, "çok sıcak, gidip biraz uzanacağım."

Başını hafifçe öne eğdi ve yokuşu tırmandı. Ağzı kurumuştu, ama kararlıydı: Odasında, perdeler çekilmiş, kepenkler kapalı, bir kere daha deneyecekti.

17.15'te Saint-Flour'da. Madam Hannequin kocasını istasyona kadar uğurluyordu, kestirmeden sapmışlardı. Mösyö Hannequin spor elbisesini giymiş, torbasını sırtına vurmuştu; ayağında, ayaklarını acıtan yeni kunduraları vardı. Yarı yolda Madam Calvè'ye rastladılar. Madam Calvè noterin evi önünde biraz dinlenmek için durmuştu.

Hannequinleri görünce, "Vah bacacıklarım... diye sızıldandı. "Artık ihtiyarlıyorum ben."

Madam Hannequin, "Her günkünden daha genç görünüyorsunuz," dedi. "Bu dik yokuşu durup soluk almadan tırmanmak kolay değil hani."

Madam Calvè, "Nereye böyle, koşa koşa?" diye sordu.

"Ah! Jeanne'cığım," dedi Madam Hannequin, "kocamı yolcu edeceğim. Gidiyor, çağırdılar onu."

"Olur şey değil, sahi mi? Bilmiyordum. Hay Allah..." Madam Hannequin'e kadın kendisini tuhaf bir ilgiyle seyrediyormuş gibi geldi. Madam Calvè başını sallayarak devam etti. "Kolay olmasa gerek," dedi, "böyle güzel bir günde gitmek."

Mösyö Hannequin, “Yok canım,” dedi, “yok canım...”

“Çok cesurdur,” dedi Madam Hannequin.

Madam Calvè, gülümseyerek Madam Hannequin’e baktı.

“Hayırlısı,” dedi. “Dün kocama söylüyordum: Fransızların hepsi cesaretle gidecekler, diyordum.”

Mösyö Hannequin birden kendini genç ve cesur hissetti.

“Affedersiniz,” dedi, “gitmemiz gerek. Geç kalmayalım.”

“Öyleyse güle güle,” dedi Madam Calvè, “güle güle gidin, güle güle gelin!”

Madam Hannequin başını salladı.

“Güle güle gelin...” diye mırıldandı. “Güle güle gelin...”

Mösyö Hannequin heyecanla, “Tabii,” dedi, “gideceğim ve geleceğim!”

Tekrar yokuşu tırmanmaya koyuldular. Mösyö Hannequin hızlı adımlarla yürüyordu, kadın, “Yavaş, François,” dedi; “ben o kadar hızlı yürüyemem, kalbime dokunur benim.”

Sonra Marie’ye rastladılar, Marie’nin oğlu askerliğini yapıyordu. Mösyö Hannequin bağırdı:

“Hey, Marie, oğlunuza söylenecek bir şey var mı? Belki rastlarım ona, yeniden asker olduk biz.”

Marie şaşırmış göründü, ellerini kavuşturarak, “İsa hakkı için,” dedi, “İsa hakkı için...”

Mösyö Hannequin başıyla hafifçe selam verdi ve istasyona girdiler.

Biletlere bakan Charlot’ydü.

“Eee, Mösyö Hannequin,” dedi, “bu sefer gerçekten bom bom, ha?”

Mösyö Hannequin bileti uzatırken, “Hem de zim bom bom,” dedi, “zim bom bom, samba, rumba...”

Mösyö Pinaud, noter, istasyondaydı. Uzaktan, “Paris’e para yemeye gidiyoruz, ha?” diye bağırdı.

“Evet,” dedi Hannequin, “daha doğrusu, Nancy’ye, beynimize bomba yemeye.” Sonra ciddi bir sesle ekledi: “Çağırdılar beni.”

“Ya, öyle ha?” dedi noter. “Sizin kurayı çağırdılar demek...”

“Evet ya!”

“Hadi hadi,” dedi noter. “Yakında gene kavuşuruz size; bütün bunlar danışıklı dövüş.”

Mösyö Hannequin sertçe, Sanmam,” dedi. “Politikada, bilirsiniz ya, çok zaman işler şaka diye başlar, sonra kan gövdeyi götürür.”

“Peki, ama... size nasıl geliyor; yani, Çekler uğruna dövüşmek?..”

Mösyö Hannequin, “Çek, mek, ne olursa olsun! Her seferinde Prusya Kralı için dövüşüyoruz,” dedi.

Güldüler ve selamlaştılar. Paris treni perona giriyordu, ama Mösyö Pinaud, Madam Hannequin’in elini öpecek vakit bulabildi.

Mösyö Hannequin hiçbir yere tutunmadan, bir sıçrayışta vagona girdi. Gözüne kestirdiği bir yere torbasını bıraktı, koridora çıktı, pencerenin camını indirdi ve karısına gülümsedi.

“Hu hu, buradayım! Çok rahatım,” dedi, “bol bol yer var. Böyle giderse bacaklarımı uzatıp mışıl mışıl uyuyabileceğim.”

“Yo!” dedi karısı. “Clermont’da dolarlar.”

“Der misin...”

“Bana yazacaksın ama,” dedi kadın, “her gün, iki satırcık. Uzun olması şart değil.”

“Olur olur.”

“Yün kuşakları sarmayı unutma, n’olur, hatırım için.”

Hannequin gülünç bir somurtkanlıkla, “Söz verdim sana,” dedi.

Sonra doğruldu, koridoru geçti, perona indi.

“Öp beni kadınıym,” dedi.

Kadının şişman yanaklarını öptü. O usulca ağlıyordu.

“Tanrım,” dedi, “bu... sanki bunlara ne lüzum vardı? Çok mu lazımdı!”

Hannequin sözünü kesti:

“Hadi hadi, şşşşit, şşşşit, ama bak! Ama bak...”

Sustular. Adam gülümseyerek bakıyor, kadın gülümsüyor, azıcık da ağlıyordu, birbirlerine söyleyecek hiçbir şeyleri kalmamıştı. Mösyö Hannequin trenin bir an önce kalkıp gitmesini istiyordu.

On yediyi elli iki geçe, Niort’da. Saatin kocaman iğnesi her dakika başında sıçrayarak yer değiştiriyor, biraz titriyor, sonra duruyordu. Tren simsiyahtı, istasyon simsiyahtı. Kurum siyahı. Gelmek istedi. Görevini yapmış olmak için. Ona, “Gelmene gerek yok,” dedim. Çok şaşmış göründü. “Aaa! Nasıl olur George,” dedi, “öyle şey olur mu?” Ona, “Çok kalma bari,” dedim “küçüğü evde tek başına bırakamazsın.” O, “Cornu Nine’yi çağırırım,” dedi, “beş dakika, gider haber veririm. Küçüğü bekler.” Şimdi burada, kompartımanın penceresinden sarkmış, ona bakıyorum. Canım bir sigara içmek istiyor, ama bunu saygısızca bulduğum için cesaret edemiyorum. Elini gözlerine siper ederek, çünkü çok güneş var, istasyonun öbür

ucuna bakıyor. Ve ara sıra benim orada bulunduğumu ve bana bakmak gerektiğini hatırlıyor. Başını kaldırıyor, bana bakıyor, gülümüyor, bana söyleyebileceği hiçbir şey yok. Aslında ben şimdiden gitmiş gibiyim.

“Yastıklar, battaniyeler, portakal, limonata, sandviç.”

“George!”

“Canım?”

“Portakal ister miydin?”

Çantam çatlayacak kadar dolu. Ama o bana bir şeyler vermek istiyor. Çünkü gidiyorum ben. İstemezsem, üzülecek, hatta küsecek. Portakalı hiç sevmem.

“Hayır, merci.”

“Aaa, istemiyor musun?”

“Hayır canım. Çok düşüncelisin.”

Uçuk renkli bir gülümseme. Az önce bu güzel, yuvarlak yanakları, bu gülümseyişin ucundaki dudakları öptüm. O beni öptü ve ben biraz utandım: Hay Tanrım, bunca hikâyeye ne gerek var? İş bu kadar uzatmaya? Gidiyorum diye mi? Benim gibi giden başkaları da var. Gerçekten, onları da öpüyorlar. Treninin penceresinden sarkmış bir adama çizgilerine bir gülümseme deseni işlenmiş yüzlerini kaldırarak, duman ve is arasında, batıya yaklaşan güneşte, ayakta bekleyen başka güzel kadınlar, ne çok... Eee, peki sonra? Biz, biz biraz gülüncüz herhalde: o fazla güzel, fazla soğuk, ben çok çirkinim.

“Bana yaz!” diyor Bunu daha önce söylemişti, ama zamanı doldurmak gerek. “Ne kadar sık yazabilirsen yaz. Çok uzun yazmana gerek yok...” Çok uzun olmayacak. Söyleyecek bir şeyim olmayacak, başıma bir şey gelmeyecek, başıma hiçbir zaman bir şey gelmez benim. Hem sonra ben onun mektup okuduğunu gördüm daha önce. O önemli, dikkatli, sıkkın hal; gözlüğünü burnunun ucuna iliştiriyor, mırıldanarak okuyor, kendisi dinliyor ve o arada satırları atlamanın çaresini de buluyor.

“Eh, canım sevgilim, sana veda edeyim artık. Bu gece biraz uyumaya gayret et.”

Evet, tabii, mutlaka bir şeyler bulup söylemek gerek. Ama o pek iyi biliyor ki, ben asla uyuyamam trenlerde. Bu sözleri birazdan Cornu Nine’ye de tekrarlayacaktır. “Gitti, tren tıklım tıklımdı. Zavallı George, inşallah biraz uyur da dinlenir gene de.”

Mutsuz gözlerle çevresine bakınıyor, geniş kenarlı hasır şapkası sallanıyor. Genç bir adamla genç bir kadın yanında durdular.

“Gitmeliyim artık. Küçük için tabii.” Bunu yüksek sesle söylüyor, genç kadınla genç adam için, onlar utandırıyor onu, çünkü ikisi de çok güzel. Ama onlar yanlarındaki genç kadına bakmıyorlar bile.

“Tabii canım. Güle güle! Artık eve dön. Fırsat bulur bulmaz yazarım sana.”

Ama gene de iki-üç damla gözyaşı. Neden, Tanrım neden? Kararsız. Tereddüt ediyor. Birden kollarını bana uzatabilse, bana, “Seni seviyorum,” diyebilseydi, “bu bir yanlışlık yalnızca, beni yanlış anladın, seni seviyorum,” diyebilseydi.

“Soğuk alma sakın!”

“Hayır hayır. Hoşçakal!”

Gidiyor. Elin küçücük bir hareketi, berrak bir bakış ve işte gidiyor, yavaş adımlarla, güzel dik bedeniyle usul usul salınarak, on yediye elli beş geçiyor. Canım sigara içmek istemiyor artık. Genç adamla genç kadın peronda duruyorlar. Onlara bakıyorum. Adamın elinde bir torba var ve Nancy'den söz ediyorlar; o da gidiyor, çağrılmış. Konuşmuyorlar, bir şey söylemiyorlar, birbirlerine bakıyorlar yalnızca. Ve ben ellerine bakıyorum, parmaklarında hiçbir halka görülmeyen güzel ellerine. Kadın solgun, incecik, siyah saçlarıyla, dağınık; adam, boylu ve sarışın, yüzü güneş yanığı rengiyle yaldızlı, çıplak kolları mavi ipek gömleğinden tunç sütunlar gibi çıkıyor. Kapılar gürültüyle açılıp kapanıyor, onlar duymuyorlar bile; artık birbirlerine de bakmıyorlar, birbirlerine bakmak zorunda değiller, onlar içlerinden beraberler çünkü.

“Paris yolcuları vagonlara.”

Kadın tek kelime söylemiyor, yalnızca ürperiyor. Adam öpmüyor onu, güzel, çıplak kolları omuzlarından iri elleriyle kavıyor, bu elleri ağır ağır kollar boyunca indiriyor, ta bileklere kadar. Bileklerde duruyor. Zayıf ve kırılverecekmiş korkusu veren bilekler. Bilekleri tüm gücüyle sıkıyor gibi. Kadın ses çıkarmıyor, bileklerini adamın güçlü ellerine bırakmış, kolları hareketsiz, kıınıldamıyor, yüzü uykuda sanki.

“Vagonlara.”

Tren sarsılıyor, adam basamağa atlıyor, orada, deri halkalara tutunmuş duruyor. Kadın ona dönmüş, güneş yüzünü bembeyaz bir aydınlığa boğuyor, gözlerini kırıştırıyor, gülümsüyor. Bu öylesine sıcak ve geniş bir gülümseme ki, öylesine inanmış, huzur dolu, öylesine yumuşak; olamaz ki, olamaz bu, bir erkek, ne kadar güzel, ne kadar güçlü olursa olsun, böylesine bir gülümsemeyi yalnızca ken-

di için, yalnızca kendisine alsın, alsın götürsün, olamaz bu! O beni görmüyor bile, yalnızca erkeği görüyor, gözlerini kırıştırıyor, onu bir saniye daha görebilmek için güneşle baş etmeye çabılıyor. Ben gülümsüyorum ona, onun tebessümüne karşılık verir gibi. Saat on sekiz. Tren istasyondan ayrıldı, güneşe daldı, tüm camlar pırl pırl. Kadın peronun taşları üstünde duruyor, küçücük, koyu bir gölge. Çevresinde sallanan, çırpınan mendiller var. O kıvıldamıyor, mendil sallamıyor, kolları iki yanında, hareketsiz sarkmış, ama gülümsüyor, sanki gülümseyerek sönüyor, yok oluyor. Şimdi de gülümsüyordur mutlaka, ama artık tebessümü görünmüyor. Hayır, görünüyor. Kadın orada, genç adam için, bütün gidenler için, benim için. Karım o huzur ve barış dolu evde, evimizde, küçüğün yanında oturmuş, sessizlik ve barış çevresinde yeniden doğuyor ve oluşuyor. Ben, gidiyorum, güneşte gidiyor, uzaklaşıyorum, zavallı George, bari biraz uyuyabilse, gidiyorum ve istasyonun taşları üzerinde kalan küçük, koyu renkli bir gölgeye bütün gücümle gülümsüyorum.

On sekizi on geçiyor. Pitteaux, Casette Sokağı'nda bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, saat on sekizde bir randevusu vardı, kol saati-ne baktı, on sekizi on geçiyor, beş dakika sonra çıkarım yukarı. Paris'in beş yüz yirmi sekiz kilometre güneydoğusunda, George, pencerenin demirine yaslanmış, saman yığınları arasından kayıp gidiyor, telgraf direklerine bakıyor, gülümsüyor ve terliyordu, Pitteaux, "Bu Allahın belası ne halt karıştırdı acaba?" diye düşünüyordu. Birden şiddetli bir istek, bir anda yukarı fırlamak, kapıyı yumruklayıp, "Söyleyin, ne halt etti? Ben o işin içinde yokum!" diye bağır-mak isteği başını döndürdü. Ama şöylece bir dönmele yetindi, oraya, o havagazı musluğuna kadar gideceğim, yürüdü, her şeyden önce telaşlı görünmemek gerek, hatta şimdi buraya geldiği için kendine kızıyor, lanet ediyordu, antetli bir kâğıda yazarak yanıt vermesi gerekti oysa, "Madam, görüşmek isterseniz ben her gün saat ondan on ikiye kadar büromdayım," demesi gerekti. Sırtını döndü ve istemediği halde adımları sıklaştı. Paris, beş yüz on sekiz kilometre; George alnını kuruladı, Paris'e doğru kayar gibi gidiyordu, yan yan, yengeç gibi, Pitteaux, "Bu boktan bir iş," diye düşünüyordu, ardında trenin gürültüsüyle hemen de koşarak yürüyordu, Rennes Sokağı'na saptı, yetmiş bir numaraya daldı, üçüncü kata çıktı ve kapıyı çaldı; Paris'e altı yüz otuz sekiz kilometre uzakta Hannequin karşısındaki kadının bacaklarına bakıyordu, bunlar azıcık tüylü, naylon çorap içinde biraz şişman, ama güzel bacaklar-dı; Pitteaux kapıyı çalmış, bekliyordu sahanlıkta, alnını kuruluyor-

du, George travers gürültüleri arasında alnını kuruluyordu, ne bok yemiş olabilir bu, amma berbat iş ha! Pitteaux yutkunmakta zorluk çekiyordu, midesi, hele o boş ve guruldayan midesi; ama Pitteaux, başı inatla dikilmiş, burun delikleri açılmış, dimdik duruyordu, dudaklarını tuhaf bir çarpıtıyla büküyordu, o korkunç dudak büküşüyle. Kapı açıldı, Hannequin'in treni tünele girdi, Pitteaux serin ve kokulu bir loşluğa girdi, hizmetçi kadın, "Lütfen buyurun!" dedi, toparlak ve kokulu bir kadın, çıplak ve yumuşak, kırkında bir kadının taze ve tatlı gevşekliğiyle yumuşak kolları, siyah saçlarının arasında bir tutam beyaz saçıyla Pitteaux'ya doğru yürüdü, adam onun olgun kokusunu duydu.

"O nerede?"

Pitteaux eğildi, kadın ağlamıştı. Hannequin'in karşısındaki kadın bacak bacak üstüne attı ve Hannequin çorabın üzerinden bacağına bir kısmını gördü, Pitteaux o korkunç dudak büküşüyle yüzünü buruşturdu ve sordu:

"Kimden söz ediyorsunuz madam?"

Kadın, "Philippe'ten," dedi.

Pitteaux içinde bir şeylerin yumuşadığını hissediyordu, belki de kadın, güzel kollarını bükerek, indirip kaldırarak ağlayacaktı karşısında, onun gibi bir kadın mutlaka koltuk altlarını tıraş etmiş olurdu.

Bir erkek sesi duyarak korkuyla irkildi, ses yan odadan geliyordu.

"Şekerim, boşuna vakit kaybediyoruz. Mösyö Pitteaux odama gelmek lütfunda bulunursa, kendisine her şeyi anlatırım."

Tuzağa yakalanmıştı! Öfkeden kendini kaybedecekti neredeyse, hırstan titreyerek girdi, beyaz aydınlığa daldı, tren tünelden çıkıyordu, beyaz bir ışık oku pencerelerden içeri daldı. Onlar, sırtlarını ışığa vermiş, oturuyorlar, ben tam aydınlıktayım, ışığın ta karşısında. İki kişiydiler.

Üniforma giymiş olan şişman adam, "Ben General Lacaze," diye kendini tanıttı. Yanında oturanı, melankolik yüzlü bir dev adamı göstererek, devam etti:

"Mösyö Jardies, ruh hastalıkları uzmanı," dedi. "Philippe'i muayene ve tedavi etmesini rica ettik kendisinden."

George kompartımana girdi ve oturdu, küçük, ufak tefek bir esmer adam öne eğilmiş, konuşuyordu, İspanyol'a benziyordu daha çok. "Patronunuz yardım edecek demek," diyordu, "bu çok iyi bir şey, memurlar ve öteki çalışanlar için çok iyi bir şey bu. Benim

belli bir işyerim yok, garsonum ben. Bahşiş alıyoruz tabii, ama işte o kadar. Bunun çok sürmeyeceğini, herifleri korkutmak için gittiğimizi söylüyorsunuz, eh, diyelim ki öyledir, ama bir de bakarsınız iki ay-üç ay sürmüş. Bizim karı ne bulup da yiyecek o zaman?”

General, “Philippe, üvey oğlum, bu sabah erkenden, bize haber vermeden çıkıp gitmiş, evi terk etmiş kısacası,” dedi. “Saat altı civarında annesi yemek odasındaki masanın üzerinde mektubunu bulmuş.” Yazı masasının üstünden bir zarf uzatarak otoriter bir sesle devam etti: “Açın okuyun, rica ederim.”

Pitteaux mektubu istemeyerek aldı, bu düzensiz, küçük, pis yazı, sivri sivri harfler, silintiler ve mürekkep lekeleri. Geliyordu, saatler boyunca bekliyor, onun odada bir aşağı bir yukarı dolaştığını duyuyordum, sonra önüne neresi gelirse oraya, yere, sandalyenin üzerine, kapının altına, buruşuk, pis ve bu sinek pisliğine benzer yazılarla dolu kâğıtlar bırakıyordu, Pitteaux bu yazılara okumadan, sanki bunlar anlamsız ve saçma, göre göre bıkılmış biçimlerden ibaretmiş gibi, midesi bulanarak bakıyordu. Bunları asla, bir daha, hiçbir yerde görmemeyi isterdim.

“Benim küçücük, tatlı anneciğim, şimdi dönem, canilerin dönemi. Ama ben, kurbanlar sırasında olmayı arzuluyorum. Belki birazcık acı çekeceksin benim için: Ben, bunu da arzuluyorum.

“Philippe.”

Pitteaux mektubu masaya bıraktı, gülümsedi.

“Canilerin dönemi!” dedi. “Rimbaud’nun etkisi korkunç yıkıntılar yaparak sürüyor demek ki.”

General ona bakıyordu.

“Biz de az önce bazı kimselerin yapabildiği yıkıcı etkilerden söz ediyorduk,” dedi. Sonra birden sordu: “Oğlumun nerede olduğunu biliyor musunuz?”

“Nereden bileyim?”

“Onu son olarak ne zaman görmüştünüz?”

Pitteaux, “Vay vay vay!” diye düşündü. “Sorgu başladı!” Madam Lacaze’a döndü ve yakın bir dost tavrıyla, “Doğrusu, kesin olarak bilmeyeceğim,” dedi. “Galiba, sekiz gün kadar oluyor.”

Generalin sesi bu defa yandan çarpıyordu ona.

“Size niyetinden söz açmış mıydı?” diye sordu.

Pitteaux, anneye gülümseyerek, “Hayır,” dedi. “Philippe’i bilirsiniz. Aklına eseni, aklına estiği anda yapar. Yemin edebilirim ki dün gece, bu sabahki hareketini düşünmemişti bile.”

General ısrar etti:

“Peki, son görüşmenizden sonra size telefon etti mi ya da mektup falan yazdı mı acaba?”

Pitteaux tereddüt etti, ama el, şimdiden işe koyulmuştu, söz dinleyen, uslu akıllı, yardım etmeye hazır bir el, ceketin iç cebine daldı; karar sonra geldi ve el kâğıt parçasını uzattı. Madam Lacaze açgözlü bir ihtirasla atılıp kâğıdı aldı. Artık ellerime hükmedemiyorum ben. Yüz çizgilerine hükmedebiliyordu, dudaklarını bükererek yüzünü buruşturdu, o korkunç dudak büküşüyle, bir kaşını hafifçe yukarı kaldırarak.

“Bu sabah aldım bunu.”

Madam Lacaze dikkatle okudu:

“*Loetus et errabundus. Bariş için!*”

Tren homurdanarak gidiyor, vapur sallanıyor, Pitteaux’nun midesi sesleniyor, kendini zorlayarak ayağa kalktı.

“Bu, mutlu ve haydut, demektir,” diye nezaketle açıkladı Pitteaux, “Verlaine’in şiirlerinden birinin adı!”

Ruh hastalıkları uzmanı ona kaçamak bir gözle baktı.

“Biraz tuhaf bir şiir,” dedi.

“Bu kadarlık mı?” dedi Madam Lacaze.

Kâğıt parçasını parmaklarında evirip çeviriyordu.

“Evet, ne yazık ki bundan ibaret.”

Generalin keskin sesini duydu:

“Daha ne istiyorsun, güzelim? Bu mektubu son derece açık ve anlamlı bulmuyor musun? O kadar açık ki, Mösyö Pitteaux’nun buna karşın Philippe’in niyetinden haberi olmadığını söylemesi bana çok tuhaf görünüyor.”

Pitteaux ani bir hareketle generale doğru döndü, üniformaya baktı yüzüne değil, üniformasına ve kan beynine çıktı.

“Mösyö,” dedi, “Philippe haftada en az iki-üç kez bana bu çeşit mektuplar yolluyordu. Öyle ki sonunda artık okumaz, okusam da önem vermez oldum. Size özür dileyerek şunu hatırlatmak isterim ki mösyö, benim Philippe’in mektuplarından başka düşünceleirim, işlerim de vardır.”

“Mösyö Pitteaux,” dedi general, “1937’den beri *Pacifiste* adlı bir derginin sahibisiniz. Bu dergide, açıkça savaşın, hatta yalnızca savaşın değil, Fransız ordusunun karşısında görünüyorsunuz. Oğlumla, 1937’de, bilmediğim şartlar altında tanıştınız, onu da kendi cephenize kazandınız. Oğlum, sizin etkinizle subay olduğum için bana, bir subayla evlendiği için annesine karşı affedilmeyecek, hoş görülmeyecek bir tutum içine girdi. Açıktan açığa, herkesin gözü

önünde, ordu ve askerlik düşmanı olduğunu belli etti. Bugün, evimizi terk ediyor uluslararası krizin en tehlikeli bir döneme girdiği sırada ve bize, kendi gözlerinizle gördüğünüz gibi, barışın kurbanı olmak için bizi terk ettiğini söylüyor. Siz otuz yaşındasınız, Mösyö Pitteaux, Philippe ise yirmi. İşte bu nedenle, size, oğlumun bundan böyle başına gelebilecek her felaketten yalnızca sizi suçlandıracağımı söylerken, haksız hareket etmiş olmuyorum.”

Hannequin, karşısında oturan kadına, “Eh, ben, kendimi anlayayım size,” dedi. “Savaşa gidiyorum.” Kadın, “Hiii, Aman Tanrım!” dedi. George garsona bakıyor onu sevimli buluyordu; ona: Ben de gidiyorum, senin gibi, demek istiyordu, ama cesaret edemedi utandığından, tren çok sarsıyordu, “Tekerlek üstünde oturuyorum herhalde,” diye düşündü.

Pitteaux sert bir sesle, “Böylesine bir suçlamayı kesin olarak reddederim,” dedi. “Hiçbir sorumluluk kabul edemem. Açınıza saygı duyarım, ama bu hiçbir zaman herhangi bir suçu yüklenmemi gerektirmez. Philippe Grésigne 37 Eylül’ünde gazetede ki büroma geldi, bunu kabul ediyorum. Geldi, bize çok şeyler vaat eden güzel bir şiirini getirdi, şiiri kasım sayımızda yayınladık. O günden sonra sık sık gazeteye uğrar oldu, biz kendisine, nezaketle, artık kendisinden faydalanamayacağımızı anlatmaya uğraştık. Bize göre çok fazla heyecanlıydı ve açıkça söylemek gerekirse, onunla nasıl başa çıkacağımızı şaşırmiştık.” (Kabaetlerinin ucuyla bir yere ilişiyor, çok mavi ve korkutucu gözlerini Pitteaux’ya dikeyiyor, onun içkisini yudumlayışına, sigarasını içişine bakıyordu, dudaklarının hareketlerine bakıyordu, o sigara içmiyordu, içki içmiyordu, ara sıra, burnuna parmağını sokuyor ya da serçeparmağının tırnağıyla dişini karıştırıyordu, ama gözünü ondan ayırmıyor, ısrarla, inatla bakıyordu.)

Madam Lacaze birden, “Ama nereye gitmiş olabilir?” diye bağırdı. “Nereye gitmiş olabilir? Ne yapıyor? Ondan, sanki ölmüş gibi söz ediyorsunuz!”

Sustular. Kadın, korkuyla ve kinle dolu bir yüzle, öne eğilmişti; Pitteaux sivri yakasının ucundan göğsünün ikiye ayrıldığı noktayı görüyordu; general, koltuğunda dimdik oturmuştu, bekliyordu, bir annenin haklı acısına saygı göstererek birkaç dakika susmayı doğru buluyordu. Ruh doktoru Madam Lacaze’a, sanki hastalarından biriymiş gibi, yumuşak bir gülümsemeyle bakıyordu. Sonra kocaman, melankolik kafasını salladı. Pitteaux’ya dönerek, suçlamayı sürdürdü.

“Philippe’in bütün fikirlerinizi anlamamış, inançlarınızı paylaşmamış olduğunu kabul edelim, Mösyö Pitteaux,” dedi. “Ama onun, her tür etkiye fazlasıyla açık, çocuk denecek kadar genç bir insan olduğunu ve size büyük bir hayranlıkla bağlı olduğunu da siz kabul edin lütfen.”

“Bunda benim suçum yok herhalde.”

“Belki de suçunuz yok. Ama etkinizi kötüye kullandığınızı inkâr edemezsiniz.”

Pitteaux, “Rica ederim!” diye bağırdı. “Madem Philippe’i muayene etmişsiniz, onun hasta olduğunuzu bilmeniz gerekir.”

Doktor gülümseyerek, “Tam da hasta denemez,” dedi. “Soydan gelen epeyi yüklü bir sorunlar mirası olduğu muhakkak.” Doktor, yan gözle generale bakarak ekledi: “Babadan gelen arızalar. Ama tam bir psikopat değildi. Yalnız, içedönük, çevresine uymayan, tembel ve kendisine gerektiğinden fazla önem veren bir çocuktü. Bu arada tikler, fobiler ve özellikle cinsel yaşamıyla ilgili bazı ters alışkanlıklar vardı tabii. Son günlerde, sık sık beni görmeye geliyordu. Uzun uzun konuşuyorduk, bu arada bana... şeyi itiraf etti. Nasıl açıklayabilirim bilmem?” Madam Lacaze’a dönerek, “Bir doktorun fazla açık sayılacak konuşma biçimini affedeceğinizi umarım,” dedi. “Kısacası, sık sık ve düzenli arayla gelen cinsel krizleri oluyordu. Birçok meslek arkadaşım bu krizleri bir sonuç olarak kabul ederler, ben ise burada bir sonuç değil, bir neden görürüm daha çok. Yani, tek kelimeyle, Philippe, Mendousse’un tatlı bir deyim kullanarak, ergenlik çağındakilerin kararsızlık krizi dediği o yıpratıcı kriz dönemlerinden birini yaşıyordu: Bir yol göstericiye ihtiyacı vardı. Siz, kötü bir çoban oldunuz Mösyö Pitteaux, çok kötü bir çoban oldunuz.”

Madam Lacaze’ın Pitteaux’ya dönük olan bakışları orada gelişigüzel duruyormuş gibiydi, ama bunlar taşınması zor ağırlıkta bakışlardı. Pitteaux dürüstçe doktora bakmayı tercih etti.

“Madam Lacaze’dan özür dilerim,” dedi. Ama, madem beni suçluyorsunuz, açıkça konuşmak zorundayım ben de. Ben tanıdığım gündən beri Philippe’i kesin bir dejenere olarak kabul ettim. Eğer bir yol göstericiye ihtiyacı var idiyse, bu görevi siz niçin üzerine almadınız? Mesleğiniz bunu gerektirmiyor muydu?”

Ruh doktoru kederle gülümsedi ve içini çekerek dilini dudaklarında gezdirdi. Genç kadın gülümsüyordu, kamaranın kapısına yaslanmıştı, tüyleri diken dikendi, çekici bir ifadeyle gülümsüyordu.

“Pekâlâ, bebeğim,” dedi kaptan, “akşam dokuzda bana gelirsi-

niz, sizi ve arkadaşlarınızı rahat ettirmek için ne yapabileceğimizi konuşuruz o zaman.” Açık renk ve bomboş gözleri vardı, yüzü çok kırmızıydı, göğüslerini, boynunu okşayarak gülümsedi ve tekrarladı: “Unutmayın: Bu gece, saat dokuzda, burada randevumuz var.”

“General Lacaze bana Philippe’in anı defterini verdi ve içinden bazı sayfaları okumama izin verdi. Bu itirafları bilmek zorundayım, meslek icabı tabii. Mösyö Pitteaux, bu yazılardan çıkardığım sonucu size açıklamak isterim: Siz bu bahtsız çocuğa şantaj yapıyormuşsunuz, Mösyö Pitteaux. Sizin kendisini beğenmenizi ne kadar kuvvetle arzuladığını biliyor ve bu aşırı bağlılıktan, ondan birtakım isteklerde bulunmak için faydalanıyormuşsunuz. Bu isteklerin ne olduğunu açıklamamış. Son günlerde size karşı koymaya kalkışmış ve siz onu öylesine küçük düşürecek biçimde karşılaşmış, ona öyle ezici bir dille hakaret etmişsiniz ki çocuk derin bir umutsuzluğa düşmüş...”

Bunların bildikleri bir şey mi var? Ama öfke ağır bastı, dudaklarını bükerek gülümsedi. Maud gülümsüyor eğilerek selam veriyordu, poposu şimdiden kapının dışında, açık ve temiz havadaydı, gövdesi eğiliyor, selam verirken kamaranın sıcak ve kokulu havasına dalıp çıkıyordu.

“Tabii, tabii, kaptan. Tam saat dokuzda, değil mi? Tamam, tamam.”

“Onu umutsuzluğa iten kim aslında? Her gün hırpalayan, ezen, onu küçük düşüren kim? Geçen cumartesi, sofrada, yemekte, herkesin içinde onu tokatlayan ben miyim? Onu bir ruh hastası olmaya zorlayan, doktor doktor gezdiren ve bir genç erkeğe çok ağır gelecek en çirkin sorularla onu didikleleyen, sıkıştıran kim?”

Garson, “Sizi de mi çağırdılar?” diye sordu.

George kederli bir yüzle gülümsedi, ama konuşmak, genç kadınların sorularını yanıtlamak gerekti.

“Hayır,” dedi, “Paris’e bir iş için gidiyorum.”

Madam Lacaze’in çığılığa benzer sesiyle birden irkildi:

“Susacak mısınız siz? Susacak mısınız? Ona saygısızlık ediyorsunuz! Yirmi yaşında bir çocuk, onu soydunuz siz, kirlettiniz, yetmiyor mu? Bana saygı gösterin hiç olmazsa, anasına. Şu anda belki kendini Seine’e attı bile, siz oturmuş suçu birbirinize atmakla oyalanıyorsunuz! Hepimiz, hepimiz suçluyuz, bize, ‘Beni çileden çıkarmaya hakkınız yok,’ diyordu. Biz onu çileden çıkardık, deli ettik onu.”

General kıpkırmızı olmuştu. Maud kıpkırmızı olmuştu.

“Oldu,” dedi. “Gelip valizlerimizi alacaklar. Bu gece ikinci sı-
nıfta yatacağız.”

“Şekerim,” dedi France, “gördün mü, bak? Gözünde büyütüp
duruyordun. Ama hiç de sandığın kadar zor olmadı bu iş, değil mi?”

Adam sesini yükseltmeden, taş gibi gözlerle kadına bakarak,
“Rose!” dedi.

Kadın ürperdi, ağzı açık, şaşkın gözlerle kocasına baktı.

“Ne... ne ayıp!” dedi. “Utaniyorum. Utaniyorum.”

İri, güçlü elini uzattı ve karısının çıplak kolunu kavradı, tek-
rarladı:

“Rose!” Sesi bomboştu. Madam Lacaze birden gevşedi, ağzını
kapadı, başını salladı ve uyanır gibi oldu, generale baktı, general
ona baktı, gülümsedi; her şey yeniden düzene sokulmuştu.

General, “Ben,” dedi, “karımın korkularını paylaşmıyorum.
Üvey oğlum anasının çekmesindeki on bin frangı çalarak evden
kaçmıştır. Bu durumda onun canına kıymak isteyeceğine asla
inanmıyorum.”

Bir sessizlik oldu. Vapur dalgaların tepesinde dans etmeye
başlamıştı; Pierre kendini lapa gibi çökmüş, gevşemiş hissediyor-
du, yatağının başucunda mihlanmış gibi duruyordu, sonra valizini
açtı, valizden bir lavanta, diş macunu ve pipo tütünü kokusu yayı-
larak midesini altüst etti, düşündü: Kamarot söylemişti zaten, ada-
makıllı deniz yiyeceklerdi yolda! General soğukkanlılığını toplama-
mıştı, Madam Lacaze uslu bir çocuk gibiydi şimdi, Pitteaux anla-
mıyordu, midesi gurulduyor, başı çatlayacak gibi ağrıyordu, anla-
yamıyordu; yükseliyor, yükseliyor, sonra hop! Bir şey burnunu gıc-
ıkıyor sanki, ayaklarının altında tahtalar gıcırıyor, inliyor. Hava
sıcak ve tozluymuştu, generale bakıyor ve ondan nefret edecek gücü
bulamıyordu kendinde.

General, “Mösyö Pitteaux,” dedi, “konuşmamızı bir sonuca
bağlayalım. Anlaşıyor ki siz üvey oğlumun bulunması işinde bizim-
le işbirliği yapmak zorundasınız. Şu ana kadar polisi işe karıştırma-
maya çalıştım. Ama önümüzdeki kırk sekiz saat içinde Philippe’i
bulmayı başaramazsak durumu arkadaşım Savcı Drénet’ye bildir-
mek ve işi ona bırakmak zorunda kalacağım. Bu fırsattan faydalana-
rak ona, resmî makamların, *Pacifiste* gazetesinin sermayesini ve
kaynaklarını daha dikkatli bir gözle incelemesi gerektiğini de hatırla-
tacağım tabii.”

“Ben... yardım etmek isterim tabii. *Pacifiste*’in hesapları her-
kese açıktır. İsteyen gelip didikleyebilir. Gerekirse her türlü hesa-
bı göz önüne serebilirim.”

Vapur dalıp çıkıyordu, sanki bir lunaparktaki cambaz vagoncuklara binmişlerdi. Kuruyan boğazından zor çıkan bir sesle, "Size yardım etmeyi kabul ediyorum," dedi. "Tabii... yalnızca insanlık görevi olarak."

General başını eğdi, "Sizden beklediğim buydu zaten," dedi.

Ağır ağır yükseliyor, ağır ağır, sinsi sinsi, gene öyle, sinsi sinsi alçalıyor, iniyor, insan yatağa ya da lavaboya, inen ya da çıkan bir şeyleri yakalayabilmek için bakmaktan kendini alamıyor, ama hiçbir şey görünmüyordu, lomboz penceresinin iç kenarında, bazı bir an görünüp kayboluveren biraz eğri, biraz bulanık, koyu mavi bir gölgeden başka, gölge camı bir an yalıyor, sonra hemen gözden kayboluyordu; bu capcanlı ve ürkek bir küçük hareketti, bir kalbin atışıydı, Pierre'in kalbi aynı iniş çıkışa ayak uydurarak çarpıyordu; saatler ve saatler boyu inip çıkmaktan vazgeçmeyecekti, Pierre'in dili ağzının içinde kocaman, bol sulu bir meyveydi; her boşluğa yuvarlanışta, kulaklarının içinde, bir yerlerinde hafif, kıkırdağımsı bir çatırtı duyuyordu, sonra şakaklarını mengene gibi sıkan o demir çember ve o doymayan esneme arzusu vardı. Ama çok rahattı, insan ancak kendi isterse deniz tutardı adamı. Şöyle bir doğrulması, kamaradan çıkması, güvertede bir dolaşması yeterdi, hemen kendine gelir, bu hafif, iç ezici, bayılıcı acayip duygu yok olurdu. "Gidip Maud'u göreyim," dedi. Valizi bıraktı, yatağın kenarında dimdik ve kıpırtısız duruyordu, bu bir uyanış gibiydi. Şimdi vapur ayakların altında çıkıyor ve iniyordu, ama midesi ve kafatası kurtulmuştu, özgürdü; Maud'un suçlayan gözleri gene görüldü; korku, sonra utanç. Ona, hastaydım, diyeceğim, çok içmiştim, diyeceğim. Anlatmam, açıklamam gerek, o konuşacak, kadın ona, içine dalan, delip geçen gözleriyle bakacaktı, ne yorucu bir şeydi bu. Zorlukla yutkundü, tükürüğü boğazından aşağı korkunç yumuşak bir gıdıklanmayla kayıp gitti, şimdiden yavan, bez gibi su ağzını doldurmuştu; yorucu, yorucu; düşünceleri kaçıştı, dağıldı, geriye kocaman, kendi alını yazısına terk edilmiş bir yumuşaklık kaldı yalnızca, düzenli aralıklarla inmek, çıkmak isteği, usul usul, dakikalarca, saatlerce kusma isteği başını yastığa koyverip uzanmak isteği kaldı; hoo hop, hoo hop! Beyninde tek düşünce olmadan, dünyanın dev hareketiyle birlikte sürüklenerek birden, tam zamanında kendini yakaladı, insan isterse ancak deniz tutar adamı. Kendini olduğu gibi buldu, baştan aşağı, bütünüyle, dimdik ve kuru, bir korkak, bir alçak, hor görülmüş bir âşık, geleceğin bir savaş kurbanı, gelecekteki bir ölü, bütün o aydınlık, apaçık ve buz kesilmiş

korkusunu buldu yeniden. Üst yataktan ikinci valizi aldı, alt yatağa koydu ve açmaya karar verdi. Eğilmeden, dimdik duruyordu, hatta valize bakmadan, parmakları, tutulmuş, katılaştırılmış parmakları kilidi gelişigüzel, körlemesine karıştırıyordu; değer miydi? Dövüşmeye değer miydi? Dev bir yumuşaklıktan başka bir şey olmayacaktı, artık hiçbir şey düşünmeyecek, korkmayacaktı, kendini koyvermek yeterdi. “Gidip Maud’u görmem gerek.” Bir elini kaldırdı ve boşlukta, titrek ve biraz ciddi bir salıntıyla dolaştırdı. Yumuşak hareketler, kirpiklerimin yumuşak kırpışması, ağızımdaki yumuşak tat, lavantanın ve diş macununun yumuşak kokusu, vapur yumuşaklıkla yükseliyor, yumuşak bir kaymayla iniyor; esnedi ve zaman yavaşladı, duruldu, çevresinde kıvamlandı, yapış yapış oldu; doğrulmak, dikilmek ve kamaradan iki adım dışarı çıkmak yeterdi, dışarı, serin havaya. Ama niçin, ne yapmak için? Korkuyu bulmak için mi gene? Valize elinin tersiyle vurarak savurdu ve boyu boyunca yatağa serildi. Kıvamlı, yapış yapış bir şey, bir şurup. Şekerli bir şurup artık korkmuyordu, artık utanç duymuyordu, deniz tutması ne güzel şeydi.

Rıhtımda, taşların üzerine oturmuş, ayaklarını suyun üstüne doğru sarkıtmıştı, yorgundu. “Bu kadar çok ev olmasa,” dedi, “şu Marsilya hiç de kötü bir yer olmayacak hani.” Az ötesinde gemiler sallanıyordu, azıcık, çok değil, bunlar küçük gemilerdi, yan yana, dolu, kenarlarında çiçekten süslerle, güzel kırmızı perdeler ve çıplak heykelciklerle.

Gemiler vardı, kimi gemi vardı, keçi gibi sığıyordu, kimi kılmıdamıyordu bile, masmavi suyu ve ileride, uzakta demir köprüyü görüyordu; uzakta olana bakmak keyif verir insana, dinlendirir. Gözleri acıyordu: Bir vagonun altına girmiş uyumuştı, sonra adamlar gelmişlerdi, ellerinde fenerlerle, ortalığı aydınlatmış, çok zoruna giden sözler söyleyerek kovmuşlardı onu; bundan sonra bir kum yığını bulup kıvrılıp yatmıştı, ama bir daha uyku girmemişti gözüne. Kendi kendine, “Ya bu gece nerede zıbarıp yatacağımı, ha?” diye söylendi. Mutlaka rahat, insansız bir yerler vardı, şöyle azıcık çimenli bir yerler. Ama bilmiyordu ki nerede olduğunu: Zenci’ye sorması gerekti bunu. Acıkmıştı, kalktı, dizleri katılaştı, kal-karken çatır çutur etti. “Yiyecek bir şeyim kalmadı,” diye söylendi kendi kendine, “bir han bulmalı.” Yeniden yola koyuldu, bütün gün yürümüştü, içeri giriyor, soruyordu: “Bana bir iş var mı?” ve gene yola koyuluyordu: Zenci söylemişti:

“İş yok!”

Kentlerde, yürümek zordu, koca koca kaldırım taşları yüzünden. Rıhtımı, kenardan, ağır adımlarla, tramvaylardan korunabilmek için dikkatle sağına soluna bakarak geçti, tramvayların çan sesini duyunca korkuyordu, bu ses dehşete düşürüyordu onu. Sokaklarda bir sürü insan vardı; yerde bir şey arar gibi hep ayaklarına bakarak hızlı hızlı yürüyen sıska, bodur adamlar vardı; yanında geçerken ona çarpıyorlar, sonra başlarını kaldırıp bakmadan “Pardon!” diyorlardı; onlara bir şeyler söylemek isterdi, ama o kadar güçsüz, o kadar zayıf, dokunsan kırılıverecek gibi görünüyorlardı ki laf atmaya cesaret edemiyordu. Kaldırıma çıktı ve güzel teraslarıyla kahveler gördü, sonra oteller vardı, lokantalar vardı, ama girmedi, masaların üzerinde örtüler vardı, örtüler; her zaman lekeleyebilirdi insan. Islak ıslak kokan karanlık bir ara sokağa saptı. “Peki ama,” diye söylendi, “biz karnımızı nerede doyuracağız?” Sonra birden ne yapmak gerektiğini anladı: Karşıda, alçak yapılı bir evin önünde tahtadan yapılmış beş-on ufak, yuvarlak masa vardı, sonra çevreyi çok da aydınlatacağa benzemeyen yuvarlak lambalar vardı, üstelik örtü de yoktu. Masalardan birinde uslu görünen bir kadınla oturan bir adam, yemeğe başlamıştı bile. Koca Louis yaklaştı, adamla kadının masasının yanındaki masaya oturdu, onlara güle-güle selam verdi. Kadın ona ciddi gözlerle baktı, sonra sandalyesini biraz geriye çekti. Koca Louis garson kızı çağırırdı, azıcık kansız, ama kalçaları diri diri, oynak oynak bir küçük kızdı bu.

“Ne yiyeceğiz bakalım, küçük kız?”

Kız güzeldi, güzel kokuyordu, ama Louis’yi gördüğüne memnun olmamış gibi bir hali vardı. Masadaki bir kâğıdı işaret ederek, “Liste burada,” dedi.

“Ha, peki,” dedi Koca Louis.

Kâğıdı aldı ve bakar gibi yaptı, ama yazıları ters tutacağından korkuyordu. Garson kız uzaklaşmıştı, kapı aralığında dikilmiş duran bir adamla bir şeyler konuşuyordu. Kapıdaki adam başını sallayarak dinliyor ve Koca Louis’ye bakıyordu. Sonunda adam kızı kapıda bırakarak yürüdü, Koca Louis’nin yanına geldi, kederli bir yüzle, “Ne istiyordun kardeşim?” diye sordu.

Koca Louis şaşmıştı.

“Ne mi,” dedi, “ne isteyeceğim, yemek istiyorum. Bir çorba, bir de kocaman bir parça domuz. Çorbanız vardır değil mi?”

Adam kederle başını salladı.

“Hayır,” dedi, “çorbamız yok.”

“Param var benim,” dedi Koca Louis, “veresiye istemiyorum.”

Adam, “Tabii, biliyorum,” dedi. “Ama siz yanlış gelmişsiniz. Burada rahat edemezsiniz, üstelik, siz rahatsız olunca biz de rahatsız oluruz...”

Koca Louis adama dikkatle baktı, “Burası lokanta değil mi?”

Patron, “Evet, evet, lokanta,” dedi. “Ama burada bizim belli müşterilerimiz vardır... Siz, Canebier’ye doğru bir dolaşsanız, orada birçok küçük lokanta bulabilirsiniz, tam istediğiniz gibi lokantalar.”

Koca Louis kalkmıştı. Şaşkın bir tavırla alnını kaşıyordu.

“Param var,” dedi, “isterseniz göstereyim.”

Adam telaşla, “Hayır, hayır,” dedi, “sözünüze inanıyorum.”

Koca Louis’yi kolundan tuttu ve sokakta birkaç adım beraber yürüdü onunla.

“Şu tarafa gidin,” dedi, “rıhtıma çıkarsınız. Sonra sola doğru yürüyün, yolu kaybetmenize olanak yok.”

Koca Louis şapkasına dokunarak selam verdi.

“Çok iyisiniz,” dedi, “mersi.” Kendini suçlu hissediyordu.

Kendini gene rıhtımda, bacaklarının arasında dolaşan, koşuşan kara suratlı, sıska, küçücük adamların ortasında buldu, bu küçük adamlardan birini çiğneyivermek korkusundan çok ağır adımlarla yürüyordu, birden içine bir keder çökmüştü; şu saatlerde o Canigou’dan Villefranch’a doğru inerdi, sürü önü sıra koşuşur, arkadaşlık eder insana, sık sık yol üstünde Vetil Çiftliği’ne doğru tırmanan Mösyö Pardoux’ya rastlardı, Mösyö Pardoux ona bir sigara vermeden geçmezdi, sırtına iki de yumruk indirirdi, dağ kıpkırmızı ve dilsizdi, vadinin dibinde Villefranch’ın ince ince tüten dumanları görünürdü. Burada kaybolmuştu, bütün bu insanların acelesi vardı, onları yalnızca başlarının üzeriyle ya da şapkalarının tepesiyle görbiliyordu, ufacık ufacık şeylerdi hepsi. Veleidin biri bacaklarının arasından sıvıştı, sonra arkadaşına dönerek alayla bağırdı:

“Yuuu! Şuna bak! Yukarıda tek başına için sıkılmıyor mu, ha?”

Koca Louis artlarından baktı, birden kendini suçlu hissetmişti, bu kadar iri, bu kadar uzun olduğu için utandı. “Kendi arkadaşları var tabii,” diye düşündü, duvara yaslandı, durdu. Kederli ve yumuşaktı, hasta olduğu günlerdeki gibi kederli ve yumuşak. Zenci’yi düşündü, o kadar güler yüzlü, o kadar neşeli olan Zenci’yi, tek arkadaşını. “Onu bırakmayacaktım,” diye düşündü. “Bırakmayacaktım.” Sonra birden, daha az kederli bir olasılık geldi aklına: Bir Zenci ta uzaktan görünür, onu bulmak zor olmaz, demek arasa bu-

labilir onu; yeniden yürümeye başladı, şimdi daha az yalnızdı sanki, gözleriyle çevreyi araştırıyor, düşünüyordu: “Bir bardak bir şey ikram edeyim ona.”

Hepsi meydanda toplanmıştı, yüzleri batan güneşle kırmızı kırmızıydı. Jeanne vardı, Ursule vardı, Clapot kardeşler vardı, Marie vardı, ötekiler vardı. Önce evlerinde beklemişler, sonra saatlerin öylece gelip geçtiğini fark edince çıkmışlar, yeniden meydanda toplanmışlardı, bekliyorlardı. Donuk, cilasız camların arkasından, dul Tremblin'in kahvesinde ilk lambanın yanışını gözlemişlerdi; camlı kapının üstünde üç buğulu, dağınık ışık lekesi yapmıştı lambalar. Bu lekeleri gözlemişler ve içlerine kederin dolduğunu duymuşlardı; Tremblin Ana boş, insansız kahvesinde lambaları yakmıştı, mermer masalardan birinin önüne çökmüş, eliş sepetini mermerin üzerine bırakmış, pamuklu çoraplarını kaygısızca onarmaya başlamıştı, kaygısızdı, çünkü duldu o. Ama ötekiler, onlar dışarıda duruyorlar ve erkeklerini bekliyorlardı, artlarında boş, insansız evlerin ve gölgelerin ağır ağır yayıldığı mutfakların varlığını duyuyorlardı, önlerinde bu upuzun, korkulu yol ve yolun ucunda Caen vardı. Marie kilisenin kulesindeki saatte baktı, Ursule'a, “Saat neredeyse dokuz oluyor, onları gene de tuttular orada herhalde,” dedi. Belediye başkanı olmaz öyle şey, demişti ama, o her şeyi biliyor muydu sanki, kentlerin ne yapacağını o da ancak ötekiler kadar biliyordu. Kendiliklerinden gelip kapıya dayanmış aslan gibi adamları geri yollarlar mıydı hiç? Belki de onlara, “Eh, madem geldiniz...” demişlerdi... sonra da alıkoymuşlardı. Küçük Rose koşa koşa geldi, soluk soluğaydı, bağırdı: “Geliyorlar! Geliyorlar!” ve kadınlar hep birden koşular, Darbois'nın çiftliğine kadar koşular, oradan yolun epeyi bir kısım görünürdü ve uzaktan, bembeyaz yolun üzerinde, tarlalar arasında onları gördüler, gittikleri gibi dönüyorlardı peş peşe, ağır ağır şarkı söylüyorlardı. Chapin en öndeydi, arabanın üzerinde yığılmış gibiydi, iri elleri dizgini gevşek gevşek tutuyordu, uyuyordu ve at alışkın ayaklarla yürüyordu; Marie adamın bir gözünün iyice morarmış olduğunu fark etti, “Gene dövüşmüş,” diye düşündü. Onun ardından arabada ayakta durmuş, şarkı söyleyen Renaud geliyordu, ama çok da keyifli görünmüyordu nedense, hepsi, şimdiden apaydınlık olan gökte siyah gölgeler gibiydiler. Marie, Clapot'ya döndü. “Bunların hepsi sarhoş,” dedi, “bir bu eksikti.” Chapin'in arabası ağır ağır, gıcırdayarak ilerliyordu, kadınlar yol vermek için iki yana çekildiler. Araba geçti ve Loise Chapin bir çığlık kopardı: “Hiii, Aman Tanrım! Hayvanın birini getirmiş. Öteki... onu şarap al-

mak için satmış.” Renaud ayakta, bağıra çağıra şarkı söylüyor, arabası bir hendekten öbürüne yalpalıyordu, ardında ötekiler vardı, ayakta, kamçılar ellerinde, bağıra çağıra şarkı söylüyorlardı. Marie erkeğini görmüştü, sarhoşa benzemiyordu, ama yakından, suratının halini görünce içtiğini ve çingar çıkarmaya hazırlandığını anladı. İçi daralarak, “Bu, hayvanı satmaktan beter,” diye düşündü. Ama gene de döndüğü için mutluydu, ara sıra, cumartesi günü onu pataklasa da zararı yoktu, dönmemişti, işleri yapacaktı ya gene. Kahvelerden birinin önündeki masaya oturmuş, bir şarap istemişti, ona küçücük bir bardağın içinde azıcık beyaz şarap getirmişlerdi, bacaklarını olduğu gibi duyuyordu, bacaklar masanın altındaydı, pabuçlarının içinde ayak parmaklarını oynatıyordu. “Boktan iş,” diye düşündü. İçti ve, “Boktan iş, o kadar da aradım onu,” diye düşündü. Onu karşısına oturtacak, o siyah, tatlı suratına bakacaktı; görür görmez gülmeye başlamıştı, Zenci de gülmüştü, güvenen, inanan bir bakışı ve bir hayvanınki gibi yumuşak gözleri vardı. “Ona sigarayla, içecek bir bardak bir şey vereceğim,” dedi kendi kendine.

Yan masadaki ona bakıyordu. Beni tuhaf buluyor, çünkü kendi kendime konuşuyorum; yirmi yaşında var yok bir çocuktuktu, vaktinden önce uzamış, çok zayıf, bir küçük kız teniyle taptaze bir küçük çocuk, esmer, yakışıklı sayılacak bir adamla oturmuştu, adamın boksörlerinkine benzeyen bir burnu, kulaklarından fişkıran kara tüyleri ve iri kolunda çapa biçimi bir dövme vardı. Koca Louis onların, bir acayip dille kendisinden söz ettiklerini anladı. Onlara bakarak gülümsedi ve garsonu çağırdı:

“Arkadaş, bana bir bardak daha. Eğer azıcık daha büyük bardağın varsa korkma, getir, ha?”

Garson kımıldamadı, hiçbir şey demiyordu, ama ona gene de bir şeyler dermiş gibi bakıyordu. Koca Louis cüzdanını çıkardı, masanın üzerine koydu.

“N’oluyor, arkadaş? Cebi delik mi sandın bizi, ha? İşte, al bak, para verelim istersen.”

Cüzdandan üç binlik banknotu çıkardı, garsonun burnuna doğru uzattı:

“Beğendin mi, ha, yeter mi? Hadi getir bakalım, o şarap mıdır ne halittir o getirdiğinden bir bardak daha!”

Cüzdanı cebine koydu ve yan masadaki kız gibi kıvrıkcık oğlanın kendisine tatlı bir gülümsemeyle baktığını gördü.

Çocuk, “N’aber?” dedi.

“Ha?”

“Ne var ne yok dedik...”

“İyi,” dedi Koca Louis. “N’olacak? Bizim Zenci arkadaşı arıyorum.”

“Buralı değilsiniz galiba?”

Koca Louis güldü.

“Yok,” dedi, “buralı değilim. Bir bardak bir şey içmez misin? Benden tabii.”

Kız gibi kıvrıkcık çocuk, “Eh,” dedi, “bu teklif reddedilmez. Arkadaşı da getireyim mi?”

Kendi dillerinde yanındaki adama bir şeyler söyledi. Adam gülümsedi, ses çıkarmadan kalktı. Geldiler. Koca Louis’nin karşısına oturdular. Kıvrıkcık çocuk mis gibi kokuyordu.

“Karı gibi kokuyorsun,” dedi Koca Louis.

“Berbere gittim.”

“Ha! Ondan. Adın ne arkadaş?”

“Mario,” dedi kıvrıkcık çocuk, “arkadaş İtalyan’dır. Adı Starace, tayfayız biz.”

Starace güldü, ses çıkarmadan başıyla selam verdi.

Mario, “Fransızca bilmez,” dedi, “ama matrak heriftir. İtalyanca bilir misin sen?”

“Hayır,” dedi Koca Louis.

“Boş ver, zarar yok, öyle de olsa matraktır, göreceksin ya!”

Aralarında İtalyanca konuştular. Bir güzel dildi bu, şarkı söyler gibi. Koca Louis onlarla beraber olduğu için mutluydu azıcık, ne olsa bir ahbablıktı bu, ama için için kendini yalnız hissediyordu.

“Ne içeceksin?”

“Eh,” dedi Mario, “birer kadeh pastis içeriz.”

Louis, “Üç pastis,” dedi. “Nedir bu, şarap gibi bir şey mi?”

“Hayır, değil, daha da iyi bir şey, şimdi içince anlarsın.”

Garson üç kadehe likör koymuştu, Mario kadehlerin üzerini suyla doldurdu ve likör beyaz, dalga dalga bir sisi haline geldi.

“Merhaba!”

Ağzını şapırdatarak içti, sonra dudaklarını gömleğinin koluyla sildi. Koca Louis de içti, fena değildi, anason kokuyordu.

“Starace’a bak,” dedi Mario, “bak, ne yapacak şimdi. Kırılırsın gülmekten.”

Starace gözlerini şaşılattı: O sırada burnunu da buruşturuyor, dudaklarını uzatıyor, kulaklarını tavşan kulağı gibi oynatıp duruyordu. Koca Louis güldü, ama kendini şaşkın, azıcık da bozuk

hissediyordu, birden, Starace'ı sevmediğini düşündü. Mario katıla katıla gülüyordu.

Gülerken, "Sana dedimdi ya," diyordu. "Matraktır bizim oğlan. Şimdi sana tabak numarasını yapacak, bak!"

Starace kadehini masaya bıraktı, tabağı aldı, kocaman avucunun içine oturttu, sonra öbür elini üç kez tabağın üstünden geçirdi. *Üçüncü seferden sonra tabak yok olmuştu. Koca Louis'nin şaşkınlığından faydalanan Starace, elini onun bacaklarının arasına daldırdı; Louis sert bir şeyin bacaklarını dolaştığını duydu, sonra el, parmaklarının arasında az önce kaybolan tabakla meydana çıktı. Koca Louis isteksiz isteksiz güldü, Mario gülmekten bayılacak gibiydi, gözlerinden yaşlar akıyor, ağlıyormuş gibi hıçkırıyor, Louis'nin dizini yumrukluyordu.*

İki hıçkırık arasında, "Ah seni!" dedi. "Ah seni namussuz seni! Ne ittir o, sana söylememiş miydim?"

Usul usul sakinleşti, sustu ve üç adamın üstüne ağır bir sessizlik çöktü. Koca Louis, onları tuhaf bir biçimde sıkıcı buluyor, için için defolup gitmelerini istiyordu, ama havanın karardığını, neredeyse gecenin bastıracağını, gene o gölgelerle dolu, تنها, karanlık sokaklarda başıboş dolaşmak zorunda kalacağını, gene karınını doyuracak, sonra da üç-beş saatçik bir uyku çekecek yer arayacağını düşündü, birden üç pastis daha ismarladı. Mario ona doğru eğildi ve Louis çocuğun kokusunu içine çekti.

"Demek buradan değilsin ha?" diye sordu Mario.

"Buradan değilim, kimseyi de tanımıyorum," dedi Louis. "Tanıdığım bir tek arkadaş vardı. Onu da bulamadım. Belki de siz tanırırsınız, Zenci o."

Mario belirsiz bir ifadeyle başını salladı.

Birden, gözlerini kırpıştırarak Louis'ye sokuldu.

"Marsilya matrak kenttir," dedi. "Marsilya'yı bilmiyorsan, ömründe matrak geçmemişsin demektir."

Koca Louis yanıt vermedi. Villefranch'ta epey kepezelik yapmıştı. Sonra Perpignan kerhanelerinde, askerliğini yaptığı zaman; ama hesabı kapamıştı artık. Hem Marsilya'da adamın kurtlarını nasıl dökebileceğini göz önüne getiremiyordu bir türlü.

"Canın eğlenmek istemiyor mu?" diye sordu Mario. "Şöyle güzel, fıstık gibi kızlar.. sevmez misin yoksa, ha?"

"Ondan değil," dedi Koca Louis. "Ama şimdi bir şeyler bulup yemek isterdim. Han gibi bir yer biliyorsanız gidelim, yemekler benden."

Gecenin karanlığı çökerken maddeler buharlaşmış, uçmuş, yok olmuştu; şimdi yalnızca sınırları belirsiz, sisli yığınlar ve karanlık, simsiyah sisler kalmıştı geriye; hızlı hızlı yürüyordu, başını eğmiş, omuzlarını kısmıştı; birden bir halata takılıp kösteklenmekten korkuyor, duvara yapışarak yürüyordu; kendini gecenin kemiren, yok eden pençesine koyvermek, bu dev buharın içinde, boşlukta asılı kalmış bir dumandan, bir buğudan ibaret olmak, kenarları boyunca usul usul yenmek, didiklenmek, bir kocaman pamuk yumağı gibi lif lif olup dağılmak. Ama beyaz elbisesinin bir uzak deniz feneri gibi gecede parladığını biliyordu. İkinci sınıf güverteyi geçti, hiç ses duymadı, çıt yoktu, denizin bitmeyen çalkantısından başka; ama her yanda, denizin yayvan siyahına karışmış, sessiz, kıpırtısız insanlar vardı, insanların gözleri vardı; bir an sivri, küçük bir ateş geceyi deliyor, bir insan yüzünü kızılaştırıyordu, gözler parlıyor, ona bakıyor ve yok oluyordu, ölebilmek isterdi.

Bir merdiven inmek gerekti, üçüncünün koridorunu geçmek, sonra bir merdiven çıkmak, dimdik ve bembeyaz boyalı bir merdiven; beni bir gören olursa, düşünmez bile, kamarası yukarıda, yalnız onun kamarası, adamın işi vardır, bütün gece alıkoyamaz beni. Onun bu işten hoşlanmasından ve o Rum kaptanın yaptığı gibi, her gece salona bir kamarot yollayıp kendisini çağirtmaya kalkışmasından korkuyordu; ama hayır, sanmam, onun gibi şişko bir ihtiyar herif için fazla siskayım ben, hayal kırıklığına uğrayacak herhalde, nereye el atsa yalnız kemik bulacak bende. Kapıyı vurmaya gerek kalmadı, kapı aralıktı, karanlıkta bekliyordu:

“Gelin, güzelim,” dedi.

Kadın bir an, gırtlığında bir yumrukla, kararsız, durdu; sonra bir el onu yakaladı, içeri çekti, kapıyı kapadı; birden, kocaman bir göbeğe yapıştığını duydu, ihtiyar, lastik lastik kokan bir ağız dudaklarını ezdi. Kendini bırakmıştı, gururlu bir boyun eğişle, “Bu da iş,” diye düşünüyordu, “işimin devamı...” Kaptan elektrik düğmesine uzandı ve yüzü karanlıktan kurtuluverdi, gözlerinin akı mavimsi ve sütlüydü, sol gözünün akında kırmızı bir benek vardı. Kadın gülümseyerek saçlarını düzeltti; şimdi birden her şey çok daha zor olmuştu, ışık yanalı beri, o ana kadar adamı kocaman, bilinmedik bir yığın olarak farz edebiliyordu, ama şimdi o en basit, en çirkin ayrıntısına kadar var olmuştu karşısında. Şimdi Maud, dünyadaki bütün varlıklar gibi belli ve tek, bir tek olan bir varlıkla sevişecekti; bu gece, dünyaya inen bütün geceler gibi belli ve tek olacaktı, tek ve tekrar yaşanması olanaksız bir aşk gecesi, yaşanmış,

tüketilmiş, yitmiş bir gece. Maud gülümsüyor ve, “Bir dakika kaptan, bir dakika,” diyordu, “çok acelecisiniz: Biraz tanıyalım birbirimizi.”

Ne oluyor? Dirseğine dayanarak doğruldu, yüzünde kaygılı bir ifadeyle dinledi: Vapur birden durmuş gibiydi. Üst üste üç-dört kez geçirdi, berbat bir şeydi bu, hele biri ta burnuna kadar ekşi ekşi geldi, içini boşalmış hissediyordu. Ama zihni berrak, apaçıktı. Ve bir an sonra kendini, alnını çepeçevre saran demir çemberle ve o artık çok iyi tanıdığı, kalbini burkan korkuyla, yatağın kenarına oturmuş buldu. Zaman yürümeye başlamıştı, acımak nedir bilmeyen, kesik kesik, duraklaya duraklaya dönen bir çark gibi; her saniye onu bir dev testerenin dişi gibi yırtıyor, koparıyor, her saniye onu Marsilya'ya, üzerinde can vereceği o balçık renkli toprağa yaklaştırıyordu. İşte yeniden dünya orada, kamarasının çevresindeydi, istasyonlarla, sigara dumanlarıyla, üniformalarla, insanlarından boşalmış tarlalarla dokunmuş korkunç bir dünya, o Flandre'da kendisini bekleyen delikle, içinde yaşaması ya da bırakıp çıkması olanaksız dünya. Bir korkak, bir alçak, bir askerin, dövüşmekten korkan oğlu: Kendinden nefret ediyor, iğreniyordu. Ama buna karşın hayata yapışıyordu gene de. Bu daha da iğrenç bir şeydi. Hayır, yaşamak istemesi, kendini yaşamaya değer bulduğundan değildi; bu... hiçbir şey için değildi; hiçbir şey için değildi, çünkü yaşıyordu. Canını kurtarmak için her şeyi göze alabileceğini biliyordu, kaçabilirdi, yerlere diz çöküp yalvar yakar olabilir, hatta belki ihanet edebilirdi ve bütün bunların yanı sıra, yaşama gerçekten böylesine bağlı da değildi. Kalktı: Ona ne diyeceğim? Bana güneş çarpmıştı, mı diyeceğim? Sıtma nöbetim tutmuştu, mu diyeceğim? Doğal halimde değildim, mi diyeceğim? Sallana sallana aynaya kadar yürüdü ve yüzünün limon renginde olduğunu gördü. Tamamdı şimdi: Suratıma da güvenemem bu durumda. Bu yetmiyormuş gibi herhalde ağzım da kusmuk kokuyordur. Yüzüne kolonya sürdü, Botot suyuyla gargara yaptı. Sinirlenerek, “Ne uzun işler,” diye düşündü. İlk kez bir karı hakkımda şunu bunu düşünür diye tasalanıyorum. Bir orospu bozuntusu, bir sokak çalgıcısı, ne kadınlar gelip geçti elimden, aile kadınları, evli barklı kadınlar. Ceketini sırtına geçirirken, “Onun elindeyim artık ben,” diye düşündü. “Çünkü o biliyor.”

Kapıyı açtı ve çıktı; kaptan anadan doğma çıplaktı, derisi balmumu sarılığında, düzgündü, tüysüzdü, göğüslerindeki seyrek, beyaz üç-beş tüyden başka tüyü yoktu, ötekiler ihtiyarlıktan dökülmüştü anlaşılın. Gülüyor, şişman, kocaman, komik bir bebeğe

benziyordu. Maud parmaklarının ucuyla adamın şişman, parlak kalçalarına dokundu, sonra gülmekten katılarak iki büklüm oldu.

“Gıdıklanıyorum, yapma!”

Kamara numarasını biliyordu: 27’ydi; önce sağdaki koridora, sonra soldaki koridora saptı, duvara sağır darbelerle, değişmeyen bir tempoyla vuruluyordu, 27, burasıydı. Genç bir kadın, ölü gibi bembeyaz, yataklardan birinde yatıyordu; ihtiyar bir kadın, yatağına oturmuş, kıpkırmızı ve şiş gözleriyle, peynirli çörek yiyordu.

“Ha,” dedi, “üç genç hanım, değil mi? Çok nazik insanlardı doğrusu. Gittiler, ama ikinciye geçtiler sanıyorum; çok arayacağım onları.”

Ona şaşkın gözlerle baktı, elini kalça kemiğinde gezdiriyordu.

“Küçücük bebek yüzünüzle pek güzelsiniz,” dedi, “ama o kadar zayıfsınız ki.”

Kadın gülüyordu: Kalça kemiğine dokundular mı, gülmesi gelirdi.

“Zayıflardan hoşlanmıyor musunuz, kaptan?”

Adam acele, “Aaa, yooo, beğenmez de değilim hani,” dedi, “beğenmez de değilim.”

Koşar adımlarla merdiveni çıktı: Maud’u görmesi gerekti. Şimdi ikincinin koridorundaydı, güzel bir halı vardı yerde, kapılar, duvarlar güzel bir gümüş rengine boyanmıştı. Şansı yardım etti. Birden karşıdan Ruby görüldü, elinde valizlerle kamarot ardı sıra yürüyordu.

“Merhaba,” dedi Pierre, “ikinciye mi geçtiniz?”

“Ya, evet!” dedi Ruby. “France hastalanırım diye korktu. Hepimiz hak verdik ona: İnsanın sağlığı söz konusu olunca azıcık fedakârlık yapılır. Öyle değil mi?”

“Maud nerede?”

Maud kolunun üzerine doğru yatmıştı, kaptan elini nazik, ama dalgın okşayışlarla kalçalarında, kabaetlerinde gezdiriyordu; kadın kendini alçalmış, küçük düşmüş, hakarete uğramış hissediyordu. “Benden hoşlanmadıysa, kendini benimle yatmak zorunda sanmasın,” diye düşündü. Adamın nezaketine karşılık elini uzattı, kalçalarını okşadı: Yıpranmış, eskimiş bir deriydi bu.

Ruby keskin bir sesle, “Maud mu?” dedi. “Ne bileyim, kim bilir nereye gitti? Bilirsiniz onu: Birden aklına esti, çıktı, tayfalarla çene çalıyordu, belki de subaylardan birini yakalamıştır, ne bileyim? Vapur yolculuğuna bayılıyor. Güverteden içeri girmek istemiyor.”

“Küçük yaramaz!” dedi kaptan. Güldü ve kadının elini yakaladı, “Şimdi bir şeyler yaptıracağım sana!” Ve gözleri, ilk kez, pırıl pırıl yandı. Maud elini adamın eline koyverdi, utanıyordu, ama kamarayı değiştirdiklerine göre adamın ücretini alması gerekti, şöyle ya da böyle, birden bu kadar zayıf olduğu için dertlendi, hile yapmış, adamı aldatmış gibi hissediyordu kendini; kaptan gülümsüyor, gözleri kapanıyordu, şimdi tuhaf bir biçimde çocuksu, suçsuz ve kendi içinde kaybolmuş anlamlar vardı yüzünde, Maud’un elini sımsıkı yakalamış, bu eli kararlı bir yumuşaklıkla hareket ettiriyordu. Maud mutluydu: “Madem canı çekti, yapmamak olmaz, o kadar başını ağrıttık adamın. Üstelik çok sıskayım ben de...”

“Mersi, Mersi!”

Başını salladı ve yürüdü. Maud’u bulması gerekti, güvertedeydi mutlaka. İkinci sınıf güverteye tırmandı, gece simsiyahtı, insanları birbirinden ayırt etmek olanaksızdı, ta burnunun ucuna kadar sokulup bakmadıktan sonra. Ne aptalım, şurada beklerim, olur biter, ne yandan gelirse gelsin, bu merdivenden gelecek nasılsa. Kaptan gözlerini uyur gibi kapamıştı artık, Maud’u mutlu eden sakin ve huzurlu bir hali vardı, bileği yorulmuştu, ama ona zevk verebildiği için mutluydu, üstelik, kendini yalnız hissediyordu, tıpkı küçük bir kızken, Theneveur Dede’nin onu dizlerine oturttuğu ve sonra başını ağır ağır öne arkaya sallayarak uyukladığı günlerdeki gibi. Pierre denize bakıyor ve, “Korkağın biriyim ben,” diye düşünüyordu. Serin, taze bir rüzgâr yanaklarında dolaşiyor, alnına düşen perçemiyle oynuyordu, denizin iniş çıkışına bakıyordu, şaşkın bir korkuyla kendine bakıyor ve düşünüyordu: “Korkak! Asla aklıma getirmezdim bunu.” Acınacak kadar korkak. Kendi gerçek benliğini keşfetmesi için bir gün yetmişti; bu savaş rüzgârları olmasaydı, asla, hiçbir şey bilmeyecekti. 1860’ta doğuvermiş olsaydı örneğin. Yaşamın içinde huzurlu bir inançla dolaşacaktı; başkalarının korkaklığını acımadan ayıplayacak ve hiç, ama hiçbir şey onu gerçek benliğiyle yüz yüze getiremeyecekti. En küçük bir olasılık yoktu. Bir gün, tek bir gün: Şu anda biliyordu ve yapayalnızdı. Otomobiller, trenler, vapurlar bu berrak ve karanlık geceyi delik deşik ediyor, hepsi Paris’e doğru, hepsi aynı noktaya doğru yol alıyor, kendisi gibi genç bir sürü insanı alıp götürüyordu, hepsi uykusuz, küpeştelere sarıkmış ya da karanlık camlara yüzlerini yapıştırmış bir sürü genç insan. “Haksızlık bu,” diye düşündü. Mutlu çağlarda yaşamış, binlerce, hatta milyonlarca insan vardı ki hiçbiri kendi gerçek sınırını bilmemişti, onlara bilgisizliğin ayrıcalığı tanınmıştı.

Alfred de Vigny bir korkaktı belki. Ya Musset? Ya Baudelaire? Hepsine kaderleri yardım etmişti. Ayağını yere vurarak, "Halbuki ben..." diye düşündü. "Maud asla bilmeyecekti bunu, bana o hayran gözleriyle bakmakta devam edecekti ve ötekilerden fazla sürmeyecekti o da, iki ay, üç ay sonra onu da bırakıp gidecektim ben. Ama şimdi o biliyor. Biliyor. Orospu bozuntusu, o benden üstün şimdi."

Dışarıda gece simsiyahtı, ama barın içinde öyle çığ bir aydınlık vardı ki Koca Louis'nin gözleri kamaştı. Bu acayip bir şeydi, çünkü lambalar görünmüyordu: Tavanın dört yanını dolanan ince uzun, kırmızı bir tüp vardı, bir de beyazı vardı, ışık oradan geliyordu; her yana aynalar yapıştırmışlardı, aynada Koca Louis kendi kafasını olduğu gibi ve Starace'ın alnını görüyordu, Mario'yla Daisy, çok ufak oldukları için, aynada göremezdi onları. Yemeğin parasını ödemişti, dört kez de pastis içmişlerdi. Barın dibinde, tezgâhın önünde oturuyorlardı, insana ninni söyleyen o kocaman kocaman gürültülerle oturmak sıcak, yumuşak bir şeydi.

Koca Louis keyifleniyor, açılıyordu, canı şu masanın üzerine çıkıp şarkı söylemek istiyordu. Ama şarkı söylemeyi bilmiyordu. Şarkı söylemeyi canı çekmediği anlarda ise gözleri kapanıyordu, bir derin çukura doğru düşüyor ve kendini, sanki başına korkunç bir şey gelmiş gibi yorgun, bitkin hissediyordu, gözlerini açıp yeniden çevresine bakmıyor, başına ne geldiğini hatırlamaya çalışıyordu, oysa başına hiçbir şey gelmemiş oluyordu. Her iki halde de, rahattı, rahat sayılırdı, yalnızca azıcık tedirgindi, ama keyifliydi. Uzun, iri bacaklarını masanın altına doğru uzatmış, birini Mario'nun bacaklarının arasından, ötekini Starace'ınkilerden geçirmişti, aynada kendi suratını görüyordu, buna gülüyordu, Starace'ın yaptığı o komik suratu yapmaya çalışıyordu, ama ne gözlerini şaşılatabiliyor ne de kulaklarını oynatabiliyordu. Aynanın altında küçücük bir kadın oturuyordu, hiç de fena değildi, düşünceli bir yüzle sigara içiyordu, kadın Koca Louis'nin o acayip suratu kendisine yaptığını sanmıştı herhalde, çünkü ona bakarak dilini çıkardı, sonra sağ elinin bileğini sol eliyle avuçladı, sağ elini yumruk yaptı ve Koca Louis'ye doğru salladı. Koca Louis kızarak başını çevirdi, kadını gücendirdiğini sanarak korkmuştu.

Daisy küçücük, dik ve sıcak, karşısında oturuyordu. Ama Louis'ye bakmıyordu bile. Güzel kokuyordu, çığ çığ renklerle, ne güzel boyanmıştı, kocaman da göğsü vardı, ama Koca Louis kızı çok fazla ciddi buluyordu, o, insana tuhaf tuhaf şakalar yapan, örneğin, kulağınıza doğru üfleyen, kulağınıza doğru sokulup o he-

men anlayamadığımız açık saçık şeyleri fısıldayan daha bir fıkırdak kızlardan hoşlanırdı. Daisy heyecanlı ve ciddi görünüyordu, Mario'yla savaşı konuşuyordu.

"N'olacak yani," diyor, "gerekirse, dövüşürüz, n'olacak?"

Starace, Daisy'nin karşısında sandalyesinde dimdik oturuyordu, dikkatle dinler görünüyordu, ama nezaket olsun diye öyle görünüyordu, madem anlamıyordu söylenenleri. Koca Louis ondan hoşlanmaya başlamıştı, o kadar uslu uslu oturuyor, o kadar az kızıyordu ki. Mario Daisy'ye kurnaz bir ifadeyle bakıyordu, başını salladı:

"Hadi canım," diyordu, "hadi canım."

Aklı yatmış görünmüyordu.

"Ben grevdense savaşı yeğlerim," dedi Daisy. "Sence savaş daha iyi değil mi yani? Şu dok işçilerinin grevine bir bak yeter, ne pahalıya oturdu, gördün değil mi, hepimize?"

Daisy dikkatle ve üzgün bir sesle konuşuyordu; konuşurken başını yana eğiyordu. "Savaş başlayınca, grevlere paydos!" diye sertlikle devam etti: "Herkes çalışır ister istemez. Ah, ah! 17'de neler oldu, görseydin, çok küçüktün herhalde, ben de küçüktüm, ama bak hatırlıyorum. Cümbüştü cümbüş, geceleri Estaque'a kadar ateşleri seyrediyordun. Sonra o sokaklarda rastladığın heriflerin suratları, adam nerede yaşadığını şaşırırdı, heyecanlanıyordu insan, o Bautherille Sokağı'nda kuyruğa girenler, İngilizler vardı, Amerikalılar vardı, İtalyanlar, Almanlar vardı, hatta Hintliler bile vardı, ya! Anam neler toparlıyordu neler."

"Almanlar yoktu," dedi Mario, "Almanlarla savaşıyorduk o zaman."

"Sana Almanlar da vardı, diyorum. Hem de üniformalı Almanlar, kasketlerinin üzerinde acayip bir şeyler vardı. Görmesem, vardı demem, değil mi?"

"Ama onlarla savaşıyorduk," dedi Mario.

Daisy omuz silkti.

"Eeee, anladık, savaşıyorduk, ama yukarıda, Kuzey'de. Bunlar yukarıdan gelmiyorlardı ki, denizden geliyorlardı, alışveriş etmeye."

İri, kocaman bir kız geçiyordu, tereyağı gibi, sapsarı, tombul bir kız, ama o da fazla ciddi görünüyordu. Koca Louis. "Bunlar kentte oturdukları için böyle anlaşılan," diye düşündü. İri, sarışın kız Daisy'ye doğru eğildi, canı sıkındı.

"Bana bak," dedi, "ben savaşı sevmiyorum, anladın mı? Çünkü korkuyorum, ödüm bokuma karışıyor, ağabeyim 14'te savaşa gitmiş, bir anlatsın istersen sana, meraklıysan. Dinlemek ister mi-

sin, ha? Senin amcanın koskoca çiftliğini yakmadılar, değil mi? Ne biliyorsun ki sen?"

Daisy bir an şaşırды, sonra hemen toparlandı.

"Ya, o halde grevleri seviyorsun, öyle mi?" dedi.

Mario iri, sarışın kıza bakıyordu, kız yanıt vermeden başını salladı ve yürüdü, gitti. Çok da uzağa gitmeden masalardan birine oturdu ve mahzun yüzlü ufak tefek bir adama heyecanla bir şeyler anlatmaya başladı, küçük adam ağzında bir saman çöpünü çiğneyip duruyordu. Sarışın, Daisy'yi göstererek, şaşılacak bir hızla konuşuyordu. Küçük adam yanıt vermiyordu, saman çöpünü dişlerinin arasında evirip çevirerek gözleri yerde, dinliyordu, hatta, dinler bile görünmüyordu.

Mario, "O kız Sedanlı," diye anlattı.

"Neresi o?" diye sordu Daisy.

"Kuzeyde bir yer."

Daisy omuz silkti.

"Eee, ne halt etmeye gelip kafa ütülüyor öyleyse?" dedi. "Kuzeyliyse, alışkındır dövüşe."

Koca Louis bütün gücüyle esnedi ve iri gözyaşları yanaklarından yuvarlandı. İçi sıkılıyordu, ama mutluydu, esnemeyi çok sevdi. Mario kaçamak bir gözle ona baktı. Starace da esnedi.

Mario, Koca Louis'yi gösterdi.

"Bizim oğlan sıkıldı artık," dedi, "ona bir şeyler yap da keyiflensin Daisy."

Daisy Koca Louis'ye döndü, kolunu boynuna attı. Artık çok fazla ciddi görünmüyordu.

"Sahi mi, sıkıldın mı koca bebek? Yanında fıstık gibi bir kız oturup dururken?"

Koca Louis Zenci'yi gördüğü an ona yanıt vermek için ağzını açmıştı. Zenci tezgâhın önünde ayakta durmuş, bir bardaktaki sarı bir içkiyi içiyordu. Üzerinde yeşil bir giysi ve başında rengârenk kurdesiyle kocaman bir hasır şapka vardı. "Bak sen!" dedi Louis. Zenci'ye bakıyordu, mutluydu.

Kız, "N'oluyorsun?" diye sordu.

Başını kızıdan yana, sonra Starace'dan yana çevirdi ve onlara hayretle baktı. Onlarla beraber olduğu için utanmıştı. Daisy'nin koldan kurtulmak için omuzlarını şöyle bir sarstı, sonra, kalktı sessiz adımlarla Zenci'ye doğru yürüdü. Zenci içiyor ve Koca Louis mutlulukla gülümsüyordu. Daisy ardından, zehir gibi bir sesle, "N'oluyor bu hayvana?" diye söylendi. "Sıktı artık." Ama Koca

Louis umursamadı bile: Mario'yla Starace'dan kurtulmuştu. Sağ elini Zenci'nin tepesine doğru kaldırdı ve sırtına, kürekkemiklerinin arasına müthiş bir yumruk indirdi. Zenci neredeyse boğuluyordu, kıpkırmızı, öksürdü, hıçkırdı, tükürdü ve deli bir öfkeyle dönüp Louis'ye baktı.

"Benim," dedi Koca Louis.

Zenci, keskin bir sesle, "Oynattınız mı siz?" dedi.

Koca Louis, "Benim işte, görmüyor musun?" diye tekrarladı.

"Sizi tanımıyorum," dedi Zenci.

Koca Louis Zenci'ye kederle baktı:

"Unuttun mu? Dün beraber değil miydik, sen yüzmüş de yeni çıkmıştın hani?"

Zenci öksürdü ve yeniden tükürdü. Starace'la Mario kalkmışlar Louis'nin yanında dikilmişlerdi. Koca Louis öfkeyle, "...tir olup gitmeyecekler mi bunlar?" diye düşündü. Mario onu usulca kolundan çekti.

"Hadi, gel!" dedi. "Görüyorsun, seni istemiyor işte."

Koca Louis korkutucu bir sesle, "O benim Arabım ama," dedi.

Zenci, "Alın şunu be!" dedi. "Kaçta yatırılıyorsunuz bunu?"

Koca Louis Zenci'ye bakıyor ve kendini çok bahtsız hissediyordu: Oydu işte, güzel hasır şapkasıyla ne güzel, ne keyifliydi gene. Neden sanki böyle sersem ve nankördü?

"Sana şarap vermedim mi?" dedi.

Mario, "Hadi, gel artık," diye tekrarladı. "Bu senin Zencin değil. Hepsi birbirine benzer onların."

Koca Louis yumruklarını sıktı, Mario'ya döndü.

"Rahat bırak ulan beni," dedi, "çekil şuradan."

Mario bir adım geri çekildi. Ürkek bir sesle, "Bütün Zenciler birbirine benzer," dedi.

Daisy, "Mario," diye haykırdı. "Bırak şunu, hayvanın biri."

Koca Louis saldıracakken kapı açıldı ve eşikte pembe giysisi ve renkli kurdeleli kocaman hasır şapkasıyla bir Zenci daha göründü. Koca Louis'ye ilgisizce baktı, dans eder gibi yürüyerek masaların arasından geçti, geldi, tezgâha yaslanıp durdu. Koca Louis gözlerini ovuşturdu, sonra iki Zenci'ye ayrı ayrı baktı. Gülmeye başladı.

"İkisi bir gibi be," dedi.

Mario yanaştı.

"Eee, gördün ya?" dedi.

Koca Louis utanmıştı. Ne Starace'dan hoşlanıyordu ne Ma-

rio'dan, ama şimdi kendini onlara karşı bir suç işlemiş hissediyordu. İkisini kollarından yakaladı.

"Bunu benim Araba benzettim," dedi.

Zenci sırtını dönmüş içiyordu. Mario, Starace'a baktı, sonra ikisi birden Daisy'ye baktılar. Daisy ayaktaydı, ellerini kalçalarına dayamış, onları bekliyordu. Çok da keyifli görünmüyordu.

Mario, "Hımmm!" diye homurdandı.

Starace, "Hımmm!" diye homurdandı.

Birden döndüler, Louis'yi kollarından tutarak sürüklediler,

"Gel, senin Arabı arayalım."

Sokak daracıktı, bomboştu, lahana gibi bir şey kokuyordu, çatıların üstünde yıldızlar parlıyordu. Koca Louis kederle, "Hepsi birbirine benzer," diye düşündü.

"Çok var mı Marsilya'da?"

"Çok var mı, ne?"

"Zenciler."

Mario başını salladı, "Eh, az da sayılmaz," dedi. Koca Louis, "Dut gibiyim," diye düşündü. "Size yardım edeyim," dedi kaptan, "oda hizmetçiniz olayım biraz." Mario, Koca Louis'yi belinden sarılarak tutmuştu, kaptan kombinezonu askılarından tutuyordu, Maud kendini tutamayarak güldü, "Ters tutuyorsunuz ama," dedi, Mario, Koca Louis'nin beline sımsıkı sarılmıştı, kafasını midesine doğru vuruyordu: "Sen benim kardeşimsin be, ha, öyle di mi Starace? Ha? Bu benim kardeşim di mi? Biz birbirimizi seviyoruz be." Starace sessiz sedasız gülüyordu, başı dönüyordu, dönüyordu, dişleri pırl pırl parlıyordu, korkulu rüyaydı bu, kafası çılgınlıklarla ve kör edici ışıklarla gümbürdüyordu, başka çılgınlıklara, başka ışıklara doğru yürüyordu, gece onun peşini bırakmayacaklardı, Starace'ın gülüşü, inip çıkan esmer yüzü, Mario'nun küçük fare suratı, kusmak istiyordu. Deniz Pierre'in midesinde inip çıkıyor, yükselip alçalıyordu, Arabını bir daha asla bulamayacağını iyi biliyordu o, Mario itekliyordu, Starace çekiştiriyordu, Arap bir melekti, ben cehen-nemdeyim şimdi. Söylendi:

"Arabım melekti be."

Ve iki kocaman damla gözyaşı yanaklarından doğru süzüldü, Mario itiyor, Starace çekiyordu, sokağın köşesini döndüler, Pierre gözlerini kapadı; şimdi yalnızca kaldırımların üzerinde sokak lambasının parlayıp sönen ışığı ve denizin, geminin bordasında fışkıran köpüklü hışıltısı vardı.

Panjurlar kapalı pencereler kapalı, oda toz ve formol kokuyor-

du. Adam pasaporta doğru eğilmişti, mum kır saçlarını aydınlatıyor, masanın üstüne başının kocaman gölgesini gönderiyor. “Elektiriği niye yakmıyor sanki? Gözleri kör olur bu gidişle.” Philippe boğazını temizledi: Kendini sessizlik ve yoklukta kaybolmuş hissediyordu; orada varım ben, nihayet varım, sağlamım, kendimi kabul ettiriyorum, kadın lokmayı yutamıyor, boğazında gözyaşlarından bir yumruk tıklı sanki, öteki aptallaşmış, şaşkın, bana kaldırdığı el kuruyor, kupkuru oluyor, benim böyle bir şey yapabileceğime asla inanmazdı, orada yeniden doğdum ben, ama burada, bu beni çoktan unutmuşa benzeyen, kır bıyıklı kıvrırcık kafalı ihtiyarın önündeyim. Burada; burada! Burada, benim sağırlar ve körler arasındaki tekdüze varoluşum burada ve ben gölge halinde eriyorum. Ve orada, avizenin aydınlığında büfeyle berjerin arasında varım ben, varım, kendimi kabul ettiriyorum. Ayağını yere vurdu, ihtiyar gözlerini kaldırıp baktı, haşin, çipil ve yorgun, miyop gözlerini.

“İspanya’da bulundunuz mu?”

“Evet,” dedi Philippe. “Üç yıl önce.”

“Pasaportunuzun süresi geçmiş. Yenilemek gerek.”

Philippe sabırsızlıkla, “Biliyorum,” dedi.

“Benim için mesele değil,” dedi ihtiyar. “İspanyolca bilir misiniz?”

“Anadilim gibi.”

“Kendinizi İspanyol olarak yutturabilirseniz şansınız varmış derim, bu sapsarı saçlarla...”

“Sarışın İspanyollar da vardır.”

İhtiyar omuz silkti:

“Ben bunu... laf olsun diye...”

Pasaportu dikkatle karıştırıyordu. “Ben buradayım, şu sahtekâr herifin önünde.” Bu, gerçeğe benzemiyordu. Bu sabahtan beri hiçbir şey gerçeğe benzemiyordu. Şu sahtekâr herif de bir sahtekâr herife benzemiyordu, jandarmaya benziyordu daha çok.

“Siz bir jandarmaya benziyorsunuz,” dedi.

İhtiyar yanıt vermedi, Philippe’in birden rahatı kaçtı. Yokluk! Dünün o cam gibi saydam yokluğu geri gelmişti, buraya, o bakışların içinden gelip geçtiğim, o bir hamalın sırtında ince ince pırıldayan kocaman bir cam olduğum ve güneşin aydınlığı içinden gelip geçtiğim dünlerin yokluğu. Orada, şu anda ben ölüm kadar donuk, kapkara ve belliyim; kendi kendine soruyor şimdi: “Nerede? Ne yapıyor? Beni birazcık düşünür mü acaba, arar mı beni?” Bu ihtiyar yeryüzünde benim bir kıymetli taş, bir mücevher gibi değerli olduğum bir köşenin bulunduğunu bilmiyor.

“Evet?” diye sordu Philippe.

İhtiyar ona bıkkın gözlerle baktı.

“Sizi Pitteaux mu gönderdi?”

“Üçüncü defadır aynı şeyi soruyorsunuz. Evet,” dedi Philippe, “beni Pitteaux gönderdi.”

İhtiyar, “İyi,” dedi. “Genellikle bunu bedava yaparım ben. Ama sizin için, üç bin franga ancak.”

Philippe yüzünü, Pitteaux’un korkunç dudak büküşüyle buruşturdu.

“Umarım ki öyle olsun,” dedi, “sizden bedava iş istemem.”

İhtiyar alayla dudak büktü. Philippe, “Sesim bozuk çıkıyor,” diye düşünerek sinirlendi. “Daha, o doğuştan varolmuşa benzeyen küstahlığı, korkusuzluğu edinemedim. Hele ihtiyarlarla konuşurken. Onlarla benim aramda, karşılıkları ödenmemiş tokatların hesabı duruyor daha. Onlarla aynı çizgide, teke tek konuşabilmek için bu hesabı sonuna dek görmem, kapamam gerek.” Birden heyecanlanarak, “Ama en sonuncusunun hesabını gördüm,” diye düşündü, “o sonuncunun defteri kapandı.”

“İşte!”

Sert bir hareketle elini cebime attı, cüzdanı aldı, üç binlik çıkardı, masanın üzerine koydu.

İhtiyar, “Küçük budala,” dedi. “Şimdi ben bu parayı cebime atar ve senin işini yapmayı da reddederim.”

Philippe adama korkuyla baktı ve paraları almak ister gibi bir hareket yaptı. İhtiyar kahkahayla güldü.

Philippe kekeliyordu:

“Ben... sandım ki...”

İhtiyar hâlâ gülüyordu, Philippe elini küskün bir tavırla çekti, sonra gülümsedi.

“İnsanları tanırım ben,” dedi, “sizin böyle bir şey yapmayacağımızı biliyorum.”

İhtiyar birden ciddileşti. Yüzünde kötü, ama keyifli bir anlam vardı.

“İnsanları tanırsın ha!” dedi. “E-he! İnsanları tanırmış! Ulan kılkuyruk, kalkmış ömründe hiç görmediğin bir adama gelmişsin, cebinden banknotları çıkarıp masanın üstüne atmışsın, kurbanlık koyun gibi karşıma dikilmişsin; bunun için adam öldürürler be! Hadi hadi, bırak da işimizi görelim. Şimdi ben senin bin frangını keserim, bu da fikrinden caymayasın diye. Üstünü kâğıtları almaya geldiğin zaman verirsin.”

Bir tokat daha, hepsini, hepsini ödeteceğim. Gözlerine yaşlar hücum etti. Şimdi öfkelenmeyi hak etmişti, ama duyduğu yalnızca aptalca bir şaşkınlıktı. Böylesine taş gibi olmayı nasıl başarabiliyorlardı, hiçbir zaman güçsüz olduklarını görmemişti, hep tetikleydiler, ilk yanlışınızda üzerinize atıyor, sizi eziyorlardı. Ne yaptım ben ona? Oradakilere, mavi salondakilere? Ben de bu oyunu oynamasını öğreneceğim, ama öğreneceğim, analarını belleyeceğim onların!”

“Ne zaman hazır olur?”

“Yarın sabah.”

“Ben... daha çabuk olur sanıyordum.”

“Ne?” dedi ihtiyar. “Ya damgalar? Damgaları parmağım ile yapıyorum sanıyordun herhalde, ha? Hadi, yallah, git bakalım şimdi. Yarın sabah gelirsin. Senin kâğıtları ancak yarın sabaha kadar otursam tamamlayabilirim.”

Dışarıda gece, korkulu yaratıklarıyla iğrenç ve ılık gece; arkasına dönüp bakmaya cesaret edemediğiniz uzun, bitmek bilmeyen dakikalar boyunca ardınızda, Saint Ouen’in karanlık, insansız sokaklarında akseden ayak sesleri; bu sokaklarda korkar insan.

Philippe renksiz bir sesle sordu:

“Saat kaçta geleyim?”

“Kaçta istersen, sabah altıdan itibaren...”

“Burada... Burada bir otel bulabilir miyim acaba?”

“Saint Ouen Caddesi’nde istediğinden âlâsını bulursun. Hadi şimdi git bakalım.”

Philippe kararlı, “Sabah tam altıda burada olurum,” dedi.

Bavulunu aldı, kapıyı arkasından kapadı ve merdiveni indi. Gözyaşları üçüncü kat sahanlığına sessizce yuvarlandı, mendil almayı unutmuştu, peş peşe birkaç kez burnunu çekti, sonra gözlerini koluyula sildi, ben korkak değilim. Yukarıdaki hayvan herif onu korkak sanıyordu, hor gören, alay eden bakışları ardı sıra buralara kadar gelmişti. Bana bakıyorlar, hepsi! Philippe son basamakları koşarak indi. “Lütfen kapıyı kapayınız!” Kapı ılık ve kuşkularla dolu bir yarı karanlığa açılıyordu. Philippe bu bulaşık suyuna daldı. “Ben korkak değilim, böyle bir şeyi ancak o ihtiyar, iğrenç herif düşünebilir. Zaten, artık o da düşünmüyordur,” diye karar verdi kendine. “Beni düşünmüyordur, işe başlamıştır bile.” Ardı sıra gelen bakışlar söndü, Philippe adımlarını sıklaştırdı. “Ne o Philippe? Korkuyor musun yoksa?” “Hayır korkmuyorum! Ama yap-

mam bunu...” “Yapamaz mısın? Yapamaz mısın Philippe?” Duvara sırtını dayamıştı, Pitteaux göğsünü, gömleğinin üzerinden memelerinin uçlarını okşuyordu. Sonra ani bir hareketle doğruldu ve sağ elinin parmak uçlarıyla Philippe’in ağzına bir tokat indirdi. “Hadi, çık git şimdi buradan. Güle güle, Philippe! Ben korkaklardan hoşlanmam!” Sokak o gecelere özgü taş kesilmiş gölgelerle doluydu, duvarlara yaslanmış, kıpırdamadan duran, bir şey söylemeden, sigara bile içmeden sizin önlerinden gelip geçişinizi, gecenin çamuruna bulanmış gözleriyle seyreden insanlar. Kalbi deli gibi çarpıyor ve her an koşmaya hazır, hızlı adımlarla yürüyordu. “Bu suratla mı? Hadi canım sen de! Sen korkağın birisin!” Görecekler, görecekler hepsi, o da görececek, ötekiler gibi, bir gün adımı okuyacak. “Bak sen!” diyecek. “Bir muhallebi çocuğu, bir ana kuzusu için hiç de fena sayılmaz hani!”

Sağında ölü gözü gibi bir ışık, bir otel! Garson kapıda duruyor, şaşı gözleriyle bir yerlere bakıyordu: Acaba bana mı bakıyor? Philippe adımlarını sıklaştırdı, ama bir-iki adım fazla atmıştı, otelin kapısını geçti, garson şimdi şaşı gözleriyle arkasından bakıyordu mutlaka; artık geri dönemezdi. Şaşı garson ya da tepegözlerin dövüşü. Ya da şöyle denebilir: bir tepegözün inanılmadık serüveni. Günün birinde şurada, elmacikkemiklerinin üzerinde bir yerde bir kaşıntı duyuyor, aynaya bakıyor. Tekgözünün yanında ikinci bir göz, bir yeni göz çıkmış... Ne hayal kırıklığı! İki gözü bir anda, aynı tempoyla hareket ettirmek hemen de olanaksız, çünkü ilki yıllar yılı tek başına yaşamış, alışmış buna, kendi keyfine gitmek istiyor hep. Karşı kaldırımında bir otel daha var, tek katlı küçük bir otel, Concarneau Oteli. “Oraya gidecek miyim? Ya belge sorarlarsa?” diye düşündü. Karşı kaldırıma geçmeye cesaret edemedi, dümdüz yoluna devam etti. Yürek isterdi buna, ama bu akşam bende yürek mürek yok, kalmadı, ihtiyar boşalttı, tüketti beni; sonra, kapının üzerindeki yazıya, “Kahve, şarap, likör” yazısına bakarak, “İki kadeh bir şey içmiş olsam,” diye düşündü. Kapıyı itti.

Küçücük bir dükkândı bu, çinko kaplı tezgâhla iki ufak masa. Taban tahtaları insanın ayaklarının altına yapışuyordu. Patron kuşkuyla baktı. Philippe, “Üstüm başım fazla temiz,” diye düşünerek sinirlendi.

Tezgâha yaklaşarak, “Bir şarap lütfen,” dedi.

Patron, tıpa yerinde maden borulu bir mantar olan şişeyi eline aldı. Kadehi doldurmaya koyuldu, Philippe bavulunu yanına yere bırakmıştı, adamı tuhaf bir keyifle seyrediyordu; maden borudan

incecik bir sütun halinde şarap akıyordu, sebzeleri sulayan havuz suyuna benziyordu. Philippe bir yudum aldı. “Pis bir şey herhalde bu,” diye düşündü. Hiç içmemişti şimdiye kadar bundan, bozulmuş şaraba benzer bir yayvan tadı vardı, boğazını kavurdu; kadehi tezgâha bıraktı. Patron ona bakıyordu. Adamın sakın gözlerinde alaylı bir anlam var mıydı? Philippe kadehi tekrar eline aldı ve ilgisiz bir tavırla dudaklarına götürdü: Genzi tutuşuyor, gözlerine yaşlar hücum ediyordu, içkiyi bir dikişte içip bitirdi. Kadehi bıraktığı sırada kendini hafif ve biraz da keyifli hissediyordu. “İşte çevreyi görmenin zamanı,” diye düşündü. On beş gün önce, birden, çevreyi gerçeğiyle görmeyi bilemediğini fark edivermişti; şairim ben, bilim adamı gibi incelemeyi bilmiyorum. O günden beri, fırsat bulduğu her yerde, kafasının içinde, çevresinin bir çeşit defterini tutmaya, örneğin bir vitrinde gördüğü eşyanın hesabını tutup belleğinde bir sıraya koymaya başlamıştı. Çevreye bir göz gezdirdi, yukarıda, tezgâhın arkasında en üst raftaki şişelerden başlayayım. Dört şişe Byrrh, bir şişe Goudron, iki şişe Noilly, bir uzun testide rom.

İçeri biri girmişti. Başlı kasketli bir işçi. Philippe, “Bu bir proleter işte,” diye düşündü. Bir proleterle karşılaşmak fırsatı çok da sık çıkmamıştı karşısına, ama onları düşündüğü çok olmuştu. Otuz yaşlarında bir adamdı, bedeni, fazla uzun kolları, çarpık bacaklarıyla, kasları güçlü, ama çirkindi, onu böyle çarpıtın, şeklini bozan, yaptığı işti herhalde; burnunun altında, dik dik, sarı kıllar vardı; kasketinde üç renkli bir kokart göze çarpıyordu, sinirli ve rahatı kaçmış gibiydi:

“Bize bir beyaz ver bakalım, patron, çabuk tarafından...”

“Kapıyoruz,” dedi patron.

İşçi, “Dövüşe giden bir adama bir bardak beyazı çok görmezsin sen,” dedi.

Zor konuşuyordu, kısık, tıkanık bir sesle, sanki bütün bir gün bağırmış gibi. Sağ gözünü kırparak anlattı:

“Yarın sabah gidiyorum.”

Patron bir şişeyle bir kadeh aldı, kadehi tezgâhın üzerine koyarken sordu:

“Nereye gidiyorsun?”

Adam, “Soissons’a,” dedi, “nakliyedeyim.”

Kadehi ağzına doğru kaldırdı, eli titriyordu, şarap yere döküldü.

“Karınlarını deşeceğiz onların...”

“Hımmm!” dedi patron.

Adam, sağ elinin içiyle sol elinin yumruğuna vurarak sırttı:
“İşte böyle!”

“Ama,” dedi patron, “domuzlar güçlüdür ha!”

“İşte böyle,” dedi adam. “Sen benim dediğime bak!”

İçti, dilini şaklattı, şarkı söylemeye başladı. Sinirli ve yorgun görünüyordu; her geçen saniyeyle yüzünün çizgileri gevşiyor, gözleri kapanıyor, dudakları sarkıyordu; ama hemen ardından, acımasız bir güç gözkapaklarını kaldırıyor, dudak uçlarını yukarı çekiyordu; bitmesini istemediği bir keyfin, bitmiş, yorulmuş kurbanıydı sanki. Philippe’e dönerek sordu:

“Sen de gidiyor musun?”

Philippe geri çekildi.

“Ha... hayır, daha gitmiyorum,” dedi.

“Ne bekliyorsun? Karınlarını deşeceğiz domuzların.”

Bu bir proleterdi; Philippe gülümsedi ve kendini adama yaklaştırmaya zorladı.

Proleter, “Sana bir bardak beyaz ısmarlıyorum,” dedi. “Patron, iki bardak doldur bakalım, bir tane sana, biri buna, bu seferki benden.”

Patron, sertçe, “Ben içmem,” dedi. “Hem sonra kapanma vakti geldi: Ben sabahın dördünde kalkıyorum.”

Gene de bir kadeh doldurup Philippe’in önüne sürdü.

“Hadi, tokuşturuyoruz,” dedi proleter.

Philippe kadehini kaldırdı. Az önce bir üç kâğıtçı herifin odasında, şimdi meyhanede bir işçiyle kadeh tokuşturarak... “Beni bir görselerdi!”

“Sağlığınıza!” dedi.

“Zafere!” dedi işçi.

Philippe adama şaşkın gözlerle baktı. Herhalde şaka ediyordu: İşçiler barıştan yanaydı her zaman.

“Hadi, benim dediğimi de!” dedi adam. “Zafere, de!”

Ciddi ve somurtkan bir hali vardı.

“Böyle demek istemiyorum,” dedi Philippe.

“Nasıl demek istemiyorsun?” dedi proleter.

Yumruklarını sıkıyordu. Bir geçirti sözünü kesti; gözleri gözkapaklarının altına doğru kayd, çenesi bir an aşağı sarktı, başı ile geri sallandı.

Patron, “Dediğini yap!” dedi.

Proleterin geçirtisi durmuştu, burnuna kadar sokularak konmuştu, leş gibi şarap kokuyordu.

“Zafere, demeyeceğim ben.”

“Zafere demek istemiyorum mu dedin? Ha? Bana mı diyorsun bunu? Bana, dövüşmeye giden bir işçiye? 38’de savaşa giden aslan Fransız askerine? Ha?”

Proleter Philippe’i kravatından yakaladı ve kasaya doğru iterek tartakladı:

“Bunu bana diyorsun, ha? Tokuşturmak istemiyorsun, ha?”

Pitteaux olsaydı ne yapardı? O olsa, benim yerimde o olsa ne yapardı?

Patron sert bir sesle, “Hadi, yap şunun dediğini,” dedi. “Burada gürültü istemiyorum ben; sonra da çekin gidin buradan. Ben sabahın dördünde kalkıyorum.”

Philippe kadehini kaldırdı.

“Zafere!” diye mırıldandı.

İçti, ama boğazında bir yumruk tıkalıydı, yutamayacağım sandı. Adam yakasını bırakmıştı, kibirle doğruldu, elinin tersiyle bıyıklarını silerek alayla bakıyordu. Patrona, “Zafere, demek istemiyormuş,” diye anlattı. “Bir yakaladım kravatından; sen bunu bana mı söylüyorsun, dedim, bana mı söylüyorsun, Fransızların en kötüsü, ha? Dövüşmeye giden bir işçiye, bir aslan askere, ha?”

Philippe tezgâha parayı bıraktı, bavulunu aldı ve acele adımlarla çıktı, kapıyı kapadı. Sarhoşun biriydi, ona uyulmazdı. Pitteaux da olsa uymazdı. Ben korkak değilim.

“Hey, buraya bak, düdük!”

Adam da arkasından çıkmıştı, Philippe patronun kapıyı kapadığını ve anahtarı kilitte çevirdiğini duydu; içinde bir şeyler buz kesti: Ona sanki onu, o herifle beraber bir yere kilitlemişler, kapamışlar gibi gelmişti.

Adam, “Hey, kaçma bakalım,” diye sesleniyordu. “Karınlarını deşeceğiz domuzların, bak, bunu ben söylüyorum, göreceksin bak!”

Sonra Philippe’e yaklaştı ve kolunu onun boynuna doladı, Mario, Koca Louis’in kolunu koltuğunun altına almış, usul usul okşuyordu, cehennemdi bu, karanlık sokaklarda yürüyorlar, yürüyorlar, durmak bilmiyorlardı, Koca Louis öleceğini sandı, içinden kusmak geliyor, kulakları uğulduyordu.

Philippe, “Acele işim var,” dedi.

Koca Louis, “Nereye gidiyoruz?” diye sordu.

“Senin Arabı arayacağız.”

“Jules’e gitmiyor muyuz, ha? İçkiler benden dedim mi, içeceklerin anladın mı?”

Koca Louis, Mario'ya baktı ve korktu. Mario, "Hadi hadi, bebeğim, koca bebeğim, yoruldu mu?" diyordu. Ama yüzü aynı yüz değildi şimdi, değişmişti. Starace sol kolunu yakalamıştı, cehennemdi bu. Sağ kolunu çekip kurtarmak istedi, ama dirseğinde keskin bir acı duydu.

"N'apıyorsun, dur be, kolumu kıracaksın," dedi.

Philippe ani bir hareketle daldı ve koşmaya başladı. Sarhoş herifin biriydi o, bir sarhoştan kaçmakta kötü bir yan yoktu. Starace birden sol kolunu bıraktı ve bir adım geri sıçradı. Koca Louis onun arkasında ne halt karıştırdığını görmek için dönmek istedi, ama Mario sol koluna asılmış, bırakmıyordu, Philippe ardında bir solu-ma duydu. "Ulan orospu çocuğu, fırlama! Korktun mu ulan? Ulan ben senin ananı..." "N'oldun, bebek, koca bebek, artık kardeş değil miyiz yani?" Koca Louis, "Gebertecekler beni," diye düşündü ve korku kemiklerine dek içini dondurdu; serbest eliyle Mario'yu gırtlığından yakaladığı gibi havaya kaldırdı; ama aynı anda kafası, ta çenesine kadar ikiye ayrılıverdi, Koca Louis, Mario'yu bıraktı, dizüstü yere çöktü, kan kaşlarından doğru boşanıyordu. Son bir çabayla Mario'yu ceketinden yakalamak istedi, ama Mario bir adım geri sıçrayarak kurtuldu ve Koca Louis onu bir daha göremedi. Yerden bir karış havada, yere değmeden kayarak giden Zenci'yi gördü, hiç de öteki Zencilere benzemiyordu, kollarını açmış, gülerek ona doğru geliyordu, Koca Louis ellerini uzattı, kafasında o feci, maden katılığındaki acı vardı, ona, "Yetiş!" diye bağırdı, alnına bir korkunç darbe daha yedi ve burunüstü, kaldırımın kenarındaki ince, pis suya doğru yığıldı, Philippe hâlâ koşuyordu. Kanada Oteli. Durdu, soluk aldı, ardına baktı, ekmişti herifi. Kravatının düğümünü düzeltti ve ölçülü adımlarla otele girdi.

Sağa, sonra sola. Sağa, sonra sola. Geminin sallantısı burgu burgu baldırlarına, sonra kalçalarına kadar çıkıyor, karnının altında bir yerlerde kocaman titreşimler halinde ölüyordu. Ama kafası serbestti, yalnızca üç-beş geçirti, ekşi ekşi, o kadar; küpeştenin tahta kenarını sımsıkı tutmuştu. Saat on bir; gök, yıldızlarla kıvıllı kıvıldı, uzaklarda, denizin üstünde kızıl bir ateş dans ediyordu; parçalanmış suratım, kopmuş çene kemiğimle, güllenin açtığı çukurun dibinde, pırl pırl göğün altında devrilmiş, yattığım zaman gözlerimde canlanan son hayal bu olacak belki de ve orada, gözbebeklerimin içinde sonsuzluğa kadar asılı kalacak. Hurma yapraklarının hışıltısı ve kızıl ateşlerin ardında uzak, çok uzak olan insanlarıyla bu berrak, simsiyah hayal. Onları görüyordu, sırtlarında

üniformaları fenerlerinin ardında balık istifi sıralanmış, ölüme doğru sessizce kayıp gidiyorlar. Onlar ona tek kelime söylemeden bakıyorlardı, kızıl ateş denizin üzerinde kayıyordu, onlar kayıyorlar, Pierre'in önünden gelip geçiyor ve ona bakıyorlardı. Hepsinden nefret ediyordu, gecenin küçümseyen bakışları altında kendini yapayalnız ve inadına kararlı hissediyordu; onlara bağırdı: Haklı olan benim, haklı olan benim, korkmakta haklıyım ben, ben yaşamak için yaratıldım, yaşamak için! Yaşamak için! Ölmek için değil. Hiçbir şey, uğruna ölmeye degecek kadar vazgeçilmez değildir. Maud gelmiyordu; nereye gitmiş olabilirdi? Eğilerek bomboş merdivene baktı. Kaltak, beni böyle bekletmeyi göstereceğim sana! Modellerle, mankenlerle, nefis vücutlu kızlarla düşüp kalkmıştı, ama bu küçükçük, sıska kız; vücudu bir boka benzemiyordu; o, böylesine tutkuyla arzuladığı, delice arzuladığı ilk kadındı. Ensesini okşamak, bayılır buna, siyah saçların başladığı yerden, şehveti ağır ağır karından beyne çıkarmak, o küçükçük, berrak düşüncelerini felce uğratmak, seni öpeceğim, öpeceğim, içinde beni küçümseyen, hor gören neyse, onun içine girecek ve onu yok edeceğim; benimle dolduğun, yalnızca benimle dolu olduğun, gözlerin gözkapaklarının altında kaybolurken, "Pierre'im!" diye inlediğin an beni küçümseyen, hor gören bakışların ne olacak, görelim bakalım, bakalım o an bana korkak, diyecek misin gene?

"Güle güle, güle güle canım, gene gelin!"

Bu bir fısıltıydı, rüzgâr dağıtıp götürdü. Pierre başım çevirdi ve rüzgâr kulağına doldu. Orada, yukarıda, burun üstünde, kaptan kamarasının kapısındaki küçük lamba, rüzgârla balon gibi kaban beyaz bir giysiyi aydınlattı. Beyaz giysili kadın yavaş adımlarla, korkuluğa tutunarak merdivenden iniyordu, çünkü rüzgâr vardı ve gemi sallanıyordu; bir kabarıp şişen, bir bacaklarına yapışarak sönen giysisi ağır ağır sallanarak çalan bir çana benziyordu. Birden gözden kayboldu, güverteyi geçiyordu herhalde, gemi bir boşluğa düştü, deniz, simsiyah ve bembeyaz; başının üstündeydi, sonra zorlukla, inleyerek, yükseldi ve kadın tekrar alana çıktı, şimdi ikinci sınıf güvertenin merdivenindeydi. İşte kamarayı bunun için değiştirmişlerdi! Kadın terli ve yapış yapıştı, saçları dağılmış, o dürüst ve önemli şeyler düşünür haliyle, Pierre'i görmeden, önünden gelip geçti.

Pierre, "Orospu!" diye mırıldandı. İçini kocaman, sonsuz bir yavanlığın doldurduğunu hissetti, artık istemiyordu onu, yaşamayı istemiyordu artık. Gemi düşüyor, düşüyor, denizin dibine; Pierre,

içindeki pamuğumsu yumuşaklıkla, düşüyordu; bir an kararsız, durdu, sonra safranın ağzına dolmasını bekledi, küpeşteden siyah sulara sarktı ve kustu.

Garson, “Şimdi şu küçük fişi,” dedi.

Philippe bavulunu yere bıraktı, kalemi aldı, mürekkebe batırdı. Garson, elleri arkasında, onu seyrediyordu. Dudaklarında zaptetmeye çabaladığı esneme mi, yoksa gülme mi? Philippe öfkeyle, “Üstüm başım fazla temiz,” diye düşündü. Hepsi önce kıyafete bakarlardı, üst tarafı, üst tarafını görmezler bile. Kararlı bir elle yazdı:

Isidore Ducasse

Gezici tüccar.

Garsonun gözlerinin içine bakarak, “Odamı gösterin lütfen,” dedi.

Garson duvardan iri bir anahtar aldı, peş peşe merdiveni çıktılar. Merdiven loştu, mavi renkli ampuller uzak aralıklarla ortalığı aydınlatıyordu; garsonun terlikleri taş basamaklarda gürültü yapıyordu. Bir kapının ardında bir çocuk ağlıyor, havada ağır bir hela kokusu dalgalanıyordu. “Oda oda kiralanmış bir yer burası,” diye düşündü Philippe. Oda oda, sefil üç-beş eşyayla, sefil ve yoksul ailelere kiraya verilen bu otelden çok hana benzeyen binaları natüralist romanlarda çok okumuş ve her seferinde tiksintiyle ürpermişti.

Garson anahtarı kilide sokarak, “İşte burası,” dedi.

Yeri taş döşeli kocaman bir odaydı bu, duvarlar yarıya kadar kirli bir toprak rengine boyanmıştı, yarıdan yukarısı, tavana kadar olan yeri acı sarıydı. Bir sandalye, bir küçük masa, bunlar da kocaman odada kaybolmuş gibi benziyordu; iki pencere, lavabodan çok mutfak yalağına benzeyen bir lavabo ve duvara dayanmış iki kişilik, geniş bir yatak. Philippe, “Zifaf yatağımı mutfağa koymuşlar sanki,” diye düşündü.

Garson gitmiyor, bekliyordu. Gülümseyerek, “On franktır, beyim,” dedi. “Hemen ödemenizi rica edeceğim.”

Philippe adama yirmi frank uzattı.

“Üstü kalsın,” dedi. “Sabah beş buçukta beni uyandırın.”

Garson heyecanlanmış görünmedi. Giderken, “Eyvallah, beyim,” dedi, “iyi geceler.”

Philippe bir an durup ardından kulak verdi. Terliklerin taş basamaklarda çıkardığı o gevşek, yumuşak gürültü duyulmaz olunca, kapıya gitti, anahtarı kilitte iki kez çevirerek kilitledi, sürgüyü itti ve masayı usulca sürükleyerek kapının arkasına dayadı. Sonra bavulu masanın üzerine bıraktı ve kolları sarkmış, bakakaldı. Salo-

nun avizesi söndürülmüş, pis korkunç ihtiyarın mumları sönmüş-
tü; karanlık her şeyi yedi, yuttu. Adsız, sahipsiz, herkesin malı olan
karanlık. Yalnızca bu kocaman, çırılçıplak oda karanlığın içinde pı-
rıl pırlı parlıyordu, tıpkı gece gibi adsız, sahipsiz, herkesin malı
olan oda. Philippe, her tarafı uyuşmuş, işsiz güçsüz, amaçsız, ma-
saya bakıyordu. Esnedi. Oysa uykusu yoktu, boşalmıştı, bomboştu.
Kış başlangıcında, bütün öbür sinekler çoktan ölüp gitmişken uya-
nan ve uçmaya gücü olmayan zavallı, unutulmuş bir sinek. Bavula
bakıyor ve, "Açmalı," diyordu kendine kendine, "pijamamı çıkar-
mam gerek." Ama istekler beyninin içinde uyuşuyor, kolunu kal-
dırmayı bile başaramıyor. Bavula bakıyor, duvarlara bakıyor, düşü-
nüyordu: "Neye yarar? Ölmek için çırpınmak neye yarar, şu do-
kunulması, değiştirilmesi olanaksız duvar, sefaletin zaferini haykı-
ran renkleriyle şu duvar karşımda dururken ölmek neye ya-
rar?" Artık korkmuyordu bile.

Hoop, yükseliyor! Hoop, iniyor! Artık korkmuyordu bile. Kü-
vet, içi köpük dolu, yükseliyor ve iniyor; o da yükseliyor ve iniyor,
sırtüstü uzanmış, korkmuyor bile artık. Kamarot gelince öfkeden
kuduracak, yerlere kustum çünkü, ama umurumda bile değil. Her
şey o kadar tatlı, o kadar yumuşaktı ki, ağızındaki su, kusmuk ko-
kusu, göğsünün içinde o yumru, bütün bedeni, bir tatlılıktan, yu-
muşaklıktan ibaret, alnını ezerek, öğüterek dönen, dönen, dönen o
tekerlek, onu görüyordu, ona bakarak eğleniyordu, bu, eskimiş ve
rengi bozulmuş lastiğiyle bir taksi tekerleğiymiş. Tekerlek dönüyor,
tanıdık düşünceler dönüyor, dönüyordu, ama vızgeliyordu ona, so-
nunda, en sonunda! Sonunda vızgelebiliyordu; sekiz güne kalmaz,
kurşunlarıyla delik deşik ederler beni, Argonne'da, biliyorum, ama
vızgelir bana, o beni hor görüyor, küçümsüyor beni, benim bir kor-
kak, bir alçak olduğuma inanıyor, ama bugün artık umurumda de-
ğil, umurumda bile değil! Vızgelir, vızgelir bana, hiçbir şey düşün-
müyorum artık, hiçbir şeyden korkmuyorum, hiçbir şey için piş-
man değilim.

Ve hoop, çıkıyor, yükseliyor, hoop, iniyor! Dünyanın anasını
satmak öyle güzel, öyle güzel ki.

Saat on bir, sessizlikte on bir vuruş. Elini uzattı, bavulu açtı,
sağ yanağı bir meşaleyle dağlanmış gibi yanıyordu; on bir, salonda-
ki avize karanlıkta yandı yeniden, kadın küçücük, yuvarlacık güzel,
çıplak kollarıyla koltukta oturuyordu; sağ yanağı tutuşuyordu, iş-
kence başlıyordu gene, el kalkıyor, yanağı tutuşuyordu, ben korkak
değilim, pijamasını aldı; on bir, iyi geceler anne, generalin orospu-

sunun kokulu yanaklarından öpüyorum, çıplak kollarına bakıyorum, önünde eğiliyorum, iyi geceler, baba, iyi geceler Philippe, iyi geceler Philippe. Daha dün, dün henüz.

Aptalca bir şaşkınlıkla düşündü: daha dün. Ne yaptım ben, ne yaptım? Dünden bugüne ne olup bitti? Pijamamı bavulumu koydum, her günkü gibi dışarı çıktım ve her şey o anda değişmiş oldu. Kocaman bir kaya ardında yola düştü ve onda bir uçurum açtı, şimdi artık geri dönemem. Ama ne zaman, ne zaman oldu bu? Bavulumu aldım, usulca kapıyı açtım, merdiveni indim... Dün, dün daha. O koltukta oturuyordu, öbürü ayaktaydı, şöminenin önünde, duruyordu, dün. Salon aydınlık ve tatlı bir huzurla dolu, ben Philippe Grésigne'im, General Lacaze'in üvey oğlu, edebiyat fakültesi mezunu, geleceğin şairi, dün, dün, sonsuzluğa dek sürecek dün. Soyunmuştu, pijamasını giydi; bu han bozuntusunda bunlar yeni, kararsız, acemi hareketlerdi, alışması gerekti. Rimbaud bavuldaydı, almadı, canı okumak istemiyordu. Bir kezcik, bir kezcik inanmış olsaydı bana, güzel kollarını boynuma dolamış olsaydı, bana, "Sana inanıyorum, cesursun, güçlü olacaksın sen," demiş olsaydı. Orospunun biri o, bana, odama generalin laflarını getiriyordu, ölmüş, kuruyup kalmış laflar, onları getirip bırakıveriyordu, çok ağırdı onun için bu laflar, taşıyamıyordu, laflar karyolanın altına yuvarlandı, beş yıl boyunca onların orada kümelenip yığılmasına göz yumdum; karyolayı çekiversinler, hepsini orada bulacaklar, vatan, onur, ahlak, aile, hepsi, toz içinde, tekini bile kendi faydam uğruna bozmadım, baştan çıkarmadım, tekini bile. Yalınayak, taşlara basıyordu, aksırdı, soğuk alacağım, elektrik düğmesi kapının yanındaydı, söndürdü, sonra el yordamıyla yatağa doğru gitti, yerde böceklerle basıvermekten korkuyordu, adam parmakları gibi iri, kocaman ayaklarıyla, kesilmiş bir ele benzeyen o dev örümcek, o kara yer örümceği, ya varsa, ya burada, yerde varsa? Yorganın altına doğru sokuldu ve karyola gıcırdadı. Yanağı tutuşuyordu, gecenin karanlığında bir meşale, kızıl bir alev, yatağa doğru yapıştırıyordu. Yatıyorlardı, kadın dantelli pembe geceliğini giymişti. Bu gece, bunu düşünmek daha az acı vericiydi, çünkü bu gece ona elini sürmeye cesaret edemezdi, utanırdı, kadın, o orospu da bu akşam ona el sürdürmezdi herhalde, çocuğu sokaklarda, soğuktan, açlıktan geberirken, beni düşünüyor, uyur gibi yapıyor, beni görüyor, solgun ve haşin, dudaklar kısılmış, gözler kupkuru, gece, yıldızların altında yürürken görüyor beni. Korkak değil o, çocuğum korkak değil benim, çocuğum, oğlum, yavrum benim. Orada olsaydım, orada

olabilseydim, yalnız onun için ve yanaklarından süzülen bu göz yaşlarını içmek, güzel, sevecen kollarını okşamak için orada olabilseydim, anneciğim, küçücük anneciğim benim. Acayip bir ses kullaklarına, "Sayın general," dedi. Yeşil bir küçük üçgen koştur ve dönmeye başladı.

Üçgen dönüyordu, Rimbaud'ydu bu, mantar gibi büyüyordu, kuruyor kabuklanıyordu, yanakta içi kan dolu bir şişlik, zafere, zafere, ZAFERE. Philippe, sıçrayarak uyanırken, "Korkak değilim ben!" diye bağırdı.

Yatakta, ter içinde, gözleri bir yerlere takıldı, oturuyordu, çarşaf kükürt kükürt kokuyordu, ne hakla benim tanıgım oluyorlar? Beni kendi yasalarıyla yargılıyorlar, ben kendi yasalarımı kabul ediyorum yalnızca. Mağrur, sefil ve rezil hayatım, benim! Gururum; benim! Ben hükmedenler soyundanım. Ha ha, diye öfkeyle düşündü. Sonra! Sonra! Beklemek gerek. Sonra bu otelin duvarına mermer bir levha koyacaklar, Philippe Grésigne 23-24 Eylül 1938 gecesi burada kalmıştı. Ama ben ölmüş olacağım. Belli belirsiz ve yumuşak bir mırıltı kapının altından sızıyordu. Gece bir anda öldü. Geceye, mermer levhanın altında nutuk söyleyen siyah ceketli adamların gözleriyle, geleceğin içinden, derinliklerinden bakıyordu. Her saniye, değerli ve kutsal, şimdiden geçmiş olarak karanlığın içinde akıp gidiyordu. Günün birinde bu gece geçmiş olacaktı, geçmiş ve zaferlerle dolu, Maldoror'un geceleri gibi, Rimbaud'nun geceleri gibi. Benim gecem. Bir erkek sesi, "Zézette," dedi. Gurur sallandı, gelecek parçalandı, bu şimdiki zamandı yalnızca. Anahtar kilitte döndü, kalbi göğsünün içinde hopladı. "Hayır, yandaki kapı." Yan odasının kapısının gıcırdağını duydu. "En az iki kişiler," diye düşündü, "bir kadınla bir adam."

Konuşuyorlardı. Philippe ne konuştuklarını duymuyordu, ama adamın adının Maurice olduğunu anladı, bu onu biraz rahatlattı. Tekrar yatağa uzandı, bacaklarını uzattı, çarşafı, sivilce mivilce bir şey bulaşır korkusuyla çenesinden aşağı çekti. Küçücük, ince, tatlı bir şarkı duyuldu. Tuhaf, tuhaf bir küçük şarkı.

Adam, sevecenlikle, "Zırlama, zırlama şimdi," diyordu, "yararı yok bunun."

Sıcak ve genizden gelen bir sesi vardı adamın, sözcüklere hırsla ve kesik kesik atılıyor, sözcükler boğazının derinliklerinden tutkuyla, heyecanla, bazen çok hızlı, bazen ağır ağır fıskırıyordu; ama hepsi yumuşak, kalın bir titreşimle yükseliyor, dağılıyordu sonra. Yumuşak, ince şarkı, bir-iki fıkırdamadan sonra sustu. Adam kadı-

na doğru eğiliyor, omuzlarından yakalıyordu. Philippe omuzlarında iki güçlü el hissediyordu, esmer, kuru bir yüz üzerine doğru eğildi. Esmer, kuru bir yüz, hemen de siyah, simsiyah, mavimsi yanaklar, bir boksörünkine benzer bir burun, acı, keskin bir güzel ağız, bir Zenci ağzı.

“Zırlama,” diye tekrar ediyordu ses, “canım yavrum, zırlama, sakın ol biraz.”

Philippe tamamen sakinleşmişti şimdi. Gidiş gelişlerini duyuyordu, sanki benim odamdalar. Odada ağır bir şey çekiyorlardı. Ya tağı belki ya da bir sandığı. Sonra adam pabuçlarını çıkardı.

Zézette, “Gelecek pazar,” dedi.

Daha kaba hatlı, ama daha ahenkli bir sesi vardı. Philippe onu adam kadar kolaylıkla göz önüne getiremiyordu: Belki de bir sarı-sındı, ince, soluk bir yüzlü, *Suç ve Ceza*'daki Sonia gibi.

“Eee, ne olacak?”

“Hiii! Maurice, unuttun mu? Hani Corbeil'e gidecektik, Jeannelara.”

“Sen gidersin gene.”

“Ben sensiz gidemem, gidecek gücü bulamam kendimde.”

Sesleri alçalmıştı, Philippe ne dediklerini anlayamıyordu, ama kendini mutlu hissediyordu, çünkü kederliyidiler onlar. Bunlar proleterlerdi. Gerçek proleterler. Öbürü sarhoştı, hayvanın biriydi.

“Hiç Nancy'ye gittin miydi?” diye sordu Zézette.

“Eskiden, bir kez.”

“Ne biçim bir yer?”

“Fena değil.”

“Bana bir sürü kartpostal yolla. Nerede olduğunu hayalimde tasarlayabilmek isterim.”

“Bizi orada bırakmayacaklar, biliyorsun.”

Gerçek bir proleter. Savaşmak istemiyordu bu yan odadaki, zaferi düşünmüyordu. Gidiyordu, içinde ölesiye bir hüznle, gidiyordu, çünkü başka seçeneği yoktu, başka türlü gelmiyordu elinden.

“Kocaman adamım benim,” dedi Zézette.

Sustular. Philippe, “Ne kadar kederliler,” diye düşündü ve tatlı gözyaşları göz kenarlarında birikti. İki yumuşak, kederli melek. Gireceğim, elimi uzatacağım, onlara, “Ben de kederliyim,” diyeceğim. “Sizin yüzünden, sizin için. Anamın babamın evini sizin için terk ettim. Sizin için ve sizin gibi savaşa gidenlerin hepsi için.” İkimiz, Maurice'le ben, yan yana, ayakta duracağız, Zézette'in iki ya-

nında, ben onlara, “Ben barışın kurbanıyım, barış için acı çeke-
nim,” diyeceğim. Gözlerini kapadı, yorulmuş, bitmişti: Artık yalnız
değildi, iki kederli melek uykusunda nöbet tutuyorlardı. Kurban,
sırtüstü yatmış, uzanıp taş bir heykel gibi ve iki kederli melek, ba-
şucunda, ellerinde hurma yapraklarından yelpazelerle. Mırıldanı-
yorlardı, kocaman adamım, kocaman adamım, beni bırakma, seni
seviyorum, bir sözcük daha, tatlı ve değerli, bir başka sözcük, şim-
diden ne olduğunu hatırlamıyordu işte, ama bu tatlı, çok tatlı, söz-
cüklerin en tatlısıydı, dönüyor, dönüyordu, ateşten bir taş gibi alev-
leniyordu ve Philippe onu uykusuna alıp götürdü.

Koca Louis, “Bak sen şu işe!” dedi. “Bak sen şu işe!” Kaldırı-
mın kenarına oturmuştu; başının böyle bir sancıyla zonklayabile-
ceği aklına bile gelmemişti şimdiye kadar, her yeni kıvıldamada
şaşkınlığı biraz daha artıyordu. “Ayyy!” dedi, “Ayyy, aman! Allah
kahretsin, Allah kahretsin!” Elini yanağına götürdü, tozluymuş, ka-
şınır gibi, gıdıklanır gibiydi, kan olmalıydı bu. “Sarayım bari,” de-
di. “Çantamı nereye koymuşlar be?” Eliyle çevresini yokladı, par-
maklarına katı bir şey değildi, bu bir cüzdandı. “Cüzdanlarını dü-
şürmüşler,” dedi. Aldı, açtı baktı, bomboştu. Cebini karıştırdı, bir
kibrit çıkardı, kaldırıma sürterek yaktı: Bu kendi cüzdanıydı. “Ah,
iyi,” dedi, “şimdi işler daha iyi gibi.” Askerlik cüzdanı gömleğinin
cebinde duruyordu, ama para cüzdanı boştu. “Ne halt edeceğim
şimdi?” Ellerini hâlâ taşların üzerinde gezdiriyordu. Kendi kendi-
ne konuştu: “Jandarmaya gitmem. Yapılmaz öyle şey.” Bir an göz-
lerini kapadı ve derin derin solumaya başladı; başı öyle kötü ağrı-
yordu ki, acaba beyninde bir delik mi açıldı, diye düşündü. Usulca
alnına dokundu, delinmişe benzemiyordu, ama saçları yapış yapış-
tı, zank gibi perçemlerle; sonra, üstelik, alnına doğru azıcık bastır-
dı mı, sanki biri kafasına keskiyle vuruyormuş gibi acıyordu. “Jan-
darmaya gitmek hoşuma gitmez,” dedi, “ama ne halt edeceğim pe-
ki?” Gözleri karanlığa alışıyordu, az ötesinde, kaldırımın üzerinde
daha da koyu bir yığın seçebildi: torbam! Dört ayak emekleyerek
doğruldu, dikilip ayağa kalkması olanaksızdı. “Bu da ne?” Eli bir
su birikintisine batmıştı. İçi ezilerek, “Şişemi kırmışlar,” diye dü-
şündü. Torbayı aldı, sırlıslıklamdı, şişe bin parçaya ayrılmıştı.
“Bak!” dedi Koca Louis, “Şuna bak!” Torbayı elinden bıraktı, oracı-
ğa, şarap gölünün ortasına çöktü, yolun ortasına ve ağlamaya baş-
ladı; hıçkırıklar burnundan doğru geçiyor, koca bedenini sarsıyo-
du, kafası çatlayacakmış gibi geliyordu ona: Kocakarının ölümün-
den bu yana hiç böyle ağlamamıştı. Charles, bacakları havada, çı-

rilçiplaktı, altı başhemşire vardı başucunda, en yeşilleri kanatlarını çırpı ve gagasını oynattı, bu, iyi, işe yarar, demekti, Mathieu büzüldü ve tostoparlık oldu. Marcelle bacaklarını iki yana açmış, onu bekliyordu, Marcelle bir lunaparkta, kocaman deliğinden içeri toplar atılıp oynanan bir dev oyuncaktı, Mathieu büzülüp tostoparlık olunca Jacques onu fırlattı, Mathieu dingilin hareketiyle yivlenmiş kapkara deliğe düştü, savaşa, savaşın içine düştü; savaş çılgın bir öfkeyle devam ediyordu, bir bomba camları paramparça etti ve yatağın ayakucuna düştü, Ivich doğruldu, bomba açıldı, açıldı, bir demet güldü bomba, içinden Offenbach çıktı. "Gitmeyin," dedi Ivich, "savaşa gitmeyin, giderseniz ben ne olurum?" Zafer, Philippe topun ağzına süngüyü taktı, "Zafer," diye bağırdı, "zafer, zafer, zafere." On iki çar, sürülüp gönderilmişlerdi hepsi, çariçe kurtulmuştu, çariçeyi bağlayan ipleri çözdü, çırılçılplak, ufacık ve tombuldu o, gözlerini şaşılattmış, bakıyordu; şarapnellerle el bombaları, küçücük ayaklarının bütün gücüyle koşuyor, komutanın üstüne doğru gidiyorlardı, Pierre onları sırtlarından yakaladı ve çantasına doldurdu, emir böyleydi, ama dördüncüsü kaçmak istedi, Pierre onu tahta gibi sert kanatlarından tuttu, kanatlar çırpınıyor ve haşır haşır ses çıkarıyordu, Pierre kahkahayla güldü, sonra tahta gibi sert tüyleri yolmaya başladı, komutan onu seyrediyordu, sırtüstü uzanmıştı, şarapneller yanaklarını, göz çukurlarını oymuştu, ama gözleri oldukları yerde duruyordu, hor gören, küçümseyen gözleri, Pierre tüm gücüyle koşmaya başladı, kaçıyor, asker kaçağıydı o, kaçıyor, kaçıyor, çöllerde, Maud sordu: "Tabakları kaldırabilir miyim?" Viguier ölmüştü, kokuyordu; Daniel pantolonunu çıkardı, düşünüyordu: Bir bakış var, bir bakışın karşısında duruyor, her şeyiyle, göz önünde, alçak, ahlaksız, homoseksüel, kötü; kafa tutar gibi. O beni görüyor, beni olduğum gibi görüyor. Hannequin uyuyamıyor, düşünüyordu. "Savaşa gidiyorum," Bu ona tuhaf geliyordu, yanında oturan kadının başını omzunda olanca ağırlığıyla duyuyordu, yıkanmamış saç ve briyantın kokuyordu kadın, kolunu yanına salıvermişti, kadının kalçasını kolunda hissediyordu, tatlı bir histi bu, ama azıcık da yorucuydu. Karınüstü düşmüştü, bacakları yoktu. "Sevgilim!" diye haykırdı. Uykulu bir ses, "Ne diyorsun?" diye sordu. "Rüya gördüm," dedi Odette. "Uyu canım, uyu..." Philippe sıçrayarak uyandı, horozun sesi değildi bu, tatlı, çok yumuşak bir kadın sesiydi, inliyordu; aaah, aaah, aaaaah, önce ağlıyor sandı, ama yok, hayır! Bu inlemeleri iyi tanırdı o, acı bir öfke ve buz gibi soğukla sapsarı, titreyerek, kulağı kapıya yapışık, çok dinlemişti bu sesi. Ama bu kez ses

ona o dehşet dolu tiksintiyi vermiyordu. Bu yepyeni, yumuşak, sıcak bir şeydi. Meleklerin müziği.

Zézette kısık bir sesle, "Aaah, ne çok, ne çok seviyorum seni," diyordu. "Oh! Oh! Ohohoooh aaaah!"

Bir sessizlik oldu. Kadının üzerine sert, haşın gövdesinin bütün ağırlığıyla abanıyordu, o siyah saçlı, acı, haşın dudaklı güzel, gürbüz melek. Kadın ezilmiş, mahvolmuş, tükenmişti. Philippe ani bir hareketle kalktı oturdu, ağzının içi zehir gibiydi, içi kıskançlıkla kavruluyordu. Halbuki seviyordu Zézette'yi.

"Aaaah!"

Philippe soluk aldı: Bu kesin, sonu dile getiren bir çılgıktı; bitirmişlerdi. Birkaç saniye sonra, ıslak ıslak ayak sesleri duydu; çıplak ayaklar taşlara basarak koşuyordu, sonra musluk şarkıya başladı, dallar arasında bir küçük kuş ve bütün su boruları korkunç sarsıntılarla gümbürdedi. Zézette, taptaze, serin serin, buz gibi bacaklarıyla Maurice'e dönmüştü; karyola gıcırdadı, erkeğin yanına, alevli ve nemli yatağa sokulmuş, yatmıştı, ona sarılıyor, terinin kızılımsı kokusunu ciğerlerine dolduruyordu.

"Sen ölürsen, ben de ölürüm arkandan."

"Öyle deme."

"Ben de ölürüm diyorum Momo."

"Yazık olur ama. Güzelsin, cesursun; güzel yemekleri seversin, öpüşüp sevişmeyi seversin: Bak ne çok şey kaybediyorsun! Ya!"

Zézette, hırsıyla, "Seninle sevişmeyi seviyorum," dedi, "seninle. Ama sen, aldırış bile etmiyorsun, gidiyorsun, üzölmüyorsun sen. Mutlusun."

"Hayır, mutlu değilim. Berbat şey gitmek, bombok bir şey..."

Gidecek. Gidecek buradan, Nancy trenine binecek, bir daha göremeyeceğim onları, hiç göremeyeceğim, yüzünü, o da benim kim olduğumu hiçbir zaman bilmeyecek. Ayaklarıyla çarşafı didikledi: Onları görmek istiyorum.

"Gitmesen. Bir şeyler olsa da gitmesen..."

Maurice tatlılıkla, "Deli deli konuşma," dedi.

Onları görmek istiyorum. Yataktan fırladı. Yer örümceği yatağın altına sinmiş, onu gözlüyordu, ama o daha hızlı koştu, elektrik düğmesini çevirdi ve örümcek aydınlıkta yığılıp kaldı. "Onları görmek istiyorum." Pantolonunu giydi, çıplak ayaklarına pabuçlarını geçirdi ve çıktı. İki mavi ampul koridoru aydınlatıyordu. On dokuz numaralı kapıya raptiyeyle bir kâğıt iştirilmişti: "Maurice Gounod." Philippe duvara tutundu, kalbi göğsünü parçalayacakmış gi-

bi atıyor, uzun bir yolu koşmuşçasına sık sık soluk alıyordu. Ne yapabilirim? Elini uzattı ve kapıya dokundu, oradaydılar, duvarın arkasında. Hiçbir şey istemiyorum, yalnızca görmek istiyorum. Eğildi ve gözünü anahtar deliğine yapıştırdı. Ta gözbebeğine buz gibi bir rüzgâr yedi, gözünü kırıştırdı, bir şey göremedi: elektriği söndürmüşlerdi. “Onları görmek istiyorum,” diye düşünürken kapıyı vurdu. Ses çıkmadı. Boğazında bir şey düğümlendi ve tekrar, daha hızlı vurdu.

Ses, “Kim o?” diye sordu, sert ve kötüydü, ama değişecekti. Philippe kapıyı açacak ve ses değişecekti. Tekrar vurdu, konuşamıyordu.

Ses sabırsızlandı:

“Ne var? Ne istiyorsunuz?”

Philippe elini çekti. Yüreği daralmıştı. Derin bir soluk aldı ve katılaştırmış gırtlakını zorlayarak konuştu:

“Sizinle bir dakika görüşmek istiyorum.”

Uzun bir sessizlik oldu. Philippe ani bir korkuyla kaçıp gidiyordu ki bir ayak sesi duydu, kapının hemen arkasında biri soluk aldı, sonra bir çıt sesi oldu: Elektriği yakmıştı. Ayak sesleri uzaklaştı: Pantolonunu giyiyor. Philippe geriledi, geriledi, duvara yapıştı, korkmuştu. Anahtar kilitte döndü, kapının aydınlığında sık, kıvrık saçlar, kocaman, elmacıkkemikleri iri iri, derisi yer yer, ince ince kırışmış bir yüz görüldü. Adamın açık renk, kirpiksiz gözleri vardı; Philippe’e gülünç bir şaşkınlıkla bakıyordu.

“Kapıyı şaşırdınız herhalde,” dedi.

Ses o sesteydi, ama bu ağızdan çıkarken tanınmaz hale geliyordu.

“Hayır,” dedi Philippe, “şaşırmadım.”

“Eeee? Peki ne istiyorsun?”

Philippe, Maurice’e bakıyordu. “Değmezmiş,” diye düşündü, ama iş işten geçmişti artık. Yanıt verdi:

“Sizinle bir dakika konuşmak istiyorum.”

Maurice kararsızdı, zihninde bir şeyleri tartıyordu; Philippe adamın gözlerinden onun kapıyı kapamak üzere olduğunu anladı, atılarak kanada yaslandı.

“Konuşmak istiyorum sizinle,” diye tekrarladı.

Maurice, “Ben sizi tanımıyorum,” dedi. Açık renk gözleri katı ve kurnazdı. Banyoyu tamire gelen muslukçuya benziyordu.

Zézette’in korkmuş sesi, “Ne var Maurice? diye seslendi. “Ne istiyorlar?”

Ses gerçektir, görünmeyen, tatlı, yumuşak yüz gerçektir. Korku-

lu rüya olan, Maurice'in iri, etli yüzüydü. Bir korkulu rüya. Ses sön-
dü; tatlı, yumuşak yüz karardı; Maurice'in başı karanlıktan sıyrılıp
çıktı, olanca gerçekliğiyle, sert ve iri, "Tanımadığım bir adam,"
dedi. Ne istediğini anlayamadım hâlâ."

"Size yardımım dokunabilir," diye kekeledi Philippe.

Maurice kuşkuyla bakıyor, onu tepeden tırnağa süzüyordu.
Philippe, "Flanel pantolonuma bakıyor," diye düşündü, "dana deri-
si kunduralarıma bakıyor, siyah, Rus yakalı pijama ceketime baki-
yor."

Payanda vurur gibi kapıya yaslanarak, "Ben yandaki... yanda-
ki odadayım," diye anlattı. "Hem... yemin ederim ki yardımım do-
kunabilir size."

Zézette, "Maurice, gel," diye bağırdı. "Bırak şu adamı."

Maurice gözünü ayırmadan Philippe'e bakıyordu. Bir an dü-
şündü, sonra asık suratı aydınlanır gibi oldu.

"Sizi Emile mi yolladı?" diye sesini alçaltarak sordu.

Philippe gözlerini kaçırdı.

"Evet," dedi, "Emile yolladı."

"Eeee?"

Philippe ürperdi:

"Burada konuşamam."

Maurice tereddütle, "Emile'i nereden tanıyorsunuz?" diye sor-
du.

Philippe yalvaran bir sesle, "Bırakın da gireyim içeri," dedi.
"Bir dakika beni içeri alsanız olmaz mı? Ben burada, koridorda ko-
nuşamam."

Maurice kapıyı açtı.

"Girin," dedi. "Ama beş dakikadan fazla değil. Uykum var be-
nim."

Philippe girdi. Oda tıpatıp kendisinininkinin aynıydı. Yalnızca
sandalyelerin üzerinde giysiler, çoraplar, bir külot ve yerde, kırmızı
taş döşemede kadın ayakkabıları verdi, karyolanın yanında; ma-
sanın üzerinde bir tencereyle bir gazocağı duruyordu. Oda ısıtılmış
yemek kokuyordu. Zézette yatağın içinde oturmuş, omuzlarına ef-
latun renkli yünlü bir şey örtmüştü. Yüzüne gömük ve çok hare-
ketli gözleriyle çirkindi. Philippe'e düşman gözlerle bakıyordu. Ka-
pı kapandı ve Philippe ürperdi.

"Eeee? Emile ne istiyormuş bakalım?"

Philippe Maurice'e korkuyla bakıyordu. Konuşamaz olmuştu,
sesi çıkmıyordu.

Zézette, "Hadi, çabuk olun azıcık," diye öfkeli bir sesle söyledi. "Yarın sabah gidiyor, şimdi gelip bizi rahatsız etmenin sırası mı?"

Philippe ağzını açtı ve tüm gücüyle zorlandı, ama hiç ses çıkmadı. Kendini onların gözüyle görüyordu şimdi, bu dayanılmaz, katlanılmaz bir şeydi.

Zézette, "Fransızca konuşuyorum galiba," dedi. "Size yarın sabah gidecek diyorum."

Philippe Maurice'ten yana döndü ve boğulur gibi bir sesle, "Gitmemeli," dedi.

"Nereye gitmemeli?"

"Savaşa."

Maurice bir an ağzı açık, bakakaldı.

Zézette keskin bir sesle, "Polis bu," dedi.

Philippe, kollarını sarkıtmış, kırmızı taşlara bakıyor, kendini uyuşmuş hissediyordu, bu hemen de zevkli bir uyuşukluktu. Maurice onu omzundan yakaladı, sarstı:

"Bana bak, Emile'i tanıyor musun sen?"

Philippe yanıt vermedi. Maurice onu daha şiddetle sallayarak tekrarladı:

"Yanıt vermeyecek misin? Sana soruyorum: Emile'i tanıyor musun?"

Philippe ona umutsuz gözlerle baktı; alçak sesle, çabucak, "Sahte nüfus kâğıtları yapan bir adam tanıyorum," dedi.

Maurice birden omzunu bıraktı. Philippe başını önüne eğdi ve usulca ekledi:

"Size de yapar."

Uzun bir sessizlik oldu, sonra Philippe, Zézette'in zafer çılgınlığını duydu:

"Demedim mi sana, sivil polis işte, demedim mi?"

Gözlerini kaldırmaya cesaret edebildi, Maurice müthiş gözlerle bakıyordu ona. İri parmaklı, kıllı elini uzattı, Philippe bir adım geri sıçradı.

"Doğru değil bu," dedi, "doğru değil, ben polis falan değilim." Dirseğini yüzüne doğru kaldırmış, tekrarladı: "Polis falan değilim."

"Öyleyse ne bok yemeye geldin buraya?"

Philippe, neredeyse ağlayacakmış gibi, "Barışseverim ben," dedi.

Maurice aptallaşmış gibiydi, şaşkınlıkla tekrarladı:

"Barışsever mi?.. Barışsever! Vay canına!"

Bir an duraladı, alnını kaşıyordu, sonra bir kahkaha attı:

"Barışsevermiş! Bak bak, görüyor musun, Zézette, barışsevermiş!"

Philippe bütün bedeniyle titremeye başlamıştı.

Kısık bir sesle, "Gülmekten men ederim sizi," dedi. "Men ederim..."

Ağlamamak için dudaklarını ısırды, ıstırapla, "Siz barışsever olmasanız bile bana saygı göstermeniz gerekir," dedi.

"Saygı göstermek mi?" dedi Maurice. "Saygı göstermek, ha?"

Philippe bir çeşit gururla, "Ben asker kaçağıyım, anladınız mı?" dedi. "Size sahte nüfus kâğıdı çıkarın diye teklif ediyorum, çünkü ben aldım. Öbür gün İsviçre'de olacağım."

Maurice'e tam karşıdan bakıyordu; Maurice'in kaşları birbirine değiyordu, alnında kocaman bir Y belirmişti, düşünür gibiydi.

"Benimle gelin," dedi Philippe. "Size de yetecek kadar param var."

Maurice bir an müthiş bir tiksintiyle baktı, sonra, "Serseri, züppe!" dedi. "Şuna bak, Zézette, sırtındakilere bak şunun. Tabii, tabii ki savaştan korkarsın sen, faşistlerle dövüşmek istemezsin tabii. Ya? Değil mi? Bulsan, kucaklarsın faşistleri. Kucaklar da öpersin bile. Haha! Senin paracıkların ancak onların işine yarayabilir, anladın mı, piç, zengin piçi!"

"Ben faşist değilim," dedi Philippe.

"Yok, sen faşist değilsin, ben faşistim!" dedi Maurice. "Hadi, oldu, şimdi bas git bakalım, bas git. Elimden bir kaza çıkmadan defol şuradan, hadi."

Kaçmak, deliler gibi kaçmak isteyen Philippe'in bacaklarıydı, bacakları ve ayakları. O kaçmayacaktı. Ayaklarını öne doğru, öne doğru sürerek Maurice'e yaklaştı, kendi kendine yukarı kalkan bu çocuksu dirseği zorlanarak indirdi. Maurice'in çenesine bakıyordu; gözlerini o soluk ve kirpiksiz gözlere kaldırmaya cesareti yoktu. Ona, "Gitmeyeceğim," dedi.

Bir an öylece, karşı karşıya durdular, sonra Philippe patladı.

"Ne kadar katınsınız," diye bağırdı. "Ne kadar katı! Hepiniz! Hepiniz! Şuracıydım, konuştuğunuzu duydum, sandım ki... ama siz de ötekiler gibisiniz, siz de duvarsınız, taş bir duvar. Hemen yargıyorsunuz hemen, sormadan, anlamaya çalışmadan: Benim kim olduğumu, ne biçim bir adam olduğumu biliyor musunuz? Yooo! Ben sizler için kaçtım evimden. Pekâlâ rahat rahat oturabilirdim, canımın çektiğini yiyip içtiğim, uşaklarla, hizmetçilerle, sıcak salonlarda keyif çattığım evimde ayağımı uzatıp oturabilirdim.

Ama ben bunların hepsini bırakıp çıktım. Sizin için, sizler için... ondan sonra siz, sizi mezbahaya boğazlanmaya yolluyorlar ve siz bunu kabul ediyorsunuz, beğeniyorsunuz, serçeparmağınızı bile kaldırmazsınız, tüfeği elinize tutuştururlar, siz de kendinizi kahraman sanırsınız, biri başka türlü hareket etmeye kalkışacak olsa, onu hemen zengin çocuğu diye, faşist diye, korkak diye suçlarsınız, çünkü o herkes gibi yapmamıştır. Ben korkak değilim, yalan, faşist de değilim, anam babam zenginse kabahat bende mi? Yok efendim, yoksul çocuğu olmak çok daha kolay, çok, çok daha kolay.”

Maurice renksiz bir sesle, “Sana defol git, diyorum,” dedi, “ben senin gibi ukala züppelerden hoşlanmam. Tepemi attıracağın sonunda.”

Philippe ayağını yere vurarak, “Gitmeyeceğim,” diye bağırdı. “Bıktım artık, bıktım! Yanımdan gelip geçtiği halde beni görmemiş gibi bakan ya da karşıma geçip bana tepeden bakmaya kalkışan o heriflerden bıktım. Hem ne hakları var? Ne hakları var? Ben varım, yaşıyorum, en az sizin kadar ederim! Gitmeyeceğim, burada kalacağım, sabaha kadar burada kalacağım. Bir kez olsun beni anlamalarını istiyorum.”

“Ya!” dedi Maurice. “Demek gitmeyeceksin, ha? Gitmeyeceksin...”

Philippe’i omuzlarından yakaladı ve kapıya doğru itti, Philippe debeleniyordu, umut kırıcı bir şeydi bu: Maurice öküz gibi güçlüydü.

Philippe, “Bırakın beni,” diye bağırdı, “bırakın beni, beni bu odadan çıkarırsanız, kapının önünden adımımı atmam, bütün oteli başınıza geçiririm. Korkak değilim ben, beni dinlemenizi istiyorum.” Tekmeler savuruyordu: “Bırakın beni,” dedi, “bırakın, bırak beni, hayvan!”

Maurice’in havaya kalkan elini gördü ve kalbi durdu, atmaz oldu, “Yok, hayır!” dedi. “Hayır! Hayır!”

Maurice elini şiddetle savurarak yüzüne iki müthiş tokat attı. Zézette, “Yavaş ol,” dedi, “çocuk daha o, küçük.”

Maurice Philippe’i baraktı, bir çeşit şaşkınlıkla baktı ona.

Philippe, “Nefret ediyorum...” diye mırıldandı. “Nefret ediyorum sizden, hepinizden...”

Maurice, kararsız, “Bak bana, oğlum,” dedi.

Philippe, “Göreceksiniz!” diyordu. “Göreceksiniz, hepiniz! Utanacaksınız sonra.”

Koşarak çıktı, odasına girdi ve kapıyı üst üste kilitleyerek kapadı. Tren döne döne gidiyor, vapur iniyor, sonra yükseliyor, Hitler uyuyor, Ivich uyuyor, Chamberlain uyuyor, Philippe kendini boylu boyunca yatağa attı ve ağlamaya başladı, Koca Louis sendeliyordu, evler, sonra gene evler, beyni bir ateşti, ama duramazdı, tuzaklarla, fısıltılar, belirsiz seslerle dolu korkunç gecede durmadan yürümesi gerekti, Philippe ağlıyordu, tüm gücünü yitirmiş, ağlıyordu, duvarın ardında fısıltılarını, belirsiz seslerini duyuyordu, onlardan nefret etmeyi bile başaramıyordu, ağlıyordu, yapayalnız, soğuk ve sefil gecede sokak aralarının kirli kül renkli gecesinde, Mathieu uyanmıştı, kalktı ve pencereye gitti, denizin uzak, belirsiz fısıltısını duydu, süt kıvamındaki güzel geceye bakarak gülümsedi.

25 Eylül, Pazar

Bir utanç günü, bir dinlenme günü, bir korku günü. Tanrı'nın günü, güneş bir pazar gününün ufkunda doğuyordu.

Lokomotifin farı, deniz feneri, haç, yanak, YANAK, Tanrı hacını kiliselerde dolaştırıyor, ben yanağımı pazar günlerinin havasına bürünmüş sokaklarda dolaştırıyordum, aaa! Ama siz bir ursunuz, içi kan dolu bir ur; yok, hayır: Yanağıma tokat attılar da, kabaetleri suratında bir küçük, sefil yaratık, omuzları üzerinde taşınması insanı rahatsız eden kocaman kafa, yarılmış, sarılıp sarmalanmış kafa, su kabağı, helvacı kabağı, arkadan vurmuşlardı, bir-iki, kafasının içinde yürüyordu, topukları kafasının içinde yere vuruyordu, bugün pazar, nereden iş bulacağım, kapılar kapalıydı hep, kocaman demir kapılar, çivili, paslı, karanlıkların, talaş, makine yağı ve buruk buruk demir kokan boşlukların, saçılmış paslı maden yongalarıyla dolu toprak tabanlı soğuk boşlukların üzerine sımsıkı kapanmıştı hepsi, küçücük, korkunç tahta kapılar kapalıydı, o bolluğun, doluluğun üzerine, eşyayla, anılarla, çocuklarla, nefretlerle, o ağır, kızartılmış soğan kokusuyla, yatağın üzerindeki pırıl pırıl örtüyle, pencerelerin önünde durmuş, düşünen kadınlarla dolu, dopdolu, çatlayacak kadar dolu odaların üzerine sımsıkı kapanmış kapılar, pencerelerin arasında, bakışların arasında, bakışlarla şaşırılmış, katılmış, dolaşıyordu. Koca Louis tuğla duvarlar ve demir kapılar arasında dolaşıyordu, meteliksiz, kursağına gidecek lokma yok, yürekmiş gibi atan bir kafa, yürüyordu ve topukları kafasının içinde yere vuruyordu. Tak, tuk, tak, tuk, yürüyorlardı, şimdiden ter içinde, pazarın öldürdüğü sokaklarda, yanağı önü sıra caddeyi aydınlatıyordu, düşünüyordu: "Daha şimdiden savaş sokakları bunlar." Düşünüyordu: "Bir lokma bir şey bulup yemeli. Ama nereden?" Düşünüyordu: "Bana yardım edebilecek kimse yok mu burada?" Ama esmer, küçücük adamlar, etli yüzlü kocaman işçiler sa-

vaşı düşünerek tıraş oluyorlardı, önlerinde savaşı düşünecekleri, korkularını pazarın öldürdüğü sokaklar boyunca sürüyerek dolaştıracakları bomboş, upuzun bir gün vardı. Savaş: kapalı dükkânlar, insansız sokaklar, üç yüz altmış beş pazar. Philippe, Pedro Cazarés'di, adını göğsünde taşıyordu. Pedro Cazarés, Pedro Cazarés hemen o akşam İsviçre'ye geçiyordu, beş sıra parmak kemiğinin damgasını taşıyan çiçeklenmiş, şiş bir yanağı İsviçre'ye götürüyordu; kadınlar, tepeden, pencerelerinden ona bakıyorlardı.

Tanrı Daniel'e bakıyordu.

Ona Tanrım diyecek miyim? Tek sözcük ve her şey değişiyor. Saraç dükkânının gri boyalı kepengine dayanmıştı, insanlar, kiliseye doğru gidiyorlardı, acele adımlarla, pembe yolun üzerinde kara ve sonsuz. Her şey sonsuzdu. Genç bir kadın geçti, sarışın ve tüy gibiydi, saçları dikkatle dağılmıştı, otelede kalıyordu, Paulu bir sanayiciydi kocası, adam on beşte bir, iki gün kalmaya geliyordu; sarışın, tüy gibi kadın bugün yüzünü dinlendirmişti, pazardı çünkü, ruhu gümüş bir göldü. Kilise: bir delik; cephe Romalılardan kalma, içeri girer girmez sağ koldaki bölmede, görülmesi gereken bir heykel vardı. Aktar kadınla oğluna gülümsedi. Ona Tanrım diyecek miyim? Şaşmış değildi, düşünüyordu: Bir gün olacaktı bu. Er, geç. Bir şeyler olduğunu hissediyordum ben. Her şeyi, ben her şeyi bir tanık için yaptım şimdiye kadar. Tanığı olmazsa buharlaşır, yok olur insan.

Nadine Pichon, "Bonjour, Mösyö Sereno," dedi, "kiliseye mi gidiyorsunuz?"

"Biraz geç kaldım," dedi Daniel.

Kızın ardından baktı, her günküden daha da çok topallıyordu bu sabah, iki küçük kız koşarak ona yetiştiler, neşeyle gülerek çevresinde koşuştular. Onlara baktı. Bir başka bakışın altındaki bakışlarımı onlara çevirmek! Bakışım delik deşik, Tanrı'nın bakışı onu şurasından, burasından delip geçiyor. Birden, "Edebiyat yapıyorum," diye düşündü. Tanrı orada değildi artık. Dün gece, terli çarşafların içinde varlığı vardı, oradaydı ve Daniel kendini Kabil gibi hissetmişti: İşte bak, ben'im! Ben'im, böyleyim işte senin yarattığın gibi, ahlaksız, alçak, korkak ve homoseksüel. Eee ne yapalım peki? Ve bakış oradaydı, her yanda, dilsiz, sessiz, cam gibi saydam ve esrarlı. Sonra Daniel uyumuştı ve sabah, uyandığı zaman, yalnızdı. Bir bakışın anısı. Kalabalık kocaman açık kapılardan içeri doluyordu, siyah eldivenler, porselen gibi beyaz, parlak yakalar, tavşan kürkleri ve parmakların arasında aile yadigârı dua kitapları. Daniel kendi kendine, "Bir yolu olmalı," diye düşündü. Bomboş göğe doğru yük-

selen, bitmeyen, tükenmeyen bir buharlaşma olmaktan yorulduğum, yorgunum, bir çatı, bir dam istiyorum. Kasap geçerken ona sürtündü, şişman, kırmızı yüzlü, pazar günleri işin önemini belirtmek için gözlüğünü takan bir adamdı bu, kıllı kalın parmakları bir dua kitabını kavramıştı. Daniel düşündü: Kendini gösterecek, kocaman, renkli camlardan, kocaman pencerelerden bakış ona inecek; hepsi, hepsi kendilerini gösterecekler; insanlığın yarısı bakışın altında yaşıyor. Bir satır darbesiyle patlayan, açılan, mavimsi ve yuvarlak kemiği meydana çıkararak bölünen ete satırıyla vurduğu an, bakışı üzerinde hisseder mi acaba? Görülüyor, ben ellerini nasıl görüyorsam, kabalığı, katılığı da öyle görülüyor; açgözlülüğü, cimriliği görülüyor; ben seyrek saçlarının altında kafatasını ve gözlerinin içinde, seyrek saçlarının altındaki kafatası gibi parlayan o azıcık, ufacık duygu kalıntısını nasıl görüyorsam, o cimrilik de öyle görülüyor; bunu biliyor o, dua kitabının yıpranmış sayfalarını karıştırarak, inleyecek: Tanrım, Tanrım, cimriyim ben, açgözlüyüm, açgözlüyüm. Ve Medusa'nın bakışı, tepeden, dondurucu ve öldürücü, üzerine inecek. Taşların ahlakı, taşların günahı: ne huzur! Kilisenin loşluğuna gömülen insanların kara, kapkara gölgelerine bakarak, "Bu insanların çok önceden denenmiş yöntemleri var," diye düşündü. Üç kadın, sabahın kızıl aydınlığında, yan yana, koşuyorlardı. Kederli, dalgın ve uzak, üç kadın. Ocağı yakmışlar, odayı süpürmüşler, fincanlara sütü koymuşlardı, hâlâ, bir süpürgenin ucunda bir koldan, bir su ibriğinin sapını tutan elden, bu duvarların ardında, tarlaların, ormanların üzerinden, eşyanın üzerinden çıkan, yükselen, yayılan o buğu tabakasından başka bir şey değillerdi onlar. Şimdi oraya gidiyorlardı, o loşluğa ve orada, gerçekte ne iseler, o olacaktı. Onları uzaktan takip etti: Ben de gitsem? Gülünç doğrusu: İşte ben'im, ben, senin beni yarattığın gibi, kederli ve korkak, çaresiz, çaresiz...

Bana bakıyorsun ve bütün umutlar kaçıyor, uzaklaşıyor: Kendi kendimden kaç kaç yorgun düştüm. Ama biliyorum ki senin bakışının altında kaçamam kendimden, kaçamam. Gireceğim oraya, o diz çökmüş kadınların arasına, dimdik, ayakta, duracağım, bir adaletsizlik anıtı gibi. "İşte bak, ben Kabil'im," diyeceğim, "ama ne yapalım? Beni sen yarattın, taşıyacaksın beni, katlanacaksın bana." Marcelle'in bakışı, Mathieu'nun bakışı, Bobby'nin bakışı, kedilerimin bakışı, hep derimin dışında kalıyor. Mathieu, homoseksüelim ben. Tanrım, ben, ben öyleyim, homoseksüelim ben. Buruşuk yüzlü ihtiyarın gözleri ıslak ıslak, çipil çipildi, tütünün sararttığı uzun bıyıklarını yüzünde kötü anlamlarla kemiriyordu, yorgun, yıpran-

mış, kiliseye girdi, Daniel peşi sıra yürüdü. Tam Ribadeau'nun ve lodroma gittiği saatti şimdi, ıslık çalarak yürüdü, arkadaşlar, "Hey Ribadeau, n'aber? Sağlam mısın bugün?" diye bağırlardı. Ribadeau bunları sigara sararken düşünüyordu, ellerini boşalmış hissediyordu, kederli gözlerle vagonlara, üst üste yığılı fiçılara baktı ve elinde bir şeyin yokluğunu duydu; avucunda o yuvarlak, pürtük pürtük demirin etine gömülen ağırlığı yoktu şu anda, eli bomboştı; fiçılara bakıyor ve düşünüyordu: "Yazık be, kırk yılda bir pazar!" Marius, Claudio, Remy hepsi peş peşe gitmişlerdi, askercilik oynuyorlardı, Jules'le Charlot ellerinden geleni yapıyorlar, fiçuları raylar boyunca yuvarlıyorlar, ikisi omuz verip kaldırıyor ve vagonların içine doğru fırlatıyorlardı; kocaman adamlardı ikisi de, ama ihtiyardılar, Ribadeau onların derin derin soluduklarını duyuyordu, ter, çıplak sırtlarından akıyordu; bu işi bitiremezlerdi dünyada. Kafasında koca bir sargıyla iriyarı bir herif sabahın dördünden beri dolanıp duruyordu; sonunda Jules'e yanaştı ve Ribadeau dudaklarının oynadığını gördü. Jules adamı o şaşkın suratıyla dinliyordu, sonra şöylece bir doğruldu, geri kaykılarak avuçlarını böbreklerine doğru sırtına bastırdı ve çenesiyle Ribadeau'yu gösterdi.

Ribadeau, "Ne var?" diye sordu.

Kafası sarılı adam kararsız adımlarla yaklaştı; ördek gibi, ayaklarını dışarı dışarı basarak yürüyordu. Haydudun biriydi. Selam verir gibilerden elini başındaki sargıya götürdü.

"Bir iş var mı acaba?" diye sordu.

"İş mi?" dedi Ribadeau. Adama bakıyordu: Haydudun biriydi, kafasındaki sargı simsiyahtı, sağlam bir herife benziyordu, ama suratı insanı korkutacak kadar sarıydı.

"İş mi?" dedi Ribadeau.

Bir an birbirlerine baktılar, Ribadeau, kocaman adamın yığılıp kalmasından korktu.

Alnını kaşyarak, "İş," dedi, "iş eksik değil ya..."

Adam gözlerini kırpıştırtıyordu. Böyle, yakından çok da kötü değildi gözleri.

"Çalışırım ben," dedi.

"Çok da sağlama benzemiyorsun," dedi Ribadeau.

"Nasıl?" dedi adam.

"Diyorum ki, hasta gibi görünüyorsun."

Adam şaşkın gözlerle baktı.

"Hasta değilim," dedi.

"Suratın sapsarı. Hem o kafadaki sargı nedir?"

Adam, "Kafama vurdular da," diye anlattı. "Bir şey değil."

"Kim vurdu? Dövüştün mü?"

"Hayır. Bir arkadaş yaptı. Hemen işe başlayabilirim."

"Bakalım," dedi Ribadeau.

Adam eğildi, bir fiçı aldı ve tek eliyle şöylece tutup kaldırdı. Sonra fiçiyı yere bırakırken, "Çalışırım ben," dedi.

Ribadeau hayranlıkla, "Vay namussuz!" dedi. Sonra, "Adın ne?" diye sordu.

"Louis. Koca Louis.

"Kâğıtların var mı?"

Koca Louis, "Var," dedi, "askerlik cüzdanım var."

"Ver bakayım."

Koca Louis ceketinin cebini karıştırdı, cüzdanı özenle çekip aldı uzattı. Ribadeau aldı ve bir ıslık çaldı.

"Bak sen şu işe!" dedi. "Bak sen şu işe."

Koca Louis kaygıyla, "Yoklamalarım tamam," dedi.

"Tamam mı? Sen okuma biliyor musun?"

Koca Louis kurnaz bir ifadeyle baktı.

"Fıçı taşırken okumayı ne yapacağım?"

Ribadeau cüzdanı geri verdi.

"Sıran gelmiş, arkadaş, çağırılmışlar seni. Montpellier'de bekliyorlar. Kışlada. Hadi, hemen yola düş, yoksa zorla götürürler adamı."

Koca Louis aptalca bir şaşkınlıkla, "Montpellier'de mi?" dedi.

"Ne işim var Montpellier'de?"

Ribadeau birden öfkelenildi.

"Sana, askere çağırılmışlar seni diyorum," diye bağırdı. "Anladın mı? Gideceksin, ilan ettiler, seferberlik var."

Koca Louis cüzdanı cebine soktu.

"Bana iş vermiyorsunuz, ha?" dedi.

"Bir asker kaçağını çalıştırmam ben."

Koca Louis eğildi ve fiçiyı yakaladı.

Ribadeau telaşla, "Tamam, tamam, anladık," dedi, "aslan gibisin, ben de başka türlüsem demiyorum. Ama seni burada bulup yakalarlarsa anamı ağılatırlar benim."

Koca Louis fiçiyı omzuna yerleştirmişti; kalın kaşlarını çatmış Ribadeau'ya dikkatle bakıyordu. Ribadeau omuz silkti.

"Ben de üzüldüm ama..." dedi.

Söylenecek laf kalmamıştı. Yürüdü, düşünüyordu: "Asker kaçağını alamam ki ben."

"Hey, Charlot!" dedi.

“Ha?”

“Şu herife bak, asker kaçığıymış.

“Yazık,” dedi Charlot. “Bize faydası dokunurdu pekâlâ.”

Ribadeau, “Bir asker kaçığını saklayamam,” dedi.

“Öyle ya!”

İkisi birden dönüp baktılar: İriyarı adam fıçıyı yere bırakmıştı, şaşkın gözlerle askerlik cüzdanının parmaklarının arasında evirip çeviriyordu.

Kalabalık çepeçevre etraflarını sarıyor, sürüklüyor, çevrelerinde dönüyor ve döndükçe çoğalıyordu. René duruyor mu, yoksa kalabalıkla birlikte dönüyor mu, farkında değildi artık. Batı Garı'nın üzerinde dalgalanan Fransız bayraklarına bakıyordu; savaş oradaydı, rayların ucunda, ama onu rahatsız etmiyordu, o şimdi daha yakın bir felaketin varlığını duyuyordu: Kalabalıklar çabucak kırılıveren şeylerdi, her zaman üstlerinde dolaşan bir uğursuzluk olurdu kalabalıkların, Gallieni'nin gömülüğü, tırmanıyor, kalabalığın siyah kökleri arasında küçük beyaz elbisesini sürüklüyor, güneşin dehşeti altında, temel çöküyor, o bakmıyor, kadını getirmişler, kaskatı, patlamış iskarpininden yırtık kırmızı çoraplı ayağı görünüyor; kalabalık etrafını çepeçevre almıştı, saydam ve bomboş göğün altında kalabalıktan nefret ederim, her yanda gözler hissediyordu, sırtında, karnında çiçekler açtıran, uzun, soluk renkli burnunu tutuşturan güneşler, mayısın ilk pazarları sayfiye semtlerine gidiş, ertesi gün, gazetelerde, “Kanlı pazar günü”, her zaman içlerinden üçü beşi bir yerlerde devrilip kalırdı. Irène onu küçük, tombul bedeniyle koruyordu, o bakmıyor, beni elimden tutmuş sürüklüyor, beni çekiyor ve kadın arkamdan geçiyor, kalabalığın üzerinde kayıyor, bir ölünün Ganj üzerinde kaydığı gibi. Uzaktan, üç renkli bayrakların altında, kasketlerin üstünde sallanan, havaya kaldırılmış yumruklara küçümseyen gözlerle baktı.

“Sersemler!” dedi.

René duymazlıktan geldi; ama kız kardeşi kendinden emin bir ağırlıkla, “Sersemler,” diye devam etti. “Mezbahaya gidiyorlar diye sevinçli hepsi...”

İnsanı rezil ederdi. Otobüste, sinemada, metroda, rezil ederdi insanı, her zaman en söylenmeyecek şeyi bulup söylerdi, tereddütsüz, yusyuvarlak sesi her zaman insanı rezil edecek lafları fırlatırdı ortaya. Arkasına kaçamak bir gözle baktı, şu kırmızı saçlı, gözleri fazlaca dalgın ve burnu çentik herif onları dinliyordu. Irène kolunu omzuna dolamıştı, bir şeyler düşünür gibi bir hali vardı. Bir-

den ablası olduğunu hatırlamıştı sanki, şimdi iç sıkıcı öğütler vermeye kalkışacağını düşündü, ama ne de olsa onu geçirmeye ta gara kadar kalkmış gelmişti, burada, bu kadınsız erkekler kalabalığının ortasında yapayalnızdı, kendisini boks maçına, Putaux'ya götürdüğü günlerdeki gibi, onu kırmamalı şimdi. Divanına uzanıyor bol bol sigara içerek okuyordu, kendine göre, kendine özgü fikirler ediniyordu, kendine özgü şapkaları gibi.

“Bak bana René,” dedi, “sen bu sersemler gibi yapmayacaksın.”

René usulca, “Yok,” dedi, “yapmam, yapmam.”

Irène ısrar etti:

“İyi dinle beni: Delilik etmeyeceksin anladın mı?”

Kendine güvendiği zaman sesi yüksek çıkardı:

“Sana bir yararı mı olur yani? Madem başka çare yok, git, ama bir kere oraya gittin mi, öyle fazla göze çarpmamaya bak. İyiликte olsun, kötülükte olsun. İkisi bir kapıya çıkar zaten. Fırsat buldun mu, saklan, bir yerlere saklanmaya bak.”

“Peki peki,” dedi René.

Kardeşini sınıksıkı omuzlarından tutuyor; ona dikkatli ama sevgisiz gözlerle bakıyordu; aklı söylediklerindeydi.

“Ben seni bilirim, René, gösteriş yapmaya bayılırsın, kendinden söz ettirmek için elinden geleni yapacaksın orada. Ama bak, sana şimdiden haber vereyim, nişan falan alıp da gelersen, yüzüne bakmam senin, anladın mı? Çok sersemce bir şey çünkü. Hele bir bacağıın ötekinden daha kısa ya da suratının ortasında bir delikle dönersen, hiç gelip de bana yanaşma, sana acıyacağımı da sanma, kaza oldu, diye de yutturamazsın bana, çünkü bunlar biraz gözü açık hareket etmekle atlatılacak şeylerdir, bilirim ben.”

“Evet, evet tabii.”

Ablasının haklı olduğunu, ama gene de bunların söylenecek cinsten sözler olmadığını düşünüyordu. Hatta düşünülmesi bile doğru değildi. Bunlar kendi kendine, yavaş yavaş, konuşmadan, maddenin zorlamasıyla, öylesine yapılırdı ki sonradan insanın kendini suçlaması için bir neden olamazdı. Kasketler, bir kasket denizi, pazartesi sabahı kasketleri, işbaşı günlerinin kasketleri, şantiyelerin kasketleri, cumartesi mitinglerinin kasketleri. Maurice kalabalığın en koyu olduğu yerde, kendini rahat hissediyordu. Kabaran deniz yukarı kaldırılan yumruklarla donanmıştı, kabaran deniz, yumrukları ağır ağır, usul usul, beklenmedik duruşlar, tereddütler, üç renkli bayraklara doğru yeni atılışlarla tepesinde taşıyordu, yoldaş, yoldaş,

mayıs yumrukları, çiçeklenmiş yumruklar Garches'a doğru akıyor. Garches çayırlarındaki kızıl basamaklara doğru, adım Zézette, toplar şarkı söylüyor, şarkı söylüyor, güzel mayıs ayının şarkısını, doğan Dünya'nın şarkısını. Eski kumaş ve şarap kokuyordu, Maurice her yandaydı, kum gibi kaynaşiyor, eski kumaş kokuyor, şarap kokuyordu, kolu bir ceketin tarazlanmış kumaşına sürtünüyor, ufacık, kıvrık bir adam burnunu Maurice'in sırtına doğru sokuyor, binlerce ayağın sağır tepinişi bacaklarından karnına kadar çıkıyor, gökyüzünde homurdanıyordu, başının üstüne, başını kaldırdı, uçağa baktı, sonra gözleri yere doğru indi ve kendi yüzünün altında, az aşağıda geriye atılmış yüzler gördü, kendi yüzünün akisleri, onlara bakarak gülümsedi. Meşin rengi bir derinin ortasında iki mavi göl, kısa kesilmiş saçlar, boydan boya bir yara izi, gülümsüyor. Tüm dikkatle çevresine bakan gözleklüye gülümsüyor, dudaklarını sımsıkı kenetleyen ve gülümsemeyen zayıf, solgun yüzlü sakallıya gülümsüyor. Kulaklarının dibinde haykırıyordu, haykırıyor ve gülüyordu, ulan Jojo, sen misin? Görüşmek için savaş mı çıkması gerekti; pazardı. Fabrikalar kapalı olduğu zaman, adamlar, istasyonlarda, elleri boş, sırtlarında çantalarla, demir gibi bir alinyasının emrinde, öylece, bekledikleri zaman, o zaman pazar günüydü işte, o zaman savaşa gitmişsin ya da Fontainebleau Ormanı'na gitmişsin, o kadar da fark etmezdi, önemli değildi çok. Daniel bir dua iskemlesinin önünde, huzurlu bir mahzen ve günlük kokusunu içine çekiyor, menekşe renkli ışıkta parlayan çıplak kafalara bakıyordu, bu diz çökmüş insanların arasında yapayalnız; Maurice, çevresinde ayakta bekleyen adamlarla, kadınsız adamlarla şarabın, kömürün, tütünün ateşli kokusu içinde, sabah ışığında kasketlere bakıyor, düşünüyordu: Bugün pazar. Pierre uyuyordu, Mathieu bir tüpü bastırdı ve pembe renkli incecik, uzun bir silindir, salınarak dışarı çıktı, koptu ve fırçanın kıllarına doğru düştü. Genç bir çocuk, "Hey, Simon! Simon!" diye bağırarak Maurice'i itti. Ve Simon dönüp baktı, kırmızı kırmızı yanakları vardı, gülüyor, şaka ediyordu. "Bak bana!" dedi. "Günaydın yerine gün karardın diyeceksin bu sabah, tamam mı?" Maurice gülmeye başladı, tekrarladı: "Gün karardın!" güldü, güzel bir çocuk da ona bakarak güldü, yanında bir kadın vardı, pek sıska sayılmayacak, iki dirhem bir çekirdek bir kadın; çocuğun koluna yapışmış, yalvaran gözlerle ona bakıyordu, ama çocuk ona bakmıyordu, dönüp bir baksa, birbirine kapanacaklardı hemen, ikisi tek bir insan olacaktı. Tek başına, yapayalnız bir çift. Gülüyor, Maurice'e bakıyordu, kadın hesapta yoktu şimdi, Zézette hesapta yoktu, soluk soluğa, kes-

kin bir şey kokuyor, altımda yumuşacık, canım, canım, gel bana, be-
deniyle gömleğinin arasında hâlâ birazcık gece vardı, ter gibi, azıcık
ter, azıcık korku, yavan ve tatlı bir korku, ama açık havada gülüyor,
alay ediyordu ve kadınlar hesapta yoktu, savaş oradaydı, savaş, dev-
rim, zafer. Silahları elimizden bırakmayacağız. Hepsi, bütün bu gi-
denler: Ufak, kıvrıkcık, sakallı, gözlüklü, güzel, iri genç adam, ellerin-
de silahlarıyla dönecekler, Enternasyonal'i söyleyerek ve pazar ola-
cak o gün. Sonsuzluğa dek pazar. Yumruğunu kaldırdı.

"Yumruk sallıyor. Akıllı adamın hali başkadır."

Maurice döndü, yumruğu havada, sordu:

"Ne dedin, ne dedin?"

Konuşan sakallıydı.

"Südetler uğruna ölmek hoşunuza mı gidecek?" diye sordu
sakallı.

"Şimdi suratına..." dedi Maurice. "Şimdi..."

Sakallı yüzünde kötü ve kararsız anlamlarla baktı, sanki kafa-
sında bir şeyleri arıyor, bulmaya çalışıyordu. Birden bağırdı:

"Kahrolsun savaş!"

Maurice bir adım geri attı ve kalçası arkaya çarptı.

"Susacak mısın? Susacak mısın, hayvan?"

"Kahrolsun savaş!" diye bağırdı sakallı. "Kahrolsun savaş!"

Elleri titremeye başlamış, gözleri dışarı uğramıştı, artık istese
de susamazdı. Maurice ona kederli bir şaşkınlıkla baktı, öfkeli eğil-
di, bir an, yumruğunu suratının ortasına indirivermeyi düşündü,
yalnızca susturmak için, hıçkırık tutan çocuklara vururlardı çün-
kü; ama parmaklarının ucunda hâlâ o taze eti duyar gibiydi ve bu-
nunla iftihar etmiyordu; bir çocuğa vurmuştu; ben yeniden birini
dövebilecek hale gelene kadar köprülerin altından çok su akar,
diye düşündü. Ellerini ceplerine soktu.

"Git şuradan, serseri," dedi.

Sakallı hâlâ bağıırıyordu, sesi yumuşak ve yorgundu, bir zen-
ginin sesi; Maurice birden, sanki bu düzenlenmiş bir sahneymiş gi-
bi tatsız bir duyguyla ürperdi. Dört yanına baktı ve sevinci söndü:
Bu ötekilerin suçuydu, yapmaları gereken şeyi yapmıyorlardı. Mi-
tinglerde herifin biri boktan laflar edip ortalığı karıştırmaya kal-
kıştı mı, hemen kalabalık üzerine kapanır ve onu yok ederdi, bir-
kaç saniye havada çırpınan kolları görünür, sonra, o kadar. Böyle
yapacak yerde adamlar birer adım gerilemişler, sakallının çevresi-
ni boşaltmışlardı; genç kadın merakla ona bakıyordu, çocuğun ko-
lunu bırakmıştı, adamlar başlarını çeviriyorlardı, hiç de açık, apa-

çık değildi yüzleri, duymazlıktan geliyorlardı.

Sakallı, “Kahrolsun savaş!” diye bağırdı tekrar.

Maurice’in içine anlaşılmaz, acayip bir sıkıntı çökmüştü; bu güneş vardı, bu yalnız başına bağırp duran adam vardı ve bütün bu başlarını önlerine eğmiş, sessiz, hareketsiz insanlar vardı... Sıkıntısı korkuya dönüştü; kalabalığa omuz vurarak yol açtı ve garın kapısına doğru yürüdü, bayrakların altında yumruklarını kaldıran gerçek dostlara, yoldaşlara doğru. Montparnasse Bulvarı hemen de boştu. Pazar. Coupole’un terasında üç-beş kişi bir şeyler içiyorlardı; kravat satan kadın kapının yanında duruyordu, doksan dört kapı numaralı binanın birinci katında, Cosmos’un hemen üstünde, gömleğinin kollarını sıvamış bir adam açık camın önünde görüldü, pervaza dayandı, dışarı baktı. Maubert’le Thérèse bir sevinç çılgılığı kopardılar, bir tane vardı işte. Orada, orada, duvarda Coupole’la eczanenin arasındaki duvarda, kenarı kırmızı çizgili, kocaman, sarı bir afiş vardı, Fransızlar, hâlâ da ıslaktı. Maubert, kafası omuzlarının arasına gömülü, atladı. Thérèse peşi sıra koştu, deliler gibi eğleniyordu; burjuvaların şaşkınlıktan yuvalarından uğramış gözleri önünde bunlardan bir altı-yedi tane yırtmışlardı, genç ve sportmen, cesur ve ne istediğini bilen bir patronu olması ne keyifli şeydi insanın.

“Pislik!” dedi Maubert.

Çevresine bakındı; bir küçük kız durmuş, bakıyordu, on yaşında kadar vardı, örgüleriyle oynayarak onlara bakıyordu.

Maubert yüksek sesle tekrarladı:

“Pislik!”

Ve Thérèse, Maubert’in sırtından, “Hükümet bu pisliklerin duvarlara asılmasına nasıl izin veriyor?” diye kocaman sesiyle söyledi.

Kravat satan kadın yanıt vermedi: Uykulu gözlü, şişman bir kadındı, belli belirsiz, esnafça bir gülümseme yanaklarının arasında hazır, bekliyordu.

“Fransızlar!”

“Alman istekleri kabulü olanaksız küstahlıklar derecesine varmış bulunuyor. Biz barışı korumak için bütün yollarını denedik. Ama hiç kimse Fransa’dan sorumluluklarını unutmasını ve ikinci derecede bir devlet olmayı kabul etmesini isteyemez. Biz bugün Çekleri terk edecek olursak yarın Almanya bizden Alsas’ı isteyecektir.”

Maubert afişi bir kenarından tuttu, kaldırdı ve pişmiş bir tavuğun göğüs etinden et koparır gibi ince uzun, sarı bir kâğıt parçası

kopardı. Thérèse afişin sağ köşesini tutup çekmişti, elinde kocaman bir parça kaldı.

*se Fransa'dan sorumluluk
devlet olmayı kabul
Biz bugün Çekler
olursak yarın
Alsas'ı*

Duvarda sarı ve çarpık bir yıldız kalmıştı. Maubert, eserine bakmak için bir adım geriledi: sarı bir yıldız, sıradan, suçsuz ve kırık dökük sözcüklerle herhangi bir sarı yıldız. Thérèse gülümsedi ve eldivenli ellerine baktı, afişten bir küçücük parça, sağ eldivenine yapışmış incecik bir kâğıt parçacığı kalmıştı elinde. “Cumhu...” başparmağını işaret parmağına sürttü ve incecik sarı deri bir küçük top oldu, yuvarlanırken kurudu, kurudu ve toplu iğne başı gibi kasak katı kesildi. Thérèse parmaklarını birbirinden ayırdı, sarı topak yere düştü ve genç kız tatlı bir üstünlük duygusuyla gülümsedi.

“Güzel bir biftek istiyorum, Mösyö Dêsiré, üç yüz gram kadar olsun, şöyle güzel bir parça, ama: Dün çırağınız verdi eti, hiç memnun kalmadım, yiyemedik, çok sinirliydi. Kuzum, şu karşiki apartmanda ne oldu? Yirmi dört numarada, siyah perdeler var: Biri mi öldü acaba?” Kasap, “Bilmiyorum,” dedi, “yirmi dört numarada hiç müşterim yok, onlar Berthier'den alırlar. Bakın bakalım, bu nasıl? Size iltimas ediyorum vallahi, şuna bakın: Pembecik, yumuşak, şampanya gibi köpürüyor mübarek, ben bunu çiğ çiğ yerim.” Madam Lieuthier: “Yirmi dört numara,” dedi, “aaa! Durun, durun; bildim, ben biliyorum, Mösyö Viguier oturuyor orada.” “Mösyö Viguier mi? Tanımıyorum. Yeni taşındı herhalde.” “Yok canım, o ufak tefek, güler yüzlü ihtiyar. Siz de biliyorsunuz, hani küçüğe şeker verirdi?” “Ha! O mu? O güler yüzlü, nazik adam mı? Yazık, çok acıdım; Mösyö Viguier.. Yazık!” “Eh, epeyi de yaşı vardı, ama kocama da dedim ya, tam vaktinde öldü adamcağız, altı ay sonra keşke biz de onunla gitseymişiz, diye pişman olacağız, hepimiz.” “Yeni bir şey bulmuşlar, biliyor musunuz?” “Kimler?” “Kim olacak, Almanlar. Sinek gibi adam öldürecekmiş, hem de kıvrandıra kıvrandıra...” “Sahi mi? Tanrı cezalarını versin, haydutlar! Neymiş buldukları?” “Gaz gibi bir şey galiba ya da gizli bir ışın mıymış, neymiş, bana anlattılar.” Kasap başını salladı. “Ha! Ölüm ışını diyorlar,” dedi. “Evet evet, öyle bir şey! Eh, doğru değil mi yani? Toprağın altında olmak daha iyi değil mi?”

“Çok haklısınız. Her zaman söylerim ya: Çoluğun çocuğun yok mu, tasan da yok! Ben de öyle ölmek isterdim: Akşam yatıp uyursun, sabah uyanmayiverirsin, işte bu kadar!” “Adamcağız öyle gitmiş galiba.” “Kim?” “Karşı apartmandaki.” “Bazısı böyle şanslı olur. Bizim ille her şeyi görmemiz gerek herhalde, kadın olduğumuz halde. İspanya’da neler oldu, gördünüz ya? Hayır, o değil, ben güzel bir antrkot istiyorum, bir de varsa kendime biraz et kırıkları. Düşünüyorum da: bir savaş daha! Kocam on dörttekine gitti, şimdi de oğlum gidecek. Ne yaparsınız, insanlar aklını oynatmış, anlaşarak işi düzeltemezler mi yani, bunun bir çaresi yok mudur? Bu kadar zor mu iş?” “Hitler anlaşmak istemiyor, Madam Bonnetain.” “Kim? Hitler mi? Südetlerini mi istiyor bu adam, öyle mi?” “Ben olsam veririm, alsın bakalım. Dağ adı mıdır, kent adı mıdır, nedir, bildiğim yok, ama o Südetler için oğlum gidip kendini ateşe atacak, onu biliyorum. Ben olsam verirdim, verirdim, alsın bakalım Südetlerini. İstiyor musunuz? Alın: Sizin olsun! Nasıl şaşırıp kalırdı.” Ciddi bir sesle sordu: “Cenaze ne zaman? Saat kaçta kaldırırlar acaba? Pencereden seyredirdim bilsem.” Ne istiyorlar benden be, savaşlarıyla, boklarıyla, püsürlükleriyle! Askerlik cüzdanı elindeydi, parmaklarının bütün gücüyle sımsıkı tutuyordu, cebine sokmaya kıyamamıştı bir türlü; dünyada sahip olduğu tek şeydi bu. Ağır adımlarla yürürken ilk sayfayı açtı, kendi resmini gördü, azıcık rahatladı; kendisinden söz eden ufak ufak, kara kara biçimler, baktıkça daha az korkutucu geliyordu ona, çok da kötüye benzemiyorlardı. Söylendi: “Ne de olsa!” “Ne de olsa!” dedi, “Ne de olsa! Okuma bilmemek bir felaket mi yani?” Bir kaçak, asker kaçağı, hayalini aynadan aynaya çekip götürerek Clichy Caddesi’ni tırmanan ufak tefek, yorgun yüzlü gencecik adam, bu gencecik, kinsiz nefretsiz adam, boyun eğmemiş bir adamdı, katlanmamış bir adamdı, bir asker kaçağı, Barcelona’da, Barrio Chino’da, deli gibi âşık bir kızın sakladığı iriyarı, kafası tıraşlı, müthiş, korkunç bir delikanlı. Ama insan nasıl asker kaçağı olur? İnsanın kendini hangi gözlerle görmesi gerekir?

Kubbenin altında ayakta duruyor, papaz, onun için ilahi okuyordu; düşündü: “Huzur, dinlenme, dinlenme, huzur.” Tıpkı kendi gibi sonsuzluk onu değiştirecektir. Sen beni, şimdi nasılsam, öylece yarattın ve senin arzuların, erişilemeyecek sınırlardır; ben senin arzularının, düşüncelerinin en utanç vericisiyim, sen, beni görüyorsun ve ben senin aracınım, ben sana isyan ediyorum, seni aşağılıyorum ve seni aşağılarken senin aracınım ben. Ben senin yarattığımı, sen bende kendini seviyorsun, sen beni taşıyor, bana kat-

lanıyorsun, sen ki canavarların yaratansın. Çan çaldı, Tanrı'nın kulları başlarını eğdiler, ama Daniel dimdik duruyordu, gözleri dimdikti. Beni görüyorsun. Beni seviyorsun. Kendini huzurlu ve kutsal hissediyordu.

Cenaze arabası yirmi dört numaranın kapısında durdu. Madam Bonnetain, "İşte işte!" dedi. Kapıcı kadın, "Üçüncü katta," dedi. Sonra cenaze arabasından inen memuru tanıdı: "*Bonjour* Mösyö René," dedi. "Ne var ne yok?" "*Bonjour*," dedi Mösyö René, "biz olsak pazar günü gömülmeye kalkışıp da herkesi rahatsız etmeyiz, ha?" Kapıcı kadın, "Saygılıyız da ondan," dedi. Jacques Mathieu'ya bakıyordu, yumruğunu masaya indirerek, "Anladık, ne olursa olsun biz bu savaşı kazanacağız," dedi, "peki, ama bu zaferden kim faydalanacak, biliyor musun? Stalin." Mathieu usulca, "Kıvılda-mazsak," dedi, "o zaman da Hitler faydalanacak." "Eee, yani? Hitler, Stalin, ikisi de bir bizim için. Ne var ki Hitler'le anlaşma bize iki milyon insan kazandırır ve ardından gelecek devrimden korur bizi." Tamam, gene başladık! Mathieu kalktı ve pencereye gitti, dışarı baktı. Sinirli değildi, düşünüyordu: "Bütün bunlar neye yarar?" Tartışmadan vazgeçmişti, gökte pazar günlerinin güler yüzlü, babacan aydınlığı vardı, sokaklar özene bezene pişirilmiş yemek, bademli krema, kızarmış piliç ve ev kokuyordu. Bir çift geçti, erkeğin elinde parlak kâğıda sarılı bir pasta paketi vardı, paketi bağlayan pembe sicimi parmağının ucuna takmıştı. Her pazar olduğu gibi. Bu bir şaka, öyle bir şey yok, bak, her şey öylesine huzurlu ve durgun, bir kıpırtı bile yok, bu yalnızca o pazar günlerine özgü küçük ölüm, o ailece yaşanan küçük ölüm, senin giriştiğin harekete devam etmen yeter, gök var gene, yiyecek satan dükkânlar var, pastalar var; savaştan kaçmış olanlar yok. Pazar, pazar, Clichy Meydanı'ndaki çeşmenin önünde ilk kuyruk, günün ilk sıcağı. Az önce aşağı inmiş olan asansöre binmek, loş odacıkta üçüncü kattaki sarışının kokusunu içine çekmek, beyaz düğmeye basmak, küçücük bir uğultu, tatlı bir süzülüş, yukarı doğru, sonra anahtarı kilide sokmak, her pazar olduğu gibi, şapkasını holde üçüncü kancaya asmak, sonra, "Geldim!" diye bağırırken, salonun kapısını itmek. Ne yapacak? Her pazar yaptığı gibi, "Benim güzel kuşum!" diye mırıldanarak ona doğru gelmeyecek mi? Bu o kadar gerçeğe benziyordu, insanı öldürecek, boğacak kadar gerçeğe benziyordu ki. Oysa bütün bunları, hepsini her şeyi kaybetmişti artık, sonsuzluğa dek. Hiç olmazsa kin duyabilseydim, kızabilseydim! "Tokatladı beni," diye düşündü, "tokat attı bana. Tokat attı bana." Durdu, göğsünde

bir yer acıyordu, bir ağaca yaslandı, öfke yoktu içinde, Umutsuz, “Ah, neden çocuk değilim hâlâ?” diye düşündü. Mathieu gelmiş, Jacques’ın karşısına oturmuştu gene. Jacques konuşuyor, Mathieu ona bakıyordu ve her şey öylesine iç sıkıcıydı ki; yarı karanlıktaki oda, çam ağaçlarının ardındaki küçücük müzik, tabaktaki küçücük tereyağı parçaları, tepside dizili boş kadehler: hiçbir önemi olmayan bir sonsuzluk. Birden konuşma isteği duydu, bir şey için değil, bir şeyden konuşmak için değil, yalnızca Jacques’ın sesinin delemmediği bu sonu olmayan sessizliği parçalayabilmek için, “Boşuna kafa patlatıyorsun,” dedi. “Barış, savaş, ikisi de bir aslında.”

Jacques şaşmıştı.

“İkisi de bir mi? Bunu git de o ölüme hazırlanan milyonlarca insana söyle bakalım.”

Mathieu bön bir gülümsemeyle, “Ne var?” dedi. “Hepsi ölümü doğdukları günden beri beraberlerinde taşıyorlar mı zaten? Onları sonuna kadar öldürüp yok etseler bile insanlık en az eskisi kadar tıka basa dolu olacaktır: tek boşluk, tek eksik bırakmadan.”

“En azından bir on iki, on beş milyon insan eksigiğine!..”

“Sorun rakamda değil,” dedi Mathieu. “İnsanlık, yalnızca kendi kendisiyle dopdoludur, kimsenin yokluğunu duymaz, kimseyi beklemiyor. O hiçbir yere gitmemekte, hiçbir hedefe varmamakta devam edecektir gene, aynı insanlar aynı sorularla kafa patlatmakta ve aynı hayatları hiçbir hedefe götürmeden yitirmekte devam edeceklerdir.”

Jacques, bu lafları yutmadığını belli etmek istercesine güldü, “Yani sen sözü nereye getirmek istiyorsun?” dedi.

“Hiç,” dedi Mathieu. “Hiçbir yere getirmek istemiyorum tabii.”

Madam Bonnetain, müthiş bir heyecanla, “Çıktılar, çıktılar!” diye bağırdı. “İşte, tabutu arabaya koyacaklar şimdi.” Savaş hiçbir şey değildi, tren havaya kaldırılmış yumruklarla donanmış, gidiyordu, Maurice arkadaşlarını bulmuştu: Dubech’le Laurent onu cama yapıştırmışlardı. Şarkı söylüyordu: “Enternasyonal, insanın ırkı olacaktır!” “Öf,” dedi Dubech, “sesin kırımın sesinden beter be.” Maurice, “Canım şarkı söylemek istiyor,” dedi. Sıcaktan bun alıyor, şakakları ağrıyordu, hayatının en güzel günüydü bugün. Üşüyor, karnı ağrıyordu, üçüncüdür zile basıyordu; koridorda telaşlı ayak sesleri duydu, kapılar açıldı kapandı, ama kimse görünmedi. “Ne yapıyorlar bunlar? Donuma işetecekler en sonunda.” Biri iri adımlarla koşuyordu, kapının önünden geçti gitti...

Charles, "Hey, kim var orada!" diye bağırdı.

Koşu devam etti, sonra gürültü kesildi, ama başının üstünde bir yere ağır bir şeyle vurmaya başlamışlardı. Kahrolası, çağırın, o her ay yalnız bahşış diye dünyanın parasını sokuşturan Dorliac olsaydı, odasına hangimiz önce gireceğiz diye birbirlerini çiğnerlerdi. Ürperdi, bir yerlerde açık pencereler vardı herhalde, kapının altından buz gibi bir rüzgâr giriyordu, odaları havalandırıyorlar, şimdiden, biz daha gitmedik, buradayız ve onlar şimdiden odaları havalandırıyorlar; gürültüler, soğuk rüzgâr, bağırmalar içeri bir değirmendeymiş gibi büyüyerek giriyordu; kalabalık bir alanın ortasındayım. İlk radyografisinin çekildiği günden bu yana böylesine sıkıntı ve korkuyla karışık feci bir azap çektiğini hatırlamıyordu hiç.

"Hey, kimse yok mu orada? Kimse yok mu?" diye bağırdı.

On bire on var, Jeannine gelmedi, sabah beri yalnız bırakmışlardı onu. Şu yukarıdaki gürültüyü kesmeyecekler mi artık? Çekiç sesleri göz diplerinde uğulduyor, tabutumun çivilerini çakıyorlar sanki. Gözleri kupkuruydu, acıyordu, kötü bir rüya görmüş, sabahın üçünde, sıçrayarak uyanmıştı. Daha doğrusu, bu tam da bir rüya değildi; Berck'te kalmıştı; plaj, hastaneler, klinikler, her taraf bomboştu: Hastalar yok, hemşireler yok, pencereler kapkara, salonlar, odalar boş, göz alabildiğine, yalnızca çıplak ve kül renkli kumlar. Ama bu boşluk, sıradan herhangi bir boşluk değildi, böylesini insan ancak rüyasında görebilir. Rüya sürüyordu: Odasının ortasında, tekerlekli sedyede yatıyordu, ama odası daha şimdiden bomboştu; odanın ne altı, ne üstü, ne sağı ve ne de solu vardı. Yalnızca dört direk kalmıştı, dört direk, sağ köşede birleşen dört direk ve dört duvar arasında birazcık deniz kokulu hava. Dışarıda, ağır ve cüsseli bir şeyi sürüklüyorlardı, kuşkusuz bir zengin kocaman sandığıydı bu.

"Hey, kim var orada?" diye bağırdı.

Kapı açıldı, Madam Louise girdi.

"Hele şükür," dedi Charles.

"Ha, bir dakika," dedi Madam Louise, "giydirecek yüz hastam var; herkes sırasını bekleyecek."

"Jeannine nerede?"

"Jeannine'in sizinle uğraşacak vakti mi var sanıyorsunuz?" Küçük Pottierleri giydiriyor."

"Çabuk küveti verin," dedi Charles. "Çabuk, çabuk!"

"Ne oluyor size? Bu saatte hiç âdetiniz değildi."

"Sinirden," dedi Charles. "Sinirden herhalde."

"Evet, öyledir herhalde, ama benim sizi hazırlamam gerek.

Saat on birde herkes hazır olacak. Hadi, azıcık çabuk olun.”

Pijamanın kordonunu çözdü, pantolonu aşağı çekti. Sonra onu belinin altından doğru elinin üzerinde kaldırarak küveti altına sürdü. Emaye küvet soğuk ve katıydı. Charles can sıkıntısıyla, “İshal olmuşum,” diye düşündü.

“Ya trende bağırsaklarım bozuk olursa ne yaparım?”

“Üzülme. Hepsinin çaresine bakıldı.”

Anahtarlarının zinciriyle oynayarak Charles’a bakıyordu.

“Güzel havada yola çıkıyorsunuz,” dedi.

Charles’ın dudakları titremeye başlamıştı.

“Gitmek istemiyordum ben,” dedi.

“Hadi hadi,” dedi Madam Louise. “Susun bakalım. Bitti mi?”

Charles son bir kez daha ıkındı.

“Bitti.”

Kadın önlüğünün cebini karıştırdı, dört köşe bir tuvalet kâğıdıyla bir ufak makas çıkardı. Kâğıdı sekiz parçaya kesti.

“Kendinizi kaldırın azıcık.”

Charles kâğıdın hışırtısını duydu, sonra kâğıdın sürtünüşünü duydu.

“Uf!”

“Daha neler,” dedi Madam Louise. “Ben küveti dökerken siz yüzüstü dönüverin. Sizi temizleyeyim de işimiz bitsin.”

Charles ağır ağır yüzüstü döndü. Odada dolaşan ayak seslerini duydu, sonra alışkın ve usta parmakların okşar gibi dokunuşunu hissetti. Bu onun en hoşlandığı andı. Bir şey! Unutulmuş, zavalı bir küçük şey! Altında ağır ağır katılaştığı bedeniyle serin çarşaf arasında eze eze duydu.

Madam Louise, Charles’ı bir paketmiş gibi yakalamış, çevirmişti. Karnına doğru baktı ve gülmeye başladı.

“Sizi maskara sizi!” dedi. “Gerçekten, sizi çok arayacağız, Mösyö Charles, çok şakacısınız!”

Üzerindeki örtüleri çekip aldı, pijamasını çıkardı.

“Yüzünüzü kolonyayla sileceğim biraz,” dedi. “Bugünlük tuvaletiniz yalapaşap olacak, ne yapalım. Kollarınızı kaldırın. Tamam. Gömlek. Önce külotunuzu, öyle debelenip durmayın, çoraplarınızı giydiremiyorum.”

Eserine bakmak için bir adım geri çekildi, sonra memnun, “Tamam, işte elmas gibi pırıl pırıl oldunuz,” dedi.

Charles bozuk bir sesle sordu:

“Yol çok sürecek mi acaba?”

Kadın ceketi giydirirken, "Herhalde," dedi.

"Nereye gidiyoruz?"

"Bilmiyorum. Ama galiba önce Dijon'a uğrayacaksınız."
Çevresine bakındı.

"Bir şey unutmuş olmayayım da," dedi. "Hah! Ya, tabii! Mavi kâseniz! O kadar sevdiğiniz mavi kâsenizi unuttuğunuz az kaldı."

Etajerden kâseyi aldı ve valize doğru eğildi. Mavi porselenden, üzerinde kırmızı kelebek desenleri olan bir kâseydi bu. Çok güzeldi.

"Gömlüklerin arasına koyayım da kırılmasın."

"Verin şunu bana!" dedi Charles.

Kadın şaşkınlıkla baktı, kâseyi uzattı. Charles kâseyi aldı, bir dirseği üzerinde yaslanarak doğruldu ve mavi porseleni öfkeyle karşı duvara fırlattı.

Madam Louise, "Deli!" diye bağırdı. "Yanınıza almak istemiyordunuz madem, bana verseydiniz."

"Ne almak istiyordum ne de birisine vermek..." dedi Charles.

Kadın omuz silkti, kapıya gitti, ardına kadar açtı.

"Eee, gidiyoruz ha?"

"Evet ya," dedi Madam Louise. "Treni kaçırmak istemezsiniz herhalde."

Charles, "Bu kadar çabuk ha?" dedi. "Bu kadar çabuk!"

Kadın arkasına dolaşmıştı, başucunda duruyordu, sedyeyi itti; Charles geçerken elini uzattı, masaya dokundu, başının üzerindeki aynada kısacık bir an pencereyi ve duvarın bir parçasını gördü ve sonra, hiç, hiç, koridordaydı, duvar boyunca arka arkaya sıralanmış kırk kadar tekerlekli sedyenin en gerisindeydi; ona sanki birileri kalbini yakalamış, büküyorlar gibi geldi bir an.

Cenaze arabası hareket etmişti. Madam Bonnetain, "İşte gidiyorlar," dedi. "Bak şuna, adamcağızı son yolculuğunda uğurlayacak çok da kalabalık yokmuş." Ağır ağır ilerliyorlardı, arabanın tekerleklerinin her dönüşünde bir saniye duraklıyorlardı, karanlık, kapkaranlık çukur yolun ucundaydı, tekerlekli sedyeleri ikişer ikişer sürüyorlardı, ama tek asansör vardı ve zaman alıyordu bu.

"Ne kadar uzunmuş," dedi Charles.

Madam Louise, "Sizi almadan gitmezler," dedi.

Cenaze arabası pencerenin altından geçiyordu; şu matem elbisesi giymiş ufak tefek kadın, aileden biri olacaktı herhalde. Kapıcı kadın odasını kilitlemiş, iriyarı, kül rengi elbiseli, mavi fötr şapkalı bir kadının yanında, cenazenin arkasında yürüyordu. İri kül ren-

gi elbiseli, mavi f6tr Şapkalı kadın hastabakıcıydı. M6sy6 Bonnetain balkona çıkmış, karısının yanında, parmaklıŐa yaslanmıştı: “Viguiet Baba locadandı,” dedi. “Ne biliyorsun?” “Ha! ha!” dedi M6sy6 Bonnetain, bir an sustu, sonra ekledi: “Elimi sıktıŐı zaman avucumun içine baŐparmaŐıyla eğenler izerdi hep.” Madam Bonnetain’in Şakaklarına doğru sıcak sıcak bir 6fke dalgası çıktı, kocası bir 6l6n6n arkasından b6yle gereksiz Şeyler s6yl6yordu. G6zlerini cenazeden kaçırmadan d6Ő6nd6: “Zavallı adam.” Orada yatıyordu, sırt6st6, boylu boyunca, onu ayakları 6nde, karanlık çukura doğru g6t6r6yorlardı. Zavallı adam, kimsesiz olmak ne zordu. Madam Bonnetain bir dua mırıldanarak ha çıkardı. Boylu boyunca; onu karanlık çukura doğru g6t6r6yorlardı, asans6r6n, altında aŐaŐı doğru d6Őer gibi kaydıŐını hissedecekti.

“Bizimle kim geliyor?” diye sordu.

“Bizden kimse yok,” dedi Madam Louise. “Yandaki Őaleden 6 hemŐireyi ayırmıŐlar, bir de Georgette Fouquet gelecek, tanıyorsunuz mutlak, uzun boylu, esmer bir kız, Doktor Robertal’in kliniğinde alıŐıyor.”

Madam Louise aşır aşır sedyeyi asans6re doğru s6rerken Charles, “Ha,” dedi, “anladım. Tanıyorum tabii. G6zel bacaklı esmer kız. Hiç de yumuşak g6r6nm6yor.”

Kızı plajda sık sık g6rm6Őt6, bir grup raŐitik çocuğun baŐındaydı, onlara haksever bir tavırla okŐayıŐlar dağıtıyordu; bacakları çıplaktı ve ayaklarına sandal giyiyordu. Asabi, hafifçe t6yl6, g6zel bacaklar. Kendi kendine, bu kız tarafından bakılmanın çok da zevksiz olmayacaŐını d6Ő6nm6Őt6. Onu çukurun içine iplerle sarkıtacaklardı ve kimse 6zerine eğilmeyecekti, Şu ufak tefek ve pek de hanım kılıklı g6r6nmeyen kadından başka, b6yle 6lmek ne kadar acıydı; Madam Louise onu asans6re itti, içeride, karanlıkta, duvarın dibine doğru yerleştirilmiş bir başka sedye vardı.

Charles g6zlerini kırpıştırarak, “Kim var orada?” diye sordu.

Bir ses, “Petrus,” dedi.

“Vay, koca kafa,” dedi Charles. “TaŐınıyoruz, ha?”

Petrus yanıt vermedi, k6c6c6k bir d6Őme oldu birden, Charles’a sedyesinden 6-beş santimetre yukarıda, havada, boşlukta asılı kalmış gibi geldi, karanlık çukura doğru daldılar, 6c6nc6 katın taban tahtaları Şimdiden başının tepesinde kalmıştı bile, yaşamını altından yukarı doğru, içinden dışarı doğru ve bir kocaman yalaŐın ortasındaki kocaman kirli su borusunda kaybediyordu Charles.

Kısa bir hıkırıkla, aŐlamaklı, “Ama nerede Jeannine?” diye sordu. “Jeannine nerede?”

Madam Louise duymazlıktan geldi ve Charles, Petrus'un yüzünden gözyaşlarını tuttu. Philippe yürüyordu, duramazdı; durduğu an bayılıp kalacaktı; Koca Louis yürüyordu, sağ ayağı yaralanmıştı. Boş sokaktan şişman, hasır şapkalı, bıyıklı bir adam geçiyordu. Koca Louis elini uzattı.

"Bak bir dakika," dedi, "okuma biliyor musun?"

Adam bir adım yana sıçradı ve adımlarını sıklaştırdı.

"Kaçma kaçma," dedi Koca Louis. "Seni yemem."

Adam biraz daha hızlandı, Koca Louis ardı sıra topallaya topallaya yürümeye başladı, bir yandan elindeki askerlik cüzdanını uzatıyordu; şişman adam sonunda koşmaya başladı ve boğazlanmış hayvan sesine benzer bir ses çıkararak kaçıp gitti. Koca Louis durdu ve kaçan adamın ardından, sargısının kenarından alnını kaşıyarak baktı: Adam ufacık ve bir topaç gibi yuvarlacık olmuştu, sokağın köşesine kadar yuvarlandı, atladı, döndü ve gözden kayboldu.

"Tüh be," dedi Koca Louis, "tüh be..."

Madam Louise, "Ağlamak yok," dedi.

Mendiliyle gözlerini sildi, ağladığının bile farkında değilim. Kendini azıcık yumuşamış, rahatlamış hissetti. İnsanın kendi üzerine kapanıp ağlaması tatlı bir şeydi.

"Burada o kadar mutluydum ki."

"Hiç de öyle görünmüyordunuz," dedi Madam Louise. "Her dakika birinin arkasından homurdanır dururdunuz."

Asansörün parmaklıklı kapısını itti ve sedyeyi dışarı çıkardı. Charles dirseklerine dayanarak doğruldu ve baktı, Totor'u ve küçük Gavalda'yı gördü. Gavalda kâğıt gibi, bembeyazdı; Totor örtülerinin içine gömülmüş, gözlerini kapamıştı. Kasketli adamlar sedyeleri asansörden çıkınca alıyorlar, usulca sürüp eşikten atlatıyorlar ve gene usulca sedyeyle birlikte parkta gözden kayboluyorlardı. Biri Charles'a doğru yürüdü.

Madam Louise, "Hadi bakalım, güle güle, hayırlı yolculuklar!" dedi. "Oraya gidince bana bir kart atverin. Sonra... Unutmayın: Tuvalet için lazım olan öteberi ayak ucunuzda, örtülerin altındaki küçük valizde."

Adam Charles'm üzerine doğru eğilmişti bile.

"Durun!" dedi Charles, "Dikkat edin! Alışık olmayınca insan kolayca dikkatsizlik yapabilir..."

"Tamam," dedi adam, "sizin zımbırtıyı itmek o kadar da marifet değil. Dunkerque Garı'nda yük arabaları mı istersin, Lens'de

vagonetler, Anzin'de el arabalarıyla eşya taşımak mı, hepsini yaptım ben merak etmeyin, ömrüm bunlarla geçti.”

Charles sustu, korkmuştu. Gavalda'nın sedyesini iten adam virajı alırken sedyeyi iki yan tekerleği üzerinde şöyle bir yatırıvermiş, sonra kapıdan geçerken ayak ucunu duvara çarpmıştı.

“Durun durun!” diye bağırdı Jeannine. “Onu gara ben götüreceğim.”

Merdivenleri koşa koşa iniyordu, soluk soluğa kalmıştı.

“Mösyö Charles!” dedi.

Charles'a acı bir heyecanla, kendinden geçmişçesine bakıyordu, göğsü hızla inip kalkıyordu, ona dokunabilmek için örtülerini düzeltir gibi yaptı; yeryüzünde sahip olduğu bir şey vardı henüz; nerede bulunursa bulunsun, sahip olmakta devam edecekti buna: bu kendisi için çarpmaktan vazgeçmeyecek olan telaşlı, saygılı ve sıcak kalbe; bu kalp Berck'teki insansız, ıssız klinikte onun için çarpmakta devam edecekti.

“Ne âlâ,” dedi, “beni yüzüstü bıraktınız.”

“Ah, Charles, içim içimi yedi. Ama gelemedim, Madam Louise size söylemiştir herhalde.”

Genç kadın, kederli bir yüzle, bir şeyler yaparak sedyenin çevresinde dolaşıyordu, iki ayağı üzerinde sağlamca yere basıyordu... ve Charles nefretle ürperdi: O ayaktaydı, onun anıları, gözlerinde kalan imgeler dikeydi hep, yukarıdan aşağı, bu kalbin içinde uzun zaman güvende kalmasına olanak yoktu.

Kuru bir sesle, “Hadi,” dedi, “çabuk olalım, götürün beni artık.” Zayıf bir ses, “Girin!” dedi.

Maud kapıyı itti ve kustumuk kokusu genzine doldu. Pierre boyu boyunca yatağa uzanmıştı. Yüzü ölü gibi bembeyazdı ve gözleri bu yüzde alev alev yanıyordu, ama sessiz ve yumuşak görünüyordu. Maud bir an, çıkıp gitmek arzusuyla kapıda durdu, sonra içeri girmek için kendini zorladı. Pierre'in başucunda, bir sandalyenin üzerinde, içi ekşi ve köpüklü bir suyla dolu bir tas duruyordu.

Pierre, heyecansız bir sesle, “Artık yalnızca köpük çıkarıyorum,” dedi. “Midemde ne var, ne yoksa hepsini çıkaralı çok oldu, hepsi bitti artık. Tası oradan kaldır da otur.”

Maud, soluğunu tutarak tası aldı, lavabonun altına koydu. Oturdu; kamarayı havalandırmak için kapıyı aralık bırakmıştı. Bir sessizlik oldu; Pierre ona rahatsız edici bir merakla, ısrarla bakıyordu.

“Rahatsız olduğumu bilmiyordum,” dedi Maud. “Yoksa daha önce gelirdim sana.”

Pierre bir dirseğine yaslanarak doğruldu:

“Şimdi biraz iyiceyim,” dedi. “Ama kendimi hâlâ çok güçsüz hissediyorum. Dünden beri kusa kusa içim kazındı. Belki öğlen bir lokma bir şey yesem iyi gelir, ne dersin? Biraz haşlanmış tavuk getirtmeyi düşünüyorum.”

Maud, rahatsız, “Ben ne bileyim?” dedi. “Karnın aç mı, yiyebileceğin misin, onu ancak sen bilirsin.”

Pierre kaygılı bir yüzle, dikkatle örtüye bakıyordu, “Doğru,” dedi, “belki midemi altüst eder, ama bakarsın iyi de gelir. Hem sonra şu da var, eğer yeniden kasmaya başlayacaksam, o zaman da içimde kusacak bir şey bulunması iyi olur.”

Maud ona dehşetle bakıyordu. “Bir erkeği tanımak için ne kadar uzun zaman gerek,” diye düşünüyordu.

“İyi ya,” dedi, “kamarota söyleyeyim, sana biraz sebze suyu ile biraz da tavuk getirsin, göğsünden beyaz etinden.” Sonra gülerek ekledi:

“Yemeği düşündüğüne göre,” dedi, “o kadar hasta değilsin.”

Bir sessizlik oldu. Pierre gözlerini kaldırmış, onu dikkat ve ilgisizlik karışımı tuhaf bir anlamla seyrediyordu. Sonra, “Eee, anlat bakalım: İkinciye geçmişsiniz, öyle mi?” dedi.

Maud, memnun olmadığını belli eden bir sesle, “Kim söyledi?” diye sordu.

“Ruby. Dün koridorda rastladım.”

“Evet,” dedi Maud, “ikinciye geçtik.”

“Peki nasıl becerdiniz bunu?”

“Bedava konser vermeyi teklif ettik.”

“Ya!” dedi Pierre.

Hâlâ ona bakıyordu. Ellerini çarşafın üzerinde uzatarak gevşek bir sesle sordu:

“Sonra da sen kaptanla yattın. Değil mi?”

“Ne diyorsun?” dedi Maud.

Pierre, “Seni kaptan kamarasından çıkarken gördüm,” dedi,

Maud huzursuzdu. Bir yandan, ona verilecek hesabı yoktu aslında; ama öte yandan; ona önceden, kendisi söylemiş olsaydı daha namusluca olurdu bu. Gözlerini önüne indirdi ve öksürdü; kendini suçlu hissediyordu ve bu duygu onda Pierre’e karşı azıcık bir yumuşaklık, azıcık bir sevgi uyandırmıştı:

“Bak,” dedi, “kabul etmeseydim, France’ın beni anlamasına ve hoş görmesine olanak yoktu.”

Pierre’in yumuşak sesi, “Bu meselede France’ın ne işi var kuzum?” diye sordu.

Maud birden başını kaldırdı: Pierre gülümsüyordu, yüzünde ki o gevşek merak ifadesiyle gülümsüyordu. Maud kendini birden küçük düşürülmüş, aşağılanmış hissetti, onun bağırp çağırmasını yeğlerdi.

Kupkuru bir sesle, “Canın öğrenmek istiyorsa,” dedi, “söyleyeyim: Bir vapurda olduk mu, ben, Baby’s orkestrasının ikinci sınıf bir kamarada kalması için geminin kaptanı ile yatarım. Tamam mı?”

Bir an erkeğin itiraz etmesi, öfkelenmesi umuduyla bekledi. Ama Pierre tek söz söylememişti. Üzerine doğru eğilerek yüksek sesle, “Ben orospu değilim!” dedi.

“Sana orospusun, diye kim söyledi? Canının istediğini, daha doğrusu, becerebildiğini yapmakta özgürsün. Bunda hiçbir kötülük görmüyorum.”

Sanki Pierre suratının ortasına kırbaça vurmuş gibi geldi Maud’a, birden fırladı, ayağa kalktı.

“Ya!” dedi. “Bunda hiçbir kötülük görmüyorsun, öyle mi? Hiçbir kötülük görmüyorsun ha!”

“Hayır.”

Maud öfkeden titreyerek, “O halde yanılıyorsun,” dedi, “çok, çok yanılıyorsun.”

Pierre, neşeyle, “Öyleyse yaptığın kötü bir şey,” dedi, “öyle mi?”

“Yok! Beni şaşırtmaya çalışma! Hayır, kötü bir şey değil bu, neden kötü olsun? Benden başka türlü hareket etmemi isteyen kimse yok ki. Ne çevremde dönenen adamlar, hatta ne de, artık çalışmadığı için benim yolladığım üç-beş kuruşla yaşayan annem... Hiç kimse! Ama sen, bunu kötü bulmalısın, suçlamalısın, çünkü sen, sen benim, sen benim sevgilimsin...”

Pierre örtünün üzerinde ellerini birbirine kavuşturmuştu, yüzünde hastaların o sinsi ve her an kaçmaya hazır, uçucu anlamı vardı. Usulca, “Bağırma,” dedi, “başım ağrıyor.”

Maud kendini topladı ve soğuk gözlerle baktı; alçak sesle, “Korkma,” dedi, “bağırmayacağım artık. Yalnızca sana şunu söylemek istiyorum ki, bu iş bitmiştir artık, aramızdaki her şey bitmiştir. Çünkü, çünkü anlıyor musun, o pelte gibi ihtiyar herifle mın-cıklaşmaktan nefret ettim! Tiksindim kendimden! Sen eğer bağırp çağırırsaydın, bana kızsaydın, suçlasaydın beni, o zaman bana biraz olsun değer verdiğine inanacaktım; bu güç verecekti bana, cesaret verecekti. Ama madem ben istediğimle yatıp kalkabiliyorum ve bu vızgeliyor herkese, ama herkese, sana bile; öyleyse ben bir sokak köpeğiyim, pis bir orospuyum ben, o kadar! Eh, öyleyse, sev-

gılım, öyleyse, bilirsin ya, orospular, yağlı parçaların arkasından koşar, senin gibi tıfıllarla düşüp kalkmaya gerek duymazlar! Anladın mı?"

Pierre yanıt vermedi, gözlerini kapamıştı. Maud bir tekme atarak sandalyeyi devirdi, arkasından kapıyı olanca öfkesiyle çarptı ve çıkıp gitti.

Bir dirseği üzerinde yarı doğrulmuş, şaleler, klinikler, pansiyon binaları arasından kayarak gidiyordu; hepsi boştu şimdi, Brun Oteli'nin yüz yirmi iki penceresi ardına kadar açıldı; "Arzum" Şalesi'nin holünde; "Vâha" adlı villanın bahçesinde hastalar, tabutları içinde, başları yerli yerine yerleştirilmiş, bekliyorlardı; sessizce, önlerinden akıp giden tekerlekli sedye resmi geçidini seyrediyorlardı; bütün bir sedyeliler akını istasyona doğru süzülüp gidiyordu. Kimse konuşmuyordu, yalnızca dingillerin madenî gıcirtısı ve kaldırımından şoseye inen tekerleklerin sağır gürültüsü duyuluyordu. Jeannine hızlı yürüyordu; küçücük bir ihtiyarın ağlayarak ittiği şişman, kırmızı yanaklı bir kadının yanından gelip geçtiler, Zozo'nun yanından gelip geçtiler, Zozo'yu gara götüren anasıydı, yok-sullar kısmındaki topal kadın.

"Hey! Nereye?" diye bağırdı Charles.

Zozo sıçradı, biraz kımıldadı, doğruldu ve berrak, bomboş gözleriyle Charles'a baktı.

"İşler parlak görünmüyor!" dedi.

Charles kendini yeniden sırtüstü sedyeye bıraktı; sağında, solunda bu yukarıdan aşağıya değil, ama doğudan batıya uzanmış giden varlıklar doluydu, on bin küçük, küçücük cenaze töreni. Gözlerini açtı ve bir gökyüzü parçası gördü, sonra Grand-Rue'deki binaların pencerelerinden sarkmış, bakan yüzlerce kişi; onlara bakan ve mendillerini sallayan insanlar. Hayvanlar! Hayvanlar! 14 Temmuz değil bu! Başının üstünde bağırsarak çırpınan martılar dolaştı ve Jeannine arkasında burnunu sildi. Kadın tüllerin arkasında ağlıyordu, hastabakıcı gözlerini cenaze arabasının arkasında tek başına sallanan küçük çelenge dikmişti, ama kadının ağladığını işitiyordu, çok da üzülmemişti herhalde, ihtiyarı görmeyeli en azından bir on sene geçmişti, ama insan her zaman içinde, ruhunun derinliklerinde bir yerde utançla karışık bir keder saklardı, sonunda asla ortaya çıkarmaya cesaret edemediği gözyaşlarını rahat rahat sarf etmek için bir ölüm, bir doğum ya da bir düğün bekleyen, alçakgönüllü, tatlı bir keder; hastabakıcı felçli anasını düşünüyordu, savaşı, savaşa giden yeğenini düşünüyordu, hastabakıcı-

liğin zor, çok zor koşullarını düşünüyordu ve o da ağlamaya başladı, memnundu, küçük, tombul kadın ağlıyordu, arkasında kapıcı kadın burnunu çekmeye başlamıştı, zavallı ihtiyarcık, ardı sıra yürüyecek kimseciği de yokmuş, hiç olmazsa kederli görünecek birileri; Jeannine sedyeyi iterken ağlıyordu. Philippe yürüyordu, şimdi bayılacağı, Koca Louis yürüyordu, savaş, hastalık, ölüm, gidiş, uzaklara, bilinmedik yerlere gidiş ve sefalet; pazardı bugün. Pazar. Maurice vagon penceresinde şarkı söylüyordu, Marcelle pastaneye girdi, pasta aldı.

“Hiç gezeze değilsiniz bugün,” dedi Jeannine. “Benden ayrıldığınızı için biraz olsun üzüleceğinizi sanıyordum.”

Gara giden caddeye sapmışlardı.

“Bu halimle beni yeteri kadar boku yemiş bulmuyor musunuz yani,” dedi Charles. “Beni paketlediler, götürüyorlar, nereye mi? Bilmiyorum bile! Zaten fikrimi de soran olmadı. Bir de üstüne tekrar, bir kere daha dertleneyim istiyorsunuz, öyle mi?”

“Kalpsizsiniz!”

Charles sert bir sesle, “Pekâlâ,” dedi. “Benim yerimde olmanızı isterdim. O zaman ne yapardınız bakalım.”

Jeannine yanıt vermedi, Charles başının üstünde karanlık bir tavan gördü.

“Geldik,” dedi Jeannine.

Kimden, kimden imdat istemeli, kimi çağırmalı, kime feryat etmeli? Beni götürmemeleri, beni burada bırakmaları için kime valvarmalı, kime? Burada, bana bakardı Jeannine, bakardı, beni gezdirirdi, sonra, gece, bana... beni okşardı, sıcak eliyle, usul usul...

“Ah!” dedi. “Biliyorum, biliyorum bunu, ben yolda geberip gideceğim.”

Jeannine, çılgın bir öfkeyle, “Delisiniz siz,” diye bağırdı. “Sahiden delirmişsiniz siz, böyle lafları nasıl söyleyebiliyorsunuz?”

Durdu, sedyenin çevresini dolaştı, geldi, üzerine doğru eğildi, Charles yüzünde sıcak sıcak soluşunu duydu.

Alayla gülerek, “Hadi hadi,” dedi, “gösteri yapmayalım lütfen! Ölecek olursam başı derde girecek olan siz değilsiniz, biliyorsunuz. O esmer kız dertlensin, o uzun boylu, iriyarı kız, Doktor Robertal’in yanındaki...”

Jeannine birden doğruldu.

“Katırın biri o,” dedi, “Lucienne’e neler yaptı, bilerseniz, aklınız almaz.” Kısık dişlerinin arasından, “Görürsünüz,” diye ekledi, “görürsünüz! Hem ona öyle baygın baygın bakmanıza da gerek yok, hiç fayda etmez, o benim gibi budala değildir.”

Charles doğrudu ve kaygılı gözlerle çevresine bakındı. Bekleme salonunda sedyelerine uzanmış iki yüzden fazla sakat toplanmıştı. Hastabakıcılar, başı kasketli adamlar onları birer birer peronlara doğru sürüyorlardı, peş peşe.

Dişlerinin arasından mırıldandı:

“Gitmek istemiyorum... gitmek istemiyorum...”

Jeannine birden döndü, ona şaşkın gözlerle baktı.

“Güle güle,” dedi, “güle güle canım, güzelim, güle güle.”

Charles yanıt vermek istedi, ama sedye sarsıldı: Yola çıkmıştı. Ayaklarından ensesine doğru buz gibi ürpertiyle titredi; başını geriye attı ve yüzüne doğru eğilmiş, kıpkırmızı bir yüz gördü.

“Mektup yazın bana,” dedi Jeannine, “mektup yazın.”

Perona çıkmışlardı bile, düdüğü seslerinin ve veda sözcüklerinin yarattığı karmakarışık uğultuya girmişlerdi.

Charles korkuyla, “Bu... bu trenle mi gideceğiz?” diye kekeleydi.

Memur, alayla güldü:

“Ya neyle gidecektiniz? Orient Express’e bineceğinizi mi sanıyordunuz yoksa?”

Sonra, ayaklarının ucuna doğru tükürdü, anlattı.

“Yolcu trenine sığmazdınız ki,” dedi, “oturulacak yerleri sökmek lazım. Zorluğu anlıyorsunuz, değil mi?”

Hamallar ikişer ikişer, sedyeleri iki uçlarından tutuyor, tekerleklerinden kurtarıyor ve vagonlara kadar taşıyordu. Vagonların kapısında kasketli adamlar vardı, eğiliyorlar, becerebildikleri kadar, sedyeleri tutuyor, kaldırıyor ve içeri, karanlık vagonlardan içeri götürüyorlardı. Yakışıklı, güzel Samuel, on sekiz kostümü olan zarif Samuel, Berck’in Don Juan’ı, Charles’ın ta yanından geçti, iki hamalın kollarında, bacakları havada, furgonun karanlığında kayboldu.

Charles öfkeyle, “Hasta taşımak için yapılmış özel trenler vardır herhalde,” dedi.

“Aaa! Tabii değil mi ya, savaş burnumuzun dibindeyken, hasta taşımaya mahsus trenleri Berck’e kadar yollayıp bir alay sakatı toplayacaklar, öyle mi?”

Charles yanıt vermek istedi, ama sedye birden sallandı ve baş aşağı, havaya kaldırıldı.

“Doğru tutun şunu,” diye bağırdı, “doğru tutun şunu.”

Hamallar gülmeye başladılar, kocaman, karanlık ağız yaklaştı, yaklaştı, büyüdü, adamlar ipleri bıraktılar ve tabut taze kazılmış toprağa yumuşak bir gürültüyle oturdu. Çukurun kenarından eğilmiş, hastabakıcıyla kapıcı kadın, sarsıla sarsıla ağlıyorlardı.

Boris, "Görüyor musun?" dedi. "Görüyor musun, nasıl kaçıyorlar hepsi, ipini koparan kaçıyor."

Otelin holünde oturmuşlardı, gazete okuyan, göğsü madalyalı bir adamın yanında. Hamal, domuz derisinden iki valiz indirdi ve kapının yanına, yere, yan yana koydu.

Renksiz bir sesle, "Bu sabah beş kişi gitti," dedi.

"Valizlere bak," dedi Boris. "Domuz derisi. Bu adamlar buna değmez oysa."

"Neden, tatlım?"

"Bu çantaların her yanında etiket yapışık olması gerekirdi."

Lola, "Ama o zaman bu güzelim domuz derisi görünmez," dedi.

"Daha iyi ya. Gerçek lüksün gizlenmesi gerektir, hem sonra onlar bunu heybe olarak da kullanırlardı. Benim bir tane böyle çantam olsa, buralarda siftinmem. Ne işim var burada?"

"Ya nereye giderdin?"

"Nereye olursa: Meksika'ya, Çin'e." Sonra ekledi: "Seninle beraber."

Geniş, siyah şapkalı bir kadın holü sinirli bir telaşla geçti; bağırıyordu:

"Mariette! Mariette!"

Lola, "Madam Delarive," dedi. "Öğleden sonra gidiyor."

"Otelde tek başımıza kalacağız," dedi Boris. "Eğlenceli olacak, her gece başka bir odaya taşınırız artık."

Lola, "Dün gece ben şarkı söylerken gazinoda on kişi vardı," dedi. "Ben de rahatıma baktım. Onlara ortadaki masalarda bir araya toplanmalarını söyledim, sonra kulaklarına söyler gibi, yırtınmadan, rahat söyledim."

Boris valizlere bakmak için kalktı, gitti. Usulca yumuşak derileri yokladı sonra Lola'nın yanına döndü, otururken, "Niye gidiyorlar sanki?" dedi. "Burası daha iyi değil mi? Bir şey olacaksa orada da olur, döndüklerinin ertesi günü apartmanlarını bombalarlar örneğin."

"Öyle," dedi Lola, "ama orası kendi evleri. Bunu anlamıyor musun?"

"Hayır."

Lola, "Öyledir," dedi, "insan bir yaştan sonra kazayı belayı, oturup evinde beklemek ister."

Boris gülmeye başladı ve Lola kaygıyla irkildi; bu huyu geç-

miş günlerde edinmişti; Boris gülmeye başladı mı, her seferinde kendisiyle alay ettiğini sanıyor, tedirgin oluyordu.

“Niye gülüyorsun?”

“Çok şey biliyorsun da ondan! İnsanların bir yaştan sonra neler duyduğunu anlatıyorsun bana. Ama Lola’cığım, aslında sen de bir şey anlamıyorsun bundan: Hiç kendi evin olmadı ki senin.”

Lola kederle, “Olmadı,” dedi.

Boris kadının elini eline aldı ve avucunun çukurunu öptü. Lola kızardı.

“Ne kadar iyisin bana karşı. Dedim sana, sen eski Boris değilsin canım, değilsin.”

“Şikâyet et beni.”

Lola, Boris’in elini sıktı.

“Şikâyet etmem,” dedi. “Şikâyet etmiyorum, ama bana karşı neden bu kadar iyi olduğunu anlamak istiyorum.”

“İhtiyarlıyorum da ondan,” dedi Boris.

Elini elinden bırakmıştı; kendini koltuğun arkasına koyvermiş, gülümsüyordu. Boris onun mutluluğunu hissederek memnun oluyordu: Onda kendi ardından güzel anlar bırakmak isterdi. Kadının elini okşayarak düşündü: Bir yıl; şurada onunla yaşayacağı bir yılı kalmıştı; içini yumuşak, yumuşacık bir sevecenliğin doldurduğunu duydu; şimdiden bu aşk masalında geçmiş, uzak öykülerin çekici güzelliği vardı. Eskiden bu ilişkiyi zor yürütüyordu, ite kaka, zor yürütüyordu, çünkü süresiz, ne zaman sona ereceği belirsiz bir alışverişti bu; onu rahatsız ediyordu, o sınırlı, belli borçlanmalarla rahat ederdi ancak. Bir yıl: Ona hak ettiği bütün mutlulukları verecekti, kusurlarını affettirecek, sonra bırakacaktı onu, ama eşekçesine değil, bir başka kadının peşine düştüğü ya da ondan bıktığı için değil; kendi kendine, usul usul olacaktı bu, maddenin zorlamasıyla, çünkü askerlik çağına gelecek ve cepheye gidecekti. Gözucuyla baktı Lola’ya: Genç görünüyordu, güzel göğsü mutlulukla kabarmıştı, tuhaf bir kederle düşündü: “Bir tek aşkın adamı olarak öleceğim.” 40’ta savaşa gitmiş, 41’de ölmüş, yok, 42’de; o arada okula da zaman ayırmak zorunda kaldığından, bu demek okula da zaman ayırmak zorunda kaldığından, bu demek oluyor ki, yirmi iki yılda bir kadın. Üç ay öncesine kadar yüksek sosyeteden, tanınmış kadınlarla yatmayı tasarlıyordu, hoşgörüyü, “Çocukmuşum o zaman,” diye düşündü. Düşeslerle yatmadan ölüyordu, ama üzgün değildi. Bir bakıma, istese, şu önündeki birkaç ayda o pahalı nesnelere güzel bir koleksiyon yapabiliirdi, ama canı çekmiyordu: Boşuna kendimi dağıtacağım. İnsanın önünde yaşayacak iki yılı kalmış olursa, aksine, kendi içinde top-

lanması, ciddi bir biçimde, özenle kendi içinde birikmesi gerekir. Jules Renard oğluna şöyle diyordu: “Tek bir kadını incele, ama dikkatle, yakından incele, kadın’ı tanımış olursun.” Lola’yı lokantada, sokakta, yatakta dikkatle incelemek gerekti. Parmağını kadının bileğinde dolaştırarak düşündü: Lola’yı adamakıllı tanımıyorum daha. Bedeninde bilmediği köşeler vardı ve kafasının içinden neler gelip geçtiği de her zaman bilemiyordu. Ama önünde bir yıl vardı. Ve hemen işe girişecekti. Başını ondan yana ve uzun uzun, dikkatle baktı.

“Niye öyle bakıyorsun bana?” diye sordu Lola.

“İnceliyorum seni.”

“Bana çok dikkatle bakmanı istemiyorum, sonra beni çok yaşlı buluverirsin diye korkuyorum.”

Boris gözlerini ondan ayırmadan gülümsedi: Lola hep böyle tetikte kalmıştı, mutluluğuna alışmamıştı bir türlü.

“Sen aldırma bana,” dedi.

Bir yaşlı kadın kuru bir baş hareketiyle onları selamlayarak geldi, madalyalı adamın yanındaki koltuğa çöktü.

“Sayın madam, bilmem duydunuz mu? Hitler bizimle ilgili bir konuşma yapacaktı.”

“Öyle mi? Ne zaman?” diye sordu kadın.

“Yarın akşam, Sportplatz’da konuşacak.”

“Ayyy! Öyleyse yarın akşam erkenden yatağa girip kafamı yastıkların altına sokayım. Dinleyemem çünkü! Güzel şeyler söyleyeceğini sanmam.”

“Ben de,” dedi adam.

Kısa bir sessizlik oldu, sonra madalyalı adam, “Bizim en büyük yanlışımız 36’da onların Ren’e asker sokmalarına göz yummamız oldu,” dedi. O zaman oraya bir on tümen yollamak varmış. Biz onlara şöyle bir silahın ucunu gösterseydik, onlar şimdi kuzu kuzu otururlardı. Ama bizimki Halk Cephesi’nin keyfine ayak uyduruyordu, Halk Cephesi de silahlarımızı İspanyol komünistlerine soğuşturmayı tercih etti tabii...”

Yaşlı kadın, “Ama İngiltere bizi desteklemezdi,” diye fikrini söyledi.

Madalyalı adam sabırsızlanmıştı.

“Desteklemez miydi?” diye tekrar etti. “İngiltere bizi desteklemez miydi? Ben de size bir şey sorayım, sayın madam: O zaman eğer bizimki seferberlik ilan etseydi, Hitler ne yapacaktı, biliyor musunuz?”

“Bilmem,” dedi kadın.

“İn-ti-har-e-de-cek-ti! Ya! Hitler intihar edecekti, madam, ben

bunu kendim söylemiyorum, yirmi yıldır ikinci kısımda çalışan bir subay arkadaştan naklederek söylüyorum size.”

Yaşlı kadın başını kederli bir pişmanlıkla sallayarak, “Ya-znık!” dedi. “Ne fırsatlar kaçırdık.”

“Suç kimin madam?”

“Ah, ah!”

“Ya! İşte böyle! İşte böyle! Komünistlere oy vermenin sonu böyle olur işte. Ama Fransızlar adam olmaz: Savaş tepemizde, biz hâlâ ücretli izin zırvalarıyla vakit öldürüyoruz.”

Yaşlı kadın burnunu havaya kaldırdı: Yüzünde gerçek bir korkunun izleri belirmişti:

“Öyleyse savaş olacağına inanıyorsunuz siz?” dedi. Madalyalı adam, yumuşaklıkla, “Savaş olacak demiyorum,” dedi, “o kadar da çabuk olmaz bu işler. Yok: Daladier çocuk değil ya, mutlaka gereken önlemleri alacaktır. Ama sonunda biz bir sürü düşman kazanmış olacağız.”

Lola dişlerinin arasından, “Sersemler!” dedi.

Boris ona bakarak gülümsedi. Lola için bir Çekoslovakya sorunu çok basit bir şeydi; küçücük bir ülke vardı, hücumu uğramıştı, Fransa ona yardım edecekti. Lola'nın politikayla ilgili fikirleri eskimiş, modası geçmiş şeylerdi, ama bu konuda cömertti Lola.

“Gel gidip yemek yiyelim,” dedi Boris’e. “Sinirleniyorum dinledikçe.”

Kalktı. Boris güzel geniş kalçalarına baktı, Kadın'ı düşündü. Kadın'dı o, bu gece hükmedeceği, sahip olacağı bütün bir Kadın! Birden, ani ve baş döndürücü bir şehvetin kulaklarında ateş gibi yandığını hissetti.

Ardında, gar vardı ve trende Gomez, ayakları karşiki kanepeye dayalı. Ayrılık sahnesini kısa kesmişti. “İstasyonlarda öpüşmekten hoşlanmıyorum,” demişti. Sarah kocaman, mermer merdivenden iniyordu, tren istasyondaydı daha, Gomez, ayaklarını karşiki kanepeye dayamış, sigarasını içiyor ve okuyordu, ayaklarında inek derisinden yepyeni, güzel ayakkabılar vardı. Kompartımanın kanepesinin gri renkli kalın kumaşı üzerinde yepyeni ayakkabıları görünüyordu; birinci sınıftaydı; savaş, kârlı işti. “Nefret ediyorum,” diye düşündü. “Nefret ediyorum ondan.” Kupkuru ve bomboştu içi. Bir an, pırlıl pırlıl denizi, limanı, gemileri gördü, sonra, hiç! Karanlık yüzlü oteller, çatılar ve tramvaylar.

“Pablo koşma öyle! Yavaş in, yavaş! Düşeceksin.”

Çocuk birden durdu, basamaklardan birinde, bir ayağı hava-

da, durdu baktı. Mathieu'yu görecek. Benimle bir gün daha kalabilirdi, ama o Mathieu'yu seçti. Avuçları ateş gibi yanıyordu. O burada, yanımda olduğu günler, bir cehennem azabıydı bu. Ama şimdi gitti, gitti ve ben, ne yapacağımı bilemiyorum.

Küçük Pablo ciddi bir ifadeyle baktı.

“Babam gitti mi?” diye sordu.

Tam karşılarında bir saat vardı, biri otuz beş geçtiğini gösteren bir saat. Tren kalkalı yedi dakika olmuştu.

“Evet,” dedi Sarah. “Gitti.”

Pablo, gözleri parlayarak tekrar sordu:

“Dövülecek mi orada?”

“Hayır,” dedi Sarah. “Bir arkadaşımı görecek.”

“Evet, ama sonra? Orada? Dövülecek, değil mi?”

Sarah, “Sonra,” dedi, “gidecek, orada başkalarını dövüştürecek.”

Pablo son basamaktan bir öncekinde durmuştu, dizlerini dikkatle büktü ve ayaklarını bitiştirerek sıçradı, kaldırıma düştü, döndü, gururla annesine baktı. “Soytarı,” diye düşündü Sarah. Döndü, çocuğa gülümsemeden, kocaman, mermer basamaklı merdivene baktı, trenler başının üstünde geçiyor, duruyor, geçiyordu. Gomez'in treni batıya doğru gidiyordu, dik kayalar ya da evler arasından. Gar boştu şimdi, başının üstünde, güneşle ve dumanla dolu kül rengi bir dev kabarcık, bir şarap ve pas kokusu; raylar pırl pırlırdı. Başını eğdi, yukarıda, ikinci güneşinin bunaltıcı sıcağında uyuklayan o terk edilmiş, insansız, bomboş istasyonu düşünmek azap verici bir şeydi. 33 Nisan'ında, aynı trenle gitmişti gene, üzerinde tüvid bir giysi vardı, Mistress Stimpson Cannes'da bekliyordu onu, San Remo'da on beş gün beraber kalmışlardı. Sarah, “O bile daha iyiydi,” diye düşündü. Küçücük, kararsız bir el avucuna sokuldu. Sarah elini açtı ve Pablo'nun elini elinde hapsetti. Gözlerini indirdi ve çocuğa baktı. Pablo denizci yakalı bir gömlek giymişti, başında keten bir şapka vardı.

“Bana niye öyle bakıyorsun?” diye sordu.

Sarah başını çevirdi ve yola baktı. Kendini böylesine kaskatı hissettiği için dehşete düşmüştü. “O küçük daha, küçücük bir çocuk!” diye düşündü. Gülümsemeye çalışarak yeniden baktı oğluna, ama başaramadı, çene kemikleri kenetlenmişti, dudakları tahta gibi kupkuruydu. Çocuğun dudakları titremeye başlamıştı. Sarah onun ağlamak üzere olduğunu anladı. Birden avucundaki eli çekti ve koşar gibi yürümeye başladı. Çocuk, ağlamayı unutmuştu, şaşkınlıkla, “Nereye gidiyoruz, anneciğim?” diye sordu.

“Bilmiyorum,” dedi Sarah.

Sağdaki ilk sokağa saptı. Bomboş bir sokaktı bu, bütün dükânlar kapalıydı. Sarah daha hızlı, daha hızlı yürüyerek tekrar saptı, soldaki sokağa; karanlık suratlı, pis ve kule gibi yüksek evler arasında soluk soluğa yürüyordu.

Çocuk, “Koşturuyorsun beni,” dedi.

Sarah yanıt vermeden avucundaki küçük eli sıktı, çocuğu sürüklemekte devam etti. Dümdüz, geniş bir yola çıkmışlardı şimdi, bir tramvay yoluna. Yolun üzerinde ne tramvay, ne otomobil görünüyordu, yalnızca kapanmış, indirilmiş demir kepenkler ve limana doğru pırıl pırıl uzanıp giden raylar vardı. Bugünün pazar olduğunu düşündü ve kalbi burkuldu. Pablo'nun elini hırsıyla kavrayarak çekti.

“Anneciğim,” diye hıçkırdı çocuk. “Anneciğim!”

Annesine yetişebilmek için koşmaya başlamıştı. Ağlamıyordu, küçük yüzü bembeyazdı, gözlerinin altında mor gölgelerle Sarah'ya şaşkın ve korkulu gözlerle bakıyordu. Sarah birden durdu: Gözyaşları yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu.

“Zavallı küçüğüm,” dedi, “zavallı, dünyadan habersiz küçüğüm benim!”

Birden önünde diz çöktü; sonra, yıllar sonra ne olursa olsun, ne olursa olsun, ne önemi vardı şimdi? Şimdi şuracıktaydı işte, ayaklarının dibine düşmüş, küçük, yuvarlacık gölgesiyle, suçsuz, ürkek ve çirkin, dünyada yapayalnızmış gibi bir hali vardı, insanoglunun bütün şaşkın ıstırabını gözleriyle haykırıyordu; dünyaya gelmeyi, o, küçücük varlığıyla kendi istememişti ki.

“Niye ağlıyorsun?” diye sordu çocuk. “Babam gitti diye mi?”

Sarah'nın gözyaşları bir anda kupkuru oldu, içinden kahkahayla gülmek geliyordu. Ama Pablo'nun kuşkuyla, kaygıyla dolu gözlerini görerek başını çevirdi.

“Evet,” dedi. “Baban gitti diye.”

Pablo, “Artık dönüyor muyuz?” diye sordu.

“Yoruldu mu? Ama daha var otele. Gel, yavaş yavaş yürürüz.”

Birkaç adım attılar, Pablo birden durdu, sanki ıstıraplı bir heyecanla parmağını uzattı:

“Bak!”

Kocaman, mavi sinemanın kapısındaki afişi bu. Yaklaştılar. Loş ve serin holden formol kokusu yayılıyordu. Kovboy filminin afişinde maske takmış bir atlı vardı, elindeki tabancayla, kim bilir

nereye ateş ediyordu. Ateş! Gene ateş, gene tabanca... Çocuk, göğsü heyecanla inip kalkarak bakıyordu; birazdan başına kaskı geçirecek, tüfeği eline alacak, maskeli haydudun yaptığı gibi koşacaktı odanın içinde. Çocuğu çekip götürmek cesaretini bulamadı kendinde. Başını çevirdi. Bilet satan kadın camlı odasında bekliyordu. Şişman, esmer bir kadındı, gözleri ateş gibi parlıyordu. Gişede, camın önünde vazoya konmuş çiçekler duruyordu; duvara, raptiyelerle Robert Taylor'ın bir resmini iliştiirmişti. Salondan orta yaşlı bir adam çıktı geldi, gişeye yaklaştı.

“Kaçmış?” diye sordu.

Kadın, “Elli üç,” dedi.

“Ben de o kadar saydım,” dedi. “Dün de altmış yediydi. Böyle güzel bir film, üstelik devamı da var...”

Gişedeki kadın omuz silkti.

“Kimse evinden çıkmak istemiyor,” dedi.

Bir adam Pablo'nun yanında durmuştu, derin derin soluyarak afişe bakıyordu, ama baktığını görüyorsa benzemiyordu. Sapsarı yüzlü, irikıyım bir adamdı, üstü başı yırtılmıştı, başında yer yer kanla lekelenmiş pis bir sargı, yüzünde, yanaklarında kurumuş, kararmış çamur izleri vardı, iri, kocaman bir adamdı. Uzaktan geliyordu herhalde. Sarah Pablo'nun elini yakaladı.

“Gel,” dedi.

Kendini yavaş yürümeye zorluyordu, çocuğu düşünerek, ama canını koşmak, koşa koşa kaçmak istiyordu, sanki biri arkasından bakıyormuş gibi acayip bir his vardı içinde. Önünde raylar parlıyordu, asfalt sıcakta usul usul eriyor, hava, bir sokak lambasının çevresinde titriyordu, pazar, aynı pazar değildi şimdi. “Kimse evinden çıkmak istemiyor.” Şimdi, az önce, üç-beş dakika önce şu üst üste yığılı evlerin ardında, pahalı sigara ve lavanta kokulu, canlı ve kalabalık caddeler hayal ediyordu; bir sayfiye semtinin sessiz, huzurlu yolunda yürüyordu, ama yanında, görünmeyen ve çok yakında yaşam dolu bir kalabalığın varlığını hissediyordu. Bir küçük cümle yetmişti ve caddeler boşalmıştı, bomboştu hepsi. Şu anda hepsi, sokaklar, caddeler, hepsi bomboş, bembeyaz, yapayalnız limana doğru uzanıp gidiyor, kör ve sağır duvarların arasında titriyordu.

“Anne,” dedi Pablo, “o adam arkamızdan geliyor.”

“Yok canım,” dedi Sarah, “o da bizim gibi yapıyor, dolaşılıyor.”

Sola döndü, aynı yoldu bu, bitmeyecekmiş gibi görünen, kı-

pırtısız yol; Marsilya'da başıboş, dolaşan tek bir yol vardı. Ve Sarah, bu yolda yürüyordu, yalnız, elinde bir çocukla; ve bütün Marsilyalılar evlerinde, kapalıydılar. Elli üç bilet! Gomez'i düşündü, Gomez'in gülüşünü: evet, tabii ya, bütün Fransızlar korkaktı! Eee? Ne olacak? Kimse evinden çıkmıyordu, bu da doğaldı; savaştan korkuyorlardı; korkuyorlardı, çok da haklıydılar. Ama Sarah gene de kendini huzursuz hissediyordu. Adımlarını sıklaştırdığını fark etti ve yavaşlamaya çalıştı, çocuğu düşünerek. Ama çocuk onu ileri ileri çekiyordu. Kısık bir sesle, "Çabuk, çabuk, anneciğim," dedi. "Ay! Anne!"

Sarah öfkeyle, "Ne oluyorsun?" dedi.

"Hep arkamızdan geliyor."

Sarah dönüp baktı ve irikiyim serseriye gördü; arkalarından geliyordu, kesindi bu. Kalbi göğsünde kocaman kocaman atmaya başladı.

"Koşalım," dedi Pablo.

Sarah kan lekeli sargıyı düşündü ve birden döndü. Adam ani bir hareketle, şaşkın, durdu, sisli gözleriyle bakarak yaklaşmalarını bekledi. Sarah korkmuştu. Çocuk iki eliyle yapışmış, tüm gücüyle geri çekiyordu. "Kimse evinden çıkmıyor." İsteddiği kadar bağırсын, haykırсын, imdada çağırсын, kimse gelmezdi burada.

İriyari serserinin ta gözlerinin içine bakarak sordu:

"Bir şey mi istediniz?"

Adamın dudaklarında acınacak bir gülümseme belirdi ve Sarah'nın korkusu yok oldu.

Adam, "Okuma biliyor musunuz?" diye soruyordu.

Baştan başa yırtılmış, eskimiş, pis bir defter uzatıyordu. Sarah elini uzattı, aldı, bir askerlik cüzdanıydı bu. Pablo bacaklarına sımsıkı sarılmıştı, küçücük bedeninin sıcaklığını duyuyordu.

"Evet?" dedi.

Adam parmağıyla cüzdanı işaret ederek, "Burada ne yazılı olduğunu öğrenmek istiyorum," dedi.

Morarmış ve yarı yarıya kapanmış, şiş gözüne rağmen iyi bir yüzü vardı. Sarah bir an adama baktı, sonra cüzdana baktı.

Adam, utançla, "Ne kötü..." diye mırıldandı. "Okuma bilmek ne kötü."

"Eh," dedi Sarah, "bakın, burada beyaz bir kâğıdınız var. Montpellier'ye gitmeniz gerek. Çağırılmışlar sizi."

Cüzdanı uzattı, ama adam hemen almadı.

"Savaş olacağı gerçek mi?"

“Bilmem,” dedi Sarah.

Düşündü, gidecek. Sonra Gomez’i düşündü. Sordu:

“Başınızdaki sargıyı kim sardı?”

“Ben,” dedi adam.

Sarah çantasını karıştırdı. Yanında iki temiz mendil ve çengel-
li iğne vardı.

Sert bir sesle, “Şuraya, kaldırıma oturun bakayım,” dedi.

Adam sessizce çöktü. Özür diler gibi gülümseyerek, “Bacakla-
rım ağrımış,” dedi.

Sarah mendilleri yırttı. Gomez birinci sınıfta, ayaklarını karşı
kanepeye uzatmış, *l’Humanité* okuyordu. Mathieu’yu görecektir,
sonra Barcelona uçağına binmek için Toulouse’a geçecekti. Kanla
lekelenmiş sargıyı çözdü, sonra usul usul, küçük hareketlerle çe-
kip ayırarak çıkardı. Adam hafifçe inledi. Alnının yarısını kaplayan
kapkara, yapışkan bir kabuk vardı başında. Sarah mendili Pablo’ya
uzattı:

“Koş git şunu çeşmede ıslat da getir!”

Çocuk, uzaklaştığı için mutlu, koşarak gitti. Adam gözlerini Sa-
rah’ya kaldırarak baktı. Ona, “Ben dövüşmek istemiyorum,” dedi.

Sarah elini usulca adamın omzuna koydu. Ondan af dilemek
isterdi.

“Ben çobanım,” dedi adam.

Sarah, “Peki Marsilya’da ne işiniz var?” diye sordu.

Adam başını salladı:

“Dövüşmek istemiyorum ben.”

Pablo dönmüştü, Sarah yarayı iyi kötü temizledi ve yeniden
sardı.

“Kalkın artık,” dedi.

Adam kalktı. Sarah’ya şaşkın gözlerle bakıyordu.

“Demek, Montpellier’ye gitmem gerek,” dedi.

Sarah çantasını karıştırıyordu, yüzer franklık iki kâğıt çıkar-
dı, adama uzattı.

“Yol için,” dedi.

Adam hemen almadı; ona dikkatle bakıyordu.

Sarah alçak sesle, acele acele, “Alın!” dedi. “Ve olanak bulursa-
nız dövüşmeyin.”

Adam paraları aldı; Sarah elini kuvvetle sıktı.

“Dövüşmeyin sakın,” diye tekrar etti, “dövüşmeyin! Ne yapar-
sanız yapın, köyünüze dönün, saklanın, bir şeyler yapın, bir şeyler
yapın; ne yapsanız dövüşmekten iyidir. Anladınız mı?”

Adam anlamadan bakıyordu. Sarah, Pablo'nun elini yakaladı, döndü ve yürüdüler. Birkaç saniye sonra döndü, baktı: Adam durmuş, onun az önce yere attığı kanlı, kirli paçavraya bakıyordu, sonra eğildi, bez parçasını aldı ve cebine soktu.

Ter tanecikleri alnından şakaklarına doğru yuvarlanıyor, burun kenarlarından kulaklarına kadar yanaklarında damla damla birikiyordu, önce yüzünde böcekler geziyor sanmış, elinin tersiyle şöyle bir vurmıştu yüzüne, eli ılık ılık damlacıkları ezmiş, yaymıştı.

Yol komşusu, "Allah kahretsin!" dedi. "Bu ne sıcak be?"

Sesi tanıdı, Blanchard'dı, şişman, hayvan kılıklı çocuk.

"Mahsus yapıyorlar," dedi Charles, "vagonları saatlerce güneş altında bırakıyorlar."

Bir sessizlik oldu, sonra Blanchard sordu:

"Charles, sen misin?"

"Benim," dedi Charles.

Konuştığına pişman olmuştu. Blanchard çocuk gibi oynamaya bayılırdı, insanın üstüne doğru su tabancasını sıkıp sırlıslam eder, kartondan kestiği koca koca örümcekleri çarşaflarına ilaştırirdi.

"Burada da karşılaştık."

"Ya!" dedi Charles.

"Dünya küçük!"

Charles suratının ortasına fışkıran bir suyla sallandı. Yüzünü sildi ve tükürdü; Blanchard gülüyordu.

"Eşşoğlueşek!"

Gülmeye çalışarak mendilini çıkardı, boynunu kuruladı.

"Gene su tabancası, ha?" dedi.

Blanchard gülerek, "Ne sandın ya!" dedi. "Ama iyi yumuldun ha! Tam suratının ortasına! Canını üzme, ceplerimde daha neler var. Yolda iyi eğleneceğiz."

Charles mutlulukla güldü.

"Ulan ne hergele tohumusun sen!" dedi. "Ne hergelesin sen!"

Blanchard'dan korkuyordu: Sedyeleri birbirine dokunuyordu, bana bir bok yemek, sedyenin içine cam tozu, mam tozu bir şeyler atmak istese, elini uzatsa, tamamdır. "Kötü oldu bu," diye düşündü, şimdi yol boyunca hep tetikte olması gerekecekti. İçini çekti ve tavana baktığını fark etti, karanlık, sıra sıra çiviler çakılmış kubbe gibi bir şeydi tavan. Aynasını arkaya doğru bükmişti, ayna, siyah bir yuvarlak cam parçası gibi simsiyahtı. Charles hafifçe doğruldu ve çevreye bir göz attı. Vagon kapısını ardına kadar açık bırakmışlardı; sarışın bir aydınlık, uzanmış yatan bedenlerin üzerinden ko-

şarak, örtüleri büklüm büklüm kıvrarak, yüzleri soldurarak içeri doluyordu. Ama aydınlık bölge, kapının pervazıyla bıçak gibi kesilerek sınırlandırılmıştı; sağda ve solda, hemen de katışıksız, dümdüz bir karanlık vardı. Namussuzlar, hamalları görmüşlerdi mutlaka, herifleri görmüşler ve en iyi yeri ayarlamışlardı; bütün havayı, bütün aydınlığı onlar alacaktı, hatta ara sıra, canları çekerse dirseklerinin üstünde biraz doğrulsalar bir ağacın yeşilliğini bile görebileceklerdi. Kendini koyverdi, yorulmuştu; gömleği sırlıslıktandı. Bir yola çıksalardı. Ama Vagon orada durup duruyordu, kendi haline bırakılmış, güneşin altında. Acayip bir koku çürümüş samanla karışık Houbigant losyonu yerden bir karış havada yayılmış, kalmıştı. Bu acayip kokudan kurtulmak için boynunu uzattı, çünkü midesini bulandırıyor, ama birden ter bastı ve kendini yeniden yastıklara bıraktı, koku burnunun üzerine kapanıverdi tekrar. Dışarıda, raylar vardı, güneş vardı, hangarlara giden demiryollarının üzerinde bırakılmış boş vagonlar vardı ve tozla bembeyaz kesilmiş otlar vardı. Çöl, ötede, uzakta, daha uzakta, gün pazardı. Berck'te bir pazar: kumlarda oynayan çocuklar, kahvelerin teraslarında sütlü kahve içen aileler. "İçine ettiğimin dünyası," diye düşündü, "içine ettiğimin dünyası!" Vagonun öbür ucundan bir ses yükseldi:

"Denis! Hey, Denis!"

Kimse yanıt vermedi.

"Maurice, orada mısınız?"

Bir sessizlik oldu ve ses, pişman ve kederli, hüküm verdi:

"Allahın belaları."

Sessizlik bozulmuştu. Charles'ın yanında biri inledi:

"Ne sıcak bu!"

Ve bir ses yanıt verdi, soluk ve titrek bir ses, bir ağır hasta sesi:

"Az sonra biraz serinlik gelir, tren yola çıkınca."

Birbirleriyle körlemesine konuşuyorlardı, birbirlerini görmeden, tammadan; biri usulca güldü.

"Askerler de böyle gidiyor," dedi.

Ve sessizlik yeniden bastırdı. Sıcak, sessizlik, korku, azap. Charles birden beyaz iplik çoraplar içinde bir çift nefis bacak gördü, sonra bakışları beyaz bir bluzaya kadar çıktı: Güzel hastabakıcıydı bu. Vagona binmişti. Bir elinde bir valiz vardı, öbür elinde açılır kapanır bir sandalye; keyifsiz bir gözle çevreye bakınıyordu.

"Delilik bu," dedi, "düpedüz delilik."

Dışarıdan gelen renksiz bir ses, "Ne dediniz?" diye sordu. "Ne

dediniz, ne?"

"Bir an durup kafanızı işletseydiniz, kadın hastalarla erkeklerin bir araya konamayacağını düşünürdünüz!"

"Bize nasıl getirdilerse öylece koyduk!"

"Peki ben bunlara nasıl bakabilirim, birbirlerinin gözü önünde?"

"Vagonlara yerleştirilirken burada bulunsaydınız, madem öyle!"

"Ben aynı zamanda dört yanda birden olamam ya. Bagajları yerleştirmekle uğraşıyordum."

"Ne belalı işler be!"

"Ne sandınız ya?"

Bir sessizlik oldu, sonra hastabakıcı, "Lütfen arkadaşlarınızı çağırın da erkekleri en gerideki vagona taşıyalım," dedi.

"Çok akıllısınız," dedi dışarıdaki ses. "Fazla mesaiyi siz mi ödeyeceksiniz yoksa?"

Hastabakıcı sert bir sesle, "Şikâyet edeceğim sizi," dedi.

"Pekâlâ! Şikâyet edin, bebeğim, şikâyet edin! Ama şimdi dırlıtı istemem, anladınız mı?"

Hastabakıcı omuz silkti ve döndü; dikkatli adımlar atarak yerde yatmış bedenlerin arasından geçti ve açılır kapanır sandalyesine, Charles'ın yakınına bir yere, aydınlık dikdörtgenin bir kenarına oturdu.

"Hey, Charles!" dedi Blanchard.

Charles ürpererek, "Ha?" dedi.

"Karılar var burada."

Charles yanıt vermedi.

Blanchard sesini yükselterek, "Eee, çiğim gelirse ne halt edeceğim?" diye sordu.

Charles öfke ve utançla kıpkırmızı kesildiğini hissetti, ama cam tozunu düşündü ve usulca, suçlu suçlu güldü.

Yerden bir karış yüksekte bir hareket oluyordu, adamlar, yanlarında kadın komşu var mı diye boyunlarını koparır gibi bakıyorlardı mutlaka. Ama vagona tuhaf, gergin bir hava, şaşkın bir huzursuzluk çökmüştü. Fısıltılar hafifledi, oradan oraya sürüklendi ve kesildi. "Çiğim gelirse ne halt edeceğim?" Charles kendini pis hissediyordu. İçinde vıcık vıcık, yapışkan bir kangal lağım borusuyla: ne ayıp! Kızların önünde küveti istemesi ne felaket olurdu, feci bir şey olurdu bu. Kenetlendi ve düşündü: "Son ana kadar tutarım." Blanchard hızlı hızlı soluk alıyor, burnu küçük, masum bir

şarkı mırıldanıyordu. Tanrım, bir uyusa. Charles birden küçücük bir umuda kapıldı, elini cebine attı, bir sigara aldı ve kibriti yaktı.

“Nedir o?” dedi hastabakıcı.

Dizlerinde bir yün işi vardı. Charles kızın öfkeli yüzünü görüyordu, kendisinden çok uzakta, çok yüksekte, mavi bir loşluğun içinde.

“Bir sigara yaktım,” dedi. Kendi sesi kendine yabancı ve saygısız gelmişti.

“Aaa, yok!” dedi kız. “Yok. Burada sigara içilmez.”

Charles kibriti üfledi ve el yordamıyla, parmaklarının ucuyla arandı. Parmaklarının ucu, iki örtünün arasında yarı yarıya kömürleşmiş tahta parçacığını bırakırken nemli, soğuk ve pürtüklü bir yüzeye rastladı, tırnağı tahtayı kazımişti; sonra, birden, bu temas onu tiksintiyle ürpertti ve ellerini göğsüne götürerek sımsıkı kavuşturdu. “Yerdeyim,” diye düşündü. “Yerde. Tahtaların üzerinde.” Masaların, sandalyelerin altında, hastabakıcıların, hamalların tabanlarının altında, yerde, ezilmiş, çamur ve samanla karışmış; tahtaların aralıklarında dolaşan bütün o pis, iğrenç böcekler rahatça tırmanır, karnında, göğsünde dolaşabilirdi. Bacaklarını oynattı, topuklarını sedyeye vurdu. Ama usulca, Blanchard’ı uyandırmadan. Ter göğsünden içeri akıyordu, dizlerini örtülerin altında biraz yukarı çekti. Kalçalarda, bacaklarda bu korkutucu karıncalanmalar, uyuşmalar, bütün bedeninin bu ani, şiddetli ve belirsiz isyanları onu, Berck’e geldiği ilk haftalarda, devamlı rahatsız etmişti. Sonra, durulmuştu hepsi: Bacaklarını unutmuş, itilmeyi, sürüklenmeyi, taşınmayı doğal görmeye alışmıştı, bir “şey” olmuştu, bir “madde”. Korkuyla, “Tanrım, başlamasın gene,” diye düşündü. “Başlamasın gene.” Bacaklarını uzattı, gözlerini kapadı. “Ben bir taş parçasıyım,” diye düşünmek gerekti. Büzülmüş, kaskatı kesilmiş elleri çözüldü, gövdesinin örtülerin altında ağır ağır yumuşadığını, gevşediğini hissetti. Bir sürü taşın arasında bir taş.

Sıçrayarak doğruldu, gözleri açık, boynu dimdik: Şiddetli bir sarsıntı olmuştu. Sonra gıcirtılar duydu ve sonra hemen ardından, yağmur sesi gibi uyku verici, tekdüze bir dönme başladı: Tren hareket etmişti. Bir şeyin boyunca gidiyordu şimdi, dışarıda dimdik ve güneşle yüklü bir şeyler trenin yanından gidip geçiyordu; ayırt edilmesi olanaksız biçimler önce ağır ağır, sonra hızlanarak, gittikçe hızlanarak duvarda, açık kapının karşısındaki duvarda o aydınlık dört köşenin içinde koşmaya, birbirini kovalamaya başladı: Sinema ekranı gibiydi. Karşı duvarda, ışık, biraz soldu, gümüş rengini aldı

ve sonra birden açıldı, açıldı, açıldı, kör edici bir aydınlık halini aldı: "Gardan çıkıyoruz." Charles'ın boynu ağrımişti, ama şimdi kendini daha sakin hissediyordu; yattı, kollarını kaldırdı ve başucundaki aynayı doksan derecelik bir açıyla çevirdi. Şimdi, aynanın sol kenarında aydınlık bir dörtgen görüyordu. Bu yeterdi ona: Bu parlak yüzey yaşıyordu, bütün bir tablo, bir manzaraydı bu; bazı ışık, hemen sönecek, kayboluverecekmiş gibi titriyor, soluyor, bazen birden sertleşiyor, soluyor ve kıpkızıl, sapsarı renklerle yapılmış bir sıva gibi aynaya yapışıyor; sonra, bir an ayna bütünüyle sarsılıyor, titriyor, rüzgârla savrulmuş benzeyen sınırları belirsiz maddelerin gelip geçişiyle dalgalanıyordu. Charles uzun uzun baktı: Bir anın sonunda kendini özgür ve bağımsız hissetti, tıpkı bir vagonun basamağında, ayaklarını sarkıtıp oturmuş, ağaçların, tarlaların ve denizin birbirini kovalayışını seyrediyormuş gibi.

"Blanchard!" diye fısıldadı.

Yanıt yok. Bir an durup bekledi, sonra tekrar seslendi, usulca: "Blanchard!"

Blanchard yanıt vermiyordu. Charles rahatlıkla içini çekti ve gevşedi, gözlerini aynadan ayırmadan, boylu boyunca uzandı. Uyuyor; uyuyor, içeri girdiği zaman ayakta duramıyordu; kendini kanepeye bırakmış, çökmüştü sanki, ama gözleri sertti, taş gibi, "Bana hükmedemeyeceksiniz," diyordu. Yüzünde çok kötü anlamlarla kahvesini ısmarladı, oğlanların düşmanlarıyla karşı karşıya oldukları zamanlardaki haline benzer bir şeydi bu; ama çok genç, çocuk denecek kadar genç oğlanların; onlar yaşamanın dövüşten ibaret olduğunu sanırlar o çağda, onlar bunu kitaplarda okumuşlardır, romanlarda ve kahvelerde dövüşürler, size, sizi kemiklerinize kadar titretecek bir korkunç gözle bakarak, bir kadeh nane likörü ısmarlarlar.

Félix, "Doldur bir tane," dedi. "Terasa da iki şinua."

Kadın düğmeye bastı ve manivela kolunu çevirdi. Félix uyuyan küçük genç adamı işaret ederek göz kırptı. Bu bir dövüş değildi gerçekte, bir bataklıktır, bir hareket yapınca, batır, gömülür insan, ama başlangıçta fark edilmez, ilk yıllar çok çırpırır, debelenirler, bu yüzden de çok çabuk inerler aşağı, iner, indikçe batarlar; ben de yaptım bunu; ben de yaptım; şimdi ihtiyarım artık, kımıldamıyorum, kollarım bedenime yapışık, uslu uslu oturuyorum, benim yaşında insan artık batmaz, gömülmez. Uyuyordu, ağzı açık, çenesi göğsüne sarkmıştı, hiç güzel değildi, hiç, kıpkırmızı, şiş gözkapakları, kızarmış burnuyla küçük bir koyuna benziyordu. Ben onun, dışarıda pırl pırl güneş ve terasta oturmuş insanlar varken, görme-

yen gözlerle, kör gibi kapıyı itip içeri, bomboş salona girdiğini görünce anladım; kendi kendime, “Yazılacak bir mektubu var belki ya da bir kadını bekleyecek,” dedim, “ya da başı dertte.” İnce uzun, solgun elini kaldırdı, gözünü açmadan sinekleri kovdu: Sinek yoktu. Uykusuna varıncaya dek acı çekiyordu; dertler, nereye giderseniz gidin, peşinizi bırakmaz, kovalarlar sizi; bankta oturmuştum, raylara, tünele bakıyordum, bir kuş vardı, ötüyordu, durmadan ötüyordu ve ben doluydum, gebeydim, kovulmuştum, gözlerimde akacak gözyaşı yoktu, çantamda on param yoktu, yalnızca biletim vardı elimde, uyuklamışım, rüyamda beni öldürdüklerini gördüm, bana, “Orospu, sokak süprütüsü!” diye bağırıyorlar, saçlarımdan tutmuş, beni yerlere sürüklüyorlardı, sonra tren geldi ve bindim trene. Bazen, “Tazminatını alır,” diyorum kendi kendime, “tazminatını alır, ihtiyar, emekli bir işçi, zavallı bir sakat, vermemezlik edemezler,” diyorum, ama bazen de, “parayı vermemenin çaresini bulur onlar,” diye düşünüyorum, taş gibi yürekleri vardır onların; şurada oturuyorum, ihtiyar bir kadını, kımıldayamıyorum, ama düşünüyorum. Genç, kibar bir bey gibi giyinmiş, üstüne başına bakan, temizleyen bir anası var mutlaka, ama pabuçları tozdan görünmüyor; ne yapmış acaba? Nerelerde dolaşmış? Gençlerin kanı ateş gibidir, dokunulmaz, bana vur, deseydi, anamı babamı öldürürdüm, öyle inatçı olur insan; ister misin bir ihtiyarı öldürüp kaçmış olsun, benim gibi bir ihtiyar kadını; yakalarlar onu, görürsünüz, kaçamaz, gücü yok; belki de buraya gelirler, enselemeye, *Matin* resmini basar yarın, küçük, kapkara bir serseri suratu, hiç de kendine benzemeyen bir resim, her seferinde, “Şu surata bak, böyle bir halt edeceği besbelli,” diyecek biri çıkar mutlaka; ama ben, ben de ona derim: Onları yargılamak için çok yakından görmüş olmamak gerek, çünkü onların her geçen gün biraz daha battıklarını, biraz daha gömüldüklerini seyrederken insan aslında kimsenin hiçbir şey yapamayacağını düşünür ve sonunda, bir kahvenin terasında oturup kremalı kahve içmenin, başını sokacak bir ev almak için kuruş kuruş para biriktirmenin ya da günün birinde anasını öldürüvermenin hep aynı kapıya çıktığını anlar. Telefon çalıyordu, sıçrayarak kendine geldi.

“Alo?” dedi.

“Madam Cuzin’i rica ediyorum.”

“Benim,” dedi kadın. “Ne haber?”

“Reddettiler,” dedi Julot.

“Ne?” dedi kadın. “Ne dedin?”

“Reddettiler, vermiyorlar.”

“Ama olmaz, nasıl olur?”

“Vermiyorlar.”

“Ama zavallı bir sakat, emekli bir işçi... ne dediler peki?”

“Hakkım yokmuş.”

“Ah!” dedi kadın. “Ah!”

“Akşama görüşürüz,” dedi Julot.

Telefonu kapadı. Reddetmişlerdi, vermiyorlardı. Sakat, emekli bir işçi, hakkın yok, demişlerdi. Şimdi, şimdi kızarıyor işte, kanım beynime çıkar. Küçük genç adam horluyordu, yüzünde aptal ve sinsî bir ifade vardı. Félix, elinde tepsiyle çıktı; kapıyı itti ve güneş içeri girdi, uyuyanın arkasındaki ayna parlayıp söndü, kapı kapandı; ikisi yalnız kaldılar. Ne yaptı acaba? Nerelerde dolaştı? Valizinde ne var? Şimdi ödeyecek işte; yirmi yıl, otuz yıl, savaşta vurulup ölmezse tabii, zavallı küçük genç adam, tam savaşa gitme yaşında. Uyuyor, horluyor, acı çekiyor, terasta insanlar savaştan söz ediyorlar, koçam tazminatını alamayacak. Ah! Yazık! Yazık, biz zavallı, çaresiz insanlara yazık!

Genç adam, “Pitteaux!” diye bağırdı.

Şırayarak uyanmıştı; bir an, pembeleşmiş gözlerle kadına baktı, ağzı açık, sonra çene kemiklerini tıkırdattı, dudaklarını birbirine sımsıkı yapıştırdı, zeki ve kötü niyetli bir ifade vardı yüzünde.

“Garson!”

Félix duymamıştı, kadın görüyordu Félix'i, terasta gidip geliyor, müşterilerin emirlerini not ediyordu. Genç adam o kendine güvenir halini kaybetmişti. Tuzağa yakalanmış gibi başını bir sağa bir sola çevirerek, ürkek hareketlerle mermere vurdu.

Kadın acımişti, yukarıdan, kasadan, “Bir frank,” dedi.

Genç adam kadına nefretle baktı, kalktı, masaya bir beş franklık fırlattı, valizini aldı ve topallayarak yürüdü. Ayna parlayıp söndü, bağırmalar ve sıcak bir dalga halinde içeri girdi; yalnızlık girdi içeri. Kadın masalara, aynaya, kapıya, üzerinde düşüncesini hapsedemeyeceği kadar tanıdık olan bütün bu eşyaya baktı. “Gene başlıyor,” diye söylendi kendi kendine, “kanım beynime çıkacak gene.”

Yüzüne doğru fişkırان bir aydınlıkla bir an şaşaladı. Biri, yandan, bir el fenerini ta gözlerinin içine tutmuştu. Başını çevirerek homurdandı. Fener yerden bir karış havada dolaşıyordu, gözlerini kırıştırdı. Bu güneşin ardında, bilinmedik, kıpırtısız bir göz ona bakıyordu. Katlanılmaz bir şeydi bu.

“Ne var?” diye sordu.

Ahenkli bir ses, “Sizsiniz!” dedi.

Bir kadın. Sağımdaki biçimsiz paket, bir kadın. Kısacık bir an küçük bir mutluluk duydu ve sonra birden, ona bir eşyaymış gibi el fenerini üzerine tutarak baktığını düşünerek öfkelenildi; fenerini üzerimde, sanki ben bir duvarmışım gibi dolaştırdı.

Kuru bir sesle, "Sizi tanımıyorum," dedi.

"Birbirimize sık sık rastlıyorduk."

Fener söndü. Gözlerinin içinde dönüp duran mor halkalarla, şaşkın, bakakaldı.

"Sizi göremiyorum," dedi.

"Ben sizi görüyorum," dedi kadın. "İşıksız da görebiliyorum sizi."

Ses genç ve güzeldi, ama Charles güvenmiyordu.

Tekrar, "Sizi göremiyorum, gözlerimi kamaştırdınız," dedi.

Ses, "Ben karanlıkta da görürüm," dedi.

"Kırmızı gözlü müsünüz yoksa?"

Ses gülmeye başladı. "Kırmızı gözlü mü?" dedi. "Hayır, ne kırmızı gözlü, ne beyaz saçlıyım."

Sözcüklere basa basa bir konuşuşu vardı ki, her cümlesine soru havası veriyordu.

"Kimsiniz?" diye sordu Charles.

"Ha! Kimim, keşfedin bakalım! Çok zor bir iş değil: Daha iki gün önce rastladınız ve nefretle baktınız bana."

"Nefretle mi? Ben kimseden nefret etmem."

"Aaa, eveet, edersiniz. Hatta ben sizin herkesten nefret ettiğinizi sanıyorum."

"Bir dakika! Kürkünüz var mı sizin?"

Ses hâlâ gülüyordu.

"Elinizi uzatın!" dedi. "Dokunun!"

Kolunu uzattı ve belirsiz, kocaman bir karanlığa dokundu. Bir kürktü bu. Kürkün altında örtüler vardı muhakkak, sonra kat kat çamaşırlar ve sonra bembeyaz ve yumuşak bir beden, büklümlü kabuğu içinde bir sümüklüböcek. Ne kadar sıcak hissediyordu kimbilir! Kürkü hafifçe okşadı ve ağdalı, ılık bir koku fışkırdı. Az önce kokan buydu demek. Kürkü tüylerinin tersine tersine okşuyordu, tuhaf bir mutluluk duydu.

Bir zafer sevinciyle, "Sarışınsınız," dedi. "Kulaklarınızda altın küpeler var."

Ses güldü ve fener yeniden yandı. Ama bu kez fışkıran aydınlığı kendi yüzüne çevirmişti; trenin salıntısı elindeki feneri de salıyordu; aydınlık göğsünden altına doğru, dalgalanarak çıkıyordu;

boyalı dudakları yalıyor, dudaklarının üstünde incecik, altın renkli tüyleri yaldızlıyor, incecik burun kanatlarını pembe bir aydınlıkla saydamlaştırıyordu. Kavisleri düzgün bir çizgiyle belirsizce düzeltilmiş ve koyulaştırılmış kaşlar, hafifçe kabarık gözkapaklarının üstünde iki zarif, hafif kanat gibiydi, sırtüstü yatmış incecik iki böcek. Sarışındı: Saçları başının çevresinde hafif, uçucu bir buhar gibi köpükleniyordu. Charles birden kalbinin sıkıştığını hissetti. “Ne kadar güzel,” diye düşündü ve ani bir hareketle elini çekti.

“Sizi tanıyorum. Sizi gezdiren yaşlı biri vardı yanınızda, kimseye bakmadan geçerdiniz.”

“Size bakıyordum, kirpiklerimin arasından.”

Başını hafifçe kaldırdı ve Charles, onu daha iyi tanıdı.

“Sizin bana bakabileceğinizi asla umut edemezdim,” dedi. “Öyle zengin, öyle bizden üstün, öyle uzak bir haliniz var ki. Beaucaire Pansiyonu’nda kaldığımızı sanıyordum.”

“Hayır. ‘Mon Chalet’deydim.”

“Sizinle bir hayvan vagonunda buluşabileceğim dünyada aklıma gelmezdi.”

Işık söndü.

Ses, “Ben çok yoksulum,” dedi.

Charles elini uzattı ve usulca kürke dokundu:

“Peki ya bu?”

Ses güldü.

“Sahip olduğum tek şey o.”

Yeniden karanlığa girmişti. Kocaman bir yağın, biçimsiz ve simsiyah. Ama hayal hâlâ gözlerinde duruyordu. İki elini karnının üzerinde birleştirdi ve tavana bakmaya başladı. Blanchard usul usul horluyordu; hastalar aralarında konuşmaya başlamışlardı, ikişer, üçer; tren inleyerek, gıcırdayarak gidiyordu. Kız hastaydı ve yoksuldu, bir hayvan vagonunda, yerde yatmıştı, bir bebekmiş gibi soyuyorlar, giydireyorlardı onu. Ve güzeldi. Bir sinema yıldızı gibi güzeldi. Yanı başında bütün bu ezilmiş, aşağılanmış güzellik, bu ince uzun, tertemiz ve paslanmış beden. Güzeldi. Müzikhollerde şarkı söylüyordu ve ona kirpiklerinin arasından bakmıştı ve onu tanımak, onunla tanışmak istemişti; sanki biri tutmuş, onu kaldırmıştı, iki ayağının üzerinde, basıyordu sanki.

Birden, “Şarkı söylüyordunuz,” dedi.

“Şarkı mı? Hayır. Piyano çalarım.”

“Ben sizin bir şarkıcı olduğunuzu sanıyordum.”

“Avusturyalıyım ben. Bütün param orada, Almanların elinde.

Anschluss'tan¹ sonra Avusturya'dan kaçtık."

"Hasta mıydınız o zaman?"

"Daha o zaman böyle sırtüstü yatıyordum. Ailem trenle getirdi beni. Tıpkı bugünkü gibi; ama o zaman böyle karanlık değildi ve ben birinci sınıf bir yataklı vagona yatıyordum. Tepemizde Alman uçakları dolaşıyordu, yol boyu üzerimize bomba atacaklar diye bekledik. Dışarı çıkardıkları son trendi bindiğimiz."

"Sonra?"

"Sonra buraya geldim. Annem İngiltere'de: Bize bakması gerek."

"Ya o sizi dolaştıran yaşlı adam?"

Kız, sertçe, "İhtiyar budalanın biri," dedi.

"Öyleyse yalnızsınız, yapayalınız?"

"Yapayalınızım."

Charles tekrar etti:

"Koca dünyada yapayalınız. "Ve kendini bir çınar kadar güçlü ve sağlam hissetti.

"Yanınızdakinin ben olduğumu nasıl anladınız?"

"Kibriti çaktığınız zaman gördüm."

Kendini sevincine kapıp koyvermek istemiyordu. Bu mutlu sevinç orada, içindeydi, yedekte; yumuşak ve kıvamlı; kayıtsızca bir kenara bırakılmış, hemen de unutulmuş gibi; sesine bu hafif ve acı titreyişi veren oydu: Ama o bu mutluluğu gece için saklıyordu, gece, yapayalınız tadını çıkarmak istiyordu mutluluğunun.

"Duvara akseden aydınlığı gördünüz mü?" diye sordu.

"Evet," dedi kız. "Bir saat seyrettim."

"Bakın bakın, bir ağaç geçiyor."

"Ya da bir telgraf direği."

"Tren çok hızlı gitmiyor."

"Hayır," dedi kız. "Aceleniz mi var?"

"Hayır. Nereye gideceğimizi bilmiyoruz."

"Bilmiyoruz ya!" dedi kız, sesi titriyordu.

Charles, "Hem," dedi, "burada çok da rahatsız değiliz."

"Rüzgâr var. Sonra şu gelip geçen gölgeler eğlendiriyor insanı."

"Mağara efsanesini bilir misiniz?"

"Hayır. Mağara efsanesi nedir?"

"Tutsaklar. Tutsakları bir mağaranın içine zincirlemişler. Mağaranın duvarında gölgeler varmış. O gölgelere bakıyorlarmış."

"Niye zincirlemişler oraya?"

¹ (Alm.) Birleşme, ilhak. Almanya Avusturya'yı 1938'de sınırları içine kattı. (Ç.N.)

“Bilmiyorum. Bunu Platon anlatmış, yazmış yani.”

Kız, belirsiz bir tereddütle, “Ha, evet! Platon...” dedi.

Başını döndüren bir sarhoşlukla, “Platon’un kim olduğunu ona öğreteceğim,” diye düşündü. Karnında hafif bir ağrı vardı, bu yolculuğun hiç, hiç bitmemesini istiyordu.

George kapının tokmağını bükte. Camın ardından irikiyım, bıyıklı bir herifle, tahta bir tezgâhın arkasında, başında bağlı bir bez parçasıyla tabak çanak yıkayan bir kadın görüyordu. Masalardan birinde bir asker oturmuş, uyukluyordu. George tokmağı bir daha, hızla itti, camlar şangırdadı. Ama kapı açılmadı. Adamla kadın duymuşa benzemiyorlardı.

“Boşuna, açmazlar.”

Döndü baktı: Şişman, gençten bir adamdı, gülümseyerek ona bakıyordu. Asker pantolonunun üstüne siyah bir ceket giymişti, başında eski bir fötr şapka vardı. George adama levhayı gösterdi: “Kantin saat beşte açılır.”

“Saat beş,” dedi.

Öbürü omuz silkti. Sağ yanında kocaman bir torba, sol yanında bir gaz maskesi asılıydı, kollarını bitiştirememişti, dirseklerini hafifçe bükmüş, ellerini gelişigüzel koyvermişti.

“Canları ne zaman isterse o zaman açarlar,” dedi.

Kışlanın avlusu, canı sıkkin adamlarla doluydu. Tek başlarına, gözleri yerde, konuşmadan dolaşan adamlar. Bazısı asker ceketi giymişti, kiminde hâki pantolonlar vardı, bazıları sivil elbiseleyle dolaşıyorlardı, yeni boyanmış ayakkabıları avlunun betonunda tak tak ses çıkarıyordu. Ceketleriyle pantolonu birörnek bir üniforma uydurabilmiş şanslılardan biri, iriyarı, kızıl saçlı biri, elleri asker pantolonunun ceplerinde, dalgın adımlarla dolaşıyordu, şapkasını kabadayı bir ifadeyle kulağına doğru yatırmıştı. Bir teğmen kalabalığı vardı ve koşar adımlarla kantine doğru gitti.

Şişman adam, “Üniforma almaya gitmediniz mi?” diye sordu.

“Hiçbir şey kalmamış,” dedi George.

Şişman adam ayaklarının ucuna doğru tükürdü.

“Bana da bunu verdiler,” dedi. “Patlıyorum içinde, bu sıcakta. Ne rezalet, kördövüşü vallahi.”

George, teğmeni gösterdi:

“Selam verecek miyiz?”

“Neyle? Şapkamı çıkarıp selam veremem ya.”

Subay onlara bakmadan yanlarından geçti. George ardından adamın zayıf ensesine baktı ve kendini yorgun hissetti. Hava sı-

caktı, kışladaki binaların camları maviye boyanmıştı; beyaz duvarların ötesinde beyaz yollar vardı, uçuş alanları vardı, göz alabildiğine, güneş altında yemyeşil çayırlar uzanıyordu; kışlanın duvarları bu yemyeşil çayırların ortasından, içinde insanların, bir kentin sokaklarında dolaşır gibi dolaşır durdukları küçük, tozlu ve çırılçıplak bir avuç yer kesip çıkarmıştı. Bu, karısının panjurları araladığı saatti; güneş yemek odasına ince ince süzülürdü; güneş her yerdeydi, evlerin içinde, kışlalarda ve yeşil çayırlarda. Kendi kendine, "Her zaman aynı," diye mırıldanıyordu. Ama neyin her zaman aynı olduğunu pek de bildiği yoktu. Savaşı düşündü ve ölümden korkmadığını fark etti. Bir tren uzaklarda, uzun uzun öttü, sanki biri ona gülümsemiş gibi oldu birden.

"Dinleyin," dedi.

"Ha?"

"Tren."

Şişman adam, ona anlamadan baktı, sonra cebinden mendilini çıkardı, alnını, terini kurulamaya başladı. Tren tekrar öttü. Gidiyordu; içinde sivillerle, güzel kadınlar, çocuklarla; camları boyunca yeşillikler, tarlalar, evler, suçsuz, huzurlu, akıyordu. Tren öttü ve yavaşladı.

"Duracak," dedi Charles.

Dingiller gıcırdadı ve tren durdu; hareket Charles'ın içinden gelip geçti, yok oldu, kupkuru ve bomboş kaldı Charles, bütün kanı boşalmış gibi.

"Trenlerin durmasını hiç sevmem," dedi.

George güneye doğru, denize doğru, denize, deniz kenarlarında beyaz villalara doğru inen yolcularla dolu trenler düşünüyordu; Charles tahtaların altında, rayların arasından fışkıran yeşil otları duyuyor, başının üzerindeki ışıklı üçgende göz alabildiğine tarlalar görüyordu, tren, bir geminin kutup buzlarıyla hapsolması gibi, yeşilliklerle çepeçevre hapsolmuştu, ot, tekerleklerle tırmanacak, çatlak tahtaların aralıklarından içeri sokulacak, yeşillik, usul usul, parça parça, hareketsiz treni zaptedecekti. Tuzağa yakalanmış tren, yalvarır gibi öttü, ses, şiirli bir süzülüşle yayıldı; tren ağır ağır gidiyordu, Maurice'in yanında oturan adamın başı, bej rengi yakasının üstünde, ağır ağır, bir sağa, bir sola yuvarlanıyordu; sarmısak kokan, şişman, iri bir adamdı, yola çıktıklarından beri Enternasyonal'i söylemiş, iki galon şarap içmişti. Sonunda bir şeyler homurdanarak kendini Maurice'in omzuna bırakmıştı. Maurice sıcaktan bunalıyordu, ama kımıldamaya cesareti yoktu, bu sıcakla, beyaz

şarapla, tozlu camlarından ardındaki bu kör edici, beyaz aydınlıkla altüst olan midesi ağzındaydı, dudaklarının ucunda, düşündü: "Artık gelsek!" Gözleri kaşınıyordu, sanki büyümüş, kaskatı kesilmişti gözleri, gözkapaklarını sımsıkı kapadı, kanı kulaklarında uğulduyordu, güneş gözkapaklarını deldi, geçti; beyaz, yapış yapış, kör edici bir uykunun geldiğini duydu, omzundaki adamın saçları boynunu, çenesini gıdıklıyordu, umutsuz bir öğle sonuydu bu. Şişman adam cebinden bir resim çıkardı.

"Karım," dedi.

Her zaman fotoğraflarda görülen, yaşı belirsiz kadınlardan biriydi, hakkında söylenebilecek bir şey yoktu.

George, "Sağlığı yerinde herhalde," dedi.

"Oho," dedi adam, "dört erkeğin yiyeceğini yer."

Karşı karşıya, birbirlerine bakarak, kararsız, duruyorlardı. George bu fazla kırmızı, şişman herifi sevmemişti, konuşurken insanın yüzüne yüzüne soluk veriyordu, ama ona kızının resmini göstermek istiyordu canı.

"Evlî misiniz?"

"Evet."

"Çocuk?"

George adama yanıt vermedi, gizli bir alayla baktı, sonra birden elini cebine attı, cüzdanını aldı, bir resim çıkardı, gözleri yerde, adama uzattı.

"Kızım."

Adam resmi alırken, "Ne güzel ayakkabılarınız var," dedi. "İşinize yarayacak."

George utanarak, "Nasırlarım var da," dedi. "Acaba bunları bırakırlar mı ayağымda?"

"Memnun bile olurlar. Herkese yetecek kadar pabuçları yoktur herhalde."

Birkaç saniye daha George'un ayaklarına baktı, sonra istemeye istemeye döndü ve bakışlarını fotoğrafa çevirdi.

"Ne güzel çocuk," dedi, "kaç kilo?"

"Bilmem," dedi George.

Bir an, kartonu parmakları arasında tutan ve dokunduğu yeri solduran, renksizleştiren gözleriyle resme bakan bu yabancı, şişman adamı hayretle seyretti.

"Döndüğüm zaman, tanımayacak beni."

"Belki de," dedi adam. "Yeter ki..."

George, "Evet," dedi. "Yeter ki..."

“Evet?” diye sordu Sarraut. “Gidiyor muyum?”

Kâğıdı elinde evirip çeviriyordu. Daladier bir kibrit çöpünü çakısıyla yontmuş, dişlerinin arasına sokmuştu. Sandalyesine çökmüştü iki büklüm; yanıt vermedi.

Sarraut tekrar sordu:

“Gidecek miyim?”

Bonnet usulca, “Savaş!” dedi. “Hem de kaybedilmiş bir savaş.”

Daladier irkildi ve suçlayan gözlerle baktı. Bonnet bu bakışları, mavi ve sığ gözleriyle karşıladı. Champetier de Ribes ve Reynaud, aynı fikirde olmadıklarını belli eden bir susuşla biraz geride duruyorlardı. Daladier biraz daha çöktü; gevşek bir el hareketiyle homurdandı:

“Gidin!”

Sarraut kalktı ve odadan çıktı. Başının ağrıdığını düşünerek merdiveni indi. Hepsi oradaydılar, göz göre göre susuyor, o profesyonel tavırlarıyla birbirlerine bakıyorlardı. Sarraut, “Hinoğlulin namussuzlar!” diye düşündü.

“Şimdi tebliği okuyorum,” dedi.

Bir uğultu oldu ve Sarraut bu birkaç saniyeden faydalanarak gözlerini temizledi, sonra okudu:

“Hükümet, Şansölye Hitler’in Sayın Chamberlain’e vermiş olduğu memorandum hakkında sayın başbakanın ve Sayın George Bonnet’nin yaptığı açıklamayı dinlemiştir.

“Mösyö Edouard Daladier’nin ve Mösyö George Bonnet’nin Londra’ya iletilmesini önerdikleri görüş, oybirliğiyle kabul edilmiştir.”

“Tamam, oldu,” diye düşündü Charles. “Çişim geldi.” Birden gelmişti: Karnı patlayacak kadar dopdolu olmuştu birden.

“Evet,” dedi, evet. “Bence de öyle. Evet.”

Sesler aynı yönde, usul usul yükseliyordu. Bütün varlığıyla sesinin içine girip saklanabilmek isterdi, sarışın ve ahenkli sesin yanında kalın, anlamlı bir sestem ibaret olabilmek. Ama o önce şu sıcaktı, şu titreşen, çırpman huzursuzluk, bağırsaklarının içinde guruldayan şu ıslak yığındı. Bir sessizlik oldu: Genç kız rüya görüyordu yamnda, taptaze ve serin serin; elini usulca kaldırdı ve terden sıırıslıklam olmuş alnında gezdirdi. “Ahh!” diye inledi birden.

“Ne oldu?”

“Hiç,” dedi Charles. “Yanımdaki horluyor.”

Karnının içinde çılgın bir kahkaha gibi yakalamıştı onu. Bu karanlık ve korkunç açılma, altından yağmur gibi şarıl şarıl dökül-

me arzusu; kocaman bir çılgın kelebek kabaetlerinin arasında durmadan dinlenmeden kanat çırpıyordu. Kabaetlerini sıktı, ter şakaklarından süzüldü, yanaklarını gıdıklayarak kulaklarına doğru aktı. Dehşet içinde, “Şimdi koyvereceğim,” diye düşündü.

Sarışın ses, “Konuşmuyorsunuz,” dedi.

“Ben mi...” diye kekeleydi. “Ben... Benimle neden tanışmak istiyordunuz, diye düşünüyordum.”

Genç kız, “Güzel, küstah gözleriniz var,” dedi. “Hem sonra benden neden nefret ettiğinizi anlamak istiyordum.”

Charles belini kaldırarak hafifçe yer değiştirdi, böbreklerini oyalamak ister gibi.

“Yoksul olduğum için; yoksul olduğum için herkesten nefret ediyorum. Kötü bir insanım...”

Onu kıvrandıran arzu arasında kaçmıştı bu sözcükler; yukarıdan, üstünden açılmıştı, kocaman; yukarıdan, aşağıdan açılması, mutlaka açılması gerekiyordu.

Zor soluk alarak, “Kötü bir insanım,” dedi. “Açgözlüyüm.”

Hiçbir zaman bu kadarını söylememişti. Hiç kimseye. Kız elini uzattı, parmaklarıyla Charles’ın eline dokundu.

“Benden nefret etmeyin: Ben de yoksulum.”

Bacaklarının arasında, hemen karnının altında bir ürperti doluştu: Elinin üzerindeki kuru ve sıcak parmakların dokunuşuyla olmamıştı bu, bu ürperti daha uzaktan geliyordu, deniz kenarındaki çıplak, geniş odadan. Zile basıyordu Charles, Jeannine geliyordu, örtülerini kaldırıyor, küveti altına sürüyordu ve sonra, o boşalırken bakıyordu ona; bazı Master Jack’i parmaklarının arasına alıyordu: Çok hoşuna gidiyordu bu. Şimdi de eti hazırdı, bekliyordu; alışkanlık egemen oluyordu etine: Bütün çiş etme ihtiyacı onda acı bir dermansızlıkla, bir bakış önünde açılmak, profesyonel bakışlara kendini koyvermek arzusuyla, bu cansız, korkak arzuyla zehirlenmişti. “Böyleyim ben,” diye düşündü. Ve korktu. Kendinden iğreniyordu, başını salladı ve ter gözlerini yaktı. “Şu tren yürümeyecek mi?” Tren yürümeye başlasa, ona öyle geliyordu ki, tren yürümeye başlasa kendi kendisinden koparılmış, ayrılmış olacaktı, bütün o kuşkulu, karanlık ve azap verici arzuları orada bırakacak ve artık kendini tutabilecekti. Yeni bir iniltiyi içinde bastırdu: Acı çekiyordu, bir bez parçası gibi yırtılacaktı; elini sessizce o zayıf, yumuşak elin üzerine koydu. Bademyağı yumuşaklığındaki eller Master Jack’i usta bir kıvraklıkla alıyor, Master Jack hazla kendini koyveriyor, başı hafifçe öne eğik, mezecideki kız donmuş yatağından bir

domuz sucuğu alıyor. Çırılçıplak. Boydan boya yarılmış, açılmış. Göz önünde. Bir tomurcuk patlıyor, ilkbahar gelmiş! İğrenç! Jeanine'den nefret ediyordu.

Ses, "Avucunuz ne kadar sıcak," dedi.

"Ateşim var."

Güneşte biri uzun uzun inledi, kapının yanındaki hastalardan biri. Hastabakıcı kalktı ve vücutların üzerinden atlayarak yanına gitti. Charles sol elini kaldırdı ve başucundaki aynayı çabucak çevirdi; cam birden, kocaman kulaklı, kocaman yanaklı şişman bir çocuğun üzerine eğilmiş hastabakıcıyı yakaladı. Çocuğun yüzünde önemli ve telaşlı bir ifade vardı. Hastabakıcı doğruldu ve geri geldi. Charles onun çantasını karıştırdığını gördü. Sonra döndü genç kadın, elinde cam ördek vardı. Kararlı bir sesle, "Kimsenin ihtiyacı yok mu?" diye sordu. "İhtiyacı olan varsa, hemen söylesin, çünkü tren durmuşken çok daha kolay olur. Sonra, lütfen kendinizi tutmayın, birbirinizden utanmanıza gerek yok. Burada kadın, erkek yok; yalnızca hastalar var."

Keskin bakışlarını çevresinde dolaştırdı, ama kimse yanıt vermedi. Sonra şişman çocuk uzandı, ördeği ağgözlü bir aceleyle aldı ve örtülerinin altına soktu. Charles avucundaki eli sımsıkı tuttu. Sesini yükseltmesi, "Ben, ben istiyorum," demesi yeterdi. Hastabakıcı eğildi; Charles onun kolunu kaldırmış gölgesini aydınlık üçgenin içinde gördü. Ördeği baş aşağı eğmişti, sapsarı bir gölge, sapsarı su pırl pırl akıp gidiyordu.

Zayıf bir ses, "Madam," dedi.

"Hah!" dedi genç kadın. "Neyse, karar verebildiniz."

Hepsi, peş peşe, birbirinin ardına teslim olacaktı. Kadınlar, erkeklerden biraz daha fazla dayanabileceklerdi. Yanlarındaki kadınları kokularıyla kirleteceklerdi; bundan sonra onlara bakmak, onlarla konuşmak cesaretini gösterebilecekler miydi? "Hayvanlar!" diye düşündü. Yerden bir karış yüksekte, karanlıkta bir hareket oldu; her köşeden korkak, utangaç fısıltılar yükseliyordu. Charles, kadın seslerini ayırt etti.

Hastabakıcı, "Acele etmeyin," dedi, "sırayla."

"Yalnızca hastalar var." Onlara her şeyi yapma hakkı tanıyorlar, çünkü hastadırlar onlar. Ne kadın, ne erkek: hasta, yalnızca hasta. Acı çekiyordu, ama acı çektiği için de gurur duyuyordu. Ben teslim olmayacağım, ben erkeğim. Hastabakıcı birinden öbürüne gidip geliyordu; tahtalarda ayakkabılarının katı sesi duyuluyordu ve ara sıra bir kâğıt hışırtısı. Yavan ve sıcak bir koku ağır ağır vagonu doldu-

ruyordu. Acıyla kıvranarak, "Teslim olmayacağım," diye düşündü.

Sarışın ses, "Madam," dedi.

Yanlış işittiğini sandı, ama ses, ahenkli ve utangaç, tekrar etti: "Madam! Madam lütfen."

Sıcak ve zayıf el Charles'ın avucunda kıvrandı, büküldü ve kaçtı. Ayakkabıların tahtalarda çıkardığı katı sesi duydu: Hastabakıcı başlarının üstündeydi, kocaman ve haşın, tablolardaki melek resimleri gibi.

Yalvaran ses, "Dönün," dedi. Fısıldadı: "Dönün, ne olur."

Charles başını çevirdi, kulaklarını, burnunu tıkamak isterdi. Hastabakıcı, başucundaki aynayı karartarak, kara bir kuşun dev uçuşuyla daldı. Sonra artık hiçbir şey görmedi. "O bir hasta," diye düşündü. Kürkü üzerinden atmış olmalıydı: Bir an kürkün baygın kokusu her şeyi örttü, sonra, yavaş yavaş, keskin bir koku ağır bastı, burun deliklerinin içine doldu. Bir hasta. O bir hastaydı: O pürüzsüz, nefis cilt, su haline gelmiş omurgaların, çürümüş, iltihaplanmış bağırsakların üzerine gerilmişti. Tereddüt etti, tikslenmeyle sonuçsuz bir arzu, bir özlem arasında bocalıyordu. Ve sonra, bir anda, kilitleniverdi, kendini kendine duyuran teller bir yumruk gibi kapanmıştı: Kendi bedenini hissetmiyordu artık. Bir hasta. Bütün istekler, bütün tutkular silinip gitmişti, kendini tertemiz ve kuru hissediyordu, sanki bir anda sağlıkla donanmıştı. Bir hasta. "Tüm dayanma gücünü yitirinceye kadar sustu," diye düşündü. Kâğıt hışırdadı, hastabakıcı doğruldu kalktı, vagonun öbür ucundan başka sesler onu çağırıyordu. "Ben çağırmayacağım." Charles çağırmayacaktı, yerden bir karış yüksekte, ama onların üstündeydi. O bir eşya değildi, bir bebek, bir süt çocuğu değildi. Gözlerini yaşartan bir sevecenlikle, "Dayanamadı," diye düşündü. Konuşmuyordu artık, konuşmaya, ona seslenmeye cesaret edemiyordu, kız, utanmıştı. Aşkla, "Onu koruyacağım," diye düşündü. Ayakta. Ayakta, üzerine eğilmiş, tatlı, şaşkın yüzünü seyrederek ayakta durmak. Karanlıkta, heyecanla sık sık soluk alıyordu. Charles elini uzattı ve kürkte el yordamıyla dolaştı. Genç, incecik beden kaskatı kesilmiş, büzülmüştü, ama Charles bir el yakaladı ve avucunda hapsetti. El direniyordu, Charles bu küçük eli çekti, aldı kendi yanına, bütün gücüyle sıktı. Bir hasta. Ve Charles oradaydı, sert ve haşın, kupkuru, oradaydı, kurtulmuştu, onu koruyacaktı.

"Adınız ne?" diye sordu.

Chamberlain sabırsızlıkla, "Pekâlâ, okuyun bakalım," dedi.

Lord Halifax, Masaryk'in mesajını okumaya başladı: Chamber-

lain, “Tiyatro oynar gibi okumasına hiç gerek yok,” diye düşündü.

Halifax: “Hükümetim,” diye okudu, belgeyi ve haritayı inceledi. “Bu, genellikle savaşı kaybetmiş tarafa verilmesi âdet olan tipte bir *de facto* ultimatodur, Avrupa’nın barış ve huzuru için her tür özveriyi göze almış güçlü ve onurlu bir devlete hitap ederek kaleme alınmış bir belge değildir. Şansölye Hitler’in hükümeti şu ana kadar bizim göze aldığımız özveriyi haklı gösterecek hiçbir teklifte bulunmamıştır. Hükümetim memorandumunu büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığıyla karşılamıştır. Memorandumla ileri sürülen koşullar bizim görüşmeyi kabul ettiğimiz Fransız-İngiliz planında öngörülen koşullardan çok öteye gitmektedir. Bu koşullar bizi bağımsız bir devlet olarak korumakta en haklı olduğumuz hak ve yetkilerden yoksun bırakmak amacını gütmektedir. Bu koşullar yerine getirilirse titizlikle hazırlanmış olan savunma planlarımızda büyük değişiklikler yapmak ve yeni savunma hattımızı hazırlayacak zaman bulamadan Alman birliklerinin anavatan topraklarına girmesine göz yummak zorunda kalmamız kesindir. Şansölye Hitler’in planı uygulandığı takdirde siyasi ve ekonomik bağımsızlığımız ortadan kalkacak, demektir. Nazi rejimini kabul etmeyenler için, halkların mübadelesi büyük paniklere yol açacaktır. Bunlar en gerekli eşyalarını bile almadan, kırsal kesimde, ineklerini bile götüremeden evlerini, yurtlarını bırakıp yabancı topraklara sürüleceklerdir.

“Hükümetim beni, Şansölye Hitler’in önerilerinin bizim bakımımızdan hiçbir biçimde uygulanma kabiliyeti olmadığını en kesin dille bir kere daha anlatmakla görevlendirmiştir. Bu yeni ve insanlıkdışı istekler karşısında hükümetim, olağanüstü savunma önlemleri almak kararı vermiştir ve bu savaşta Tanrı’nın milletimize yardım edeceğine inanmaktadır. Aziz Venceslas’ın, Jean Huss’un ve Thomas Masaryk’in ulusu tutsak olmayı kabul etmeyecektir.

“Haklı davamızda yanımızda bulunmalarını sağlamak amacıyla Batı’nın iki büyük demokrat devletinden, onların gösterdikleri yoldan tüm barışçı çözümleri kabule hazır olduğumuzu bilmekte olan iki dost devletten, en büyük bir sınava hazırlandığımız şu günlerde, dostluk ve insanlığın gerektirdiği ilgiyi beklemekteyiz.”

“Bu kadar mı?” diye sordu Chamberlain.

“Bu kadar.”

“Hadi bakalım, yeni bir dert daha.”

Lord Halifax yanıt vermedi; bir pişmanlık gibi dimdik bekliyordu, nazik ve içine kapanmış.

Chamberlain tatsız bir sesle, “Fransız heyeti bir saate kadar burada olacak,” dedi. “Bu mesajı en hafif deyimle... Can sıkıcı buluyorum.”

Lord Halifax sinsi bir alayla, “Bu mesajın onların kararını etkileyecek kadar önemli olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?” diye sordu.

İhtiyar yanıt vermedi: Kâğıdı eline aldı, mırıldanarak okumaya başladı.

“İnekler,” diye bağırdı. “İnekler! İneklerin burada ne işi var? Ne budalaca bir laf!”

Lord Halifax, “Ben çok budalaca bulmadım,” dedi. “Aksine, beni heyecanlandırdı.”

İhtiyar usulca güldü:

“Heyecanlandırdı mı?” dedi. “Dostum, biz bir sorunu çözmeye uğraşıyoruz. Bu savaşımdaya heyecanlanan taraf, kaybedecektir.”

Kırmızı, pembe, eflatun kumaşlar, beyaz elbiseler, çıplak göğüsler, ince kumaşlar altında güzel göğüsler, masaların üzerinde parça parça güneş, eller, bulanık, yıldız yıldız içkiler, gene eller, şortlardan fıskırmış bacaklar, keyifli sesler, kırmızı, pembe, beyaz elbiseler, havada dönen, dönen keyifli sesler, bacaklar, *Şen Dul* valsi, çam kokusu, burcu burcu çam kokusu, sıcak, kum, açık denizin vanilya kokan rüzgârı, güneşte dünyanın görünmeyen, ama var olan tüm adaları, rüzgâr altında adalar, Paskalya Adaları, Sandviç Adaları, deniz boyunca sıralı lüks mağazalar, üç bin franga kadın pardösüsü, küpeler, kırmızı, pembe, beyaz çiçekler, eller, bacaklar, “Müzik buradan geliyor!” havada dönen, dönen keyifli sesler, “Suzanne, hani rejim yapıyordun?” “Ayy! Bir kerecik!” Deniz üzerinde yelkenler, dalgadan dalgaya, kolları gerilmiş, köpük köpük atlayarak uçan deniz kayakları, çam kokusu, buhar buhar çam kokusu, barış. Juan-les-Pins’de barış. Barış oradaydı, çökmüş, unutulmuş ve ağır ağır bozuluyor, ekşiyordu. İnsanlar kendilerini onun büyüüne kaptırıyorlardı: Renklerin cümbüşü, müzikle yoğrulmuş içkiler onlara kullanmayı henüz öğrenemedikleri ürkek ve acemi kaygılarını unutturuyordu; Mathieu yavaş adımlarla mağazaların önünden yürüyordu, kadınlara bakıyordu, alışkanlıkla, barışsever göğüslere, barışsever kalçalara bakıyordu, ama suçluydu. Üçü yirmi beş geçeden beri suçluydu. Marsilya treni üçü yirmi beş geçe kalkmıştı.

“Artık burada değilim. Marsilya’dayım, Gar Caddesi’ndeki kahvelerden birinde, Paris trenini bekliyorum, Paris trenindeyim. Uykulu bir sabah, erken, Paris’teyim, bir kışladayım, Esséy-les-

Nancy'de, kışlanın avlusunda dolaşıyorum." Esséy-les-Nancy'de George sustu, çünkü çok bağırması gerekiyordu başlarını kaldırdılar, uçak gök gürültüsü gibi bir uğultuyla çatıları sıyırarak geçiyordu, George uçağı gözleriyle kovaladı, duvarların üstünde, çatıların üstünden, Nancy'nin üstünden, Niort'da, Niort'daydı, odasında, küçükle birlikte, ağzında o yavan toz tadıyla. Ne diyecek bana? Trenden çıkacak, yazı Juan-les-Pins'de geçirmişçesine canlı ve esmer, şimdi ben de onun kadar esirim, ama söylenecek, ona anlatılacak hiçbir şeyim yok. Ben Toledo'daydım, Guadalajara'daydım, sen ne yapıyordun? Yaşıyordum... Malaga'daydım, kenti en son terk edenlerle birlikte çıktım, sen ne yaptın? Yaşadım. Şaşkın bir ürkeklikle, "Öf!" diye düşündü. "Beklediğim bir arkadaş sonunda, mahkeme başkanı değil." Charles gülüyordu, kız ses çıkarmadı, hâlâ utanıyordu, Charles kızın elini tutuyor ve gülüyordu: "Catherine, güzel bir ad," dedi, sesi yumuşaktı. Hem sonra, şans da yardım etti ona, savaşı İspanya'da yaptı, orada savaşabildi, silahsız, tankların karşısında *dinamiteros*'lar, Sierra kayalıklarındaki kartal yuvaları, Madrid'in tenha, insansız otellerinde aşk, ovalarda, tek tek insanların yaktıkları incecik dumanlı ateşler, tek tek insanların vurdukları savaş, İspanya kokusunu yitirmedi; ben, beni bekleyen somurtkan, kederli bir savaş, ciddi, içi sıkkın tören gibi bir savaş, tankların karşısında tanksavarlar, kalabalık ve makineleşmiş bir savaş, bir salgın hastalık. İspanya oradaydı, uzakta mavi suyun üzerinde koşan bir koyu çizgi halinde. Maud küpeşteye dayanmış, İspanya'ya bakıyordu. Orada dövüşüyorlar. Gemi kıyı boyunca süzülüp gidiyordu; orada insanlar top seslerini dinliyorlar; dalgaların sesi duyuluyordu, bir uçan balık suyun yüzüne çıktı, Mathieu, İspanya'ya doğru yürüyordu, deniz solunda, Fransa sağında. Maud kıyı boyunca süzülüp gidiyordu, Cezayir solunda, sağa doğru sürüklenerek, Fransa'ya doğru; İspanya bu yakıcı soluk ve bu sisti. Maud ve Mathieu, İspanya Savaşı'nı düşünüyorlardı ve bu onları öbür savaştan kurtarıyordu biraz, sağlarında ağır ağır kabaran küf yeşili savaştan. Yıkılmış duvara gizlice sokulmak gerekti, çevresini dolanmak ve dönmek, böylece işi bitmiş olacaktı. Faslı, kararmış taşlar arasından tırmanıyordu, toprak sıcaktı, elinin ayaklarının tırnak araları toprakla dolmuştu, korkuyordu, Tanca'yı düşünüyordu, Tanca'da, tepede, denizin ölümsüz pırıltısını gören tek katlı, sarı boyalı küçük evi düşünüyordu, evde, İngilizleri eğlendirmek için ağzına boy boy yılanlar sokan, bembeyaz sakallı ihtiyar bir Arap vardı. O sarı küçük evi düşünüyordu. Mathieu, İspanya'yı düşünür-

yordu. Maud, İspanya'yı düşünüyordu, Faslı İspanya'nın çatlamış, kurak toprağında tırmanıyordu, Tanca'yı düşünüyor ve kendini yalnız hissediyordu. Mathieu kör edici beyazlıkta bir sokağa saptı, İspanya fişkırdı, tutuştu, İspanya görünmez bir yakıcı buhardı, solunda. Nice sağında ve Nice'in ötesinde, uzakta bir karanlık çukur: İtalya. Gar karşısında; karşısında Fransa ve savaş, gerçek savaş, Nancy. Nancy'deydi; gardan ötede, Nancy'ye doğru yürüyordu. Susamamıştı, sıcağı duymuyordu, yorgun değildi. Bedeni kendinden dışarıda, altındaydı, adsız, sahipsiz ve yumuşak; renkler ve sesler, güneşin pırlıltısı, kokular bedeninde gömülüp yok olmaya geliyordu; bütün bunlar onu ilgilendirmiyordu artık; "Bir hastalık da böyle başlar," diye düşündü. Philippe valizini sağ elinden sol eline geçirdi; bitkindi; ama akşam oluncaya dek kendini tutması gerekti. Akşam oluncaya dek: Trende uyurum. Tour d'Argent'in terası arı kovanı gibi uğulduyordu, kırmızı, pembe, eflatun elbiseler, yapay ipekten çoraplar, boyanmış dudaklar, yanık şeker esmerliğinde sıvılar, ağdalı ve yapışkan bir kalabalık, içini acı bir pişmanlık burktu: Onları kahvelerin teraslarından, odalardan koparıp alacaklar ve savaş onlarla yapacaklardı. Onlara acıyordu, kendine acıyordu; tozlu, iştahsız, umutsuz, kör edici aydınlıkta pişiyor, olgunlaşıyorlardı. Philippe birden, yorgunluk ve gururla başının döndüğünü hissetti: Ben onların vicdanıyım.

Bir kahve daha. Mathieu bu güneş yanığı tenli, esmer, fazla gürbüz, fazla kendinden emin adamlara baktı ve içinde bir şey koptu. Sağlarında gazino vardı, sollarında postane, artlarında deniz; o kadar, hepsi o kadar: Fransa, İspanya, İtalya onlar için hiç yanmamış bilinmedik lambalardı. Oradaydılar, dört yandan toparlanıp getirilmiş; savaş bir hayaletti yalnızca. "Ben bir hayaletim," diye düşündü. Teğmen, yüzbaşı olacaklar, yataklarında yatacak, her sabah tıraş olacaklar ve çoğu cephe gerisinde kalmanın yolunu bulacaktı. Ayıplamıyordu onları. Onlara engel olacak ne vardı? Bir belaya birlikte çatmış insanlar arasındaki dayanışma mı? Ama ben gidiyorum, oraya, o belaya. Ve hiçbir dayanışma beklemiyorum. Birden, "Peki, ama neden gidiyorum?" diye düşündü. Philippe savruldu, az kalsın düşüyordu, "Yavaş!" diye bağırdı. Valizini almak için eğildi; irikiyim, savruk herif dönüp bakmamıştı bile. Philippe, "Hayvan!" diye homurdandı. Kahvenin karşısına geçti ve insanlara korkunç gözlerle baktı. Ama olanı kimse fark etmemişti. Bir çocuk ağlıyordu, annesi mendiliyle gözlerini sildi. Yandaki masada üç adam, üç bardak portakal suyunun çevresinde, bitkin, yorgun, oturmuşlardı. Philippe karşı ko-

nulmaz bakışlarını kalabalığın üzerinde dolaştırıyordu. “O kadar da suçsuz görünmüyorlar,” diye düşündü. Niye gidiyorlar? Hayır, demeleri yeter halbuki. Araba süzülüp gidiyordu, Daladier, arkaya yaslanmış, gelip geçene bakarak dudakları arasındaki sönük puroyu emiyordu. Londra’ya gitmek canını sıkıyordu şimdi, kafası şişecekti orada, uzun saçlı bir kadın gülüyordu, ağzını kocaman açmıştı, Daladier, “Farkında değiller,” dedi. Philippe, “Herifleri mezbahaya götürüyorlar, haberleri yok. Savaşı bir hastalık gibi kabulleniyorlar,” diye düşündü. “Savaş bir hastalık değildir. Değildir. Savaş, katlanılmaz bir felakettir, çünkü insana insan eliyle gelir.” Mathieu yaylı kapıyı itti, memura, “Bir arkadaşı bekleyeceğim,” dedi. Gar, güler yüzlü, insansız ve sessizdi, tıpkı bir mezarlık gibi. Neden gidiyorum sanki? Yeşil boyalı bir bank gördü, oturdu. Gitmeyi reddedenler olacaktır. Ama bu benim yapacağım iş değil, bana göre değil bu. Reddetmek, kollarını kavuşturup oturmak ya da İsviçre’ye kaçmak. Yok canım, olacak şey değil. Bana göre bir iş değil bu. Ve İspanya’da savaşmak da bana göre değildi, benim harcım değildi. Ne de Komünist Parti. Bir çeşit korkuyla kendi kendine sordu: “Peki ama, bana göre olan nedir öyleyse?” Raylar parlıyordu, tren sol taraftan gelecekti. Solda, en sonda, uçta, o pırl pırl küçük göl, rayların birbirine kavuştuğu noktada, bu Toulon’du, Marsilya’ydı, Port-Bou’ydu, İspanya’ydı. Anlamsız, amaçsız, haklılığına inanılmamış bir savaş, Jacques daha başlanmadan kaybedilmiş olduğunu söylüyor. “Savaş bir hastalık,” diye düşündü, “ben savaşı bir hastalık gibi kabullenmek ve ona katlanmak zorundayım. Yok yere. Erkeklik belası. Korkusuz bir hasta olacağım, o kadar! Neden dövüşeyim? Savaşın haklılığına, kaçınılmaz olduğuna, gerekli olduğuna inanmıyorum. Neden dövüşmeyeyim? Postum, kurtarılmaya degecek bir post değil ki.” “Evet,” dedi, “işte, beni yönetiyorlar, bir noktaya yönlendiriyorlar.” Basit bir memur, bir emir kulu. Ve onda bıraktıkları, memurların o kederli stoisizminden ibaret, o kendilerine olan saygıları yüzünden her şeyi, yoksulluğu, hastalıkları ve savaşı, hepsini kabul eden memurların acı stoisizmi. Gülümsedi, kendi kendine, “Kendime saygım bile yok benim,” diye söylendi. Philippe, “Bir kurban,” diye düşündü, “onlara bir kurban gerek.” Havalarda uçuyordu, yorgunluğunda yıkanıyordu, çok da kötü bir duygu değildi bu, ama insanın kendini koyvermesi gerekti; eskisi kadar berrak göremiyordu yalnızca, sağında ve solunda yolu kapayan iki kepenk. Kalabalık onu sıkıştırıyordu, insanlar her yandan çıkıyorlardı, bacaklar arasında koşuşan çocuklar, güneşle kırış kırış olmuş yüzler başının üzerinden gelip geçiyor,

başının üzerinde hep o aynı yüz, sallanan, arkadan öne gidip gelen aynı yüz, evet-evet-evet. Evet, bu açlıktan gebertmeyecek ücreti kabul ediyoruz; evet, savaşa gideceğiz; evet, kocalarımızın savaşa gitmesine evet; evet, kasap dükkânlarının önünde, kucaklarımızda çocuklarımızla kuyruk yapmayı, beklemeyi kabul ediyoruz. Kalabalık; kalabalıktı bu, o kocaman, kocaman, sessiz kabul! “Anlatmaya kalkışacak olursanız, çenenizi dağıtırlar üstelik,” diye düşündü Philippe. Yanağı tutuşarak: “Öfkeyle; evet, diye haykırarak tekme atarlar size!” Bu ölü yüzlere bakıyor ve güçsüzlüğünü ölçüyordu: Onlara hiçbir şey söyleyemezsiniz, onlara bir kurban gerek. Birden, ayaklarının ucunda yükselerek, “HAYIR!” diye bağırarak biri. Üzerine atılır ve parçalarlar onu. Ama bu onlar uğruna akmış kan, bu onlar eliyle akıtılmış kan, onlara yepyeni, bilinmedik bir güç aşılacaktır; kurban fikri ruhlarına yerleşecek, gözlerini bile kırpmadan başlarını kaldıracaklar ve direnişi dile getiren bir uğultu, gök gürültüsü gibi, kalabalığı bir baştan bir başa dolaşacaktır. “Ben bir kurbanım,” diye düşündü. İşkence edilenlere özgü tuhaf bir sevinç, bir zevk içini doldurmuştu, güçlü, fazla güçlü bir sevinç; başı öne eğildi; valizi elinden bıraktı, dizüstü çöktü, evrenin sınırsız kabulüne gömülerek yığıldı, kaldı.

“Selam!” diye bağırdı Mathieu.

Gomez, başı açık, her zaman gibi yakışıklı, ona doğru koşuyor. Gözlerinin önünde bir sis, gözkapaklarını kırıştırdı, neredeyim? Sesler üstünden doğru, “Ne oldu? Baygınlık geçiriyor. Nerede oturuyorsunuz?” diye mırıldanıyordu. Bir baş eğilmişti üzerine, ihtiyar bir kadın, yoksa ısırarak mı beni? Nerede oturuyorsunuz? Mathieu’yla Gomez gülümseyerek birbirlerine bakıyorlar, nerede oturuyorsunuz? Nerede oturuyorsunuz? NEREDE OTURUYORSUNUZ? Müthiş bir çabayla zorlandı ve kalktı. Gülümsüyordu, “Bir şey değil, madam. Sıcaktan,” dedi. “Hemen yakında oturuyorum, şurada, yakında.”

Arkasında biri, “Birlikte gitmeli,” dedi, “yalnız başına gidemez. Belki...” ve ses, sağır edici yaprak hışıltıları arasında kayboldu: Evet, evet, “EVET, birlikte gitmeli, birlikte gitmeli, birlikte gitmeli!”

“Eeeey, Bırakın beni!” diye haykırdı, “bırakın beni, dokunmayın bana. Hayır! Hayır! HAYIR!” Ta karşılıklarından bakıyordu, yıpranmış, şaşkın, korkmuş gözlerine bakıyordu ve bağırdı: “Hayır!” Savaşa hayır, generale hayır, suçlu annelere hayır, Zézette’e hayır ve Maurice’e hayır! Hayır, rahat bırakın beni! Aralarından sıyrıldı ve kurşun gibi ağırlaşmış ayaklarıyla koşmaya başladı. Koşuyordu,

koşuyordu, bir omzuna elini koydu ve birden boşanacağını, **hıçkıra** hıçkıra ağlamaya başlayacağını sandı. Elindeki valizi uzatan, **ince** bıyıklı, genç bir adamdı.

Alaylı bir sesle, “Çantanızı unutmuşsunuz,” dedi. Faslı birden durdu: Kuru dal sandığı yılandı. Küçük bir yılan: Kafasını ezmek için bir taş aradı. Ama yılan ani bir hareketle kıvrıldı ve toprağı renkli bir şimşekle bir an pırıldatarak, delikte kayboldu. Müjdeli bir haber demekti bu. Duvarın ardında hiçbir hareket yoktu. “Gene gelirim buraya,” diye düşündü.

Mathieu, Gomez’i omuzlarından yakaladı.

“Selam,” dedi. “Selam, albayım!”

Gomez soylu ve esrarlı bir gülümsemeye baktı.

“Generalim,” dedi.

Mathieu, Gomez’in omuzlarındaki ellerini indirdi.

“General mi? Bak sen, insan orada çabuk yükseliyor, ha?”

Gomez, gülümsemekte devam ederek, “Kadrolar az,” dedi. “Ne kadar yanmışsın Mathieu.”

Mathieu, rahatsız, “Lüksün rengi bu,” dedi. “Plajlarda ediniliyor bu renk, hiçbir şey yapmadan ediniliyor.”

Gomez’in ellerine, yüzüne bakıyor, yaşadığı korkutucu olayların izlerini arıyordu, her şey için pişmanlık duymaya, dertlenmeye, her şey için vicdan azabı çekmeye hazırdı şu anda. Ama Gomez, flanel giysisiyle, ince bedenini öne eğerek capcanlı bakıyor ve kendini kolay ele vermiyordu: Yazı bir kıyı kentinde geçirmiş mutlu insanlara benziyordu şimdilik.

“Nereye gidiyoruz?” diye sordu.

Mathieu, “Şöyle تنها bir küçük lokanta bulalım,” dedi. “Ben erkek kardeşimle karısının evinde kalıyorum. Ama seni oraya davet etmiyorum, onlarla çok eğlenmezsin çünkü.”

“Müzikli, kadınlı kızlı bir yere gidelim,” dedi Gomez. Utanmaz gözlerle bakarak anlattı: “Sekiz gündür mutlu aile yuvasında yaşıyorum.”

“Ha, peki,” dedi Mathieu, “öyleyse Provençal’e gidelim.”

Asker onlara, yüzünde hiçbir değişiklik olmadan, profesyonel gözlerle baktı. İki otomatik bilet makinesinin arasında, biraz kambur, kımıldamadan duruyordu; güneş tüfeğini ve başındaki kaskı kızıla boyamıştı. Geçerken onlara süttüdü.

“Neresi?”

“Esséy-les-Nancy,” dedi Maurice.

“Çıkın, soldaki durakta tramvaya binin, son durakta inin.”

Çıktılar. Burası, istasyonlara özgü kahveleri, otelleri ile so-murtkan, hüznünlü bir meydan. Gökte asılı kalmış dumanlar vardı.

Dornier içini çekerek, "Bacaklarını hareket ettirmek iyi bir şey," dedi.

Maurice başını kaldırdı ve gözlerini kırıştıtararak gülümsedi: Bebert, "Tramvay mramvay yok oğlum görünürde," dedi.

Bir kadın onlara yumuşak bir gülümsemeyle baktı.

"Daha gelmedi," dedi. "Nereye gidiyorsunuz?"

"Esséy-les-Nancy," dedi Maurice.

"On beş dakikanız var daha. Tramvay yirmi dakikada bir geçi-yor."

Dornier, Maurice'e, "İki kadeh atacak vaktimiz var," dedi.

Hava serindi, tren gidiyordu, gökyüzü kırmızıydı; mutlu bir ür-perti bütün bedenini dolaştı, örtülerini üzerine çekti. "Catherine!" dedi, kız yanıt vermedi. Ama bir şey göğsünde çırpındı, bir kuş, kuş ağır ağır boynuna kadar çıktı ve sonra birden uçtu, havalandı, gel-di, alnına kondu. Eliydi, küçük, yumuşak, mis kokulu eli; Char-les'in burnunun üzerinden kaydı, parmaklar hafifçecik dolaştı, du-daklarına batar gibi oldu, usulca, Charles tekrar ürperdi. Eli yakala-dı ve dudaklarına götürdü. El ılıktı, Charles parmaklarını bileğe doğru kaydırıldı ve kalbinin atışını duydu. Gözlerini kapadı, bu kü-çücük eli öpüyordu ve bilek, parmaklarının altında bir küçük ku-şun yüreği gibi çırpınıyordu. Kız güldü. "Sanki körmüşüz gibi. Bir-birimizi parmak uçlarımızla tanımaya çalışıyoruz." Charles kolunu uzattı, kızın canını yakmaktan korkuyordu; önce aynanın çelik sa-pına rastladı, sonra yastıkta gelişigüzel dağılmış saçlarına dokun-du, parmaklarının ucunda altın rengi saçlar, sonra bir şakak ve sonra yanak, yumuşak ve gergin, etli, bütün bir kadın bedeni gibi; ılık bir ağız parmaklarına dokundu, dişler etine geçti, belinden en-sesine kadar bütün sırtında binbir iğne dolaşırken incecik dişler parmaklarına geçti, "Catherine!" diye mırıldandı Charles; "Sevişi-yoruz," diye düşündü. Kız eli bıraktı ve içini çekti, Maurice önün-deki bardağa doğru üfledi ve köpüğün bir kısmı yere sıçradı, içti, kız: "Nedir o, hani insanların yan yana yatıp dolaştıkları sandal-lar?" Maurice üst dudağını içine çekti ve alt dudağıyla yaladı: "Bi-rra soğukmuş," dedi. "Bilmem," dedi Charles, "gondollar mı?" "Ha-yır, gondol değil. Ama neyse, zarar yok: Biz o sandallardan birinde-yiz işte." Elini eline aldı, solgun altın rengi saçlı güzel kız, sinema yıldızı, şimdi büsbütün başka bir adamdı, koruyordu onu, koruyor-du. Ona, "Bu yol hiç bitmesin istiyorum," dedi. Daniel kaleminin

ucunu ısıriyordu; önündeki beyaz kâğıda görmeden bakıyordu. Marcelle'in sesi, "Daniel!" dedi. "Orada mısın?" Yanıt vermedi; Marcelle'in ağır ayak sesleri uzaklaştı, merdiveni indi, basamaklar birer birer gıcırdadı, peş peşe; gülümsedi, kalemini mürekkebe batırdı ve yazdı: "Sevgili Mathieu." Karanlıkta sımsıkı kapanmış bir el, kalemin kâğıtta çıkardığı incecik cızırtı, Philippe'in yüzü karanlıktan çıkıyor ve karşısına dikiliyor, aynanın alacakaranlığında solgun, gemi yalpalıyor, buzlu bira boğazında fıkırdıyor ve kısacık bir an soluksuz bırakıyor onu, otobüs Paris-Rouen arasında otuz üç kilometreyle gidiyor; insanoğlunun bir saniyesi, 1938 yılı Eylül'ünün 24'üncü gününün yirminci saatinin üç bininci saniyesi; yitirilmiş bir saniye. Charles'la Catherine'in ardında rayların arasına, sıcak toprağa yuvarlanmış; Maurice tarafından serin ve loş kahvenin nemli talaşlarına bırakılmış; kalemin ucu kâğıdı tırnaklar ve yırtarken, Mösyö Daladier, arabasında, arkasına yaslanmış, sönmüş piposunu emerek gelip geçene bakarken, ıslak ve taze mürekkebe karışmış, Mathieu'nun M'sinin uzun bacaklarında titreyerek ve ağır ağır kuruyarak, Paquet Şirketi'ne ait geminin, ardında, denizde bıraktığı köpüklü izde dalıp çıkarak yitip gitmiş, yitirilmiş bir saniye. Mösyö Daladier, Londra'da olmayı istemiyordu, hiç istemiyordu, Bonnet'nin kenef suratını ve o hayvan İngilizin somurtkan yüzünü görmemek için gözlerini kaçırıyor, kapıdan yana bakmaya çalışıyordu. Düşünüyordu: "Anlamıyorlar, fark etmiyorlar, farkında bile değiller!" Ağzını kocaman açarak gülen uzun saçlı bir kadın gördü. İfadesiz yüzlerle arabaya bakıyorlardı, bir-ikisi, "Hurra!" diye bağırıyordu, ama farkında değillerdi, hiçbir şeyin farkında değillerdi, anlamıyorlardı; Londra yolunda klakson çala çala delice bir hızla gelip geçen siyah otomobilin Downing Street'e savaş ve barışı getirdiğini anlamıyorlardı; savaş ve barış, savaş ya da barış, yazı ya da tura. Daniel yazıyordu. Kaptan birinci sınıf salonunun kapısında durmuştu, okuyordu: "Bu gece, saat yirmi birde, Baby's kadın orkestrası birinci sınıf salonunda şenfonik bir konser verecektir. Bütün yolcular sınıf farkı gözetilmeksizin bu konsere davetlidirler. Saygılarla." Puposunu çekiştirdi ve düşündü: "Çok zayıf, çok fazla zayıf." Ve tam o anda sıcak sıcak bir koku duydu, kanat çırpınışı gibi bir küçücük ses duydu, Maud'du gelen, döndü, Madrid'de batan güneş üniversite binasının yıkılmış duvarlarını yaldızlıyordu; Maud baktı, bir adım attı; Faslı yıkıntılar arasında sinsi sinsi tırmandı, Belçikalı ona bakıyordu; Maud'la kaptan bakışıyorlardı. Faslı başını kaldırdı ve Belçikalıyı gördü; bir an birbirlerine

baktılar, sonra Maud kuru bir gülümsemeyle güler gibi yaptı ve başını çevirdi, Belçikalı tetiğe dokundu, Faslı vuruldu, Kaptan, Maud'a doğru bir adım attı, düşündü: "Çok zayıf, çok fazla zayıf," ve durdu. Belçikalı, "Allahın belası, hayvan herif," diye söylendi. Ölü Faslıya bakıyor ve söyleniyordu: "Allahın belası herif!"

"Eveet," dedi Gomez. "Ya Marcelle? Sarah bana o işin bittiğini söyledi."

Mathieu, "Bitti," dedi. "Daniel'le evlendi."

"Daniel Sereno'la mı? Amma acayip iş. Neyse, sen kurtuldun böylece. Artık özgürsün."

"Kurtuldum mu? Neden?"

Gomez, "Marcelle sana göre değildi," dedi.

"Belki," dedi Mathieu. "Belki, belki..."

Beyaz örtülü küçük masalar, kumlu ve çam iğnecikleriyle örtülü küçük bir pistin çevresine çepeçevre sıralanmıştı. Provençal bomboştı, yalnızca bir adam Vichy suyu içerek bir tavuk kanadını yiyordu. Müzisyenler isteksizce setin üzerine çıktılar, sandalyeleri itip çekerek büyük bir gürültü içinde oturdular ve alçak sesle konuşarak, fısıldaşarak akorda başladılar; çamların arasında simsiyah deniz hâlâ fark ediliyordu. Mathieu bacaklarını masanın altından doğru uzattı ve şarabından bir yudum aldı. Sekiz günden beri ilk kez, kendini evine dönmüş hissediyordu; bir anda toplamıştı kendini, bir araya getirmişti, bu acayip yerde, bu yarı salon, yarı orman acayip yerde bütünüyle kendini, kendi varlığını bulmuştu, elinde tutuyordu. Çamlar bir kartondan kesilip yapıştırılmışa benziyor, yumuşak, tatlı gecede pembe lambalar beyaz örtülere küçük, gizemli bir odanın okşayıcı aydınlığını gönderiyordu, ağaçların arasında bir projektör yandı, bir an, çimentodan yapıldığı görünüm veren pisti bembeyaz aydınlattı. Ama başlarının üzerinde bu yokluk vardı ve gökte, yıldızlar, o dikenli, küçücük, bilinmedik hayvancıklar; bu reçine kokusu vardı ve bu denizden doğru esen hava vardı, çırpınan ürkek hava, azap çeken, işkence içindeki bir ruh gibi; örtülerle oynuyor ve birden serin ve nemli burnunu boynunuza sokuyordu.

"Biraz da kendimizden konuşalım," dedi Mathieu.

Gomez şaşırmış göründü.

"Başka bir şey olmadı mı?" diye sordu.

"Olmadı," dedi Mathieu.

"İki yıldır?"

"Hiçbir şey olmadı. Beni bıraktığın gibi buldun."

Gomez güldü.

“Namussuz Fransızlar!” dedi. “Sonsuza dek aynı kalacaksınız, hiçbir zaman değişmezsiniz siz.”

Saksofon çalan adam güldü; kemancı kulağına eğilmiş bir şey anlatıyordu. Ruby, kemanını akort eden Maud’a doğru eğilerek fıslıladı:

“İkinci sıradaki ihtiyar herife bak!”

Maud pufladı: İhtiyar adamın kafası yumurta gibi çırılçıplak, pırıl pırıldı. Gözleriyle dinleyicileri şöyle bir saydı: Beş yüz kişi vardı herhalde. Gomez keyifsiz bir ifadeyle kemancıya baktı, sonra boş iskemlelere baktı, Mathieu’ya baktı. Saygılı bir sesle, “Tenha, sessiz sedasız bir yer olarak bundan iyisi can sağlığı doğrusu,” dedi.

“Müzik var,” dedi Mathieu.

Gomez, “Farkındayım,” dedi, “farkındayım.”

Müziyenlere küçümseyerek, sanki ayıplarmış gibi bakıyordu. Maud bütün bu kalabalık gözlerde ayıplayan, küçümseyen anlamlar yakalıyor, yanakları ateş gibi yanıyordu, her zaman böyle olurdu her seferinde. “Tanrım! Değer mi sanki, değer mi?” diye düşündü. Ama France, üç renkli elbisesiyle, ayakta, mutluluğunu haykıran küçücük hareketlerle gülümsüyor, küçük parmağını kaldırarak, elinde bir çatalı tutar gibi tuttuğu arşeyi sallıyordu.

“Bana kadınlı kızlı bir yer vaat etmişsiniz.”

Mathieu, üzgün, “Evet, öyleydi,” dedi. “Ama, anlayamıyorum, bir şey olmuş. Geçen hafta bu saatte bütün bu masalar doluydu, kızdan kadından bol bir şey yoktu, ne çeşit isterseniz. Şimdi...”

Gomez yumuşak sesiyle, “Son olaylar yüzünden,” dedi.

“Herhalde.”

Son olaylar: Evet gerçekten, onlar için de orada “son olaylar” vardı, oluyordu. Sırtlarını Pireneler’e dayamış, gözleri Valencia’da, Madrid’de, Tarragone’de dövüşüyorlardı, ama gazeteleri okuyorlar ve artlarında bıraktıkları dünyadaki insanlar ve silahlar karmaşasını düşünüyorlardı. Fransa hakkında, Çekoslovakya hakkında, Almanya hakkında kendi fikirleri, kendi görüşleri vardı. Sandalyesini bir adım öteye çekti: Balıklardan biri akvaryumun camına yapışmış, yusuvarlak gözüyle ona bakıyordu. Gomez’e küçük bir gülüşle, suç ortağı gibi baktı ve kendine güvenmediğini ele veren bir tavırla, “İnsanlar anlamaya başladılar demektir,” dedi.

“Hiçbir şey anladıkları yok,” dedi Gomez. “Bir İspanyol anlar, bir Çek de anlar, hatta belki bir Alman anlayabilir bunu, çünkü on-

lar için içindeler, gırtlaklarına kadar. Ama Fransızlar için içinde de-
ğiller; hiçbir şey anlamadıkları yok; yalnızca korkuyorlar.”

Mathieu içinde bir yere dokunulduğunu hissetti, heyecanla,
“Bu yüzden suçlayamazsın onları,” dedi. “Ben, benim kaybedecek
hiçbir şeyim yok ve gitmek o kadar da zor gelmiyor bana: Hatta
belki bir değişiklik bile olur benim için. Ama insan eğer bir şeyle-
re gerçekten, sıkı sıkı bağlıysa, sıkı sıkı sarılmışsa, o zaman barış-
tan savaşa geçmenin çok da kolay olacağını sanmıyorum.”

“Ben geçtim işte,” dedi Gomez, “bir saatte, barıştan savaşa
geçtim. Benim sanatıma yeteri kadar bağlı olmadığımı söyleye-
mezsin değil mi?”

“Bu iş senin için farklı bir şey.”

Gomez omuz silkti.

“Tıpkı Sarah gibi konuşuyorsun.”

Sustular. Mathieu, Gomez’e pek fazla değer vermiyordu. Bir
Brunet kadar, hatta bir Daniel kadar. Ama gene de onun karşısında
kendini suçlu hissediyordu. Çünkü Gomez İspanyoldu. Ürperdi.
Akvaryumun camına yapışmış bir balık. Ve o bu bakışların karşı-
sında Fransız’dı, iliklerine kadar Fransız. Suçlu. Suçlu ve Fransız.
Ona, “Ama ben yardımdan yanaydım, her zaman,” demek geliyo-
du içinden. Neye yarardı? Sorun bu değildi. Kendisinin, bir Mat-
hieu’nun isteği, inancı önemli değildi. Fransızdı, öteki Fransızları
temize çıkarmaya çalışması boşunaydı. İspanya’nın işlerine karı-
şılmamasına ben karar verdim, ordu yollamayı ben reddettim, sı-
nırlarımızı gönüllülere ben kapadım. Herkesle birlikte savunmak
gerekti kendini ya da herkesle birlikte suçlu olmak, garsonla bir-
likte, Vichy suyu içen ve mide ağrısı çeken şişman adamla birlikte.

“Aptalca bir şey belki ama,” dedi, “ben senin üniformayla ge-
leceğini sanıyordum.”

Gomez gülümsedi.

“Üniformayla mı? Beni üniformayla mı görmek istiyordun?”

Cüzdanından bir deste fotoğraf çıkardı, birer birer Mathieu’ya
uzattı:

“İşte, aslan asker!”

Bir kilisenin merdivenlerinde duran haşin yüzlü bir subayın
resmiydi bu.

“Hiç de yumuşak görünmüyorsun,” dedi Mathieu.

Gomez, “Öyle olmak zorundayım,” dedi.

Mathieu gülmeye başladı.

“Evet,” dedi Gomez. “Bu da bir oyun.”

Mathieu, "Onu düşünmüyordum," dedi. "Kendi kendime, acaba üniforma giyince ben de senin gibi besili domuzlara benzeyecek miyim, diye soruyordum."

Gomez ilgiyle sordu:

"Subay mısın?"

"Hayır, yalnızca basit bir asker, bir er."

Gomez, can sıkıntısıyla, "Bütün Fransızlar basit askerlerdir," dedi.

Mathieu birden, "Bütün İspanyollar da general," dedi.

Gomez rahatça güldü. Bir fotoğraf uzatıyordu, "Şuna bir bak bakalım," dedi.

Gencecik bir kızdı, esmer ve inceydi. Çok güzeldi. Gomez kızın beline sarılmıştı, bütün fotoğraflarında çok güzel görünen o kendine özgü gülümseyişiyle gülüyordu.

"Mars'la Venüs," dedi.

Mathieu, "Hiç değişmedin," dedi. "Bana bak, bu gencecik kızları nereden bulup çıkarıyorsun?"

"On beş yaşında daha. Ama savaş onları çabuk olgunlaştırıyor. İşte bu da ben, cephede."

Mathieu yıkıntılar arasında iki büklüm bir adam gördü.

"Nerede bu?"

"Madrid'de. Üniversite binası. Hâlâ dövüşüyorlar orada."

Dövüşmüştü. Şu duvarın arkasında gerçekten yere yatmıştı ve üzerine gerçekten ateş etmişlerdi. O zaman yüzbaşıydı. Belki de kurşunu bitmişti birden ve o, "Allahın belasası Fransızlar," diye düşünmüştü. Gomez sandalyesinde yatar gibi oturuyordu, şarabını içip bitirmişti, rahat bir tavırla kibrit kutusuna uzandı, bir sigara yaktı, soylu, ama gülünç yüz çizgileri karanlıktan sıyrılıp çıktı, sonra gene kayboldu. Dövüşmüştü, ama gözlerinde hiç iz kalmamıştı. Gece oluyordu, gece onu tatlılığı, yumuşaklığı ile sarıyor, örtüyor, pembe lambanın üzerinde mavileşiyordu, orkestra *No te quiero mas*'ı çalıyordu, rüzgâr beyaz örtüyü usul usul kımıldatıyordu; bir kadın girdi, zengin ve yalnız, genç bir kadın, yakınlarındaki masalardan birine oturdu, baygın kokusu burunlarına kadar geldi. Gomez burun deliklerini kocaman kocaman açarak bu kokuyu içine çekti, yüzü birden sertleşmişti, bir şeyler arar gibi çevresine bakındı.

"Sağda," dedi Mathieu.

Gomez, kadına bir kurdun gözleriyle baktı, ciddileşmişti. "Güzel bir kız," dedi.

Mathieu, "Artistmiş," dedi. "On-on beş plaj pijaması var.

Lyonlu bir sanayicinin metresiymiş galiba.”

“Hımmm...” dedi Gomez.

Kız, Gomez’e gözlerini kaçırmadan baktı, sonra başını çevirirken gizlice güldü.

Mathieu, “Gecen boşa gitmeyecek herhalde,” dedi.

Gomez yanıt vermedi. Kolunu masaya yatırarak öne eğilmişti, Mathieu onun iri ve yüzüklerle süslü parmaklarına baktı, eli lambanın aydınlığıyla pembeleşmişti. Oradaydı, masmavi, pembeleşmiş eliyle, sarışın bir kadının kokusunu içine çekiyor, kadını gözleriyle çağırıyordu. Dövüşmüştü. Kızışmış kentleri, kızıl renkli toz bulutlarını, bıçakla kesilmişçesine dik yamaçları ve bombaların korkunç patlayışını ardında bırakmıştı ve gözlerinde en ufak bir iz taşımıyordu. Dövüşmüş, dönecek, gene dövüşecek, ama şimdi burada, benim gördüğüm beyaz masa örtülerini görüyor. Çamlara, piste, kadına, Gomez’in gözleriyle, savaş alevinin kavurduğu gözlerle bakmayı denedi, bir an başarır gibi oldu, ama o görkemli ve kaygılı açgözlülük hemen söndü, yok oluverdi. Dövüşmüş, o... bir ortaçağ kahramanına benziyor. “Ben bir ortaçağ kahramanı değilim,” dedi Mathieu.

Odette, “Hayır, iki tabak koy. Mathieu yemeğe gelmeyecek,” dedi. Açık pencereye doğru yürüdü. Provençal’dan gelen müziği dinledi, bir tango çalınıyordu. Müziği dinliyorlardı; Mathieu, “Geçip gidecek buradan,” diye düşündü. Garson çorba getirmişti. Gomez, “Çorba istemem,” dedi. Kadın orkestrası *Kedinin Tangosu*’nu çalıyordu, France’ın kemanı ışıktan sıçırıyor, atılıyor ve birden bir uçan balık gibi karanlığa dalıyordu. France, gözleri yarı kapalı, gülümsüyor, kemanının ardından kendi de atılıyordu, arşe yırtılırcasına sürtünüyor, keman miyavlıyordu; Maud kulağında kemanın miyavladığını duyuyordu, çıplak başlı mösyönün öksürdüğünü duyuyordu ve Pierre, ona bakıyordu, Gomez gülmeye başladı, gözlerinde kötü anlamlar vardı.

“Bir tango,” dedi, “bir tango! Fransızlar Madrid lokallerinden birinde böyle bir tango çalmaya kalkışacak olsalar...”

“Kafalarına çürük yumurta mı atarlar?” dedi Mathieu.

“Taş atarlar.”

Mathieu, “Orada bizden pek hoşlanmıyorlar galiba, ha?” dedi.

“Sorar mısınız?” dedi Gomez.

Kapıyı itti: Bar Bask hemen de bomboştı. Boris bir gece buraya adından hoşlanarak girmişti: “Bar Bask”. Bar Bask ismi ona “barbak” sözcüğünü hatırlatıyordu, köylü dilinde kokmuş et de-

mekti bu; “Kokmuş et barı”, kendi kendine gülmüştü. Sonra, üstelik bar da çok tatlı bir yer çıkmıştı tesadüfen, Boris her gece bir ke-re uğrar olmuştu, Lola işteyken. Açık pencerelerden gazinonun uzak uğultusu duyuluyordu, hatta bir seferinde Lola’nın sesini tanıdığını sanmıştı, ama bir daha olmamıştı bu.

Patron, “*Bonsoir*, Mösyö Boris,” dedi.

“*Bonsoir* patron. Bana bir beyaz rom lütfen.”

Kendini rahat, mutlu ve durulmuş hissediyordu. Piposunu tüttürürken iki kadeh de rom içebileceğini düşünüyordu; sonra, on bire doğru kendine bir sosisli sandviç ikram edecek, saat on ikide Lola’yı almaya gidecekti. Patron ona doğru eğildi ve kadehini doldurdu.

Boris, “Marsilyalı yok mu?” diye sordu.

“Hayır. Bu gece bir ziyafete gidiyor.”

“Ha! Pardon!”

Marsilyalı bir korse satıcısıydı, sonra biri daha vardı, Charlier diye biri, bir tipograf. Boris ara sıra onlarla bölöt oynuyordu, bazen oturur politikadan söz ederlerdi ya da spordan, bazen de hiç konuşmadan otururlardı, biri bara dayanmış, biri dipteki masalardan birinden oturmuş, düşünürlerdi; ara sıra Charlier sessizliği bozar, “Evet evet, öyle tabii!” derdi ve zaman tatlı bir huzurla akardı.

“Bugün pek kalabalık yok,” dedi Boris.

Patron omuzlarını silkti.

“Savuşup gidiyor hepsi,” dedi. “Her yıl Toussaint Bayramı’na kadar açık kalırdık biz, ama...” Tezgâha doğru yürüyerek devam etti: “Ama böyle giderse ekim bir, dedi mi, dükkânı kapatıp eve dönmek zorunda kalacağım herhalde.”

Boris bardağı dudaklarından çekti ve bir an durdu. Neyse ki, Lola’nın kontratı 1 Ekim’de sona eriyordu zaten, gideceklerdi, burada olmayacaklardı. Ama ne olursa olsun Bar Bask’ın onlar sırtlarını döner dönmez kapanacağını düşünmek hoşuna gitmemişti. Gazino kapanacaktı, bütün plajlar kapanacaktı ve Biarritz boşalacaktı, bomboş kalacaktı. İnsan ölümü düşündüğü zaman da böyle olurdu: Başkalarının, sizden sonra, beyaz rom içmeye devam edeceklerini, denizde yüzeceklerini, caz parçalarını dinleyeceklerini bilerseniz, emin olsanız bundan, gene de kendinizi biraz olsun rahatlamış hissedersiniz; ama bütün dünyanın sizinle aynı anda öleceğini ve ardınızdan, insanlığın dükkânı kapayacağını düşünecek olursanız, bunda hiçbir haz verici taraf bulamazsınız o zaman.

İçini rahatlatmak için, “Ne zaman açarsınız bir dahaki yıla?”

diye sordu.

“Savaş olursa,” dedi patron, “bir daha hiç açmam.”

Boris parmaklarıyla saydı: 26, 27, 28, 29, 30, beş gece daha geleceğim ve sonra tamam; Bar Bask'ı bir daha hiç göremeyeceğim. Bektan bir şeydi bu. Beş kez. Bu masanın başında beş kez daha beyaz rom içecekti ve sonra, sonrası savaştı, Bar Bask kapanacaktı, 39 Ekim'inde Boris savaşa gidecekti. Meşe ağacından avizelerdeki mum biçimi lambalar masalara kızılımsı bir güzel aydınlık gönderiyordu. Boris düşündü: Bir daha bu aydınlığı görmeyeceğim. Özellikle bunu: siyahın üzerinde kızıl. Kuşku yok, başkalarını görecek ti, buna benzerleri, savaş alanlarının göğünde gece fişekleri, bunun hiç de çirkin olmadığını söylüyorlar. Ama şu aydınlık, ekimin birinde sönecek ve Boris bir daha, asla göremeyecek onu. Masaya yayılmış aydınlık lekeyi saygıyla seyretti ve suçlu olduğunu düşündü. Maddeleri her zaman çatal bıçak kullanır gibi kullanmıştı, öyle görmüştü, sanki her zaman yenilenmesi kolay şeylermiş gibi: Affedilmez bir yanılmaydı bu; belli sayıda bar vardı, sinema vardı, evler vardı, kentler ve köyler vardı ve her birine, aynı insan belli ke-reler gidebilirdi ancak.

Patron, “Radyoyu açmamı ister misiniz?” diye sordu. “Oyalanır-sınız.”

“Hayır, mersi,” dedi Boris. “Böyle çok iyiyim.”

Ölümünde, 42'de, 365 x 22 kere, yani 8.030 kez öğle yemeği ye-miş olacaktı, bebekken yedikleri dahil tabii. Ve on kerede bir omlet yediği farz edilse, hayatı boyunca 803 omlet yemiş olacaktı. Şaşkınlıkla, “Yalnızca 803 omlet mi?” diye düşündü. Yok yok! Akşam yemekleri de vardı, 16.060 yemek ve 1.606 omlet. Ne olursa olsun, bir amatör için çok da önemli sayılmazdı. “Ya kahveler,” diye düşündü. “Bundan böyle kaç kez bir şey içmeye bir yerlere gidebileceğimi de hesaplayabilirim: Diyelim ki günde iki kez uğruyorum ve bir yıl sonra da askere gideceğim, bu 730 kez demektir. 730 kez! Ne kadar az.” Bu gerçek birden bir bıçak gibi saplandı içine, ama çok şaşmamıştı: Genç öleceğini çok eskiden beri bilirdi hep. Kendi kendine, veremden öleceğini ya da Lola tarafından öldürüleceğini söyler du-rurdu. Ama her zaman, için için, bir savaşta vurulup öleceğine inanmıştı. Çalışıyordu, bakaloryasını ya da lisansını hazırlıyordu, ama bütün bunları vakit geçirmek için yapıyordu, koca buluncaya kadar oyalanmak için Sorbonne'a devam eden kızlar gibi. Kendi kendine, “Bektan iş,” dedi. İnsanların kırk yaşına gelince bir noterlik ve altmışında bir emekli maaşı sahibi olabilmek için hukuk

okudukları ya da felsefe doktorası yaptıkları bir çağ olmuştu. Bu insanların kafalarının içinde ne vardı, düşünölmeye değerdı doğrusu. Önlerinde bir barın masası başında geçecek 10.000, 15.000 gece, 4.000 omlet, 2.000 aşk gecesi bulunan insanların düşünceleri! Ve onlar, hoşlarına giden bir yerden ayrılırken, “Gelecek yıl ya da on yıl sonra gene geleceğiz,” derlerdi. Boris, sertlikle, “Ne eşekçe işler yaparlardı kim bilir,” diye düşündü. İnsan yaşamını otuz yıllık mesafeden yönetemez. Onun hesabı çok daha alçakgönüllüydü; iki yıllık projeleri vardı; sonra, tamam, bitti. Alçakgönüllü olmak gerekti. Mavi Irmağın sularında bir sal ağır ağır kayıyordu ve Boris birden dertlendi. Hiçbir zaman Hindistan’a, Çin’e, Meksika’ya, hatta Berlin’e gidemeyecekti: Yaşamı arzuladığından da daha alçakgönüllü olmuştu. İngiltere’de birkaç ay, Laon, Biarritz, Paris, bütün dünyayı dolaşmış insanlar vardı! Bir tek kadın. Çok küçük bir yaşamdı bu; şimdiden bitmiş, tüketilmiş benziyordu, çünkü nelerden yoksun olacağı çok önceden belliydi, biliniyordu. Alçakgönüllü olmak gerekti. Dikildi, bir yudum rom içti ve düşündü: Böylesi daha iyi, boşa harcamış olmak korkusu yok hiç olmazsa.

“Bir rom daha, patron.”

Başını kaldırdı ve ampullere baktı, dikkatle baktı.

Duvar saati çaldı, karşısında, aynanın üstünde, aynada yüzünü görüyordu. Düşündü: Dokuzu kırk beş geçiyor. Düşündü: Tam saat onda! Ve garson kızını çağırıldı:

“Bir tane daha.”

Garson kız gitti, bir şişe şarap ve bir tabakla döndü. Şarabı Philippe’in kadehine doldurdu, tabağı masanın üzerinde duran üç tabağın en üstüne koydu. Yüzünde alaylı bir gülümseme vardı, ama Philippe her şeyi apaçık gören gözlerini dimdik kızın gözlerine dikmişti. Dolu kadehi aldı, dudaklarına götürdü, bir yudum aldı, gözlerini kızıdan ayırmadan kadehi tekrar masaya bıraktı.

“Hesap!”

“Ödeyecek misiniz?” diye sordu kız.

“Hemen ödemek istiyorum.”

“Peki öyleyse, on iki frank.”

On beş frank verdi ve elinin bir işaretiyle kızını def etti. Düşündü: “Hiç kimseye hiçbir borcum yok!” Ve usulca, elinin arkasına saklanarak güldü. Düşündü: “Kimseye!” Aynada görüntüsünün güldüğünü gördü ve bu görüntü onu güldürdü. Saatin onuncu vuruşunda kalkacak, aynadan görüntüsünü söküp alacaktı ve işkence başlayacaktı o zaman. Şu anda kendini hemen de keyifli hissediyor-

du, duruma bir uzman gözüyle, tarafsızca bakabiliyordu. Kahve konuksever bir kahveydi, Capoue'ydi adı, kanepesi kuştüyü bir yatak kadar yumuşaktı, içine gömülmüştü, tezgâhın arkasından doğru tatlı, hafif bir müzik ve ona Seelisberg'deki ineklerin çingiraklarını hatırlatan tabak çanak sesleri geliyordu. Aynada kendini görüyordu, burada kendine bakarak ve bu müziği dinleyerek sonsuzluğa kadar oturabilirdi. Saat onda! Kalkacaktı, görüntüsünü elleriyle koparıp alacaktı, aynadan, ölü bir deriymiş gibi sıyrıp alacaktı ya da bir gözün akında çirkin bir lekeymiş gibi. Katarakt ameliyatı olmuş aynalar... Perdesi sıyrılıp alınmış gözler gibi aynalar.

Perde perde inen ışık.

Perdesi sökülmiş aynalarda.

Ya da:

Perdesi sökülmiş aynalara perde perde akan ışık.

Sel sel akan ışık, çağlayan çağlayan akan ışık.

Ya da:

Perdesi sökülmiş aynalara perde perde dökülen ışık Niagara'sı.

Sözcükler pudra gibi döküldü ve soğuk mermere yapıştı, rüzgâr sürüyor, götürüyor beni, boğazında alkolün yapış yapış, tozlu tadı. KURBAN! ŞEHİT! Aynada kendine bakıyor, kurbanı, şehide baktığını düşünüyordu; kendine bakarak gülümsedi, kendine selam verdi. "Ona on var, ha ha!" diye mutlulukla düşündü, "Zaman uzun geliyor bana, geçmek bilmiyor. Geçmiş beş dakika bir sonsuzluk." Kimildamadan, düşünmeden, azap çekmeden, bu maden parıltısı almış güzel kurban yüzünü, şehit yüzünü seyretmekle geçecek iki sonsuzluk daha ve sonra zaman, bir taksiye, sonra bir trene, güm-bürdeyerek, gürül gürül akacak ve yok olacaktı, Cenevre'ye kadar.

Ataraksi.

Zaman Niagara'sı.

Işık Niagara'sı.

Katarakt ameliyatı olmuş aynalarda.

Gidiyorum, altımda taksi.

Yolda iki uğrak:

Gauburge, Bibracte.

Don't acte, don't acte!

Don't "katarakt!"

Güldü, gülmekten vazgeçti, çevresine baktı, kahve istasyon kokuyordu, tren kokuyordu, hastane kokuyordu, "İmdat!" diye bağırarak istedi. Yedi dakika. Hangisi gerçek isyan olurdu? Gitmek

mi, gitmemek mi? Gidersem, başkalarına isyan etmiş olurum; gitmezsem isyanım kendime olur o zaman: Katmerli olur. Her şeyi hazırlamak, çalmak, sahte evrak satın almak, bütün bağları koparmak, yıkmak ve sonra, son dakikada, pffttt! Gitmiyorum, *bonsoir!* İkinci dereceden özgürlük, özgürlüğü reddeden özgürlük! Ona üç kala gidişini yazı-turaya vurmaya karar verdi. Orsay Garı'nın insan-sız, aydınlıkla pırl pırl holünü apaçık görüyordu, lokomotif du-manları arasında yeraltına inip kaybolan merdiveni, ağzında is is kokan bir tat vardı; madenî parayı eline aldı, yazı çıkarsa gideceğim; parayı havaya attı, gidiyorum; yazı, gidiyorum; para yazılı yüzüne düştü. Aynadaki görüntüsüne, "Pekâlâ," dedi, "gidiyorum öyleyse. Savaştan nefret ettiğim için değil, evimden nefret ettiğim için değil, gitmeye kararlı olduğum için değil; yalnızca rastlantı öyle istediği için." Rastlantı! Şu demir para bir yüzüne değil, öbür yüzüne oturduğu için. "Mükemmel," dedi kendi kendine, "özgürlüğün en ucundayım, en son ucunda." Ücretsiz, bedava bir kurban; beni görmüş olsaydı böyle, parayı havaya atarken! Bir dakika daha. Bir zar atımı! Ding, asla, ding, ding, bir, ding, zar atımı, ding, rastlantı, ding, tıyı, ding, yenemez, ding, yenemez, ding. Ding! Kalktı, dimdik yürüyordu, adımlarını parkenin çizgilerinden birinin üzerine peş peşe, dikkatle koyarak dimdik yürüyordu, garson kızın bakışlarını sırtında duyuyordu, ama ona gülünç olmayacaktı. Kız seslendi:

"Bayım!"

Titreyerek döndü.

"Valizinizi unuttunuz."

Allah kahretsin! Döndü, koşar gibi yürüdü, kalabalık salona geçti, valizi aldı ve sendelemeye başladı. Kahkahalar arasında kapıyı güçlkle buldu, çıktı, bir taksiye işaret etti. Valiz sol elindeydi, sağ elinin avucunda madenî parayı sımsıkı tutuyordu. Araba durdu:

"Nereye?"

Şoförün kocaman bir bıyığı ve yanağında boydan boya bir yara izi vardı.

"Pigalle," dedi Philippe. "Küba Kulübü."

"Savaşı kaybettik," dedi Gomez.

Mathieu biliyordu, ama Gomez bilmediğini sanıyordu. Orkestra *I'm looking for Sallie*'yi çalıyordu şimdi. Lambanın aydınlığında tabaklar parlıyor ve projektörün ışığı piste dev bir ay ışığı gibi düşüyordu, Honolulu reklamlarındakine benzer bir kocaman ay ışığı. Gomez oradaydı, ay ışığı sol yanında yerlerde sürükleniyor, sağında bir kadın ona yarım ağızla gülümsüyordu; İspanya'ya dönüyordu Go-

mez, gidiyordu ve cumhuriyetçilerin savaşı kaybettiğini biliyordu.

“Kesin olarak söyleyemezsiniz bunu,” dedi Mathieu. “Kimse kesin bir şey söyleyemez.”

“Sı,” dedi Gomez. “Biz kesin olarak biliyoruz.”

Kederli görünmüyordu: Bir gerçeğe parmak basıyordu, o kadar. Mathieu’ya durulmuş, rahatlamış insanların gözleriyle bakarak devam etti:

“Askerlerimin hepsi savaşın kaybedilmiş olduğunu biliyorlar.”

“Ama gene de dövüşüyorlar?” dedi Mathieu.

“Ne yapsınlar istiyorsun?”

Mathieu omuz silkti, “Gerçekten...”

Kadehimi kaldırıyorum, Château-Margaux’dan iki yudum içiyorum, bana, “Sonuna kadar dövüşüyorlar, yapabilecekleri başka bir şey kalmadı,” diyorlar, bir yudum daha Château-Margaux içiyorum, omuz silkiyorum ve, “Gerçekten...” diye söyleniyorum. “Ser-seri hayvan!”

“Nedir bu?” diye sordu Gomez.

Garson, “Sığır rosto,” dedi, “Rossini rostosu.”

“Ha, iyi,” dedi Gomez. “Verin.”

Tabağı garsonun elinden aldı ve masaya koydu.

“Hiç de fena değil yani,” dedi, “hiç de fena değil.”

Masada sığır rostoları; biri benim, biri onun. Onun kendi rostosunun keyfini çıkarmaya hakkı var, eti güzel, beyaz dişleriyle parçalamaya hakkı var, solundaki güzel kıza bakmaya ve, “Ne güzel kız!” diye düşünmeye hakkı var. Benim, benim hakkım yok. Yemeye başlayacak olsam savaşta ölmüş yüz İspanyol gırtlığıma sarılacak. Ben ödemedim.

“İç,” dedi Gomez, “hadi içsene.”

Şişeyi aldı ve Mathieu’nun kadehini doldurdu.

Mathieu usulca güldü, “Sen söyledin,” dedi. Kadehi kaldırdı, bir dikişte içti. Sonra rostoyu birden tabağında buldu. Çatal bıçağı aldı.

“Bunu isteyen İspanya olduktan sonra...” dedi.

Gomez duymamış gibiydi. Kadehine Château-Margaux doldurdu, içti. Gülümsedi.

“Bugün sığır rostosu, yarın kutu fasulye,” dedi. “Fransa’daki son gecem bu gece. Ve geleli yediğim en güzel akşam yemeği.”

“Neden?” dedi Mathieu. “Marsilya’da?”

Gomez, “Sarah vejetaryendir,” dedi.

Gözlerini dikmiş, önüne bakıyordu, sevimliydi şu anda.

“İzinli çıktığım zaman,” dedi, “Barcelona üç haftadır tütün-süzdü. Bu şimdi sana bir şey demiyor, değil mi? Üç hafta tütün içmeyen koca bir kent!”

Gözlerini Mathieu'nun yüzüne kaldırdı ve birden onu fark etmiş göründü. Bakışlarında yeniden canlanan kötü niyetli bir yumuşaklıkla, “Bütün bunları öğreneceksiniz siz de,” dedi.

“Belli değil daha,” dedi Mathieu. “Savaş önlenebilir.”

Gomez, “Ha, tabii,” dedi. “Savaş her zaman önlenebilir.”

Yarım ağızla güldü, ekledi:

“Çekleri yüzüstü bırakmanız yeter.”

Mathieu, “Yok, dostum,” diye düşündü, “yok, hayır! İspanyollar bana İspanya konusunda ders verebilir, bu onların uzmanlık alanıdır. Ama Çekoslovakya konusundaki dersler için karşımda bir Çek olması gerekir.”

Sordu:

“Gerçekten, Çekleri desteklemeli miyiz, Gomez? Öyle mi düşünüyorsunuz? Oysa komünistler çok yakın bir geçmişe kadar Südet Almanları için özerklik istiyorlardı.”

Gomez, Mathieu'yu taklit ederek, “Çekleri desteklemeli miyiz!” dedi. “Bizi desteklemeli miydiniz? Avusturyalıları desteklemeli miydiniz? Peki ya siz? Sıra size gelince, sizi kim destekleyecek o zaman?”

“Bizimle ilgisi yok bunun,” dedi Mathieu.

“Sizinle ilgisi var. Başka kiminle ilgisi olabilir?”

Mathieu, “Gomez,” dedi, “rostonu ye. Hepinizin bizden nefret ettiğinizi çok iyi anlıyorum. Ama sonunda bu gece izninin son gecesi, etin soğuyor, buz gibi oluyor, şurada sana bakarak gülümseyen bir kadın var, hem sonra, biliyorsun ki, ben her zaman İspanya'ya yardım edilmesinden yanaydım.”

Gomez kendini toplamıştı.

“Biliyorum,” diye gülümsedi. “Biliyorum.”

“Hem,” dedi Mathieu, “İspanya'da durum açtı, belliydi. Ama bana Çekoslovakya'dan söz açacak olursan, orada her şeyi net olarak göremiyorum. Bir kere yok farz edemediğim bir hukuk sorunu var zihnimde: Ya Südet Almanları Çeklerle birleşmek istemiyorlarsa?”

Gomez alayla omuz silkti.

“Şimdi hukuk sorunlarını bir yana bırak,” dedi. “Dövüşmek için bir neden mi arıyorsunuz siz? Söyleyeyim: Bir tek neden var aslında: Dövüşmezseniz, hapı yutarsınız kardeşim, ananızı ağlatırlar sizin. Çünkü Hitler'in istediği ne Prag, ne Viyana, ne de Danzig;

Hitler Avrupa'yı istiyor.”

Daladier, Chamberlain'e baktı, Halifax'a baktı, sonra başını kaldırdı, konsolun üzerindeki yaldızlı saate baktı; akreple yelkovan on yirmi beşi gösteriyordu; taksi Küba Kulübü'nün kapısında durdu. George bir yandan bir yana döndü ve hafifçe inledi: Yatak komşusunun horultusu uyumasına engel oluyordu.

Daladier, “Biraz önce söylediklerimi tekrardan başka bir şey yapamayacağım,” dedi: “Fransız hükümeti Çekoslovakya'ya karşı bazı sorumluluklar yüklenmiş bulunuyor. Eğer Prag hükümeti Alman tekliflerini kabul etmemekte direnecek ve bu ret nedeniyle bir tecavüze uğrayacak olursa, Fransız hükümeti taahhütlerini yerine getirmek zorunda kalacaktır.”

Öksürdü, Chamberlain'e baktı ve bekledi.

“Evet,” dedi Chamberlain, “evet, tabii.”

Chamberlain birkaç sözcük daha ekleyecekmiş gibi göründü; ama sözcükler dudaklarından dışarı çıkmadı. Daladier, ayakkabısının ucuyla halıda daireler çizerek bekliyordu. Sonunda başını kaldırdı ve yorgun bir sesle sordu:

“Bu takdirde, İngiliz hükümetinin tutumu ne olacaktır?”

France, Maud, Doucette ve Ruby kalktılar, selam verdiler. Ön sıralardan gevşek alkışlar duyuldu, sonra kalabalık sandalye gıcırtiları ve gürültüler arasında ağır ağır aktı. Maud gözleriyle Pierre'i arıyordu, ama Pierre yok olmuştu. France dönmüş, Maud'a bakıyordu, yanakları ateş gibiydi, gülümsüyordu.

“Güzel bir geceydi,” dedi. “Güzel bir geceydi doğrusu.”

Savaş oradaydı, beyaz pistin üzerinde; savaş o yapma ay ışığının ölü aydınlığıydı, soluğu tıkalı trompetin falsolu hüznüydü; şu beyaz örtüde, kırmızı şarabın kokusundaki soğuktu savaş, Gomez'in esmer yüz çizgilerindeki gizlenmiş ihtiyarlıktı. Savaş, ölüm, bozgun. Daladier, Chamberlain'e baktı ve onun gözlerinde savaşı gördü; susuyorlardı ve Mathieu, savaşı tabağında, sığır rostosunun siyah ve kıvamlı salçasında seyrediyordu.

“Ya biz, ya biz de savaş kaybedersek?”

Gomez ilgisiz bir tavırla, “O zaman,” dedi, “Avrupa faşist olur. Komünizm için hiç de kötü bir hazırlık sayılmaz bu.”

“Sen ne yapacaksın Gomez?”

“Ben... beni bir duvarın dibine dikip üç-beş kurşunla işimi bitirirler herhalde ya da belki Amerika'ya kapağı atabilirim. Ama ne çıkar bundan? Ben yaşamış olacağım.”

Mathieu, Gomez'e merakla baktı.

“Ayrılmak istemediğın, özleyeceğın hiçbir şey yok mu?”

“Yok.”

“Hatta resim bile?”

“Hatta resim bile!”

Mathieu kederle başını salladı. Gomez’in tablolarını severdi.

“Güzel şeyler yapıyordun,” dedi.

“Artık resim yapamam, olanaksız bu!”

“Neden?”

“Bilmiyorum. Fiziki bir şey. Sabrımı kaybettim: Bana çok sıkıcı geliyor.”

“Ama savaşta da sabırlı olmak gerek.”

“Bu aynı sabır değil.”

Sustular. Garson parlak madenî tabakta krepleri getirmişti, hamurların üzerinde rom ve kalvados dolaştırdı, kibriti yakarak tabağa tuttu. Bir an, havada kızıl bir hayalet dalgalandı.

Mathieu birden, “Gomez!” dedi. “Sen güçlüsün, çünkü ne için savaştığını biliyorsun.”

“Yani sen, bu niçin’i bilemeyeceğini mi söylemek istiyorsun?”

“Hayır. Ben bileceğimi sanıyorum. Ama kendimi düşünmedim bunu söylerken. Yaşamlarından başka hiçbir şeyleri olmayan insanlar var, Gomez. Ve kimse onlar için bir şey yapmıyor. Kimse! Hiçbir hükümet, hiçbir rejim! Burada faşizm cumhuriyetin yerini alsa günün birinde, bu insanlar değişikliği fark etmezler bile. Cévennesli bir çobanı al örneğın. Onun ne için savaştığını bileceğini düşünebiliyor musun?”

“Bizde en hırsla vuruşanlar, çobanlar,” dedi Gomez.

“Niye vuruşuyorlar peki?”

“Adamına bakar. Ben, okuma öğrenebilmek için dövüşenleri gördüm.”

“Fransa’da herkes okuma bilir,” dedi Mathieu. “Ben bölüğümde Cévennesli bir çobana rastlasam ve sonra onun yanı başımda, benim cumhuriyetimi ve benim özgürlüğümü kurtarmak için can verdiğini görsem, yemin ederim ki iftihar etmem bununla. Gomez! Bazen utanç duyduğın olmuyor mu: sizler için ölmüş bunca insan...”

“Bu beni hiç rahatsız etmiyor,” dedi Gomez. “Çünkü ben de her an geberip gidebilirim, onlar gibi.”

“Generaller yatakta ölür.”

“Ben her zaman general değildim.”

“Gene de aynı şey değil,” dedi Mathieu.

“Onlara acımıyorum,” dedi Gomez, “hayır, acımıyorum. “Elini

masanın üzerinden uzatarak Mathieu'nun kolunu yakaladı, ağır ve ahenkli bir sesle, yavaşça, "Savaş güzel şey, Mathieu," dedi.

Yüzü alev alev yanıyordu. Mathieu usulca çekilerek kurtulmak istedi, ama Gomez sımsıkı tutmuştu kolunu, rüyada gibi mırıldandı:

"Savaşı seviyorum."

Söylenecek bir şey kalmamıştı. Mathieu huzursuzdu, hafifçe güldü ve Gomez kolunu bıraktı.

"Yan masadaki kadın çok beğendi seni," dedi Mathieu.

Gomez güzel kirpiklerinin arasından sola doğru baktı.

"Öyle mi?" dedi. "Demiri sıcakken dövelim öyleyse. Bu pist dans etmek için yapılmış herhalde."

"Tabii."

Gomez kalktı, ceketinin önünü ilikledi. Aktrise doğru yürüdü. Mathieu, onun, kadının üzerine doğru eğildiğini gördü. Genç kadın başını geriye attı ve yapmacık bir gülümsemeyle erkeğe baktı. Kalktılar ve dansa başladılar. Dans ediyorlardı, kadın Zenci Zenci kokmuyordu, Martinikliydi herhalde. Philippe, "Martinikli," diye düşündü, dudaklarına "Malabarlı" sözcüğü geldi. Mırıldandı:

"Güzel Malabarlım."

Kadın, "İyi dans ediyorsunuz," dedi.

Sesinde bir küçük flüt oynaklığı vardı, hiç de fena gelmiyordu kulağa.

"Fransızca'yı çok güzel konuşuyorsunuz."

Kadın, ona hakarete uğramış gibi baktı.

"Fransa'da doğdum," dedi.

"Zarar yok. Ne olursa olsun, Fransızca'yı çok güzel konuşuyorsunuz."

"Ben sarhoşum," diye düşündü. Kadın, öfkesiz, "Bulut gibi sarhoşsunuz," dedi.

"Eeeveet," dedi Philippe.

Yorgunluğunu duymuyordu artık; sabaha kadar dans edebilirdi; ama Zenci kızla yatmaya karar vermişti, bu daha önemliydi. Sarhoşluğun en güzel yanı buydu işte, insana maddeler üzerinde tanıdığı o sınırsız hükmetme gücüydü. Dokunmaya bile gerek yok: Bir bakış ve sahip olurdu insan; bu alına, bu siyah saçlara sahipti o; gözlerini bu güzel pürüzsüz yüze sürterek okşuyordu. Daha ötesi, karışıyordu; şu şampanya içen şişman adam vardı ve birbiri üzerine yığılmış, biçimleri belirsiz adamlar vardı. Dans bitmişti; masaya dönüp oturdular.

Kadın, "Ne güzel dans ediyorsunuz," dedi. "Öyle güzelsiniz ki,

ne çok kadınınız oldu kim bilir..”

“Ben bakırım,” dedi Philippe.

“Yalancı!”

Elini kaldırdı, “Yemin ederim ki bakırım. Annemin başı üstüne yemin ederim ki bakırım.”

Kadın, hayal kırıklığıyla, “Ya!” dedi. “Öyleyse kadınlar sizi ilgilendirmiyor, demek.”

“Sanmam. Denemek gerek.”

Kadına baktı, gözleriyle sahip oldu ona, dudak büktü ve söylendi:

“Sana bırakıyorum işi.”

Kadın sigarasını yüzüne doğru üfledi.

“Neler yapabileceğimi görürsün,” dedi.

Philippe, kadını saçlarından kavradı, kendine doğru çekti; yakından ne olsa azıcık yağ kokuyordu. Usulca dudaklarından öptü.

“Kız oğlan kız,” diye güldü kadın. “Büyük ikramiye bana vurdu, ben kazandım seni.”

Philippe, “Kazanmak mı?” dedi. “İnsan her zaman kaybeder.”

Kadını arzulamıyordu, hiç, ama hiç arzulamıyordu. Ama mutluydu. Çünkü kadın güzeldi ve onu tedirgin etmiyordu. Kendini çok rahat hissediyordu ve düşündü: “Kadınlarla konuşmayı biliyorum.” Birden elini gevşetti ve kadın doğruldu; Philippe’in valizi yere yuvarlandı.

“Dikkat et,” dedi Philippe. “Sarhoş oldun.”

Kadın valizi kaldırdı, “Ne var içinde?”

“Şşşt! Dokunma: Diplomatik bir valiz o.”

Kadın, çocuk gibi şımararak, “İçinde ne var, görmek istiyorum!” dedi. “Canım, bi tanem, n’olur, söyle, ne var içinde?”

Philippe valizi çekip almak istedi, ama kadın açmıştı bile. Pijamayı ve diş fırçasını gördü. Sonra Rimbaud’yu keşfederek, “Bir kitap!” dedi. “Nedir bu?”

“Bu,” dedi Philippe, “bırakıp gitmiş bir adam...”

“Nereye?”

“Sana ne? Gitmiş işte.”

Kitabı elinden aldı ve valize koydu.

Alayla, “O bir şair,” dedi. “Şimdi anladın mı bari?”

“Tabii anladım. Baştan söylemeliydin.”

Valizi kapadı. “Ben gitmedim,” diye düşündü ve birden sarhoşluğu yok oldu. “Neden? Neden gitmedim?” Şu anda karşısındaki şişman adamı çok iyi ayırt edebiliyordu; o kadar da şişman değildi ve insanı rahatsız eden bakışları vardı. Birbirine yapışmış insan sal-

kımları kendiliklerinden ayrıldılar; kadınlar vardı, Zenciler ve beyazlar vardı; adamlar vardı. Ona, hepsi ona bakıyorlarmış gibi geldi. "Neden buradayım? Nasıl girdim buraya? Neden gitmedim?" Anılarının içinde karanlık bir delik vardı: Parayı havaya atmıştı, taksiye işaret etmişti ve işte: Şu anda şu masada oturuyordu, bir şampanya kadehinin önünde, tutkal kokulu bir Zenci kızla birlikte. Parayı havaya fırlatan o Philippe'e bakıyor, ondan bir şeyler sezmeye, onu çözmeye uğraşıyordu: "Ben bir başkasıyım," diye düşünüyordu. "Kendimi tanımıyorum," diye düşünüyordu. Başını Zenci kıza çevirdi.

"Niye bakıyorsun bana?" diye sordu kız.

"İşte öyle."

"Güzel buluyor musun beni?"

"Şöyle böyle."

Kadın öksürerek boğazını temizledi, gözleri kıvılcımlanmıştı. Ellerini örtüye dayayarak poposunu birkaç parmak sandalyeden kaldırdı.

"Beni kötü buluyorsan giderim: Nikâhlı değiliz ya."

Philippe ceplerini karıştırdı, bumburuşuk olmuş üç tane binlik çıkardı.

"Al," dedi. "Al, otur şurada."

Kadın paraları aldı, usulca otururken açtı, eliyle sıvazladı, düzeltti.

"Kötü çocuksun sen," dedi, "kötü çocuksun."

Önünde, ayaklarının dibinde bir utanç uçurumu açılmıştı; kendini ativermesi yeterdi. Tokatlanmış, dövülmüş, kovulmuş, hatta gitmemiş! Simsiyah deliğe doğru sarktı, başı döndü. Utanç dipte bekliyordu; utanç duymayı seçmesi yeterdi. Gözlerini yumdu: Günün bütün yorgunluğu bir anda üzerine çökmüştü. Yorgunluk, utanç, ölüm! Utanç duymayı seçmek. Neden gitmedim? Neden seçtim gitmemeyi? Ona dünyayı omuzlarında taşıyormuş gibi geldi.

"Hiç geveze değilsin," dedi kadın.

Parmağını kadının çenesinin altına koydu:

"Adın ne?"

"Flossie."

"Bu bir Malabarlı adı değil."

"Sana Fransa'da doğduğumu söylemiştim," dedi kadın, sinirlenmişti.

"Peki, Flossie, sana üç bin kâğıt verdim. Üste bir de seninle konuşmamı istemezsin, değil mi?"

Kadın omuz silkti ve başını çevirdi. Simsiyah delik oradaydı

hep, dibinde utançla. Ona bakıyordu, üzerine eğiliyor ve bakıyordu, sonra birden anladı; korku kalbini burktu: Bu bir tuzak, bir tuzak bu, bir kez düşersem, bir daha asla katlanamam kendime. Asla katlanamam! Dikildi, kendini zorlayarak, düşündü: “Sarhoş olduğum için gitmedim!” ve uçurum kapandı, yok oldu: Seçmişti. “Sarhoş olduğum için gitmedim.” Utanca çok, çok yakından değmişti; çok korkmuştu; şimdi bundan böyle asla utanç duymamayı seçiyordu. Asla!

“Trene gidecektim ben, düşün bak,” dedi. “Ama sonra çok sarhoş oldum.”

Kadın, bir çocuk güler yüzlülüğüyle, “Eh, yarın gidersin,” dedi.

Philippe sığırdı.

“Neden söylüyorsun bunu?”

Kadın şaşmıştı.

“Eee,” dedi, “insan bir treni kaçırdı mı, bir sonrakine biner.”

“Gitmeyeceğim,” dedi Philippe. “Fikrimi değiştirdim. İşaret nedir bilir misin?”

“İşaret mi?”

“Dünya işaretlerle doludur. Her şey işarettir aslında. Bu işaretleri çözmeyi bilmek gerek. Gidecektin, gitmen gerekti; sarhoş oluyorsun ve gidemiyorsun: Neden gidemedin? Çünkü gitmemen gerekiyordu da ondan. Bu bir işarettir işte: Burada yapacağın daha önemli bir iş var demek ki.”

Kadın başını salladı.

“Doğru,” dedi, “dediğin gerçekten de doğru.”

Daha önemli bir iş. Bastille’in kalabalığı, orada tanıklık etmesi gerekti. Orada, meydanda. Orada kendini parçalatması. Orphée. Kahrolsun savaş! Benim korkak olduğumu kim söyleyebilir? Ben onlar için, hepsi için kanımı dökeceğim, Maurice için, Zézette için, Pitteaux için, general için, o pençeleri beni parçalayacak insanlar için. Zenci kadına döndü ve sevgiyle baktı: bir gece, tek bir gece. İlk aşk gecem. Son gecem.

“Güzelsin, Flossie.”

Kadın, ona bakarak gülümsedi:

“İstesen çok tatlı olacaksın.”

Philippe, “Gel dans edelim,” dedi. “Horoz ötene kadar tatlı olacağım.”

Dans ediyorlardı. Mathieu, Gomez’e bakıyor, düşünüyordu: “Son gecesi” ve gülümsüyordu; Zenci kadın dansı seviyordu, göz-

lerini yarı yarıya kapamıştı; Philippe dans ediyor, düşünüyordu: “Son gecem, ilk aşk gecem.” Utanç duymuyordu; yorgundu, hava sıcaktı; yarın kanımı barış uğruna akıtacağım. Ama şafak çok uzaktı daha. Dans ediyordu, kendini rahat ve temize çıkış hissediyordu; ortaçağ kahramanlarına benzetiyordu kendini. Işıklar tavan boyunca kaydı; tren yavaşlıyordu, gıcırtilar, sarsıntılar, tren durdu, ışık vagonu doldurdu, Charles gözlerini kırıştırdı ve Catherine’in elini bıraktı.

Hastabakıcı, “Laroche-Migennes!” diye diye bağırdı. “Geldik.”

Charles, “Laroche-Migennes mi?” dedi. “Ama Paris’ten geçmedik?”

“Yoldan ayrıldık herhalde,” dedi Catherine.

Hastabakıcı, “Eşyanızı toplayın!” diye bağırdı. “Şimdi indirecekler sizi.”

Blanchard sıçrayarak uyandı:

“Ne? Ne? Neredeyiz?”

Kimse yanıt vermedi. Hastabakıcı anlatıyordu:

“Sabah trene bineceğiz. Bu gece buradayız.”

Catherine gülerek, “Gözlerim ağrıyor,” dedi. “Işıktan.”

Charles başını ondan yana çevirdi, kız, elini gözlerine siper etmiş, gülüyordu.

Hastabakıcı, “Eşyanızı toplayın!” diye bağıırıyordu. “Eşyanızı toplayın!”

Saçsız kafası parlayan şişman bir adama doğru eğilmişti:

“Bitti mi?”

“Bir dakika,” dedi adam, “rahat bırakın bir dakika yahu.”

“Çabuk olun, şimdi almaya gelecekler sizi.”

“Aman! Aman!” dedi adam. “Hadi, alın bakalım, alabilirsiniz, kesildim işte, edemiyorum.”

Hastabakıcı kalktı, küveti uzattığı elinin ucunda tutuyordu, yere yatmış bedenler üzerinden atlayarak kapıya doğru yürüdü.

“Durun bakalım,” dedi Charles, “daha vaktimiz var. Ancak on-on iki kişi var taşıyıcı olarak, boşaltılacak da yirmi vagon. Bize gelinceye kadar...”

“En sondan başlamazlarsa tabii.”

Charles kolunu kaldırarak gözünün önüne tuttu.

“Bizi nereye koyacaklar acaba? Bekleme salonuna mı?”

“Herhalde.”

“Bu vagondan ayrılmak biraz zor geliyor şimdi bana,” dedi Charles. “Şurada yuva yapmıştım kendime. Size de öyle gelmiyor

mu?”

Catherine, “Ben,” dedi, “sizinle birlikte olduktan sonra...”

“İşte geliyorlar!” diye bağırdı Blanchard.

İki adam vagona girdi. Kapkaraydılar, çünkü aydınlığa arkalarını dönmüşlerdi. Gölgeleleri karşı duvarda biçimlenmişti, sanki iki yandan birden girmişler gibi. Tam bir sessizlik vardı şimdi; Catherine alçak sesle, “Bizden başlayacaklarını söylemişim,” dedi.

Charles yanıt vermedi. İki adamın hastalardan birinin üzerine eğildiklerini gördü, kalbi sıkıştı. Jacques uyuyor, burnu küçük bir şarkı mırıldanıyordu; Odette uyuyamıyordu; o dönmedikçe uyku girmeyecekti gözüne. Charles tam ayaklarının önünde ikiye bükülen kocaman bir gölge gördü, bir ilerideki arkadaşı götürüyorlar, sonra benim sıram, gece, dumanlar, sisler, soğuk, geminin yalpalanması, bomboş, insansız rıhtımlar, insansız istasyonlar, korkuyordu. Kapının altında incecik bir ışık çizgisi vardı, alt katta bir gürültü duymuştu, işte geldi. Merdivende ayak seslerini tanıdı ve huzur üzerine indi: O burada, çatımızın altında, ben sahibim ona. Bir gece daha. Son gece. Mathieu kapıyı açtı, kapadı, pencereleri açtı ve panjurları kapadı, Odette akan suyun sesini duydu. Uyuyacak şimdi. Duvarın öbür yanında, çatımızın altında.

“Sıra bende,” dedi Charles, “onlara hemen benim arkamdan sizi almalarını söyleyin.”

İki adam üzerine doğru eğildiler, şarap kokan bir soluk yüzünü yalarken kızın elini bütün gücüyle sıkı.

Adam, arkasında, “Hık!” dedi.

Birden korktu ve sedyeyi kaldırırlarken başucundaki aynayı çevirdi, kızın peşi sıra gelip gelmediğini görmek istiyordu, ama adamın sırtından ve bir gece kuşunun kine benzeyen kafasından başka bir şey göremedi.

“Catherine!” diye bağırdı.

Hiçbir yanıt almadı. Eşiğin üstünde sallanıyordu; adam arkasından doğru bağılıyor, emirler veriyordu, bir ara ayakları yere iner gibi oldu, düşüyorum sandı.

“Yavaş!” dedi. “Yavaş!”

Ama şimdiden siyah gökte yıldızları görüyordu, hava soğuktu.

“Arkamda mı?” diye sordu.

Gece kuşu kafalı adam sordu:

“Kim?”

“Yanımdaki kız arkadaş. Arkadaşım.”

“Kadınlara sonra bakacaklar,” dedi adam. “Sizi onlarla aynı

yere koymuyorlar.”

Charles titremeye başlamıştı.

“Ben sanıyordum ki...”

“Ama kadınların sizin yanınızda çıış etmelerini istemezsiniz herhalde, değil mi?”

“Sanıyordum ki... Sanıyordum ki...”

Elini alnında dolaştırıyordu, sonra birden ulur gibi bağırdı:

“Catherine! Catherine! Catherine!”

Adamların kollarında sallanıp duruyordu, yıldızları görüyordu, bir lambanın ışığı gözlerinin içine kadar sıçradı, sonra yıldızlar, sonra bir lamba; bağıırıyordu:

“Catherine! Catherine! Catherine!”

Arkadaki adam, “Bu herif deli,” dedi. “Susacak mısınız lütfen?”

Charles gözyaşlarıyla boğulan kısık bir sesle, “Ama soyadını bile bilmiyorum,” dedi. “Onu hiç, hiç göremeyeceğim bir daha.”

Sedyeyi yere bıraktılar, bir kapı açtılar, yeniden ellerine aldılar, kaldırdılar, Charles sarı ve korkunç bir tavan gördü, kapının arkalarından kapandığını duydu, tuzağa yakalanmıştı.

Sedyeyi yere bırakırlarken, “Hayvanoğlu hayvanlar!” diye söylendi. “Hayvanoğlu hayvanlar.”

“Hey, n’oluyoruz,” dedi gece kuşu kafalı adam.

Öteki, “Hadi hadi,” dedi. “Görmüyor musun, kafadan kontak işte.”

Ayak seslerinin uzaklaştığını duydu, kapı açıldı ve kapandı.

Blanchard’ın sesi, “Nasıl buluştuk gene?” dedi. Aynı anda Charles suratının ortasına buz gibi bir su yedi. Ama sustu, hareketsiz kaldı, bir ölü gibi, su kulaklarının içine ve boynuna dolarken, gözleri dimdik, apaçık, tavana baktı. Genç kadın uyumak istemiyordu, kıılmıdamadan yatıyordu, sırtüstü, karanlık odasında; o yatıyor, biraz sonra uykuya dalacak ve ben onu bekleyeceğim, başucunda. Güçlü o, katıksız, berrak, sabah savaşa gideceğini öğrendi ve gözünü bile kırpmadı. Ama şu anda o da teslim oldu: Uyuyacak, bu son gece. “Ah!” diye düşündü, “Ortaçağ kahramanlarına benziyor!”

Güzel kokulu, ılık bir odaydı bu, yumuşak ışıklar ve her yanında çiçeklerle.

Genç kadın, “Girin!” dedi.

Gomez girdi. Çevresine bakındı ve bir divanın üzerindeki bebeği gördü, Teruel’i düşündü. Tıpkı buna benzer bir odada uyumuştı, lambalar, bebekler ve vazo dolusu çiçeklerle; ama kokusuz

ve tavansız; yerde, taban tahtalarının ortasında bir delik vardı.

“Neden gülüyorsunuz?”

“Odanız çok güzel,” dedi Gomez.

Kadın, ona doğru yürüdü.

“Odam hoşunuza gittiyse, sık sık, canınız çektikçe gelebilirsiniz.”

“Yarın sabah gidiyorum.”

“Yarın mı?” dedi kadın. “Nereye?”

Gomez ifadesiz, ama güzel gözleriyle bakıyordu.

“İspanya’ya.”

“İspanya’ya? Öyleyse...”

“Evet,” dedi Gomez. “İzinli gelmiş bir askerim.”

Kadın, “Hangi taraftansınız siz?” diye sordu.

“Hangi taraftan olmamı isterdiniz?”

“Franco tarafında mı?”

“Hele bakın!”

Kadın kollarını Gomez’in boynuna doladı.

“Güzel askerim,” diye mırıldandı.

Soluğu mis kokuyordu; Gomez dudaklarını öptü.

“Bir tek gece,” dedi kadın. “İlk kez karşıma hoşuma giden bir erkek çıkıyor, o da... Bir gece, hiç de çok değil.”

“Döneceğim,” dedi Gomez. “Franco savaşı kazandığı zaman...”

Kadın, Gomez’i tekrar öptü, sonra usulca sıyrıldı.

“Dur biraz! Büfenin üstünde viskiyle cin var.”

Banyonun kapısını açtı ve kayboldu. Gomez büfeye doğru yürüdü, bir kadeh cin doldurdu. Kamyonlar geçiyor, camlar zıngırdıyordu. Sarah sıçrayarak uyanmıştı, kalktı, yatakta oturdu. Kendi kendine, “Kaç tane bunlar?” diye söylendi. “Bitmiyor, tükenmiyor.” Ağır kamyonlar, daha şimdiden kamuflajlı, kül rengi kaputları ve yeşilli kahverengili çizgileriyle, insanla ve silahla doluydu herhalde. “Savaş!” diye düşündü ve ağlamaya başladı. Catherine! Catherine! Catherine! İki yıl kupkuru gözlerle kalmıştı; sonra, Gomez trene bindiği zaman, dökcek gözyaşı bulamamıştı gözlerinde. Şimdi, şimdi gözyaşları iniyordu. Catherine! Hıçkırıklar bütün bedenini sarsıyordu, yastığa attı kendini, çocuk uyanmasın diye yastığı ısırarak, ağladı. Gomez cinden bir yudum aldı ve beğendi. Oda da bir-iki adım yürüdü ve divana oturdu. Bir eliyle kadehi tutuyordu, öbür eliyle bebeği ensesinden yakaladı ve dizine oturttu. Banyoda suyun aktığını duyuyordu, çok iyi tanıdığı bir zevk ürpertisi belinden yukarı doğru çıkmaya başlamıştı, iki yumuşacık el gibi.

Mutluydu, içti, düşündü: “Güçlüyüm.” Kamyonlar geçiyor, camlar titriyor, zıngırdıyor, su akıyordu. “Güçlüyüm, yaşamayı seviyorum ve yaşamımla kumar oynuyorum, ölümü yarın, hemen şimdi bekliyorum ve korkmuyorum, lüksü seviyorum ve oraya, açlığı ve sefaleti bulmaya gidiyorum, ne istediğimi biliyorum, ne için dövüştüğümü biliyorum, emrediyorum ve emrime boyun eğiyorlar, her şeyi reddettim, vazgeçtim her şeyden, resimden ve zaferden ve mutluyum, doluyum, dopdoluyum.” Mathieu’yu düşündü ve, “Onun yerinde olmak istemezdim,” diye söylendi. Genç kadın kapıyı açtı, pembe sabahlığının içinde çırılçıplaktı.

“İşte,” dedi, “geldim.”

“Vay canına,” dedi kadın. “Vay canına, iyi be.”

Banyoda yarım saat yıkanmış, süslenmişti, kokular sürmüştü, çünkü beyazlar her zaman kokusundan hoşlanmazlardı, ona doğru gitmişti, gülümseyerek, kollarını ona doğru uzatarak ve o uyuyordu; yatakta, çırılçıplak, yastığa gömülü. Omzundan yakaladı ve öfkeyle sarstı, ıslık çalan bir sesle, “Uyanacak mısınız?” diye bağırdı. “Küçük sersem, budala, uyanacak mısınız?”

Gözlerini açtı ve kadına anlamsız gözlerle baktı. Kadehi etajerin üzerine koydu, bebeği divana bıraktı, telaşsızca kalktı ve kadını kollarına aldı. Mutluydu.

“Bunu okuyabilir misin sen?” dedi Koca Louis.

Memur eliyle itti.

“Üçüncü seferdir aynı şeyi söylüyorsun. Sana Montpellier’ye gideceksin dedik.”

“Montpellier’ye giden tren nerede peki?”

“Sabah saat dörtte kalkacak. Daha tren miren yok, gelmedi.”

Koca Louis ona kaygıyla baktı.

“Eee? Ne yapayım ben şimdi?”

“Bekleme salonuna git, bir kenara kıvrıl, sabahın dördüne kadar uyku çek. Bilet aldın mı?”

“Yok,” dedi Koca Louis.

“İyi öyleyse, git al biletini. Hayır, oradan değil! Hay Allah! Dağ ayısı! Gişeden alacaksın, gişeden, ulaaan.”

Koca Louis gişeye sokuldu. Gözlüklü bir memur camın arkasında uyukluyordu.

Koca Louis, “Hey!” diye bağırdı.

Memur korkuyla yerinden sıçradı.

“Montpellier’ye gidiyorum,” dedi Koca Louis.

“Montpellier’ye mi?”

Memur şaşırılmış görünüyordu, uykusu başına sıçramıştı. Ama Koca Louis'nin içine kurt düştü:

“Bunda Montpellier mi yazıyor gerçekten?” diye sordu.

Askerlik cüzdanını uzatıyordu.

“Montpellier,” dedi memur. “On beş frank.”

Koca Louis, kadının yüz franklığını uzattı.

“Şimdi?” dedi. “Şimdi ne yapacağım ben?”

“Bekleme salonuna gidin.”

“Kaçta gidiyor tren?”

“Dörtte. Sabah dörtte. Okuma bilmiyor musun?”

“Hayır,” dedi Koca Louis.

Gidemiyor, tereddüt ediyordu. Sordu:

“Gerçekten savaş mı olacakmış?”

Memur omuz silkti.

“Ne bileyim ben? Tarifede yazılı değil, değil mi ya?”

Kalktı ve odanın dibine doğru yürüdü. Kâğıtlara bakar gibi yapıyordu, birkaç saniye sonra döndü geldi, oturdu, başını ellerinin arasına aldı ve bıraktığı yerden uyuklamaya başladı. Koca Louis çevresine baktı. Ona şu savaş hikâyesini anlatacak birini bulmak istiyordu, ama kimseler yoktu ortalıkta. “Eh, bekleme salonuna giderim,” diye düşündü. Ayaklarını sürüye sürüye yürüdü; uykusu vardı ve bacakları ağrıyordu.

Philippe inledi.

“Bırak beni, uyumak istiyorum.”

“Başka zaman uyursun,” dedi Flossie. “Yapmak gerek, uğur getirir. Hadi! Süt kuzusu...”

Kapıyı itti ve salona girdi. Banklarda uyuyan bir alay insan vardı ve yerde valizler, paketler doluydu. Aydınlık insana keder verecek kadar cansızdı; dipte kocaman bir camlı kapı dışarı, karanlığa açılıyordu. Banklardan birine doğru yürüdü ve iki kadının arasına oturdu. Biri ağzı açık uyuyor ve terliyordu. Ter yanaklarından süzülüyor ve pembe bir iz bırakıyordu. Öbürü gözlerini açtı baktı.

Koca Louis, “Çağırılmışlar,” diye anlattı. “Montpellier’ye gideceğim.”

Kadın birden irkilerek geri çekildi, tiksinen gözlerle baktı. Koca Louis kadının askerlerden hoşlanmadığını düşündü, ama gene de sordu:

“Savaş olacak mı?”

Kadın yanıt vermedi: Başını geriye atmış, uyumuştı. Koca Louis uyumaktan korkuyordu: “Bir uyursam bir daha uyanamam.”

Bacaklarını uzattı: İki lokma bir şey yiyebilirdi, ekmek ya da azıcık sosıs, cebinde biraz para kalmıştı, ama geceydi, dükkânlar kapalıydı. “Savaşıyoruz. Kimle ki?” diye düşündü. Almanlarla mutlak. Alsas-Loren için. Yerde, ayaklarının dibinde bir gazete vardı, aldı, sonra başını saran kadını düşündü: “Gitmemek gerekirdi,” diye söylendi kendi kendine. “Eh, iyi ama, nereye gideyim, hiç param kalmadı,” diye düşündü. “Kışlada karnımı doyururum,” diye düşündü. Ama kışlaları çok da sevmiyordu. Bekleme salonlarını da sevmiyordu. Birden kendini bomboş ve kederli hissetti. Sarhoş etmişler, sonra dövmüşlerdi, şimdi de Montpellier’ye yolluyorlardı onu. “Ulu Tanrım, hiçbir şey anlamıyorum ki,” diye düşündü. “Çünkü okumak bilmiyorum da ondan,” diye düşündü. Bütün bu adamlar, bu uyuyan adamlar ondan daha çok biliyorlardı her şeyi; onlar gazeteyi okumuşlardı, neden savaş olacağını biliyorlardı. Ve o, gecenin ortasında yapayalnızdı, yapayalnız ve ufacık, hiçbir şey bilmiyordu, hiçbir şey anlamıyordu, sanki ölecekmiş gibi. Sonra parmaklarının arasında gazeteyi hissetti. Burada yazılıydı. Her şeyi yazmışlardı: savaşı, yarınki havanın nasıl olacağını, öte berinin kaçta satıldığını, trenlerin kaçta kalktığını. Gazeteyi açtı ve baktı. Binlerce küçücük kara leke gördü, kâğıttaki bu deliklerle, o kolu çevrelediği zaman gürültü çıkaran kilisedeki Barbar orgunun rulolarına benziyordu. Uzun uzun bakınca insanın başı dönüyordu. Bir de resim vardı: saçları güzelce taranmış, temiz pak, gülümseyen bir adam. Gazeteyi elinden bıraktı ve ağlamaya başladı.

26 Eylül, Pazartesi

Saat dört buçuk. Herkes göğe bakıyor, ben de bakıyorum. Dumur, "Rötarı yok," dedi. Kodak'ını çıkarmıştı bile, göğe baktı, güneşten yüzünü buruşturdu. Uçak bazen siyah, bazen pırl pırl, büyüyor, ama sesi değişmiyor, dolu dolu, işitilmesi zevkli bir güzel ses. "İtmeyin," diyorum. Hepsi arkamdalar, birbirlerini itiyorlar. Dönüp bakıyorum: Başlarını geri atmışlar, yüzlerini buruşturuyorlar, güneş altında yemyeşil hepsi. Gövdelerinin göze görünmeyen hareketleriyle kımıldıyorlar, kolu bacağı koparılmış kurbağalar gibi. Dumur, "Gün gelecek burunlarımız böyle havada cephenin birinde olacağız," dedi, "ama tabii sırtımızda hâki giysiyle, uçak da bir Messerschmidt olacak." "Çok da yakın değil," dedim, "bu kaba heriflerle." Uçak gökte daireler çiziyor, iniyor, iniyor, toprağa çarpıyor, kalkıyor, tekrar çarpıyor, çimenlerin üzerinde zıplaya zıplaya koşuyor, duruyor. Uçağa doğru koşuyoruz, elli kişiyiz, Sarraut bizden önde koşuyor, iki büklüm; çimende ayaklarını burkarak koşan bir düzine melon şapkalı adam var, herkes duruyor uçak hareketsiz, sessizce bakıyoruz, uçağın kapısı hâlâ kapalı, içeride hepsi ölü sanki. Mavi kot pantolonlu bir adam merdiveni getiriyor, uçağa dayıyor, kapı açılıyor, merdivenden bir adam iniyor, sonra bir başkası, sonra Daladier. Kalbim, beynimin içinde atıyor. Daladier omuzlarını kaldırıyor ve başını eğiyor. Sarraut ona yaklaşıyor, sesini duyuyorum:

"Evet, ne oldu?"

Daladier elini cebinden çıkarıyor ve belirsiz bir hareket yapıyor. Baş önünde, dalıyor, kalabalık üstüne doğru atılıyor ve onu kapatıyor. Kıpırdamıyorum, hiçbir şey söylemeyeceğini biliyorum. General Gamelin uçaktan atlıyor. Canlı, hareketli; güzel çizimleri ve buldogunkine benzer bir kafası var. Genç ve haşin bir tavırla önüne bakıyor.

Sarraut, "Evet, ne oldu?" diyor. "Generalim? Savaş mı?"

“Tanrı yardımcımız olsun,” diyor general.

Ağzım kuruyor, kupkuru oluyor; öleceğim! Dumur’a bağıryorum: “Ben tüyüyorum, resimleri sen çek.” Kapıya kadar koşuyorum, caddede koşuyorum, bir taksi çeviriyorum: “*LHuma*’ya,” diyorum. Şoför gülümsüyor, ona bakarak gülümsüyorum, soruyor:

“Ne haber yoldaş?”

Yanıt veriyorum:

“Tamam! Boku yediler bu kez; bu kez paçayı kurtaramazlar.”

Taksi son hızla gidiyor, evlere ve insanlara bakıyorum. İnsanlar bir şey bilmiyorlar, taksiye dikkat etmiyorlar bile ve taksi birşeyler bilen birini götürerek aralarından geçip gidiyor. Başımı kapının camına dayıyorum, içimden onlara işin olup bittiğini haykırarak geliyor. Taksiden fırlıyorum, parayı veriyorum, merdivenleri yıldırım gibi çıkıyorum. Hepsi oradalar, Dupré, Charvel, Renard ve Chabot. Gömleklerinin kollarını kıvrımışlar, Renard sigara içiyor, Charvel yazıyor, Dupré pencereden bakıyor. Bana şaşkın gözlerle bakıyorlar. Onlara, “Çocuklar,” diye bağıryorum, “kalkın, hadi çabuk, kafa çekmeye gidiyoruz, hadi hadi!”

Hâlâ bana bakıyorlar; Charvel başını kaldırmış, bakıyor.

“Oldu! Oldu! Savaş! Savaş! Hadi kalkın, kafa çekmeye gidiyoruz, içkiler benden!”

“Şapkanız çok güzel,” dedi ev sahibi.

Flossie, “Değil mi?” dedi. Holdeki aynaya bakıyordu, memnun bir sesle, “Tüyleleri de var,” dedi.

Ev sahibi, “Evet, ya,” dedi. Sonra devam etti: “Odanızda biri var, Madeleine odanızı toplayamadı.”

“Biliyorum,” dedi Flossie. “Zarar yok, ben toplarım.”

Merdiveni çıktı, kapıyı itti, odasına girdi. Panjurlar kapalıydı, oda gece gece kokuyordu. Flossie döndü, kapıyı sessizce çekerek kapadı ve 15 numaranın kapısını vurdu.

Zou’nun kısık sesi, “Kim o?” diye sordu.

“Benim, Flossie.”

Zou kapıyı açtı, üzerinde yalnızca donu vardı:

“Çabuk gir.”

Flossie girdi. Zou saçlarını geriye savurdu, odanın ortasında durdu ve kocaman göğüslerini sutyene sokmaya çalıştı. Flossie, Zou’nun koltukaltılarını tıraş etmesi gerektiğini düşünüyordu.

“Yeni mi kalkıyorsun?” diye sordu.

“Sabahın altısında yattım,” dedi Zou. “Ne var?”

Flossie, “Gel,” dedi, “jigolomu gör.”

“Neler yumurtluyorsun kız?”

“Gel jigolomu gör.”

Zou sırtına bir sabahlık aldı ve Flossie'nin peşi sıra dışarı çıktı. Flossie işaretparmağını dudaklarına yapıştırarak, “Sus!” dedi sonra onu odaya soktu.

“Hiçbir şey görmüyorum,” dedi Zou.

Flossie onu itti ve fısıldadı:

“Bak!”

İkisi birden yatağa doğru eğildiler, Zou sessizce gülmeye başladı:

“Vay canına,” dedi. “Vay canına, bu daha çocuk be.”

“Adı Philippe.”

“Ne güzel çocuk.”

Philippe uyuyordu, sırtüstü yatmıştı, bir meleğe benziyordu. Flossie onu öfkeyle karışık bir hayranlıkla seyretti.

“Benden bile beyaz,” dedi Zou.

Flossie, “Daha hiç kadına gitmemiş,” dedi.

Zou, ona yan yan bakarak, “Gitmemişti,” dedi.

“Ne?”

“Sen: Hiç kadına gitmemiş, diyorsun. Ben de Gitmemişti, diyorum.”

“Ha! Ha, evet! Ama... hiçbir değişiklik olmadı galiba.”

“Hadi sen de!”

Flossie haşın bir sesle, “Gecenin ikisinden beri böyle uyuyor,” dedi.

Philippe gözlerini açtı, üzerine eğilen kadınlara baktı, “Hi!” dedi ve birden yüzüstü döndü.

“Bak!” dedi Flossie.

Yorganı çekti, vücut, çırılçıplak, bembeyaz, meydana çıktı. Zou'nun gözleri döndü:

“Miyam! Miyam!” dedi. “Kapa şunu, yoksa elimden bir kaza çıkacak.”

Flossie çocuğun dar kalçalarını, incecik, genç, gergin kabaetlerini usulca okşadı, sonra içini çekerek yorganı örttü.

“Bana bir Noilly-cassis verin,” dedi Birbenschatz.

Sandalyeye yığılır gibi oturdu, mendiliyle alnını kuruladı. Buradan, döner kapının camlarından yazıhanesinin holünü görebiliyordu.

Neu'ya, “Ne içersiniz?” diye sordu.

“Bana da Noilly-cassis,” dedi Neu.

Garson döndü, yürüdü, Neu seslendi:

“Bir de *Information* getirin.”

Bir an sessizce birbirlerine baktılar, sonra Neu birden ellerini havaya kaldırarak inledi:

“Ay, ay!” dedi. “Ay, ay! Vah Birbenschatz’cığım vah!”

“Öyle ya,” dedi Birbenschatz, “öyle ya!”

Garson kadehleri doldurdu, gazeteyi Neu’ya uzattı. Neu borsa haberlerine baktı, yüzünü buruşturdu:

“Kötü!” dedi.

“Tabii. Nasıl olsun istiyorsunuz? Hepsi Hitler’in nutkunu bekliyor.”

Birbenschatz keyifsiz bakışlarını duvarlarda, aynalarda dolaştırdı. Bu serin ve dinlendirici kahveyi severdi eskiden beri: Şimdi kendini burada rahat ve mutlu hissedemediği için sinirleniyordu.

“Beklemekten başka yapacak şey yok,” dedi. “Daladier elinden geleni yaptı; Chamberlain elinden geleni yaptı. Şimdi artık beklemekten başka çare yok. İstemeye istemeye yemek yiyeceğiz, sonra saat sekiz buçuk oldu mu, mahut, nutku dinlemek için radyoyu açacağız.” Birden masaya bir yumruk indirerek sesini yükseltti: “Neyi bekleyeceğiz? Bir adamın keyfini! Bir tek adam. İşler berbat, borsa altüst, sallanıyor, büroda adamlarımın hepsi akıllarını oynattı, zavallı See askere gitti; bir adamın yüzünden; savaşla barış onun iki dudağının arasında. İnsanlık adına utanç duyuyorum bundan.”

Brunet kalktı. Madam Samboulier ona bakıyordu. Hoşuna gitmiyor denmezdi: Sevişirken nasıl zevk verirdi kim bilir, erkekçe, rahat, telaşsız, bir köylü ağırlığı ile sevişirdi mutlak.

“Kalmaz mısınız?” dedi. “Beraber yemek yedik.”

Radyoyu işaret ederek güldü.

“İştahınızı açmak için de size Hitler’in sesini ikram ederim.”

Brunet, “Saat yedide bir randevum var,” dedi. “Hitler’in nutkuna gelince; umurumda bile değil Hitler.”

Madam Samboulier ona anlamadan baktı, “Eğer kapitalist Almanya yaşamak istiyorsa,” dedi “Brunet, ona Avrupa pazarlarının tümü gereklidir, onun için de sanayi alanındaki rakiplerini, silah zoruyla bile olsa mutlak ortadan kaldırması kaçınılmaz.” İnandırıcı bir sesle ekledi: “Almanya savaşmak zorundadır, savaşacaktır. Savaşması ve savaşı kaybetmesi gerek. Hitler eğer 1914’te ölmüş olsaydı, biz şimdi bulunduğumuz bu noktaya gelmiş olamazdık.”

Madam Samboulier, boğazına düğümlenen bir yumrukla, “Öy-

leyse, öyleyse,” diye kekeledi, “bu Çek hikâyesi bir blöf değil?”

Brunet, “Belki Hitler’in kafasında bir blöf hâlâ,” dedi. “Ama Hitler’in kafasının içindeki hiç önemli değil artık, hiç önemli değil.”

“Henüz iş işten geçmedi,” dedi Birbenschatz, “savaş önlenebilir. İstese, engel olabilir. Bütün kozlar onun elinde: İngiltere savaş istemiyor, Amerika fazla uzak, Polonya onunla birlik; istese yarın dünyaya egemen olabilir, tek kurşun atmadan. Çekler İngiliz-Fransız planını kabul ettiler; bu planı kabul etmesi yeter. Bunu yaparak iyi niyetini kanıtlarsa...”

“Artık geri dönemez,” dedi Brunet. “Bütün Almanya arkasında, onu itiyor.”

“Biz, biz geri dönebiliriz ama,” dedi Madam Samboulier.

Brunet ona baktı, gülmeye başladı.

“Ha, sahi!” dedi. “Siz barışçısınız, değil mi?”

Neu kutuyu ters çevirdi, dominolar masanın üzerine döküldü.

“Aman, aman! Ben Hitler’in iyi niyetinden de korkarım. Bu hareketin ona sağlayacağı onuru bir düşünün.”

Birbenschatz’a doğru eğilmiş, kulağının dibinde fısıldayarak konuşuyordu. Birbenschatz irkildi, geri çekildi: Neu ellerini havada oynatarak insanın burnunun dibine sokulmadan, bir komplo hazırlıyormuşçasına sinsi, fısıl fısıl konuşmadan üç kelime söyleyemedi.

“İngiliz-Fransız planını kabul etmiş olsa, üç aya kalmaz Doriot iktidara gelir.”

Birbenschatz omuz silkti.

“Doriot,” dedi. “Doriot...”

“Doriot ya da bir başkası.”

“E peki sonra?”

Neu sesini biraz daha alçaltarak, “E peki biz?” dedi.

Birbenschatz adamın kalın, bereli dudağına baktı ve öfkenin kulaklarını ısıttığını duydu. Kuru bir sesle, “Her şey savaştan iyidir,” dedi.

“Mektubunuzu verin, küçük postaya atsın.”

Zarfı masanın üzerine, bir tencereyle bir çinko tabağın arasına koydu: Matmazel Ivich Serguine, 12, Mégisserie Caddesi, Laon. Odette yan gözle adrese baktı, ama hiçbir şey söylemedi, büyük bir paketi sicimle bağlamaya uğraşıyordu.

“Hah!” dedi. “Hah, işte oldu! Şimdi bitiyor, acele etmeyin.”

Mutfak beyaz ve temizdi, bir laboratuvar. Reçine ve deniz kokuyordu.

“Pilicin göğsünü koydum,” dedi Odette, “biraz da jöle, sever-

siniz çünkü, sonra birkaç dilim çavdar ekmeğiyle jambonlu sandviç. Termosta şarap var. Orada işinize yarar.”

Mathieu genç kadının bakışlarını arıyordu, ama Odette gözlerini paketten ayırmıyor, çok meşgul görünüyordu. Bir koşu büfeye gitti, bir parça sicim kesti, gene koşarak paketine döndü.

“İyice, sağlamca bağlandı,” dedi Mathieu.

Hizmetçi gülmeye başladı, Odette yanıt vermedi. Sicimi ağzına almıştı, dudaklarıyla sımsıkı tutuyordu, paketi dikkatle çevirdi. Reçine kokusu birden Mathieu'nun genzine doldu ve Mathieu'ya, önceki günden beri ilk kez çevresinde arayacağı, özleyeceği bir şey varmış gibi geldi. Bu, şu mutfaktaki sakın öğle sonuydu, sakın, huzurlu ev işleriydi, yere, çinilerin üzerine ekmek ufağı gibi saçılan, o storun dilim dilim kestiği ikinci güneşiydi ve belki bütün bunların ötesinde, çocukluğuydu ve o her zaman kesinlikle reddettiği birtakım sakın ve alelade işlerle dolu alelade yaşamdı.

“Parmacağınızı şuraya basın,” dedi Odette.

Yaklaştı, Odette'in ensesi üzerinden eğildi, parmağını ipin üzerine koydu. Ona üç-beş sevgi sözcüğü söyleyebilmek isterdi, ama Odette'in sesi sevecenliği çağırır görünmüyordu. Gözlerini Mathieu'ya kaldırarak sordu:

“Haşlanmış yumurta ister miydiniz? Cebinize bile koyabilirsiniz yumurtayı.”

Genç bir kız gibiydi Odette. Onu özlemeyecekti; belki de Jacques'ın karısı olduğu için. Bu alçakgönüllü yüzü çabucak unuttuğunu düşündü. Ama gene de gidişinin onu biraz olsun dertlendirmesini isterdi.

“Hayır, teşekkür ederim. Haşlanmış yumurta istemiyorum.”

Paketi eline koydu.

“İşte,” dedi, “güzel bir paket!”

Mathieu, “Beni istasyona kadar geçireceksiniz,” dedi. “Değil mi?”

Odette başını salladı.

“Jacques gelecek,” dedi. “Sanıyorum son dakikada sizinle yalnız kalmayı tercih ediyor.”

“Öyleyse hoşçakalın,” dedi Mathieu. “Bana yazacak mısınız?”

“Utandırım: Çocuk gibi mektup yazarım çünkü, imla hatalarıyla. Hayır, ben size öteberi yollayacağım.”

“Yazmanızı tercih ederim.”

“Peki, öyleyse, sardalye kutularıyla sabun paketleri arasına ara sıra iki satırlık mektuplar koyarım.”

Mathieu elini uzattı ve genç kadın çabucak elini sıktı. Yakıcı, kupkuru bir eli vardı. Ne demek istediğini kendi de pek bilmeden, "Yazık!" diye düşündü. İnce uzun parmaklar elinin içinden sıcak bir kum gibi süzüldü, kaçtı. Odette'e gülümsedi ve mutfaktan çıktı. Jacques salonda, radyonun önünde yere çökmüştü, düğmeleri karıştırarak radyoda bir şeyler arıyordu. Mathieu kapının yanından geçti ve ağır ağır merdiveni çıktı. Oradan, mutfaktan uzaklaştığı için memnundu. Odasına gireceği sıra arkasında zor işitilen bir gürültü duydu ve döndü: Odette'ti. En üst basamakta durmuştu, yüzü solgundu, ona bakıyordu.

"Odette," dedi Mathieu.

Karşılık vermedi, kıınıldamadan bakıyordu, yüzünde sert bir ifade vardı.

Mathieu tekrar, "Odette," diye seslendi.

Odette yaklaştı, yüzünde o güne kadar hiç görmediği şaşkın ve tuhaf bir anlam vardı.

"Güle güle!" dedi.

Ta yanında duruyordu, yakınında. Gözlerini kapadı ve birden sıcak dudaklarını Mathieu'nun dudaklarına değdirdi. Mathieu, onu kollarına almak için ani bir hareket yaptı, ama genç kadın sıyrılıp kaçtı. O, günlük, alçakgönüllü tavrını almıştı bile; başını çevirip bakmadan merdiveni indi, gitti.

Mathieu odasına girdi, paketi valizine koydu. Valiz öylesine doluydu ki, kapatabilmek için diziyile üzerine abanmak zorunda kaldı.

"Ne oluyor?" diye sordu Philippe.

Sıçrayarak doğrulmuştu, Flossie'ye korkudan büyümüş gözlerle bakıyordu.

Flossie, "Hiç, birtanem," dedi, "benim, Flossie."

Philippe elini alınına götürerek başını yastığa bıraktı. İnledi:

"Başım ağrıyor."

Flossie küçük komodinin çekmecesini açtı ve bir tüp aspirin çıkardı; dolaptan bir bardakla bir şişe pernod aldı, cilalı masanın üzerine koydu, kocaman koltuğa yığılır gibi oturdu. Uçağın gürültüsü hâlâ beyninde uğulduyordu; kendini toparlayabilmek için bir çeyrek vakti vardı, tastamam bir çeyrek. Bardağa pernod doldurdu, masanın üzerinden sürahiyi aldı, bardaktaki içkinin üzerine su ekledi. Sıvı kıınıldadı ve dalga dalga gümüş rengine döndü. Alt dudaklarına yapışık sigara izmaritini çekip aldı ve çöp sepetine fırlattı. Elimden geleni yaptım! İçini boşalmış hissediyordu. Düşündü: "Fransa... Fransa..." ve pernoddan bir yudum içti. Elimden geleni

yaptım; şimdi sıra Hitler'de. Bir yudum pernod içti ve dilini şaklattı; "Şimdi Fransa'nın durumu kesin olarak belli oldu," diye düşündü. Yorgundu; bacaklarını masanın altına doğru uzattı ve bir çeşit iç rahatlığıyla düşündü: "Beklemekten başka bir şey yapamam!" Herkes gibi. Zarlar atılmıştı. Onlara, "Çekoslovakya'ya bir tecavüzde bulunulduğu takdirde Fransa taahhütlerini yerine getirmek zorunda kalacaktır," demişti. Chamberlain, "Eğer koşullar Fransız askerini Almanya'ya karşı harekete geçmek zorunda bırakırsa İngiltere dost ve müttefik Fransa'nın yanında olacaktır," diye yanıt vermişti.

Sir Neville Henderson yaklaştı, Sir Horace Wilson dimdik, arkasında duruyordu; Sir Neville Henderson şansölyesine mesajı uzatıyordu; Alman Şansölyesi mesajı onun elinden aldı ve okumaya başladı. Okuması bitince Alman Şansölyesi Sir Neville Henderson'a sordu:

"Mösyö Chamberlain'in mesajı bundan mı ibaret?"

Daladier bir yudum pernod içti, içini çekti ve Sir Neville Henderson ihtiyatla yanıt verdi:

"Evet, Mösyö Chamberlain'in mesajı budur." Daladier ayağa kalktı ve pernod şişesini dolaba koydu; Alman Şansölyesi kalın ve boğuk sesiyle konuştu:

"Bu gece söyleyeceğim sözleri Mösyö Chamberlain'in mesajının yanıtı olarak kabul ediniz lütfen."

Daladier düşünüyordu: "İtoğlu it! İtoğlu it! Ne diyecek acaba? Ne diyebilir?" Hafif, belirsiz bir sarhoşluk şakaklarına doğru yükseliyordu, düşündü: Olaylar beni aşır ileri gitti artık. Bu bir dinlenme, derin bir rahatlıktı sanki. Düşünüyordu: Savaşı önlemek için her şeyi yaptım; şu anda savaş ve barış artık benim ellerimin arasında olmaktan çıktı. Artık karar verilecek bir şey yoktu, yalnızca beklemek kalmıştı ona. Herkes gibi. Sokaktaki adam gibi. Gülümsemi, sokaktaki adamdı o, bütün sorumluluklarından kurtulmuş, temizlenmişti; kurtarmışlardı, temizlemişlerdi onu; Fransa'nın durumu kesin olarak belli olmuştu... Büyük, sonsuz bir dinlenmeydi bu. Gözlerini halının renkli çiçeklerine dikmişti, başının dönmeye başladığını hissediyordu. Barış, savaş. Barışı korumak için her şeyi yaptım. Ama şu anda için için, bu korkunç, bu kocaman fırtınanın onu bir zavallı saman çöpü gibi uçurup götürmesini arzulayıp arzulamadığını; o sonsuz, o kocaman tatil: Savaşı, heyecanla özleyip özlemediğini düşündü kendi kendine.

Umutsuzlukla çevresine baktı ve haykırdı:

"Gitmedim!"

Kadın panjurları açmıştı, yatağa doğru geldi ve üzerine eğildi. Terlemişti, Philippe kadının kokmuş balık kokusunu duydu.

“Neler söylüyorsun, küçüğüm, neler söylüyorsun?”

Güçlü, simsiyah elini göğsüne koymuştu. Güneş sağ yanağında pırlıl pırlıl bir yağ lekesiyle parlıyordu. Philippe ona baktı ve ta içinden kendini aşağılanmış, kirlenmiş hissetti: Gözlerinin çevresinde ve dudak kenarlarında derin çizgiler vardı kadının. “Işıқта ne kadar güzeldi,” diye düşündü Philippe. Kadın yüzüne doğru soluk alıyordu, pembe dilini dudaklarının arasından dışarı çıkarmıştı. “Gitmedim,” diye düşündü.

Kadına, “Çok genç değilsin şimdi,” dedi.

Kadın yüzünü tuhaf bir biçimde buruşturdu ve ağzını sımsıkı kapadı.

Philippe’ye, “Senin kadar genç değilim, bebek,” dedi.

Philippe yataktan çıkmak istiyordu, ama kadın onu sımsıkı tutmuştu; çıplak ve güçsüzdü Philippe; kendini sefil ve pis hissediyordu.

“Küçük hergele seni,” diyordu kadın. “Küçük hergele!”

Siyah eller ağır ağır sağrılarından aşağı doğru kaydı. Philippe, “Sonunda, bekâretini bir Zenci kadının kollarında harcamak her erkeğe kısmet olmayacak az bulunur bir şey,” diye düşündü. Kendini koyverdi, siyahlı grili etek yüzünün birkaç santim yukarısında dalgalandı. Adam daha az böğürüyordu şimdi; şimdi bu bir hırıltıydı, gargara yapıyormuş gibi bir tuhaf hırıltı. Başının üstünde bir ayakkabı havaya kalktı, sivri bir taban gördü, bir toprak parçası, yam-yassı, tabana yapışmıştı; taban sedyesinin hemen yanına gürültüyle indi; bastı; siyah düğmeli kocaman bir ayakkabıydı bu. Gözlerini kaldırdı, bir çüppe ve yukarıda, yüksekte, kara tüyler fışkırmış iki iri burun deliği gördü. Blanchard kulağına doğru fısıldadı:

“Bizim ahbabın hali kötü herhalde,” dedi, “papaz getirmişler baksana.”

“Nesi varmış?” diye sordu Charles.

“Bilmiyorum, ama Pierrot, yolcu, diyor.”

Charles, “Onun yerine neden ben gitmiyorum sanki?” diye düşündü. İki adam yanından geçtiler, onları taşıyanlardan ikisiydi, pantolonlarının kumaşından tanımıştı; sonra arkasından doğru, papazın, o kiliselerde sürülen kutsal yağla yağlanmış gibi yumuşak, dokunaklı bir sakın sesiyle mırıldandığı duayı işitti; hasta artık inlemiyordu. “Belki de öldü,” diye düşündü. Hastabakıcı yanından geçti, elinde bir küvet vardı; Charles utançla seslendi:

“Madam! Şimdi gidemez misiniz acaba, beş dakika?”

Hastabakıcı öfkeden kızararak gözlerini Charles'ın yüzüne indirdi:

“Gene mi siz?” diye hırsla söylendi. “Ne istiyorsunuz?”

“Kadınların tarafına birini yollayamaz mısınız acaba? Adı Catherine.”

Hastabakıcı, “Aaa! Rahat bırakın beni Tanrı aşkına!” dedi. “Dördüncü kez aynı şeyi söylüyorsunuz...”

“Yalnızca soyadını öğrenmek ve ona kendi soyadımı söylemek istiyorum, o kadar; sizi işinizden çok da alıkoymaz bu.”

Genç kadın sertçe, “Burada biri ölmek üzere,” dedi. “Sanıyorsunuz ki, şimdi onu bırakıp sizin sersemce işlerinizle uğraşacağım?”

Uzaklaştı ve adam yeniden inlemeye başladı; dayanılmaz bir şeydi bu. Charles aynasını kıvıldattı ve birbirine yapışık, koyun gibi dizili biçimsiz bedenler ve dipte, en dipte, hastanın yanına diz çökmüş rahibin siyah ve kocaman gölgesini gördü. Tepelerinde, üzerinde ayna duran bir şömüne vardı. Papaz ayağa kalktı ve taşıyıcılar bedeninin üzerine doğru eğildiler, götürüyorlardı.

Blanchard, “Ölmüş mü?” diye sordu.

Blanchard'ın sedyesinde ayna yoktu.

Küçük cenaze alayı ta yanından, havaya bir toz bulutu savurarak geçti gitti. Charles öksürmeye başladı; sonra kapıya doğru giden taşıyıcıların kamburlaşmış, öne eğilmiş sırtlarını gördü. Yanında bir elbise dalgalandı, döndü sonra durdu. Hastabakıcının sesini duydu.

“Burada dünyayla ilgimizi kestik,” diyordu, “hiçbir şeyden haberimiz yok. Ne oluyor, ne haber, papaz efendi?”

“Haberler hiç iyi değil,” dedi rahip. “Hiç iyi değil. Hitler bu gece konuşacak, ne söyleyeceğini bilmem, ama sanırım ki savaş olacak eninde sonunda.”

Rahibin sesi perde perde Charles'ın yüzüne dökülüyordu. Charles gülmeye başladı.

Blanchard, “Gülecek ne var ulan şimdi?” dedi.

“Gülüyorum, çünkü papaz efendi savaş olacak,” dedi.

“Ben bunda gülünecek taraf görmüyorum,” dedi Blanchard.

Charles, “Ben görüyorum,” dedi.

“Yapacaklar, savaşlarını yapacaklar sonunda; donlarına da beraber!” Hâlâ gülüyordu, usul usul gülüyordu: Başının 1 metre 70 santim yukarısı savaştı, korkuydu, acıydı, yaralanmış gururdu, vatan borcuydu; ama yerde, yerden bir karış yüksekte ne savaş var-

dı, ne barış; insan altı yaratıkların, kokmuş, bozulmuşların, toz toprağa karışmış, yatmışların sefalet ve utancı vardı yalnızca. Bonnet savaşı istemiyordu, Champetier de Ribes istiyordu; Daladier halıya bakıyordu, bu bir korkulu rüyaydı, alınının arkasından doğru beyinini pençesine alan bu baş dönmesinden sıyrıp alamıyordu kendini: Patlasın, patlasın artık, savaş patlasın! Bu gece açıkça söylesin, bağırсын, o Berlin'deki gözü kanlı, azgın kurt! Ayakkabısını hırsla parkeye sürttü, Charles sarhoşluğun karnından başına doğru tırmandığını duyuyordu; utanç, o yumuşak, tatlı, tatlı utanç, rahat ettiren, huzur veren utanç; yalnızca utancı kalmıştı ona şimdi. Hastabakıcı kapının yanına gelmişti, bir vücudun üzerinden atladı, rahip ona yol vermek için geri çekilmişti.

"Madam!" diye bağırdı Charles, "Madam!"

Hastabakıcı döndü, iri ve güçlü, hafifçe bıyıklı güzel yüzü ve ateş saçan gözleriyle baktı.

Charles bütün salonda işitilen berrak ve net bir sesle devam etti:

"Küveti lütfen, küveti! Çabuk, çabuk!"

"İşte! İşte!" Arkalarından itiyorlar, kollarını iki yana açarak bağırarak polisi iterek haykırıyorlardı: "Hurra. İşte, işte!" Düzgün ve sakin adımlarla yürüyordu, karısının koluna girmişti; Fred heyecanlıydı, annemle babam, pazar, Greenwich'te pazar; bağırdı: "Hurra!" Onları orada görmek ne kadar heyecan vericiydi, ne kadar güzeldi, onların ihtiyar bir karı koca gibi kol kola, günlük gezintilerini yaptıklarını görürken, kimin aklına korkmak gelirdi. Fred valizini sımsıkı tuttu, kaldırdı, başının üstünde salladı, bağırdı: "Hurra! Yaşasın barış!" İki birden dönüp baktılar ve Chamberlain ona bakarak gülümsedi. Fred huzur ve barışın ruhunun derinliklerine kadar indiğini duydu, korunuyordu, yönetiliyordu, rahat ve huzur veriliyordu ona, ihtiyar Chamberlain sokaklarda gezinme fırsatını bulabiliyordu daha, herhangi biri gibi ve ona bakarak gülümsüyordu. Herkes çevresinde, "Hurra!" diye bağıriyordu, Fred, bir İngiliz soylusuna özgü yürüyüşle uzaklaşan Chamberlain'in zayıf sırtına baktı, düşündü: İşte İngiltere! Ve gözyaşları göz pınarlarına hücum etti. Küçük Sadie eğildi ve polis kolunun altından bir resim çekti.

"Kuyruğa, madam, lütfen, kuyruğa, herkes gibi."

"Bir *Paris-Soir* almak için kuyruğa mı giriyoruz şimdi?"

"Hem de nasıl! Kuyruğa girdikten sonra da alabilirseniz ne mutlu size."

Kadın kulaklarına inanamıyordu.

“Sahi mi, daha neler! *Paris-Soir* almak için de kuyrukta bekleyemem; ömrümde *Paris-Soir* almak için kuyruğa girmemiştim.”

Sırtını döndü, bisikletli adam koltuğunun altında gazetelerle gelmişti. Paketi dükkânın arkasındaki masaya bıraktı ve saymaya başladı.

“İşte! İşte!”

Kalabalıkta bir uğultu yükseldi.

“Bir dakika!” dedi adam. “Bırakın da sayalım.”

“İtmeyin,” dedi kadın. “İtmeyin diyorum size.”

Şişman, kısa adam, “İtmiyorum, madam,” dedi. “Beni itiyorlar, ikisi aynı şey değil. Anlatabildim mi?”

Sıska adam, “Ben de karımla adam gibi konuşmanızı istiyorum,” dedi, “anlatabildim mi?”

Matem elbisesi giymiş kadın Emilie’ye döndü.

“Sabah beri dinlediğim üçüncü kavga bu,” dedi.

“Tabii,” dedi Emilie, “insanların en çok sinirli olduğu zaman şimdi.”

Uçak dağlara yaklaşıyordu; Gomez karlı tepelere baktı, altındaki nehirlerle, tarlalara baktı, solunda yusuvarlak bir kent vardı, her şey o kadar küçücük ve gülünçtü ki; Fransa’ydı bu, yeşil ve sarı, yeşil halıları ve ağır, sakın nehirleriyle.

“Elveda! Elveda!” Dağların içine gömüldüler, elveda, Rossini kızartması, koronalar ve güzel kadınlar; döne döne kızıl ve çıplak toprağa doğru, kana doğru inecekti. Elveda! Elveda! Bütün Fransızlar oradaydı, altında, yusuvarlak kentte, su kıyısındaki tarlalarda: Saat 18.35; karıncalar gibi kaynaşıyorlardı, Hitler’in nutkunu bekliyorlardı. Ben hiçbir şey beklemiyorum. On beş dakika sonra, bu tatlı, yeşil çayırları göremeyecekti artık, bu yeşillikleri o korku ve ihtiras toprağından kocaman kocaman kayalar ayırıyordu. On beş dakika sonra o hareketli, keskin, esmer insanlara, o haşin gözlü insanlara, kendi insanlarına doğru inecekti. Boğazında düğümlenen yumrukla, mutluysa. Dağlar yaklaşıyordu, şimdi o da esmerdi artık. Düşündü: Barcelona’yı nasıl bulacağım acaba?

“Girin!” dedi Zézette.

Bir kadını gelen, güzel ve şişman bir kadındı. Üzerinde *prens dö gal* bir tayyör ve başında hasır şapka vardı. Burun deliklerini açarak çevresine bakıyordu, gülümsedi.

“Sizi rahatsız etmiyorum ya,” dedi.

“Hayır hayır. Buyrun oturun.”

Kadın sandalyeye doğru eğilerek baktı, sonra oturdu. Dimdik

oturuyor, sırtı arkalığa değmiyordu.

“Sabah beri en azından kırk merdiven tırmandım,” dedi. “Ve insanlar çoğu zaman bir sandalye ikram etmeyi bile düşünmüyorlar.”

Zézette birden parmağında hâlâ yüksüğün durduğunu fark etti. Yüksüğü çıkardı ve dikiş sepetine fırlattı. O anda biftek tavada cızırdamaya başladı. Kızardı, mutfağa koştu ve gazı kapadı. Ama koku yayılmıştı.

“Yemek yiyecekseniz, engel olmayayım,” dedi.

Zézette, “Ah! Zararı yok, vaktim var,” dedi.

Kadına bakıyor ve gülme arzusuyla şaşkınlık arasında bocalıyordu.

“Kocanız orduya çağrıldı mı?”

“Dün sabah gitti,” dedi Zézette.

“Hepsi gidiyorlar,” dedi kadın. “Korkunç bir şey bu. Maddi bakımdan da... zor durumdasınız, herhalde.”

“Eski işime başlayacağım gene,” dedi Zézette. “Çiçekçiyim.”

Kadın başını salladı.

“Korkunç... Korkunç...”

O kadar dertli görünüyordu ki Zézette, kadına sempati duymaktan kendini alamadı. Sordu:

“Sizin de mi kocanız gitti?”

“Eveli değilim,” dedi kadın. Zézette’e baktı ve birden, “İki erkek kardeşim gitti,” diye anlattı.

Zézette haşın bir sesle, “Ne istiyorsunuz?” diye sordu.

Kadın, “Eh, söyleyeyim,” dedi. “İşte!” Gülümsüyordu: “Siyasi fikirlerinizi bilmiyorum, ama şimdi söyleyeceğim şey bu gibi düşüncelerin dışında zaten. Sigara içer misiniz? Bir sigara verebilir miyim?”

Zézette tereddüt etti.

“İçerim,” dedi, “içeyim.”

Ocağın önünde dimdik, ayakta duruyordu, elleri arkasında masanın kenarını tutmuştu. Bifteğin kokusu kadının lavanta kokusuna karışmıştı. Kadın sigara tabakasını uzattı. Zézette öne doğru bir adım attı. Kadının incecik, beyaz parmakları ve tertemiz, cilalı tırnakları vardı. Zézette kendi tırnaklarına baktı, kadının tırnaklarına baktı ve onun bir an önce çıkıp gitmesini istedi. Sonra tabakadan bir sigara aldı. Sigaralarını yaktılar ve kadın konuştu:

“Bu savaşı, ne olursa olsun önlemek gerektiğine inanmıyor musunuz?”

Zézette ocağa kadar geri geri gitti ve kadına kuşkuyla baktı. Birden içine bir kaygı düşmüştü: Masanın üzerinde bir pantolonla

bir jartiyerin durduğunu görmüştü.

Kadın devam ediyordu:

“Güçlerimizi birleştirmemiz gerektiğine inanmıyor musunuz?”

Zézette odada ilgisiz bir tavırla yürüdü; masaya kadar geldiği zaman durdu, sordu:

“Biz, kim yani?”

Kadın, inandırmak isteyen bir sesle, “Biz, kadınlar!” dedi.

Zézette, “Biz, kadınlar?” diye tekrarladı. Birden çekmeyi açtı, pantolonla jartiyeri çabucak çekmeye soktu, sonra rahatlamış olarak kadına döndü:

“Biz, kadınlar mı? Ama biz ne yapabiliriz ki?”

Kadın bir erkek gibi dumanı burnundan savurarak sigara içiyordu; Zézette onun *prens dö gal* tayyörüne, boynundaki yeşim taşından kolyeye baktı ve birden oturup “Biz” diye konuşmak çok tuhaf geldi:

Kadın, iyi niyetle, “Tek başınıza, hiçbir şey yapamazsınız tabii,” dedi. “Ama yalnız değilsiniz. Şu anda çok sevgili bir varlığın hayatı için korkan, korkuyla kıvranan beş milyon kadın var Fransa’da. Altınızdaki katta, altı çocuk annesi Madam Panier oturuyor, kocası ve erkek kardeşi dün gitmişler. Sokağın karşısında, kasabın karısı. Passy’de Düşes Cholet var.”

Zézette, “O! Düşes Cholet...” diye mırıldandı.

“Evet?”

“Bu aynı şey değil.”

“Aynı olmayan ne? Aynı olmayan nedir, söyler misiniz? Bir kısmımız yemeğimizi kendimiz pişirirken, kimimizin otomobili var diye mi? Ha! Bakın, madam, daha iyi bir sosyal düzen kurmasını herkesten önce istemiş bir kadını ben. Ama bir savaşın bunu sağlayacağına inanabilir misiniz? Bizi tehdit eden tehlike karşısında sınıf farkları sorunu söz konusu bile edilemez. Bizler her şeyden önce kadınız, madam, dünyadaki en değerli varlıkları ellerinden zorla alınmış kadınlar. Düşününüz, hepimiz el ele vermişiz, bağırıyoruz: ‘Hayır, bunu istemiyoruz. İstemiyoruz!’ Hadi hadi: Kocanızın evine döndüğünü görmek sizi mutlu etmez mi?”

Zézette başını salladı: Bu kadının ona, “Madam,” diye hitap etmesi oyunmuş gibi geliyordu, yadırgıyordu.

“Savaş önlenemez,” dedi.

Kadın hafifçe kızardı.

“Neden önlenemesin?”

Zézette omuz silkti. Bu kadın savaşı önlemek istiyordu. Ötekiler, Maurice gibiler sefaleti yeryüzünden yok etmek istiyorlardı. Sonunda, hiç kimse hiçbir şeye engel olamıyordu.

“Çünkü,” dedi. “Çünkü önlenemez.”

Konuk kadın, alıngan bir ifadeyle, “Aaa, yok!” dedi. “Böyle düşünmeyin. Savaşlara neden olanlar işte böyle düşünenlerdir asıl. Hem sonra biraz da başkalarını düşünmek gerek. Ne yaparsanız yapın, bizlere bağlısınız siz.”

Zézette yanıt vermedi. Sönmüş sigarasını sımsıkı avucunda tutuyordu, içinde, mahalledeki okuldaymış gibi bir his vardı.

“Bir imzayı reddemezsiniz,” dedi kadın. “Evet evet, bir imza. Basit bir imza.”

Çantasından bir kâğıt çıkarmıştı; Zézette’in burnuna doğru uzattı.

“Bu ne bu?” diye sordu Zézette.

“Savaşa karşı bildiri. Her gün binlerce kadın bize katılıyor.”

Zézette alçak sesle okudu:

“Bu bildiriği imzalamış bulunan Fransız kadınları, barışın neye mal olursa olsun korunması için Fransa hükümetine kayıtsız şartsız güvenleri bulunduğunu ilan ederler. Savaşın, hangi şartlar altında olursa olsun, daima bir suç, hatta bir cinayet olduğuna inandıklarını bir kere daha tekrar ederler. Anlaşmalar, fikir ve inanç alışverişleri, her zaman; zora ve silaha başvurma, asla! Dünyada barış için, bütün biçimleriyle savaşa karşı...”

“22 Eylül 1938, Fransız Kadınları ve Anaları Birliği.”

Zézette kâğıdı çevirdi: Kâğıdın sırtı imzayla doluydu, biri öbürünün altına sokulmuş, sıkışmış, yatay, baş aşağı, baş yukarı, siyah mürekkeple, mor mürekkeple, mavi mürekkeple. Kimi kocaman, yusuvarlak harflerle boydan boya yayılıyor, kimi açgözlü ve sip-sivri, kimi utangaç bir tavırda bir köşeye saklanıyordu. Her imzanın yanında bir adres vardı: Madam Jeanne Plémeux, Aubignac Caddesi 6; Madame Solange Peres, Saint Ouen Caddesi 12. Zézette gözücuyla bütün bu kadınların adlarını okudu. Hepsi şu kâğıt parçasına doğru eğilmişlerdi. Yan odada irili ufaklı çocukları bağırırken imzalamış olanlar vardı içlerinde, bazıları altın bir dolmakeleme, süslü bir salonda imzalamıştı. Şu anda isimleri burada yan yana duruyordu ve birbirlerine benzemişlerdi. Madam Suzanne Tailleur: Kadından bir kalem istemesi yeterdi ve o da, o da bir madam olurdu, ismi, önemli ve suratsız, ötekilerin altında yer alırdı.

“Bütün bunlarla ne yapacaksınız peki?” diye sordu.

“Yeteri kadar imza topladıktan sonra bildiriye bir kadın delegasyonu eliyle hükümet başkanına göndereceğiz.”

Madam Suzanne Tailleur. Madam Suzanne Tailleur'dü o. Maurice her zaman onların sınıfında insanların birbirini desteklediğini söyler dururdu. İşte şimdi onun da Düşes Cholet'ye ortak bir görevi, bir sorumluluğu vardı. “Bir imza, onlardan bir imzayı esirgeyemem,” diye düşündü.

Flossie yorgana dirseğini dayayarak doğruldu ve Philippe'e baktı.

“Eee, ayyaş, rezil ayyaş, de bakalım. Nasılmış?”

“Fena değil,” dedi Philippe. “Hele insanın kafası da ağrımasa daha da iyi olacak herhalde.”

Flossie, “Artık kalkayım,” dedi. “Azıcık bir şeyler yiyeceğim, sonra da pavyona. Geliyor musun?”

“Çok yorgunum,” dedi Philippe. “Sen git, bensiz git.”

“Beni burada beklersin ha? Bekleyeceğine yemin eder misin?”

Philippe kaşlarını çatı.

“Bekleyeceğim dedim ya,” dedi. “Hadi git, git artık. Seni bekleyeceğim, tamam!”

“Öyleyse,” dedi kadın, “imzalıyorsunuz, değil mi?”

Zézette, “Dolmakalemim yok,” dedi.

Kadın bir dolmakalem uzattı. Zézette aldı ve sayfanın en altına imzasını attı. İmzanın yanma adını ve adresini güzel bir yazıyla yazdı, sonra başını kaldırdı, kadına baktı: Şimdi önemli, beklenmedik bir şeyler olacağını sanmıştı.

Hiçbir şey olmadı. Kadın ayağa kalktı. Kâğıdı aldı ve uzun uzun, dikkatle baktı.

“Çok güzel,” dedi. “Eh, böylece bugünlük nöbetim de burada bitiyor.”

Zézette ağzını açtı: Ona soracak bir alay soru bulacağını sanmıştı. Ama sorular aklına gelmedi. Yalnızca.

“Bunu Daladier'ye mi götüreceksiniz?” diye sorabilirdi.

“Evet, tabii,” dedi kadın. “Evet, tabii.”

Kâğıdı bir an havada salladı, sonra katladı ve çantasının içine soktu. Çanta kapandığı zaman Zézette kalbinde bir daralma hissetti. Kadın başını kaldırdı ve dümdüz, ta gözlerinin içine baktı.

“Mersi,” dedi. “Erkeğiniz hesabına mersi. Hepimiz hesabına mersi. Sevmesini bilen bir kadınsınız, Madam Tailleur.”

Zézette'e elini uzattı.

“Eh,” dedi, “artık gitmeli.”

Zézette kendi elini önlüğüne sildikten sonra kadının uzattığı bakımlı eli sıktı. Acı bir hayal kırıklığına uğradığını hissediyordu.

“Hepsi... hepsi bu kadar mı?” diye sordu.

Kadın gülmeye başladı. Dişleri inci gibiydi. Zézette içinden tekrarlıyordu: “Ne yaparsanız yapın, bizlere bağlısınız siz.” Ama sözcüklerin hiçbir anlamı yoktu şimdi.

“Evet. Şimdilik bu kadar.”

Canlı adımlarla kapıya yürüdü, açtı, son bir kere daha dönüp gülümseyen yüzünü Zézette’ye gösterdi ve kayboldu. Kokusu odada dalgalanıyordu hâlâ. Zézette ayak seslerinin gitgide uzaklaştığını duydu ve peş peşe birkaç kere burnunu çekti. Ona, bir şeyini çalıp götürmüşler gibi geliyordu.

Pencereye gitti, açtı ve baktı. Kadın otelden çıkmıştı, kapının önünde duran otomobile atladı, araba hemen hareket etti. Zézette, “Bir enayilik yaptım,” diye düşündü. Otomobil Saint Ouen Caddesi’ne saptı ve gözden kayboldu, imzasını ve güzel kokulu güzel kadını bir daha dönmemesine alıp götürmüştü. Zézette içini çekti, pencereyi kapadı, gazocağını tekrar yaktı. Yağ cızırdamaya başladı, sıcak, kavrulmuş et kokusu kadının güzel kokusunu bastırdı ve Zézette düşündü: “Maurice bir duysa bunu, ne halt ederim.”

“Anne, acıktım.”

Anne, Mathieu’ya, “Saat kaç?” diye sordu.

Dudağının üzerinde gölge halinde bir bıyıkla güzel ve gürbüz bir Marsilyalıydı.

Mathieu kol saatine baktı:

“Sekizi yirmi geçiyor.”

Kadın bacaklarının arasından demir bir kilitle kapalı bir hasır sepet çekti:

“İçin rahat etsin, küçük edepsiz, şimdi yiyeceksin.”

Başını Mathieu’ya çevirdi.

“Evliyayı baştan çıkarır bu çocuk,” dedi.

Mathieu onlara anlamsız ve iyi niyetli bir gülümsemeyle yanıt verdi. “Sekizi yirmi geçiyor. On dakikaya kadar Hitler konuşacak. Şimdi salondadırlar. Jacques on dakikadan beri radyoyu karıştırıp duruyordur.”

Kadın sepeti kanepenin üzerine koydu; açtı; Jacques bağırды: “Buldum! Buldum! Stuttgart’ı buldum!”

Odette yanında ayakta duruyordu, elini omzuna koymuştu; birden kalabalık sesler duydu ve büyük bir salonun uğultusu yüzüne çarpmış gibi oldu. Mathieu sepete yer açmak için geri çekilmiş-

ti: Juan-les-Pins'den ayrılmamıştı. Odette'in yanındaydı, Odette'in karşısındaydı, ama kör ve sağırdı, gözlerini ve kulaklarını tren Marsilya'ya götürüyordu. Aşkla bağlı değildi Odette'e, büsbütün başka bir şeydi bu: Odette ona yaşayan bir insanmış gibi bakmıştı. İçinde ağırlığını duyduğu bu kimliği belirsiz sevgiye bir görünüş vermek istedi: Odette'in yüzünü aradı, ama yüz kaçırıyordu, her seferinde Jacques'in yüzü görünüyordu onun yerine. Mathieu sonunda, bir koltukta hareketsiz bir biçim, öne eğik bir ense ve ağzı, burnu görünmeyen bir yüzdeki dikkat ifadesini yakalayabildi.

Jacques, Odette'e döndü, "Vakit geçiyor," dedi, "hâlâ konuşmaya başlamadı."

Gözlerim burada. Sepeti görüyordu: Üzerinde kırmızı-siyah çizgili beyaz, güzel bir örtü vardı. Mathieu birkaç saniye daha esmer boynu seyretti, sonra bıraktı: Böylesine ağır ve dopdolu bir sevgi için bu kadarı çok azdı. Hayal, karanlıklarda kayboldu; örtü, hırsla kendini göstermeye başladı, hırsla; hayalleri ve düşünceleri karmakarışık fırlatıp atarak geldi, gözlerinin içine yerleşti. *Gözlerim burada.* Boğuk bir zil sesiyle yerinden sıçradı.

Marsilyalı kadın, "Cocotte, çabuk, çabuk!" diye telaşla seslendi. Mathieu'ya dönerek özür dilermişçesine güldü.

"Çalar saat," dedi. "Her zaman sekiz buçuğa ayarlarım da."

Çocuk acele hareketlerle valizi açtı, ellerini daldırdı ve zil sesi kesildi. Sekiz buçuk, Sportplatz'a gelmişti herhalde. Juan-les-Pins'deyim, Berlin'deyim, ama *gözlerim burada.* Bir yerlerde büyük, siyah bir otomobil kapının önünde durdu, koyu renk gömlek giymiş adamlar indi arabadan. Kuzeydoğuda bir yerlerde, ardında ve sağ yanında; ama burada bakışlarını tıkayan bu beyaz örtü vardı. Tombul ve yüzüklerle süslü parmaklar bir köşesinden çekiverdi, örtü kayboldu, Mathieu, karınüstü yatmış bir termos ve kat kat sıralanmış ekmekler gördü: Birden acıktı. Juan-les-Pins'deyim, Berlin'deyim, Paris'teyim, yaşamım yok, alınyazım yok. Ama burada, açım şimdi. Burada, bu küçük kızla, bu şişman kadının yanında. Kalktı, fileden valizini aldı, açtı ve el yordamıyla Odette'in paketini buldu. Tekrar oturdu, çakısını çıkardı, sicimleri kesti; bir an önce yemek için acele ediyordu, sanki Hitler'in nutkunu dinleyebilmek için yemek işi olsun bitsin istiyordu. Giriyor, müthiş bir alkış camları paramparça edecek gibi sarsıyor, sonra duruluyor, Hitler elini uzatıyor. Bir yerlerde, başları dimdik, kolları havada, silaha sarılmaya hazır on bin adam var. Bir yerlerde, ardında Odette radyonun üzerine doğru eğiliyor. Hitler konuşuyor. "Vatandaşla-

rım!” diyor; sesi şimdiden onun olmaktan çıkmış, ona ait değil sesi; dünyanın malı artık. Bu ses Brest-Litowsk'ta duyuluyor, Prag'da, Oslo'da, Tanca'da duyuluyor, Cannes'da, Morlaix'de duyuluyor, Kazablanka'yla Marsilya arasında çalışan Paquet Şirketi'nin o büyük, beyaz gemisinde duyuluyor.

Odette, “Stuttgard'ı bulduğundan emin misin?” diye sordu. “Bir şey duyulmuyor.”

“Şştt! Şştt!” dedi Jacques. “Evet, eminim.”

Lola gazinonun kapısında durdu. Ona, “Hadi, hoşçakal şimdilik,” dedi.

“Güzel güzel söyle,” dedi Boris.

“Peki. Sen nereye gidiyorsun, canım?”

“Bar Bask'a gidiyorum,” dedi Boris. “Arkadaşlar Almanca bilmiyorlar, Hitler'in nutkunu çevirmemi rica ettiler bana.”

Lola ürperdi.

“Brrr...” dedi. “Çok da eğlenmeyeceksin herhalde.”

“Çevirmenlik yapmayı severim,” dedi Boris.

Konuşuyor! Mathieu sesi işitmek için müthiş bir çaba sarf etti, sonra içini boşalmış, boşalmış hissetti ve bıraktı, vazgeçti hepsinden. Yiyordu: Karşısında küçük kız reçelli ekmeğini ısıırıyordu, lokomotif tekerleklerinin telaşsız dönüşü duyuluyordu yalnızca, ballı ballı bir sonbahar akşamıydı bu, kapanık, örtülü bir akşam. Mathieu gözlerini çevirdi ve camın ardından denize baktı. Pembe ve yusuvarlak gece denizin üzerine kapanıyordu. Ama bu şekerlemeden yapılmış dev yumurtayı bir ses deliyordu. O ses her yandaydı, tren o sese dalıyordu ve ses trenin içindeydi, çocuğun ayaklarının dibinde, kadının saçları arasında, cebimdeydi, bir radyom olsa onu da fileye ya da kanepeye koyardım. Ses burada, büyük, kocaman, trenin gürültüsünü örtüyor, camları titretiyor, ama ben duyuyorum o sesi. Yorgundu, uzakta, suyun üzerinde bir yelken gördü ve ondan başka bir şey düşünmez oldu.

Jacques bir zafer sevinciyle, “Dinle, dinle!” dedi.

Birden radyodan korkunç bir uğultu fışkırdı. Odette bir adım geri çekildi: Dayanılmaz bir şeydi bu. “Ne kadar kalabalık,” diye düşündü. “Hepsi de nasıl hayran ona.” Orada, binlerce kilometre uzakta körü körüne bağlı, lanetlenmiş on binlerce insan. Sesleri Odette'in sakin, huzurlu evini dolduruyor, orada, uzaklarda paylaşılan onun kaderi, onun alinyazısı.

“İşte, işte!” dedi Jacques.

Fırtına ağır ağır dinmişti; şimdi denizden gelen haşin sesler

ayırt ediliyordu. Sonra tam bir sessizlik oldu, Odette onun konuşacağı anladı. Boris kapıyı itti, patron:

“Çabuk olun,” dedi, “neredeyse başlar.”

Üç kişiydiler, tezgâha yaslanmış oturmuşlardı. Marsilyalı Charlie vardı, Rouenli vardı, bir de dikiş makineleri satan o irikiyim, uzun boylu herif, Chomis.

Boris usulca, “Merhaba,” dedi.

Çabucak selam verdiler ve Boris radyoya yaklaştı. Beğeniyordu adamları, onlar tatsız laflar dinlemek için yemeklerini bir yana bırakıp buraya gelmişlerdi. Gerçeğe ta karşıdan bakan, taş gibi adamlardı, sapasağlam adamlardı.

İki eliyle masaya dayanmıştı, sonsuz denize bakıyor, denizin uğultusunu dinliyordu. Sonra sağ elini kaldırdı, denizin uğultusu dindi. Konuştu:

“Sevgili vatandaşlarım,”

“Öyle bir sınır vardır ki, orada kabul etmek ve razı olmak olanaksızdır, çünkü kabul etmek ve razı olmak bir ulusu mahva götürecek bir güçsüzlük anlamına gelir. Reich dışında on milyon Alman yaşamaktadır. Reich’a gücünü ve üstünlüğünü kazandırmak isteyenler, Almanlardır. Ben bu insanları ilgisizlikle kendi alinyazılarına terk edecek olursam, Alman tarihinin sayfaları arasına girmeye asla hakkım olmaz. Ve bütün Almanların Führer’i olmayı hak edemem.

“Ben üzerime yeteri kadar özveri ve iyi niyetin sorumluluğunu almış bulunuyorum. Ama aşılamayacak bir sınır vardır, o artık görünmüştür, buradadır.

“Avusturya’daki plebisit birlik arzusunun nasıl kökleşmiş olduğunu göstermiş, böylece Avusturya, dünyanın geri kalan bölümünün umut bile etmediği bir heyecanla bağlılığını kanıtlamıştır. Ama, biz, demokrasilerde, bir plebisitin, hedeflediği sonucu elde edemediği takdirde boş ve amaçsız bir çabadan ibaret kalmaya mahkûm olduğunu gördük. Bu nedenle bu sorun, büyük Alman ulusunun mutluluğunu sağlayacak bir yolla halledilmesi gereken bir sorun olarak kabul edilmektedir.

“Böylece şimdi önümüzde mutlaka çözülmesi gereken ve mutlaka çözülecek olan bir sorun bizi beklemektedir.”

Deniz ayaklarının dibinde şahlandı, o bir dakika sustu ve bu denizin muazzam dalgalarını seyretti. Odette elini göğsüne bastırdı, bu ulumalar, her seferinde yüreğini ağzına getiriyordu. Hitler birkaç dakikadan beri konuşmadığı halde, hâlâ, kaşları çatık, sonsuz bir dikkatle dinleyen Jacques’ın kulağına doğru eğildi, çok da

umutlu olmadığı halde, sordu:

“Ne diyor?”

Jacques Hannover’de üç ay kaldığı için Almanca’yı anladığını iddia ederdi ve on yıldan beri radyoda Berlin’de söylenen bütün nutukları dinlerdi, hatta borsa haberleri için *Frankfurter Zeitung*’a da abone olmuştu. Ama okuduğu ya da radyoda dinlediği şeyler hakkında söyledikleri daima belirsiz ve genel sözlerden ibaret kalıyordu. Omuz silkti:

“Hep aynı şeyler. Alman milletinin özverisinden, mutluluğundan söz ediyor.”

Odetta heyecanla, “Özveri mi?” diye sordu. “Özveriden mi söz ediyor? Yani anlaşma yapılacağını mı demek istiyor?”

“Evet, hayır... Tam da net bir şey söylemedi yani.”

Elini uzattı ve Karl bağırmaktan vazgeçerek birden sustu: Emir böyleydi. Sağına soluna dönerek fısıldadı: “Dinleyin! Dinleyin!” Hitler’in sessiz emri her noktadan delerek içine geçiyor, sonra ağzında vücut bularak dışarı çıkıyordu sanki. “Dinleyin! Dinleyin!” O uslu, körü körüne bağlı bir araçtan, bir aracından başka bir şey değildi, tuhaf bir zevk onu tepeden tırnağa titretti. Herkes sustu, koca salon sessizliğe ve geceye gömülerek yok oldu; Hess, Goering, Goebbels kayboldular, şimdi dünyada Karl’dan ve Führer’inden başka kimse yoktu. Führer siyah gamalı haçlı kocaman kırmızı bayrağın önünde konuşuyor, yalnızca onun için, yalnızca Karl için konuşuyordu. Bir ses, yeryüzünde bir tek ses. Benim için konuşuyor, benim için düşünüyor, benim için karar veriyor. Benim Führer’im.

“Bu sorun benim Avrupa’da el koyacağım son toprak talebi davasıdır. Ama asla geri dönmeyeceğim ve Tanrı yardım ederse kesinlikle halledeceğim bir dava!”

Belirsiz bir hareket yaptı ve Karl bağırmasına izin verildiğini anladı. Olanca gücüyle bağırmağa başladı, herkes birden bağırmağa koyuldu, Karl’ın sesi büyüdü, büyüdü, tavan kirişlerine kadar yükseldi, camları titretti. Sevincinden sarhoş olmuştu, on bin ağzı vardı onun, kendini tarihe geçmiş, büyük, unutulmaz bir varlıkmiş gibi hissediyordu.

Millie radyoya doğru, “Allah belanızı versin! Allah kahretsin!” diye haykırdı. “Görüyor musun? Şu haydut sürüsüne bak! Hayvanlar, hep bir ağızdan böyle uludukları için memnundurlar herhalde. Eğlenceleri de böyle bu hayvanların. Berlin’de koca koca binalar var, ama nasıl, yirmi bin kişi alır; pazar günleri orada toplanırlar, bir içerler, böyle bağıra bağıra şarkı söylerler.”

Radyo böğürmekte devam ediyordu.

Robert, "Sanki," dedi, "kötü yerlerine vurulmuş gibi bağıyorlar."

Düğmeyi çevirdiler, sesler kesildi ve birden onlara sanki oda karanlıktan sıyrılıyormuş, çıkıyormuş gibi geldi, oda orada, çevrelerindeydi, küçük, sakın, şarap ellerinin altında; düğmeyi çevirmeleri yetmişti ve o bir çılgına körü körüne bağlı lanetliler sürüsünün cehennemden gelmişe benzeyen gürültüsü kutusuna girmişti yeneden, güzel, ölçülü bir gece pencereden içeri giriyordu, Fransızlara özgü bir gece, bir Fransız gecesi; şimdi yabancı yoktu aralarında, Fransız Fransız'aydılar.

"Bu Çek devleti büyük bir yalan üzerine kuruldu. Bu yalanı Beneş söylemiştir."

Radyoda kasırğa.

"Beneş Versailles'da söz aldı ve Çekoslovak ulusunun varlığından söz etti."

Radyoda çılgın kahkahalar, çılgın bir neşe. Ses, kavgacı ve hırçın, devam etti:

"Beneş, hemşerilerinin çok zayıf olan tarihi mirasını daha büyük ve iddialarını daha haklı gösterebilmek için böyle bir yalan söylemek zorundaydı. Etnoloji ve coğrafya alanlarında asla yeteri kadar bilgi edinememiş olan Anglosaksonlar ise, Beneş'in iddialarının gerçeğe uyup uymadığını incelemek gereğini duymadılar.

"Bu devlet kendi başına yaşayamayacağı için, üç buçuk milyon Alman'ı aldılar ve hukukun tanıdığı tercih hakkına ve iradelerini serbestçe kullanmalarını gerektiren çağdaş özgürlük anlayışına sırt çevirerek onları arzularının ve oylarının aksine, Çekoslovakya'ya verdiler."

Radyo, "Fi! Fi!" diye haykırdı. Birbenschatz, "Yalancı!" diye haykırdı. "O Almanları Almanya'dan almadılar." Genç kız yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilen babasına bakıyordu, annesine ve kız kardeşi Ivy'ye bakıyor ve onlardan hemen de nefret ediyordu: "Nasil dinleyebiliyorlar bunu!"

"Bu da yetmediği için bir milyon Macar eklemek gerekiyordu, sonra Karpat Bölgesi Ruslarını ve sonunda birkaç bin de Polonyalıyı Beneş'e verdiler.

"İşte ileride Çekoslovakya adını alacak olan devlet böylece, toplumların serbest tercih haklarını ve hakları çiğnenen ulusların açıkça ifade ettikleri arzu ve iradelerini hiçe sayarak kurulmuş oldu. Buradan size seslenirken, kuşkusuz hakları gasp edilmiş olan

bütün ulusları da göz önüne alıyorum: Slovakları, Polonyalıları, Macarları, Ukraynalıları; ama yalnızca kendi Almanlarımın kurtuluşu için çarpışmaya kararlı olduğumu ilan ediyorum.”

Odayı müthiş bir uğultu doldurdu. Nasıl dinleyebiliyorlar bunu? Hele bu “Hayl! Hayl!” haykırışlarını; midelerini bulandırıyor, içine fenalık getiriyordu. Sinirlenerek, “Ne yapsak, Yahudi’yiz biz,” diye düşündü, “burada oturup celladımızın sesini dinleyemeyiz. Onu, onu bir yana bırak, her fırsatta Yahudi ulusu diye bir ulusun var olmadığını söylediğini işittim onun.” Annesine bakarak, “Ama o,” diye düşündü, “o Yahudi olduğunu biliyor, hissediyor Yahudi olduğunu, gene de burada oturabiliyor.” Madam Birbenschatz, her fırsatta gelecek için kehanetler savuran Madam Birbenschatz, daha iki gün önce bağırmişti: “Savaş bu, çocuklarım, savaş bu gelen. Başlarken yitirilmiş bir savaş, Yahudi ulusu yeniden heybesini sırtlayıp yola düşecek.” Şimdi alkışlar, gürültüler arasında oturmuş, uyukluyordu, ara sıra boyalı gözkapakları kapanır gibi oluyor; parlak kehribar rengi saçlı kocaman, simsiyah kafasını sallıyordu. Ses, fırtınaya hükmederek, yeniden yükseldi:

“Ve sonra sizizm başlıyor. Bir küçük azınlık tarafından yönetilmekte olan bu devlet, sınırları içindeki ulusları, günün birinde kendi öz kardeşine silah çekmesini gerektirebilecek bir siyaset takip etmeye zorluyor.”

Kız kalktı. Bu her an öksürmeye hazır sanılan gırtlaktan fişkıran boğuk, kısık sözcükler, birer bıçak darbesiydi sanki. Yahudilere işkence etmişti: O burada konuştuğu sırada toplama kamplarında milyonlarcası can çekişiyordu ve sonra sesinin evimizde, daha dün, gözkapakları yakılmış yeğenimiz Dachauer’in oturduğu bu salonda keyfince dolaşmasına, böbürlenmesine, haykırmasına göz yumuyorlar.

“Beneş Almanlardan şunu istiyor: ‘Almanya’yla dövüşecek olursam, sen Almanlara ateş edeceksin. Ateş etmeyi kabul etmezsen o zaman vatan haini olacaksın ve ben seni kurşuna dizdireceğim.’ O aynı şeyi Polonyalılarından ve Macarlardan da istiyor.”

Ses oradaydı, büyük, kocaman, kin ve nefret sesi; adam Ella’nın karşısında duruyordu. Büyük, göz alabildiğine büyük Alman ülkesi, Fransa’nın yüksek dağları erimiş, yok olmuştu, adam hemen karşısındaydı, mesafesiz, kutusunda debeleniyordu, bana bakıyor, beni görüyor. Annesine, Ivy’ye baktı: Ama onlar geriye doğru sıçramışlardı. Onları görebiliyordu hâlâ, ama dokunamıyordu. Paris de elinin erişemeyeceği bir uzağa yuvarlanmıştı, pencereler-

den içeri giren ışık halılara düşerek ölüyordu. İnsanlardan ve bütün varlıklardan göze görünmez bir çözümlüyle ayrı düşmüştü, yeryüzünde bu sesle yapayalnızdı Ella.

“Bu yılın 20 Şubatı’nda Reichstag’da, sınırlarımız dışında yaşayan on milyon Alman’ın yaşamında bir değişiklik yapmak gerektiğini söyledim. Buna karşın Beneş büsbütün başka bir plan uyguladı. Almanlar üzerinde daha ağır bir baskı yaptı.”

Yalnızca ona seslenerek konuşuyordu, teke tek, gözlerinin içine bakarak, gitgide artan bir öfkeyle, onu korkutmak, ona acı vermek hırsıyla konuşuyordu. Ella büyülenmiş, kıpırdamadan duruyor, gözlerini aydınlık mikadan ayıramıyordu. Ne söylediğini dinlemiyordu, ama ses onu yakalıyor, derisini yüzüyordu.

“Daha korkunç bir terör... Bir çözümlü başlıyor...”

Birden döndü ve odadan çıktı. Ses, koridorda, belirsiz, ayırt edilmez, bozulmuş, ama hâlâ zehirli, hâlâ öldürücü, peşi sıra geldi; Ella ani bir hareketle odasına girdi, kapıyı kapadı, kilitledi. Orada, salonda, korkutuyordu hâlâ. Ama Ella uzak, zayıf bir mırıltıdan başka bir şey duymuyordu. Bir sandalyeye yığılır gibi oturdu: Demek kimse yoktu, kimse, işkence edilmiş, acı çekmiş bir bahtsız Yahudi’nin anası ya da alçakça öldürülmüş bir komünistin karısı yoktu demek, eline bir tabanca geçirerek onu gebertecek... Yumruklarını sıktı: Eğer Alman olsaydı kendinde onu öldürecek gücü bulurdu o.

Mathieu kalktı, yağmurluğunun cebinden Jacques’ın sigaralarından birini aldı, kompartımanın kapısını itti.

Marsilyalı kadın, “Beni düşünerek çıkıyorsanız, rahatsız olmayın,” dedi. “Kocam pipo içer: Alışkınım.”

“Teşekkür ederim,” dedi Mathieu. “Ama bacaklarımı hareket ettirmek istiyorum biraz.”

Hele en çok onu görmemek istiyordu, kadını. Ve çocuğu, hele sepeti. Koridorda yürüdü, durdu, sigarasını yaktı. Deniz masmavi ve durgundu. Deniz boyunca kayıyordu Mathieu ve düşünüyordu: “Ne oluyor bana?” *Onun yanıtı bu kez kesin olarak, “Kurşuna dizeyim, yakalayayım, hapsedelim!” olmuştur. Ve şu ya da bu nedenle onun işine gelmeyen herkes için böyleydi, kendini alıştırmak ve anlamak istiyordu. Bugüne dek bir şeyi anlayamadığı olmamıştı hiç, hiç başına gelmemişti bu; bu onun tek gücü, tek savunma gücü ve gururuydu. Denize bakıyor, düşünüyordu: “Anlayamıyorum, sonra Nuremberg’de iddialarımı bir kez daha açıkladım. Bu açıklama kararlı ve kesindi, ilk olarak, hayatımda ilk olarak savaşa gidiyorum.”* Bu çok da sinsice, kurnazca, üstü kapalı görünmüyordu,

ama çok açık, çok kolay anlaşılır bir şey de değildi. Kendisi için, kendi açısından her şey çok net ve açıktı: Oynamış ve kaybetmişti, yaşamı mahvedilmiş, yıkılmış, ardındaydı işte. Hiçbir şey bırakmıyorum ardımda, hiçbir şeyimin hasreti yok içimde, kimseyi özlemiyorum, ne Odette'i, ne Ivich'i, ben bir hiç'im. Geriye olayın kendisi kalıyordu. *Şimdi, bu üç buçuk milyon insan için, tam yirmi yıl önce Başkan Wilson'ın ileri sürmüş olduğu o ünlü özgür tercih hakkının sonunda kullanılması vaktinin geldiğini ilan ediyorum*, bugüne kadar yaşadıkları, hepsi insanoğlunun ölçüleri içinde kalmıştı, küçük sıkıntılar, küçük felaketler, onları yaklaşırlarken görmüş, onlara, karşılıklarına geçerek gözlerinin içine bakmıştı. Parayı almak için Lola'nın odasına girdiği zaman, paraları görmüştü, dokunmuştu eliyle, odada dalgalanan kokuyu içine çekmişti; Marcelle'i bıraktığı zaman, o konuşurken genç kadının gözlerine bakmıştı; zorluklar yalnızca onun içindeydi, beraberindeydi; kendi kendine: Haklıydım ben, yanlış yaptım ben, diyebilirdi, kendi hakkında hüküm verebilirdi. Şimdi bu olanaksız hale geliyordu, *Beneş tekrar yanıt verdi: Yeni ölümler, yeni hapis cezaları, yeni*. Düşündü: Savaşa gidiyorum ve bu hiçbir şey ifade etmiyor benim için. Onu geçen, onun sınırlarının dışına çıkan bir şey olmuştu. Savaş onu geçmişti, geçiyordu. Hayır, beni geçtiği için değil, burada olmadığı için. Savaş nerede? Her yanda: O her yerde aynı anda doğuyor, tren savaşa gömülüyor. Gomez savaşa iniyor uçakla, bu beyaz keten elbiseler giymiş, yazın tadını çıkarmak için deniz kıyısında dolaşanlar savaşta dolaşiyor, ona yaşam vermeyen, onu beslemeyen tek kalp çarpıntısı yok, onun içinden gelip geçmediği, onun egemen olmadığı tek bilinç yok. Ama gene de o, şu treni dolduran, ama benim duyamadığım ses gibi, tıpkı Hitler'in sesi gibi: *Sayın Chamberlain'e şimdi bu sorunun tek çözümü olarak kabul ettiğimiz formülü açıkladım*, insan bir an dokunuv ereceğini sanıyor, herhangi bir şeyde, bir sığır rostosunun salçasında, elini uzatıyor, ama o artık yok, yok olmuş, orada değil savaş: Salçanın içinde yüzen bir et parçasığı kalmış geriye. "Ah!" diye düşündü. "İnsan aynı anda her yerde birden var olabilmeli."

Führer'im, Führer'im, konuşuyorsun ve ben taş olmuşum, artık düşünmüyorum, artık arzu etmiyorum, hiçbir şeyi arzu etmiyorum, ben senin sesinden ibaretim, o kadar, senin sesin, kapıda onu bekleyeceğim, yüzüne bakacağım, ama her şeyden önce Almanların sözcüsüyüm ben, Almanlar için konuştum, Prag'daki o bunak kendinde insanlara hükmetme hakkı gördüğü sürece ben olayları eli kolu bağlı

seyreden basit, hareketsiz bir seyirci olarak kalamam, bunu söyledim onlara, ben kurban olacağım, İsviçre'ye gitmedim, şimdi bu işkenceyi sürdürmekten başka hiçbir şey yapamam, kurban olacağıma yemin ediyorum, söz veriyorum, namus sözü, yemin ediyorum, yemin ediyorum, şşşt, dedi Gomez, kallesin nutkunu dinliyoruz.

“Burası Paris, radyolarınızın başından ayrılmayın: Birkaç dakikaya kadar Şansölye Hitler'in nutkunun birinci kısmını Fransızca olarak vereceğiz.”

“Ya gördün mü?” dedi Germain Chabot, “gördün mü? Sokaklara uğrayıp iki saat *l'Intran*'in peşinde dolaşmaya gerek yoktu. Sana demedim mi? Her zaman böyle yapıyorlar nasılsa.”

Madam Chabot el işini dikiş sepetine bıraktı ve oturduğu koltuğu yanaştırdı.

“Ne söylediğini anlayacağız şimdi,” dedi. “Hiç istemiyorum anlamayı. Midemde acayip bir şey oluyor, oyuluyor gibi sanki. Sana da öyle oluyor mu?”

“Oluyor,” dedi Germain Chabot.

Radyo hırıldıyordu, sözcüğe benzer üç-beş ses duyuldu, Germain Chabot karısının kolunu yakaladı.

“Dinle!” dedi.

Biraz daha eğildiler, kulak verdiler ve biri *Kukuraça*'yı söylemeye başladı.

Madam Chabot, “Paris'i bulduğundan emin misin?” diye sordu.

“Eminim.”

“Öyleyse bunu bizi meraktan öldürmek için mahsus yapıyorlar.”

Ses üç kuple söyledi, sonra plak durdu.

“Tamam,” dedi Chabot.

Çok hafif bir cızırtı oldu ve Hawaii orkestrası *Honey Moon*'u çalmaya başladı.

Aynı anda, her yerde birden olmalı insan. Kederle sigarasının ucunu seyretti: Her yerde birden, yoksa insan yanılır, aldanır böyle. Yanıldım ben, hep yanılıyorum. Ben savaşa giden bir askerim. İşte bunları aynı anda görmek gerek: savaş ve asker. Bir sigaranın ucu, deniz kıyısında beyaz villalar, vagonların rayda değişmeyen salınışı ve bu çok, çok fazla tanıdık yolcu, Fez, Marakeş, Madrid, Perouse, Siena, Roma, Prag, Londra, üçüncü sınıf bir vagonun koridorunda bininci kez sigara içen o çok tanıdık yolcu. Hayır, savaş değil, asker değil; her yerde birden olmak gerek, beni her yandan birden görebilmek, Fransız ordusunun üç milyonuncusu olarak Berlin'de görmek,

Gomez'in gözleriyle görmek, bir tekmede cepheye yollanan o Fransız köpeklerinden biri olarak görmek, Odette'in gözleriyle görmek. Beni savaşın gözleriyle görmek gerek. Ama savaşın gözleri nerede? Ben buradayım, gözlerimin önünden kocaman, aydınlık, berrak yüzeyler kayıp geçiyor, ben gözü keskin akıllı uslu bir adamım, görüyorum ben, ama gene de körlemesine, el yordamıyla uymaya çalışıyorum çevreme, elimin her hareketi çevremde, göremediğim o dünyada bir ampulün yanivermesine, bir zilin çalmasına neden oluyor. Zézette panjurları kapamıştı, ama sona ermek üzere olan gün aralıklardan içeri süzülüyordu, kendini yorgun, ölesiye yorgun hissediyordu, kombinezonunu bir sandalyeye fırlattı ve öylece, çıplak yatağa girdi, dertli olduğum zaman ne güzel uyurum ben; ama yatağa girince; bu, daha önceki gece Momo'nun onu sevdiği, okşadığı bu yatak; kendini koyverir vermez üzerine geliyordu, eziyordu Zézette'i, ama gözlerini açınca, orada değildi artık, Momo uyuyordu, kışlada, sonra bu anlamadığı bir dille bağırır, uluyan radyo vardı, Heinemannların radyosu, alt kattaki göçmen Almanların radyosu, sınırlarınızı tırmalayan, yırtan bu kısık, yılan gibi ses; bitmeyecek mi bu, bitmeyecek mi hiç! Mathieu, Gomez'i hasetle düşündü, sonra kendi kendine, "Gomez de benden fazlasını görmüyor, göze görünmezlere karşı dövüşüyor o da," diye söylendi ve haset etmekten vazgeçti. Ne görüyor Gomez? Duvarlar, bir masanın üzerindeki telefon, emir subayının yüzü. Savaşıyor, ama savaşı görmüyor. Eh, öyleyse, yapmasına, biz de yapıyoruz, hepimiz: Elimi kaldırıyorum, şu sigaradan bir nefes çekiyorum ve savaşıyorum işte; Sarah erkeklerin çılgınlığına lanet ediyor, Pablo'yu kollarının arasında sımsıkı tutuyor; savaşıyor Sarah. Odette jambonlu sandviçi kâğıda sardığı zaman savaşıyor. Savaş her şeyi alıyor, her şeyi gasp ediyor, topluyor, hiçbir şeyi koyvermiyor, ne düşüncüyü, ne bir basit hareketi, ama kimse onu göremiyor, hatta Hitler bile. Kimse, hiç kimse. Tekrarladı: Hiç kimse ve birden, birden gördü. Bu düşünülmesi olanaksız bir tuhaf, acayip gövdeydi.

"Burası Paris, radyolarınızın başından ayrılmayın: Birkaç dakikaya kadar Şansölye Hitler'in nutkunun birinci kısmını Fransızca olarak vereceğiz."

Kimıldamadılar. Gözucuyla birbirlerine bakıyorlardı. Rina Ketty *J'attendrai*'yi söylemeye başlayınca gülümsediler. Birinci kuplenin sonunda Madam Chabot kahkahayla gülmeye başladı:

"*J'attendrai!*" dedi. "*Bekleyeceğim!* Bak bu çok güzel! Güzel bir buluş. Bizi çileden çıkarmaya karar vermişler anlaşılır."

Dev bir gövde, bir gezegen, yüz milyonluk bulutlarıyla dev bir

boşlukta bir gezegen; üç boyutlu yaratıklar bu gövdeyi tasarlayamazlar bile. Ama buna karşın her boyutun kendine özgü, bağımsız bir bilinci vardı. Gezegene karşıdan, ta karşıdan bakmayı denese insan, gezegen bin parçaya ayrılarak dağılacaktı, geride yalnızca bilinçler kalacaktı, teker teker bilinçler. Her biri bir sigara ucu, bir duvar, tanıdık yüzler gören ve alınyazısını kendi sorumluluğu altında yeniden kurmaya çabalayan yüz milyon bağımsız bilinç. Bunun yanı sıra insan, bu bilinçlerden biri olan insan göze görünmez bir dev polipin gövdesine yapışık olduğunu, onunla birlikte yaşadığını, göze görünmez berelenmeler ve duyulması çok zor değişiklikler sonunda anlayacaktı. Savaş: Herkes özgür ve bağımsızdı, ama zarlar atılmıştı bile. Savaş burada, savaş her yanda, o benim düşüncelerimin bütünü, Hitler'in bütün sözleri, Gomez'in bütün hareketleri; ama bu hesabı yapacak kimse yok yeryüzünde. Savaş ancak Tanrı için var olmakta. Ama Tanrı yok. Sadece savaş var.

"Almanya'nın gösterdiği sabrın da bir sınırı olduğunu birçok kez hatırlattım. Onlara hatırlattım ki, uzun zaman sabrederek beklemek Alman karakterinin bir özelliğidir, ama zamanı gelince, Alman derhal sorunu çözmeyi bilir."

Chomis, "Ne dedi? Ne dedi?" diye sordu.

Boris anlattı, "Alman sabrının bir sınırı olduğunu söylüyor."

Charlier, "Bizimkinin de sınırı var," dedi.

Radyoda herkes bir ağızdan böğürmeye başladı. Herera içeri girdi; Gomez'i gördü.

"Selam," dedi. "Ey? Ne haber Gomez?"

"Kuki, kuça," dedi Gomez.

"Fransızlar... hep öyle, değil mi, canlarının kıymetini biliyorlar, ha?"

"Ohoo! Hem de nasıl, hem de nasıl. Ama bana sorarsan sonunda boku yiyecekler. Radyoyu göstererek devam etti: Berlin'deki hayvan gemi azıya almış."

Herera'nın gözleri pırıl pırıl yandı.

"Deme!" dedi. "Ama ne dersiniz, işleri gerçekten değiştirecek mi bu?"

"Sanırım," dedi Gomez.

Birbirlerine bakarak gülümsediler; pencereden bakan Tilquin döndü, yanlarına geldi:

"Radyoyu kısın biraz, bir ses duyuyorum."

Gomez düğmeyi çevirdi, gürültü hafifledi.

"Duyuyor musunuz? Duyuyor musunuz?"

Gomez kulak kabarttı; sağır bir uğultu duydu.

“Tamam!” dedi Herera. “Alarm düdüğü. Sabah beri bu dördüncü.”

Gomez, “Dördüncü,” dedi, “dördüncü mü?”

“Evet,” dedi “Herera. Burada epeyi değişiklik göreceksiniz.”

Hitler gene konuşmaya başlamıştı; radyoya doğru eğildiler. Gomez bir kulağıyla radyoyu dinliyor, öbür kulağını uçak uğultularından koparıp alamıyordu. Uzaklarda sağır bir patlama oldu.

“Ne yapıyor? Toprak üzerinde bir anlaşmaya yanaşmıyor ve Almanları ezmekte devam ediyor. Mösyö Beneş iki sözcük söyler söylemez baskı, bu kez silah zoruyla da tamamlanan baskı biraz daha artıyor. Biz şu korkunç rakamları kanıt olarak gösterebiliriz: Bir günde on bin Alman firar etmiştir, ikinci gün bu sayı yirmi bine çıkmış...”

Maden katılığındaki uğultu arttı, büyüdü, büyüdü, peş peşe iki uzun patlama oldu.

Tilquin fısıldadı:

“Limanı bombalıyorlar.”

“...daha ertesi gün otuz yedi bin, iki gün sonra kırk bin, sonra altmış iki bin, sonunda yüz yedi bin, yüz yirmi bin. Ve bugün iki yüz kırk bin! Bölge tamamen boşalmış, kent ve kasabalar yakılmıştır, Almanları obüsler ve zehirli gazlarla yok etmek için şiddet yöntemleri kullanılmıştır. Beneş ise, Prag’da oturmuş, ‘Hiçbir şey yapamaz, arkamda İngiltere’yle Fransa var,’ demektedir.”

Herera, Gomez’in kolunu çimdikledi:

“Dikkat!” dedi. “Dikkat! Şimdi ağızlarına edecek işte.”

Yüzü kızarmıştı, radyoya sevgiyle bakıyordu. Ses, kesik kesik ve haşın, tekrar yükseldi:

“Şimdi, sevgili vatandaşlarım, bu sorun hakkındaki kararımızı apaçık bildirmenin zamanı gelmiştir.”

Bir patlamanın akisleri gitgide büyüyerek odaya doldu ve radyonun sesini örttü. Ama Gomez patlamanın farkında bile olmamıştı: Gözleri radyoya mihlanıp kalmıştı, bu korkutucu, tüyler ürpertici sesi dinliyor ve içinde çoktandır unuttuğu bir duygunun, ürkek bir umudun doğmak üzere olduğunu hissediyordu.

Bana gülümseyen

Hatta belki görmeden, yanımdan gelip geçen

Siz!

Biraz,

Umut vermez misiniz?
Neylesine dertliyim,
Bilseniz.

“Anladım,” dedi Germain Chabot. “Bu kez anladım.”

“Nedir o?” dedi karısı.

“Akşam gazetelerinin çevirdiği bir dolap bu. Gazeteler yazmadan nutkun radyodan verilmesini istemiyorlar.”

Kalktı, şapkasını aldı:

“Gidiyorum. Bir *Intran* bulup geleyim bari.”

Vakit! Bacaklarını yataktan dışarı sarkıttı ve düşündü: “Tam vakti.” Kuşun kafesten uçtuğunu görecektir ve yatak örtüsüne iğnenlenmiş bir binlik bulacaktı dönünce. Bir ayrılık şiiri yazıp paraya ilishtirmeye vaktim olsaydı fena olmazdı. Başı ağırdı, ama ağrımıyordu artık. Elleriyile yüzünü yokladı ve birden çekti elini: Yüzünden eline Zenci kadının ağır kokusu sinmişti. Lavabonun üstünde, cam rafta pembe bir tuvalet sabunu vardı, bir de lastik sünger. Süngeri aldı, ama birden midesi bulandı, süngeri bıraktı, valizinden sabunuyla süngeri çıkarmaya gitti. Sonradan tepeden tırnağa yıkandı, su taban tahtalarına şakır şakır akıyordu, ama önemi yoktu bunun. Saçlarını taradı, valizinden temiz bir gömlek aldı ve giyindi. Kurbanın gömleği. Kendini kararlı, ama dertli hissediyordu. Masanın üzerinde bir fırça vardı, dikkatle, özenle ceketini fırçaladı. Birden, “Acaba pantolonumu nereye soktum?” diye düşündü. Yatağın altına, hatta şiltelerin arasına baktı; pantolon görünürlerde yoktu. “Ammam dutmuşum dün!” diye düşündü. Gardırobu açtı, baktı; korkmaya başlamıştı: Pantolon yoktu. Bir an, sırtında temiz gömleği, alnını kaşıyarak durdu, şaşkın gözlerle çevresine baktı, sonra birden korkunç bir öfke beynine çıktı, çünkü böyle, sırtında gömlek, ayağında donla bir devanasının odasında, gömleğin etekleri dizlerini döverek durup aptal aptal bakınmak, geleceğin kurbanı için çok gülünç, çok gülünçtü. O anda, sağında duvara gömülü bir dolap kilitliydi ve anahtar kilidin üzerinde değildi; parmaklarıyla açmaya çalıştı, sonra masanın üzerinde gördüğü makası aldı, kilide soktu, uğraştı. Açamadı. Makası bir yana fırlattı, sonra dolabın kapağını deliler gibi tekmelemeye başladı, “Orospu, kahpe!” diye bağıriyordu. “Gitmeyeyim diye pantolonumu sakladı. Orospu! Pis orospu.”

“Şimdi, şunu söylüyorum: İki insan var karşı karşıya: Beneş ve... ve ben. Burada...”

Kalabalık hep bir ağızdan ulumaya başladı. Anna, Milan'a korkuyla bakıyordu. Milan radyoya sokulmuştu, elleri ceplerinde, bakıyordu. Yüzü simsiyah kesilmişti ve sağ yanağında bir nokta oynayıp duruyordu.

"Milan," dedi Anna.

"İkimiz ayrı karakterde iki insanız biz. Ulusların kıyasıya dövüştüğü büyük savaşta Beneş, hiçbir şey yapmadan, bütün tehlikelerin dışında bir aşağı bir yukarı dolaşırken ben, vatansever bir asker olarak görevimi yerine getiriyordum. İşte bugün ben, basit bir Alman askeri olarak, bu adamın karşısına çıkıyorum."

Yeniden alkışladılar. Anna kalktı ve elini Milan'ın koluna koydu: Pazusu kaskatı kesilmişti, bütün bedeni taş gibiydi. Anna, "Yıkılverecek," diye düşündü. Milan, zorlukla konuştu:

"Hayvan!"

Anna bütün gücüyle kolunu sıkıyordu, Milan silkinerek elinden kurtuldu. Gözleri kan çanağı gibiydi.

"Beneş'le ben..." diye kekeleydi. "Beneş'le ben!.. Arkanda yetmiş beş milyon askerin var da ondan, değil mi?"

Bir adım attı, Anna, "Ne yapacak?" diye düşündü, ona doğru atıldı, ama olan olmuştu bile, Milan peş peşe iki kez radyoya tükürmüştü.

Ses devam ediyordu:

"Size söylenecek pek az sözüm var: Sayın Chamberlain'e, iyi niyetli çabası için teşekkür ederim. Ona, Alman ulusunun barıştan başka bir şey istemediğini söyledim: Ama şunu da ekledim: Sabrımızın sınırlarını genişletemem. Bunun dışında Sayın Chamberlain'e bir kez barış sağlandıktan sonra Almanya için Avrupa'da bir toprak davası kalmayacağını anlattım: Bu sözü burada da tekrar ediyorum. Çekoslovakya bu anlaşmazlığı hukuk çerçevesinde, yani Çekler yabancı asıllı topluluklarla, bir zor rejimi içinde değil, ama hukuk ve iyi niyet anlayışı içinde birlikte yaşamayı kabul edecek olursa benim için bir Çekoslovakya sorunu kalmayacaktır. Bunu Sayın Chamberlain'e garanti ettim. Çeklerden hiçbir talebim yok. Ama bir Alman olarak ben, Südet Almanları söz konusu olunca, sabrımın son sınırında bulunduğumu bir kez daha hatırlatırım. Bu, Beneş'in, kendisinin gerçekleştirebileceği bir öneridir. Şimdi artık son karar ona aittir: Savaş mı, barış mı, bunun kararını Beneş verecektir. Ya önerimi kabul ederek Almanlara gasp edilen özgürlüklerini geri verecektir ya da ben bu özgürlüğü almak üzere Çekoslovakya'ya gideceğim."

Herera başını kaldırdı.

“Vay canına!” dedi. “Vay canına! Duydunuz mu? Ulan savaş be bu, savaş!”

“Evet,” dedi Gomez. “Beneş taş gibi heriftir: Kımıldamaz bile. Eyvallah demez, göreceksiniz. Bu kez savaş patlıyor, arkadaşlar.”

Tilquin, “Tanrım!” dedi. “Bir olsa, dediğin gibi olsa!”

Chamberlain, “Nedir o?” diye sordu.

Woodhouse, “Devamı,” dedi.

Chamberlain kâğıtları aldı, okumaya başladı. Woodhouse kaygılı gözlerle ona bakıyordu. Birkaç dakika sonra başını kaldırdı, zayıf bir gülümsemeyle, “Yeni bir şey yok,” dedi.

Woodhouse şaşırmişti, “Ama Şansölye Hitler çok sert konuşmuş,” dedi.

“Tabii,” dedi Chamberlain, “sert konuşmak zorundaydı.”

“Bugün ulusumun önünde ben bir numaralı Alman askeriyim. Bütün dünyaya ilan ederim ki, arkamda bütün bir ulus, ama 1918’in Almanlarına hiç benzemeyen bütün bir Alman ulusu yürümektedir. Şu anda Alman ulusu benimle birliktedir. Benim irademi kendi iradesi olarak hissetmektedir. Benim onun geleceğini ve alinyazısını kendi karar ve hareketlerimde tek amaç olarak kabul ettiğim gibi. Geçmiş savaş yıllarında, başarı ve zaferden asla umudumuz olmadığı o günlerde Büyük Reich’i kurtarma ve yaşatma ihtirasıyla çarpıştığımız o günlerde olduğu gibi bu iradeler, bir araya gelerek çok büyük bir güç kazanmıştır. Çevremde onurlu erkeklerden ve onurlu kadınlardan meydana gelmiş muazzam bir kalabalık benimle birlikte yürüyecektir. Şimdi, sevgili ve yüce ulusum, şimdi senden bir şey bekliyorum: Peşimden yürü! Erkeğin peşinde erkek, kadının peşinde kadın! Şu anda hepimiz ortak varlığımız olacak ortak bir iradenin bizi bir araya getirmesini bekliyoruz. Bu irade bütün tehlikelerden ve umutsuzluklardan daha büyük olacaktır. Bu irade tehlikeleri ve umutsuzlukları aşacak ve ileriye, her zaman ileriye gidecektir. Biz kararlıyız. Bekliyoruz. Son söz Beneş’indir.”

Boris döndü, ötekilere, “Bitti,” dedi.

Hemen kımıldamadılar, düşünceli bir tavırla sigaralarını içiyorlardı. Sonra patron konuştu:

“Gırtlığına basalım mı şunun?”

“İyi ya.”

Patron şişelerin üstünden doğru eğildi, radyonun düğmesini çevirdi. Boris bir an tuhaf bir rahatsızlık duydu: Sanki içinde kocaman bir boşluk olmuştu. Açık kapıdan azıcık rüzgârla azıcık gece giriyordu içeri.

Marsilyalı, "Eeeey? Ne dedi?" diye sordu.

"Kısacası: Bütün ulus arkamda, savaşımaya hazırım, diyor. Karar Beneş'in, diyor."

Marsilyalı, "Tamam," dedi, "cenaze töreni başladı demektir. Demek gerçekten savaş olacak ha?"

Boris omuz silkti. "Eh, öyle olsun," dedi Marsilyalı. "Altı aydır karımın, çocuklarımın yüzünü görmedim, Marsilya'ya döneceğim ve orada, tamam: Merhaba, hoşçakal! Bir el sıkıp doğru kışlaya."

Chomis, "Ben," dedi, "ben belki anamın yüzünü görecek vakit bile bulamayacağım." Anlattı: "Kuzeyliyim ben."

Marsilyalı, "Ha, öyle mi?" diye başını salladı.

Sustular. Charlier piposunu topuğuna vurarak silkti.

Patron, "Bir şey içecek misiniz?" dedi. "Madem savaş geliyor, içkileri ben ikram ediyorum bu gece."

"Hadi bakalım, içelim."

Dışarıda hava karanlık ve serindi, gazinonun uzak müziği dalga dalga geliyordu: Belki de şarkı söyleyen Lola'ydı.

Kuzeyli adam, "Ben Çekoslovakya'ya gittim," dedi. "Gittiğim için de memnunum şimdi: İnsan kimin için dövüştüğünü bilir hiç olmazsa."

Boris, "Çok kaldınız mı?" diye sordu.

"Altı ay. Ormanda, hızarıda çalıştım. Çeklerle iyice kafa dengi olmuştuk. Çalışkan herifler."

"Ha," dedi, "çalışkanlığı dersin, Almanlar da çalışkandır."

"Evet, ama dünyanın anasını ağlatıyorlar bir yandan da. Oysa Çekler yumuşak adamlar."

Charlier, "Sağlığınıza!" dedi.

"Sağlığınıza!"

Tokuşturdular, Marsilyalı, "Hava serinledi," dedi.

Mathieu ürkerek uyandı; gözlerini kırıştırarak sordu:

"Nedir o?"

"Marsilya'ya geldik. Saint-Charles Garı. Herkes indi trenden."

"İyi," dedi Mathieu, "iyi, peki."

Yağmurluğunun önünü ilikledi, fileden valizini aldı. Kendini bomboş, dağınık hissediyordu. İç rahatlığıyla, "Hitler nutkunu bitirmiştir," diye düşündü.

Kuzeyli adam, "Ben onlar giderken gördüm," dedi, "14'te, gidenleri gördüm, on yaşındaydım. Şimdiki gibi değildi o zaman, başka türlüydü."

"Onlar istiyorlar mıydı?"

“Ha! İstiyorlar mıydı! İstemek mi? Bayılıyorlardı, şarkı söylüyorlardı, ellerini kollarını sallıyorlardı!”

Marsilyalı, “Başlarına geleceği bilmiyorlardı herhalde,” dedi. “Bilmiyorlardı tabii.”

“Biz, biliyoruz ama,” dedi Boris.

Bir sessizlik oldu. Kuzeyli adam dimdik önüne bakıyordu.

“Onları yakından gördüm, o hayvanları,” dedi. “Dört yıl işgal altında kaldık. Neler yapmadılar! Köyün altını üstüne getirmişlerdi, yaktılar, yıktılar, haftalarca samanlıklarda gizlendik. Onun için, anlıyorsunuz ya, yeniden başladığını düşündükçe...” Devam etti: “Herkes gibi yapmayacağım demek istemiyorum tabii.”

Patron gülümsedi.

“Ben,” dedi, “ben ölümden korkarım, çocukluğumdan beri ödüm kopar. Ne var ki, şu son günlerde kendi kendime bir şeye inandım: Dedim ki, ölüm boktan bir iş, ama neden öldüğün fark etmez ki. İspanyol nezlesinden ya da bombadan ölmüştün... Ne fark eder, dedim. Sonra...”

Boris çocuk gibi gülüyordu: Adamları sevmiştii, düşündü: “Erkekleri süslü karılardan daha çok seviyorum.” Savaşın bu iyiliği vardı işte: Erkek erkeğe oluyordu insan. Beş yıl boyunca, üç yıl boyunca insan yalnız adamları görüyordu karşısında. “İzinlerimi çoluklu çocuklulara devrederim,” diye düşündü.

Chomis, “Önemli olan,” dedi, “insanın, ben gerçekten yaşadım, diyebilmesi. Ben otuz altı yaşındayım, yaşamımda çok da eğlenceli günler olmadı doğrusu. İyi günüm oldu, kötü günüm oldu. Ama yaşadım. Beni kıyma gibi parça parça doğrayabilirler, ama benim yaşamış olmama engel olamazlar.” Boris’e döndü: “Böyle bir gencecik çocuk için, daha zor olur herhalde.”

Boris heyecanla, “Oh!” dedi. “Savaş olacak diye söylemeye başladıkları günden beri ben...”

Hafifçe kızardı, ama devam etti:

“İnsan evli olursa o zaman dertlenmeli.”

Marsilyalı içini çekti:

“Karım cesur bir kadındır, elinde sanatı da var: Berberdir, kadın berberi. Beni düşündüren çocuklar: Ne olsa bir çocuğun babasının olması iyi bir şey, değil mi ya? Ama gitmek zorundasın.”

“Öyle ya,” dedi Boris.

Müzik kesilmişti. Bara bir kadınla bir erkek girdi. Kadın, uzun, çok açık yeşil bir elbise giymiş kızıl saçlı bir kadındı. Dipte ki masaya oturdular.

Charlier, "Ne olursa olsun!" dedi. "Ne olursa olsun, savaş boktan bir şey. Savaştan daha bok bir şey yoktur şu dünyada, ondan daha bokunu görmedim ben."

"Benden de al o kadar," dedi patron.

"Benden de al o kadar," dedi Chomis.

Marsilyalı, "Eee, borcum ne kadar?" diye sordu. "Bir sefer içkileri ben ikram ettim."

"Bir seferi de benden," dedi Boris.

Para verdiler. Chomis'le Marsilyalı kol kola çıktı. Charlier bir an kararsız kaldı, sonra döndü, geldi, kadehi elinde, oturdu. Boris tezgâhın önünde duruyordu, sevimli herifler diye düşündü ve keyiflendi. Bunlardan, en azından bunlar kadar sevimli adamlardan binlerce ve binlercesini görecekti siperlerde. Boris onlarla yan yana yaşayacaktı: Ne gece, ne gündüz, ayrılmayacaktı onlardan, onlardan başka işi olmayacaktı orada. Düşündü: Şansım varmış, otomobil altında kalmış ya da kolerada ölmüş olan o kendi yaşındaki miskin zavallı çoluk çocukla kıyaslayınca, şanslı olduğunu kabul etmesi gerekti. Onu haince, sinsice enselememişlerdi; insan yaşamını, basit bir kaza gibi altüst eden, o beklenmediği anda geliveren savaşlardan biri değildi bu: Bu savaş yedi ya da sekiz yıl önce ilan edilmişti, insanların, onun ağır ağır üzerlerine gelişini görececek vakitleri olmuştu. Boris, kendisi, savaşın günün birinde patlak vereceğinden hiç kuşku lanmamıştı, biliyordu; günün birinde kral olacağını bilen ve o günü bekleyen bir veliaht-prens gibi onun patlayacağı günü beklemişti. Onu, bu savaş için dünyaya getirmişlerdi, bu iş için büyütülmüş, eğitilmişti, bu iş için liseye, sonra Sorbonne'a yollamışlardı onu, ona bir kültür vermişlerdi. Bunu, Boris bir gün profesör olsun diye yaptıklarını söylemişlerdi, ama Boris bunu hep kuşkulu, hep olmayacak bir şey olarak düşünmüştü; şu anda onu bir yedeksubay olmak üzere yetiştirdiklerini biliyordu; yaşamının yepyeni, sapasağlam bir güzel, bir özel ölümle sona ermesi için mümkün olan her şeyi yapmışlardı. "En kötüsü," diye düşündü, "en kötüsü ben Fransa'da doğmadım, sonradan Fransız oldum, bu kötü işte." Ama sonunda, bu da o kadar önemli değildi aslında, anası babası Rusya'da kalmış ya da Berlin'e, Bükreş'e kaçmış, sığınmış da olsaydılar, bir şey değişmeyecekti: Bu bir ırk meselesi değil, bir yaş meselesiydi aslında: Bu genç Almanlar, genç Macarlar, genç İngilizler, genç Yunanlılar hepsi aynı savaş ve aynı alını yazısı için dünyaya gelmişlerdi. Rusya'da, önce devrim kuşağı vardı, sonra beş yıllık plan kuşağı, şimdi de dünyayla kavga kuşağı, dünyayla kavga gençliği: herkese kendi payı. İnsan, işçi ya da burju-

va doğduğu gibi, savaş için ya da barış için doğardı. Çaresi yoktu bunun, herkesin İsviçre’de doğmak gibi bir şansı olamazdı ki. “Kafa tutmaya hakkı olan biri varsa,” diye düşündü, “o da Mathieu’dur.” O mutlak barış için dünyaya gelmişlerdendir; o ihtiyarlardan öleceğine kesin inanmıştı, kendine özgü küçük alışkanlıklar yapmıştı kendine; onun yaşında, artık değişmezdi insan. Bana gelince, bu benim savaşım. Beni o yarattı, ben de onun içinde, kollarında dövüşeceğim: Biz birbirimizden ayrılamayız; eğer o gelmeseydi, patlak vermeseydi sonunda, ben ne olurum, ne yapardım, düşünemiyorum bile, tasarlamıyorum. Yaşamını düşündü ve bu yaşam şimdi ona çok da kısa görünmedi: Yaşam denen şey, ne kısa olabilir, ne uzun. Bir yaşamdır, işte o kadar! Sonunda, yolun ucunda bir savaşla, herhangi bir yaşam. Birden, şu toplumda bir görevi olduğu ve korkunç bir ölümle öleceğini bildiği için, tuhaf, başka çeşit bir gururla içinin dolduğunu, kabardığını hissetti ve alçakgönüllülüğü içinde kendi haline kendi şaştı. Herhalde Lola’yı alma zamanı gelmişti, gitmeliydi artık. Patrona bakarak gülümsedi ve çabucak çıktı.

Gök bulutluydu, şurada burada parça parça yıldız kümeleri görünüyordu, rüzgâr denizden doğru esiyordu. Bir an, Boris’in kafasının içini bir sis kapladı, sonra, “Savaş,” diye düşündü ve şaştı, çok şaştı, çünkü beyni uzun zaman aynı fikirde saplanıp kalmaya alışık değildi. “Ah, ah! Ne kadar korkacağım kim bilir,” diye düşündü. O kocaman, dev korkuyu düşünerek şaşkınlık ve tuhaf bir rahatlıkla güldü. Ama birden, ani bir kaygıyla durakladı ve gülmez oldu: Çok korkmamak gerekti. Evet, o içi geçmiş moruklar gibi yapmayacaktı, ama bu, yaşamını berbat etmesi, kendinde her boku yemeye hak görmesi için yeterli bir neden değildi. Doğduğu günden bu yana onu bu iş için yetiştirmişlerdi, ama ona bir şans payı da bırakmışlardı: Savaş, onun savaşı, alinyazısı olmaktan çok bir yetenek, doğuştan beraberinde gelmiş bir yetenektir. Kuşkusuz, bir başka yeteneği olmasını isterdi: Büyük bir filozof olmak için ya da bir Don Juan, bir büyük işadamı olmak için gerekli bir yetenek örneğinin. Ama insan doğarken payına düşeni keyfince seçemezdi ki: İnsan bu Tanrı vergisini ya başarıyla kullanır ya da bokunu çıkarırdı sonradan; Boris’inkinde kötülük şuradaydı ki, bir kez daha denemesine, al baştan etmesine olanak yoktu. Bakaloryalara benzeyen yaşamlar vardı: Yedekte başka çeşitleri olurdu her zaman. Fizikten takıldın mı, bu sefer felsefeden ya da biyolojiden bir şeyler yapmayı denersin. Onunki, felsefe sertifikasına benziyordu daha çok, bir kezde ya başarırısın ya da biter iş; korkunç bir şeydi bu.

Ama, şimdi onun başarması gereken, bu sınavdı işte, başka türlü-
sü değil ve başarmak için de epey ter dökenecekti. Dikkatle hareket
etmek gerekti, ama yalnızca bu yetmezdi. Asıl önemlisi, savaşın or-
tasında kendine bir güzel delik açmak ve içine sıkıca yerleşmekti,
sonra da her şeyden faydalanmaya bakacaktı. Kendi kendine, her
şeyin sonunda aynı kapıya çıktığını düşünmeye alışması gerekti:
Argonne'a yapılan hücum, aslında bir gondol gezintisiyle aynı şey-
dir, siperlerde içilen o sulu çorbalar, sabah, erken İspanyol istas-
yonlarında içilen güzel kahveyle aynı şeydir. Sonra arkadaşlar ola-
cak, açık hava, evden gelecek paketler ve eşi bulunmaz bir seyir;
bir bombardıman örneğın, kolay kolay görülen manzaralardan ol-
masa gerek. Ne var ki korkmamak gerekiyordu. Korkarsam, yaşa-
mım uçup gidebilir bir anda, ben bir kurbağa yavrusuyum çünkü.

Gazınonun ışıkları onu daldığı rüyadan uyandırdı. Müzik dal-
gaları pencerelerden dışarı taşıyordu, siyah bir otomobil sessizce
kapının önünde durdu. "Sürüklenecek bir yıl daha," diye düşündü.

Gece yarısını geçmişti saat, Sportplatz bomboş ve karanlıktı,
sandalyeler devrilmiş, yerlere sigaralar atılmıştı. Chamberlain rad-
yoda konuşuyordu. Mathieu, Vieu-Port Rıhtımı'nda dolaşıyordu,
düşünüyordu: "Bu bir hastalık, gerçek bir hastalık yalnızca ve rast-
lantı öyle istediği için benim başıma geldi, benim elimde değildi,
onu bir diş ağrısı, bir damla krizi gibi sabırla ve stoik bir anlayışla
kabullenmek zorundayım."

Chamberlain, "Şansölyenin, beni Almanya'da karşılayan dost-
luk duygularının yanıtı olan gerçek bir dostluk anlayışı içinde yaptığ-
ım bu konuşmayı dikkate alacağını umuyorum," dedi. "Önerilerimi
kabul edecek olursa şansölye, Almanya'nın isteklerini yerine getir-
miş ve kan dökmeyen Südet Almanları sorununu çözmüş olacaktır."

Sözlerinin bittiğini anlatan bir el hareketi yaptı ve mikrofona-
dan uzaklaştı. Zézette bir türlü uyuyamamıştı, kalktı pencereye
yaklaştı, baktı, çatıların üstünde yıldızlar vardı. Germain Chabot
banyoda pantolonunu çıkarıyordu. Boris, Lola'yı gazınonun holün-
de bekliyordu: Her yanda, havada, gökte, işitilmeyen ya da çok az
işitilen bir patlama vardı, karanlık, somurtkan bir çiçek tomurcu-
ğu vardı ki patlamak ve açılmak için zamanını bekliyordu. Astorya
Otelinin cazı, *If the Moon turns green*'i çalıyor, Daventry müziği
radyoya naklediyordu.

27 Eylül, Salı

Akşam, 8.30. Kapıcı kadın, "Mösyö Delarue!" diye bağırdı. "Ne sürpriz! Sizi sekiz günden önce beklemiyorduk."

Mathieu gülümsedi. Görünmeden geçmek isterdi, ama anahtarı kadından almak zorundaydı.

"Askere gitmiyorsunuz ya inşallah?"

"Ben mi?" dedi Mathieu. "Hayır."

"Eh! Neyse! Neyse! Bu iş hep vaktinden önce gelir çünkü adama. Ortalığın hali de... Siz gittiğinizden beri epeyi bir şeyler oldu değil mi? Savaş olacak mı dersiniz?"

Mathieu, "Bilmem, Madam Garinet," dedi. Sonra telaşla sordu: "Mektup var mı bana?"

Madam Garinet, "Gelenlerin hepsini arkanızdan yolladım," dedi. "Dün bir tane gelmişti, onu da yolladım, Juan-les-Pins'e: Keşke geleceğinizi haber etseydiniz. Sonra... ha, durun durun! Bu sabah bir mektup geldi sahi. Bakın."

Uzun, gri bir zarf uzattı. Mathieu aldı, Daniel'in yazısını tanıdı. Okumadan cebine soktu.

Kapıcı kadın, "Anahtarı istiyorsunuz, değil mi?" dedi. "Ah! Ah! Böyle habersiz gelmeniz çok kötü oldu. Odanızı temizlerdim hiç olmazsa. Panjurları bile açmamıştım."

Mathieu anahtarı aldı.

"Önemi yok Madam Garinet," dedi, "hiç önemi yok. Hayırlı geceler."

Ev bomboştu. Dışarıdan Mathieu bütün panjurların kapalı olduğunu görmüştü. Yaz için merdivenin halısını kaldırmışlardı. Birinci kat apartmanın kapısından ağır adımlarla geçti.

Her zaman bu kapının ardından çocuk sesleri duyulur, çoğu geceler Mathieu yeni doğan bebeğin ağlamalarını duymamak için başını yastığının altına sokardı. Şimdi odalar, kapalı panjurların ar-

dında karanlık ve insansızdı. Tatil! Tatil! Ama içinden, “Savaş!” diye düşünüyordu. Savaştı bu, bu şaşırılmış, kalakalmış tatil, savaştı; kimi için kısalıvermiş, kimininki uzamış bu kaygılı tatil. İkinci katta bir kadın oturuyordu, birinin metresiydi, lavantasının kokusu kapısının altından dışarı sızar, ta çatı katına kadar yükselirdi. Şimdi Biarritz’de olmalıydı, sıcakla ve duyduğu haberlerin kaygısıyla bunalmış, büyük, pahalı bir oteldeydi herhalde. Üçüncü kata vardı, anahtarını kilide soktu. Altında, üstünde, taşlar, sessizlik, gece. Karanlığa girdi. Valiziyle pardösüsünü karanlığa koydu: Hol toz kokuyordu. Karanlıkla sarmaş dolaş, kolları bedenine yapışık, hareketsiz, bir an durdu, sonra ani bir hareketle elektrik düğmesini çevirdi, yürüdü, kapıları arkası sıra ardına kadar açık bırakarak bütün odaları dolaştı; çalışma odasında, mutfakta, banyoda, yatak odasında bütün elektrikleri yaktı. Bütün ampuller yanıyordu şimdi ve odadan odaya, maden beyazı bir ışık halinde bir doğru akım gidip gelmeye başlamıştı. Yürüdü, yatağının yanında durdu.

Biri bu yatakta yatmıştı. Çarşaflar kocaman bir halat gibi bükülmüştü, yastık yüzü buruşuktu, kirliydi, yatağa çörek kırıntılarını dökülmüştü. Biri: ben! “Bu yatakta ben yattım,” diye düşündü. Ben, son kez 15 Temmuz’da, ben yattım burada. Ama şimdi yatağa tiksintiyle bakıyordu: Eski uykusu çarşafların kıvrımları arasında soğumuştü, şu anda var olan bir başkasının uykusuydu. Bu yatakta uyuyamayacağım.

Döndü, çalışma odasına girdi; tiksinti inatla peşinde dolaşıyordu: şöminenin rafında kirli bir bardak. Masanın üzerinde, bronz yengecin yanında ucu kopmuş bir sigara: Kurumuş, gevşemiş kütük gibi hışırdıyordu tütün. Sigaranın ortasına bastı, parmağının altında kuru bir yaprak çıtırtısı duydu. “Bu sigarayı ne zaman kopardım acaba?” diye düşündü. Kitaplar, Arbet’den bir cilt, Martineau’dan bir cilt, Lamiel, Lucien Leuwen, egotizm anıları. Biri Stendhal hakkında bir inceleme yazısı yapmayı tasarlamıştı. Kitaplar oradaydı, orada kalmıştı ve tasarı şaşkın, ürkek, madde haline gelmişti. 38 Mayıs’ı: Stendhal hakkında inceleme yazısı yapmak ahmakça bir iş değildi o zaman. Bir madde. Kirli beyaz örtüler gibi, örtülere oturmuş toz gibi herhangi bir madde. Bulanık, hareketsiz, kıpırtısız bir madde, içine sokulunması olanaksız bir varlık. *Benim tasarım.*

Camın saydamlığı üzerinde donuk lekelerle çöreklenip kalan içme tasarısı, sigara içme, yazı yazma tasarısı, tasarı, tasarı, adam her yana tasarılarını bırakmıştı. Adamın akşamları oturduğu şu yeşil deri koltuk vardı. Akşamdı şimdi: Mathieu koltuğa baktı, sonra

bir sandalyenin ucuna oturdu. "Koltukların baştan çıkarır adamı." Bir ses, çok da uzak olmayan geçmişte öyle demişti: Koltukların baştan çıkarır adamı. Divanda, gencecik bir sarışın kız, öfkeyle buklelerini savurmuştu. Ve o sırada adam bukleleri şöylece bir görüyor; sesleri şöylece, baştan savma duyuyordu: Buklelerin ve seslerin ötesinde, kendi geleceğini görüyor, duyuyordu. Ve adam, o yalancı, ihtiyar geleceğini peşi sıra sürükleyerek gitmişti: Varlıklar soğumuştur, donmuştu, oradaydı, orada duruyordu, eşyanın üzerinde incecik bir yağ tabakası halinde birikmişti, sesler göz hizasında boşlukta asılı, dalgalanıyordu: Tavana kadar yükselmişti, sonra aşağı dökülmüştü, ortada, havada, dalgalanıyordu. Mathieu kendini bir şeylere karşı saygısızca hareket etmiş hissetti, pencereye doğru yürüdü, panjurları açtı. Gökte gündüzden bir tutam aydınlık kalmıştı, orta malı bir aydınlık, serin havayı içine çekti.

Daniel'in mektubu. Mektubu almak için elini uzattı, sonra bıraktı, eli tekrar demir parmaklığın üzerine düştü. Daniel bir hazine gecesini bu sokaktan yürüyüp gitmişti, bu sokak lambasının altından geçmişti; adam pencereye, demir parmaklığa yaslanmış, onu gözleriyle ta köşeye kadar kovalamıştı. Daniel işte o adama yazmıştı mektubunu. Mathieu mektubu okumak istemiyordu. Birden arkasına döndü, yepyeni, acı bir sevinçle çalışma odasına baktı. Hepsi oradaydılar, hepsi, buraya hapsedilmiş, ölmüş, Marcelle, Ivich, Brunet, Boris, Daniel. Buraya gelmişler, yakalanmışlar ve burada kalmışlardı. Ivich'in öfkeleri, Brunet'nin azarlayan, iyi niyetli öğütleri, Mathieu bütün bunları, On Altıncı Louis'nin ölümünü hatırladığı gibi hatırlıyordu, aynı ilgisizlikle. Bütün bunlar yer yüzünün geçmişiyile ilgili şeylerdi, Mathieu'nunkine değil. Mathieu'nun geçmişi yoktu.

Panjurları kapadı, yürüdü, bir an kararsız, düşündü, sonunda, elektriği açık bırakmaya karar verdi. Yarın sabah gelir valizimi alırım. Sokak kapısını onların, içeridekilerin üzerine kapadı, merdiveni indi. Hafif! Bomboş, hafif! Orada, yukarıda, elektrik akımları bütün gece ölmüş yaşamını aydınlatacaktı.

Lola, "Ne düşünüyorsun?" diye sordu.

"Hiç," dedi Boris.

Plajda oturuyorlardı. Lola bu gece gazinoda şarkı söylemiyordu, bir gala vardı çünkü. Önlerinden bir kadınla bir adam gelip geçmişti, sonra bir asker. Boris askeri düşünüyordu.

Lola sabırsız bir sesle, "Hadi, uslu uslu yanıt ver," dedi, "ne düşünüyorsun, söyle."

Boris omuz silkti, “Şimdi önümüzden geçen askeri düşünüyordum,” dedi.

Lola şaşkın, “Ha!” dedi. “Eee, peki ne düşünüyordun?”

“İnsan bir askeri düşünürken, ne düşünür?”

Lola, “Boris,” diye inledi. “Neyin var senin? Öyle tatlı, öyle yumuşaktın ki. Şimdi yeniden eski Boris oluyorsun. Bütün gün iki laf konuşmadın benimle.”

Boris yanıt vermedi, askeri düşünüyordu. Düşünüyordu: “Şanslı adam. Benim daha sürüklenecek bir yılım var.” Bir yıl: Paris’e dönecekti, Montparnasse Bulvarı’nda, Saint-Michel Bulvarı’nda dolaşacaktı, hep ezbere bildiği yerlerdi buraları, Dôme’a gidecekti, Coupole’a gidecekti, her gece Lola’da yatacaktı. Mathieu’yu görebilsem iyiydi, ama Mathieu cepheye gitmiş olacak. Birden, “Ya diplomam?” diye düşündü. Çünkü, bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de o soğuk şaka vardı: o mahut yüksek öğretim diploması! Babası diplomayı alsın diye mutlak ısrar edecekti, tutturacaktı, Boris, “Renouvier bellek konusunda ne düşünürdü ya da Maine de Biran alışkanlıklar hakkında ne dedi,” diye kafa yoracaktı boşuna. “Hepsi neden komedi oynuyorlar sanki?” diye düşündü. Onu savaş için yetiştirmişlerdi, bu onların hakkıydı, ama şimdi tutmuş diploma alsın diye zorluyorlardı, sanki önünde barış içinde geçecek upuzun bir ömrü varmış gibi. Çok keyifli olacaktı doğrusu: Bir yıl kütüphanelere gidecekti. Maine de Biran’ın Tisserand Yayınları arasında basılmış kitaplarını okur gibi yapacaktı, notlar alıyormuş gibi yapacaktı, sınav hazırlanıyormuş gibi yapacaktı ve bu arada kendisini bekleyen gerçek sınavı düşünmekten vazgeçmeyecekti, durmadan onu düşünenecekti, durmadan korkacak mı, yoksa dişini sıkıp işin altından kalkabilecek mi diye düşünecekti. Lola’ya kötü gözlerle bakarak, “Şu karı olmasaydı,” diye düşündü, “ben şimdiden giderdim, gönüllü giderdim, ama ne güzel bir oyun olurdu bu onlara.”

Lola korkuyla, “Boris!” diye haykırdı. “Nasıl bakıyorsun bana öyle? Beni sevmiyor musun artık?”

Boris, dişlerini sıkarak, “Aksine,” dedi. “Seni ne kadar sevdiğimi bilemezsin. Hayal bile edemezsin.”

Ivich başucundaki lambayı yakmış, çırılçıplak, yatağa uzanmıştı. Kapıyı açık bırakmıştı, koridoru gözlüyordu. Tavanda aydınlık bir halka vardı ve odanın her yanı masmaviydi. Masanın üstünde mavi bir sis dalgalanıyordu, oda limon, çay ve sigara dumanı kokuyordu.

Koridorda bir hışırtı oldu, kocaman bir gölge sessizce kapının önünden geçti.

Ivich, "Hey!" diye bağırdı.

Babası başını çevirdi ve ayıplayan gözlerle baktı.

"Ivich, kaç kez rica ettim sana: Ya giyin, ya kapını kapat!"

Adam hafifçe kızarmıştı ve sesi her günküden daha ahenkliydi.

"Hizmetçi geliverir.."

Ivich heyecansız bir sesle, "Hizmetçi çoktan yattı," dedi. "Seni gözlüyordum. Geçerken o kadar az gürültü ediyorsun ki: Duyamayiveririm diye korktum. Arkanı dön!"

Mösyö Serguine döndü, Ivich kalktı, sabahlığını sırtına geçirdi. Babası, kapının önünde, dimdik sırtıyla duruyordu. Ivich onun atletik yapılı omuzlarına, ensesine baktı, sessizce gülmeye başladı.

"Bakabilirsin."

Adam yüzünü dönmüştü şimdi. İki-üç kez derin derin soluk aldı, sonra yüzünü buruşturdu.

"Çok sigara içiyorsun."

"Sinirden," dedi Ivich.

Adam susuyordu. Lamba iri, kemikli yüzünü aydınlatmıştı. Ivich baktı, onu güzel buldu. Dağ gibi, Niagara Çağlayanı gibi güzel. Sonunda adam, "Gidip yatacağım," dedi.

Ivich yalvardı:

"Ah, yok, gitme baba: Radyo dinlemek istiyorum ben."

Mösyö Serguine, "Ne?" dedi. "Daha neler! Bu saatte... ne oluyoruz?"

Ivich bu itiraza aldıriş etmedi: Babasının her gece saat on birde usulca odasından çıkıp çalışma odasına gittiğini, radyoda haberleri dinlediğini biliyordu. Doksan kilosuna karşın uçarmış gibi hafifti adam.

"Sen istiyorsan otur tek başına dinle," dedi. "Ben sabah erken kalkacağım."

Ivich ağlamaklı bir sesle, "Ama ben o radyoyu ayarlamasını bilmiyorum ki," diye sızlandı.

Babası gülmeye başladı:

"Hahaha! Hahaha!"

Sonra ciddileşerek sordu:

"Müzik mi dinleyecektin? Ama annen uyuyor?"

Ivich öfkeyle, "Müzik dinlemeyeceğim baba," dedi, "müzik dinleyemem ki. Şu kahrolası savaşı ne oluyor, onu öğrenmek istiyorum."

"Gel öyleyse."

Ivich babasının arkasında çalışma odasına indi, ayakları çıp-

laktı. Serguine radyoya eğilmişti, ince uzun, güçlü elleriyle düğmeleri öylesine ustalıkla hareket ettiriyordu ki, Ivich içinin burkulduğunu hissetti, geçmiş yakınlıklarına tuhaf bir hasret duymuştu birden. Ivich on beş yaşındayken, hiç ayrılmazlardı birbirlerinden, hep birlikte dolaşırlardı; Madam Serguine kıskançtı çok; Mösyö Serguine, Ivich'i bir lokantaya götürdüğü zaman kızı karşısına oturturdu, yemekleri Ivich ısmarlardı; garsonlar ona, "Madam!" derlerdi, kız hoşlanır, gülerdi, Mösyö Serguine gösterişli adamdı, zengindi de herhalde. Bir asker marşının son kuplesi duyuldu, sonra bir Alman sinirli bir sesle konuşmaya başladı.

Ivich, suçlandırır gibi, "Baba," dedi, "Almanca bilmiyorum."

Adam bön bir ifadeyle baktı, Ivich, "Mahsus yapıyor," diye düşündü.

"Bu saatte en son haberleri verirler."

Ivich, arada anlamını bildiği "Krieg" sözcüğünü duyabilir miyim diye dikkatle dinlemeye koyuldu. Alman sustu ve orkestra yeni bir marş çalmaya başladı; Ivich'in kulakları parçalanıyordu, ama Mösyö Serguine sonuna kadar dinledi: O askerî müzikten nefret ediyordu.

Ivich, korkuyla, "Eeey?" dedi.

"Çok kötü," dedi Mösyö Serguine. Ama söylediğine dikkat etmiş görünmüyordu.

"Ah!" dedi Ivich. "Çeklerin yüzünden, değil mi?" Boğazı kuru muştı."

"Evet."

Hırsla, "Nefret ediyorum Çeklerden," dedi. Bir an düşündü, sonra, "Ama," dedi, "bir ulus savaşmak istemezse, zorla savaşmazlar ya onu?"

Mösyö Serguine sertçe, "Çocuksun, Ivich," dedi.

"Ya," dedi Ivich. "Ya, evet, çocuğum ya."

Babasının Almanca'yı kendisinden daha iyi anladığından kuşkulananmaya başlamıştı.

"Başka haber yok mu?"

Mösyö Serguine tereddüt etti.

Geldim diye öfkesinden kuduruyor, küçük akşam eğlencesini berbat ettim çünkü. Mösyö Serguine sırlara bayılırdı: Kıyı kıyı saklanan altı valizi, sıkı sıkıya kilitli iki sandığı vardı, ara sıra yalnızken, valizlerini, sandıklarını açar, karıştırırdı. Ivich içi sevecenlikle yumuşayarak baktı, onu o kadar sevimli bulmuştu ki, neredeyse açılacak, korkularını söyleyecekti ona.

Adam, istemeye istemeye, "Az sonra Fransızca haberleri dinleyeceğiz," dedi.

Uçuk renkli gözlerini kızın gözlerine çevirmişti, Ivich babasının kendisi için mi hiçbir şey yapamayacağını anladı, yardım edemezdi ona. Yalnızca sormakla yetindi:

"Savaş olursa, ne olur?"

"Fransızlar kaybeder savaşı.

"Pfüü! Almanlar Fransa'ya mı girer yani?"

"Tabii."

"Laon'a da gelirler mi?"

"Sanırım. Sanırım Paris'e doğru inerler."

Ivich, "Hiçbir halt bildiği yok," diye düşündü. "Boş kafalının biri." Ama kalbi göğsünde deli deli atmaya başlamıştı.

Sorduğu için kendi kendine kızılıyordu. Bolşevikler şatoyu ateşe verdikleri günden beri babası felaketlere bayılır olmuştu, zevk alıyordu sanki. Adam gözlerini kısmıştı, başını salladı:

"He! Hehe! Hehe!"

Saat on bir buçuk. Ölü bir sokaktı bu, gölgeler sokağı boğmuş, öldürmüştü; uzaktan uzağa bir fenerin ışığı. İki yanı adsız, sahipsiz dev mezarlarla çevrili, yokluğa giden bir sokak. Bütün panjur-lar kapalı, tek bir ışık sızıntısı yok. Delambre Sokağı'ydı bu. Mathieu Cels Sokağı'nı, Froide-Vaux Sokağı'nı yürümüşü, Maine Bulvarı'nı geçmişti, Gaité Sokağını geçmişti; hepsi birbirine benziyordu: henüz ılık, ama şimdiden tanınmayacak kadar değişmiş, şimdiden bir savaşın sokakları. Bir şeyler yitmiş, yok olmuştu. Paris şimdiden kocaman bir sokaklar mezarlığıydı.

Mathieu, Dôme'a girdi, Dôme oradaydı çünkü. Bir garson, yüzünde nazik bir gülümsemeyle ona doğru koştu: Ufacık tefecik bir çocuktu bu, gözlüklü, kurnaz ve iyi niyetli gözleri vardı. Yeniydi herhalde: Eskiler müşteriyi bir saat bekletir, sonra ilgisiz telaşsız adımlarla gelir ve gülümsemeden, ne istediğini sorarlardı.

"Henri nerede?"

"Henri mi?" diye sordu garson.

"Gözleri dışarı uğramış gibi patlak, iri bir esmer garson vardı."

"Ha! O mu, askere gitti."

"Jean?"

"Sarışın olan mı? O da gitti. Ben onun yerine geldim."

"Bir şarap verin," dedi Mathieu.

Garson koşarak uzaklaştı. Mathieu gözlerini kırıştırdı, sonra salonu şaşkın bakışlarıyla seyretti. Temmuzda Dôme'un bir belli sı-

nırı yoktu, döner kapılarından, pencerelerinden dışarı, geceye akıyor, sokağa doğru savruluyordu, gelip geçenler, Montparnasse Bulvarı'nda sıra bekleyen arabalardaki şoförlerin ellerinde, yüzlerinin sol yanında kımıldayan bu küçük süt gölünde dolaşıyorlardı. Bir adım daha: İnsanlar bu kez kırmızıya dalıyorlardı, şoförlerin hareketsiz profilleri kırmızıydı: Rotonde'du orası. Şimdi dışarının karanlığı camlara yaslanıyordu: Dôme kendi içine çekilmişti, kabuğuna; o kendi bedenlerinin gecelere özgü gölgesi olan erimiş, varlıklarına karışmış aydınlıktan yoksun, büzülmüş, kupkuru masalardan, sandalyelerden, bardaklardan bir koleksiyon. Alman sığınmacılar, Macar piyanist, gece-gündüz için ihtiyar Amerikalı kadın yok olmuşlardı ortadan. Hepsi gitmişlerdi, o elleri masanın altında birbirine kenetli, gözleri uykusuzluktan pembe pembe, sabahlara kadar aşktan söz eden tatlı, çekici kızlar, oğlanlar gitmişlerdi. Solunda bir subay, bir komutan, karısıyla oturmuş, çorba içiyordu. Karşıda, Uzakdoğulu bir küçük orospu, kremalı kahvesinin önünde, rüya görüyordu; bir yüzbaşı yemek yiyordu. Sağda, üniformalı bir genç adam, bir kadına sınıksıkı sarılmıştı, Mathieu tanıdı onu, Akademi'de öğrenciydi, ince uzun, soluk yüzlü bir çocuktü, üniforma ona korkutucu, vahşi bir yüz vermişti. Yüzbaşı başını kaldırdı, gözleri duvarı delip geçti; Mathieu bu bakışın peşi sıra gitti: Sonda, en sonda bir istasyon vardı, istasyonda lambalar, raylarda akseden ışık vardı, yüzleri kül rengi, sağlıksız, yorgun adamlar, vagonlarda dimdik, yan yana, elleri dizlerinin üzerinde, kımıldamadan oturan, gözleri uykusuzluktan kocaman kocaman açılmış adamlar vardı. Temmuzda, lambaların altında masalarda çepeçevre oturuyorduk, gözlerimiz birbirinden ayrılmıyordu, bakışlarımızın en ürkeği bile kaçıp gitmiyordu. Şimdi kaçıyor bakışlar, Wissembourg'a, Montmedy'ye doğru kaçıyor; insanlar Dôme'u da silah altına çağırmişlar, onu gerektiği an ilk olarak kullanılacak bir savaş aracı haline getirmişler: karın doyurulacak bir yer. "Haha!" diye düşündü Mathieu. "Şimdi hiçbir şeyi tanımıyorum ben, hiç kimseyi tanımıyorum. Arımda bıraktığım bir şey yok, hiçbir şey için dertlenmiyorum."

Hindiçinili kız gülümsedi. Küçük elleri vardı, küçücüktü. Mathieu iki yıldır, bir gece bu kızla yatmayı vaat ediyordu kendine. Şimdi sırasıydı işte. Dudaklarımı soğuk derisinde dolaştırırım, böceğe benzer, küfe benzer kokusunu çekerim içime; kızın profesyonel parmaklarının altında çırılçıplak olacaktı, herhangi biri olacaktı; içimde eskiden kalma, ihtiyar bir yer var, ölesiye istiyor bunu; kızın gülümseyen gözlerine bakarak gülümsemek yeterdi.

“Garson.”

Garson koştı:

“On frank mösyö.”

Mathieu parayı verdi, çıktı. Henüz çok fazla tanımıyorum onu.

Hava kararmıştı. Simsiyahtı. İlk savaş gecesi. Hayır, tam değil. Evlerin bağına takılıp kalmış birçok aydınlık vardı daha. Bir aya kadar, on beş güne kadar ilk alarm düdüğü bu ışıkları üfleyip söndürecekti, şimdilik bu basit bir denemeydi. Ama ne olursa olsun, pembe pamuktan yapılmış tavanını kaybetmişti Paris. Mathieu, ilk kez kentin üstünde, tepede, boşlukta asılı kalmış koyu renkli bir buhar görüyordu: Gökyüzüydü bu. Juan-les-Pins’in, Toulouse’un, Amiens’in göğü, kent için, uzak çayırlar için, bütün Fransa için aynı, tek ve olarak kullanılacak bir savaş aracı haline getirmişler: karın doyurulacak bir yer. “Haha! Ayrıcalığı olmayan, sıradan, herhangi bir gök. Bu görkemli eşliğin altında ben: herhangi biri.” Herhangi bir yerde, herhangi biri: İşte savaş buydu. Gözlerini aydınlık bir levhaya dikmişti, gerçekten görebilmek için okudu: “Paris, Raspail Bulvarı”. Bunları da almışlardı askere, bu lüksü hatırlatan adları, genelkurmayın bir haritasından ya da bir resmî tebliğin satırları arasından çıkmışa benziyordu bunlar da. Raspail Bulvarı’ndan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Yollar, yollar, yalnızca yollar, kuzeyden güneye, doğudan batıya akan, üzerleri numaralı yollar. Ara sıra, bir-iki kilometrede bir yolları süslüyor, dolduruyorlardı, kaldırımlar, evler topraktan fıskırıyordu, bunlara sokak deniyordu, cadde deniyordu, bulvar deniyordu. Ama bu asla bir yol parçasığından başka bir şey değildi; Mathieu yürüyordu, 14 numaralı devlet yolunun küçük kollarından birinde, yüzü Belçika sınırına dönük, yürüyordu. Sağa, Doğu Demiryolu Şirketi’nin rayları boyunca uzanan geniş araba yoluna saptı, eski Rennes yoluna. Bir alev onu yakaladı, bir sokak lambasının direğini karanlıktan çıkardı, söndü: Sağ kıyıdaki garlara doğru hızla yol alan bir taksi geçmişti yanından. Onu siyah, içi subay dolu bir araba takip etti, sonra her şey sessizliğe gömüldü. Yolun kenarında, bu ilgisiz kılınmış göğün altında, evler en kaba hatlı görevlerini yapar hale getirilmişti: Bunlar bir genelkurmay raporu diliyle işe yarıyordu: askere alınabilirler için ve askere alınmışların aileleri için yatakhane-yemekhane. Şimdiden bu evlerin son işlevinin ne olacağını kestirebiliyordu insan: “Stratejik noktalar” olacaktı bunlar günün birinde, sonra da, biraz irice hedefler. Ondan ötesi, istedikleri gibi yerle bir edebilirler Paris’i, Paris çoktan ölmüştü. Yepyeni bir dünya doğ-

mak üzereydi: makinelerin katı ve maddeci dünyası.

Bir ışık sütunu Deux Magots Kahvesi'nin perdelerinden dışarı sızıyordu. Mathieu terasta oturmuştu. Ardında, insanlar karanlıkta fısıldaşıyorlardı: Son müşterilerdi. Hava serinlemeye başlamıştı.

“Bir bira, lütfen,” dedi Mathieu.

Garson, “Neredeyse gece yarısı olacak,” dedi, “artık terasa servis yapmıyoruz.”

“Yalnızca bir bira.”

“Peki, ama çabuk için.”

Ardında bir kadın gülmeye başlamıştı. Döndüğünden beri duyduğu ilk kahkahaydı: Hemen de şaşırttı Mathieu'yu. Buna karşın kendini dertli hissetmiyordu, ama canı gülmek de istemiyordu. Gökte bir bulut ikiye parçalandı ve yıldızlar görüldü. Mathieu, “Savaş!” diye düşündü.

“Hemen hesabı görebilir miyiz? Sonra rahat bırakmış olurum sizi.”

Mathieu parayı verdi, garson içeri girdi. Gölge bir adamla gölge bir kadın kalktılar, masaların arasında sıyrıldılar ve gittiler. Mathieu terasta yalnız kaldı. Başını kaldırdı, alanın karşı tarafında, yepyeni, karanlık gökte bembeyaz bir kilise gördü. Bir köy kilisesi. Dün yerinde tam Paris'e özgü, Paris'e yakışır bir anıt yükseliyordu: Saint-Germain-des-Prés Kilisesi; tarihi bina, Mathieu sık sık Ivich'e o kilisenin kemerli kapısında randevu verirdi. Yarın, belki Deux Magots'nun karşısında ağır topların inatla gülle yağdıracağı parçalanmış, kırılmış bir taş yığınının başka bir şey bulunmayacağı. Ama bugün... bugün Ivich Laon'daydı, Paris ölmüştü, Barış'ın cesedini yeni gömmüşlerdi, savaş henüz ilan edilmemişti. Bir meydana oturtulmuş büyük, beyaz bir biçim vardı yalnızca, gecenin beyaz kabukları. Bir köy kilisesi. Güzeldi, yeniydi ve hiçbir işe yaramıyordu. Hafif bir rüzgâr esti; bir otomobil geçti, bütün ışıkları sönmük; sonra bisikletli bir adam geçti, toprağı titreten iki kamyon geçti. Taştan hayal bir an sallandı, sendeledi, sonra rüzgâr kaldı, sessizlik geri geldi ve hayal yeniden var oldu bembeyaz, hiçbir işe yaramayan, insanlığa sığmaz, haşin, acımasız hayal, bütün o yatay duran makinelerin, araçların ortasında dimdik, Batı yolunun kıyısında; taş yığınının dokunulmaz, hükmedilmez, çıplak geleceği. Ölümsüz. O taş yığınını mahvetmek, bin parçaya ayırmak için gökte bir küçücük siyah nokta yetecekti, ama yığın buna karşın sonsuzluğa dek yaşamakta devam edecekti. Yapayalnız bir adam, bu yıkılabilir ölümsüzlüğün karşısında karanlığın kemirdiği, yut-

tuğu, unutulmuş bir yalnız adam. Ürperdi ve düşündü: Ben de ölümsüzüm.

Acı vermeden olmuştu bu. Paris'i seven, sokaklarında dolaşan yumuşak, ürkek bir adam vardı. Bu adam ölmüştü. Waldeck-Rousseau kadar, Thureau-Dangin kadar ölmüştü; yeryüzünün geçmişine gömülüp kalmıştı, yaşamı Üçüncü Cumhuriyet'in arşivlerine geçirilmişti; günlük masrafları 1918 öncesi dönemin geçim ortalaması hesapları için kaynak olacaktı, iki savaş arası burjuva sınıfların yaşamı incelenirken mektuplarından faydalanılacaktı, kaygıları, karsızlıkları, utançları ve pişmanlıkları tartışılarak, İkinci İmparatorluk Fransa'sının ahlakı, örfü, gelenekleri konusunda hüküm verilecekti. Bu adam kendi ölçülerine göre bir gelecek yontmuştu kendine, yollarını tıkamış, kirletmiş, işaretler, randevular, olmayacak hayaller, tasarılarla tıklım tıklım doldurmuştu. Tarihe ait, ölüme mahkûm bir küçük gelecek: Savaş olanca ağırlığı ile gelmişti günün birinde, üzerine düşmüş ve küçük geleceği ezmişti. Ama buna karşın, bu ana kadar, adı Mathieu olan bir şey kalmıştı gene, bütün gücüyle sınıksız sarıldığı, yapıştığı bir şey. Bu şey'in ne olduğunu söyleyemezdi. Belki çok eski bir alışkanlık, düşüncelerini hayalindeki Mathieu'ya göre seçme, bu hayali bir günden ertesi güne düşüncelerinin akışına göre yenileme, yediklerini içtiklerini, hatta gördüğü ağaçları, evleri bile bu düşüncelere, bu hayale uydurma alışkanlığı. Yumruklarını gevşetti ve kendini bıraktı: Bu içinde, ruhunda çok derin, uzak bir yerlerde, sözcüklerin artık anlam taşımadığı bir yerlerde olup bitiyordu. Kendini bıraktı: Bir bakıştan başka bir şey kalmadı geriye. Yepyeni, tutkusuz bir bakış, basit, sıradan bir şeffaflık. Sevinçle "Ruhumu kaybettim," diye düşündü. Bir kadın şeffaflığın içinden geçti. Acele ediyordu, topukları taşlara vurarak ses çıkarıyordu. Hareketsiz, kıpırtısız bakışın içinden, kaygılı, kuşkulu, ölme mahkûm, gelip geçici, binbir küçük, alelaide tasarıyla kemirilmiş, didiklenmiş bir yaratık olarak geçti, elini alnına götürdü, yüzüne düşen bir tutam saçı geriye attı, yürüyordu. Ben de bu kadın gibiydim: bir kovan, tasarı kovanı. Onun yaşamı benim yaşamım: Bu bakışın, bu ilgisiz göğün altında bütün yaşamlar birbirine denktir. Gölgeler kadını almıştı, topukları Bonaparte Sokağı'nın taşlarında ses çıkarıyordu; bütün insanların yaşamı karanlıklara gömülecek, yutulacaktı, topukların taşlarda çıkardığı ses duyulmaz oldu.

Bakışım. Çan kulesinin belirsiz beyazlığına bakıyordu. Her şey ölmüş. Bakışım ve bu taşlar. Ölümsüz ve madenî. Eski geleceğimde kadınlar ve adamlar beni bekliyorlardı, 20 Haziran 1940'ta, 16 Eylül

1942'de, 8 Şubat 1944'te beni bekliyorlar, bana el sallıyorlardı. Şimdi, göz alabildiğine, geleceğe bel bağlayan, uman yalnızca bakışım, şu taşların umut ettiği gibi, umut eden taşlar gibi, yarın, sonraki gün, sonsuzluğa kadar. Bir bakış ve deniz kadar engin bir sevinç; bu bir bayramdı. Ellerini dizlerine koydu, sakın olmak istiyordu: Yarın, çünkü Mathieu oluvermeyeceğimi kim garanti edebilirdi bana? Ama korkmuyordu. Kilise yıkılabilir, bir obüsün açtığı delikte ölüp gidebilirim, yaşamımın içine düşebilirim yeniden: Hiçbir şey benden bu ölümsüz anı koparıp alamaz. Hiçbir şey: Siyah göğün altında taşları tutuşturan o kupkuru yıldırım var olacaktı her zaman, sonsuzluğa dek; sonsuzluğa dek mutlak; mutlak, nedensiz, mantıksız, amaçsız bu süreklilikten başka geçmişti, geleceği olmayan, karşılıksız, apansız ve inanılmayacak kadar güzel. Birden, "Özgürüm," dedi. Ve sevinci, bir anda ezen, öldüren bir korkuya döndü.

Irène'in içi sıkılıyordu. Hiçbir yenilik yoktu günlerinde, orkestra *Music Maestro Please*'i çalıyor. Marc ona fok balığı gözleriyle bakıyordu. Hiçbir zaman bir yenilik olmazdı zaten ya da bir şeyler olursa, onu da tam olurken fark edemezdi insan. İsveçli bir kadını gözleriyle kovalıyordu bir saatten beri, müzik kesildiği zaman bile oturmadan, dinlenmeden dans eden iriyarı, sarışın bir genç kadın; "İyi giyinmiş," diye düşündü. Marc da iyi giyinmişti: Herkes iyi giyinmişti, kırmızı elbisesiyle kendini kirli ve bakımsız hissediyordu, çok da umursanıyordu aslında, giysilerini seçerken çok zevksiz olduğunu biliyordu, hem sonra yenilerini almak için parayı nereden bulacaktı? Yalnızca zengin, gösterişli yerlere gidince göze çarpmamaya dikkat etmek gerekti. Şimdiden yarım düzine adam ona bakmaya başlamıştı bile, havı dökülmüş, parlamış ucuz kumaştan eski suratlı bir elbise, erkeklerin iştahını kabartacak hale getiriyordu insanı, insanın karşısında daha az çekingen oluyorlardı. Marc rahattı, kendine güveniyordu, çünkü zengindi; onu zengin, gösterişli yerlere götürmekten hoşlanıyordu, çünkü orada Irène hemen kendisinden daha aşağı konuma düşüyordu, böylece onu karşı koyamaz hale getirdiğine inanıyordu.

Marc, "Niye istemiyorsunuz?" diye sordu.

Irène irkildi.

"İstemiyor muyum, neyi? Ha, evet..."

Gülümsedi, yanıt vermedi.

"Ne düşünüyorsunuz?"

"Kadehimin boş olduğunu düşünüyordum. Bana bir Cherry Gobler daha söyleyin."

Marc bir Cherry Gobler daha söyledi. Ona bir şeyler ısmarlatmak hoşuna gitmiyordu, çünkü genç adamın her gün, o günün masrafını inceden inceye defterine yazdığını biliyordu. O gece deftere, "İrène'le çıktım, bir cin-fiz, iki Cherry Gobler: Yüz altmış beş frank," diye yazacaktı. Adamın parmaklarının ucuyla usul usul kolunu okşadığını fark etti, epeydir bununla eğleniyordu.

"Söyleyin, ama İrène, söyleyin: Niye istemiyorsunuz?"

İrène esneyerek, "İşte, öyle," dedi. "İstemiyorum. Neden bilmem."

"Eh, madem gerçekten bilmiyorsunuz nedenini, öyleyse..."

"Aaa, hayır, hayır! Öyle değil! Aksine. Biriyle yattım mı neden yattığımı bilmek isterim. Ya gözleri için ya söylediği bir cümle için ya da yalnızca güzel olduğu için..."

Marc alçak sesle, "Ben güzelim," dedi.

İrène gülmeye başladı ve Marc kıpkırmızı oldu, acele, "Ne demek istediğimi anladınız siz," dedi.

"Evet," dedi İrène, "iyi, çok iyi."

Marc, genç kadının bileğini yakaladı.

"İrène," dedi, "İrène! Tanrım! Ne yapmamı istiyorsunuz?"

Kavgacı, hırçın bir saygıyla genç kadına doğru eğilmişti, heyecanla sık sık soluk alıyordu. İrène, "Ne kadar içim sıkılıyor," diye düşündü.

"Hiç. Hiçbir şey yapmayın. Yapacak bir şey yok."

"Ya!" dedi Marc.

Bileğini bıraktı, beyaz dişlerini göstererek başını geriye attı, İrène aynadaki hayaline bakıyordu; iri güzel gözlü, ufacık, hizmetçi kılıklı bir genç kadın: "Tanrım! Şu surat için ne olmadık hikâyeler..." diye düşündü. Bütün bunlardan kendi için, Marc için utanç duyuyordu, her şey öylesine yavan, öylesine iç sıkıcıydı ki; şimdi neden istemediğini kendi de bilemiyordu; boşuna sorun çıkarıyorum; ona, "İstiyor musunuz? Peki, gidelim öyleyse. Gidelim: Bir otel odasında bir yarım saat, bir geçit yalnızca; adam sen de! Bir yatakta çabucak olup bitecek bir kepezelik; sonra, sonra gene gelir otururuz şuraya, yakamı bırakırsınız siz de artık," demek daha kolay değil miydi sanki? Ama şu zavallı, yoksul bedenine hâlâ gerektiğinden fazla önem veriyordu anlaşılan: Rızâ olmayacağını, olamayacağını hissediyordu.

"Çok tuhafsız," dedi Marc.

Büyük, güzel gözlerini iri iri, kötü kötü açmıştı, şimdi bana eziyet etmeyi deneyecek, sonra da özür dileyecek arkasından, her zaman böyle olur, âdettir.

Alayla, "Nasıl da savunuyorsunuz kendinizi," dedi Marc. "Sizi dört yıldır tanımasam, ahlak numunesi bir namuslu kadın olduğunuza inanırdım."

İrene ani bir ilgiyle genç adama bakmaya başladı, düşünüyordu. Düşündüğü zaman, çok daha az sıkılıyordu içi.

"Haklısınız," dedi, "çok tuhaf bir şey bu: Ben kolay bir kadının aslında, gerçekten kolayım, ama buna karşın sizinle yatmaktansa kıyma gibi doğranmayı tercih ediyorum. Şimdi bunu anlayın bakalım! Anlayın, bana da açıklayın!" Genç adama uzun uzun, dikkatle baktı, sonra, "Hatta sizden hoşlanmadığımı da söyleyemem," dedi.

"Şşşt, yavaş konuşun," dedi Marc. "Yavaş konuşun." Kinle ekledi: "İncecik, çingirak gibi bir sesiniz var, ta uzaklardan duyuluyor." Sustular. Çiftler dans ediyor, orkestra *Caravane*'ı çalıyordu. Marc kadehini örtünün üzerinde sağa sola çeviriyor, buz parçaları birbirine çarparak incecik sesler çıkarıyordu. İrene birden o dayanılmaz iç sıkıntısına gömülmüştü gene.

"Aslında," dedi Marc, "ben sizi arzu ettiğimi gerektiğinden fazla gösterdim galiba."

Ellerini açarak masaya koymuştu, ağır hareketlerle, usul usul örtüyü okşuyordu; erkeklik onurunu bulmaya çalışıyordu yeniden. Ne önemi vardı, beş dakikaya kalmaz, eski kendine güvenen Marc olurdu. İrene ona bakarak gülümsedi, Marc onun kendi kendisi hakkında düşünmesine yol açmıştı.

"Herhalde," dedi, "öyle sanıyorum. Sanıyorum ki o yüzden."

Marc, ona bir sisin ardından görünüyordu. Kalbinden gözlerine yükselmiş küçük, korkak bir şaşkınlık sisi. Kendini böyle göz alabildiğine uzanıp giden ve yanıt veremediği sorularla şaşkın, yılığın hissetmeye bayılıyordu. Anlattı:

"Beni çok fazla arzularsa birisi, bu beni şaşırtıyor, tedirgin ediyor. Bakın! Marc; kendimi gülünç hissediyorum: Hitler belki yarın saldıracak bize, siz burada, ben sizinle yatmıyorum diye sorun çıkarıyorsunuz. Benim gibi sıradan bir kadın uğruna bu hallere düşmeniz için pek zavallı bir adam olmanız gerekir. Oysa..."

Marc, korkunç bir öfkeyle, "Bu yalnızca beni ilgilendirir," dedi.

"Aksine, beni de ilgilendirir: Bana olduğumdan fazla değer vermeleri hiç hoşuma gitmez."

Bir sessizlik oldu. İnsanlar birer hayvandı aslında, bir içgüdü yüzünden kocaman kocaman sorunlar yaratıyorlardı. Marc'a gözücuyla baktı: Tamam, şimdi sönecek, boşalacak. Yüzü değişiyor, çiz-

gileri çöküyordu, ama en feci an henüz gelmemiştir; bir kez, Melody's'de, koca adam ağlamıştı. Ağzını açtı, Irène telaşla, "Susun, Marc, rica ederim," dedi, "susun: Ya çocukça bir şey söyleyeceksiniz ya da gereksiz bir sözle beni kırmaya çalışacaksınız şimdi."

Adam onu duymuyordu; başını sağdan sola, soldan sağa çeviriyordu, yüzünde alınyazısına boyun eğmiş bir insanın ölümü hatırlatan tuhaf ifadesi vardı; alçak sesle, "Irène," dedi, "gideceğim ben."

"Gidecek misiniz? Nereye?"

"Aptal gibi sormayın. Ne demek istediğimi anladınız."

"Peki sonra?"

"Gidişim sizi ilgilendirir sanıyordum."

Irène yanıt vermedi: Gözlerini kırpmadan genç adama bakıyordu. Marc başını çevirerek alçak sesle devam etti:

"14'te pek çok kadın, kendilerini seven adamlara verdiler kendilerini, yalnızca gidecekleri için hem de."

Irène yanıt vermedi. Marc'ın elleri titremeye başlamıştı.

"Irène," dedi, "sizin için o kadar basit bir şey ki bu, oysa benim için değeri çok büyük. Hele şu anda..."

"Bu hiçbir şeyi değiştirmez," dedi Irène.

Marc şiddetli bir hareketle ondan yana döndü.

"Hey Tanrım! Sonunda, gidiyorsam, sizin için dövüşeceğim, anladınız mı?"

"Sersem!" dedi Irène.

Marc'ın öfkesi bir anda söndü; gözleri kızardı.

"Size sahip olmadan geberip gideceğimi düşündükçe deli oluyorum."

Irène kalktı.

"Gelin dans edelim," dedi.

Marc uslu bir çocuk gibi kalktı, dans ettiler. Genç kadının bedenine bütün bedeniyle yapışmıştı, kocaman adımlarla pistin çevresinde dolaştırıyordu onu; birden, Irène'in soluğu kesildi.

"Ne var?" diye sordu Marc.

"Hiç."

Oldukça güzel, ama otuzunu geçmiş görünen bir Zenci kırmasının yanında ciddi bir yüzle oturan Philippe'i tanımıştı. "Buradaymış! Onlar onu ararken, o buradaymış!" Gözlerinin altındaki mor lekelerle genç adam solgun görünüyordu. Irène, Marc'ı kalabalığın ortasına doğru itti: Philippe'in onu görmemesi gerekti. Orkestra sustu, masaya döndüler. Marc sandalyesine düşer gibi oturdu.

Irène, Zenci kadının önünde eğilen iriyarı adamı gördüğü sıra oturmak üzereydi.

“Oturun,” dedi Marc. “Sizi ayakta görünce rahatsız oluyorum.”

Irène sabırsız bir sesle, “Bir dakika!” dedi.

Zenci tembel hareketlerle kalktı, iri adam onu kollarına aldı. Philippe birkaç saniye tuzağa yakalanmış bir vahşi hayvan gibi baktı, Irène kalbinin göğsünü parçalayacakmış gibi çarpmaya başladığını hissetti. Ve çocuk birden fırladı, dışarı çıktı.

“Bir dakika! Özür dilerim,” dedi Irène.

“Nereye gidiyorsunuz?”

“Tuvalete. Tamam mı, oldu mu?”

“Tuvalete gider gibi yapacaksınız, sonra beni bırakıp kaçacaksınız, biliyorum.”

Irène masanın üzerinde duran çantasını işaret etti.

“Çantam benim yerime burada kalsın.”

Marc yanıt vermedi, belirsiz birşeyler homurdandı; Irène dans edenleri savurarak pistten geçmişti bile.

Bir kadın, “Kadın çıldırmış,” diye söylendi. Marc ardından ayağa kalkmıştı, onun, “Irène!” diye haykırdığını duydu.

Ama çoktan dışarıdaydı Irène; ne olursa olsun hesabı görmesi için en azından bir beş dakika oyalanmak zorundaydı. Sokak karanlıktı. “Ne aptallık!” diye düşündü. “Kaybettim onu.” Ama gözleri karanlığa alışınca, genç adamın Trinité’ye doğru kaldırımında uzaklaştığını gördü, duvarlara yapışarak, koşar gibi yürüyordu. Irène koşmaya başladı: “Çantam ne olursa olsun, içinde olan biten bir pudriyerle yüz frank, bir de Maxime’in mektupları var zaten.” Koşmak hoşuna gitmişti. İkisi peş peşe koşarak bir yüz metre gittiler, sonra Philippe o kadar ani durdu ki, Irène neredeyse üzerine düşecekti. Hızla ileri atıldı, yanından gelip geçti, az ötede bir apartmanın kapısını üst üste iki kez çaldı. Philippe arkasından gelip geçerken kapı açılmıştı. Bir saniye bekledi, sonra sanki içeri girmiş gibi kapıyı hızla çekerek kapadı. Philippe şimdi ağır ağır yürüyordu, arkasından gitmek çocuk oyuncağıydı. Bazen karanlık, küçük bedenini yutuyordu, sonra az ileride, bir sokak lambasının yuvarlak ışık yağmuru altında yeniden meydana çıkıyordu. “Ne eğlenceli!” diye düşündü Irène. İnsanları sinsi sinsi takip etmeye bayılırdı; ömründe ilk kez gördüğü bir insanın bile peşi sıra, saatlerle dolaşabilirdi.

Bulvarlarda hâlâ kalabalık vardı ve büyük mağazalar, vitrinler, kahveler yüzünden caddeler daha aydınlıktı. Philippe ikinci kez durdu, ama bu kez Irène yakalanmadı; genç adamın hemen ar-

dında karanlığa sığındı, bekledi. “Belki bir randevusu var,” diye düşünüyordu. Philippe ondan yana döndü, yüzü sapsarıydı; birden konuşmaya başladı, Irène bir an, onun kendisini tanıdığını sanarak korktu, ama karanlıkta yüzünü görmesine imkân olmadığını biliyordu. Genç adam sendeleyerek bir adım geri gitti, dişlerinin arasından anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu, gözleri dehşetten büyümüşü, kan çanağı gibiydi. Irène ürperdi. “Delirmiş bu.”

İki kadın geçiyordu, başlarında şapkalarıyla iki taşralı kadın. Philippe koşarak yanlarına sokuldu, çılgın gözleriyle onlara baktı.

“Kahrolsun savaş!” dedi.

Kadınlar başlarını eğdiler ve ona bakmadan adımlarını sıklaştırdılar. Philippe sallanarak geri çekildi, kadınlara yol verdi, sonra uzun uzun artlarından baktı. Irène’in genzini tıkayan ağır bir lavanta kokusu caddeyi doldurdu, genç, çok boyalı bir kadını gelen, ağır ağır yürüyordu, güzeldi. Philippe görmüştü, karanlıktan çıkıp geldi, kadının önüne geçti, durdu. Genç orospu durmuş gülümsüyordu, ama Philippe’in gözlerinde o değişmeyen çılgın ifade vardı hâlâ, birkaç saniye, kımıldamadan, kadına baktı, sonra boğazından yıtılırcasına çıkan boğuk bir sesle feryat etti:

“Kahrolsun savaş, kahrolsun Daladier! Barış, yaşasın barış, yaşasın barış...”

“Deli!” dedi kadın.

Philippe’i itti, yürüdü. Philippe başını sallıyordu, öfkeyle sağa sola baktı, sonra birden ani bir kararla Richlieu Sokağı’nın karanlıklarına daldı. Irène o kadar şiddetle güldü ki, sustu, korkmuştu: Philippe duyabilirdi sesini.

“İki dakikası var.”

Düğmeyi ileri geri oynatıyordu, bir caz müziği duyuldu, bir saksofondan dört nota, gökte kayan yıldız gibi parladı söndü.

“Ay, dur dur,” dedi Ivich. “Bir dakika dinleyelim, ne güzel.”

Mösyö Serguine düğmeyi çevirmekte devam ediyordu, saksofonun yerini uzun, sürüklenen, sert bir gürültü almıştı, yaşlı adam Ivich’e küçümseyen gözlerle bakarak, “Bu vahşi havaların nesini seviyorsun?” dedi.

Zencilerden nefret ederdi. Münih’teki öğrencilik günlerinden tadına doyamadığı anılar saklamıştı, Wagner hayranlığı da bunlar arasındaydı.

“Vakit tamam,” dedi.

Radyoyu bir ses titretti. Gururlu, nazik, gerçek bir Fransız sesi, nutkun bütün o yilankavi dolambaçlarını, iniş çıkışlarını uyum-

la dile getiren, ie işleyen, insana egemen olan, kavrayan bir ses, bir erkek, bir ağabey sesi. Fransız seslerinden nefret ederim. Babasına bakarak gülümsedi ve eski yakınlıklarından bir parça koparabilmek için, alçakça ihanet etti:

“Fransızların seslerinden nefret ediyorum.”

Mösyö Serguine usulca kıkırdadı, ama yanıt vermedi, eliyle kızına sus diye işaret etti.

Ses, “Bugün İngiliz başbakanının özel temsilcisi bir kez daha Almanya’da Şansölye Hitler’le görüşmüştür,” dedi. “Şansölye Hitler, yarın saat on dörde kadar Prag’dan Almanların yaşadığı bölgeler hakkında uygulanacak yeni rejim konusunda inandırıcı bir yanıt gelmediği takdirde Almanya’nın gerekli zor tedbirlerine başvuracağını bildirmiştir.

“Güvenilir kaynaklardan bildirildiğine göre Şansölye Hitler, pazartesi günü ilanı beklenen ve kuşkusuz İngiltere Başvekili Chamberlain’in mesajı üzerine geri bırakılan genel seferberliği derhal ilan etmek üzere hazırlıklara başlanılmasını emretmiştir.”

Ses sustu. Ivich kupkuru, bakışlarını babasının gözlerine kaldırdı. Adam bütün bu sözleri budalaca bir huzur içinde dinlemiş benziyordu.

Ivich, dikkatle bakarak, “Nedir bu şimdi,” diye sordu, “seferberlik ilanı tam olarak ne anlama gelir yani?”

“Savaş anlamına gelir tabii.”

“Ama kesin, kesin değil, değil mi?”

“Hey Tanrım...”

Ivich müthiş bir öfkeyle, “Dövüşmeyeceğiz biz,” dedi, “Çekler yüzünden dövüşmemize imkân yok!”

Mösyö Serguine tatlı tatlı gülümsedi.

“Bilirsin,” dedi, “seferberlik ilan edilince...”

“Ama biz savaşmak istemiyoruz.”

“Savaşmak istemeseydik, genel seferberlik ilan etmezdik.”

Ivich, dehşetle baktı.

“Genel seferberlik mi?” dedi. “Biz mi? Biz de mi genel seferberlik ilan ediyoruz?”

Adam kızardı.

“Hayır,” dedi, “Almanları kastediyorum.”

Ivich, kuru bir sesle, “Ha,” dedi. “Ben Fransızlardan söz ediyorum.”

Ses, sağlıklı ve uyuşturuocu, devam etti:

“Berlin’deki yabancı kaynaklardan bildirildiğine göre...”

“Şşşt!” dedi Mösyö Serguine.

Yüzü radyoya dönük, yeniden oturdu. Ivich kederle, “Kimse-sizim ben,” diye düşündü. Sonra usulca döndü, parmaklarının ucu-na basa basa odadan çıktı, koridoru geçti, odasına girdi, kapıyı ka-padı, kilitledi. Dışleri birbirine çarpıyordu. “Laon’dan geçecekler,” diye düşündü, “Paris’e gelecekler, yakacaklar Paris’i; Seine Cadde-si’ni, Gaité Sokağı’nı, Rosier Sokağı’nı, Montagne-Sainte-Genève’i yakacaklar; Paris’i yakarlarsa beynime bir kurşun sıkırım.” Kendini boylu boyunca yatağına attı, birden, “Grevin Müzesi?” diye düşündü. Hiç gitmemişti Grevin Müzesi’ne, Mathieu ona eylül-de müzeyi gezdireceğine söz vermişti ve onlar bombalarını atacak-lar, Grevin’i bir taş yığını haline getireceklerdi. Ya bu gece gelirler-se? Kalbi göğsünü parçalayacakmış gibi atıyordu: Bu gece Paris’i yakmak isteseler kim engel olabilirdi onlara? Elleri, dirseklerin-den aşağısı buz kesmişti: Belki şu anda Paris bir kül yığınıydı ve halkı dehşete düşürmemek için söylemiyorlardı bunu. Ama ulusla-rarası anlaşmalarla korurlardı Paris’i, kesinlikle korurlardı. Nasıl öğrenmeli bunları? Hırsla, “Bütün bunları bilenler vardır,” diye dü-şündü. “Bense hiçbir şey bilmiyorum, beni kaz gibi büyüttüler, hiç-bir şey söylemeden, anlatmadan; Latince öğrettiler ve başka hiçbir şey söylemediler. Sonra da, işte: Al sana!” İcini dolduran dehşet hissiyle, “Ama yaşamaya hakkım var benim,” diye söylendi. “Beni yaşayayım diye dünyaya getirdiler, ben de yaşamak istiyorum. Hakkım var buna.” Birden kendini bu soğuk, korkunç dünyada öy-lesine yüzüstü bırakılmış, terk edilmiş hissetti ki başını yastıklara gömdü, ağlamaya başladı, peş peşe üç-beş hıçkırık bütün bedenini sarstı. “Haksızlık bu!” diye mırıldandı. Bu işin yoluna girmesi en az beş yıl, sekiz yıl sürerdi, kadınlar hep hastabakıcı elbisesi giyer-di o zaman. “Savaş bittiği zaman ben ihtiyarlamış olacağım.” Ama gözyaşları akılmıyordu, kalbinin ortasında kocaman bir buz parçası vardı. Birden doğruldu kalktı: “Kim, *kim* savaşı istiyor? Savaş iste-yen *kim*?” İnsanları yalnız, teker teker alırsanız, insanlar dövüşçü değillerdi aslında, yalnızca yemek yemeyi düşünüyorlardı, para ka-zanmayı, çocuk yapmayı düşünüyorlardı insanlar. Hatta Almanlar bile. Ama gene de savaş olacaktı, Hitler genel seferberlik ilan edi-yordu. “Buna tek başına, kendi kendine karar veremez herhalde,” diye düşündü. Sonra kafasının içinde bir cümle belirdi: Nerede okumuştun? Herhalde bir gazetede ya da belki babasının müşteri-le-rinden biriyle yemek yerken biri söylemişti: Arkasında kim var? Terliklerine bakarak, alçak sesle tekrarladı: “Arkasında kim var?”

ve bir an gözünde bir şeylerin aydınlanacağını umut etti; dünyayı idare eden bütün o büyük, karanlık güçleri birer birer zihninden geçirdi; Masonlar, Cizvitler, cephane fabrikatörleri, altın babaları, Amerikan tröstleri, Komünist Enternasyonal, Ku-Klux-Klan: Bütün bunların az çok etkisi olması gerekti, sonra bir de üstüne başka bir şeyler, belki, adı bile bilinmeyen, çok güçlü, çok gizli bir başka örgüt örneğın. Çaresiz bir öfke gözyaşlarını akıtmıştı; yaşlar yanaklarından aşağı yuvarlanırken, “Peki, ama ne ister bunlar?” diye düşündü. Bir an ne istediklerini bulabilmek için durdu, keşfetmeyi denedi, ama beyninin tam ortasında kocaman bir demir halka vardı. “Bari Çekoslovakya’nın nerede olduğunu bilebilseydim!” Raptiyelerle duvara, altın yaldızlı, mavili bir suluboya asmıştı: Avrupa haritasıydı bu, geçen kış bir atlası bakarak bu haritayı çizmiş, kenarlarını keyfince düzelterek boyamış, eğlenmişti; her yana nehirler serpiştirmişti, çok fazla düz olan kıyıları ince ince oymuştu, hele hiç ad yazmamaya dikkat etmişti; bu, haritaya çok önemli ve gizemli bir hava veriyordu; sınır çizgilerini hiç koymamıştı, o kesik kesik kırmızı çizgileri hiç sevmiyordu. Yaklaştı baktı: Çekoslovakya oradaydı, oralarda bir yerde, toprakların en sıkışık, en yoğun olduğu yerlerde. Örneğın şurada kalabilir, ama orası Rusya’nın belki. Peki Almanya nerede? Mavi çizgilerle süslü, parlak sarı, büyük şekle bakarak düşünüyordu: “Bütün bu topraklar!” ve kendini ufalmış, yitmiş, yok olmuş hissetti. Döndü, sabahlığını fırlattı ve çıplak, aynanın önünde durdu, eskiden, bir şeylere sıkıldığı zaman, kendi bedenini seyretmek onu avuturdu biraz. Ama şimdi birden kendini çok küçük, küçücük gördü, bir çöp, değersiz bir saman çöpü, üzerinde yoluk yoluk derisiyle bir saman çöpü, tüyleri diken diken olmuştu, çünkü göğüslerinin tepeleri iri iri çıkmıştı, nefret ediyordu kendinden, yaralanmak, parçalanmak için yapılmış, tam hastanelere göre bir beden; bütün kadınlara tecavüz edeceklermiş, belki bacağımanın birini keserler. Odasına girerler, onu böylece, çıplak, örtülerin arasında bulurlarsa; beş dakikanız var, derhal giyinin ve sırtlarını döner, beklerlerdi, Marie Antoinette’e yaptıkları gibi; ama bütün gürültüleri duyarlardı, yataktan inen çıplak tabanların yumuşak gürültüsünü, kumaşların çıplak tene sürtünmesinden çıkan belirsiz hışırtıyı. Külotunu, çoraplarını aldı, çabucak giydi; felaketleri hazır, ayakta beklemek gerekti. Eteğiyle bluzunu da giyince kendini biraz olsun güvende hissetti. Ama tam ayakkabılarını giydiği sırada, koridorda bir ses Almanca bir şarkıya başladı:

Ich hatte einen Kamerade...

Ivich kapıya atıldı, anahtarı çevirdi, açtı; babasıyla burun buruna geldi, adamın yüzünde ciddi ve keyifli bir ifade vardı.

Öfkeyle, "Nedir o söylediğin şarkı?" diye bağırdı. "Nasil söylebiliyorsun o şarkıyı?"

Adam anlayışlı bir gülümsemeye baktı, "Sabret," dedi, "biraz daha sabret, küçük tavşanım benim: Sevgili Rusya'mıza kavuşacağımız gün yakındır."

Ivich odasına döndü ve kapıyı çarparak kapadı: "Sevgili Rusya'mız umurumda bile değil, hiç umurumda değil; ben Paris'i mahvetmelerini istemiyorum; eğer bir şey yapmaya kalkışacak olurlarsa, Fransızlar senin sevgili Münih'inde taş taş üstünde bırakırlar mı bakalım, görürsün!"

Ayak sesleri koridorda uzaklaştı, duyulmaz oldu, her şey gene sessizliğe gömüldü. Ivich, aynadaki hayaline bakmamaya çalışarak, odanın ortasında dimdik duruyordu. Birden, peş peşe, korkunç, güçlü üç ıslık sesi duyuldu, sokaktan geliyordu ses, Ivich tepeden tırnağa titredi. Dışarıdan. Dışarısı. Sokak. Her şey dışarıda, sokakta olup bitiyordu: Odası bir hapisane hücresiydi, bir zindan. Onun yaşamı hakkında, her yanda insanlar hüküm veriyor, karar alıyorlardı, kuzeyde, batıda, güneyde, her yanda, bu zehirlenmiş, şimşeklerle delik deşik olmuş, fısıltılar, suçlu tasarılarla dolu karanlık gecenin her yanında; duvarlar arasında hapsedildiği ve hiçbir şey, hiçbir olay, hiçbir heyecan yaşamadan beklediği bu odadan öte, her yanda. Elleri, bacakları titremeye başladı: Çantasını aldı, saçlarını taradı, sessizce kapıyı açtı, dışarı süzüldü.

Dışarı. Her şey dışarıda: gecenin siyahını pembeleştirten köprüdeki iki ev, rıhtım boyundaki ağaçlar, başımın üstünde, havada, boşlukta, Dördüncü Henri'nin donup kalmış, taş kesilmiş dört nal koşusu. İçeride: Hiç, bir duman bile yok, içerisi yok, hiçbir şey yok. Ben: hiç. Ağzı kuruyarak, "Özgürüm, özgürüm ben," diye mırıldandı.

Pont-Neuf'ün ortasında durdu, gülmeye başladı: Bu özgürlüğü ben ne kadar aradım: O kadar yakınımıdaydı ki, göremedim onu, elimi değdiremedim, özgürlük bendim oysa, ben, kendim. Ben, kendi özgürlüğümüm. Günün birinde, gövdesini şurasından burasından delip geçen kurşunlarla ruhunun mutlulukla dolacağına inanmıştı. Ama şimdi kurşun yoktu, mutluluk yoktu: Yalnızca bu yokluk, hiçlik vardı, bu kendi dehşeti karşısında başı dönen boşluk, bu kendi saydamlığı kendisini görmesine engel olan korku, bu ölesiye bunaltı. Ellerini uzattı, köprünün taş parmaklığını usul

usul okşadı: Taş pürtüklüydü, delik deşikti, hâlâ geçmiş ikinci güneşinin sicağıyla ılık ılık, taş kesilmiş dev bir sünger. Oradaydı işte, kocaman, katıksız ve bütün; ezilmiş, yok edilmiş sessizlikleri, maddelerin içi olan o yoğunlaşmış, sıkışmış, üst üste birikmiş karanlıkları kendi gövdesi içine hapsediyordu. Oradaydı: dopdolu bir doluluk. Bu taşa yapışmak, erimek, karışmak isterdi, taşın durgunluğu ile, huzuru ile dolmak isterdi. Ama taşın ona hiçbir yardımı olamazdı; o dışarıdaydı, sonsuza dek. Onun elleri vardı, beyaz parmaklığın üzerinde elleri vardı; ellerine baktığı zaman, parmaklarını tunçtan yapılmış sanıyordu. Ama bu ellere bakabildiğine göre, bu eller onun değildi, bir başkasınındı, herhangi birinin, dışarıda, onun dışında, tıpkı ağaçlar gibi, Seine'in akıntısıyla titreşen ışıklı gölgeler gibi; kesilmiş, buraya oturtulmuş eller. Gözlerini kapadı ve eller gene kendinin oldu: Sıcak, süngerleşmiş taşa küçücük, çok tanıdık bir keskin tattan başka bir şey yoktu, ilgisizlikle bir yana bırakılabilecek, unutulabilecek küçük bir tat, bir karınca tadı. Ellerim: Bana maddeleri bildiren, ama onları benden sonsuzluğa dek ayıran o aşılması, yok edilmesi olanaksız mesafe. Ben hiçbir şey değilim, hiçbir şeyim yok benim. Işık kadar dünyaya bağlı, onun kadar dünyadan ayrılması zor bir varlık: Ama sürülmüş, taşların ve suyun yüzünde kayan ışık gibi yalnız ve sürülmüş, ne var ki, beni hiçbir şey, asla bir yerlere getirip bırakmıyor ya da kum gibi yığmıyor bir sahile. Dışarı. Dışarı. Dünyanın dışında, geçmişin dışında, benim dışımda; özgürlük bir sürgündür ve ben özgür olmaya mahkûmum.

Birkaç adım yürüdü, gene durdu, parmaklığın üzerine oturdu, suyun akışına baktı. Ama ben bütün bu özgürlüklerle ne yapacağım? Geleceği önceden belli, tayin edilmiş: Gar, Nancy treni, kışla, talimler. Ama bu gelecek ve bütün bu yaptıkları onun değildi, ona ait değildi artık. Onun olan hiçbir şey yoktu yeryüzünde: Savaş yeryüzünü altüst ediyordu, ama savaş değildi bu. Bu köprü'nün üstünde yalnızdı, dünyada yalnızdı, ona kimse emir veremezdi. Bıkkınlıkla, "Ben bir hiç için özgürüm," diye düşündü. Yeryüzü bir şey söylemiyordu ona, gökyüzü bir şey söylemiyordu, hiçbir işaret yoktu, bu dünyanın cisimleri kendi savaşlarıyla öylesine haşır neşirdi ki; bin başlı kafalarını batıya çevirmişler hepsi. Mathieu cisimlerin, cisimlere özgü hallerin dışında, yüzeyinde dolaşıyor, hiçbir şey duymuyordu. Unutulmuş, terk edilmiş. Onu ilgisizlikle sırtında taşıyan köprü unutmuştu, sınır boylarına giden yollar unutmuştu, ufukta kendisiyle ilgisi olmayan bu yabancı yangını seyretmek için

ağır ağır doğrulan kent unutmuştu onu. Unutulmuş, bilinmedik, yapayalnız bir adam; geç kalmış bir adam; seferberliğin ağırdıklarının hepsi bir gün önce gitmişlerdi, onun burada yapacağı hiçbir şey kalmamıştı. Trene binecek miyim? Gitmek, burada kalmak, kaçmak: zgrlğine egemen olacak hareketler bunlar değildi. Ama aslında bu özgürlükle şeyle ya da böyle kumar oynamak gerekti. İki eliyle parmaklığa yapıştı ve suya eğildi. Biraz daha eğilmesi ve atlaması yeterdi, su yutar, yok ederdii onu ve özgürlüğü kocaman bir su olurdu. Huzur. Neden olmasın? Bu karanlık, bu bulanık intihar bir “mutlak” olurdu, gerçek “mutlak”. Bütün bu yasalar ve hukuklar düzeni, bir tercih ve bir ahlak! Bir saniye boyunca köprüyü ve Seine Nehri’ni aydınlatacak tek ve benzeri olmayan bir eylem. Biraz daha eğilmek yeterdi ve ölüm, sonsuzluğa dek seçilmiş olurdu. Eğildi, ama parmakları taşı koyvermedi, bu parmaklar bütün bedeninin ağırlığını taşıyordu. Neden olmasın? Kendini suyun akıntısına kapıp koyvermek için belirli bir neden yoktu, ama kapıp koyvermemek için de bir neden yoktu. Ve eylem orada, siyah suyun yzeyindeydi, önünde, geleceğini çiziyordu. Tüm halatlar üzülmüştü, yeryüzünde onu alıkoyabilecek hiçbir güç yoktu artık: Korkunç olan buydu, korkunç, dehşet verici zgrlk. İçinde, içinin derinliklerinde kalbinin korkuyla çırpındığını hissediyordu; bir tek hareket, açılan, koyveren parmaklar ve ben Mathieu oldum yeniden. Korkutucu baş dönmesi ağır ağır su yüzünden yükseliyordu; gökle köprü eridi, yok oldu ondan ve sudan başka hiçbir şey kalmadı ortada; su ona doğru yükseliyordu, ağır ağır; aşağı sarkmış bacaklarını yalıyordu. Su, mutlak geleceğim olan su! şimdi bu bir gerçek, kendimi öldüreceğim ben. Bir anda, kendini ldrmemeye karar verdi. Karar verdi: Bu yalnızca bir sınav olurdu. Kendini ayakta, yrr buldu, l bir gezegenin kurumuş kabuğunda kayarak giden bir Mathieu. Eylem, bir başka sefere kalmıştı.

Anacaddede koşuyordu, iki-üç ışlık sesi daha duydu, sonra ses kesildi, işte işte, anacaddede de bir hapishane hücresiydi şimdi: Olup biten hiçbir şey yoktu, evlerin yüzleri yamyassı ve krd, bütün panjurlar kapalıydı, savaş dışarıda, bir başka yerde oluyordu. Küçük bir çeşmeye yaslanarak bir an durdu, hayal kırıklığına uğramıştı, kaygılıydı, ama ne umduğunu kendi de bilemiyordu: Işıklar ummuştu belki, vitrinleri aydınlık, açık mağazalar, olup bitenden konuşan heyecanlı insanlar belki. Ama hiçbir şey yoktu: Işıklar, büyük ve önemli kentlerde yabancıları, elçilikleri ve sarayları aydınlattıyordu; Ivich sıradan, alışılmış, gündelik bir gecede hapsedilmişti.

Ayağını yere vurarak, “Her şey hep başka yerlerde olup bitiyor,” diye söylendi. Bir hışırtı duydu: Sanki biri arkasında saklanıyordu. Soluğunu tuttu ve durdu, uzun uzun dinledi, ses bir daha duyulmadı. Üşüyordu, korku birden boğazını demir bir pençe gibi sıkıştı, eve dönmenin daha iyi olup olmayacağını sordu kendi kendine. Ama dönemezdi, odası korkutuyordu onu; burada hiç olmazsa herkesin malı olan gök altında dolaşıyordu, Paris’le ve Berlin’le, bu gök aracılığı ile temas kurabiliyordu. Tam arkasında uzun, sürüklenen bir tırmalama duydu, bu kez dönüp bakmaya cesaret edebildi. Bir kediymi: Kedinin ateş gibi yanan gözbebeklerini gördü, hayvan sıçradı ve sağdan sola, kaldırımından kaldırıma koşup kayboldu, kötüye işaretledi bu. Tekrar yola koyuldu, Thiers Sokağı’na saptı ve birden, soluğu kesilerek durdu: “Uçaklar!” Sağır bir uğultuyla homurdanıyorlardı, daha çok uzaktaydılar herhalde. Kulak verdi: Ses, gökten gelmiyordu. Sanki... Öfkeyle, “Evet,” diye düşündü, “biri horluyor.” Lescat’tı horlayan, noter, başının üzerinde ışıklı tabelayı görmüştü. Pencereleri açık, horluyordu. Ivich kendini tutamadı, güldü, sonra gülmesi yüzünde dondu kaldı: Hepsi uyuyorlardı, herkes. Sokakta yalnızım, uyuyan insanlar arasında, kimse ilgili değil benimle.

Yeryüzünün her yanında insanlar uyuyor ya da kapalı odalarında savaşlarını hazırlıyorlardı, içlerinde, benim adımla belleğinde taşıyan tek kişi yok! Dehşete düşmüştü. “Ama ben buradayım,” diye düşündü. “Buradayım, görüyorum, hissediyorum, en az Hitler kadar varım ben de!”

Birkaç saniye sonra yeniden yürümeye başladı, meydanlığa gelmişti şimdi. Laon’un altında, eteklerinde ova, renksiz, ışıksız, tekdüze uzanıyordu. Uzaktan uzağa, kıvılcım gibi pırıltılar görünüyordu, ama bu ışıklar onu rahatlatmadı. Ivich onların ne olduğunu çok iyi biliyordu: Raylar, tahta traversler, iri çakıllar, hangar yolunda bırakılmış peş peşe vagonlar. Ovanın ucunda, Paris vardı. İçini çekti: Paris yanıyor olsaydı, ufukta, gökte bir kızıl aydınlık görünürdü. Rüzgâr eteklerini dizlerine çarpıyordu, ama kımıldamadı: “Paris orada, ışıklarla pırıl pırıl, belki de son gecesi bu gece.” Şu an, Saint-Michel Bulvarı’nı inen, çıkan insanlar vardı, Dôme’daydı bazıları, belki de onu tanıyan ve oturup ondan konuşanlar vardı içlerinde. “Son gecesi ve ben burada, bu simsiyah suyun içindeyim, özgür olduğum zaman, bir avuç taş yığınıyla taşlar arasına kurulmuş çadırlardan başka bir şey bulamayacağım. Tanrım! Tanrım! Lütfen, bir kez daha, son bir kez daha göreyim Paris’i!” İstasyon tam altındaydı, merdivenin dibinde şu kırmızı ışıklı yer; son tren üçü yirmi geç

kalkıyordu. Bir zafer sevinciyle: "Yüz frankım var," diye düşündü.

Merdiveni koşarak inmeye başlamıştı bile, Philippe koşarak Montmartre Caddesi'ni iniyordu, deli, ha? Deli! İyi, öyle olsun, görürler onlar. Bir alanda durdu; yolun karşısında kocaman karanlık ve uğultulu bir ağız açılmıştı, lahana ve et kokuyordu. Metro istasyonunun demir parmaklığı önünde durdu, kaldırımın kenarında küçük parmaklıklar sıralanmıştı, ayaklarının dibinde çamura karışmış, ezilmiş saman çöpleri, salata yaprakları gördü; sağında, kahvenin aydınlığında gölgeler gelip geçiyor, peş peşe gelip geçiyordu. Ivich gişeye sokuldu.

"Paris'e bir üçüncü."

Memur, "Gidiş geliş mi?" diye sordu.

Ivich kararlı bir sesle, "Gidiş," dedi.

Philippe öksürerek boğazını temizledi, sonra olanca gücüyle bağırdı:

"Kahrolsun savaş!"

Hiçbir şey olmadı, kahvenin aydınlığında gölgelerin gelip geçişi devam ediyordu. Philippe avuçlarını ağzının iki yanına koyarak tekrar bağırdı:

"Kahrolsun savaş!"

Sesi kulaklarında gök gürültüsü gibi uğuldadı. Birkaç gölge durdu ve üzerine doğru gelen adamlar gördü. Oldukça kalabalıklılar, çoğu kasketliydi. İlgisiz bir tavırla yaklaşıyorlar, merakla bakıyordu.

Onlara doğru, "Kahrolsun savaş!" diye bağırdı tekrar.

Hepsi yanındaydılar; aralarında iki kadın ve güzel yüzlü, esmer bir genç adam vardı. Philippe ona seviyle baktı, sonra gözlerini ondan ayırmadan bağırdı:

"Kahrolsun savaş! Kahrolsun Daladier! Kahrolsun Chamberlain! Yaşasın barış!"

Şimdi çepeçevre etrafını almışlardı, Philippe kendini çok rahat, çok mutlu hissetti, kırk sekiz saatten beri ilk kez rahat ve mutlu. Adamlar kaşlarını kaldırmış bakıyorlar, bir şey söylemiyorlardı. Onlara, emperyalist kapitalizmin kurbanı olduklarını anlatmak istedi, ama sesi durmuyor, bağıriyordu: "Kahrolsun savaş!" Bu, zafer dolu bir şarkıydı. Kulağının üstüne müthiş bir yumruk yedi, bağırmakta devam ediyordu, sonra alt dudagina bir yumruk, sonra sağ gözüne: Diz çöktü ve daha da güçlü bağırdı. Bir kadın önüne atılmıştı, bacaklarını ve alçak topuklu ayakkabılarını görüyordu, debeleniyor, haykırıyordu kadın:

“Bırakın, bırakın onu! Hayvanlar! O bir çocuk, dokunmayın ona, görmüyor musunuz?”

Mathieu, “Hayvanlar! O bir çocuk, dokunmayın ona!” diye bağıran acı bir feryat duydu. On-on iki kasketlinin ortasında bir kadın çırpınıyordu; küçük bir kadındı, kolları havada, saçları tutam tutam yüzündeydi. Esmer, iriyarı bir genç adam, kulağının altında uzun bir bıçak yarasıyla genç bir adam kadını öfkeyle sarsıyor, kadın bağıırıyordu:

“Hakkı var onun, siz hepiniz korkaksınız, şimdi Concorde’a gidip, ‘Savaş istemiyoruz!’ diye bağırmanız gerekirken, küçük bir çocuğu dövüyorsunuz. Bu daha kolay çünkü, değil mi?”

Mathieu’nun önünde, şişman, salkım saçak bir kadın, “Saçını başını yolun şunun,” dedi.

Mathieu iç sıkıntısıyla döndü: Bunun gibi şeyler her sokak başında olabilirdi: Savaş öncesi, ateş öncesi! Bu, yalnızca seyredilecek bir manzaraydı, onu ilgilendirmezdi. Birden, aksine, bu olanın onu ilgilendirdiğine karar verdi. Şişman, saçaklı kadını itip geçti ve esmer genç adamı omzundan yakaladı.

“Polis!” dedi. “Ne oluyor burada?”

Esmer genç adam kuşkuyla baktı.

“Şu yerdeki oğlan, ‘Kahrolsun savaş!’ diye bağırdı.”

Mathieu sert bir sesle, “Sen de bastın yumruğu, değil mi?” dedi. “Polis çağırarak aklına gelmedi mi?”

Şişman, saçaklı kadın, “Polis yoktu ki, memur bey,” dedi.

Mathieu, “Sen sus bakalım, Karmen,” dedi. Sorulduğu zaman yanıt verirsin.”

Esmer genç adam canı sıkkın bir tavırla, “Kötü bir şey yapmadık,” dedi. “Akli başına gelsin diye şöylece bir dokunduk.”

“Kim dokundu ona?” diye sordu Mathieu.

Kulağının altında yara yeri olan esmer adam, ellerine bakarak, “Ben,” dedi.

Ötekiler usulca geri çekilmişlerdi. Mathieu onlara döndü.

“Hanginiz tanık olarak gelmek ister?”

Birer adım daha gerilediler hepsi, kimse yanıt vermedi. Şişman, saçaklı kadın gözden kaybolmuştu.

“Dağılın,” dedi Mathieu, “ya da hepinizi yazıyorum. Sen, sen dur bakalım biraz ahbap.”

Esmer adam, “Ya,” dedi, “demek şimdi pis bir Alman köpeğini yola getirmek isteyen suçsuz vatandaşlar karakola götürülüyor, öyle mi?”

“Kes sesini. Derdini orada anlatırsın.”

Kasketliler birer birer dağılmışlar, gözden kaybolmuşlardı. Kahvenin kapısında bir-iki kişi durmuş, ses çıkarmadan bakıyordu. Mathieu çocuğun üzerine eğildi: Epeyi benzetmişlerdi oğlanı. Ağzından kan sızıyordu, kulağı mosmor olmuş, şişmiş, kapanmıştı. Sağ gözüyle, kıpırdamadan Mathieu'ya bakıyordu.

Gururla, “Bağırdım,” dedi.

“İyi etmemişsin,” dedi. “Kalkabilecek misin?”

Çocuk zorla davranarak kalktı. Salata yapraklarının içine düşmüştü, arkasına çamurlu bir salata yapışmıştı, ceketi saman çöple-riyle doluydu. Küçük kadın çocuğu eliyle süpürerek temizledi.

“Tanıyor musunuz?” diye sordu Mathieu.

Kadın tereddüt etti.

“Hayır.”

Çocuk gülmeye başladı.

“Tanıyor tabii,” dedi. “Irène o, Pitteaux'nun sekreteri.”

Irène, Mathieu'ya kuşkuyla baktı.

“Şimdi onu bağırdı diye hapse mi götüreceksiniz?”

“Düşüneceğim.”

Kulağının altında bıçak yarası olan esmer genç adam Mathieu'yu kolundan yakalamıştı; hiç mutlu görünmüyordu:

“Ben ekmek parası için çalışıyorum, komiser bey,” dedi, “şimdi beni götüreceksiniz, işimden olurum ben. Sokakta kalırım.”

“Göster kâğıtlarını.”

Adam bir Nansen pasaportu gösterdi, adı Carlo'ydu.

Mathieu gülmeye başladı, “İstanbul'da doğmuş!” dedi. “Çocukları dövecek kadar Fransa'yı seviyorsun, ha? Aferin!”

Adam, gururla, “Fransa benim ikinci vatanım,” dedi.

“Orduya yazılacaksın, umarım, ha?”

Adam yanıt vermedi. Mathieu cebinden çıkardığı deftere onun adını, iş adresini yazdı.

“Şimdi, bas bakalım,” dedi. “Sonra arayacağız seni. Siz, benimle gelin. Hadi.”

Üçü peş peşe Montmartre Caddesi'nde yürüdüler, birkaç adım gittiler, Mathieu çocuğu koltuğunun altından tutarak yürütüyordu, çocuk sendeliyordu. Irène sordu:

“Söylesenize, götüreceksiniz onu?”

Mathieu yanıt vermedi: Les Halles'den yeteri kadar uzaklaşmamışlardı daha. Birkaç adım daha yürüdüler, sonra, bir sokak lambasının altına gelince Irène, Mathieu'nun önüne geçerek dur-

du, nefretle ona baktı.

“Pis haydut,” dedi, “polis oldun da sanki...”

Mathieu gülmeye başladı: Kadının saçları yüzüne dökülmüştü, ona bakabilmek için gözlerini şaşlatıyordu.

“Polis değilim ben,” dedi.

“Hadi sen de!”

Saçlarını geriye atmak için başını şiddetle salladı. Sonunda öfkeyle tuttu perçemleri alnından geriye attı. Yüzü görünmüştü şimdi, solgun yanakları, iri, güzel gözleriyle. Çok güzeldi: Şaşmış görünmüyordu.

“Gerçekten polis değilseniz,” dedi, “iyi atlattınız herifleri.”

Mathieu yanıt vermedi. Bu hikâye onu eğlendirmez olmuştu artık. Birden canı, Montorgueil Sokağı'nda olmayı istemişti.

“Hadi,” dedi, “şimdi bir taksiye bindireyim sizi.”

Yolun kenarında bekleyen üç-dört taksi vardı. Çocuğu arkası sıra sürükleyerek en öndekine yaklaştı. Irène peşlerinden yürüyordu. Sağ eliyle saçlarını başının tepesinde toplamış, tutuyordu.

“Girin!”

Genç kadın kızardı, “Özür dilerim, söylemek zorundayım: Ben... çantamı kaybetmişim.”

Mathieu çocuğu arabadan içeri soktu: Bir elini onun sırtına dayamıştı, öbür eliyle arabanın kapısını açık tutuyordu.

“Ceketimin cebinden alın,” dedi. “Sağ cebimden.”

Irène bir an elini cebe soktu, hemen çekti.

“Yüz frankla birkaç kuruş buldum.”

“Yüz frankı alın.”

Bir daha itti, çocuk kanepeye yığıldı, oturdu. Irène arkasından bindi. Sonra Mathieu'ya dönerek sordu:

“Adresinizi verin lütfen?”

“Artık adresim yok,” dedi Mathieu, “güle güle.”

“Hey!” diye bağırdı Irène.

Ama Mathieu çoktan yürümüştü: Montorgueil Sokağı'na gitmek istiyordu canı. Hemen, hemen orada olmak istiyordu. Birkaç adım yürüdü, sonra birden taksi geldi, ta yanına, kaldırımın kenarına geldi, durdu.

Kapı açıldı, bir kadın sarktı dışarı, Irène'di.

“Gelin, binin,” dedi, “çabuk çabuk!”

Mathieu taksiye bindi.

“Oturun.”

Oturdu. Sordu:

“Ne oldu, ne var?”

“Çocuk aklını oynatmış. Gidip hapse girmek istediğini söylüyor, boyuna kapıyla oynuyor, kendini dışarı atacak. Tutmaya gücüm yetmiyor onu.”

Çocuk kanepenin köşesine tünemişti, dizleri başından daha yüksekti, başı görünmüyordu.

Irène, “Acı çekmek istiyormuş,” diye anlattı.

“Kaç yaşında?”

“Bilmem: On dokuz olmalı.”

Mathieu çocuğun ince uzun, zayıf bacaklarına baktı: Sınıfındaki en yaşlı talebelerin yaşındaydı herhalde.

“Eğer canı acı çekmek istiyorsa,” dedi “buna engel olmaya hakkımız yok.”

Irène birden öfkeleni.

“Tuhafsınız,” dedi. “Başına neler gelebileceğini bilmiyorsunuz ki.”

“Birini mi becermiş yoksa?”

“Yok canım.”

“Ya ne halt etmiş?”

Irène, somurtkan bir yüzle, “Uzun hikâye,” dedi. Mathieu onun saçlarını yeni bir topuzla tepesine toplamış olduğunu fark etti. Güzel, etli dudaklarına, güzel yüzüne karşın bu ona inatçı ve komik bir ifade vermişti.

“Ne de olsa,” dedi, “bu yalnızca onu ilgilendirir. Özgürdür, istediğini yapması gerek.”

“Özgür mü?” dedi Irène. “Size aklını oynatmış, diyorum. Anlamıyor musunuz?”

“Özgür” sözcüğüyle çocuk tek gözünü aralayıp baktı, dişlerinin arasından bir şeyler mırıldandı. Sonra ani bir atılışla kapıya doğru savruldu, tokmağı yakaladı, açmak istedi. Aynı saniye, bir araba, ani fren yapan arabayı sıyrıp geçti. Mathieu eliyle çocuğu göğsünden itti, kanepeye yuvarladı.

Irène’e dönerek, “Canım hapsedilmek, işkence isterse,” dedi, “bana engel olmalarına razı olmazdım.”

Çocuk, “Kahrolsun savaş!” diye bağırdı.

“Evet,” dedi Mathieu, “çok haklısın.” Elini çocuğun göğsünden çekmemişti, onu kanepeye iterek zapt ediyordu. Irène’e baktı.

“Sanırım gerçekten akli başında değil çocuğun.”

Şoför camı itti.

“Tamam mı?” diye sordu. “Gidiyor muyuz?”

Irène, bir zafer edasıyla, "15, Parc-Montsouris Caddesi," dedi. Çocuk, Mathieu'nun elini tırmaladı, sonra, araba hareket edince, kendini koyverdi, hareketsiz kaldı. Bir an sustular. Taksi Mathieu'nun tanıyamadığı karanlık sokaklardan geçiyordu. Irène'in yüzü bir an karanlıktan sıyrılıyor, sonra hemen kayboluyordu.

Mathieu, "Brötanyalı mısınız?" diye sordu.

"Ben mi? Metzliyim. Neden sordunuz?"

"Topuzunuzu benzettim."

"Topuzum mu? Pek komik, değil mi? Saçları böyle toplamamı bir arkadaş istiyor."

Bir an sustu, sonra sordu:

"Nasıl oluyor da adresiniz yok sizin?"

"Taşınıyorum."

"Evet evet! Askere gidiyorsunuz, değil mi?"

"Eh, evet öyle. Herkes gibi."

"Savaşmak hoşunuza gidecek mi?"

"Bilmem: Ömrümde hiç savaşmadım bugüne kadar."

"Ben savaşa karşıyım," dedi Irène. "Nefret ediyorum."

"Farkındayım."

Mathieu'ya doğru eğilerek usulca sordu.

"Bana bakın," dedi. "Siz sevdiğiniz birini mi kaybettiniz?"

"Hayır," dedi Mathieu. "Sevdiği birini kaybetmiş gibi bir halim mi var?"

"Bir tuhaf haliniz var. Aaa, durun, durun, aman!"

Çocuk elini sinsice uzatmıştı, kapıyı açmaya uğraşıyordu.

Mathieu onu köşeye doğru savurdu:

"Rahat duracak mısın sen?" dedi. Irène'e döndü. "Amma inat ha!"

"Bir generalin oğlu," dedi Irène.

"Ha, öyle mi? Eh, babasıyla pek iftihar etmiyordur herhalde."

Taksi durmuştu. Irène önden indi, sonra çocuğu çıkarmak gerekti. Kanepeye, cam kenarlarına yapışıyor, tekmeler savuruyordu. Irène gülmeye başladı:

"Ne aksi oğlan! Şimdi de çıkmak istemiyor."

Mathieu sonunda onu ince uzun bacaklarından yakaladı, çekti sonra kucakladı, kaldırıma taşıdı.

"Öfff!"

"Bir dakika," dedi Irène. "Anahtar çantamdaydı. Pencereden gireceğim."

Pencerelerinden biri aralık görünen ufak, tek katlı bir eve

doğru yürüdü. Mathieu çocuğu tek eliyle zapt ediyordu. Öbür eliyle şoföre parasını uzattı.

“Tamam. Üstü kalsın.”

Şoför, merakla, “Ne oluyor, arkadaş?” dedi. “Çocuğa ne olmuş?”

“İslatmışlar,” dedi Mathieu.

Taksi hareket etti. Mathieu’nun ardında bir kapı açıldı ve Irène bir aydınlık çerçevenin içinde göründü.

“Girin,” dedi.

Mathieu, ses çıkarmadan uslu uslu yürüyen çocuğu itti, sonra kendi de girdi. Irène kapıyı arkalarından kapadı.

“Elektrik düğmesi sağ tarafta,” dedi Irène.

Mathieu el yordamıyla düğmeyi aradı ve ışık yandı. Tozlu bir oda gördü, bir kenarda üstü örtülü bir karyola, bir lavabo, bir sürahi ve tepede asılı, lastikleri çıkarılmış bir bisiklet vardı.

“Sizin odanız mı?”

“Hayır. Arkadaşlar gelince yatarlar burada.”

Mathieu bir an genç kadına baktı, gülmeye başladı.

“Çoraplarınız,” dedi.

Çorapları tozdan bembeyazdı, dizleri patlamış, sarkıyordu.

Irène rahatlıkla, “Pencereye tırmanırken oldu,” dedi.

Çocuk odanın ortasında duruyor, insanı korkutacak biçimde ileri geri sallanıyordu, tek gözü sabit bir bakışla çevresini inceler gibiydi. Mathieu çocuğu işaret ederek Irène’e, “Bunu ne yapacağız?” dedi.

“Ayakkabılarını çıkarın, yatağa yatırın; ben yüzünü yıkayayım.”

Philippe karşı koymadı, kendini bıraktı: Çok bitkindi. Irène bir tasla biraz pamuk getirmişti.

“Hadi Philippe,” dedi, “şimdi biraz dişinizi sıkın bakalım.”

Çocuğun üzerine eğilmiş, beceriksiz hareketlerle ıslak pamuğu şiş gözkaptağında gezdiriyordu, çocuk homurdandı.

Irène bir anne özentisiyle, “Tamam tamam,” dedi. “Biraz yakar, ama iyi gelir.”

Tası tuvalet masasına bıraktı, Mathieu kalkmıştı.

“Gidiyorum artık,” dedi.

Irène telaşla, “Aaa, yok, gitmeyin,” dedi. Sonra alçak sesle devam etti: “Gene gitmeye kalkışırsa tutamam ben.”

Mathieu, “Yok,” dedi. “Herhalde sabaha kadar başucunda nöbet tutacağımı sanmıyorsunuz.”

Genç kadın öfkeyle döndü.

“Ne kadar nazıksınız,” dedi. Sonra bir an baktı, gönül alıcı bir gülümsemeye özür diler gibi, “Uyuyuncaya kadar bekleyin hiç olmazsa,” dedi. “Neredeyse dalacak zaten.”

Çocuk yatakta anlaşılmaz birşeyler mırıldanarak kımıldıyordu.

Irène, “Bu kılığa girene kadar nerelerde dolaşmış bu?” diye söylendi.

Ufak tefek, tombul bir kadındı, biraz fazla gergin, fazla nemli, insana tertemizmiş hissini vermeyen fildişi rengi teniyle, yataktan yeni kalkmışa benziyordu, biraz terli, biraz uyukulu. Fakat bu bedenin üzerindeki baş, inanılmayacak kadar güzeldi: küçücük, uçları yorgun, mahmur, etli dudaklar, iri, nefis gözler, ufacık, yuvarlak, pembe kulaklar.

“Uyudu,” dedi Mathieu.

“Uyudu mu?”

Birden irkildiler, çocuk ani bir hareketle davranmış, kalkmış oturmuştu, acayip bir sesle hıçkırdı:

“Flossie, pantolonum!”

“Allah kahretsin!” dedi Mathieu.

Irène gülümsedi.

“Bu gece sabahlıksınız!”

Ama bu, uykuyu hazırlayan bir karabasandı: Philippe tekrar gevşedi ve boylu boyunca yatağa serildi, birkaç kez homurdandı sonra, hemen de birden, uyudu.

Irène alçak sesle, “Gelin,” dedi.

Mathieu kadının peşi sıra pembe kröton perdeli büyük bir odaya geçti. Irène duvara bir gitar ve bir ukulele asmıştı.

“Bu benim odam. Kapıyı aralık bırakıyorum, oğlanı duyalım.”

Mathieu karmakarışık, kocaman, farbalalı bir yatak, bir puf, bir gramofon ve İkinci Henri stili bir güzel masaya yığılmış plaklar gördü. Salıncaklı bir sandalyeye karmakarışık, eski çoraplar, bir kadın külotu, kombinezonlar atılmıştı. Irène, Mathieu'nun bakışını takip etti.

“Bunları hep bitpazarından satın aldım,” dedi.

“Hiç fena değil,” dedi Mathieu.

“Oturun.”

“Nereye?” diye sordu Mathieu.

“Bir dakika.

Pufun üzerinde, şişe içinde bir gemi vardı. Irène şişeyi aldı, yere koydu, sonra salıncaklı sandalyenin üzerine atılmış çamaşırları alıp pufa attı.

“Alın. Ben yatağa otururum.

Mathieu oturdu ve sallanmaya başladı.

“Son kez bir salıncaklı sandalyeye oturduğum zaman, on beş yaşındaydım,” dedi. “Nîmes’de, Arènes Oteli’nin holünde.”

Irène yanıt vermedi. Mathieu, geniş, serin, gölgeli holü, güneşle pırl pırl büyük cam kapılarıyla görüyordu şimdi: Bu anı onun malıydı daha; başkaları da vardı, giz dolu, belirsiz, uzak, çevresinde titreşiyordu; çocukluğumu kaybetmedim. Olgunluk çağı, akıl çağı erimiş, yok olmuştu, ama çocukluk kalmıştı, duruyordu, sıcacık: Hiçbir zaman Mathieu’ya böylesine yakın olmamıştı çocukluğu. Arcachon’un kumlarında yatan ve özgür olmayı düşleyen oğlanı düşündü yeniden; bu inatçı, suratsız oğlanın karşısında Mathieu birden utanç duymadığını fark etti. Kalktı.

“Gidiyor musunuz?” dedi Irène.

“Dolaşacağım.”

“Biraz daha kalmak istemez misiniz?”

Mathieu tereddüt etti.

“Açıkçası,” dedi, “yalnız kalmak istiyordum biraz.”

Irène elini onun koluna koyarak, “Göreceksiniz,” dedi. “Benim yanımda, tıpkı yalnızmış gibi olacaksınız.”

Mathieu kadına baktı: Tuhaf bir konuşması vardı, gevşek ve ciddiliği içinde çocukça bir konuşma biçimiydi bu; küçük ağzını yarım yamalak açıyor ve sözcükler dökülsün diye sanki, başını belirsizce sağa sola sallıyordu.

“Peki, kalıyorum,” dedi Mathieu.

Memnun olduğunu gösteren hiçbir hareket yapmadı. Yüzü çoğu zaman ifadesiz gibiydi. Mathieu odanın ortasına doğru yürüdü, masaya gitti, plaklara baktı. Eski plaklardı, kullanıla kullanıla parlaklığını kaybetmiş, birkaçının kenarları kırık, hemen hiçbirinin kâğıdı yoktu üzerinde. Birkaç caz plağı vardı, Maurice Chevalier’den bir potpuri, sol için piyano konçertosu, Debussy’den dörtlük, Toselli’den Serenad ve bir Rus korosunun söylediği *Enternasyonal*.

“Komünist misiniz siz?” diye sordu Mathieu.

“Hayır; hiçbir siyasi inancım yok benim. Ama sanırım, eğer erkekler bu kadar aşağılık olmasalardı, belki komünist olurdum o zaman.” Bir an durdu, düşündü, sonra anlattı: “Ben barışçıyım, barışseverim yani.”

“Saçma,” dedi Mathieu. “Söyledikleriniz saçma, erkekler aşağılık yaratırlarsa gerçekten, o zaman onların savaşırken ya da bir başka türlü ölmüş olmaları hiçbir şeyi değiştirmemeli gözünüzde.”

Kadın başını inatçı bir ciddiyetle salladı.

“Evet, evet,” dedi. “Aşağılık oldukları için, onlarla bir savaşa girişmek çok kötü bir şey olur muhakkak.”

Bir sessizlik oldu. Mathieu tavandaki bir örümcek ağına bakarak ıslık çalmaya başladı.

“Size içecek bir şey ikram edemeyeceğim,” dedi Irène. “Badem şurubu severseniz, başka. Şişenin dibinde iki parmak bir şey kalmıştı galiba.”

“Hımmmm!” dedi Mathieu.

“Biliyordum zaten. Ha, bakın, sigara isterseniz, şöminenin üstünde bir tane var, alın.”

“İçerim,” dedi Mathieu.

Kalktı, sigarayı aldı, sigara ortasından bölünmüş, kurumuştur.

“Pipoma koysam olur mu?”

“Ne isterseniz yapın.”

Mathieu sigarayı parmaklarının arasında ezerek geldi, oturdu; Irène’in bakışını üzerinde hissediyordu.

“Keyfinize bakın,” dedi kadın. “Canınız konuşmak istemiyorsa, konuşmayın.”

“Böyle iyi,” dedi Mathieu.

Irène sustu, sonra, “Uyumak ister miydiniz?” diye sordu.

“Yok, hayır.”

Mathieu’ya, bundan böyle asla uyumak istemeyecekmiş gibi geliyordu. Irène birden, “Bana rastlamasaydınız, şu anda nerede olacaktınız?” diye sordu.

“Montorgueil Sokağı’nda.”

“Ne yapacaktınız orada?”

“Dolaşacaktım.”

“Burada olmak tuhaf gelir şimdi size.”

“Yoo. Hiç de değil.”

Genç kadın, belirsiz bir suçlamayla, “Sahi,” dedi, “zaten pek de burada, yanımda sayılmazsınız ki.”

Mathieu yanıt vermedi.

“Haklı,” diye düşünüyordu, “kadının hakkı var.” Bu dört duvar ve yatağa oturmuş bu kadın, hiçbir önemi olmayan herhangi bir gerçektir, gecenin gelip geçici, ömürsüz biçimlerinden herhangi biri. Mathieu, gecenin boylu boyunca uzandığı her yandaydı şimdi, kuzey sınırlarından Akdeniz kıyısına kadar; bu dağılmış, saçılmış Mathieuların içinden yalnızca biriydi bu kadının yanındaki, Irène’e gecenin bütün gözleriyle bakıyordu: O bu karanlıkta ufak, nokta kadar bir aydınlıktı yalnızca.

“Ne biçim çocuk! Ne istiyor gene...”

Irène ayaklarının ucuna basarak çıktı ve Mathieu piposunu yaktı. Şimdi canı Montorgueil Sokağı'na gitmek istemiyordu artık. Montorgueil Sokağı oradaydı, odanın içinden geçiyordu; Fransa'nın bütün yolları oradan geçiyor, bütün otlar orada bitiyordu. Gelişigüzel dört yere kocaman, duvar gibi levhalar koymuşlardı. Mathieu gelişigüzel bir yerdeydi, herhangi bir yerde. Irène gelmiş, yatağa oturmuştu: Herhangi bir kadındı o da. Brötanyalıya benzeriyordu. Daha çok o Dôme'deki Annamli kıza benziyordu. Aynı sarıya çalar beyaz cilt, aynı anlamsız güzellik, aynı kıpırtısız cazibe.

“Bir şey yok. Korkulu rüya görüyor herhalde,” dedi Irène.

Mathieu piposunu dişlerine sıkıştırmış, emiyordu.

“Epeyi korkulu rüya görecektir. Zavallı oğlan...”

Irène omuz silkti, yüzü değişmişti.

“Görsün biraz,” dedi. “Zararı yok.”

“Birden pek sertleştiniz,” dedi Mathieu.

“Bu cinsten şımarık oğlanlar için yanılıp yakılmaları sinirime dokunur insanların. Bunlar zengin aile piçlerinin şımarıklığı, hep.”

“İnsanın zengin aile çocuğu olunca, acı çekmeyeceğine mi inanıyorsunuz?”

“Güldürmeyin beni. Acı ha? Ben sokakta kaldığım zaman on yedi yaşındaydım. İhtiyar kovmuştu beni, kafalarımız denk değil-di anlıyor musunuz? O zaman bile gerçekten acı çekmedim ben.”

Bir an, Mathieu boyalı, güzel bebek yüzünün ardında gizli, o acı çekmişlere özgü acı ve tecrübeli ifadeyi görür gibi oldu. Ses, bir çeşit umursamazlıkla, içinin öfke ve isyanıyla dolu dolu, usul usul akıyordu.

“İnsan üşüdüğü zaman acı çeker,” dedi kadın, “hasta olduğu ya da yiyecek eklemek bulamadığı zaman acı çeker. Üst tarafı... Üst tarafı, yalan, masal hepsi.”

Mathieu gülmeye başladı. Irène dikkatle yüzüne bakıyordu, küçük burnunu kısmış, sözcükleri kolayca kusuvermek için ağzını kocaman açmıştı. Mathieu onu dinlemiyordu. Yalnızca bakıyordu ona: Bakıyordu. Bir bakış. Dev bir bakış, bomboş bir gök. Kadın bu dev bakışın içinde çırpınıyordu, bir lambanın ışığında çırpınan pervane gibi.

“Tabii, onu eve getirir, bakar, teselli ederim. Bir delilik yapmaması için uğraşırım. Ama ona acımalarına kızarım: Ben yoksulluğun, gerçek acıların ne olduğunu gördüm çünkü. Ve günün birinde bir burjuva acı çektiğini söylerse bana...”

Bir saniye durdu, soluk aldı, Mathieu'ya baktı.

“Sahi,” dedi, “siz de burjuvasınız, değil mi?”

“Evet,” dedi Mathieu. “Burjuvayım.”

Beni görüyor. Mathieu katılaştığını, kaskatı kesildiğini, baş döndürücü bir hızla ufaldığını hissetti. Bu gözlerin ardında yıldızsız bir gök var, bir bakış var, sınırsız. Beni görüyor: masayı, sandalyeyi gördüğü gibi. Ben onun için, bu sınırsız bakışta asılı kalmış bir küçücük parçayım. Bir burjuvayım. Burjuva! Bir burjuva olduğum gerçek. Ama bu gerçeği kendinde duyamıyordu nedense.

Irène hâlâ bakıyordu.

“Siz ne iş yaparsınız?” diye sordu. “Durun durun, söylemeyin! Ben keşfedeyim. Doktor musunuz?”

“Hayır.”

“Avukat?”

“Hayır.”

“Bakın, hele,” dedi kadın. “Mirasyedinin birisiniz öyleyse!”

“Öğretmenim,” dedi Mathieu. “Felsefe öğretmeni.”

Irène belirsiz bir hayal kırıklığı ile, “Ne tuhaf,” dedi, “gerçekten mi?” Sonra acele, ekledi: “Hiç önemi yok tabii.”

Bana bakıyor. Mathieu kalktı, kadının kolunu yakaladı, dirseğin biraz altından. El, sıcak ve yumuşak, parmaklarının altında hafifçe çöktü.

“Ne oluyorsunuz?” dedi Irène.

“Canım size dokunmak istedi. Bana baktığınız için...”

Irène kendini ona doğru koyverdi; bakış buğulandı.

“Hoşuma gidiyorsunuz,” dedi kadın.

“Siz de benim hoşuma gidiyorsunuz.”

“Kadınıanız var mı sizin?”

“Kimsem yok.”

Mathieu yatağa, onun yanına oturdu.

“Siz? Hayatınızda biri var mı?”

“Var... yani, birileri var,” dedi Irène. Can sıkıntısıyla başını sallayarak devam etti:

“Ben, öyle bir kadınıam işte. Kolay bir kadın yani...”

Bakış kaybolmuştu. Geriye akaju kokulu küçücük, güzel bir Çin bebeği kalmıştı yalnızca.

“Kolay mı? Evet, sonra?” dedi Mathieu.

Kadın yanıt vermedi. Başını elleri arasına almış, düşünceli gözlerle boşluğa bakıyordu. “Bu da beyniyle yaşayanlardan,” diye düşündü Mathieu.

Irène susuyordu, sonra, “Bir kadın çok yoksul giyinmişse,” dedi, “işte öyle... kolay bir kadın olmak zorundadır.”

Sonra birden doğrudu, Mathieu'ya bakarak, kaygıyla, "Ben," dedi, "böylece, bu halimle, cesaret vericiyim, değil mi?"

Mathieu, istemeye istemeye, "Evet," dedi, "öyle olduğunuz muhakkak."

Ama kadın o kadar dertli görünüyordu ki uzandı, omuzlarından yakaladı, kollarına aldı kadını.

Kahve hemen de bomboştı.

Ivich garsona, "Saat iki, değil mi?" dedi.

Adam elinin tersiyle gözlerini ovuşturdu, sonra duvardaki saate baktı. İki buçuktu.

"İki buçuk," diye homurdandı.

Ivich, eteklerini uslu uslu dizlerine örterek bir kenara oturdu. Paris civarında oturan teyzesine giden kimsesiz bir kızım ben. Gözlerinin fazla parlak olduğunu düşündü, usulca perçemlerini çekerek gözlerinin üstüne düşürdü. Ama kalbi sevinçli bir heyecanla hızlı hızlı atıyordu: Bir saatlik bir sabır, sonra bir sokağı geçecek ve trene atlayacaktı; saat altıda Kuzey Garı'nda olacağım; önce Dôme'a giderim, iki portakal yer karnımı doyururum, sonra oradan Renata'ya, beş yüz frank tırıklarım ondan. Canı bir kadeh şarap içmek istiyordu, ama kimsesiz bir kız şarap içmezdi.

Alçak sesle, "Bana bir ıhlamur verir misiniz?" dedi.

Garson döndü, gitti; suratsız hayvanın biriydi, ama elde etmek gerekti herifi. Ihlamur gelince adama yumuşak, ağırlıklı bir yüzle baktı.

"Mersi," diye mırıldandı.

Adam durmuş, merakla burun deliklerini açarak bakıyordu:

"Nereye gidiyorsunuz bu saatte?"

"Paris'e," dedi Ivich. "Teyzeme."

"Mösyö Serguine'in kızı değil misiniz siz? Hani şu yukarıda, kereste fabrikasının sahibi."

"Hayvan herif!"

"Aaa, yok, hayır," dedi Ivich. "Benim babam 1918'de ölmüş. Öksüzüm."

Adam başını birkaç kez salladı, döndü gitti: Kaba herif, pis mujik! Paris'te garsonların bakışları kadife gibi olur, yumuşacık, hem kendilerine söylenen söze inanırlar onlar. Paris'i görebileceğim gene. Kuzey Garı'na varır varmaz her şey tanıyacaktı Ivich'i: Onu bekliyorlardı Paris'te. Sokaklar bekliyor, vitrinler, Montparnasse Mezarlığı'ndaki ağaçlar bekliyor.. İnsanlar, insanlar da bekliyordu onu. Gitmemiş -Renata gibi örneğin- ya da gitmiş de dön-

müş olanlar. Kendimi bulacağım; yalnızca orada, Maine Caddesi'yle rıhtımlar arasında Ivich oluyordu o; yalnızca Paris'te. Bir haritada Çekoslovakya'nın yerini de gösterirler bana. "Ah!" diye ihtirasla düşündü, "isterlerse bombalasınlar şimdi, birlikte ölürüz. Ardımızda bizim için dertlenecek bir Boris kalır."

"Işığı söndürün."

Söz dinledi. Oda, sınırsız savaş gecesinde eridi, iki bakış geceye karıştı, dağıldı; kapının aralık duran kanadıyla kapalı kanadı arasında incecik bir ışık çizgisi kalmıştı yalnızca, onları görür gibi bir ince, uzunlamasına göz. Mathieu rahatsız olmuştu, kapıya doğru yürüdü. Irène, "Kapamayın," dedi. "Çocuk için: Uyanırsa duyalım."

Mathieu döndü, gürültüsüzce geldi, ayakkabılarını, sonra pantolonunu çıkardı. Sağ kundura yere çarparak kuru bir ses çıkardı.

"Elbiselerinizi sandalyeye koyun."

Mathieu pantolonunu, ceketini, sonra gömleğini salıncaklı sandalyeye koydu, sandalye gıcırdayarak ileri geri gidip geldi. Odanın ortasında, çıplak, kolları dümdüz aşağı sarkmış, bilekleri tuhaf bir biçimde tutuk, durdu.

"Gelin," dedi kadın.

Yatağa, sıcak ve hareketsiz bir bedeninin yanına uzandı. Kadın, sırtüstü yatmıştı, kıpırdamadı, kolları bedenine yapışık, yatıyordu. Ama Mathieu göğsüne, boynunun biraz aşağısına dudaklarını değdirince kalbinin iri iri attığını duydu, bütün bedenini sarsan çekiç darbeleri gibi. Mathieu, bir an, o çarpıntılı hareketsizlik içinde, kılmıdamadan yattı: Irène'in yüzünü unutmuştu; elini uzattı, görme-
yen bir eti usul usul okşadı. Herhangi biri. İnsanlar yanı başından geçiyorlardı, Mathieu ayakkabıların taşlarda çıkardığı sesi duyuyordu; yüksek sesle konuşuyorlar, gülüyorlardı.

Bir kadın, "Eee, Marcel," dedi, "sen Hitler olsan bu gece uyuyabilir miydin?"

Güldüler. Ayak sesleri, kahkahalar uzaklaştı, Mathieu yalnızdı gene.

Uykulu bir ses, "Bir şey yapmam gerekiyorsa," dedi, "bir önlem; şimdiden söyleyin, daha iyi."

"Önleme falan gerek yok," dedi Mathieu. "Hayvan değilim."

Kadın yanıt vermedi. Mathieu onun güçlü, düzenli soluğunu duydu. Bir tarla, karanlıkta bir tarla; otlar ve ağaçlar gibi soluk alıyordu kadın; Mathieu bir an, onun uyuyakaldığını sandı. Ama gergin, beceriksiz bir el, çabucak kalçasında, bacağının üzerinde do-

laştı: Bir okşamaydı bu herhalde. Mathieu usulca kendini kaldırdı ve kadının üzerine doğru kaydı.

Boris birden çekildi, çarşafı üzerinden savurdu, kendini yatağa, Lola'nın yanına attı. Lola kıınıdamamıştı, gözleri kapalı, sırtüstü yatıyordu. Boris, terli bedenine yapışan çarşaftan sıyrılmak için büzüldü. Lola gözlerini açmadan mırıldandı.

“Beni sevdiğine inanmaya başlıyorum.”

Boris yanıt vermedi. Bu gece, Lola'nın bedeninde, bütün kadınlarla, düşeslerle, ötekilerle, hepsiyle sevişmiş, hepsine sahip olmuştu. O geceye kadar söz geçiremediği bir utanç hissinin Lola'nın boyunda ve göğüslerinin sınırında zaptettiği ellerini, bu kadın bedeninin her yerinde dolaştırmıştı, dudakları her yerde dolaşmıştı; o şehvetin ortasında içine yuvarlandığı yarı baygınlığı, o her seferinde nefretle, hatta bir tuhaf korkuyla itmeye çalıştığı bayıltıcı baş dönmesini hırsıyla, çılgın bir hırsıyla aramıştı bu gece: Kaçmak istediği düşünceler vardı. Şimdi kendini çözülmüş, yumuşamış hissediyordu, kalbi deli deli atıyordu: Hiç tatsız değildi bu; şu anda mümkün olduğu kadar az düşünmeliydi. Ivich her zaman, “Sen çok fazla düşünüyorsun,” derdi; hakkı vardı. Birden, Lola'nın kapalı gözkapaklarının köşesinde bir su damlacığı gördü, burnun iki yanında usul usul yükselen iki küçük, parlak göldü bu. “Gene ne oldu?” diye düşündü Boris. Yirmi dört saatten beri midesini delen acı, kaskatı bir korkuyla yaşıyordu, yumuşayacak, acıyacak halde değildi şimdi.

“Mendilimi ver,” dedi Lola. “Yastığın altında.”

Gözlerini sildi, açtı, baktı. Kuşkulu, haşın bakışlarını Boris'in gözlerinden ayırmıyordu. “Gene ne yaptım?” Ama sandığı gibi değildi. Kadın zor duyulur bir sesle, “Gideceksin,” dedi.

“Nereye? Ha, o mu? Ama... dur bakalım. Hemen gitmiyorum: Bir yıl var daha.”

“Bir yıl... bir yıl, nedir ki?”

Israrla, inatla bakıyordu Boris'e; çarşafın altından elini çıkardı, alnına düşen saçları geri itti.

Boris çok da inanmadan, “Bir yıla kadar savaş da biter belki,” dedi.

“Biter mi? Ha ha! Keşke: Bir savaşın ne zaman başladığı bilir, ama ne zaman sona ereceğini kimse bilmez.”

Beyaz kolu çarşaftan çıkmıştı; sanki gözleri görmüyormuş gibi el yordamıyla Boris'in yüzünü okşuyordu. Şakaklarında, sonra yanağında dolaştırdı elini, kulağının çevresinde döndü, parmak uçlarıyla burnunu okşadı: Boris kendini gülünç hissediyordu. Öfkeyle,

“Bir yıl, çok uzun bir zaman,” dedi. “İnsanın bol bol düşünmeye vakti olur.”

“Daha bir bebek olduğun nasıl da belli,” dedi Lola. “İnsan benim yaşıma gelince, bir yıl; bir yıl ne çabuk geçer, bilsen...”

Boris inatla, “Bence çok uzun,” dedi.

“Demek dövüşmek istiyorsun, ha?”

“Hayır, ondan değil.”

Şimdi daha az sıcaktı oda, sırtüstü döndü, ayaklarını uzattı, parmak uçları aşağıda, yatağın üzerinde yumuşak bir kumaşa değmişti: pijamasına. Bakışları tavana dikili, anlattı:

“Şimdi ya da sonra, bu savaşa gitmek zorundaysam eğer... bir an önce olup bitsin daha iyi. Bitsin ve lafı edilmesin artık. Anladın mı?”

Lola, “Ya!” diye bağırdı. “Ya ben? Ben ne olacağım?” Sonra heycandan titreyen bir sesle, sordu: “Beni bırakıp gitmek seni hiç mi üzmeyecek, hayırsız?”

“Ama nasıl olsa günün birinde seni bırakıp gitmek zorunda olduğuma göre...”

Kadın, ihtirasla, “Ha!” dedi. “Ne kadar geç olursa, ne kadar, ne kadar geç olabilirse, o kadar geç olsun. Sen gidince, ben de geberir giderim. Çünkü... Bilirim seni, mektup yazmazsın, günler, aylar geçer yazmazsın. Tembellikten. Üşenirsin yazmaya, ben, sana bir şey mi oldu diye meraktan ölürüm, her gün yeniden ölürüm. Bunun ne demek olduğunu bilemezsin sen.”

“Sen sanki biliyor musun,” dedi Boris. “Dur bakalım, bekle, zırlamak için gerçekten gitmemi bekle.”

Bir sessizlik oldu, sonra Lola, Boris’in çok iyi tanıdığı kısık ve hırçın bir sesle, “Ne yapalım,” dedi. “İnsanın birini unutmaması çok da zor olmasa gerek; unutmaması, oyalanması... Senin kocakarı, az buz insan tanımaz Paris’te.”

Boris birden yan döndü, Lola’ya korkunç gözlerle bakarak, “Bunu yaparsan Lola...” dedi.

“Eee?”

“Ömrümün sonuna kadar bir daha yüzüne bakmam senin.”

Lola rahatlamıştı; dudaklarında tuhaf bir gülümseme belirdi, Boris’e baktı.

“Savaştan nefret ettiğini sanıyordum. Antimilitarist olduğun söyle dururdun...”

“Antimilitaristim gene.”

“Öyleyse?”

“O başka bu başka.”

Lola yeniden gözlerini kapamıştı, sakindi, ama yüzü az önceki mutlu yüz değildi şimdi: Dudaklarının kenarında o eski yorgun, yılgın çizgiler meydana çıkmıştı.

Boris kendini zorladı, yumuşak bir sesle, “Antimilitaristim, çünkü subaylar içimi sıkıyor,” dedi. “Dayanamıyorum o fiyakacı heriflere. Ama askerleri severim bak.”

“Ama sen subay olacaksın. İster istemez! Seni subay yapacaklar.”

Boris yanıt vermedi; fazla karışıkta bu iş, karışıklıkta kendini bulamaz oluyordu. Subaylardan nefret ediyordu, evet, bu bir gerçektir. Ama beri yandan, yapılacak savaş onun savaşıydı, onu bu onurlu görev için yetiştirmişler, beslemiş, büyütmişlerdi, öyleyse asteğmen olmak zorundaydı. “Ah,” diye can sıkıntısıyla düşündü, “şimdiden gitmiş olsam, mangayla yürüyor olsam; olaylar zorladığı için, kendiliğinden orada oluversem ve artık bütün bunlarla kafa şişirmesem ne iyi olurdu.” Sonra birden konuştu:

“Acaba korkacak mıyım diye düşünüyorum...”

“Korkmak mı,” dedi Lola.

“Evet, hep bunu düşünüyorum.”

Boris, Lola'nın anlayamayacağını ezbere biliyordu: Mathieu'yla ya da hatta Ivich'le konuşması çok daha iyiydi. Ama yanında Lola vardı şimdi.

“Bütün bir yıl gazetelere bakacağım,” dedi, “çelik ve ateş fırtınasına kahramanca göğüs geren Fransız askeri, falan ya da buna benzer bir şeyler işte, anlıyorsun, değil mi? Ve ben, her seferinde kafa patlatacağım: Ben bu boktan işin üstesinden gelebilecek miyim? Ya da izinli gelmişleri bulup sorguya çekeceğim, onlara: İşler çok kötü mü orada, diye soracağım, bana: Çok kötü, diyecekler, ben de bir tuhaf olacağım. Ne eğlenceli, değil mi?”

Lola gülmeye başladı, keyifsiz bir sesle onu taklit ederek, “Dur bakalım,” dedi, “hele o günler gelsin de. Hem, korksan da ne olacak, küçük budala! Bir kez başladıktan sonra!”

“Konuşmaya değmez,” diye düşündü Boris. “Hiçbir şey anlamıyor.” Esnedi.

“Söndüreyim mi?” dedi. “Uykum geldi.”

“Nasıl istersen,” dedi Lola. “Öp beni!”

Kadını öptü, elektriği söndürdü. Nefret ediyordu Lola'dan. “Beni ben olduğum için, kendim için sevmiyor,” diye düşündü. “Öyle olmasa anlardı beni.” Hepsi de böyleydi, birbirinin aynı, körmüş gibi yapıyorlardı: Beni bir dövüş horozu, arenaya salıverilecek

bir boğa olarak beslediler, şimdi de gözlerini yumuyorlar, babam diplomayı al diye inat ediyor, bu da tutmuş bana pis pis numaralar yapıyor, bir zamanlar bir albayla yatmış diye. Bir an sırtında, çıplak ve sıcak bir beden hissetti. “Daha koca bir yıl sırtımda bu beden. Beni sömürüyor,” diye düşündü Boris, kendini acı ve kaskatı hissediyordu. Ta yatağın öbür ucuna gitti.

“Ne yapıyorsun?” dedi Lola. “Düşeceksin.”

“Bana yapıyorsun, terliyorum.”

Kadın bir şeyler mırıldanarak çekildi. Bir yıl. Bir yıl, kendi kendime, korkağın biri miyim ben, diye düşünerek geçireceğim bir yıl; koca bir yıl, korkmak korkusu içinde beklemek! Lola'nın düzenli nefesini duyuyordu: Uyumuştü kadın, sonra sıcak, çıplak beden yeniden üzerine devrildi; Lola'nın suçu yoktu, yatağın ortası çukurdu, ama Boris çaresiz bir öfkeyle, umutsuzlukla titredi: Yarın sabaha kadar ezecek beni. “Ah, ah!” diye düşündü, “Erkekler, erkeklerle birlikte yaşamak, herkesin kendi yatağı!” Birden, bilinmedik bir baş dönmesiyle kendini kaybeder gibi oldu, gözleri karanlıkta sonuna kadar açık ve kıpırtısızdı, buz gibi bir ürperti terli sırtında dolaştı: Yarından tezi yok gidip orduya katılacağını anlamıştı birden.

Kapı açıldı ve Madam Birbenschatz, sırtında gecelik, başında fularla gözüktü. Radyonun gürültüsünü bastırabilmek için bağırdı:

“Gustave, rica ederim, gel yat artık!”

“Sen uyu, sen uyu,” dedi Mösyö Birbenschatz, “bana bakma.”

“Ama sen yatmadan uyuyamam ki ben.”

Adam sinirli bir hareket yaptı.

“Radyoda önemli bir şey bekliyorum,” dedi, “görüyorsun.”

“Canım, nedir o, söylesene? Bütün gün şu uğursuz radyonun başındasın. Sonunda komşular şikâyete gelecek. Nedir bu kadar merakla beklediğin kuzum?”

Mösyö Birbenschatz döndü, kadının koluna yapıştı.

“Bu bir blöf değilse kellemini keserim,” dedi. “Bu gece yalanlayacaklar haberi, bak göreceksin.”

Kadın korkmuştu.

“Nedir o?” diye sordu. “Neden söz ediyorsun?”

Adam karısına: Sus, diye işaret etti. Rahat ve kendine güvenen bir ses konuşmaya başlamıştı:

“Berlin'in Çekoslovakya'ya, bugün, 27 Eylül Salı saat 14'e kadar süre tanıyan ve bu süre sonunda Almanya'nın genel seferberlik ilan edeceğini bildiren bir ültimatom verdiği hakkında Avrupa

basınında çıkan haberler, bugün Alman resmi çevrelerince yalanlanmıştır.”

“Dinle!” diye bağırdı Mösyö Birbenschatz, “Dinle!”

“Bu çeşit haberlerin panik yaratmak ve bir savaş öncesi psikozuna yol açmak amacıyla çıkarıldığı muhakkaktır.

“Gene bazen Avrupa gazetelerinin, Sayın Goebbels’le yapmış olduklarına iddia ettikleri söyleşi de tümüyle hayal ürünüdür. Alman resmî çevreleri Sayın Goebbels’in son bir hafta içinde tek yabancı gazeteci ile görüşmemiş olduğunu bildirmektedir.”

Mösyö Birbenschatz bir an daha ses çıkarmadan dinledi, ama konuşma kesilmişti. O zaman fırladı, Madam Birbenschatz’ı yakaladı ve işitilmeyen bir valse ayak uydurarak dönmeye başladı, bağıırıyordu:

“Ben demedim mi, ben dedim sana, dedim sana, tornistan bu, tam yolla tornistan! Savaş olmayacak, Catherine, savaş olmayacak! Naziler hapyı yuttu.”

Işık. Dört duvar birden Mathieu’yla gece arasına girdi, kapandı. Elleri dayanarak doğruldu, Irène’in durulmuş, sakin yüzüne baktı: Bu kadın bedeninin çıplaklığı ta gözlere kadar yükselmişti; beden bu güzel yüzü, doğanın, insanoğlu tarafından terk edilmiş bir bahçeyi hırsıyla, tekrar zaptedişi gibi zaptetmiş, ona egemen olmuştu. Mathieu yüzü, yuvarlak omuzlardan, küçücük, sivri göğüslerden ayırt edemiyordu, yüz etin bir çiçeğiymiş, yumuşak ve uçucu.

“Çok iç sıkıcı olmadı ya?” diye sordu kadın.

“İç sıkıcı mı?”

“Çok... çok hareketli olmadığım için bazen beni sıkıcı bulanlar oluyor. Bir keresine biri benden o kadar sıkıldı ki, sabah erkenden gitti, bir daha da görünmedi.”

“Ben sıkılmadım,” dedi Mathieu.

Irène parmaklarının ucuyla Mathieu’nun boynunu usulca okşadı.

“Benim soğuk bir insan olduğumu sanmayın sakın.”

“Biliyorum,” dedi Mathieu. “Susun!”

Doğruldu, yanındaki güzel yüzü avuçlarının arasına aldı, gözlerine doğru eğildi. Gözler iki buzul gölüydü, cam gibi ve sonsuz. Bana bakıyor. Bu bakışın ardında yüz ve beden kaybolmuş, yok olmuştu. Bu gözlerin ötesinde gece vardı. Kimsenin sahip olamadığı, el sürülmemiş, dokunulmamış gece. Gözlerine davet etti beni, gözlerine girdim; bu gecenin içindeyim: çıplak bir adam. Birkaç saat sonra ayrılacağım ondan, ama ayrıldığım halde sonsuzluğa dek on-

da yaşamakta devam edeceğim. Onda, bu adsız, sahipsiz gecede. Düşündü: "Adımı bile bilmiyor." Ve birden, kendini ona öylesine muhtaç hissetti ki, söylemek istedi canı. Ama sustu: Sözcükler yalan söyleyecekti; çünkü, en az kadın kadar bu odaya da bağlıydı şu anda, öylesine bağlıydı ki bu odaya, duvarda asılı gitara, içeride kocaman yatakta uyuyan çocuğa, şu ana, bütün bu geceye...

Irène gülümsedi.

"Bana bakıyorsunuz, ama görmüyorsunuz beni."

"Görüyorum, sizi görüyorum."

Kadın esnedi.

"Azıcık uyusaydık," dedi.

"Uyuyun," dedi Mathieu. "Ama saatinizi altıya ayarlayın: Sabah gara gitmeden eve uğrayıp bir şeyler alacağım."

"Hemen bu sabah mı gidiyorsunuz?"

"Sabah, saat sekizde."

"Sizi geçirmeye, gara gelebilir miyim?"

"Nasıl isterseniz."

"Bir dakika," dedi Irène. "Çalar saati kurmak, sonra elektriği söndürmek için yataktan çıkmam gerek. Ama sakın bana bakmayın, popoma bakarsanız çok utanırım, çok kocaman, hem de öyle biçimsiz ki."

Mathieu başını çevirdi, kadının odada gidip geldiğini duydu, sonra ışık söndü. Irène yatarken fısıldadı:

"Bazen gece kalkar dolaşırım. Bir çimdik atarsanız hemen kendime gelirim, olur mu?"

28 Eylül, Çarşamba

Sabah, saat 6...

İftihar ediyordu kendisiyle: Sabaha kadar göz kırpmamıştı, ama uykusu yoktu. Yalnızca göz diplerinde kupkuru bir yanık hissi, sol gözde kaşıntı, gözkapaklarında bir titreme, sonra, ara sıra, böbrekler hizasından ensesine çıkan, oradan bütün bedenine yayılan yorgun bir ürperti. Korkutacak kadar boş bir trenle gelmişti, gördüğü son canlı yaratık, Soissons-Garı'nda kırmızı bayrağı sallayan gar şefiydi. Sonra birden Batı Garı'nın aydınlığı ve kalabalık. Çirkin bir kalabalıktı bu: Askerlerden ve ihtiyar kadınlardan oluşmuş bir kalabalık; ama kalabalığın öyle çok gözü, öylü çok bakışı vardı ki; hem sonra Ivich bu aralıksız yalpalanışı, bu kalçaların, omuzların, dirseklerin birbirine vuruşunu, başların, inatla, ısrarla, birbirlerinin arkasında gizlenerek inip çıkışını seyretmeyi çok seviyordu: Savaşın korkunç ağırlığını tek başına, yapayalnız taşımak zorunda olmadığını hissetmek öyle güzeldi ki. Çıkış kapılarından birinde durdu ve dinî bir heyecanla Strasbourg Bulvarı'nı seyretti; bu geniş caddeyle gözlerini doldurmak, ağaçları, kapalı mağazaları, otobüsleri, tramvay raylarını, tek tük kapılarını açan kahveleri ve sabahın ılık, sisli havasını gözleriyle belleğine göndermek ve orada hapsetmek istiyordu. Bombalarını beş dakika sonra, hatta otuz saniye sonra atsalar bile benden koparıp alamazlar bunu. Hiçbir şeyi kaçırmadığına inandı sonunda, hatta sol duvardaki kocaman "Dubo-Dubon-Dubonnet" afişini bile; sonra, birden, içine tuhaf bir hasret doldu; onlar gelmeden kente girmek istedi. Bir kuş kafesini sırtlamış götüren iki Brötanyalı köylüyü itti, kapıdan çıktı, gerçek Paris kaldırımına ayak bastı. Ona, sanki içi kor dolu kocaman bir ocağa giriyormuş gibi geldi; heyecan verici ve korkunç bir şeydi bu. "Her şey yanacak, kadın, çocuk, ihtiyar, hepsi, ben de onlarla öleceğim, alevler içinde." Korkmuyordu: Zaten, zaten ihti-

yarlıktan tiksinecekti sonunda, yaşasaydı. Korkmuyordu, ama te-
laş boğazını kurutuyordu; kaybedecek bir saniyesi bile yoktu: Son
kez göreceği o kadar çok şey vardı ki, Bitpazarı, Katakombalar,
Ménilmontant, sonra daha hiç görmediği yerler, Grevin Müzesi ör-
neğinin; bana bir sekiz gün bırakırlarsa, haftaya salıdan önce gel-
mezlerse, her şeyi görecek vakit bulurum. İhtirasla, "Ah!" diye dü-
şündü, "sekiz günüm kaldı yaşlanacak, bir kocaman yıl kadar eğ-
lenmeliyim, eğlenirken ölmek isterim!" Bir taksiye doğru yürüdü:

"Huygens Caddesi, 12!"

"Binin."

"Saint-Michel Bulvarı'ndan geçeceksiniz, sonra Auguste Com-
te Sokağı'ndan, Vavin Sokağı'ndan, Delambre Sokağı'ndan, sonra
Gaité Sokağı'ndan ve Maine Caddesi'nden."

"Yolu uzatıyoruz," dedi şoför.

"Zararı yok. Ben öyle istiyorum."

Otomobile bindi, kapıyı çekti. Laon'u ardında bırakmıştı, dün-
yanın sonuna kadar. Asla görmeyecekti Laon'u: Burada öleceğim.
"Hava ne güzel," diye düşündü, "ne güzel! Bugün öğleden sonra
Rosier Sokağı'na, bir de Saint-Louis Adası'na gideriz."

"Çabuk gelin," dedi Irène; çabuk çabuk!"

Mathieu gömleğinin kollarını kıvrımış, aynada saçlarını tarı-
yordu. Tarağı masaya fırlattı, ceketini kolunun altına aldı, yan oda-
ya girdi:

"Ne var?"

Irène acınacak bir yüzle yatağı gösterdi.

"Kaçmış."

"Yok canım, sahi mi?" dedi Mathieu.

Bir an, altüst olmuş yatağı seyretti, alnını kaşdı, sonra gülme-
ye başladı. Irène ciddi gözlerle, şaşkın bakıyordu; Mathieu'ya dön-
dü, güldü.

"İyi atlattı bizi," dedi Mathieu.

Ceketini giydi. Irène hâlâ gülüyordu.

"Saat yedide, Dôme'da," dedi.

"Saat yedide."

Eğildi, usulca kadını öptü.

İvich koşarak merdivenleri çıktı, soluk soluğa, üçüncü kat sa-
hanlığında durdu. Kapı aralıktı. Titremeye başladı: "Ya kapıcı ka-
dınca içerideki?" Girdi: Bütün kapılar açıktı, bütün elektrikler ya-
nıyordu. Holde kocaman bir valiz gördü: Mathieu dönmüştü.

"Mathieu!"

Kimse yanıt vermedi. Mutfak boştu, ama içerde, odada, yatak yapılmamıştı. "Gece buradaymış." Çalışma odasına girdi, pencere-leri, sonra panjurları açtı; yumuşak bir hasretle, "Çok da çirkin de-ğilmiş bu oda," diye düşündü. "Haksızlık etmişim." Burada otura-caktı. Mathieu haftada dört mektup yazacaktı ona, hayır, beş, beş mektup. Sonra günün birinde Mathieu gazetede okuyacaktı: "Paris bombalandı," ve artık hiç mektup almayacaktı Ivich'ten. Yazı ma-sasının çevresinde dolaştı, kitapları, masanın üzerindeki bronz yengeci parmak uçlarıyla okşadı. Martineau'nun Stendhal hakkın-daki bir kitabının yanında ucu kopuk bir sigara duruyordu. Ivich sigarayı aldı, çantasına, uğur diye yanında taşıdığı kutsal taşların yanına koydu. Sonra usluca gitti, divana oturdu. Birkaç dakika sonra merdivende bir ayak sesi duydu ve kalbi göğsünü delip çık-a-cakmış gibi deli deli atmaya başladı.

O'ydu gelen. Bir an holde oyalandı, sonra, valiz elinde odaya girdi. Ivich'in elleri açılıverdi, çantası yere düştü.

"Ivich!"

Ama şaşmış görünmüyordu Mathieu. Valizi bıraktı, geldi, Ivich'in ayaklarının dibinden çantasını aldı, kıza uzattı:

"Çoktan beri mi bekliyorsunuz?"

Ivich yanıt vermedi: Mathieu'ya kızmıştı, elleri açılıp çantası-nı koyverdi diye kızmıştı Mathieu'ya. Genç adam divana, kızın ya-nına oturdu, Ivich onu görmüyordu. Yalnızca halının bir kısmını ve ayakkabılarının ucunu görüyordu.

Mathieu mutlu bir sesle, "Şansım varmış," diyordu. "Bir saat sonra gelseydiniz, göremeyecektim sizi: Sekiz treniyle Nancy'ye gidiyorum."

"Nasıl? Hemen mi gideceksiniz?"

Sustu Ivich. Kendinden memnun değildi, kendi sesinden nef-ret ediyordu. O kadar az vakitleri vardı ki, açık, apaçık olmak isti-yordu, ama elinde değildi bu; uzun zaman birinden ayrı kalmışsa, sonra çabucak kendini bulamıyordu karşısında. Kendini somurt-kanlığa benzer ağır bir uyuşukluğa koyvermişti. Yüzünü inatla on-dan gizlemeye çalışıyordu, ama heyecanını saklamasına olanak yoktu: Genç adamın gözlerinin ta içine bakmaktan çok daha kış-kırtıcı oluyordu böylesi. İki el valize uzandı, açtı, bir çalar saat çı-kardı, kurdu. Mathieu saati masanın üzerine koymak için kalktı. Ivich usulca gözlerini kaldırdı, onu pencerenin karşısında ışığın içinde simsiyah gördü. Sonra Mathieu geldi, karşısına oturdu; hâlâ susuyordu, ama Ivich biraz daha cesurdu şimdi. Mathieu, ona ba-

kıyordu: Onun kendisine baktığını biliyordu kız. Üç aydan beri hiç kimse ona şimdi Mathieu'nun baktığı gibi bakmamıştı. Kendini çabukça kırılıverecek, değerli, dokunulmaz bir şey gibi hissediyordu; küçücük, dilsiz bir heykel, bir tanrıça; çok tatlı bir histi bu, şaşırtıcı, azap verici. Birden saatin tik taklarını duydu ve Mathieu'nun gideceğini düşündü; "Çabukça kırılıverecek bir şey olmak istemiyorum! Dilsiz bir tanrıça olmak istemiyorum." Müthiş bir çabayla kendini Mathieu'dan yana dönmeye zorladı: Mathieu'nun gözlerinde onun beklediği bakış yoktu.

"Geldiniz Ivich," dedi, "sonunda geldiniz..."

Şu anda söylediklerini düşünür gibi görünmüyordu. Ivich gene de ona bakarak gülümsedi, ama tepeden tırnağa buz kesmişti. Mathieu gülümsedi, ağır ağır konuştu:

"Geldiniz, buradasınız."

Ivich'e şaşmış gözlerle bakıyordu.

"Nasıl geldiniz?" diye sordu.

"Trenle."

Kız birden ellerini birbirine yapıştırdı, sonra avuçlarını birbirinden ayırarak parmaklarını gerdi, kemikler çıtırdadı. Mathieu'ya bakmıyordu.

"Yani," dedi Mathieu, "annenizle babanız biliyorlar mı geldiğinizi?"

"Hayır!"

"Kaçtınız demek?"

"Öyle!"

"Evet," dedi Mathieu, "evet, çok iyi, çok iyi: Burada oturursunuz işte." Birden ani bir merakla sordu: "Laon'da sıkılıyor muydunuz?"

Ivich yanıt vermedi: Ses bir cellat bıçağı gibi iniyordu ensesine, soğuk ve keskin.

"Vah, küçücük Ivich!"

Kız perçemlerini çekiştirmeye başlamıştı.

Mathieu, "Boris hâlâ Biarritz'de mi?" diye sordu.

"Evet."

Boris usulca kalkmış, pantolonunu, sırtında soğuk bir ürpermeyle ceketini giymiş, ayakkabılarını eline almıştı. Ağzı açık uyuyan Lola'ya son bir kez baktıktan sonra gürültüsüzce kapıyı açtı.

Ivich kaçamak gözle saate baktı, altıyı yirmi geçiyordu, altıyı yirmi geçmişti bile.

Ağlamaklı bir sesle sordu:

“Saat kaç?”

“Altıyı yirmi geçiyor,” dedi Mathieu. “Bir dakika: Çantama üç-beş parça bir şey koyacağım, şimdi biter. Sonra serbestim.”

Valizin önüne diz çöktü. Ivich kımıldamadan bakıyordu. Bedenini hissetmez olmuştu, saatin tik takları kulaklarında gümbürdüyordu. Birkaç dakika sonra Mathieu ayağa kalktı.

“Tamam, her şey hazır,” dedi.

Kızın önünde ayakta duruyordu. Ivich, onun diz yerlerinde havı dökülür gibi olmuş pantolonunu görüyordu.

Mathieu usulca, “Dinleyin Ivich,” dedi, “şimdi azıcık ciddi laflar edeceğiz. Bakın: Apartman sizindir, anahtar kapının yanında, duvarda asılı; savaş bitinceye kadar burada kalacaksınız. Aylık işini de hallettim: Jacques’a vekâlet verdim, aylığı alacak ve her ay size gönderecek. Bazı hesaplarınız olacaktır, kira gibi, hatta belki vergi gibi, bilmem, askerler için yeni bir karar çıkmazsa, sonra ara sıra bana küçük bir paket gönderirsiniz. Kalan, sizi idare eder sanırım.”

Ivich radyodaki spikerin soğuk sesine benzeyen bu sakin, tek-düze sesi dehşetle dinliyordu: Nasıl bu kadar iç sıkıcı, böylesine ruhsuz olmaya cesaret edebiliyordu? Söylediklerinin anlamını iyice kavrayamıyordu Ivich, ama onun şu anda, dudağını çarpıtan yarım gülüşü, kabarık gözkapaklarının altından bakan gözleri, dudaklarındaki o yapmacık mutluluk ifadesiyle yüzünün aldığı anlamı ezbere biliyordu, görmeden. Ondan biraz daha nefret edebilmek için başını kaldırdı, baktı, kini sönmüverdi: Bu yüz, o uzak sesin yüzü değildi. Acı mı çekiyordu Mathieu? Hayır, hiç de dertli görünmüyordu. Ama bu Ivich’in tanımadığı, hiç görmediği bir yüzdü.

Mathieu gülümsedi.

“Ivich,” dedi, “beni dinliyor musunuz?”

“Tabii dinliyorum,” dedi Ivich, sonra ayağa kalktı: “Mathieu, bana bir haritada Çekoslovakya’yı gösterir misiniz?”

“Haritam yok,” dedi Mathieu. “Ama, durun, bir yerlerde eski bir atlas olacaktı.”

Kitap etajerinden karton ciltli bir albüm aldı, geldi, masanın üzerine koydu, sayfaları karıştırdı: “Orta Avrupa.” Renkler bunalıcıydı: sarımsı bej ve mor. Mavi yoktu: ne deniz, ne okyanus. Ivich dikkatle baktı: Çekoslovakya diye bir ad da yoktu.

“Atlas 1914’ten öncesine ait,” dedi Mathieu.

“Peki 1914’ten önce Çekoslovakya yok muydu?”

“Hayır.”

Mathieu dolmakalemmini çıkardı, haritanın ortasına biçimsiz,

kambur bir kapalı çizgi çizdi.

“İşte, aşağı yukarı burası.”

Ivich bu somurtuk renkli, susuz, kavruk toprak parçasına, matbaa harflerinin düzgün biçimleri yanında yersiz, yabancı, çirkin sırtan kararmış mürekkep çizgisine baktı, kamburun içinde bir yerde “Bohemya” yazısı vardı.

“Ya, demek bu,” dedi, “demek Çekoslovakya bu ha?”

Birden her şey öylesine boş, öylesine anlamsız göründü ki, öylesine yaşanmaya değmez; hıçkırmaya başladı.

“Ivich,” dedi Mathieu, “Ivich!”

Ivich bir anda kendini Mathieu’nun kollarında buldu. Direndi: Bana acımasını istemem, gülünç olmak istemem, ama sonra kendini bıraktı, şimdi artık ne savaş, ne Çekoslovakya, ne Mathieu; omuzlarında hissettiği bu sıcak, tatlı ağırlık vardı yalnızca.

Mathieu, “Uyudunuz mu gece?” diye fısıldadı.

Ivich sarsıla sarsıla ağlıyordu.

“Hayır,” dedi.

“Benim küçücük Ivich'im! “

Usulca kızı bıraktı, kalktı, dışarı çıktı. Ivich onun yan odada gidip geldiğini duydu, döndüğü zaman yüzünde o Ivich'in çok sevdiği saf ve mutlu anlam vardı. Kızın yanına oturdu.

“Yatağa temiz çarşaflar koydum,” dedi. “Ben gider gitmez hemen yatacaksınız.”

Ivich baktı, “Ben... ben sizinle gelmeyecek miyim, gara kadar?”

“İstasyonlarda vedalaşmaktan hoşlanmadığınızı biliyorum.”

Kız, gönül alıcı bir sokulganlıkla, “Yok,” dedi. “Bu kadar.. tatsız bir gidiş için değil o.”

Ama Mathieu kararlıydı, başını salladı:

“Yalnız gitmeyi tercih ederim. Hem sizin uyumanız gerek, mutlaka.”

“Peki,” dedi Ivich. “Peki, öyle olsun.”

“Ne budalayım ben,” diye düşündü. Birden kendini soğuk ve kilitlenmişçesine kapalı hissetti. Başını kararlı bir ifadeyle salladı, gözlerini sildi, güldü:

“Haklısınız, çok sinirliyim. Uykusuzluktan: Mutlaka uyuyup dinlenmeliyim.”

Mathieu elini uzattı, kızın elini yakaladı.

“Kalkın,” dedi, “size evinizi göstereyim.”

Yatak odasına geçtiler, Mathieu bir dolabın önünde durdu:

“Bu dolapta çarşaflar var,” dedi, “yastık yüzleriyle örtüler de

burada. Bir yerde bir yorgan da olacak, ama ben hiç bilmem, kapıcı kadın verir size.”

Mathieu dolabı açmış, kat kat beyaz çarşaflara bakıyordu. Yüzünde haşın bir anlam vardı şimdi.

Ivich nezaketle, “Ne var?” dedi.

“Bütün bunlar benimdi,” dedi. “Ne saçma, değil mi?”

Kıza döndü.

“Mutfaktaki dolabı da göstereyim.”

Mutfığa girdiler, Ivich’e bir dolap gösterdi:

“İşte bu. Zeytinyağı var, tuz, biber de vardır sanırım. Konserve-
veler de var.”

Teneke silindirleri birer birer eline alıyor, gözlerinin hizasına kadar kaldırıyor, parmaklarının ucunda evirip çevirerek bakıyordu: “Bu balık, bu fasulye, bu lahanaya, bunu ben-mari’de ısıtırsınız...” Durdu, kutuları bıraktı, dudaklarında gene o haşın gülümseme belirmişti, ama bir şey söylemedi, ölü gözlerle bezelye konserve-
sinin kutusuna bakıyordu. Sonra, “Gaza dikkat edin Ivich,” dedi. “Her gece yatmadan şu musluğu sıkıca kapamanız gerek.”

Çalışma odasına dönmüşlerdi.

“Şimdi inerken kapıcı kadına apartmanı size bıraktığımı söylerim,” dedi Mathieu. “Yarın sabah size Madam Balaine’i yollar. Benim gündelikçim, tatsız bir kadın değildir. Rahatsız olmazsınız.”

“Balaine,” dedi Ivich. “Ne tuhaf isim.”

Gülmeye başladı, Mathieu gülümsedi.

“Jacques ekimden önce dönmeyecek,” dedi. “O gelinceye kadar bekleyebilmeniz için size biraz para bırakayım.”

Cüzdanında bir bin franklık ve iki yüz franklık kâğıt para vardı. Bin franklığı aldı ve Ivich’e uzattı.

“Çok merci,” dedi Ivich.

Parayı aldı ve yumruk yaptığı elinde sımsıkı tuttu.

“Bir şeye ihtiyacınız olursa, Jacques’ı çağırın. Ona hemen bir mektup yazıp sizi kendisine emanet ettiğimi söyleyeceğim.”

Ivich, “Çok merci,” diye tekrar etti, “çok merci.”

“Adresini biliyor musunuz?”

“Evet evet. Biliyorum. Merci.”

“Hoşçakalın.” Kıza yaklaştı: “Hoşçakalın, sevgili Ivich’im. Belli bir yere gider gitmez yazarım.”

Kızı omuzlarından yakaladı, göğsüne çekti.

“Sevgili Ivich’im, küçücük Ivich’im benim.”

Ivich uslu bir çocuk gibi başını kaldırarak alnını ona uzattı.

Mathieu öptü. Sonra elini yakaladı, sıktı ve çıktı. Ivich sokak kapısının hızla kapandığını duydu; o zaman yumruğunu açtı, bin franklığı parmaklarının arasında düzeltti, baktı, sonra sekiz parçaya bölerek yırttı, halının üzerine fırlattı.

Vahşi sakallı ihtiyar bir sömürge subayı, sol elini genç bir askerin omzuna koymuş, sağ eliyle Afrika kıyısını gösteriyordu: "Sömürge ordusuna katılınız!" Genç askerin öylesine budala bir yüzü vardı ki. Mutlaka bu budalalığı yaşamak gerekti: Altı ay boyunca Boris işte böyle bir hindi olacaktı mutlaka. Hadi diyelim üç ay: Savaşta yıllar çift çift hesaplanırdı. Dişlerini gıcırdatarak, "Güzelim saçlarımı kesecekler," diye düşündü. "Hayvanoğlu hayvanlar!" Kendini hiçbir zaman böylesine şiddetle antimilitarist hissetmemişti. Nöbet kulübesinin içinde dimdik bir nöbetçinin yanından geçti. Boris, ona sinsice bir göz attı ve soluğu kesildi, birden cesareti kırılmıştı: "Boktan iş!" Ama karar vermişti bir kez, kendini tepeden tırnağa kötü, ahlaksız hissediyordu: Bacakları titreyerek kışlaya girdi. Gök pırıl pırıldı, hafif bir rüzgâr ta buralara kadar denizin uzak kokusunu getiriyordu. "Ne yazık," diye düşündü Boris. "Havanın bu kadar güzel olması ne kadar yazık." Bir polis karakolun kapısında bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Philippe ona bakıyordu; kendini sokaklarda, yapayalnız, yüzüstü bırakılmış hissediyor, üşüyordu; yanağı, üst dudağı acıyordu. Zafersiz bir şehit düşme olacaktı bu. Zafersiz ve şenliksiz: bir hapisane hücresi, sonra bir sabah, Vincennes kulelerinin dibindeki bir çukurda bir küçük kazık; kimse bilmeyecekti bunu: Hepsi, hepsi itmişlerdi onu, istememişlerdi.

"Komiser nerede?" diye sordu.

Polis baktı.

"Yukarıda, birinci katta."

Kendi kendimin tanığı olacağım, kendimden başka kimseyle görülecek hesabım yok.

"Kayıt bürosu?"

İki asker birbirlerine baktılar, Boris yanaklarına kan hücum ettiğini duydu. "Kim bilir nasıl görünüyorum," diye düşündü.

"Avlunun dibindeki bina, soldan birinci kapı."

Boris iki parmağıyla gelişigüzel bir selam verdi ve yürüdü; ama, "Tam bir hödüğe benzedim şimdi," diye düşünüyordu ve bu birden çok acı geldi ona. "Enayi diyorlardır bana, kendi ayağıyla buraya gelmiş bir herif, kimse zorlamadan, kimbilir nasıl tiye alıyorlardır beni!" Philippe, yüzü olduğu gibi ışığa dönük, ayakta duruyordu, gözlerini, göğsü nişanlı, ufacık, dört köşe çeneli, çelimsiz

adamın gözlerine dikmiş, Raskolnikof'u düşünüyordu.

"Komiserle mi görüşüyorsunuz?"

"Muaviniyim," dedi adam.

Philippe, şiş dudağı yüzünden zorlukla konuşuyordu, ama sesi pürüzsüzdü.

Kararlı bir telaşla, "Ben asker kaçağıyım," dedi. "Cebimde sahte evrak var."

Muavin dikkatle baktı, terbiyeli bir tavırla, "Buyrun oturun," dedi.

Taksi Batı Garı'na gidiyordu.

"Geç kalacaksınız," dedi Irène.

Mathieu, "Hayır kalmam," dedi. "Ama ancak yetişeceğim." Sonra anlattı: "Evde bir kız vardı, bir kız arkadaş."

"Bir kız mı?"

"Beni görmeye Laon'dan gelmiş."

"Sizi seviyor mu?"

"Yok canım, hayır."

"Siz? Siz onu seviyor musunuz?"

"Hayır: Ona apartmanımı bırakıyorum; ben yokken o oturacak."

"İyi bir kız mı?"

"Hayır," dedi Mathieu. "İyi bir kız değil. Ama kötü bir kız da değil."

Sustular. Taksi Les Halles'den geçiyordu.

Irène birden, "İşte, işte," dedi, "buradaydı."

"Evet."

"Dün akşamdı. Tanrım! Ne kadar uzak..."

Arka pencerenin camından bakmak için kendini geriye doğru attı. Sonra tekrar yerine otururken mırıldandı:

"Bitti."

Mathieu yanıt vermedi. Nancy'yi düşünüyordu, hiç gitmemişti Nancy'ye.

"Çok konuşkan değilsiniz," dedi Irène. "Ama sizinle beraberken sıkılmıyorum."

Mathieu kısa bir gülüşle, "Bir zamanlar çok konuştum," dedi, "çok fazla konuştum."

Kadına dönerek baktı:

"Bugün ne yapacaksınız?"

"Hiç," dedi Irène. "Hiçbir zaman bir şey yapmam ki, adam bana aylık veriyor, o kadar."

Taksi durdu. İndiler, Mathieu parayı verdi.

“İstasyonları sevmem,” dedi Irène. “Kasvet verir insana.”

Birden elini erkeğin kolunun altına sokmuştu. Yanında, sessiz, tanıdık, küçük adımlarla yürüyordu: Mathieu’ya, sanki kadını on yıldan beri tanıyormuş gibi geldi.

“Bilet alacağım.”

Kalabalığın içinden geçtiler. Sivil bir kalabalıktı bu, ağır hareketli ve dilsiz, üç-beş asker vardı aralarında.

“Nancy’yi bilir misiniz?”

“Hayır,” dedi Mathieu.

“Ben bilirim. Nancy’de nereye gideceksiniz?”

“Essey-les-Nancy’deki hava kuvvetleri karargâhına, oradaki kışlara daha doğrusu.”

“Biliyorum orasını,” dedi kadın. “Biliyorum.”

Gişenin önünde elleri çantalı, valizli adamlar kuyruk yapmışlardı.

“Siz burada beklerken ben gidip size bir gazete alayım mı?”

Mathieu kadının kolunu tuttu.

“Hayır,” dedi, “burada kalın, yanımda.”

Irène mutlu bir gülümsemeyle baktı. Adım adım ilerlediler.

“Essey-les-Nancy.”

Mathieu askerlik cüzdanını gösterdi, memur bir bilet uzattı. Mathieu, Irène’e döndü:

“Kapıya kadar gelin,” dedi. “Ama içeri, perona gelmenizi istemiyorum.”

Birkaç adım daha ilerlediler, durdular.

“Öyleyse...” dedi Irène.

“Hoşçakalın.”

“Bir gece, yalnızca bir gece sürdü,” dedi kadın.

“Bir gece! Evet, ama Paris’ten birlikte götürdüğüm tek anı siz olacaksınız.”

Eğildi, dudaklarından öptü.

Irène, “Bana yazacak mısınız?” dedi.

“Bilmem,” dedi Mathieu.

Bir an tek söz söylemeden ona baktı, sonra döndü, uzaklaştı.

“Hey!”

Mathieu döndü. Genç kadın gülümsüyordu, ama dudakları titriyordu.

“Adınızı bile bilmiyorum,” dedi.

“Adım Mathieu, Mathieu Delarue.”

“Girin.”

Sırtında pijama, her zamanki gibi yakışıklı, saçları her zaman-ki gibi taranmış, yatakta oturuyordu, Ivich, “Acaba gece yatarken kafasına file mi geçiriyor,” diye düşündü. Odası kolonya kokuyordu. Genç adam şaşkın gözlerle baktı, başucundaki masadan gözlüğünü çabucak aldı, gözüne taktı:

“Ivich!”

Ivich babacan bir ifadeyle, “Evet, benim ya,” dedi.

Yatağın kenarına ilişti, gülümsedi. Nancy treni Batı Garı’ndan hareket etmişti; Berlin’de bombardıman uçakları belki havalanmıştı bile. “Eğlenmek istiyorum! Eğlenmek istiyorum!” Çevresine bakıyordu: Bir otel odasıydı bu, çirkin, üst üste eşya dolu. Bomba çatıyı ve altıncı katın taban tahtalarını delip geçecekti: Burada öleceğim işte.

Genç adam nezaketle gülümsedi:

“Sizi tekrar görebilmeyi ummuyordum,” dedi.

“Neden? Sersemce hareket ettiğiniz için mi? O gece...”

“Çok içmiştik,” dedi genç adam.

“Hayır. Ben içmiştim, sınavlarda çaktım diye içmiştim; ama siz içmemiştiniz. Beni odanıza götürebilmek için fırsat kolluyordunuz. Gözünüzü ayırmıyordunuz benden.”

Genç adam rahatsız olmuştu, ne söyleyeceğini kestiremiyordu, sustu.

“İşte,” dedi Ivich, “bu kez ben kendim geldim. Şimdi ne olacak?”

Genç adam kıpkırmızı olmuştu.

“Ivich!”

Ivich gülüyordu.

“Bugün hiç de insanı korkutacak bir haliniz yok,” dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra ürkek, beceriksiz bir elin beline doğru uzandığını hissetti Ivich. Bombardıman uçakları sınırı geçmişti mutlaka. Ivich gözlerinden yaşlar akararak gülüyordu: Ne olursa olsun, dünyadan haberi olmamış bir küçük kız olarak ölmeyeceğim.

“Buranın sahibi var mı?”

“Hımmmm!” diye başını salladı ihtiyar.

Mathieu valizi fileye koydu, oturdu. Sonra yol arkadaşlarına baktı, vagon doluydu, ama kimseyi seçemedi, kompartımanın içi karanlıktı. Birkaç saniye kımıldamadan oturdu, şiddetli bir sarsıntı oldu, tren hareket etmişti. Mathieu ani bir sevinçle arkaya yaslandı: Bitmişti! Yarın, Nancy, savaş, belki ölüm, özgürlük! “Görece-

giz,” diye düşündü, “göreceğiz bakalım.” Puposunu çıkarmak için elini cebine attı, parmaklarının ucunda bir kâğıt hisirtisi duydu: Daniel’in mektubuydu. Zarfı tekrar cebine sokmak istedi, tuhaf bir utanç buna engel oldu: Ne olsa, okumak gerekti. Puposunu doldurdu, yaktı, zarfı yırttı, düzenli ve sık bir yazıyla yedi sayfa doldurmuştu Daniel. Mathieu iç sıkıntısıyla, “Amma uzun yazmış,” dedi, “roman gibi...” Tren gardan çıkmıştı artık, kompartıman aydınlanmıştı. Mathieu mavi kâğıtları eline aldı, okudu:

“Sevgili Mathieu,

“Senin bu mektubu ne büyük bir şaşkınlıkla karşılayacağını biliyorum ve bu bana, hareketimin yersizliğini bir kez daha hatırlatıyor. Gerçek olan şu ki, bu mektubu yazarak sana sığınma ihtiyacı duyuşumun nedenini kendim de bilmiyorum: Demek oluyor ki, suça giden yol gibi, suçun itirafına giden yol da tırmanılması zor bir kaygan yoldur. Geçen haziranda sana yaradılışımın gizli ve umulmadık bir karakterinden söz açarak sende, belki kendim bile fark etmeden, seçmeme yardım edecek bir tanık hazırlamış oldum. Buna pişman olacaktım sonradan, çünkü yaşantımın bütün iniş çıkışlarını böylece senin gözünle yargılar, damgalarken, sana kıyasıya bir kin, her an harekete geçmeye hazır bir nefret beslemek zorunda bırakacaktım kendimi; bu benim için yorucu, senin için zararlı, hatta belki tehlikeli olacaktı. Bu satırları yazarken güldüğümü tahmin edersin.

“Birkaç gündür kendimde bir kuş hafifliği hissederek oldum ve gülme arzusu bana bir lütuf gibi verildi. Ama bütün bunları bir yana bırakalım, çünkü benim sana anlatmak istediğim, günlük yaşamımın akışı değil, çok daha önemli ve inanılmaz bir serüvendir. Kuşku yok ki bu serüven, benden başka, benim dışımda biri tarafından da bilinmedikçe gözümde olanca gerçekliği ile canlanamayacak. Sana açılırken, senin inancına, hatta hatta iyi niyetine güvenerek seçmiş değilim seni. On yıldır kendine meslek edindiğin akılcılığını bir an için bir kenara koyup beni dinlemeni istiyorum, ama bunu gerçekten başarabileceğine de inanmıyorum. Yaşadığım inanılmaz serüvene ortak etmek için arkadaşlarım arasında böylesine bir insanüstü deneye en az değer verecek olanı seçmem, belki bile bile yapılmış bir tercih; belki bunu yaparken bana bir karşı kanıt göstermelerini istiyorum. Bu, senden bir yanıt istediğim anlamına gelmiyor: Bana, benim kendi kendime ısrarla ve yüksek sesle söylediklerimin tekrarı olacak o akla ve mantığa çağırılan öğütleri yazmak zorunda hissetme kendini. Sana şunu itiraf etmek zorundayım: Ben akıllı, olumlu mantığı, bilim ve deneyi düşündüğüm

zaman, o gülme ayrıcalığı, kutsal bir armağan gibi iniyor bana. Hem öyle sanıyorum ki, Marcelle mektuplarım arasında senin bana yazdığın bir mektup bulursa, tatsız anılar depreşecektir. Aramızda gizli bir alışverişi keşfettiğini ya da seni çok iyi tanıyan bir insan olarak, senin bana acemisi olduğum ortak yaşantı için yol gösterici öğütler verdiğini sanacak. Yanıt verme bana; senin susuşun bana aradığım karşı kanıtı verecektir: Seçtiğim o doğaüstü yoldan ayrılmadan senin o 'iğrenç gülümseyişini', 'serüvenimi' aklında tartışırken yüzünde belirecek o gizli alay ifadesini, içimde en ufak bir isyan, bir öfke kıvılcığı olmadan gözlerimde canlandırabilirsem, o zaman beni gerçeğe götürecek yolu bulduğuma tereddütsüz inanacağım. Her türlü yanlış anlayışa önceden engel olmak için şunu da ekleyeceğim: Bu kez ben, usta beyin yapısına güvendiğim bir filozofa başvuruyorum, çünkü serüvenim metafiziğe dayanmaktadır. Belki böyle bir peşin hüküm için kendime fazla değer verdiğimi, Hegel'i ve Schopenhauer'i okumamış bir yabancı için fazla iddialı konuştuğumu söyleyeceksin; ama sorunu hemen formüllere bağlama: Kuşkusuz ben, şu anda ruhumun yaşadığı halleri kesin kavramlara uygulayamayacak kadar bu işin yabancıyım ve bunu sana bırakıyorum, çünkü senin mesleğin bu; ben, sizlerin, siz bilgi sahiplerinin açıkça gördüğünüz gerçekleri görmeden, körlemesine, el yordamıyla yaşamımı sürdüreceğim. Ama senin benim meselede kolayca boyun eğmeyeceğini de biliyorum: Bana lütfedilen bu gülüş, bu azap dolu bunalımlar, bu beş duygu dışında beni etkileyen, şimşek gibi keskin ve gelip geçici, ama bana hükmeden açıklaması olanaksız etkiler, bütün bunlar ne yazık ki, senin kolaylıkla 'psikolojik bir hal' olarak sınıflayabileceğin ve üstelik, benim sana itiraf ve emanet ettiğim o karakter özelliği yüzünden benim yaradılışımdan getirdiğim içgüdülerle dış dünyanın ahlak ve gelenekleri arasındaki çatışmayla izah etmeye kalkışacağın bir tablo gösteriyor. Ne var ki, bu anlatış beni ilgilendirmez: Söylenmiş, söylenmiştir; sana söylediklerimden keyfince faydalanabilirsin, hatta hakkımda anıtlar kadar büyük yanlışlara düşmek pahasına bile olsa. Sana gerçeği keşfettirebilecek bütün bilgileri, senin bu bilgilerden hareket ederek büyük yanlışlara varacağını bile bile sana vermektan mutluluk duyduğumu itiraf ederim.

"Sana yazışımın gerçek nedenine gelelim. Burada gülmem o kadar güçleniyor ki, kalem elimden düşüyor. Gülmekten ağlıyorum! Yalnızca usulca gözlerimi değdirmeye cesaret edebildiğim, utançtan olduğu kadar da saygıdan kendi kendimle bile konuşama-

diğim bir konuyu basit ve ortalamalı sözcüklerle dile getireceğim ve sana söyleyeceğim bunları, bu sözcükler mavi mektup kâğıtlarının üzerinde kalacak, on yıl sonra sen, eğlenmek istediğin zaman okuyacaksın. Sanırım böyle yaparak kendime karşı saygısızca davranmış oluyorum, hem de en affedilmeyecek bir saygısızlık bu. Ama ben göze aldım bunu da, sana geri kalanlarla birlikte bunu da veriyorum: Saygısızlık insanoğlunu güldürür. Kendimde en çok sevdiğim bir şey, eğer onunla bir kere olsun keyfimce alay etmez, onu hor göremezsem, benim için gerçekten bütünüyle değerli, bütünüyle vazgeçilmez bir nitelik haline gelemez. Şu halde yeni inancımınla güldüreceğim seni, yeni inancımınla alay ettireceğim; kendimde, içimde, olanca büyüklüğü ile seni geçecek, ama gene de senin elinin altında olmakta devam edecek alay edilmiş, hor görülmüş bir inancı yaşatacağım. Burada beni ağırlığı ile ezen, yıldırın her neyse, orada senin elinde, senin anlayışsızlığın ve saygısızlığın oranında yoğrulacak, kalıba dökülecek. Sana şunu hatırlatmak isterim: Bu mektubu okurken gülebilirsin, ama ben seni geçmiş, ardımda bırakmış oluyorum; çünkü ben güldüm Mathieu, gülüyorum, senden önce gülüyorum: İnsan kalıbındaki Tanrı, o bütün insanlardan üstün ve bütün insanlarca hor görülen, alay edilen Tanrı, çarmıha gerili ağzı açık, yemyeşil olmuş yüzüyle, çevresini dolduran alayların ağırlığı altında bir balık kadar dilsiz; bundan daha gülünç ne olabilir? Hadi, hadi, ne yaparsan yap, istediğin kadar gül; buna, gözlerinden tatlı yaşlar akıtacak kadar gülen ilk sen olmayacaksın.

“Sözcükler ne yapabilir, görelim şimdi. Önce sana, bugüne dek asla kendimi bilememiş, asla kendimi tanıyamamış olduğumu söyleyeceğim, bilmem, beni anlayacak mısınız? Ayıplarım ve değerlerim var, başım, hep bunlardan yukarıda, görmeme ya da kendimi bütünümlle seyredebilmek için kendimden iki adım geri çekilmeme olanak yok. Sonra, bende, içimde, bilmem nasıl bir aldatıcı inançla, sözcüklerin içinde gömülüp kaldığı yumuşak, kımıldayan bir tuhaf maddeden yapılmış olduğum gibi bir his var: Kendime bir ad vermeye davrandığım an, daha o anda, ad verilenle adı veren birbirine karışıyor, birleşiyor ve her şey yeniden, çözülmesi gereken bir bilinmeyen oluveriyor. Çoğu zaman kendimden nefret etmeyi denedim, bunun için yeteri kadar neden bulunduğunu benim kadar bilirsin sen de. Ama bu nefret, kendi benliğime giydirmeye davrandığım an o karşı koymaz yumuşaklıkta boğuldu, yok oldu; daha o anda nefretim bir anı, bir uzak geçmiş olmuştu bile. Kendimi sevmeme de olanak yok, olanak olmadığını o kadar iyi biliyorum ki, denemedim,

denemeyi düşünmedim. Ama ne olursa olsun, ben, sonsuzluğa dek ben olmak zorundaydım; ben kendi sırtımda bir yüküm. Çok da ağır bir yük değil, hiçbir zaman yeteri kadar ağır bir yük olmadım.

“Bir saniye, kısacık bir saniye, sana açılmaktan mutluluk duyduğum o haziran gecesi, senin şaşkınlıktan büyüyen gözlerinde kendime dokunabildiğimi sanmıştım. Sen beni görüyordun, ben senin gözlerinde katı bir maddeydim, elle tutulabilir bir madde; hareketlerim ve ruh hallerim senin gözünde sınırları ve yapısı belli, bilinen bir ana maddenin değişen şartlarından ibaretti. Bu ana maddeyi sen benim aracılığım ile tanıydın, sana sözcüklerimle onu ben anlatmış, tarif etmiştim sana, sana bilmediğim gerçeklerimi fısıldamıştım ve sen bu gerçeklerle, o gerçeklerin ardında gizli maddeyi görebilmiştin. Ama gene de onu gören sendin, ben yalnızca senin, o ben’i görebildiğini görüyordum. Bir zamanlar sen, kendi tanıdığım ben’le bendeki saklı ben arasında bir uzlaştırıcı ve bunun için de benim gözümde dünyadaki en değerli, en vazgeçilmez varlıktın. Sen beni, olduğum gibi, hayır, olmayı istediğim gibi, sağlam, dengeli ve yalın bir varlık olarak görebiliyordun. Çünkü, sonunda, ben varım, var olmakta devam ediyorum, varlığımı hissetmesem de varım; insanın kendinde yalnızca böylesine kanıtsız bir kesinlik, böylesine maddesiz bir gurur bulması, yalnızca bunları bulması kadar öldürücü bir azap olamaz. O zaman anladım ki, insanın kendine erişebilmesi için, bir başkasının yargısından, bir başkasının nefretinden başka yol yoktur. Bir başkasının sevgisi de olabilir, ama sevginin yeri yoktu burada. Bu keşfim için kendimi sana her zaman borçlu hissettim Mathieu. Bugün, ilişkimize ne ad verdiğini bilmiyorum. Dostluk demiyorsun sanırım, ama nefret de diyemezsin. Diyelim ki aramızda bir ceset var: benim cesedim.

“Marcelle’le Sauveterre’e geldiğim zaman işte bu ruh hali içindeydim. Bazen sana dönmek arzusu beni kemiriyordu, bazen hırs ile seni öldürmeyi tasarlıyordum. Ama bir gün, birden, ilişkimizdeki karşılıklı alışverişi gördüm. Ben olmasaydım sen, tıpkı benim, kendimle yalnız kaldığım zaman olduğum gibi bir karşı konulmaz yumuşaklıktan ibaret kalırdın. Sen, benim bilincimden geçerek kendini, gerçekte olduğun gibi çoğu zaman büyük bir şaşkınlıkla görebiliyor, keşfedebiliyordun: Beyni biraz kısır bir akılcı, görünüşüyle kendine güvenen, ama aslında, derinde kuşkucu, kararsız; kendi mantığının damgasını yemiş her şey hakkında sonuna kadar iyi niyetli, ama geri kalanlar karşısında kör ve yalancı; kendini güvenceye almak kaygısıyla akılcı, öylesini beğendiği için duygulu,

ten zevkleriyle çok az ilgili: tek sözle ölçülü, kararlı, heyecansız bir aydın, orta sınıflarımızın az bulunur bir temsilcisi. Gerçek olan şu ki, ben senin aracılığın olmadan nasıl kendime erişemiyorsam, sen de kendini bulmak, kendini tanımak için bana muhtaçsın. Ve o zaman bizi gördüm, kendimizi: yokluklarını birbirine destek yaparak, iki yokluğu birbiriyle payandalayarak ayakta durmaya çabalayan iki insan! Ve ilk kez, o her şeyi tutuşturan derin ve dopdolmuş gü-lüşle güldüm o gün. Sonra hemen ardından oldukça karanlık bir il-gisizliğe gömüldüm, öylesine bir ilgisizlik ki birden, geçen haziran ayında göze almaya yemin ettiğim ve bana suçlarımın bedeli gibi görünmüş olan özveri, birden, beni korkutacak, dehşete düşürecek kadar kolay, öylesine katlanılabilir, öylesine basit, sıradan bir ey-lem olarak görüldü gözüme; gerçeği keşfetmişim. Ama burada susmak zorundayım: Marcelle'den gülmeksizin söz etmeme ola-nak yok, senin bu konuda bir çeşit saygıyla susacağını biliyorum, seninle birlikte gülemeyiz bu konuda. Ve işte o zaman, o inanılmaz, o en çılgın şans elini uzatıverdi bana. Tanrı beni görüyor, Mathieu; hissediyorum bunu, biliyorum. İşte böyle: Her şey bir solukta söy-lendi, bitti. Şimdi senin yanında olmak isterdim; mümkün olsa, se-nin yanında olmak ve seni uzun süre oyalayacak olan o açık alayı seyrederek daha da güçle karara varmak isterdim.

“Şimdilik bu kadar. İkimiz de bol bol güldük: Öyküye devam ediyorum. Kuşkusuz senin de bir metroda, bir tiyatronun salonun-da, bir vagona birinin arkandan baktığı hissine kapıldığın olmuş-tur. Birden dönüp bakarsın, ama o meraklı bakışın sahibi çoktan burnunu kitabının yaprakları arasına sokmuştur bile; seni kimin gözlediğini anlayamazsın. Az önce durduğun biçimde dönersin, ama bilirsin ki, o bilinmedik kişi gözlerini kaldırmıştır gene, bakışı bütün sırtında incecik bir karıncalanma halinde hissedersin, bütün dokularının aynı anda ve çabucak kasılıvermesi gibi bir histir bu. İşte ben, 26 Eylül günü, öğleden sonra saat üçte, otelin bahçesinde bu hissi duydum. Ve hiç kimse yoktu çevremde, anlıyor musun Mathieu, kimse yoktu. Ama bakış oradaydı, yanımda, üzerimde.

“Beni anlamaya çalış: Göremedim, yakalayamadım onu, ani bir gelip geçişte bir profilin, bir burnun, bir çift gözün yakalanıveri-şi gibi ele geçiremedim onu, göremedim; ama onun temel niteliği bu değil mi zaten? Görülememek, bir bakışla yakalanamamak. Yal-nızca kapandığımı, yoğunlaştığımı duydum, aynı zamanda cam gi-bi saydam ve donuk, hatta kördüm; bir bakışının önünde vardım ben. O andan bu yana, hep o tanığın bakışlarının altında yaşıyorum.

Tanık önündeyim, hatta kapalı, kilitli odamda bile: Çoğu zaman, o müthiş kılıcın ruhumu boydan boya delip geçtiğini bilmek, o tanığın gözleri önünde uyumak, dehşete düşürüyor, uyursam, korkuyla uyandırdıyordu beni. Daha doğrusu, itiraf etmeliyim ki, uyuyamaz olmuştum. Ah! Mathieu, ne keşif bu! Beni görüyorlardı, ben kendimi gerçeğimle tanımak için çırpınıyordum, her noktama akıp gittiğime inanıyordum, senin iyi niyetli aracılığını arıyordum kendimi görmek için, oysa bu sırada beni görüyorlardı, biri beni görüyordu, bakış oradaydı, dokunulmaz, hükmedilmez, görünmez bir çelik gibi. Sen de, küstahça gülen, sen de, seni de görüyor. Ne var ki, sen bilmiyorsun bunu. Şunu söyleyeyim ki, Bakış'a katlanmak kolay olmadı benim için: Çünkü o bir hiçlik; o bir yokluk; bak: En karanlık, en siyah bir geceyi düşün. Sana bakan, o karanlık, siyah gece. Pırl pırlı gece; apaydınlık gece; gündüzün gizli gecesi. Her yanımda o karanlık gece pırl pırl; her yanımda, ellerimde, gözlerimde, kalbimin içinde pırl pırl ve ben onu göremiyordum. Bu aralıksız, bu benim irademden dışındaki aralıksız sokulma beni dehşete düşürüyordu; bilirsin, en eski, en inatçı hayalim görünmez olmaktı; yüzlerce kez, ne yeryüzünde, ne insanların ruhunda, hiç, hiçbir iz bırakmadan yaşamayı istemişimdir. Birden, kaçmama, kurtulmama olanak vermeyen bir sınırsız ortam gibi o bakışı çevremde bulmak korkunç bir şeydi. Korkutucu. Ama öylesine de huzur verici. Sonunda ben olduğumu biliyorum. Peygamberinizin o suçlu ve budala tümcesini, o bana ne kadar acı çektirmiş olan; 'Düşünüyorum, şu halde varım,' tümcesini bana acı çektirmiş diyorum, çünkü düşündüğüm sürece kendi varlığımdan kuşku duydum keyfimce ve senin uzaktaki öfkene karşım değiştiriyorum ve şöyle diyorum: 'Görülüyorum, şu halde varım.' Yaşamımın koyu, kıvamlı akışından sorumlu değilim: Beni gören yaratıyor beni; ben, onun beni gördüğü kalıbımla varım, beni nasıl görüyorsa öyleyim. Gecelere özgü ve ölümsüz yüzümü geceye çeviriyor, bir başkaldırma, bir isyan halinde dimdik duruyorum karşısında, Tanrı'ya, 'İşte, buradayım!' diyorum. Buradayım, senin beni gördüğün gibi, ben, olduğum gibi! Kim olabilirim? Sen beni tanıyorsun, ben kendimi tanımıyorum. Kendime katlanmaktan öte ne yapabilirim? Ve sen, bakışı sonsuzluğa dek benden gizlenen, sen bana katlanacaksın. Mathieu, ne haz ve ne işkence! Sonunda kendim olabilmek için değişiyorum. Benden nefret ediyorlar, beni hor görüyorlar, bana katlanıyorlar, bir varlık, bir var oluş, sonsuzluğa dek ben olmam için yardım ediyor bana. Ben sonsuzum ve sonsuzluğa dek suçluyum. Ama benim Mathieu, benim! Tan-

rı'nın ve insanların karşısında, benim! Ecce homo.

"Sauveterre'in papazıyla görüştüm. Papaz, fazla hareketli, yıpranmış bir eski palyaço yüzüyle, okumuş, ama düzenbaz bir köylü. Hiç sevmiyorum, ama kiliseyle ilk ilişigimin onun aracılığıyla kurulması hoşuma gidiyor. Beni, çoğuna el sürmemiş olduğu besbelli bir sürü kitapla dolu odasında kabul etti. Önce ona yoksulları için bin frank verdim, bana pişman olmuş bir günahkâr kulmuşum gibi baktı. Neredeyse bir kahkaha atacağımı fark ettim ve ciddi, saygılı bir tavırla konuşabilmek için durumumun acılığını, acı verici ayrıntılarını düşünmeye çalıştım.

"Papaza, 'Muhterem efendim,' dedim, 'size danışacağım bir sorun var, yanıt verir misiniz: Dinimiz, Tanrı'nın bizi gördüğünü söylüyor mu?'

"Papaz şaşkınlıkla, 'Evet, Tanrı bizi görür,' diye yanıt verdi.

"Ama, bizde neyi görür?' diye tekrar sordum. 'Günlük düşüncelerimizin bütünü olan o karmaşık buharı, o köpüğü mü görür; yoksa bakışı yaradılışımızın ölümsüz, sonsuz maddesine kadar iner mi?'

"İhtiyar düzenbaz bana, deneyimini ve kusursuz aklını kanıtlayan şu yanıtı verdi:

"Oğlum, Tanrı her şeyi görür.'

"O zaman anladım ki..."

Mathieu sabırsız bir hareketle kâğıtları buruşturdu. "Pöf! Ne köhnemiş laflar!" diye düşündü. Pencere yarıya kadar inikti, daha fazlasını okumadan mektubu avucunda top yaptı ve camdan dışarı fırlattı.

"Hayır, hayır," dedi komiser. "Siz konuşun. Bu yüksek rütbeli subaylarla konuşmayı hiç sevmem. Herkesi karşılarında kışladaki asker sanırlar."

Muavin, "Ama bu seferki nazik konuşmak zorundadır sanırım," dedi. "Ne olsa, oğlunu vereceğiz ona; hem sonra az çok da suçlu durumda: Çocuğu daha iyi korumaları gerekirdi."

Komiser, "Yok yok," dedi, "görürsünüz. İnsanı sinirlendirmek için ne mümkünse yapacaktır. Hele bu günlerde savaş tepemizdeki bir generale yanlış bir hareketini kabul ettirmeyi deneyin bakalım!"

Muavin telefonu açmış, numarayı çevirmişti.

"Usturuplu konuşun, Mirant," dedi komiser. "Profesyonel bir tavırla konuşun ve lafı uzatmayın."

"Alo?" dedi muavin. "Alo? General Lacaze'la mı konuşuyorum?'"

Tatsız bir ses, "Evet," dedi. Ne istiyordunuz?"

"Burası Delambre Karakolu, ben Komiser Muavini Mirant."
Ses, biraz ilgilenir gibi oldu.

"Evet?"

Muavin renksiz, tekdüze bir sesle:

"Bu sabah, saat sekiz sıralarında genç bir adam karakolumuza başvurdu," diye anlattı. "Asker kaçağı olduğunu ve sahte evrak taşıdığını iddia ediyordu. Gerçekten üzerinde kabaca tahrif edilmiş bir İspanyol pasaportu bulduk. Bütün ısrarımıza karşın kimliğini açıklamayı reddetti. Ama emniyet müdürlüğü bize daha önce üvey oğlunuzun eşkâlini bildirmiş, fotoğrafını da göndermiş olduğu için hemen kendisini tanıdık."

Bir sessizlik oldu, muavin, rahatı kaçmış bir sesle devam etti:

"Generalim, oğlunuz hakkında kovuşturma yapılmasını gerektirecek bir durum yok. Seferberlik kanununca çağrılmamış olduğuna göre asker kaçağı değildir; her ne kadar cebinde bir sahte pasaport bulunmuşsa da, bu pasaportu kullanmamış olduğu için bu bakımdan da suçlu değil. Durumu size bildiriyoruz, istediğiniz an gelir oğlunuzu karakolumuzdan alabilirsiniz."

Kuru, tatsız bir ses, "Bir güzel ıslattınız tabii," dedi.

Muavin yerinden sıçradı, komiser, "Ne var, ne diyor?" diye sordu.

Muavin avucuyla kulaklığı örterek fısıldadı:

"Islattınız mı, diye soruyor."

Komiser kollarını göğe doğru kaldırırken muavin, "Hayır generalim," dedi. "Tabii ki hayır."

"Yazık," dedi general.

Muavin, gülmek gerektiğini düşündü, gülmeye benzer bir ses çıkardı. Komiser, "Ne diyor, ne diyor?" diye sordu. Muavin sabırsız bir hareketle sırtını dönmüş, telefona doğru kapanmıştı.

General, "Ya bu akşam ya da yarın sabah gelirim," dedi. "O zamana kadar karakolda alıkoyun. Bu bir ders olsun ona."

"Emredersiniz generalim."

General telefonu kapadı.

Komiser, "Ne dedi?" diye sordu tekrar.

Muavin, "Oğlanı bir güzel ıslatmamızı istiyormuş," dedi.

Komiser sigarasını tablaya bastırdı, alayla güldü:

"İyi be!"

Saat altı buçuk, akşam oluyor. Güneş denizin üstünde, iniyor, inişi bitmiyor, arılar uğulduyor, uğultu bitmiyor, savaş yaklaşıyor,

bitmeyen bir yürüyüşle yaklaşıyor; elinin bitmeyen bir hareketiyle arıları kovdu; Jacques oturmuş viski içiyor, bitmeyen bir viskiyi içiyor. “Yaşam bitmiyor,” diye düşündü. On beş yıl, anne-baba, kardeş, hala, amca, hepsi burada, bu salonda, bitmeyen eylül akşamlarının güzelliğini seyrederek, aile fotoğraflarındaki gibi hareketsiz, dilsiz, oturmuşlardı; küçük kız oradaydı, önce masaların altlarında, sonra, onlarla konuşarak ve yaşamının neye yarayacağını düşünerek bir sandalyede oturmuş, akşam yemeğini beklemişti. Hepsi oradaydı şimdi de, bu boş, bu sonsuz saatin altın yaldızlı kızılığında, oradaydı, hepsi, bütün o artık geri gelmeyecek eylül akşamları. Babası oradaydı, *Temps* okuyordu. Yaşamak neye yarar? Yaşamak neye yarar? Bir sinek camda beceriksiz hareketle tırmanıyor, sendeliyor, düşüyor, tekrar davranıyor, tırmanıyor: Odette gözleriyle sineği takip ediyordu: Birden canı ağlamak istedi.

“Gel, otur,” dedi Jacques. “Daladier konuşacak.”

Döndü baktı: Jacques iyi uyumamıştı, bitkindi, korktuğu zaman yüzüne oturan o çocuksu anlama deri koltuğa çökmüş kalmıştı. Bütün günler birbirine benzeyecek. Bütün günler. Pencereden dışarı baktı. “Hakkı varmış,” diye düşündü. “Deniz aynı deniz değil artık.”

“Ne söyleyecek Daladier?”

“Savaşın ilan edildiğini söyleyecek tabii...”

Odette'in içinde bir yer inip kalktı, kalbiydi bu. Ama o kadar. On beş gece, on beş korku gecesi, karanlığa yalvarmıştı, sabaha kadar; barışı koruyabilmek için her şeyini vermeye hazırdı, yuvasını, sağlığını, hayatının en güzel on yılını, her şeyini. Ama artık gelsin, gelsin Tanrım, artık gelsin, başlasın savaş! Ne olursa olsun, bir şey olsun: Akşam yemeğini haber veren çan çalsın, denize yıldırım düşsün, karanlık bir ses, birden, “Almanlar Çekoslovakya'ya girdi!” diye bağırсын. Bir sinek! Bir fincanın dibinde boğulmuş bir sinek: Kendini bu kıpırtısız felaket akşamına bırakmış boğuluyordu; kocasının kırılmış saçlarına bakıyor, insanları ölümden ve evlerini yok olmaktan korumanın neye yarayacağını düşünüyordu. Jacques kadehini konsolun üzerine bıraktı. Kederle, “Sonu geldi,” dedi.

“Neyin sonu?”

“Her şeyin. Artık neye dua etmek gerektiğini bile bilmiyorum: Zafere mi, yenilgiye mi...”

Odette gevşek bir sesle, “Ha!” dedi.

“Yenilirsek, Almanlaşacağız: Ama inan bana, Almanlar düzeni kuracaklardır. Komünistler, masonlar, Yahudiler, hepsi pılıyı pırtıyı

toplamak zorunda kalacaklar. Kazanırsak, o zaman Bolşevik olacağız, bu ise Frente Crapular'ın, anarşinin zaferi olacak, hatta belki daha beter..." Ağlamaklı bir sesle devam etti: "Ah ah! Hiç başlamamak gerekti bu savaşa, hiç başlamamak!"

Jacques'ın söylediklerini pek dinlediği yoktu. "Korkuyor, üstelik kötü bir insan o, yalnız da," diye düşünüyordu. Ona doğru eğildi, saçlarını okşadı: "Zavallı küçük Jacques'ım benim."

"Tatlı, güzel Boris'im benim."

Lola gülümsüyordu, yüzünde apaçık, dürüst anlamlar vardı. Boris içinde acı bir pişmanlık duydu, ne olursa olsun söylemesi gerekti kadına.

"Ne sersemlik," dedi Lola, "sinirlerim bozuk çok, bize neler söyleyeceğini merak ediyorum, ama ne olsa, hak verirsin, sen hemen yarın gidiverecekmışsin gibi de gelmiyor bana, o kadar da değil korkum."

Boris ayaklarına doğru baktı, ıslık çalmaya başladı. Duymamış gibi yapmak gerekti, çünkü üstelik ikiyezlülükle suçlayabilirdi onu. Her geçen saniye iş biraz daha zorlaşıyordu. O acınacak, ağlamaklı suratı takınacaktı, ona, "Bana bunu yaptın ha?" diyecekti. "Bunu yaptın ve bana tek söz söylemedin..."

"Durumum kötü olacağı benziyor," diye düşündü.

"Bir martini," dedi Lola. "Sen ne içersin?"

"Bana da."

Tekrar ıslık çalmaya başladı. Daladier'nin konuşmasından sonra herhalde bir bahane bulurdu: Lola savaşın ilan edildiğini duyacaktı, bu haber onu sarsacaktı ne olsa, az da olsa sarsacaktı, Boris o arada, "Ben orduya katıldım," diyecekti, kadın daha neye uğradığını anlayamadan. Ani bir kederin insanda beklenmedik tepkiler yarattığı durumlar vardır: Gülme gibi örneğin; gülmeye başlarsa boktan bir şey olur bu, tarafsız bir düşünceyle, "Lola gülmeye başlarsa biraz bozulurum ama," diye karar verdi kendi kendine. Oteldeki bütün müşteriler holde toplanmıştı şimdi, o iki papaz da oradaydı; hepsi rahat bir biçimde koltuklara gömülmüşlerdi, seyredildiklerini bildikleri için böylesine rahat görünüyorlardı, ama Boris çoğunun ikide bir saate bakan donuk gözlerinde kaygılı, sabırsız anlamlar yakalamıştı. Tamam, tamam! Önünüzde bir yarım saatiniz kaldı, sonra öğreneceksiniz! Boris memnun değildi durumdan, Daladier'yi sevmiyordu, bütün Fransa'da, çocuğuyla çoluğuyla yüz binlerce ailenin ve bir o kadar da saygıdeğer papazın şimdi o Halk Cephesi'ne kundak sokmuş aşağılık herifin laflarını kutsal

bir ilahi dinler gibi yürek çarpıntısıyla dinleyeceklerini bilmek onu rahatsız ediyordu. "Herife hak etmediği kadar önem kazandırıyor bu iş," diye düşündü. Radyoya ilgisiz gözlerle bakarak açık açık, gürültüyle esnedi.

Hava sıcaktı, susamıştı, adamların üçü uyuyordu: İkisi, koridora çıkan kapının yanında, üçüncüsü, ufak tefek, ihtiyar adam, dua eder gibi ellerini birbirine dayamış, öyle uyuyordu. Ötekiler, dört kişi, mendillerini dizlerine yaymışlar, iskambil oynuyorlardı. Genç genç adamlardı, çirkin de değillerdi, arkalarında çivilere astıkları ceketleri enselerinin üstünde sallanıyor, sallanırken gidip geldikçe saçlarını karıştırıyordu. Arada Mathieu adamları hatırlıyor, yanında oturan ufak tefek sarışının kıvrıkcık tüylü, güneş yanığı kollarına, iskambilleri ustalıkla parmak uçlarında oynatan geniş, kara kara tırnaklı ellerine bakıyordu. Tipograftı adam; yanındaki, sağ yanındaki adam çilingirdi. Öbür ikisi, Mathieu'nun karşısında, karşı kanepede yan yana oturan iki adamdan biri, Mathieu'ya yakın olanı bir şirkette çalışıyordu, öteki Bois-Colombes'da bir kahvede kemancıydı. Kompartıman erkek, tütün ve şarap kokuyordu, ter haşın alınlarından akıyor, erkek yüzlerinin girinti çıkıntısını belirtiyor, pırl pırl cila sürüyordu; ufak tefek ihtiyarın bir şeyleri çiğniyormuş gibi durmadan kımıldayan çenesinde, yanaklarındaki beyaz, sert ve güdük kılların arasında ter daha da yağlı, daha yapışkandı: yüzün bir çeşit dışkısı. Pencerenin ardında, arka yüzünde, korkunç bir güneşin altında kül rengi ve dümdüz toprak sürüklenip gidiyordu.

Tipografin şansı yoktu; kaybediyordu boyuna; kaşlarını çatarak iskambillere doğru şaşkın ve inatçı bir yüzle eğiliyordu.

Kinle, "İş kötü gidiyor bugün," dedi.

Sessizce oynamakta devam ettiler. Az sonra tipograf iskambilleri bir zafer haykırışıyla dizine açtı:

"Koz!" dedi. "Hey, şansımız dönüyor galiba, ne dersiniz, çocuklar? Az buçuk bir şeyleri kurtaracağız galiba, ha?"

Ama karşısındaki kendi elini açmıştı bile: "Koz, koz, bu da koz! Ne yaparsın, arkadaş, yukarıdakinin bugün seninle arası açık!"

Tipograf iskambilleri itti.

"Oynamıyorum artık," dedi. "Çok kaybettik, yeter."

"Doğrusun," dedi çilingir. "Hem çok sallıyor tren, oynanmıyor ki."

Şirkette çalışan adam mendilini katlamış, cebine koymuştu. İri, kalın bir adamdı, kocaman, yassı kurbağa suratı sağlıksız bir

renkle sapsarı, çenesi dört köşe, alını daracıktı. Öbür üçü ona “siz” diyorlardı, çünkü okumuştı, hem de çavuştu. Ama o onlarla senli benli konuşuyordu. Bir an Mathieu’ya kötü gözlerle baktı, sonra sendeleyerek ayağa kalktı.

“Bir yudum içeyim boğazım ıslansın,” dedi.

“İyi fikir.”

Çilingirle tipograf torbalarından birer şişe çıkardılar; çilingir şişeyi dikip içti, sonra kemancıya uzattı.

“Benzin alacak mısınız?”

“Yok,” dedi kemancı, “şimdi istemem.”

“Ağzının tadını bilmiyorsun ahbab.”

Sıcaktan şaşkın, bunalmış, sustular. Çilingir derin derin soluk aldı, yanaklarını şişirdi, usul usul koyverdi soluğunu, şirkette çalışan adam bir High-Life yakmıştı. Mathieu, “Benden hoşlanmadılar, kendini beğenmişin biri diyorlardır herhalde,” diye düşündü. Oysa içinin onlara doğru aktığını duyuyordu, hatta uyuyanlara, hatta şirkette çalışan adama doğru; esniyorlar, uyuyorlar, iskambil oynuyorlardı, trenin tekdüze salıntısı içi boş kafalarını sallıyordu, ama onların kaderleri vardı, alınyazıları vardı, kralların olduğu gibi, ölülerin olduğu gibi. Sıcakla, yorgunlukla ve sineklerin uğultusuyla karışmış ezici bir kader: Bir etüv gibi sımsıkı kapalı vagon, çevresi güneşle, baş döndürücü bir hızla gelip geçilmez hale gelmiş, hapsolmuş vagon, onları sağa sola savurarak aynı serüvene doğru sürükleyip götürüyordu. Tipografin kıpkırmızı kulağında beyaz, parlak bir ışık halkalanmıştı; kulak memesi, kandan bir çilek sanki. “Savaş bununla yapıyor işte,” diye düşündü Mathieu. O ana kadar savaş ona, eriyip bükülmüş çeliğin, kopmuş putrellerin, çimentonun ve taşın korkunç bir karışımı gibi gözüküyordu. Şimdi kan güneşin ışığında titreşiyor, kızıl renkli bir aydınlık vagonu dolduruyordu: Savaş kanlı bir alınyazısıydı; savaşı bu altı adamın kanlarıyla yapacaklardı, kulak memelerinde biriken kanla, derilerinin altında masmavi dolaşan kanla, dudaklarındaki kanla yapacaklardı. Tulummuşlar gibi bıçaklayıp boydan boya açacaklardı gövdelerini ve bütün pislik, bütün iğrençlik dışarı fırlayacaktı; çilingirin gurul gurul öten ve bazen sağır bir sesle kokusunu dışarı veren edepsiz bağırsakları, arenada karnı patlamış bir beygirin bağırsakları kadar acıklı, toz toprak içinde sürünecekti.

Tipograf kendi kendisine söyler gibi, “Eh, biraz kalkalım da bacaklarımızın pası silinsin,” dedi. Mathieu onun kalkışını ve koridora çıkışını seyretti: Şimdiden bu basit cümle tarihe mal olmuştu

bile. Bir ölü, bir yaz günü mırıldanmıştı o tümceyi, yaşıyorken. Bir ölü ya da aynı şey; ölmeden dönebilmiş biri. Ölüler, şimdiden ölü-ler. İşte onlara söylenecek hiçbir şeyim olmaması bundan. Onlara bir çeşit baş dönmesiyle bakıyordu: Büyük, tarihi serüvenlerinde onlarla ortak olmak isterdi, ama bu serüvenin dışında bırakılmıştı Mathieu. Onların sıcağında bunalıyordu, aynı topraklarda kanını akıtacaktı, ama gene de onların yanında değildi, Mathieu solgun ve ölümsüz bir aydınlık halkadan, bir haleden başka bir şey değildi, alınyazısı yoktu onun.

Koridorda sigara içen tipograf birden onlardan yana döndü.

“Uçaklar var!”

“Ha?”

Şirkette çalışan adam eğildi, göğsü neredeyse kalın bacaklarına degecekmiş gibi eğildi, başını kaldırmış, kaşlarını çatmıştı, baktı.

“Nerede ya?”

“Orada, işte işte bak! Allahın belaları!”

Çilingir, “Ama...” dedi. “Ben... acaba?”

Kemancı güzel gözlerini korkuyla tipografın gözlerine dikti.

“Bizimkiler mi acaba?”

“Çok yüksekte uçuyorlar. Görünmüyor.”

“Tabii bizimkiler,” dedi çilingir. “Kim olsun istiyorsun? Savaş başlamadı ki daha.”

Tipograf güldü, iki eliyle kapının iki yanını tutmuş, vagondan içeri doğru eğilmişti.

“Ne biliyorsun?” dedi. “On bir saattir yoldayız. Ama belki sen gelesin de savaşı ilan edesin diye bekliyorlardır, ha?”

Çilingir bocaladı.

“Vay canına, sahi be!” dedi. “Hakkın var. Belki de sabahtan beri savaş başladı da haberimiz yok.”

Üçü birden şirkette çalışana döndüler.

“Ne dersiniz? Savaş başlamış olabilir mi acaba?”

Şirkette çalışan adam ciddi ve önemli bir şey söyleyecekmiş gibi onlara baktı, sonra kibirle omuz silkti.

“Ne sanıyorsunuz siz?” dedi. “Biz sahi sahi Çekoslovakya için dövüşeceğiz mi sanıyorsunuz? Haritada Çekoslovakya’ya baktınız mı hiç? Bakmadınız mı? Eh, öyleyse: Ben baktım. Hiçbir bok yok o Çekoslovakya denen yerde, hiçbir bok yok. Avuçiçi kadar bir yer. Orada olsa olsa iki milyon adam vardır, hepsi aynı dili bile konuşmuyorlar. Hitler’in o Çekoslovakya denen yer için arı kovanına çomak sokacağını mi sanıyorsunuz? Ya Daladier? Daladier, kuru ku-

ru Daladier değil bir kere: Ardında milyonlar var. Milyonlar, Çekoslovakya uğruna başlarını belaya sokmak istiyorlar mı bakalım?”

Adamlara ayrı ayrı ciddi gözlerle baktı, sonra karara vardı:

“Gerçek olan şu ki bu iş onlarda da bizde de 36’dan beri kaynayıp duruyor zaten. Eh, onun için Chamberlain’ler, Daladier’ler, Hitler’ler ne yaptılar? Şu heriflere esaslı bir ders verelim, dediler, aralarında gizli gizli anlaştılar. Hitler’in en büyük numarası bu: İşçilerin azıcık biti kanlandı da kıınıldılar mı, hadi bakalım hepsini kışlaya! Böyle olunca, dilleri bilmem nerelerine girer hepsinin. Kaşındın mı? İki saat talim! Gene mi kaşınıyorsun? Altı saat talim! Böyle böyle hepsi dize gelir kardeşim, anladın mı? Başlarlar yanılıp yakılmaya. Eh, öteki başvekiller, biz de onun gibi yapalım dediler. Sizin anlayacağınız, savaştı, boktu, püsürdü, öyle şeyler yok, kardeşim. Yok! Ne Çekoslovakya için, ne de başkası için. Ama biz, biz gideceğiz bir kere: Üç yıl, dört yıl mı, cephedeyiz, biz cephedeyken de onlar geride proletaryanın anasını ağlatacaklar. Bu bir oyun!”

Adamlar ona çok da inanmış görünmüyorlardı, rahatlamamışlardı ya da daha doğrusu anlamamışlardı ne dediğini. Çilingir omuz silkti.

“Benim bildiğim,” dedi, “hep böyle olur, tabağı büyük kırar, dayağı küçük yer.”

Kemancı hak verir gibi başını salladı ve sustular, tipograf tekrar sırtını dönmüş, koridordaki kocaman pencerenin camına alnını yapıştırmıştı. Mathieu, “Tabii,” diye düşündü. “Dövüşeceğiz diye bayram etmiyorlar.” 14’te cepheye gidenlerin kulaklarına varan ağızlarını, çiçeklerle süslü silahlarını düşündü. Sonra ne olmuştu? Kuşkusuz, asıl haklı olan bunlardı. Atasözleriyle konuşuyorlardı, ama sözcükler ele veriyordu onları, kafalarının içinde sözcüklerle anlatılamayacak bir şeyler vardı. Babaları saçma, boş bir kıyasıya cinayet işlemişti, sonra, yirmi yıl boyunca çocuklara savaşın gerçekte hiçbir ödülü olmadığını öğretmişlerdi. Ondan sonra, şimdi onların “Berlin’e! Berlin’e!” diye heyecanla bağırmaları isteniyordu. Zaten artık onların dediklerinin, onların düşündüklerinin hiçbir önemi kalmamıştı: Alinyazılarının dışında, ötesinde kalmış önemsiz, zavallı çabalamalardan ibaretti bunlar. Şimdiden sonra “38’in askeri,” diye söz edeceklerdi onlardan, tıpkı “11’inci yılın askeri, 14’ün askeri” dedikleri gibi. Tıpkı ötekiler gibi toprakta birer çukur kazacaklardı bunlar da, ne daha iyi, ne daha kötü, tıpkı onlarınki gibi, sonra da çukurlara girip saklanacaklardı, piyangodan bu çıkmıştı şanslarına. Birden, “Ya sen?” diye düşündü. “Sen, kim-

se senden hiçbir şey istemediği halde onların tanığı olmaya kalkışan sen, sen kimsin, nesen? Ne yapacaksın? Ve eğer geri dönebilirsen yaşama, ne olacaksın o zaman, kim olacaksın?"

Tipograf camı vurdu.

"Gene geldiler," dedi.

Kemancı korkuyla, "Kim?" diye sordu.

"Uçaklar. Trenin üstünde dolanıp duruyorlar."

"Dolanıp duruyorlar mı? Hayal mi görüyorsun?"

"Hayal görmüyorum, gözümle görüyorum. Gel bak!"

"Vay canına," dedi çilingir. "Vay canına."

Ufak tefek ihtiyar uyanmıştı; elini kulağının arkasına koyarak sordu:

"Ne var?"

"Uçaklar."

"Ha! Uçaklar ha?"

Mutlu bir gülümsemeyle bir an baktı, sonra tekrar daldı.

Tipograf, "Gelin bakın," dedi, "gelin bakın, çabuk! En azından otuz tane. Villacoublay'dan beri hiç bu kadarını bir arada görmemiştim."

Çilingirle şirketteki memur kalktılar. Mathieu arkaları sıra koridora çıktı. Yirmi kadar küçücük, parlak böcek gördü, göğün berak suyunda küçücük, kıpır kıpır yirmi kadar deniz böceği. Kesik kesik, aralıklarla var oluyorlardı: Güneşin aydınlığında olmadıkları zaman, siliniyor, kayboluyorlardı hepsi.

"Ya ötekilerse?"

"İyi şey söyle! Ne oluruz biliyor musun? Tam hedefteyiz."

Şimdi koridorda, burnu havada, göğe bakan bir sürü adam toplanmıştı.

Şirkette çalışan adam, "Vay be, iş ciddileşiyor," dedi.

Sinirleri bozulmuştu hepsinin. Biri parmaklarıyla cama trampet çalar gibi vurup duruyor, biri ayağıyla yerde tempo tutuyordu. Uçak tam trenin hizasında keskin bir viraj aldı ve görünmez oldu.

Bir ses, "Öfff!" dedi.

"Durun," dedi tipograf. "Durun! Gene gelecek, daha önce de gördüm. Dedim size, trenin üstünde dolaşıp duruyorlar."

"İşte! İşte, geldiler!"

İri, gürbüz bir genç adam camın birini indirmiş, yarı beline kadar sarkmış, bakıyordu. Uçaklar görünmüştü gene, biri ardından gümüş beyazı incecik bir kuyruk bırakıyordu.

İri, gürbüz adam, "Almanlar," dedi.

“Sahi mi?”

Mathieu'nun arkasında kemancı birden kalkmış, uyuyan adamları omuzlarından yakalamış, tartaklıyordu.

Biri pembe pembe, uykulu uykulu gözlerini zorla açtı, gevşek bir sesle sordu:

“Ne var, ne oldu?”

“Savaş, savaş başladı,” dedi kemancı. “Şimdi incekler beynimize, tepemize uçaklar var.”

Lola sinirli bir hareketle Boris'in bileğini yakaladı.

“Dinle, dinle!” dedi.

Jacques sapsarı olmuştu.

“Dinle, şimdi konuşacak,” dedi.

Biraz genizden gelen, kalın, ağır, tok bir sesteki konuşan:

“Vatandaşlarıma, bu gece uluslararası siyasi durum hakkında bir açıklamada bulunmayı vaat etmiştim. Bugün öğleden sonra durumda bir değişiklik oldu ve yarın, Münih'te, Şansölye Hitler, Mösyö Chamberlain ve Mösyö Mussolini'yle dörtlü bir görüşmede bulunmak üzere Almanya'ya davet edildim, bu daveti kabul ettim.

“Böylesine önemli bir görüşmeden bir gün önce vatandaşlarıma kesin biçimi yarın belli olacak olan siyasi durum konusunda bilgi vermeyi erken ve uygunsuz buluyorum, vatandaşlarıma bana hak vereceklerinden eminim. Ve yola çıkmadan önce vatandaşlarıma cesur ve kararlı davranışlarından dolayı teşekkür etmek isterim.

“Özellikle şanlı bayrağımız altında görev başına çağrılan kahraman Fransız askerlerine, gösterdikleri soğukkanlılık ve cesareten dolayı teşekkürü borç bilirim.

“Görevim ve sorumluluğum çok ağırdır. İçinde bulunduğumuz koşullar doğduğundan bu yana, barışı ve Fransa'nın yaşamsal çıkarlarını korumak için tüm gücümle çalıştım. Yarın, sevgili ve kahraman milletimin ardında olduğu inancıyla ve aynı güçle devamımızı savunacağıma inanmanızı isterim.”

“Boris,” dedi Lola. “Boris!”

Boris yanıt vermedi. Lola, “Uyan sevgilim, neyin var?” dedi. “Barış, barış bu: Uluslararası bir konferans toplanıyor.”

Boris'e heyecandan kızarmış yüzüyle döndü, baktı. Boris dışlarının arasından tükürür gibi küfrediyordu:

“Kahrolsun! Orospu çocukları! Allah topunun sinsilesinin, sülalesinin yedi bin kere belasını versin...”

Lola'nın sevinci birden korkuya döndü.

“Neyin var canım, sevgilim: Sapsarı oldu yüzün.”

“Gönüllü kaydoldum,” dedi Boris. “Üç yıl için.”

Tren gidiyor, uçaklar tepede dolanıyordu.

“Makinist çıldırmış,” dedi biri. “Ne bekliyor durmak için? Herifler bombalarını bir koyverseler hepimiz sinek gibi geberip gideriz burada.”

Tipograf sapsarıydı, sakindi; başı yukarıda, gözlerini uçaklardan ayırmıyordu. Dişlerinin arasından, “Camdan atlamalı olmazsa,” dedi.

“Hah,” dedi şirkette çalışan adam, “hah, bu hızla camdan atlayacaksın ha?” Mendilini çıkarmış alnını kuruluyordu: “İmdat kolunu çekelim en iyisi.”

Çilingirle tipograf birbirlerine baktılar.

Tipograf, “Hadi çek,” dedi.

“Ya bizimkilerse,” dedi çilingir, “ne yaparım sonra?”

Mathieu sırtında ani bir ağırlık hissetti, biri vurmıştu sırtına. Şişman bir adam bağıra bağıra koşuyordu.

“Yavaşlıyor, yavaşlıyor, kapılara koşun!”

Tipograf şirkette çalışana döndü: Dişlerini meydana çıkararak yarım bir gülüşle sırtıyordu, hareketleri ağırlaşmış, güvenini kaybetmişti.

“Gördünüz mü?” dedi. “Herif durduruyor treni: Almanlar geldi.” Sonra onun taklidini yaparak kırıttı: “Oyun bu kardeşim, oyun! Alın, bakın bakalım, görün, oyun muymuş, değil miymiş?”

Adam gevşek bir sesle, “Ben öyle demedim,” dedi, “ben dedim ki...”

Tipograf sırtını döndü, yürüdü. Bütün kompartımanlardan adamlar çıkıyor, koridora doluyor, tarlalara en önde atlayabilmek için birbirlerini itiyorlardı. Biri Mathieu'nun koluna dokunmuştu, Mathieu döndü baktı, ufak tefek ihtiyardı, başını ona doğru kaldırmış, şaşkın gözlerle bakıyordu.

“Ne var, ne oluyor? Ne oluyor?”

Mathieu, huzursuz, “Yok bir şey,” dedi, “uyumanıza bakın siz.”

Pencereden sarktı. İki adam vagonun basamağına inmişlerdi. Biri bir feryat kopardı, sonra kendini boşluğa bıraktı, yere değdi, sıçradı, hız onu yana savurmuştu, tekerlendi, bir telgraf direğine çarptı, beyinüstü yuvarlandı. Tren onu gelip geçmişti bile. Mathieu başını çevirdi, adamın kalktığını, ufacık, simsiyah, kollarını kaldırarak tarlalarda koşmaya başladığını gördü. Öteki, öne eğilmiş, karar veremiyor, bir eliyle bakır kapı tokmağını sınıksı tutuyordu.

Boğulur gibi bir ses, “İtmeyin yahu,” dedi, “hey Tanrım! Öleceğiz be.”

Tren daha da yavaşlamıştı. Bütün pencerelerde dışarı uzanmış

başlar, bütün basamaklarda atlamaya hazır insan salkımları vardı şimdi. Dönemeçte bir istasyon görüldü, üç yüz metre ilerideydi: Mathieu uzakta küçük bir kent görebildi. İki adam daha atladılar ve küçük bir demiryolu geçidinin parmaklığını geçtiler. Tren istasyona girmişti bile. Mathieu, "İşte," diye düşündü, "işte bunları kahraman yapacaklar."

İstasyondan karmakarışık bir uğultu pencerelerden doldu; açık renk elbiseler güneşte pırıldıyor, eller sallanıyor, hasır şapkalı uzun, iri kızlar mendillerini sallıyor, çocuklar demiryolu boyunca gülerken, haykırarak koşuyordu. Kemancı Mathieu'yu yana savurarak pencereye sokuldu, göbeğine kadar sarktı, dışarı baktı, sonra iki elini ağzının yanlarına boru gibi yapıştırarak olanca sesiyle bağırды:

"Kaçın, kaçın! Uçaklar geliyor!"

İstasyondaki kalabalık ne dediğini anlamamıştı, gülerken, bağrışarak bakıyorlardı hepsi. Kemancı bu kez elini kaldırdı, başının üstünden gökyüzünü gösterdi. Bu harekete coşkun bir alkış yanıt verdi, insanlar bağrışıyorlar, gülüyorlardı. Mathieu önce ne dediklerini duymadı, sonra birden anladı:

"Barış, barış! Barış, arkadaşlar! Barış!"

Bütün tren, bir ağızdan uğuldadı:

"Uçaklar! Uçaklar!"

"Hurra!" diye bağırıyordu kızlar. "Hurra!"

Sonunda göğe bakmayı akıl ettiler, ellerini kaldırarak uçakları rengârenk mendilleriyle selamladılar. Şirkette çalışan adam, sınırlı hareketlerle tırnaklarını kemiriyordu.

"Anlayamıyorum," diyordu, "anlayamıyorum."

İki-üç uzun gacırtıdan sonra tren durdu. İstasyon memurlarından biri tahta sıralardan birine fırlamış, kırmızı işaret bayrağı koltuğunun altında, bağırıyordu:

"Barış. Münih'te konferans. Daladier bu gece gidiyor."

Tren bir an sessiz, kıpırtısız kaldı, anlayamamıştı. Sonra birden korkunç bir gürültü ko-ptu:

"Hurra! Yaşasın Daladier, yaşasın barış!"

Mavi ve pembe tafta elbiseler siyah ve kahverengi ceketlerden bir denizin içinde kayboldu, eridi; kalabalık dalgalanıyor, hışıldıyordu, dev bir yaprak yığını gibi, güneşin parlaklığı her yana ışıl ışıl savrulmuştu, kasketlerle hasır şapkalar dönüyor, dönüyordu, bu bir valsti sanki; Jacques Odette'i yakalamıştı, salonun ortasında kollarında uçurur gibi döndürüyor, Mösyö Birbenschatz Ella'yu göğsünde bastırıyor, hıçkırıyordu:

“Mutluyum, Ella, kızım, yavrum, mutluyum bebeğim!” Pencerenin altında genç bir adam, yüzü kıpkırmızı, deli gibi gülerek bir köylü kadını yakalamış, yanaklarını öpüyordu. Kadın da gülüyordu, hasır şapkası kurdelesinden boynunda asılı kalmış, ensesinde sallanıyor, saçları dağılmış, öpücükler arasında bağıriyordu: “Hurra!” Jacques, Odette’i kulağının kenarından öpüyor, durmadan söyleniyordu:

“Barış. Barış. Südetler meselesini de böylece halledecekler işte. Dörtlü konferans ha? İşe zaten oradan başlamak gerekti.”

Hizmetçi kadın kapıyı aralamış, soruyordu:

“Madam, yemeği verebilir miyim?”

“Tabii,” dedi Jacques, “tabii. Yemeği verin. Sonra aşağı inip bir şişe şampanyayla bir şişe şambertin getirin.”

İriyarı, siyah gözlüklü bir ihtiyar, tahta sıralardan birine çıkmış, bir eliyle bir şişe kırmızı şarabı gösteriyor, öbür elinde maşrapayı havaya sallıyordu:

“Bir bardak şarap, arkadaşlar, bir bardak şarap, barışın şerefine.”

“Buraya, buraya!” diye bağırdı çilingir. “Buraya! Yaşasın barış!”

“Ah, muhterem peder, sizi öpmeme izin verin.”

Papaz bir adım geri çekildi, ama ihtiyar kadın ondan önce davranmış, dediğini yapmıştı. Gressier kepçeyi çorba kâsesine daldırdı: “Ah! Çocuklarım, çocuklarım! Korkulu rüya bitti!” Zézette kapıyı araladı, sordu: “Gerçek mi, Madam Isidore, gerçek mi?” “Evet evet, gerçek ya, radyoda kulağımla işittim, Momo’nuz geri dönecek yakında, Tanrı’nın savaşı istemediğini ben söylememiş miydiniz size?” Hemen oracıkta dans ediyordu, durulmuş, durulmuş, Hitler durulmuştu, ama bana öyle geliyor ki, durulan biziz, sönen söndürülen biziz, ama tam dövüşülmeyeceğini anladığım şu anda, bunu nasıl kıyaslayabilirim? Hayır, tam şu anda değil, bunu daha önceden biliyordum ben, saat ikide hepsini yeniden satın aldım, bana iki yüz papele patladı bu iş, beni dinle dostum! Bu şimdiye kadar eşine rastlanmadık, gö-rül-me-dik bir şey bu, ilk defadır ki kaçınılmaz görünen bir savaş, dört devlet adamının eliyle durduruluyor, verecekleri kararın önemi daha şimdiden yaşadığımız ana egemen oluyor; savaş daha şimdiden yapılamaz hale geldi, Münih ilk barış bildirisi aslında; evet. Tanrım, Tanrım! Sana yalvardım, yalvardım, sana, “Tanrım, kalbimi al, hayatımı, canımı al!” diye yalvardım, sen kabul ettin duamı, beni bağışladın, sen büyüklerin en büyüğüsün, akıllıların en akıllısısın, sevecenlerin en sevecenisin Tanrım! Papaz, bir

adım daha geriledi: Ben her zaman tekrar ederim madam: Tanrı her şeyin iyisini bilir. Çekleri şeytanlar kovalasın, Tanrı belalarını versin, topunun birden, ne halleri varsa görsünler. Zézette sokaklarda dolaşıyordu, Zézette şarkı söylüyordu: Bütün kuşlar kalbimde öter, insanların iyi gözlü, gülen yüzleri vardı, birbirlerini tanimasalar bile gözücüyle *bonjour*, diyorlardı birbirlerine. Biliyorlardı hepsi, Zézette biliyordu, onlar Zézette'in bildiğini biliyorlardı, herkesin beyninde aynı düşünce vardı, herkes mutluydu, herkes gibi yapmaktan başka yapılacak şey yoktu: Bu güzel gecede, şu yanımdan geçen kadını ruhunun en gizli köşelerine kadar okuyorum, şu iyi yüzlü ihtiyar benim ruhumu okuyor, birbirine açık herkes, bütün varlığıyla, boydan boya açık, herkes demek, biri demek, bir kişi demek; ağlamaya başladı, herkes birbirini seviyordu, herkes herkes gibiydi ve Momo, orada, ne olursa olsun mutluydu, mutlaka mutluydu o da, ağlıyordu, herkes ona bakıyordu ve bu ısıtıyordu onu, göğsünü, sırtını ısıtıyordu, bu bakışlarla ısıniyordu, ona bakıyorlar, onlar baktıkça o daha çok ağlıyordu, çocuğunu emziren bir ana gibi hissediyordu kendini, gururlu ve ortak; herkesle, hepsiyle ortak.

“Ey,” dedi Jacques, “sek içiyorsun.”

Odette kendi başına gülüyordu.

“Herhalde yedekleri hemen terhis ederler, değil mi?”

“On beş güne, en çok bir aya kadar,” dedi Jacques.

Odette tekrar güldü, bir yudum şarap daha içti. Sonra birden kanı yüzüne hücum etti.

“Ne oluyorsun,” dedi Jacques. “Kıpkırmızı oldun.”

“Hiç,” dedi Odette. “Biraz fazla içtim herhalde, ondan.”

Eğer bu kadar çabuk döneceğini bilseydim dünyada öpmezdim onu.

“Binin! Binin!”

Tren ağır ağır kımıldıyordu. Adamlar, bağırarak, gülererek, koşmaya başlamışlardı; salkım salkım basamaklara asılıyorlardı. Çilingirin terden sıırıslıkla yüzü pencerede belirdi, iki eliyle camın kenarına yapışmıştı.

“Hay çocuklar,” dedi, “çekiverin beni, düşeceğim vallahi.”

Mathieu çaktı, adam pencereden bacağına geçirdi, içeri aldı kendini.

Alnının terini silerek, “Öff!” dedi. “Bacaklarım trenin altına gidecek sandım.”

Kemancı da meydana çıkmıştı.

“Eh,” dedi, “tamamlandık gene.”

“Bir el bölot çevirelim mi?”

“Hadi bakalım.”

Kompartımana döndüler. Mathieu camın dışından onlara bakıyordu. Kırmızı şaraptan bol bol yuvarlamakla işe başladılar, sonra şirkette çalışan mendilini çıkardı, dördü dizlerini bir araya getirdiler, mendili yaydılar.

“El sende. Ver bakalım.”

Çilingir bir koku salıverdi. Tavanda görünmeyen bir füzeyi işaret ederek, “Hey,” dedi, “güzelim bomba...”

Tipograf keyifli bir sırıtışla, “Pöh! İğrenç herif,” dedi.

“Ne işleri var bunların burada?” diye düşündü Mathieu. “Benim ne işim var burada?” Alinyazıları yok olmuş, uçup gitmişti, zaman basit, gündelik mutluluklarla akmaya başlamıştı yeniden, amaçsız; tren, amaçsız, yola koyulmuştu yeniden, alışkanlığına uyarak yola koyulmuştu; trenin akışı boyunca hareketsiz bir yol, boşlukta, havada, duruyordu, şimdilik hiçbir yere götürmüyordu insanları, şimdilik üzeri ziftlenmiş ince uzun bir toprak parçasıydı yol. Uçaklar, yok olmuştu, savaş yok olmuştu. Barışın geceyle birlikte uyandığı uçuk renkli, solgun bir gök, uyuklayan kırlar, iskam-bil oynayanlar, uyuyanlar, koridorda kırık bir şişe, bir şarap birikintisi içinde cam parçaları, keskin, bunaltıcı bir çiş kokusu, bütün bu hoş görülmesi olanaksız tortu... Mathieu kalbi sıkışarak, “Sanki bir bayram eğlencesinin ertesi,” diye düşündü.

Doucette, Maud ve Ruby Canebière’i tırmanıyorlardı. Doucette çok heyecanlanmıştı. Politikaya çok meraklıydı.

“Basit bir anlaşmazlıkmuş demek ki,” dedi. “Hitler, Chamberlain’le, Daladier’nin ona kötü bir oyun oynamaya hazırlandıklarını sanıyormuş anlaşılın, o sırada Chamberlain’le Daladier de Hitler onlara saldırmayı düşünüyor sanmışlar. O zaman Mussolini iki tarafla ayrı ayrı konuşmuş, her şey düzeldi şimdi: Yarın dördü baş başa yemek yiyecekler.”

Ruby, “Ne çenesi düşük şey,” diye içini çekti.

Canebière’de bir bayram havası esiyordu, satıcılar yavaş adımlarla dolaşüyor, durup kendi kendilerine gülüyorlardı. Maud keyifsizdi. İşler yoluna girdiği için mutluydu tabii, ama bu daha çok başkaları için duyulan bir mutluluktuktu. Ne olursa olsun, Génievre Otelinin pis kokulu odalarından birinde bir gece daha kalması gerekiyordu, sonra garlar, trenler, Paris, işsizlik, midesinde gurultular ve ezik ezik ağrılar: Münih Konferansı, çok iyiydi, ama ne olursa olsun, hiçbir şeyi değiştirmiyordu Maud için. Kendini yalnız hissediy-

yordu. Riche Kahvesi'nin önünden geçerken, birden irkildi.

Ruby, "Ne var?" diye sordu.

"Pierre," dedi Maud. "Bakma sakın. Orada, üçüncü masada, solda. Hay Allah! Gördü bile bizi."

Pierre kalktı, keten elbiseyle pırıl pırıldı, Maud'un asla görmediği kadar sağlıklı, erkeksi ve zengin görünüyordu. Maud, "Tabii," diye düşündü, "tehlike kalmadı artık." Kendisine doğru yürüyen erkeğin kustumuk kokan kamaradaki yemyeşil, altüst yüzünü gözünün önünde canlandırmaya çalıştı. Ama koku ve o yüz, denizden esen havayla uçmuş gitmişti. Selam verdi, kendinden çok emin görünüyordu. Maud sırtını dönüp gitmek istedi, ama bacakları, dermansızlıktan titreyen bacakları onu erkeğe doğru götürdü. Pierre gülümsüyordu.

"Demek son kez bir baş başa oturup bir dondurma bile yemeden birbirimizden ayrılacağız, öyle mi?"

Kadın ona tam karşıdan bakıyor, kendi kendine, "Korkak, korkağın biri!" diyordu. Alaycı ve küstah dudakları, sert, gergin, erkek yanakları, sivri ucuyla görünen gırtlak kemiğini seyrediyordu.

Pierre, "Gel," diye mırıldandı. "Bütün bunlar, modası geçmiş hikâyeler. Gel!"

Oteldeki amonyak kokulu odasını düşündü Maud, "Doucette'le Ruby'yi de çağırman gerek."

Pierre kadınlara doğru yürüdü, gülümsedi. Ruby, Pierre'i çok beğeniyordu, her zaman çok zarifti çünkü. Üç çiçek, Riche Kahvesi'nin terasında bir masanın çevresinde oturdular. Burası tepeden turnağa bir çiçek bahçesiydi; çiçekler, güneşli, yaprak yaprak hışıldaayan yüzler, bayraklar, pırıltılı fısıkiyeler, güneşler. Gözlerini kapadı ve derin derin soluk aldı: Gözlerinin içinde bir güneş dönüyordu, deniz tutmuş bir adamı yargılamak haksızlık! Maud için de Barış'tı şimdi.

"Neden, neden sevmiyorlar beni?" Kirli beyaz, kasvetli odada yalnızdı, dirseklerini dizlerine dayamış, öne eğilmişti, başı ellerinin arasındaydı. Yanına, tahta sıranın üzerine sandviçlerle polisin öğleyin getirdiği kahve ibriğini koymuştu; yemek neye yarar? Sonu gelmişti onun, bitmişti. Zorla yedirmek isteyeceklerdi, ama reddedecekti; darağacı, yirmi yıl bir hücrede, hapis: Hayatı burada sona eriyordu. Şaşkın gözlerle yaşamına bakıyordu: Bir uçtan bir uca yanılmış, bir uçtan bir uca yanıştan ibaret bir serüven. Fikirleri sağa sola, renksiz, kaygan, akıp gidiyordu, yalnızca bir teki vardı değişmeyen, gitmeyen, kıpırdamayan, beraberinde yanıtını getirmeyen bir soru: "Neden, neden sevmiyorlar beni?" Yan odada kahka-

halar gök gürültüsü gibi patlıyordu, polisler eğleniyorlardı. Kalın, ciddi bir ses bağırdı:

“Hadi, ıslatıyoruz!”

Belki de birbirini seven polisler vardı yeryüzünde, sonra insanlar vardı, dışarıda, sokaklarda, evlerde, birbirine gülümseyen, birbirine yardım eden insanlar vardı. İlgiyle, güler yüzle konuşuyorlardı aralarında, aralarında birbirini bütün gücüyle sevenler de vardı, *Zézette*'le Maurice gibi. Bu belki de daha yaşlı olmalarından, onlar birbirlerine alışacak zaman bulabilmişlerdi. Bir genç adam; bir genç adam bir gece yarısı yarı yarıya dolu bir kompartimana giren bir yolcudur: İnsanlar birden nefret ederler ondan ve içeride ona yer olmadığını göstermek için ne gerekirse yaparlar. Oysa yerim önceden belliydi benim, çünkü doğmuştum. Ya da çürüdüm, koktum, sona erdim, ondan! Kapının ardında polisler gülmeye başlamışlardı yeniden, biri “Münih,” diye bir şeyler söyledi. Sokaklar, evler, vagonlar, karakol: Tıkabasa dolu bir dünya, insanların dünyası, Philippe o dünyaya giremiyordu. Bütün yaşamı boyunca, bu hücreye benzer bir hapisane hücresinde, insanların sevmediklerine ayırdıkları bir zavallı çukurda yaşayacaktı. Tombul, her an gülmeye hazır, güzel beyaz kollu ufak, ufacak bir kadın gördü: orospu! “İster istemez benim için matem elbiseleri giyecek,” diye düşündü. Kapı açıldı, general içeri girdi. Philippe tahta sırada, en karanlık köşeye kadar çekilerek bağırdı:

“Bırakın beni, rahat bırakın beni! Cezamı çekmek istiyorum, sizin korumanıza ihtiyacım yok.”

General kahkahayla güldü. Kuru ve hızlı adımlarıyla Philippe'in yanına geldi.

“Cezamı mı çekmek istiyorsun?” dedi. “Sen ne sanıyorsun kendini, budala?”

Dirsek, Philippe'den habersiz kalktı, yanağının önünde, darbeleri karşılamaya hazır, durdu. Ama Philippe indirdi dirseğini, kararlı bir sesle, “Ben asker kaçağım,” dedi.

“Asker kaçağı mı? Hitler'le Daladier yarın bir anlaşma imzalıyorlar, vah dostum vah! Savaş olmayacak, sen de hiçbir zaman bir asker kaçağı olamayacaksın.”

Philippe'i hor gören, küçümseyen bir alayla bir an seyretti:

“Kötülük yapmak için bile insan olmak gerek Philippe, insan olmak, irade sahibi olmak, inatçı olmak gerek. Sen sinirli ve terbiyesiz bir çocuktan başka bir şey değilsin: Bana karşı çok ağır bir saygısızlıkta bulundun ve ananı korkunç bir acı içinde bıraktın. İşte yapabildiğin bundan ibaret.”

Polisler alaylı gözlerle kapının aralığında bakıyorlardı. Philippe fırladı ayağa kalktı. Ama general onu omzundan yakaladı ve zorla oturttu.

“Ne oluyorsun, otur oturduğun yerde. Beni sonuna kadar dinleyeceksin. Anladın mı? Şu son çıkışın gösterdi ki, senin terbiyenle sıkı bir biçimde meşgul olmam gerek. Annen de az önce sana karşı fazla zayıf davrandığını itiraf etti. Bundan böyle senin terbiyeni ben ele alıyorum.”

Philippe’e biraz daha sokulmuştu. Philippe dirseğini kaldırdı ve bağırdı:

“Elinizi sürerseniz bana, öldürürüm sizi.”

“Görelim bakalım,” dedi general.

Sol eliyle Philippe’in dirseğini yakaladı ve sağ eliyle yüzüne müthiş bir tokat attı. Philippe sıranın üzerine devrildi, ağlamaya başladı.

Koridorda küçük bir hareket, bir küçük gidiş geliş oldu, bir kadın sesi *La petite mousse*’u söylüyordu. Hepsinden nefret ediyordu, kafamı şişiriyorlar. Hastabakıcı, akşam yemeğini koyduğu tepsiyle içeri girdi.

“Acıkmadım,” dedi Charles.

“Aaa! Yiyeceksiniz, Mösyö Charles, yoksa büsbütün zayıf düşersiniz. Hem sonra size verilecek güzel haberlerim var, iştahınızı açacak haberler: Savaş önlendi, Daladier’yle Chamberlain yarın Hitler’le görüşecekler.”

Hastabakıcıya şaşkınlıkla baktı: Gerçektir, şu Südetler hikâyesini nereye gitseler artlarında sürüklüyorlardı.

Genç kadın kızarmıştı, gözleri parlıyordu.

“Eee, söyleyin bakalım? Memnun olmadınız mı?”

Beni yola düşürdüler, paket gibi sırtladılar, oradan oraya sürüklediler, şimdi de dövüşmüyorlar bile. Ama öfkelenmemişti: Bütün bunlar o kadar uzak, o kadar uzak ki.

“Bunlardan bana ne,” dedi, “beni hiç ilgilendirmez.”

29 Eylül'ü 30 Eylül'e Bağlayan Gece

Saat 1.30.

Mösyö Hubert Masaryk'le Mösyö Mastny, Çek delegasyonunun iki üyesi, Sir Horace Wilson'ın odasında, yanlarında Mösyö Ashton-Gwatkin olduğu halde, sabırla bekliyorlardı. Mastny sapsarıydı, terliyordu, gözlerinin altında siyah siyah halkalar vardı. Masaryk odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu; Asthon-Gwatkin yatağın kenarına oturmuştu; Ivich yatağın içinde dertop olmuştu, yanında erkeğin varlığını duymuyordu, ama soluğunu işitiyordu, sıcağını teninde hissediyordu; uyuyamıyordu ve onun da uyuyamadığını biliyordu. Tuhaf tuhaf, kısacık elektik akımları bacaklarında, sırtında dolaşiyor, sırtüstü yatabilmek için ölesiye bir arzu duyuyordu, ama kımıldarsa, ona dokunacaktı; uyuduğuna inandıkça rahat bırakırdı hiç olmazsa. Mastny, Ashton-Gwatkin'e döndü.

“Uzun sürdü,” dedi.

Ashton-Gwatkin ilgisiz bir tavırla özür diler gibi gelişigüzel bir hareket yaptı. Masaryk'ın yüzüne kan hücum etmişti.

“Sanıklar hüküm bekliyor,” dedi. Sesi boğuk çıkıyordu.

Asthon-Gwatkin duymazlıktan geldi. Ivich, “Gece hiç bitmeyecek mi?” diye düşündü. Birden kalçasında çok yumuşak bir etin temasını duydu, bedeninde elini dolaştırmak için uykusundan faydalanmak istiyordu, kımıldamamalıydı, yoksa uyumadığımı anlar. Yumuşak et ağır ağır kaydı, yumuşak ve alev alevdi, bir bacağı bu. Ivich dişlerini alt dudağına geçirdi. Masaryk, “Benzeyiş tamam olsun diye, bizi polis aracılıyla taşıdılar,” dedi.

Ashton-Gwatkin, şaşmış göründü:

“Nasıl olur?”

Mastny, “Regina Oteli'ne bizi bir polis otomobilinde götürdüler,” diye anlattı.

Ashton-Gwatkin ayıplayarak, "Tse tse tse!" diye başını salladı.

Şimdi de bir eldi: Kaburgalarının üzerinde dolaşıyordu, hafif, hatta saygılı; aşağı indi, indi, karnına dokundu. "Bir şey yok," diye düşündü, "bir şey yok. Uyuyorum ben. Uyuyorum. Bir şey yok, bir böcek dolaşiyor karnımda. Uyuyorum ben. Rüya görüyorum: Kı-mıldamayacağım." Masaryk, Horace Wilson'ın verdiği haritayı aldı. Almanların hemen işgal edecekleri bölgeler mavi kalemle çizilerek işaretlenmişti. Bir an öfkeyle baktı, sonra masanın üzerine fırlattı.

Ashton-Gwatkin'in gözlerine bakarak, "Hâlâ..." dedi, "hâlâ anlayamadım, bağımsız bir devlet miyiz, değil miyiz şu anda?"

Ashton-Gwatkin omuz silkti, kendisinin bu meselede hiçbir rolü olmadığını anlatmak istiyordu; ama Masaryk adamın, görünüşünden daha heyecanlı olduğunu düşündü.

Ashton-Gwatkin, "Hitler'le anlaşmalar çok zor oluyor," diye anlatmaya çalıştı. "Bunu unutmanızı rica ederim."

Masaryk heyecanlı bir öfkeyle, "Her şey büyük devletlerin karşı koymasına bağlıydı!" dedi.

İngiliz hafifçe kızardı. Doğruldu ve ciddi bir sesle, "Bu anlaşmayı kabul etmediğiniz takdirde," dedi, "Almanya'yla kendi başınıza sorunlarınızı çözmeniz gerekir." Hafifçe öksürerek boğazını temizledi, devam etti: "Belki Fransızlar size bunu daha uygun cümlelerle açıklayabilirler. Ama bana inanın, onlar da bizimle aynı fikirdedirler; reddettiğiniz takdirde sorunla ilgilenmekten vazgeçeceklerdir."

Masaryk kötü kötü güldü ve sustular. Bir ses mırıldandı:

"Uyuyor musun?"

Yanıt vermedi, ama aynı anda kulağının altında sıcak bir dudak, sonra bütün bedenine yaslanan sıcak bir beden hissetti.

"Ivich," diye mırıldanıyordu. "Ivich!"

Bağırılmayacaktı, debelenmeyecekti; ırzına geçilen bir kız değilim ben. Sırtüstü döndü, berrak bir sesle, "Uyumuyorum," dedi. "Ne var?"

"Seni seviyorum!"

Bomba! Beş bin metre yüksekten gelecek ve onları hemen öldürecek bomba! Bir kapı açıldı, Horace Wilson içeri girdi; ayaklarına doğru bakıyordu; geldiklerinden beri ayaklarına doğru bakıyordu; onlarla yere bakarak konuşuyordu. Bir şeylerden rahatsızdı anlaşılan: Birden başını kaldırdı ve gözlerine bomboş gözlerle baktı.

"Sizi bekliyorlar."

Üç adam peşi sıra çıktılar. Upuzun, bomboş koridorlardan geç-

tiler. Bir sandalyede bir garson çocuk uyuyordu; otel ölmüştü sanki; bedeni alev alevdi, göğsünü Ivich'in göğüslerine dayadı, Ivich yumuşak, tuhaf bir vantuz sesi duydu, bütün bedeni terleriyle vıcık vıcıktı.

"Beni seviyorsanız," dedi, "üzerimden çekilin, çok sıcak."

Horace Wilson kenara çekilerek, "Burası," dedi. Çekilmemişti, bir eliyle örtüleri çekip alıyor, öbür eliyle sımsıkı omzunu tutuyordu, şimdi boydan boya üzerine yatmıştı, öfkeli elleriyle, avını parçalayan yırtıcı elleriyle omzunu, kolunu mıncıklıyordu, çocuksu ve ağlamaklı sesi, "Seni seviyorum, Ivich, seni seviyorum Ivich," diye mırıldanıyordu kulağının dibinde.

Alçak tavanlı, çok fazla aydınlık bir salondtu. Chamberlain, Daldier ve Léger ayakta bekliyorlardı, önlerinde üzeri kâğıt dolu büyük bir masa vardı. Tablalar içilip bastırılmış sigarayla doluydu, ama kimse sigara içmiyordu şu anda. Chamberlain iki eliyle masaya dayandı. Yorgun görünüyordu, yorgun bir gülümsemeyle, "Baylar!" dedi.

Masaryk'le Mastny yanıt vermeden eğildiler. Ashton-Gwatkin hemen yanlarından ayrıldı, sanki onlarla birlikte olmaya daha fazla katlanamayacakmış gibi ve Horace Wilson'la birlikte Chamberlain'in arkasına geçti. Şimdi Çeklerin önünde, masanın karşısında beş insan vardı, beş yabancı. Arkalarında kapı ve otelin bomboş koridorları. Ağır bir sessizlik oldu. Masaryk teker teker hepsine baktı, sonra gözleriyle Léger'nin bakışını aradı. Ama Léger bir çantaya birtakım kâğıtları yerleştirmekle meşguldü.

"Oturmaz mısınız beyler?" dedi Chamberlain.

Fransızlarla Çekler oturdular, Chamberlain oturmadı, gülümseyerek.

"Evet," dedi, "evet..." Uykusuzluktan pembeleşmiş gözleriyle bakıyordu. Bir an kararsız bir tavırla masanın üzerindeki ellerini seyretti, sonra birden doğruldu ve konuştu:

"Fransa'yla Büyük Britanya, Almanların Südet Almanları konusundaki talepleriyle ilgili bir anlaşma imzalamış bulunuyor. Bu anlaşma, ilgililerce iyi niyetle karşılanırsa, Godesberg Memorandumu sorunu bir dereceye kadar çözülecektir, umudundayım."

Öksürdü ve sustu. Masaryk koltuğunda dimdik oturuyor, bekliyordu. Chamberlain sözüne devam edecek gibi göründü, sonra vazgeçti, bir kâğıt alarak Mastny'ye uzattı:

"Bu anlaşmanın koşullarını öğrenmek istemez misiniz? Belki yüksek sesle okumanız daha uygun olur."

Mastny kâğıdı aldı, koridorda biri yürüyordu, parmaklarının ucuna basarak yürüyordu. Sonra ayak sesleri kayboldu ve kentte bir yerde, uzaklarda bir saat çaldı. Mastny okumaya başladı. Genizden gelen, tekdüze bir sesi vardı; ağır ağır, her sözcükten sonra durup düşünüyormuş gibi okuyordu ve kâğıt, parmaklarının arasında titriyordu.

“Dört büyük devlet; Almanya, İngiltere Birleşik Krallığı, Fransa ve İtalya, Südet Almanlarının yaşadığı bölgelerin Almanya’ya ilhakı meselesinde önceden yapılmış olan prensip anlaşmasının gerçekleştirilmesi konusunda aşağıda yazılı koşulların yerine getirilmesi için gerekli bütün işlemlerin hemen ele alınacağına fikir birliğine varmış bulunmaktadır.

“1. İlhak uygulaması 1 Ekim’de başlayacaktır.

“2. İngiltere Birleşik Krallığı, Fransa ve İtalya ilhak uygulamasının, ilhak edilecek bölgelerde daha önce gerçekleştirilmiş olan yerleşim programlarını değiştirmeksizin yapılacağını ve uygulamanın en geç 10 Ekim’de tamamlanmış olacağını garanti etmektedirler.

“3. İlhak uygulamasının koşulları ve prensipleri, Almanya’yı, İngiltere Birleşik Krallığı’nı, Fransa’yı, İtalya’yı ve Çekoslovakya’yı temsil edecek yetkili siyasi temsilcilerden kurulu bir uluslararası olağanüstü komisyon tarafından tespit edilecektir.

“4. İlhak edilecek bölgelere Alman askeri birliklerinin girişi 1 Ekim’den itibaren başlayacaktır. İlişik haritada işaretlenmiş dört bölge Alman askeri birliklerinin ilhak edilecek bölgeleri hangi sırayla işgal edeceğini göstermektedir:

“Bölge 1 : 1-2 Ekim.

“Bölge 2 : 2-3 Ekim.

“Bölge 3 : 3-4-5 Ekim.

“Bölge 4 : 6-7 Ekim.

“Almanların çoğunlukta oldukları öteki bölgeler hakkında uygulanacak program, kurulacak olan uluslararası olağanüstü komisyonca hazırlanacak ve ilhak uygulaması o bölgeler hakkında da en geç 10 Ekim’de sona erecektir.”

Tekdüze ses, sessizlikte, uyuyan kentin ortasında ağır ağır yükseliyordu. İnat ediyor, susuyor, acımasızca okumaya koyuluyor, arada sendeliyordu ve tarihî bir cinayetin koşulları sayılıp dökülürken, milyonlarca Alman, göz görebildiğine, çepeçevre çevresinde, rahat rahat uyuyordu. Mırıldanan, yalvaran, ağlamaklı ses: Sevgilim, aşkım, seni seviyorum, göğüslerini seviyorum, kokunu seviyo-

rum, beni seviyor musun? Gecenin içinden yükseliyordu ve eller, alev alev yanan bedeninin altında, cinayet işliyor, katlediyordu.

“Bir soru sormak isterim,” dedi Masaryk. “Almanların çoğunlukta oldukları öteki bölgeler, derken, ne kastedilmiştir?”

Soru Chamberlain’e sorulmuştu. Ama Chamberlain Masaryk’i sessizce, bön bir ifadeyle seyretmekle yetindi. Mastny’yi dinlememiş olduğu besbelliydi. Léger, Masaryk’in sırtından doğru konuştu. Masaryk döner koltuğunu sağa sola oynattı ve Léger’in profilini gördü.

“Tarafınızdan kabul edilmiş koşullarda yapılan hesapların ortaya koyduğu çoğunluklar kastedilmiştir,” dedi Léger.

Mastny mendilini çıkardı, alnını kuruladı, sonra yeniden okumaya koyuldu:

“5-3 sayılı paragrafta sözü geçen uluslararası komisyon plebisit yapılması gereken bölgeleri tespit edecektir..

“Bu tespit edilmiş bölgeler plebisit sonuçları resmen açıklanıncaya kadar uluslararası bir askerî birlik tarafından kontrol edilecektir...”

Mastny durdu, bir an düşündü, sonra sordu:

“Bu askerî birlik gerçek anlamıyla uluslararası bir güç mü olacaktır, yoksa yalnızca İngiliz askerinden mi kurulacaktır?”

Mösyö Chamberlain elini ağzına siper ederek usulca esnedi, bir damla gözyaşı ağır ağır yanağından süzüldü. Elini çekti.

“Bu nokta henüz kesin olarak kararlaştırılmış değildir. Belçika’dan ve İtalya’dan askerî birlikler getirilmesi düşünülmektedir.”

Mastny okudu:

“Bu komisyon, evvelce Sarre’da yapılmış olan plebisite esas tutulan koşulları örnek alarak yeni plebisitin koşullarını tespit edecek; kasım sonundan önce olmamak şartıyla plebisit tarihini aynı komisyon kararlaştıracaktır.”

Mastny bir kez daha durdu, başını kaldırdı, Chamberlain’e bakarak alaylı bir tatlılıkla sordu:

“Bu komisyondaki Çek delegesine, diğer devletler delegelerine ve özellikle İngiltere Birleşik Krallığı delegesine tanınmış olan bütün hak ve yetkiler tanınacak mıdır?”

Chamberlain iyi niyetle, “Gayet tabii,” dedi.

Kan gibi yapış yapış, ağdalı, iç ezen bir bulanıklık Ivich’in kasıklarına, kalçalarına yayılmıştı, kendi kanına doğru kaydı, koyverdi kendini, zorla ırzına geçilen bir küçük kız değilim ben, kendini

koyverdi, açıldı, bedenine bıçağın saplanmasına boyun eğdi, ama buzdan ve ateşten ürpertiler ta göğsüne kadar çıkarken, başı buz gibi kaldı, donmuş gibi; başını kurtarmıştı ve başının içinden ona haykırıyordu: “Nefret ediyorum, nefret ediyorum senden!”

“6. Sınırların kesin tespiti uluslararası olağanüstü komisyonca yapılacaktır. Sözü geçen komisyona ayrıca, plebisit yapılmaksızın ilhak edilebilecek bölgelerin tümüyle etnolojik olan tarifinde sınırlı bir değişiklik yapılması konusunda, bazı olağanüstü durumlarda, Almanya’ya, İngiltere Birleşik Krallığı’na, Fransa’ya ve İtalya’ya talimat verme yetkisi de tanınmıştır.”

Masaryk, “Bu paragrafı, yaşamsal çıkarlarımızın korunmasıyla ilgili bir koşul olarak kabul edebilir miyiz?” diye sordu.

Daladier’ye dönmüş, ısrarla bakıyordu. Daladier yanıt vermedi; yorgun ve ihtiyarlamış görünüyordu. Masaryk’in gözü, yaşlı Fransız’ın dudağının kenarına yapışmış sönük sigaraya takılmıştı.

Masaryk kuvvetle, “Böyle bir maddenin kesinlikle anlaşmaya ekleneceği vaat edilmişti bize,” diye ısrar etti.

“Bir bakıma,” dedi Léger, “bu paragraf söz konusu ettiğiniz maddenin bir başka açıdan ifade edilmiş biçimi olarak kabul edilebilir. Ne var ki, başlangıçta alçakgönüllü olmak zorundayız. Sınırlarınızın uluslararası garantiye bağlanması gene komisyonun yetkileri içinde kalan bir meseledir.”

Masaryk kısaca güldü, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuştu, başını salladı:

“Bir garanti bile yok demek!”

Mastny, “7...” diye okudu. “İlhak edilmiş bölgelerde kalmak ya da göç etmek konusunda halka tercih hakkı tanınmıştır.

“Tercih hakkının kullanılması için bölgeler halklarına, bu anlaşmanın yürürlüğe girdiği gün başlangıç alınmak şartıyla altı aylık bir süre tanınmıştır.

“8. Çekoslovak hükümeti, bu anlaşmanın yürürlüğe girdiği gün başlangıç alınmak şartıyla dört haftalık süre içinde, orduda ve polis teşkilatında görevli olan ve bu görevden ayrılmak isteyen Südet Almanlarının bu isteklerini hemen yerine getirecektir.

“Aynı süre içinde Çekoslovak hükümeti siyasi suçlarla hapse mahkûm edilmiş ve Çekoslovak hapishanelerinde cezalarını çekmekte olan Südet Almanlarını affedecek ve serbest bırakacaktır.

“Münih 29 Eylül 1938.”

“Bu kadar!” dedi Mastny.

Elinde tuttuğu kâğıda, ilk kez görüyormuş gibi dikkatle bakı-

yordu. Chamberlain ağzını kocaman açarak esnedi, sonra parmaklarını masaya vurmaya başladı.

Mastny tekrar, "Bu kadar," dedi.

Bitmişti. 1918'in Çekoslovakya'sı yoktu artık. Masaryk, Mastny'nin masanın üzerine bıraktığı kâğıtlara bakıyordu, başını kaldırdı, Daladier'ye, sonra Léger'ye baktı, uzun uzun, dikkatle baktı, Daladier koltuğa gömülmüştü, çenesi göğsüne degecek gibi gömülmüştü. Cebinden bir sigara çıkarmış, parmaklarının arasında evire çevire seyrediyordu, sonra sigarayı içmeden yerine koydu. Léger'nin yüzü kızarmıştı, sabrı tükenmiş gibiydi.

Masaryk, Daladier'ye bakarak sordu:

"Hükümetimden bir yanıt ya da yanıt niteliğinde bir bildiri isteniyor mu?"

Daladier yanıt vermedi. Léger başını önüne eğdi, çabucak yanıt verdi:

"Mösyö Mussolini hemen İtalya'ya dönmek zorunda; beklememiz olanaksız."

Masaryk hâlâ Daladier'ye bakıyordu. Sordu:

"Yanıt bile istenmiyor mu? Kabul etmek zorunda olduğumuzu mu söylemek istiyorsunuz?"

Daladier bıkkın bir tavırla başını salladı, Léger, "Başka ne yapabilirsiniz?" dedi.

Ağlıyordu, yüzünü duvara dönmüş, sessizce hıçkırıyor, hıçkırıklar omuzlarını sarsıyordu.

Ürkek, kararsız ses, "Niye gülüyorsun?" diye sordu.

"Sizden nefret ediyorum," dedi Ivich.

Masaryk kalktı, Mastny de kalkmıştı. Mösyö Chamberlain çeneleri birbirinden ayrılacakmış gibi ağzını kocaman açarak esnedi.

30 Eylül, Cuma

Ufacık boylu asker elinde bir gazete sallayarak Koca Louis'ye doğru geliyordu.

“Barış, barış!” dedi.

Koca Louis kovayı yere bıraktı:

“Ne dedin, arkadaş?”

“Barış oldu diyorum, barış!”

Koca Louis ona kuşkuyla baktı.

“Savaş olmadı ki barış olsun,” dedi.

“İmzalamışlar, arkadaş, imzalamışlar. Bak gazeteye!”

Gazeteyi uzattı, ama Koca Louis eliyle onu itti.

“Okumak bilmem ben.”

Ufacık boylu asker acıyarak baktı.

“Hey Tanrım,” dedi, “koca kafa! Öyleyse al da resme bak.”

Koca Louis gazeteyi çekinerek aldı, ahırın camına yaklaştı, aydınlıkta resme baktı. Daladier'yi, Hitler'i, Mussolini'yi tanıdı, gülmüşüyorlardı: İyi arkadaşmışlar gibi birbirlerine bakıyorlardı.

“Vay canına!” dedi. “Vay canına!”

Kaşlarını çatarak ufacık boylu arkadaşına baktı, sonra birden keyiflendi.

“Bak, barışmışlar ha?” dedi. “Niye kavga ettiklerini de bilmiyordum ki.”

Asker gülmeye başladı, Koca Louis de güldü.

“İşte böyle, arkadaş,” dedi asker.

Döndü gitti. Koca Louis siyah katıra yaklaştı, boynunu okşamaya başladı.

“Hadi bakalım, hanımkız, hadi bakalım!”

İçinde bir çözüklük hissediyordu. Kendi kendine, “Hele bak, n'apıcam ben şimdi? N'apıcam ben şimdi?” diye söyleniyordu. “N'apıcam?”

Mösyö Birbenschatz gazetesinin ardında saklanmıştı, tam ortadan iki sayfanın birbirinden ayrıldığı yerden mavi, ağır bir duman yükseliyordu. Koltuğunda rahat değildi Mösyö Birbenschatz, kıpırdanıp duruyordu.

Kadın, “Şu aspiratör işini hemen Rose’la konuşmalı,” dedi.

Üçüncü defadır aspiratörden söz açıyor, arkasını getiremiyor. Ella, kadına sevmeyen gözlerle baktı: Babasıyla yalnız kalmayı tercih ederdi.

Kadın, Ella’ya döndü, “Geri alırlar mı dersiniz?” diye sordu.

“Ne bileyim anne, alırlar mı, almazlar mı? Boyuna aynı şeyi soruyorsun.”

Dün Madam Birbenschatz kızını, yeğenlerini göğsüne bastır-mış, sevinçten ağlamıştı. Bugün, bu sevinci ne yapacağını bilemi-yordu, kocaman, yavan, kendisi gibi yavan bir sevinçti bu ve baş-kalarıyla paylaşmak zorundaydı sevincini.

Kocasına döndü.

“Gustave,” diye mırıldandı.

Mösyö Birbenschatz yanıt vermedi.

“Bugün hiç sesin sedan çıkmıyor.”

“Öyle,” dedi Mösyö Birbenschatz.

Ama gazeteyi indirmişti, gözlüğünün üzerinden bakıyordu. Yorgun ve ihtiyarlamış görünüyordu: Ella içinin burkulduğunu hissetti; sarılıp öpmek istiyordu babasını, ama hazır bekleyen Ma-dam Birbenschatz’ın yanında heyecanlı sevgi gösterilerine hiç gi-rişmemek daha iyiydi.

Madam Birbenschatz mırıldandı:

“Mutlu musun bari?”

Adam kuru bir sesle, “Neden mutlu muyum?” diye sordu.

Kadın, şimdiden inler gibi, “Ama Gustave,” dedi, “bana belki bin kez şu savaşı istemediğini söylemedin mi? Felaket olur, Alman-larla barış imzalamak zorunda kalırız, mahvoluruz demiyor muy-dun? Mutlu olacağını sanıyordum ben de.”

Mösyö Birbenschatz omuz silkti, gazeteyi kaldırdı. Madam Birbenschatz, bir an, şaşkın ve küskün bakışlarını bu kâğıt duvar-dan ayıramadı, dudakları titriyordu. Sonra içini çekti, zorlukla, in-leyerek kalktı, kapıya doğru yürüdü.

Çıkarken, “Kocamı da, kızımı da anlayamaz oldum,” dedi.

Ella, babasına doğru eğildi, alınını öptü.

“Neyin var, baba?”

Mösyö Birbenschatz gözlüğünü çıkardı, masaya bıraktı, sonra başını kaldırdı, kızına baktı.

“Söyleyecek sözüm yok,” dedi. “İhtiyarım, dövüşecek yaşta değildim, bu savaşı kendim yapacak yaşta değildim. Onun için, susmalı daha iyi.”

Özenle gazetesini katlıyordu. Kendi kendine konuşur gibi homurdandı:

“Barıştan yanaydım...”

“Evet?”

“Evet...”

Tuhaf bir çocuksu hareketle sağ omzunu kaldırdı, başını sağ omzuna doğru eğdi. Dertli bir sesle, “Utaniyorum,” dedi.

Koca Louis kovayı yalağa boşalttı, süngeri dikkatle sıkarak bütün suyunu çıkarttı, sonra süngeri kovanın içine attı. Ahırın kapısını kapadı, avluyu geçti, B bölümü binasına girdi. Oda boştu. Koca Louis, “Aceleleri yok bunların ha?” diye söylendi. “Gitmemişler. Burada rahatlar hepsi, ha?” Yatağın altından sivil pantolonunu, sivil ceketini çekip aldı, “Ama ben rahat değilim,” dedi. Soyunmaya başlamıştı.

Sevinmeye cesareti yoktu daha, yüksek sesle: “Sekiz gündür anamı ağlatıyorlar be...” diye konuştu kendi kendine. Pantolonunu çıkardı, dikkatle katladı, yatağın üstüne, öbür asker eşyasının yanına koydu. Patron gene işe alacak mıydı ki onu? Bilmiyordu. “Koyunları kim götürüyordur dağa kim bilir.” Torbasını aldı ve çıktı. Muslukların önünde üç-dört kişi vardı, alayla baktılar. Koca Louis eliyle bir selam verdi, avluda, kapıya doğru yürüdü. “Nerede olsa ekmek bulurum, çiftliklerde her işi yaparım ben.” Birden, göğü görür gibi oldu. Canigou'nun dumanları üstünde açık mavi, berrak göğü, koyunların salıntılı, küçücük kuyruklarını görür gibi oldu ve özgür olduğunu anladı birden.

“Hey! Kim o, nereye gidiyorsun? Dur!”

Koca Louis döndü baktı: İriyarı bir çavuş, soluk soluğa koşuyordu arkasından, Çavuş Peltier.

Koşarken, “Dur be!” diye bağıırıyordu. “Ulaan, bu nasıl iş?”

Koca Louis'ye iki adım kala durdu, koşmaktan ve öfkeden yüzü kıpkırmızıydı.

“Nereye gidiyorsun?” diye tekrar sordu.

“Gidiyorum,” dedi Koca Louis.

Çavuş, kollarını göğsünde kavuşturarak, “Ha!” dedi. “Gidiyorsun ha? Gidiyorsun!” Sonra umutsuz bir hırsıyla, “Peki, ama nereye gidiyorsun, onu söyle!” diye bağırdı.

“Memlekete,” dedi Şişko Louis.

“Memlekete! Memlekete gidiyor!” dedi çavuş. “Vah vah! Yemeklerden memnun kalmadınız herhalde ya da somyanız gıcırıyor, öyle mi?” Sonra birden korkutucu bir sesle: “Şimdi arkanı dön, yürü bakalım, marş! Doğru bölüğe! Ben senin aklını başına getiririm!”

Koca Louis, “Barışı imzaladıklarını bilmiyor,” diye düşündü.

“Barış imzalanmış, çavuşum,” dedi. “Gidiyorum.”

Çavuş kulaklarına inanmamış gibi boynunu uzattı.

“Sahiden hayvanın biri misin, yoksa beni mi hayvan yerine koyuyorsun?”

Koca Louis'nin canı öfkelenmek istemiyordu. Döndü ve kapıya doğru yürüdü. Ama iriyarı herif ardından yetişmişti, kolundan tutup çekti, önüne dikildi.

“Hemen dönmezsen,” dedi, “seni Divan-ı Harb'e yollarım.”

Koca Louis durdu, alnını kaşdı. Marsilya'yı düşündü ve başına bir ağrı saplandı.

Tatlı bir sesle, “Sekiz gündür anamı ağlatıyorlar,” dedi.

Çavuş bu kez yakasına yapışmış, deli gibi sarsıyordu:

“Ne dedin, ne dedin?”

Koca Louis gök gürültüsü gibi bir sesle, “Sekiz gündür anamı ağlatıyorlar, dedim!” diye bağırdı.

Sonra birden çavuşu omzundan yakaladı, elini bütün ağırlığıyla yüzüne doğru savurdu. Bir an, kolunu adamın belinin altından geçirmek zorunda kaldı, çavuş yıkılmıştı, tuttu, tekrar vurdu; arkadan birinin sımsıkı beline sarıldığını duydu, birileri kollarına yapışmıştı, çektiler, aldılar kollarını, büktüler, arkasına doğru çevirdiler, kollar Çavuş Peltier'yi bıraktı, iriyarı adam of bile demeden avlunun taşlarına yığıldı kaldı, Koca Louis eline, koluna, beline yapışanlara doğru deli gibi tekmeler savurmaya başladı, ama biri bacağına feci bir tekme attı; sırtüstü düştü. Adamlar her yandan tekmeliyorlardı şimdi, yüzünü saklayabilmek için başını sağa, sola kaçırmaya uğraşıyor, uluyarak, “Bırakın, bırakın beni, barış oldu, gideceğim ben, barış oldu diyorum size!” diye bağıırıyordu.

Gomez tırnaklarıyla cebinin içini kazıdı ve toza karışmış birkaç parça tütünle iplik parçaları çıkardı. Bunları dikkatle piposuna doldurdu ve yaktı. Dumanın acı ve boğucu bir tadı vardı.

Garcin, “Tütünü tükettin bile galiba,” dedi.

“Dün gece bitti,” dedi Gomez. “Bilseydim, daha fazla getirirdim.”

Lopez içeri girdi, gazeteleri getirmişti. Gomez adama baktı,

sonra gözlerini piposunun ucuna dikti. Anlamıştı. Gazetenin birinci sayfasında iri puntolarla yazılmış “Münih” sözcüğünü görmüştü.

Garcin, “Ne haber?” diye sordu.

Uzaktan top sesleri duyuluyordu.

“Tamam,” dedi Lopez. “Bu kez boku yedik!”

Gomez dişlerini piponun ucuna geçirdi. Top seslerini dinliyor ve Juan-les-Pins’deki durgun, mutlu geceyi, suyun kenarında caz çalan adamları düşünüyordu: Mathieu daha çok yaşayabilecekti o mutlu geceleri.

“Alçaklar!” diye mırıldandı.

Mathieu bir an kantin kapısında durdu, sonra avluya çıktı, kapıyı arkasından kapadı. Üzerinde sivil elbiseleri vardı: Kışlada yetecek kadar üniforma yoktu. Askerler küçük gruplar halinde avluda dolaşıyorlardı, yüzlerinde şaşkın ve kaygılı ifadeler vardı. Ona doğru yaklaşan iki genç asker aynı anda, uzun uzun esnediler.

“Vay vay,” dedi Mathieu, “eğleniyorsunuz, bakıyorum.”

Daha genç olan önce ağzını kapadı, sonra özür diler gibi, “Ne yapacağımızı bilemiyoruz,” dedi.

Mathieu’nun ardında biri, “Merhaba!” dedi.

Döndü baktı. George diye biriydi, Mathieu’nun yatak komşusu, iyi, ay yüzlü ve hüzünlü bir adamdı. Gülümsüyordu.

“Merhaba,” dedi Mathieu. “Ne var, ne yok?”

“İyi,” dedi adam. “Şimdilik iyi bakalım.”

“Haline şükret,” dedi Mathieu. “Şu sırada buralarda olmayacaktın. Bam-bum’da olacaktın.”

“Eh, öyle,” dedi öbürü. Omuz silkti. “Burada olmuşsun, başka yerde olmuşsun...”

“Evet...”

“Memnunum,” dedi adam, “küçük kızımı görebileceğim için memnunum. O olmasa... Büroya döneceğim gene. Karımla da... çok iyi anlaşamıyoruz. Gazeteleri okuyacağız, Danzig hikâyesi ne oluyor, diye kaygılanacağız her gün; gene başlıyor, diye.” Esnedi, devam etti: “Yaşam, nerede olsa aynı, değil mi?”

“Nerede olsa aynı!”

Birbirlerine bakarak gevşek bir yüz hareketiyle gülümsediler. Birbirlerine söyleyecekleri bir şey kalmamıştı.

“Eh, hadi bakalım,” dedi George.

“Hadi bakalım!”

Demir parmaklığın ardında biri akordeon çalıyordu. Demir parmaklığın aracı Nancy’ydi, Paris’ti, haftada on dört saat ders,

Ivich, Boris, belki Irène. Yaşam, nerede olsa aynıydı, her zaman, her yerde aynı. Demir parmaklığa doğru isteksiz adımlarla yürüdü.
“Oyna bakalım!”

Askerler, çekil der gibi elleriyle işaret ettiler; toprağa bir çizgi çekmişlerdi, çok da zevk almadıkları besbelli, para maçı yapıyorlardı. Mathieu bir an durdu: Kuruşların yuvarlandığını gördü, sonra ardından bir tane daha, bir tane daha. Bazen kuruşlardan biri, topaç gibi kendi çevresinde dönüyor, iki yana sallanıyor, sonra bir başka kuruşun üstüne yarım yamalak oturuyordu, o zaman hepsi birden fırlıyor, bağışıyorlardı. Mathieu yoluna devam etti. Sonunda gelip tozlu bir avluda, toz içinde bir kuruşu öbürünün üzerine fırlatmak için Fransa'yı yol yol çizen bunca tren, bunca kamyon; bunca acı, bunca para, bunca gözyaşı, bütün dünyanın radyolarında bunca ses, bunca gürültü, dünyadaki bütün dillerde bunca korkutma, bunca yalan, bunca laf, bunca tartışma... Bütün bu adamlar kuru gözlerle yola düşebilmek için zorlamışlar, eziyet etmişlerdi kendilerine, hepsi bir an ta karşılarında ölümü görmüşlerdi, sakince boyun eğerek ya da kendi kendileriyle birçok çatışmadan sonra da ölümü kabullenmişlerdi. Şimdi şaşkıncılar hepsi, kollarını bomboş aşağı sarkıtmışlar, amaçsız, yeniden üstlerine çullanan yaşamlarıyla, o kendilerine daha bir zaman için, kısacık bir zaman için geri verilen ve ne yapacaklarını bilemedikleri yaşamla elleri kolları bağlı, dolaşıyorlardı. “Aldanmışların günü bugün,” diye düşündü Mathieu. İki eliyle demir parmaklıkları avuçladı ve dışarı baktı: İnsansız, boş sokakta güneş. Kentlerin esnaf sokaklarında şimdiden, barış geri gelmişti. Ama kışlaların ve garnizonların çevresinde, ağır ağır dağılmaya çabalayan belli belirsiz bir savaş bulutu çöreklenmiş duruyordu. Görünmeyen akordeon *Madelon*'u çalıyordu; ılık, minicik bir rüzgâr sokakta ufacık bir toz hortumu kaldırdı. “Kendi yaşamımı, ya kendi yaşamımı ne yapacağım ben?” Çok basitti oysa: Paris'te, Huygens Caddesi'nde onu bekleyen bir ev vardı: iki oda, kalorifer, su, havagazı, elektrik, yeşil deri koltuklar ve masanın üzerindeki bronz yengeçle. Eve dönecek, anahtarı kilide sokacaktı; sonra Buffon Lisesi'ndeki işi vardı, oraya gidecekti. Ve hiçbir şey olmamış olacaktı, hiç ama hiçbir şey. Yaşamı, tanıdık, yakın onu bekliyordu; giderken bu yaşamı evinde, çalışma odasında, yatak odasında bırakmıştı, bu dört duvar içinde bu yaşam, usul usul, sessiz, sorun çıkarmadan kimse sorun çıkarmayacaktı zaten, kimse Münih'ten söz açmayacaktı ve her şey en geç bir ay içinde unutulacaktı geride, yaşamının sürüp gidişi içinde bir küçük yara izin-

den başka bir şey kalmayacaktı; bir küçük kırık, gerçekten savaşa gittiğine inandığı bir gecenin anısı.

Demir parmaklıkları avuçlarının bütün gücüyle sıkarak, “Olamaz,” diye söylendi, “olamaz bu. İstemiyorum!” Öfkeyle geri döndü, durdu, güneşte parlayan camlara baktı, kendini güçlü hissediyordu: İçinde, ruhunun derinliklerinde tanımaya başladığı bir küçük kaygı vardı, ona güven veren bir küçük kaygı. Herhangi biri, herhangi bir yerde! Hiçbir şeye sahip değildi artık, o, hiçbir şey değildi, hiç kimse değildi! Geçmiş gecenin hüznü karanlığı kaybedilmiş olamazdı; o dev korku, o dev kargaşalık boşa harcanmış olamazdı; hayır! Canları isterse kılıçlarını kına sokabilirler; savaşlarını ister yapsınlar, ister yapmasınlar, vızgelir bana: Ben aldanmış olamam, aldanmadım. Akordeon susmuştu, Mathieu parmaklık boyunca yürüyordu, “Özgür kalacağım,” diye düşündü.

Uçak Bourget'nin üstünde geniş daireler çiziyordu, aşağıda, alanın yarısını siyah, kıvıldağan, dalgalanan bir zambak kaplamıştı. Léger, Daladier'ye doğru eğildi, aşağıyı göstererek bağırdı:

“Ne kalabalık!”

Daladier baktı, Münih'ten hareketlerinden beri ilk kez konuştu.

“Parçalayacaklar beni,” dedi, “bekliyorlar.”

Léger itiraz etmedi. Daladier omuz silkti.

“Anlıyorum onları. Hakları var.”

Léger içini çekti.

“Her şey polisin elinde artık!”

Odaya daldı, elinde gazeteler vardı, mutlu görünüyordu. Ivich yatağın kenarında oturmuştu, başını eğdi.

“Tamam! Bitti! Dün gece imzalamışlar.”

Ivich gözlerini kaldırdı; genç adam mutlu görünüyordu, ama birden, Ivich'in gözlerine diktiği gözleriyle şaşırarak, sustu.

“Yani, savaş?” diye sordu kız, “savaş olmayacak mı?”

“Olmayacak.”

Savaş olmayacaktı, Paris'in üzerinde uçaklar olmayacaktı, çatılar bombalarla delinip göçmeyecekti: Yaşamaya devam etmek gerekti.

Hıçkırarak, “Savaş olmayacak,” dedi. “Savaş olmayacak ve siz memnunsunuz buna.”

Milan, Anna'ya yaklaştı, topallıyordu. Gözleri kızarmıştı. Parmak uçlarıyla genç kadının karnına dokundu.

“İşte dünyaya kadersiz gelecek biri daha,” dedi.

“Ne dedin?”

“Çocuk. Kadersiz biri daha, diyorum.”

Topallayarak masaya doğru yürüdü, şişeyi aldı, kadehini doldurdu, sabahtan beri beşinciydi bu.

“Hatırlıyor musun,” dedi. “Merdivenden yuvarlanmıştın. Çocuğa bir şey oluverecek diye nasıl korkmuştuk.”

Kadın kuru bir sesle, “Eee?” dedi.

Kadeh elinde, kadına döndü; bir şeylerin şerefine kaldırmış gibiydi kadehini, güldü.

“Öylesi daha iyiydi belki de,” dedi.

Anna gözünü ayırmadan bakıyordu: Milan kadehi dudaklarına götürdü, eli titriyordu.

“Belki de,” dedi kadın, “belki de öylesi daha iyiydi.”

Uçak inmişti. Daladier bitkindi, yorgun adımlarla yürüdü, kapıdan çıktı, yüzü bir ölünün yüzü gibiydi, bembeyaz. Müthiş bir gürültü koptu ve insanlar koşmaya başladılar, polisleri devirerek, parmaklığı yıkıp geçerek koştular; Milan kadehindeki içkiyi bir solukta içti, kahkahayla güldü. “Fransa şerefine!” diye bağırды. “İngiltere şerefine! Kahraman dostlarımızın şerefine!” ve kadehi kolunun bütün gücüyle karşı duvara savurdu. “Yaşasın Fransa!” diye bağırıyorlardı. “Yaşasın İngiltere! Yaşasın barış!” Elllerinde çiçek buketlerini, bayrakları sallıyorlardı. Daladier merdivenin en üst basamağında kalmıştı, dehşetle, sonra sınırsız bir şaşkınlıkla kalabalığa baktı. Léger’ye döndü, kısık dişlerinin arasından küfretti:

“Hayvanlar!”

JEAN-PAUL SARTRE

ÖZGÜRLÜK YOLLARI 2

YAŞANMAYAN ZAMAN

ROMAN

Yaşanmayan Zaman, çağımıza damgasını vurmuş büyük Fransız yazarı ve düşünürü **Jean-Paul Sartre**'ın, edebiyat alanında kaleme aldığı yapıtları arasında özel bir yeri olan *Özgürlük Yolları* başlıklı üçlemesinin ikinci kitabı.

Romanın kahramanı Mathieu, üçlemenin ilki olan *Akıl Çağı*'nda özgürlük tutkusu ve birey olarak kendi kendinin sorumlusu olma kararlılığıyla, insanlar ve toplumla yabancılaşarak, bir tür yalnızlığa mahkûm olmanın hüznünü yaşar. *Yaşanmayan Zaman*, Mathieu'nün kendi kendisiyle hesaplaşmasının yanı sıra, İkinci Dünya Savaşı dediğimiz o korkunç uçurumun kıyısında, savaş korkusuyla barış umudu arasında gidip gelen bir Avrupa'da, geçmişinden koparılarak geleceğe akan yolun başında beklemek zorunda bırakılmış bir avuç insanın durağan ve sessiz acısını anlatmaktadır.

KAPAK RESMİ: ALF ERTSLAND

ISBN 978-975-510-697-7

9 789755 106977

<http://www.canyayinlari.com>

KDV İÇİNDEDİR

24,00 TL